NOI REFFORMATORI
Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, & approbatione del P. F. Vincenzo Maria Mazzoleni Inquisitore nel Libro intitolato Magnase Tubia, che vuol dir Opera di Tubia Scritta in Andrinopoli, e divisa in quattro parti non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Principi, & buoni costumi, concedemo Licenza à Francesco Moro Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padova.

Data li 7. Giugno 1708.

(Ferigo Marcello Proc. Refor.

(Girolamo Venier K. Proc. Refor.

(

Agostino Gadaldini Seg

דף	עמוד	טעות	תיקון
דף נב ·	עמוד ג	עקירה ·	צריך לומר עקידה
דף נד ·	עמוד ד	ביזיית ·	צריך לומר ביציית
דף נה ·	עמוד ב	מעוק ·	צריך לומר מעון
דף נו ·	עמוד ב	בוינוציא ·	צריך לומר בויניציאה
דף נז ·	עמור ב	מעורכת ·	צריך לומר מעורבת
דף נח ·	עמור ב	עולה ·	צריך לומר עולם
דף נט ·	עמור ג	מהותי ·	צריך לומר מהותו
דף ס ·	עמוד א	פסולות ·	צריך לומר פעולות
דף סב ·	עמוד א	יוניי ·	צריך לומר יוני
דף סד ·	עמור ב	מעביר ·	צריך לומר מעכיר
	עמור ג	בהמימוש ·	צריך לומר בהמימות
דף סה ·	עמור א	לחפרי · צ״ל לפרי : שיהיו · צ״ל שיהיו	
דף סו ·		מקראים ·	צריך לומר מקרים
דף סז ·	עמור ד	מאלה ·	צריך לומר האלה
דף סח ·	עמור ב	ביום ·	צריך לומר בלילה
דף סט ·	עמוד ד	צד אחת ·	צריך לומר צד אחד
דף עא ·	עמור ד	בכתב אמתי ·	צריך לומר ככתב אמיתי
דף עב ·	עמוד א	הידיעה ·	צריך לומר הידועה
דף עד ·	עמור ג	התשובה הם ·	צריך לומר התשובה היא
דף עו ·	עמור ג	הנאוף ·	צריך לומר הנואף
דף עז ·	עמוד א	חמלח ·	צריך לומר המלח
דף פא ·	עמור ג	וונזר ·	צריך לומר ונגזר
דף פו ·	עמוד ד	כאורך הבלזל ·	צריך לומר באורך הברזל
דף פח ·	עמור א	על ידי ·	צריך לומר על ידו
	עמור ב	והריבוך ·	צריך לומר והריכוך
		נמצאום ·	צריך לומר נמצאים
דף צ ·	עמור ד	שבעב ימים	צריך לומר שבעה ימים
דף צה ·	עמור ב	ההולי מהליון ·	צריך לוטר החולה מהליון
דף צז ·	עמור א	רפק גלי ·	צריך לומר גליון
דף קד ·	עמור ב	ההלב טובה ·	צריך לומר החלב טוב
דף קה ·	עמור ב	לבשר בה ·	צריך לומר לבשל בה
דף קו ·	עמור ב	חוים בההרי המות · צ״ל הווים בחדרי המות	
דף קז ·	עמור ג	תנועה יתרה ·	צריך לומר הטעם יתירה
	עכור א	הח׳ להסר ·	צריך לומר להסיר
דף קיא ·	עמור ב	אבשינשיאו ·	צריך לומר אבשינשיו
דף קכה ·	עמור ב	ווש ·	צריך לומר וויש
דף קכז ·	עמור א	להזוק ·	צריך לומר להזיק
	עמור ג	דולפליקמטו ·	צריך לומר דופליקאטו
	עכור ד	מזיקין ·	צריך לומר מקיזין
דף קלד ·	עמור ג	השבים ·	צריך לומר השכים
דף קלו ·	עמור א	ומשרש ריקטאמו ·	צריך לומר ריקטאטו
	עמור ב	לידי קוון ·	צריך לומר כוון
דף קלט ·	עמור ג	עקימת הראית ·	צריך לומר הראות

לוח הטעיות

דף	עמוד	טעות	תיקון
דף ד ·	עמוד ב	באים ·	צריך לומר באים
	עמוד ד	מאיזה ·	צריך לומר מא׳זו
דף כב ·	עמוד א	געשם ·	צריך לומר נעשה
	עמוד ד	המשח ·	צריך לומר המטה
		מעשורת ·	צריך לומר ממשות
דף כג ·	עמוד א	הבגח ·	צריך לומר הכנה
	עמוד ד	יפח ·	צריך לומר יפה
		הדור ·	צריך לומר הדור
דף כד ·	עמוד ב	במה ·	צריך לומר כמה
		שנתבא ·	צריך לומר שנתבאר
דף כה ·	עמוד א	לרביריהם ·	צריך לומר לדבריהם
	עמוד ב ·	הרכה	צריך לומר הרבה
דף כז ·	עמוד ג	לתשפט ·	צריך לומר למשפט
	עמוד ד	ומוקנים ·	צריך לומר ומזקנים
דף כט ·	עמוד א	שנבאר ·	צריך לומר שנתבאר
דף ל ·	עמוד ב	סיע ·	צריך לומר סיוע
	עמוד ג	ההכר ·	צריך לומר ההכרה
	עמוד ב	הצומו ·	צריך לומר תמוצו
דף לב ·	עמוד ב	תסרה ·	צריך לומר הסרה
דף לג ·	עמוד א	להמשי ·	צריך לומר לחמישי
	עמוד ב	מעין ·	צריך לומר מעק
	עמוד ג	בשריית ·	צריך לומר בהשראת
דף לד ·	עמוד ב	מדח ·	צריך לומר מדה
	עמוד ג	ואור ·	צריך לומר האור
דף לה ·	עמוד א	מהשרתדר ·	צריך לומד מהשתרע
		עשיניו ·	צריך לומר עטיניו
	עמוד ג	המביל ·	צריך לומר המבול
דף לו ·	עמוד ג	ונבנו ·	צריך לומר ונכנו
דף לז ·	עמוד א	מעין ·	צריך לומר מעק
	עמוד ב	בארצינו ·	צריך לומר בארצנו
דף לח ·	עמוד ג	היפך · צ״ל הפך ·	שציוו · צ״ל שציוהו
דף לט ·	עמוד ג	עבורדה ·	צריך לומר עבודה
דף מ ·	עמוד ד	עלי ·	צריך לומר אלי
דף מא ·	עמוד א	והביו ·	צריך לומר והבי
	עמוד ב	את · צ״ל זו ·	לדרשתי · צ״ל לדרשת
דף מג ·	עמוד א	תבותן ·	צריך לומר תמורתן
דף מה ·	עמוד ב	נרהן ·	צריך לומר נראין
דף מו ·	עמוד א	קביע ·	צריך לומר קבוע
	עמוד ג	בתירת ·	צריך לומר כתירת
	עמוד ד	שבע סלוקים ·	צריך לומר שבעה סלוקים
דף מז ·	עמוד א	ופסולרת ·	צריך לומר פסולת
דף מח ·	עמוד ב	מבסרה ·	צריך לומר מכסה
דף נ ·	עמוד א	ראשו ·	צריך לומר ראשון

משום ואל תשכן באהלך עולה שמתי פני ליסר מעוות אשר לא יוכל לתקון כל רואה ובפרט הטעיות המפורסמות וטבעיות הנה במלאכת הדפוס אעפ״י ככה האפשר ושגיאות מי יבין ·

דף ה ·	עמוד ב	והייתה ·	צריך לומר והיתה
	עמוד ג	הוא הרוה׳ ·	צריך לומר הרוה
	עמוד ד	בימי נדרי ·	(הוא מיותר)
		ובאיזה ·	צריך לומר ובאיזה
דף ו ·	עמוד ב ·	התכונה ·	צריך לומר התכונה
		הקודש ·	צריך לומר הקדש
דף ח ·	עמוד א	במהות הברק ·	צריך לומר במהות הברק
		במוהות הרעם ·	צריך לומר במהות הרעם
		במהות השלג ·	צריך לומר במהות השלג
	עמוד ב	פארילה ·	צריך לומר פארילה
	עמוד ג	ובמקרא׳ ·	צריך לומר ובמקרי
	עמוד ד	נכרים ·	צריך לזמר נכרת
	עמוד ד	איזה מרה ·	צריך לומר איזו מרה
דף ט ·	עמוד ב	מצומצם ·	צריך לומר מצומצמת
דף י ·		שמועש ·	צריך לומר שמעט
דף יב ·	עמוד ב	לבילם ·	צריך לומר לכלם
דף יג ·	עמוד ג	הוויותו ·	צריך לומר הוויתו
דף יד ·	עמוד ד	ומבוון ·	צריך לומר ומבוון
		בעמירת ·	צריך לומר בעמידת
דף טו ·	עמוד ג	שההמש ·	צריך לומר שהשמש
	עמוד ב	היסורות ·	רוצה לומר היסודות
דף יו ·	עמוד א	דרת ·	צריך לומר הדרת
–	עמוד ב	לבל ·	צריך לומר לכל
	עמוד ד	והרעות ·	צריך לומר והדעות
דף יז ·	עמוד ב	אסרם ·	צריך לומר מסדם
		הכל ·	צריך לומר הבל
		רתגר ·	צריך לומר רתנר
	עמוד ד	במצאו ·	צריך לומר במצהו
דף יח ·	עמוד א	השם ·	צריך לומר השם
	עמוד ב	כרו ·	צריך לומר כרי
		בעזן ·	צריך לומר בעון
		נהום ·	צריך לומר נהוח
	עמוד ג	ופעס ·	צריך לומר ופעם
	עמוד ד	הכל ·	צריך לומר הבל
		בהזקו ·	צריך לומר בחיקו
		נורתנון ·	צריך לומר נותנין
דף יט ·	עמוד א	צירד ·	צריך לומר צורך
	עמוד ב	המינה ·	צריך לומר הימנה
		בנכשם ·	צריך לומר בנפשם
	עמוד ד	היותי ·	(ומיותר הוא)

מפתחות

ספר שלישי נקרא מעין חתום ·

שבח לאל יתברך בהתום ;
ספרי האחרון מעין חתום ;

ת"ו ש"ל ב"ע

ע' צעיר המדפיסים **דוד** בכמ"הח **רפאל** חיים **בואינו** זלהה :

ספר שני · בית חדש

ספר

מפתחות

של כל הבתים · והמעינות · והגנים · והפרדסים ·
הנמצאים · בעולם החדש : למען יכנס
בתוכם הקורא · בלתי מכשול
ויגיעה · ויתעדן
שם :

חלק שני

כולל שלשה ספרים וכל ספר נחלק לשערים וכל שער לפרקים נבדלים והנה ספר הראשון נקרא **ארץ החדשה**

שער ראשון

הקדמה לספר ועי׳ הרווזות :

פרק ראשון מדבר במהות ואיכות החכמה וחלקי מלאכת הרפואה ·
פרק שני מדבר במהות ליחות הגוף ·
פרק ג׳ מדבר במהות רוחות המורכבי׳ בגוף
פרק רביעי מדבר במהות כחות הגוף ·

שער שני · מדבר בשינוי הטבע

פרק ראשון מדבר בהתמזגות הטבע ·
פרק שני מדבר פאותות ובאיכות החולי ·

שער שלישי · מלמד אותנו לדעת אחרית החולי ע״י דחיית הטבע ביום גבולי :

פרק ראשון מדבר באותות הימים הגבוליו׳
פרק שני מורה לנו אותות הטובות והרעות
פרק שלישי מורה על העתירות בהזערה הפלגה ויקל החולי מעליו :
פרק ד׳ מורה על אותות השלשול הגבולי :
פרק חמשי מור׳ על קיא הכרחי ונמר החולי
פרק ו׳ מורה על רעיפת הנחיריים גבוליו׳
פרק שביעי מורה על הגרת השתן הגבולי
פרק שמיני מורה על הגרת דם הנדה בנשים והגרת הטחורים באנשים וגבוליו :

פרק

לצאת וכו׳ כי הטעם על ההכרזה נתבאר במקומו שם בספ׳ הזוהר שמשעה שמכריזין עליו שימות מיד מסתלק צלמו ממנו ואע״ג דאיהו לא הזי מזליה חזי אמנם במשה לא הוסר צלמו עד מותו כמד״א לא כהת׳ עינו ולא נס ליחה וע״כ לא רצתה נשמתו לצאת מאחר שלא הודיעו לה שלשים יום קודם כי לא הוסר צלמה שלשי׳ יום קודם צאתה וק״ל ונתבאר שם ריש סי׳ שי״ד שהמשכיר בית להברו חייב לעשות לו הלונות ואם לא עשה לו הלונות פטור השוכר לשלם וכו׳ ואפשר כי לכך ארז״ל סומא פטור מן המצות כאחר שהשי״ השכיר לנשמתו הגוף בלא עינים שהם ההלונות של אדם כמד״א והשכו הרואות בארובות ואם כן פטורה הנשמה מלשלם מצורת השי״ · ונתבאר עוד שם סימן ש״ב סעיף י״ז המשכיר בית להברו וסתרו בתוך הזמן חייב להעמיד לו בית אחר וכו׳ : ואפשר שזהו טעם הגלגול כי לכתחלה משכיר השי״ את הבית שהוא הגוף לנשמה לזמן ירוע דהיינו לשבעים שנה כמ״ש ימי שנותינו בהם ע׳ שנה נמצא כשסותר השי״ את הבית ר״ל הגוף תוך הזמן הקצוב מחוייב להעמיד לו בית אחר וע״כ מגלגל הש״ית את הנשמ׳ לתוך גוף חדש כרינא · וכמ״ש ועפר אחר יקח וטח את הבית וסיים באותו סעי׳ ול״א דוקא כשנפל כולו אבל אם הוא קיים אלא שהוא מסוכן לדור בו חייב המשכיר לתקנו אם יש בידו שכירות מוקדם וכו׳ : ואפשר שלזה כיונו רז״ל במסכת שבת פרק במה מדליקין לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר ר״ל כי אז עסק במצות קודם שנפל למשכב זהו שכירות מוקדם שאז אף אם נפל למשכב והוי מסוכן לדור בגוף מ״מ היה חובה עליו כביכול לתקן הגוף כיון שיש בידו שכירות מוקדמת משא״כ אם לא עסק במצות ולא נתן לקונו שכירות מוקדמת ובה״ג לא הוי חוב׳ עליו ית׳ כביכול לתקן וע״כ צריך שיביא ראיה כדי שיעמוד מחליו ודוק :

ואני המחבר בן להרב בעל הדרוש נ״ע אומר שעל דרך זה יבואר המאמר רז״ל גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב זהו סילוקן של צדיקים וכו׳ · דאי׳ בספרי׳ אשר לחכמי האמת כל נשמות הצדיקים יש להם אחיזה באו״ת אחת מן התורה והאות אשר לא נכתב כולו ונשתייר בקולמוס מוכרחת אותה הנשמה למות כי לא יש לה אחיזה באות כולו · וז״ש ושפיר קאמר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתו״ב דייקא זהו גורם סילוקין וק״ל לענ״ד :

בראות המחבר · מגידים יחבר : שהשלים כוונתו הטובה · לצאת ידי חובה : בחבור הלז שנדר · לאור לא נעדר : והוציא מכח אל הפועל · מבוקש לכל שואל : הרים קולו · לצור חבלו : בשיר זה מיוסד על משקל ארבע תנועות ויתד ושתי תנועות בדלת : וכן בסוגר · ושמו בראשי החרוזות ובאמצעיתם אומר :

אריס קולי · לצור חבלי : השם חילי · בחדודים :
נתן לי אות · בכל חכמות : כ ברפואות · ולמודים :
יגעתי בם · בכל טיבם : ה כי טבעם · מיוסדים :
טבעי אדם · וסבוב דם : נח גם נרדם · בתוך גידים :
ובכל אבר · אני חבר : רוחי גובר · בכל חדים :
ברפואתם · במחלתם : ו טייתם · ואם עומדים :
יי גברה · בהשחורה : פרטי מרה · ובוורידים :
הנסתמים · מרוב דמים : ארפא תמים · ומתמידים :

אמר המחבר ספר הלז כבר עברו עליו כמה שנים ששלחתיו
לויניציא · ליד מורי החכם הכולל אביר
הרופאים ושר בישרא׳ כמו״הר שלמה
קוניא׳ נר״ו ולא הביאו לדפוס עד עתה
עבור רוב עסקיו והשתדלותיו בצרכי הצבור
אשר בתרוהו אך היום האירו נ׳ הנקיים
של עבר פני ובכתבו כמבשר ואומר שכמעט
נגמר הספר ׃ ולכן אנכי עפר ואפר ׃ אתן
שבח באמרי שפר ׃ בקידושא רבא וזמן ׃
ליוצרי רופא ונאמן ׃ ויקיים לנו כל המחל׳
אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגו׳ ׃
ואסיים בדברי תורה במאמר זה הואיל דאתי
לידי נימא ביה מילתא פוק חזי מה עמא
דבר בשם גדול החכמי׳ ואולם הדברי׳ יצאו
מבטן א״מ הרב נ״ע עריין בבחרותו וז״ל ׃
איתא במסכת׳ ב״ק פרק שמיני דף פ״ה ׃
כשהחובל רוצה לרפאות את הנחבל יכול
הנחבל לומר לו שכור לי רופא אחר ואיני
רוצה ברפואתך כי אתה דמית עלי כאריא
ארבא ומתיירא אני ממך וכו׳ · ואפשר זו
כוונת הכתוב כל המחלה וגו׳ שכל המפרשי׳
מקשים בפסוק זה אם הש׳ לא ישים המחלות
כלל על ישרא׳ א״כ מה צורך לרפואתו ולפי
זה יתכן דהכי קאמר קרא (כל המחל׳ אשר שמתי
במצרים לא אשים עליך) ר״ל בדין הוא שלא
אשימם עליך ולמה לפי שאני ה׳ רופאך ·
ר״ל שאין לך רופא אחר (של אני) וא״כ אם
אני אכה אותך ואשים עליך מחלה לא יהי׳
לך רופא כי אני לא אוכל לרפאותך לפי
שאני הכתיך ויכול אתה לומר לי דמית עלי
כאריא ארבא ומתיירא אני ממך ולא יהיה
לך רופא כלל וכו׳ · ואפשר שלזה כיון
איוב סי׳ י״ג · במ״ש כפך מעלי הרחק ואימתך
אל תבעתני · ר״ל דין שתרחק כפך מעלי מפני
שאני מתיירא ממך ולא אוכל לקבל רפואה
ממך ׃ וז״ש ואימתך אל תבעתני ואפשר נמי
שלזה הוא כוונת הכתוב ירמי׳ סי׳ ח׳ · קוה
לשלום ואין טוב לעת מרפא והנה בעתה ׃
ר״ל שאמר הנביא לישרא׳ שמכתם אנושה
זלא יקבלו רפואה מהשי׳ מאחר שאתם
נבעתים ממנו ית׳ וז״ש לעת מרפא והנה
בעתה וזו נמי כוונת הכתוב הושע סי׳ ה׳
וירא אפרים את חליו ויהודה את מזרו וילך
אפרים אל אשור וישלח אל מלך ירב והוא לא
יוכל לרפא לכם ולא יגהה מכם מזור כי אנכי
כשחל לאפרים וככפיר לבית יהודה וגו׳ ר״ל
שנתן טעם למה לא יכול להרפא לפי שהשי׳
מבעיתם ודומה עליהם כאריה ארבא וזה
שאמר כי אנכי כשח״ל לאפרים וגו׳ ׃ ואפשר
שלזה כיון נמי המשורר במ״ש רפאני ה׳ כי
נבהלו עצמי ר״ל שהוצרך לבקש על הרפואה
מאחר שנבהלו עצמיו ויש סכנה בדבר שמא״כ
המורה לא יוכל להרפא ואפשר כי ע״כ דרשו
רז״ל היות השי׳ שולח בישרא׳ קורמת למכה
וכו׳ טעם הדבר הוא כי אלו היה השי׳ שולח
מקרם המכה ואח״כ הרפוא׳ לא היתה הרפוא׳
מועלת כלום מאחר שרומה עליהם כאריה
ארבא · ואפשר שע״כ סדרו מסדרי התפלות
רפאנו ה׳ ונרפא וכו׳ כפל לשון אחת נגד
גוף הרפואה והשנית נגד ההרדה שאף אם
ירפא אותנו מ״מ דומה עלינו כאריא ארבא
ולזה בעצמו נמי סדרו לומר כי אל רופא
נאמן · ר״ל נאמן ברפואתו שאפילו ההרדה
שנחרד מלפניו נמי מרפא השי׳ ב״ה וב״ש ׃

אמר בעל הבית המחבר אחר שבניתי לי לשמי כרצוני וגם נשלם
המלאכה אכבד את ה׳ מהוני · ואתן שבחות
ותהלות לקוני ׃ ושהחייני בקבר דובבות
שפתי אבי ארוני במה שכתב בכתביו ז״ל
ארז״ל בספר הזוהר ומביאו ריש ספר שם
טוב שם ׃ כי שלשים יום קודם מכריזין
עליו ברקיע שימות וכו׳ ׃ ואפשר לומר כי
טעם הכרזה זו היא ע״ד הדין טור ח״מ סי׳
שי״ב סעיף ה׳ · המשכיר בית להברו אינו
יכול להוציאו עד שיודיעו שלשים יום מקדם
וכו׳ והנה בכאן בנ״ר נוכל לומר כי דירת
הנשמה בגוף הוא דרך שכירות · שהשי׳
השכיר לה את הגוף לבית שתדור בו
ותתשלומין בעבור הדירה הוא עשותה
הנשמה רצון השי׳ ושתסגל במצותיו וא״כ
כשהשי׳ רוצה להוציאה מהגוף שהוא ביתה
ומכון שבתה צריך להודיע לה שלשים יום
מקודם וע״כ מכריז עלה ית׳ שלשים יום קודם
צאתה מהגוף · ואפשר שע״כ ארז״ל במ״ר פ׳
וזאת הברכ׳ שהיתה נפשו של משה מתקשה

לצאת

קאב׳רו איקוינה · קאטיר קוירוגו
קאסטוריום · קונדוש מין חיה שבאגמים
קאסיא ליגניאה · סיליחי כפי׳ רר״ק קדה
קאסיא פי׳סטולה : חיאר שימבי
קאפיל ויניריש · באלדיר קארה :
קסילו אועים · אור אגאג׳י כפ״ה קציעה
קואיקוס · ליגנום סאנקטום פירגאמביר
אגאג׳ המסוגל לחולי הצרפתים :
קוירקוס · מיש׳י אגאג׳ אלה או אלונים
קוביבי · קיאבאבי :
קאמוס ארומאטיקוס · איגור : בל״מ קנה
קולוקוינטידיש · יאבאן בוג׳ול : אמזאל
ובלשון משנה פקועות פקעים :
קוריאנדרום · קיש׳ניש׳ : בלשון הקדש
גד · ובלשון משנה כוסבר :
קוסטוס · קושט ביהארי : בל״מ קושט
קוקומיר אזאנינה · קארגה דויאילה :
בלשון משנה קישואי הבר :
קורנו ו קורניאולים · קיזילג׳יק בל״מ אוג
קריטמוס · רינים רזיאני
קורנו צירב״ו · ייאיק בויאנוס : קרן צבי
קורנו די אליקורנו · ייר גיראן בוינוס :
בל״ה קרני ראם) בלטין מונוצורוס :
קוקומיר · חיאר : בלשון הקדש קישואין
גם בלשון משנה מילפפון :
קוקורביטו · קאבאק בלשון הקדש דילועין
קונסולידה מאיור · קארה קאפ׳ים שרש
קונסולירה פיטריאה · אינז׳יבאר :
קינא ראריקס · ג׳ופג׳יני : שרש
קופריסוס · סילב׳י : בל״ה עץ רותם
קוראליום · מירז׳אן : אלמוגים בל״ה :
קריסטאל · נירז׳יף : כר״ה אהלמה :

אות ריש

ראפאנוס · טורפא : בלשון משנה צנון
ראפ׳אנוס מאיור · או סילביסטריס :
איהרין (בל״א הרין) ובל״מ תמכא׳ או ערל
רובי טינקטורום · קיזיל בויאה בל״מ פואה
רובוס איריאוס . אאי דוט : תורתי היער
רוטה · זידיף : בלשון משנה פיגם
רוטה קאפראריא · יזירליק :
רוזמארין · ביבריאה : בל״מ חילפא :

דימא :
ריאה כארבארוס : ראב׳ינט ג׳יני
ריאה פונטיקום · ראב׳ינט רומי
ריביסיום · ריבאס (גם) פ׳רינק אוזום
רוזה · גיול : שושן או ורד
רובינוס · קירמאזין יאקוט : אודם :

אות שין

שפינאקרה · אספאנק :
שפיקה נארדי · איספיט : פרח
ש׳פיקה אינריקה · סימבול הינדי פרח
שקורדיאום · יאבאן סארמסאק עשב
שקאביוזה · ג׳ילי אוטו : עשב
שקורצינירא · שקור־ציני : שרש
שקינאנטי · מיקיו סאמאן : עשב
שטיחאדיש · קאראבאש׳ : עשב
שקאמוניאה · מאחמוריא : מיץ שרש
שטילאריא · אסלאן פאנז׳אסי : עשב
שמאראגדוס · זימרוד : נופך אבן טוב
שטראמוניאה גם מיטיל · דאטולי : עשב
שפינה אלבא :
שפינה אקוטה · או אוקסיקאנטום :
דמיר בירבים · פרי חמוץ : בל״מ אוג
שפילטה · קאריג׳י בונדאי : בל״ה כסמת

אות תיו

תימליאה · בלשון משנה תאלאפסי :
ניץ החלב · עשב בשנחתך יוצא ממנו
חלב :

סאמבוקוס · אגאג׳ מורב׳יר עץ
סאלסא פאריללה · סאפארינה עץ
סאסא פ׳ראס · סאספראס עץ
סטאפ׳יזאגרה · מיב׳זיק פרח
סאגאפינוס · סיק פיניג׳ שרף
סאלויארה · דיש׳י אוטו עשב
סאנראראקה אראצום · סאנראראוס שרף
סאל ניטרום · איב׳ירג׳ילי סם
סוקאר או סאחרום · ש׳וקייר מיץ הקנים
סומאק · סומאק · כפי פירוש הרמ״בם הוא אוג המוזכר במשנה ·
סטוראקס · בוהאר מירום בשמים
סינאפיס · הארדל בלשון משנה חרדל
סאנדראקה גריקה או ארשיניקו · סינ׳אן אוטו
סיליקב׳א · קיג׳י בואינוש בל״ם חרובין
סולאטרום (או) סולאנום · איט אווזום
סירפינטאריא · אילאן אוטו בל״ם לוף
סורבא · ש׳ורבא בלשון משנה עוזרדין
סיקאמורו · יאבאן אינג׳יר בל״מ בנות שקמה
סקב׳יללה · ארא סוגאן בצל המדברי
סוקצינה (או) קאראבי · קייריבאר
סאנגב׳יש דראקוניש · איקי קארראש קאן
סאפונאריאה · קיר גאראמפ׳יל
סימילאקס אש׳פרה · קאנריל ג׳יג׳ק ·

אות עין

כמעט לא נמצא בו שום שם אבל מקומו תעיין באות אלף ·

אות פא

פאפאויר · האשחאש בל״ם פרגין
פאפאויר אירראטיקו · גילינז״ק ג׳יג׳יק
פ׳אזיאולי פ׳רינק באקלה פול הלבן בל״ם
פאסטינאקה · ג׳יזיר מין לפת
פוליקאריה · פירי אוטו ·
פוליפודיום · ביסב׳איג׳ שרש
פאריטאריאה · יאפיש׳קאן עשב
פוניקא מאלא · נאהר בל״ה רמונים
פורטולאקה · סימים אוטו בל״ם הלגלוגות
פוררום · פראסה בצל הבר
פירוטרום · אודולקיהאר שרש

פ׳וליום (עיין מאלאבאטרום) עלים
פוליגיום · פ׳וליסקון בלשון משנה סיאה
פופולו · קאב׳אק אגאג׳ עץ
פרימולה וירים · קאר ג׳יג׳יק פרחים
פוליאום מונטאנום · ג׳יב׳זא
פיטרוזיליאום · מאגדאנוס
פינוס · פ׳וסטוק בלשון משנה קטף
פ׳ונגי · מאנטאר כמהין בל״ם
פיזרה · נוחוט גראך קטניות
פירוס · ארמוט בלשון הקדש אגסים
פלאטאנוס · ג׳יניר אגאג׳ עץ
פיסטאקי · ש׳אם פוסטוק בל״ה בטנים
פיפיר לונגו · דאריך פלפל פלפל ארוך
פוליגינאטון · מוהור סאלאמוני שרש ·

אות צדי

צירוניא · אייב׳א בל״ם חבושין פרי
צינו גלוסו · קופיק דיל לשון כלב
צינטאבריום · קאנטירון עשב
ציטרי · אגאג׳ קואון בלשון הקדש אתרוג
סימין צינום · הורוסאני זרע
ציפרי רטונדי · טופולאק שרש
ציציר · נאוט בלשון משנה ספיר
צימיני · קימיון בלשון משנה כמון
ציקלאמין · דומוס טופולאק
צינאבריום · זינזיפ׳ירה דומם
צירוזה · סטוביג׳ דומם
צירי פוליום · טריפ׳יל (גם) פ׳רינק מאגדאנוס ; עשב
ציטיראק · אלטון אוטו עשב
ציפה · סוגאן בלשון הקדש בצל
ציקוטה · באלדיראן

אות קוף

קאב׳לוס · מאברה לענה בל״ם כרוב ·
קאסטאניאה · קייסטיני ערמונים
קאמומילא · פאפאטיא ג׳יג׳יק
קארדאמומום · קיאקולי
קאנטארידיש · קודוס בוג׳יק זבובים ארסיים · וזהוביים ·
קאפארי · קיברי בלשון משנה צלף

קאב׳רו

אות יוד

יוניפירוס · אורדיג׳ בלשון הקדש ערער
יאסמינום · ייסאמין כפרש״י הם דודאים
יויובים · הונאב פרי
יודיאיקוס לאפיס · בני איסראיל זיתוני
יאספים · יושים בלשון הקדש ישפה

אות כף

כורכאמו · קארטים · מין כרכום · בל״מ הדיע
כרוכוס · אש׳אפראן בלשון הקדש כרכום
קארטאמום · אספור טוהומי זרע
כארטאשוטו או כארדוס · אינייגאר · דרדר
כארדו בינידיקטו · ריבי דיקיין בל״מ עכביות
כנבוס · קיניב׳יאר גם בל״מ כנבוס ·
כאמפ׳ורה · קיאפ׳ור בל״ה כופר
כאכוטה · קוש׳קוטה ·

אות למד

לאקטוקה · מארול בלשון משנה הזרת
לאפאטה · אילאבאדה עשב
לאראנום · לאדין והוא מין עשב
לאב׳ראנום · לאברין הוא הרכבה
העשויה מן מין אופיום וסמנים נכבדים ·
לאבינדולה · קוזימו עשב
לאב׳רום · דיפ׳ני עץ
ליקוידיציאה · מיאן קיוקי שרש
ליציום · האב׳לאן הינדי מין עשב
ליטיגירום · מורדאש׳ינק רומס
ליליום אלבו · זאמפאק שושן
ליליו רום קונב׳יום · פיקאמביר ג׳יג׳וק
ליגנום סאנקטום · (עיין קואיאקו)
ליגוכטרום · קינא בלשון ספרדי עקיוניאס ·
לינטיש · מירג׳אמיק בלשון הקדש עדשים
לינטיסקוס · סאקיש אגאג׳ עץ
לאזולי · לאג׳יב ירדם אבן יקר
לאפיס · מאש׳ בלשון הקדש אבן סתם
לופינה · מיסיר באקלה בל״מ תורמוס
לופולי · הומיל עשב הכרוך בגדרים
לוטוס שפירמאם · אספ׳ור טהומו
לאטירוס · אפסאלאטין מין גרגרים

אות מם

מאלב׳ה · איביגי ומיג׳י בל״מ הרות
מאנדראגורה · אפטישילאם בל״מ יברוח
מאיוראנה · מירזינג׳יום בל״מ סבנא
מאצים · ביספאסה מין בשמים
מאר רוביום · פ׳ראסיון עשב
מאננה · קודריט האלב׳אסי בל״ה מן
מאסטיקיש · סאקיש מאסטיחי שרף
מאלובאטרום · סאריג׳ הינדי עשב
מיראה · מור סאפ׳י בלשון הקדש מור
מורוס · דוט בלשון מערבי תות
מורה צילזי · ביורטליגיגין בל״ה סנה
מיליאום · דארי בלשון משנה דוחן
מילילוטום · איכליל מיליק כלומר כליל מלכא
מירטיללה · קארה ג׳יליק מין הדס
מירטום · מירסין בלשון הקדש הדס
מינטא · נאני בלשון משנה דנדנה
מינטה רומאנה · או גריקה · מארסאמה
מיקואקאנה · מיג׳אקאן · שרש
מירבולאני · האליליר מין פרי
מיליפופונום · קואון בלשון משנה אבטיח
מיספילה · מוס מולה בל״מ קרוסטומלין
מאלה אינסאנה · באטליג׳אן
מיללימה · אוגול אוטו

אות נון

נאפוס · שאלגאם · מין לפת ·
נארדיגום · זימבול בלשון הקדש נרד
נאשטורציאום · טירי בלשון משנת הרף
נארצישקוס · נירג׳יש מין נרד
ניגילא · ג׳וריק אוטו בל״מ קצח
נוצים מושקאטי · ג׳יביש ביב׳א · אגוז
מושקאטו מין בשמים ·
נוקס מיריסטיקה · הינדיסטאן ג׳יבים
נימפיאה · נינופ׳יר פרחים הנגדלים במים
ניקוציאנה או דאבאקו · טוטון

אות סמך

סיליקיש · ג׳אק מאק טאש׳י בל״ה חלמיש
סאטיריום · סאליף שרשים
סאמבוקום

גיניפטה · קאטיר קורוינו ·
גוסיפיום · באמבוק · בל"מ צמר גפן
גראמין · איריק אוטו · עשב השדה ·
גראנאטי · גאהאר · רמון
גומה אראביקה · זאמק · שרף
גומה גוטה · גוטה גאמבה
גראניאום · קאפקאליטורה
גאליאופס ·
גלאנדיאולום :

אורת דלית

דיקטאמנום קריטיקום · סאצלי אוטג
דראגאקאנטה · קיטרי
דאקטאלי · חורמא · בלשון הקדש תמרים
דאפ׳נואידיש · קולאפפדה
דורוניקה · דורוניג׳ בלשון משנה עקרבים,
דויקוס · האויג׳ · והוא מין לפת ·

אורת הא

האליקיקאבוס · קאקוניג׳ או אלקינגי ·
הפירוקום · איאפריקון
היזופום · זופ׳א בלשון הקדש אזוב ·
היאושקאמגום · ביזירבינג׳
היפוציששטירוש · טיקיו סאקאל
היליטרופיום · גילריש ג׳יג׳יק · פרח
הידירה ארבוריאה · סאראמשין בל"ה הקיקיון
הידירה טיריסטרי · ויר סארמשיק
הירמוראקטאי · סוריג׳אן · שרש
היליבורו ניגרו · ג׳ופלימו · שרש
היליבירוס אבוס · קונדוסי · שרש
היפאטיקה · ג׳יניר אוטו · עשב
היאצינטום · מיש׳ק רומי · פרח
הורדיאום · הארפה · בל"ה שעורים
הימאטיטיס לפים · סאנדל אדיר · דומם

אורת ואו

ואליריאנה · פ׳ו
ויאולה · מיניקשי בלשון הקדש דודאים
ורבאסקום · סיגיר קירוגי
ורבינה · אי וירג׳י אוטו ·
וירגה פאסטוריש · כערבי עצי אלרעי
ובל"מ אבוב רועה ·
ויטיש אלבא · יוסוף ג׳יוק
ויטיש · אסמה · גפן פוריה
ויסקוס קוירציני · בורג׳לי
ויטריאול · זאג׳ קיבריט · בל"מ קנקנתום
וירוקאריאה ויש קוראין אותו הילוטרופיום
קטן · איג׳יק אוטו והוא מסוגל להסיר כל
יבלת ולהעביר ולמחוק הבהק והגרב ·

אורת זין

זירואריאה · ג׳ידואבירט הינדי
זירומביט · זורומבאט
זימפיר ויב׳א · קאיאה קורוק
זיאום · היב׳וסיל
זאפ׳יאר · גיוק יאקוט · בל"ה כפיר

אורת חית

חילידוניא · קירלאנגיג׳ אוטו
הריזולוקאנום · זימבול האטאי
האממיליארה ·
חונדריללה · יאבאן מארול · מין חזרת
חאליבים · ג׳יליק · ברזל קשה ומנוקה
ובל"מ היסומין ·

אורת טית

טאמאר הינדי · טימיר הינדי פרי
טאאריסקוס · אילגין אגאג׳ · עץ
טאקאמיהאקה · טאקאמאק שרף
טירהי · ג׳אי באדיאן · עלים שמהם
עושים ביטול לשרים ונכבדים ·
טוסי לאגו · אעי קולאגי (או) קאטיר טירנאק
טורמינטילה · קיזיל בירהי מין שרש
טורביטום · אטורבוט · שרש משלשל
טהוס · יונלוק בלשון הקדש לבונה
טראגום · מיסיר בוגדאי מין חטים
טריפוליום · יונג׳ו · גמי טולוזה · פלאסורי · עץ אסיר׳
טריבולוס טריסטריש · דימדדיקיין
טירה סיגילאטה · טין מאחתום טיט חתום
טוטיא מאראזי · טוטיא · מין מתכת ·

אואיש -- סאבור · בלשון הקדש ראש·
אמוניאקום -- ש׳אריר אושאק -- שרף·
אמיאוס -- נאחב׳י הי נדי ·
אנייליקה -- מילקיאוי · שרש ריח טוב·
אניטום -- רורוק אוטו · בל״מ שבת ·
אקאקיא -- יובים · פרי מעץ מין סנה ·
אסא פ׳ידיטדה -- חילטיט · חלבנה ·
אמיאנטום -- באמבוק טאש׳י · אבן
שטווים ממנו פשתן ·
אפיום -- קריב׳יש · בלשון משנה כרפס
ארמוניאקו -- גישא דיר · והוא מלח
העשוי מן שתן הגמלים ·
אגרימוניאה -- קויון אוטו :
ארוינטינה -- בערבי פצה עשב של כסף
אנקארדינו -- באירדאר והוא המוזכר בגמ׳
חזור הזור ולא תצטרך לבלידאר·
אריסטילוחיא רוטונדה · זדראבינט מוראביר
אריסטולוחיא לונגא -- זדראב׳ינט אזיל ·
אקוויליגיא -- אפטיש קיופי גם קופיללי·
אקורוס -- איגיד ·
אפופונאקום -- ג׳יפ׳שיר · מין שרף ·
ארון -- אי לאן יאסטיק ·
אטריפליקס -- קאטאף סארמאק ·
ארטאמיזיא -- וראטיקה ·
אישפאראגוס עירי· קושקונמאש· הורביזין
אשפארגוס הבר·היליון בל״מ שוטי׳ או מרבה
אשפ׳ודול -- אימטולה (גם) קריג׳ קיוקי
אציטוזה -- קוזוקולאגי · בל״ה אוזן ארנבת
אוריזו -- פירינג׳ · בלשון משנה אורז ·
אוריגאנום קיקייק אוטו · זאטיר בל״מ קורניק
אולמוס -- קארה אגאג׳ ·
אוצימום -- יאבאן נענע ·
אוראנציא כאה -- טורונג׳ · מין אתרוג ·
אבריקולה מורים -- ג׳ג׳אן קולאגי ·
אורטיקה -- איזירגאן · בל״הק חרלים ·
אופו באסאמום -- ביליסינק · אפרסמון
אואופ׳ורביום -- פ׳ורפ׳יון ·
איב׳ה ארטיטיקה -- האפטוטאן בערבי
קאמאפ׳יטיס ·
אינדיב׳יאה · הינדיבה בל״מ · עולשין ·
אירינגיום · ג׳ובאן קאג׳יראן גם אירינג׳יג׳
איבולוס · סולטאן אוטו (גם) מורב׳יר·
אינולה קאמפאנה -- אנרוס קיוקי ·

איזוולח · סוטליגין (גם) גירג׳יק אוטו ·
אירוקה - הארדאל · בלשון משנה חרדל
אורום פיגמינטום - שארה זירניק והוא
סם משחית שערות האדם וצבעו זהבי ·
אנטימוניום - דימיר בוזאן (מתכת) ·
אלומין - שאפ - דומם והרכבה ·
אנסארינא - דיליצי באדיראן ·
אוניקס · מוהור שולימאני · בל״ה שוהם·

אות בית

באזייליקום - פ׳יסליגין · בל״ח חבצלת ·
באסאמינה - בילוסים ג׳ג׳יק ·
בארבאלום הירצי - טיקיי סאקאל· ובערבי
ליחיטוטיש ·
ביקה בונגה· סו טירי שי והוא בל״מ כרשין
בוקסוס · גומשיר אגאג׳ · עץ יפה להדר הגני׳
ביטוניקה - קאסטיראן ·
ביטה רוברה - ג׳יקונדור · בל״מ תרדין ·
ביטה אלבה - פאזי · גם בן מין תרדין ·
ביהין אבום - אק ביהימין · (שרש)
ביחין רוברום - קיזיל ביהימין · (שרש)
בריאוניאה - סימים קאבאק · (שרש)
ברוסקום - אירדין בהאיר · (ג״ב שרשו
נצרך לרפואה ·
בוגלוסה · ליסאן שיוויר יאבאן ·
בוראג׳ה · ליסאן שיוויר : ר״ל לשון שור
בורסא פאסטוריש · ג׳ובאן דאגארג׳י ·
(ר״ל כיס הרועים) ·
בראסיקה מארינה · קולאסיא ·
בראסיקה · להאנה · בלשון מערבי חסא
בראנקה אורסינא · אסלאן פאנש׳יסי ·
בינזואי · אסאלבינט · מין מוגמר ·
ביסטורטה · קיזיל בידהימין · שרש ·
בריליום · מוקול איזודא · שרף ·
בלאוסטריום · נאהר ג׳יג׳יק· פרחי רמון

אות גימל

גאלבאנום · קאסני · חלבנה ·
גאלי · מאזי · עפצים
גאלאנגה · האבליג׳אן · שרש
גינציאנה · ג׳ינטיאנה · שרש
גיניסטה

ספר

ערונת הבושם

ובו תמצא רשומים · עשבים ובשמים : בשלש לשונות כתובים · והתומים · בלעז · ובלשון תוגרמים · בלשון הקדש · ובלשון חכמים :

הקדמה לספר ערונת הבושם

אמר המחבר לא נעלם מעיני קורא המשכיל · שלא יחבר שום מחבר חבור לעצמו כי אם לזולתו וכאשר התבוננתי שחכמי התלמוד שהשתמשו בלשונות האומות ואחריהם שלמים וגם רבים מגדולי החכמים כרבינו סעדיה הגאון והרמב"ם ז"ל וכיוצא בהם שכתבו ספרי המוסר והחכמות בלשון ערב וכל זה לקוצר וחסרון לשון הקדש הנשאר בידינו כי אין עמנו אלא מה שנמצא בפסוקים ולכן נדב לבי לכתוב שמות השרשים והעשבים והסמנים בלשון אדום וישמעאל אשר בכל הגולה יושבים תחת ממשלתם להקל המלאכה מהמעיין בספרי והנם בלטין ובלשון ישמעאלים ומה גם השתדלתי להביא כאן כל שמות המוזכרים בפסוקים ובתלמוד ובראשי תיבות (בל"ה) בלשון הקדש (ובל"מ) בלשון משנה : ובבלע"ז ·

אות אלף

אבשינציום אני׳ פילין בלעז אינשינשיאו ובל"הק לענה ·
אברוטונום -- אייבה דאני בל"מ קיסים ·
אוינה -- יולאף -- בל"ה שבולת שועל והוא מין שעורים ·
אוילאנה -- פונדוק -- בל"הק לוזיבי ·
אגאריקום -- גאריקון והוא ספוג דבוק בעצי היער שבך שמו ·
אזארום -- קידי אוטו · בערבי אסארון ·
אזילום -- חאפלאזויש · שרשים הבאים ממצרים וטובים לאכילה ·
אגנוס קאסטום --- אעי טחומי ·
אלטיאה -- גיול חאטאמי ·
אלליום -- סארומסאק · בל"מ שום ·
אואיש

ששלשה המה נפלאו ממני לדרשם כל אחד בשמו אבל לענ"ד יתבאר המאמר על נכון כאשר נבין דברי חכמים והרותם אם תתבונן לכה אשר כתבתי בשער הלז בשם הרופאים בסגולות העצים עץ ועץ למינהו תמצא עץ כעכל המזון גם ממרק הליחות מן הגוף ויש עץ מחזיק הגוף וביותר האצתומכא לבשל בשול נאה ויש עץ מבטל כל שלשול והקאה (וכדכרי הרופאי רוכן כא מין יין תוסם או רוע המוג או מי סאכל דכר סמן או סתה סמן כל אה מקלקלים האצטומכא) ויש עץ המרווה הצמא. הנך רואה כמה גדולה מעלת העצים וא"כ הוא יפה שבחו רבנן לרציבי הואיל דאיתא בהן כ"כ סגולות ולא קשיא מידי. אבל קשה מה צריכותא לרבנן בעדות רב חסרא דכלהו רבנן נתנו עיניהם ביהיר ובהסכמת רב הסרא. אמרתי בחפזי דבר הלצי הרב הסרא הוה יורע בטיב טבעי העצים וכל אקלידיו מסר לשמעיה בר מרציבי שמא אתא שמעיה לאחלופי עץ הדעת מזג א' בעץ אחרונא ויבוא לידי קלקול. ולכן הביאו הראיה מר"ח דכל אקלידיו וכו' ואכתי קשה ליתי הא דרב הסרא כל אקליד' וכו' ולא ליתי דאמר רב חסרא אבלבא דחטי ושערי בעו שירתין אבלבי רציבי רמזי לרבותא וכעדות לעדותן: ויתורץ אהרי שידוע לכל חכמי הרופאי' שיש כמה תנאים בהנהגת המזון: והם הא' בזמן. הב' בטבע האדם. הג' באיכות. הד' בכמות וכל המשנה או נוטה קצרת ממנהג הראוי להתנהג צריך מאה פעמים בערך המזון או מה שהוא תרופות וסגולות לתקן המעוות אשר עוות כדי שיחזור האצתומכא כמה שקלקלו על בוריו. ושיבשל כל צרכו. גם שיבטל קלקול הליחה הגורמת ואז בקושי יהזור הבריאות ליושנה ולאיתנו הראשון והוצרכו רבנן להביא ראיה במה דאמר רב הסרא: חסדי ה' אזכיר שזכיתי ללון בצל ובבואה דבבואה דאבא מר ורב זוטרא בר טוביה. החותם בברכת אחרונה מעין ש"לש על הכלכלה ועל המחיה:

ר"ל אצל אבי ומורי הרב הבן היותר קטן

בחדר החולה וסביב למטתו לקרר האויר של בעל קדחיות השם ישמרנו ויתן בנו בן לעבוד אותו בלב שלם : ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו · והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי : אכי"ר

אמר המחבר הנך קורא משכיל אתה רואה בששר הלז איך נמצאים עצים אשר טבעם לחזק האצטומכא ולעכל המזון · ומהם לבטל רוע המזג של מים ולרוות הצמא ומהם טובים נגד כל חולי וקדחת : והם מצויים אצל בני אדם ואין צריך להזור אחריהם ולא אחר הרופא למי שאין ירו משגת · ושבחו רבני וחכמי הרופאים אף עצי היער לרוב תועלתם לכן אמרתי אלך לאורם ודברתי גם אני בשבחן וגם נסיים במאמר הגמרא הואיל דאתא לידינו במאי דמקשי א"מ הרב נ"ע והוא בגמרא דגטין פרק הנזקין דף נ"ו ע"א · ושבחוהו רבנן לרציבי דרב חסדא כל אקלידי הוה מסר לשמעיה בר מרציבי דאמר רב הסרא אכלבא דחטי בעי שיתין אכלבי רציבי וכו' יש לדקדק למה ליה לגמרא לסיים במאי דאמר רב הסרא וכו' והרי היה לו ליתן טעם למה ששבחוהו רבנן לרציבי מהא דרב הסדא כל אקלידי מסר לשמעיה בר מרציבי שמע מינה דהוצאות העצים מרובה להיותם רבים בצורך וכ"ל ע"פ מ"ש בפ' יום הכפורים דע"ה ע"ב · ה' מיני שליו הן ואלו הן · שיבלי וקיבלי פסיוני ושליו וכו' רב יהודה משתכח לה ביני דני רב הסדא משתכח ליה בי ציבי וכו' פירש"י היו נמצאות בין חביותיו או לר"ח בבית העצים שהיו ממציאין להם מן השמים וכו' וא"כ אלו לא סיים הגמרא הא דאמר רב הסרא הייתי אזכה דמנהתם אין ראיה דמה שלא מסר לשמעיה אקלידי דציבי לאו משום היותו מצמצם בעצים אלא משום שלא יקח שמעיה מן השליו דמשתכח ליה ביני ציבי ולכך מביא הא דאמר רב חסדא דמשם ראיה ברורה למעלת הוצאות העצים וק"ל אבל להפך אין להקשות לייתי הא דא"ר הסרא לבר אכלבא דחטי בעי שיתין אכלבי רציבי ולא לייתי הא דכולהו אקלידי וכו' משום דמשום אין ראיה למה שבחוהו לרציבי דאי משום דהצורך בהם הרמתי מה בכך את הכל יפה עשה בעתו ית' לכך העצים מרובים ושכיחי יותר והן בזול הרבה : ולדבריך במקום שאין עצים ומבערין בתבן נאמר א"כ שהתבן משובח יותר מן החטין כיון דאכלבא דחטי בעי מאה אכלבי דתיבנא וכדא"ז"ל במ"ר בסיום פר' וישלח במשל התבן והקש והמוץ מדיינים זה עם זה וכו' לזה הוצרך להביא הא דרב חסרא מסר כלהו אקלידי וכו' דמשם ראיה ברורה דהוצאת העצים עולה יותר מכל הוצאות הבית וע"כ שבחו לרציבי כי רב כחו דגביר מצאה ידו לבזבז סך מרובה להספיק עצים די ויותר נריבי נדיבות יעץ וה"א על נדיבות יקים עלה על כולנה וק"ל · (עד כאן לשון א"מ הרב נ"ע) :

אמר המחבר המתאבק בעפר רגלי החכמים אתנהלה לעטי לר"גל המלאכה אשר לפני א"א הרב ז"צל וגם אני לענ"ד אעורר עוד דקדוק א' במאמר הנ"ל בדברי הכתר"ול תלתא עתירי בירושלים הוו להו למיזן את העיר עשרים וחדא שתא · והנה הראשון הבטיח אותם למיזן כ"א שנים בדמרא ומשהא והב' אמר זייני להו בחטי ושערי · והג' אמר להו בדציבי ושבחו רבנן לרציבי והביא ראיה לדבריהם מרב חסדא להאמין שזה אשר הבטיח אותם ליתן להם משך כ"א שנה עצים הוא גדול מחבריו והביאו רבנן מופת זאות לדבריהם דרב חסדא כל מפתחות הבית היה מוסר למשרתו זולת מפתח העצים (עיין בגמ') הזכו רבנן להביא ראיה שניה והיה אם לא יאמינו לאות הראשון הנזכר והאמינו לאות האחרון שאמת דבריו · ונתנו טעם לדבריו באמרם דאמר רב חסדא אכלבא דחטי בעי שתין אכלבי רציבי · ועתה עם היות

משמח הלב ומחזק איברי הגוף וביותר
הראש ולכן שבחו הרופאים מאד מאד
בכל כאב ראש להיות מזוג עץ הלז עושין
ממנו תרופות חצוניות לטהר כל נגעי הפה
וכתמים בעור הגוף ·

סאמבוקוש בכל לשון (ובל"א הארדיר בוים) ובל"ת מורב'יר אגאג' · בל"צ סוסיאן · לז

עץ הלז כל עוד שאתה משבח אותו
הרי פוגם בו כי כולו רפואיי הוא
וטבעו חם ויבש מפזר כל נפוח · ושבחו
הרופאים בכל חולי השיקוי : פרחיו
מרככים ופותחים ומפזרים יותר כסוגלים
להזעה ועוסקים בהם ברפואות פנימיות
בכל צמיחה ובתרופות חצוניות בכאב
הקוליקה ובאיריזיפילא מה גם בכויית אש :
פירותיו הם ג"כ בעלי הזעה ונגד כל ארס
ומחזיקי הלב : קליפה התחתונה משלשלת
ליחות רעות מימיות הטמונות בגוף הוצה
וביותר קליפות שרשיהן ·
פירותיו שחורים ועושים ממיץ הנסחט
ממנו כמו מרקחת טוב למאכל גם טוב
להוציא כל ליחה רעה שבגוף :

טיליא בכל לשון בל"צ טיללעט או מער לעאו · (בל"א לינדין בוים) · בפסוק יש מפורשים אותו על עץ אשרה · לח

עצו כולו רפואיי ושבחו הרופאים יותר
מכל העצים בכל חולי הגידי' וביותר
מחולי הנכפה ב"מ כי עושים מפרחיו כמה
תרופות וגם מוציאין מים ממנו להציל
החולה מחולי הנזכר ה' : חוץ לגוף
עושים תרופות ממנו מן עליו עושין בשול
לכל נגעי הפה ומהן עושין להתפזר כל
שאת וספחת וביותר נפוח שברגלים ·
כתושים עם חומץ ומניחים על גבי כל
נגעי הבשר ודי פוזה לדבר
בשבחו :

הידרא גם בלעז הידרא בל"צ לייערע ובל"א איפיך או עפיך) ובל"ת סארמאש'יק אגאג' · בל"הק קקיון · לט

מה מאד נצרך העץ הלז בכל תרופות
כי כולו רפואיי מפרחיו יבשי' נעשה
אבק משקלו א' דרכמא מרפא כל שלשול
דם עליו מבושלים טובים להביא ווסת
אבל אין לך עסק עמהן כי נעשית עקרה
כל השותת מבשול הלז טוב לחולי הירקון
לחולי הטחול, ולכליות חוץ לגוף עושים
ממנו כמה תרופות ומרחצות וסיכות
גרגריו ידועים המסוגלים לפוצץ האבן ·
עליו מסוגלים לכויה נקראת פ'ונטאלילה
כי לוקח ההממות ומושך לעצמו הוצה כל
ליחה המעופשת ומוגלא שבכויה :

ערבה ידוע לכל · בל"ר סאליקס ובל"א (ווידין) · ובל"ת סוגוט אגאג' · מ

ערבי נחל המוזכרים בפסוק לפי שרוב
אות המין גדל על הנחל
אבל הם מינים הרבה וכל אחד נקרא
בשמו פרטי אבל רז"ל לא ספרו אלא שלש'
מינים והם מין הנזכר · והמין הב' הוא
צפצפה מה שזכרתי למעלה והוא הפסולה
והמין הג' דומה למגל שפגימותיה עקומות
ונוטות לצד א' וכשרה ודי לנו בזה כי אין
אנו עוסקים בדינים כי אם בתרופות קלות
למצוא' לעת חוסר רופא או תרופות וכל
אחד בנקל לוקח עץ השדה למצוא מזור
לנפשו : עלים של עץ הלז מקררים
ומייבשי' ועוצרים מעט ושבחו הרופאים
מבושלים ביין אדום לרקיקת הדם כמו
כן מבושלים ביין לבן ליפזר בתוכו מעט
פלפל ויתרפא החולה מחולי הקוליק' ה"י ·
מימיו הנוזלים בחדש ניסן טובים לפוצץ
האבן שבכליות ולהגיר השתן · ולגרש
התולעים מבני מעים גם להמיתם בעלים
תרופות חוץ לגוף רחיצת הרגלים להביא
השינה גם לבטל חומו של בעלי קדחיות
ברעיפת הדם מן החוטם גם מפזרי' אותם

גאללא
בכל לשון (ובל״א גאליפפ״ל כויס) · בל״ת מאזי · ובל״ה עפצים או עץ עפציי · ל

הם ב׳ מינים וטבעם קר ויבש עוצרים מאד ולכן הרופאים קוראים לכל דבר הקובץ ועוצר עפציי ר״ל יש בו טבע העפציים אבק הנעשה מפירותיו אם יפזר אותו ע״ג בשר חי או על שפתי הכויה הנקרא פ׳ונטאניללה ישחיז אותו והרבה כאה בו תרופות :

איבאנו
הבא מארץ הודו ובלע״ז · איבינו ובל״ת אבאנוס · לא

והוא עץ שחור המשובח שחורה ונאוה לעשות ממנו מטה ושלחן ותענוגות בני אדם ובו סגולות רבות אמנם טבעו ליבש ולטהר כל הלחות גם טוב לחדד חוש הראות ושבחוהו הרופאים בכל נזילה היורדת מן הראש :

רוזמארינוס
בכל לשון · בלשון ספרדי רומירו ובל״ת ביביריאי · לב

עצו כולו רפואיי חם ויבש · ושבחו הרופאים את בשול מעצו · ועליו וביותר פרחיו לכל חולשת הגידים כמו תרדמה והשתוק והכויצה ורעש האיברים והנכפה ב״מ ובכל נזילה יתירה מחמרת חולשת הראש : אפרו טוב להסיר כאב השינים גם לטהרם ·

ורד
או שושן · ידוע לכל בלע״ז רוזה (וכל״א רוזין) ובל״ת גיול · לג

אחרי שירדתי לרע״ות בגנים וללקוט שושנים ותרופתם נדבר בקצר כי נודע לכל שיש להם כח להזק האיברים ולשמח הלב · לקבץ האצתומכא ולקרר הכבד אמנם דע שהם כמה מינים ודתיהם שונות · המין הראשון והם האדומים מחזיקים יותר וטבעם לעצור כל שלשול אמנם שאר מיני הורד מהן המשלשלים מעט ומהן המשלשלים למאד והם הלבנים גם הנוטה ללבן · ולכל אחד יש שבח בפני עצמו יש מהן כרכומיים וריחם נודף מרחוק ויש מהן ערויים מעצי היער ותמצא בהן כמו אגוז או קשר והוא טוב להשחית כל בשר חי בחבורה וכענין אפר או דשן שלו ·

סאנטאלוס
בכל לשון כך נקרא בל״א (סאנדיל האלץ) ובל״ת סאנדל · בפסוק כדברי מפרשי׳ · לד

והם שלשה מינים כרכומי לבן וארום הכרכומי הוא היותר משובח אבל שלשתן טובים לכל חולשת הגוף משמחי הלב מחזיקי המוח מקררי הכבד מפתיחי הטחול ומטהרים אותו מיבש כל ליחה יתירה ורעה שבגוף ושבחו הרופאי׳ בכל קדחות ובכל חולי החד ובכל כאבי הראש בין בפנים ובין בחוץ עושים ממנ׳ תרופות כמו משיחות והאספלנית :

ליגנו אלואי
בכל לשון · ובל״ת אוד אגאג׳ · לה

וכדברי המפרשים הוא קציעה והוא המשובח שבעצים והם ב׳ מינים גדול וקטן שם זה הובא מארץ הודו מזרחי : הוא היותר משובח והוא בלי ספק מעצי הג״ע לריחו הטוב ולרוב כחו להזק המוח והלב והצתומכא ולכן מניחים עצו בתוך כל מרקחת יקר ונבחר מוגמר העשוי ממנו אין כמוה מחזיק המוח והגידי׳ והלב וכל איברים ראשיים :

רד״ודין
בכל לשון · (בל״א רויזין ווארץ) · ובל״צ ראסין סינטאנטילה ובל״ת · לו

בנתיב הנזכר הולך עץ הלז ובמו כן בו ריח טוב וביותר שרשיו וג״כ משמח

אחר מצורע בשלג בהתמדת שתיית מיץ
עץ הלז הנוזל כמנו בבו ארבעי׳ יום גם
יצא חפשי :

פופולום לבן · בלעז פופולו ביאנקו
בל״ת קאב׳אק (ובל״א פ׳ופעל
ב׳ויס) בל״ה לבנה · בה

אל מי דמית כנה בכבוד ובגודל בעצי
ערן זה עץ מהודר וגבוה לא זו בלבד
כי נושא חן בעיני כל רואהו אלא גם נצרך
מאד עצו ופירותיו ונצניו · השותה
מקליפתו הנשחק לאבק משקל א׳ אונציא
ינצל מחולי גיד הנשה ומטפטוף השתן
וכמו כן בכל חולי הכליות : אשה כי
תשתה כמות כזאת עם שתן הפרדה לא
תתעבר לעולם וג״כ ענפיו מסוגלים לזאת
וכל זה בסיום נרתה פירותיו בעורם נתונים
לתוך אוזן אם יש בו כאב · ישקוט מכאבו
ויתרפא : פרחיו לעת שמתחיל לצמוח
כתושים ומעורבים בדבש והם טובי׳ להדר
הראות · ומפרחים האלה עושים הרוכלים
משיחה טובה · ומסוגלת · להסיר כל
כאב ולהרדים אותו גם להביא השינה
להולה ונקרא אונגו״נטו פופ״וליון ·

פופולום שחור · בלעז פופולו נירו
(ובל״א פאפאל זויידין)
בלשון צרפת טרימבלו · כו

מיץ היוצא ממנו טוב להעציר השלשול
והשותה גרגריו עם הומץ טוב לחולי
הנכפה ה׳ וזה הוא בדוק אצל אנשי כפר :
ענפיו כתושים עם הומץ נותנים ע״ג הכאב
גם לשתות ממיץ הנסחט ממנו למי שיש
לו חולי הפרקים ויתרפא בעזה :

פלאטאנום בלעז (בל״א מארץ
ראדיר) ובל״ת ג׳ינא
הר אגאג׳ · כז

ובפסוק כדברי המפרשים נקרא ערמון
ויש אומרי׳ שערמון הוא קאסטניא
והוא עץ שתול על הרוב במקום אויר טוב
ועל פלגי המים ועלהו לא יבול בנקל ואין
כמוהו בגידול וביופי ובהידור נחמד למראה
וטוב למאכל ולמשתה הבא תחתיו עליו
בעלי הגפן הרחבים ומה מאד נושא חן
בעיני כל שותה יין ושכר ישובו יושבי
בצילו יחיו ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון :

פראקסינום בלעז · פראסינו
ובל״צ פריזני (בל״א
עשין האץ) בל״ת בודאק · כח

בפסוק אלה כפרש״י הוא חם ויבש מטהר
ומפזר כל שאת וספחת ונגד כל
ארס והנחשים בורחים ממנו ולכן הרחיקו
מרורם מעץ הלז · וכרתבו בעלי הנסיון
שאם מענפים האלה נעשה עגול כתנור של
עכנאי אך ורק שנשאר מקום מעט צורת
הפתח ליכנס ולצאת ובפתח הלז עשאו
מרורה · תהיינה עיניך רואות איך הנחשי׳
יברחו דרך האש ולא יעברו דרך ענפי
ושריגי העץ העשוי כמו עגול : השותה
ממיץ עליו מבשוליהן יתרפא מנשיכתם
וגם מחולי השיקוי · איש שמן ביותר
ומבקש לרזות בשרו אזי יתמיד בשתיית
בשול הנזכר · זה הכלל בשול קליפתו
מרכך הכבד והטחול גם פותח כל סתומים
אשר בורידיהן · קליפתו שרופה לאפר
ומעורבת בשמן ורד תרפא כל נגע וצרעת
ועוד בה סגולות רבות :

בוקסום בלעז בוסטו (בל״א בוקסין
האץ) בל״ת שמשיר אגאג
ובל״ה בפסוק כדברי המפרשי׳ תאשור · כט

עצו מאד טוב ליבש ולעצור להזק גם
להמס מעט את הגוף ושבהו הרופאים
נסירת שלו או בשול עצו שהוא כ״כ טוב
כשורש ב׳ינה בחולי הצרפתים והבותש או
אוכל משרשיו ינצל מנשיכת הנחשים
ענפיו ועליו מבושלים במי אפר עושים
מהן צבע קאס״טניא לצבוע שערות הבנ״א ·

בשול מן עליו ועורבים אותו בתוך המזונות להתיך הליחה ולהזק האצתומכ׳ · העלים שחוקים הדק היטב ומעורבים עם חומץ מטהרי׳ כל צרעת · ויש רוחצי׳ עם בשול עצו כל בשר או מקבלי׳ האיר מבשולו והוא טוב לכל בשר להעלות ארוכה ולהבר עצם אל עצמו הנשבר או נבקע או נפסו׳ :

פינום

בלעז פינו סאלב׳טיקו (בל״א פ׳ינגטין בוים) ובל״ת שילבי׳ אגאג׳ בפסוק (אירן) · כ

עצו כולו רפואי ושבהו הרופאים · כתוש הדק היטב לאבק וליתן מאבק הלז עם יין לשתות לבעלי הכבד והטחול ולשקוי ולכאב הלב אפס כי יהיה נזהר כל העוסק בלקיחתו שלא יאכל ולא ישתה שום דבר שמן באותו הזמן :

קוירקום

בלעז קוירציא (בל״א אייכין האלץ) ובל״ת בילוט · כא

ואתנה על לבי לדעת תרופות עץ ה״אלון עצו וקליפתו ופירותיו כולם הם עפציים ולכן שבהו הרופאים למאד בכל שלשול והגרה בין ברם ובין בלא דם וביותר בשול הנעשה ביין ארום וכפי הנסיון המתמיד בשתיית אבקו או בשול קליפתו ארבעים יום יצא חפשי מכל נגע וצרעת ועל זה אני מעיד · ולא זו בלבד אף זו כל העוסק ברחיצת בשרו עם בשול הנזכר ימצא תועלת גדול וביותר אם נעשה במי ים או מים חמים כחמי טבריא ·

אביים

גם בלעז אבייטי (ובל״א טענין בוים) בל״ת יוכיר אגאג׳ · כב

בהרתי לדבר בך הארז אשר בלבנון גם עץ הלז כולו עפציי ואבק הנעש׳ ממנו או מעליו משקל דרכמא עוצר כל שלשול והגרה · ואם שותה אותו עם ביצה בת יומא יתרפא הזב כי יזוב וכל העוסק בשרף הנוטף ממנו ינצל מכל נזילה :

ובעלי אלקימיא מוציאי׳ ממנו שמן והוא טוב לחולי הקוליקה ולגרש רוחות נעצרו׳ בקרבים ולבעלי ריאה ועל כולם בטפטוף השתן או בהעצר השתן אין למעלה ממנו :

ציפריסום

בלעז ציפריססו (בל״א ציפרעסין בוים) ובל״ת ג׳אם אגאג׳ · ובפסוק כדברי המפרשים הם עצי ברותים · כג

עץ הנזכר הם שני מיני׳ ותרופו׳ שניהם אחד וטבעם חם ויבש · ריח העץ נאה וטוב לכאב הראש הבא מסבת הלבנה או מקרירות או מרוח צפונית נסוררת של חרשן שלו טוב לכל שלשול והזלת השתן ולבעלי הזה לבעלי שקוי הנקראים הידרופיקוש לכל מי שיש שבירה בכיס נקראת קריפארו״רה יעסוק בשתיית בשול עצו או הנסוררת שלו גם יעשה אספלנית ממנו וימצא מרגוע לנפשו בעזה : אבק הלז מעורב תוך היין הוא נגר עקיצת עקרב האשה הנעררת מווסתה תתמיד בשתייתו ותתרפא : עליו שחוקים מאובקי׳ לאבק דק לעפר ומעורב עם דבש של שושנים ירכך כל מורסח גם ירפא את הפוליפוס אשר בחוטם ה׳ עליו מבושלים בתוך חומץ ומעורבים עם טקח התורמוסים יסירו צפורנים החזיזים בלעז ראש׳פוזאש) וממנו עושים תרופות וקילורית לעינים ולכל שאת וספחת :

ביטולה

בלעז ביידיל בל״א בירקין בוים) ובל״ת יולגי בלה׳ק במשנה צפצפה והוא עץ מהודר מכל עצי רענן : כד

חותכין את עורו והמים הנזלים מעור קליפתם וביותר בחרש מאיום · טוב לשתותם לפוצץ האבן שבכליות ושבמקוה ומגיר השתן גם טוב לרחיצת הפה והגרון גם מסיר כתמי העור · מוציאי׳ מים מן עליו והם טובים לכל חולי הבא מעכירת הדם · ואני ראיתי שנתרפא זקן

אוהר

בנקל · ושבחו הרופאים מאד לאכול
מפירותיו מי שכהו הלוש להוסיף במשגל :
שמן הנסחט ממנו טוב לכל התחלואי
הגידים ולכאבם לכן שבחו הרופאים לכל
בעלי השתוק והכויצה והדומה להם : עצו
מבושל טוב לכל חולי קר ·

רותם
בל"ר יוניפירוש (בל"א וואטיליר האלץ) ובלעז ג'וניפירו בל"ת ארדיג' אגאג' · טו

והם שני מיני' המין הא' הנוש' פירות
כמו הדס או פלפל רטוב ופירותיו
טובים למאד בכל חולי הבא מחמת קרירות
כי יתנו כח לגידים גם מחזיקים את האצתומ'
ומגרשים רוחות שבקרבים ·
עצו כולו חם ויבש ושבחו הרופאים לכל
חולי פותחים כל סתום שבורידים ומנקי'
אותם מכל לחה להגיר השתן ולפוצץ
האבן אשר בכליות ושבמקוה גם טובים
עצו וענפיו ועליו ופירותיו נגד כל ארס
שבעולם לנשיכת הנחש למגפה הי' ממנה·
ונגד כל קדחת ומבטל השתוק והכויצה
ורעש האיברים מסיר ריח הפה מחזיק
המוח והזכירה : קטף הנוטף ממנו בל"ר
נקרא (גומ"מא סאנד"אראקה) · ובל"ת
סנד"ארוס) טוב מאד לעשות ממנו מוגמר
לחזק המוח והנזילה היורדת מן הראש
והוא במקום קאר"אבי · בל"ת קייריבאר ·
הנמצא להוף הים של רמושקו אשר (בל"א
אוינשטיין) כי ירפא שלשול הדם וטפטוף
הפ"יסטולה והגרה יתירה בנשים והורג
שרצים שבבני מעים ועוד כמה תרופות
באין מספר :

הדס
עצו נקרא בל"ר מירטוס ובל"ת מירסין אגאג' · טז

כל המכונה בשם ישראל מכיר אותו · יש
מין אחד ויפה · והשני הדס שוטה
שפסול לקיום המצוה · אבל כשר למלאכת
הרפואה : פירותיו עוצרים מאד ומחזיקי
הגוף הן ויפים בכל שלשול · עליו הרוחץ
בשרו בהן יסיר ריח רע כי יעשן לפעמים
בגופי בני אדם · ועוצר הזעה יתירה בבני
אדם · טובים לכל שברון הכיס באנשים
ונפילת הרחם בנשים ולהמימות העינים ·
עצו ועליו טובים לרחיצת הראש לחזק
אותו · גם לטהר מן הסובין אשר
בראשו הנקרא בלעז פטיראזיש טוב לחולי
הפרקים ועוד להן סגולות באין המנה :

תאמריסקו
בל"א טאמריגסין) ובל"ת אולגין אגאג'י · יז

חם ויבש עצו פותח כל סתומי הורידי'·
ושבחו הרופאים מאד מאד בכל
חולי הטחול · עצו וענפיו וביותר קליפתו
מאובקים ומעורבים עם רבש לעשותן
מרקחת או בשולן או שרויים ביין (זו ואין
צ"ל) ביין שכיבו בו היזומין בלעז אקקיא
או אזירו) מקליפתו ועליו עושים שמן
מבושל תוך שמן זית וטוב לסוך על גבי
הטחול לעת שיש בו נפוח וסתימ' :

לאבורום
בלשון ספרד לוויריל ובל"א לארביר בוים) ובל"ת דופ'ני אגאג'י : יח

פירותיו טובים לגרש רוחות שבקרבי' ·
ולמקשה ללדת ולהגיר השתן
ושבחו הרופאים עצו ועליו וקליפתו·
וביותר פירותיו בכל חולי ארסיי ובכל
חולי הבא מקור : כמו כן הסך משמנו
או העוסק בבשולו מעצו ועליו ינצל מכל
כאב הפרקים·

אולמוס
בלעז אולמו (ובל"א ריסטין האלץ) בל"ת קארהאפאגי') בערבי דיראר ורומה לשמם בפסוק · יט

עושים ממנו הרבה תרופות וטבעו עפציו
ומיבש וקליפתו יותר מר ויותר
חריף לכן עוסקים בו האומנים בכל חבורה
ומכה : בשול (עצו א' חונגיא) בתוך יין
או מים וטוב להסיר הליחה · ויש עושים
בשול

ושבחו הרופאים הקטף שלו בכל חולי השתן · ט

ערמון

(בל״ר ובכל לשון הגוים נקרא קאסטניא · (ובל״א קעסטין בוים) ובל״ת קמסתאני אגאג׳ :

ר״ל עץ הערמונים פירותיו הם עוצרים מהזיקים האצתומכ׳ אבל מולידים רוחות בבני מעים ומוסיפים במשגל : קליפתם הפנימית וגם קריפת עצו ושרשו כלם מסוגלים ליבש כל מכה וחבורה ולרפאותן ·

אנסים

עצו בל״ר נקרא פירוס (בל״א בירין בוים) בל״ת ארמוט · י

פירותיו מחזיקים האצתומכא אבל גורמי׳ רוחות בבני מעים : מעצו עושים כמה תרופות ולהיותו עפציי לכן בשול הנעשה ממנו טוב לתהרתוניות · ולנפילת הכרכשתא הוצה או הרחם ממקום׳ גם עושים מאבק שלו עם חלבון ביצה תהבוש׳ לחולי הנזכר : גם טוב לשתות מבשול עצו וקליפתו להעציר הגרת הדם בבל מקום שהוא ·

אפרסק

עצו בל״ר פירסיקו · בל״א (פפערזיך בוים) בל״ת שיפטלו ·

יא פירותיו מרככים הבטן אבל אינן טובים לגוף ומזונם רע : מן עצו ומן שרשיו ומן עליו עושים כמה תרופות קטף הנוטף ממנו מעורב עם יין אדום טוב לכל בעלי ריאה והקאת הדם ומרפא כל נגע שבגרון ולכל חולי הכליות והמקוה כי מגיר השתן ומפצץ האבן : פריו ופרחיו ועליו וקליפתיו כולם טובי׳ לגרש התולעים ואם יטיף לתוך העינים מבישולו טוב להעביר התבלול : מעצו ומעליו עושים משיחה להצמיח שיער הנושר ועוד בו שאר סגולות ואין מספר ·

תות

עצו בלעז נקרא מורוש · בל״א (מויל בירין) ובלשון תוגרמא תור אגאג׳ · יב

פירותיו מרככים הבטן ומסתוונויות שלהן עושים שירופו די מ״וראש והוא טוב לנקות ולהסיר נגעי הגרון : קליפתם וביותר מן שרשיו כתושים ונעשה אבקת רוכל לגרש תולעים שבבני מעים : מעליו כתושים נעשה תחבושת לרפאות כל נגע וצרעת :

אגור

הוא העץ שבך קוראים אותו בלשון החכמים ז״ל ובל״ר רחו בלעז סומאק ובל״ת סומאק : י״ג

פירותיו אדומים וחמוצים טוב למאכל בני אדם ובריאים לרוות את הצמא׳ גם לעצור כל שלשול והגרה יתירה בין באנשים ובין בנשים צבעים עוסקים עמו בין בעצו ובין בענפיו להשחיר הבגדי׳ גם טוב להשחיר השיער : גם עושים ממנו קילורית לעינים וביותר התינוקו׳ כאשר מוציאים אבעבועות הנקרא ויראולו שורין מפירותיו מעט בתוך מים של ורד ונותני׳ עם פשתן ע״ג העינים החושש בשיניו יתן מעט מקטף הנוטף מאילן זה בנקב השן וינצל מכאבו : מן עליו עושים תחבושת להמית הסרטן ולרפאות כל חבורה אשר באצבע נקרה פטיריגי : פירותיו שרויים במים אם יטבול בהם סמרטוט או ספוג ויניח ע״ג בועה או התלהבות תכף יתכבה וינצל ·

בטנים

עצו נקרא בל״ר פינאשטיר ובלעז פיסטאקי בל״א פיכטין בוים) ובל״ת פ׳וסתוק בערבי זונאבאר י״ד

מה אעידך ומה ארמה לך עץ הנושא בטנים דמתה לתמר קומתך והנך טוב למאכל לקיום הגוף וקיום מין האנושי פירותיך טובים להשמין רזי הבשר ולבעלי הריאה ולשיעול ירכך ההזה להוציא הלחה

בנקל

אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו לדבר בשבחן כי שבחו הרופאים את התמר וסנסניו באומרם שהם מחזיקי' את הגוף ועוצרים ועפציים אבל הפרי עצמו המתמיד באכילתן גורם לעצמו כאב ראש ורוקא כשהן לחים אבל תמרים יבשים טובים הם אחר הסעודה להסיר הקיא ולרפאות עמהם כל הגרת הדם היוצא חוץ ממנהגו בין על ידי רקיקה ובין ע"י שלשול או דרך השתן או טחורים באנשים או דרך ווסת הנשים ודי בזה ועליו אין להוסיף :

אתרוג בל"ר ציטרוס ובל"א (ציטרונין סאלן) (ובל"ת אנאג' קואון) או לימון :

ולהיות שכתבתי מהות ואכות בתרופות חמשה פירות שנשתבחה בהן ארץ ישראל ארבעה נשא בשבח פרי עץ הדר מכל עץ רענן כי כמו שפרי שלו מושלם בכל מדות טובות כך עצו מושלם וחי כל ימות השנה ועלהו לא יבול ועומד ביפיו יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו כברכת ה' אשר ברכו ה' נחמד למראה וטוב למאכל תוכו כברו ובו סגולות נפלאות כי קליפותיו מסירי' כל כאב פנימי ומחזיקים את הגידים בשר עורו הלבן הוא אמצעי בהם וקר אבל נותן כח באדם הפנימי החמוץ מקרר הכבד ומטהר הארוס' ומרווה את הצמא למים : גרעיני' שבו טובים לכל כאב פנימי ומוסיף עיכול ומביא הזארה והם עומדים במקום האבן הטוב ביצואר הנקרא בל"ת פאנזייר כי מגרש כל ארס כמוה הפירי כולו הוא משמח הלב ומחזיק הגוף והוא כתריאקה ממש לכל חולי וביותר בקטנים המוציאי' (וירזולים די סארמפיין) והם האבעבועו' בל"א (בלאטירין) · מעצו אינם מדברי' הרופאים אבל בלי ספק ברא מזכי אבא ע"כ ואמרו המושלים בלשון תוגרמיים (אלמא אנאג' ראן איראק דוש' מים) ר"ל התפוח אינו נופל רחוק מן העץ ולענ"ד לעת הוסר עשבים והדר במקום שאינו מצויים תרופות אם יהתך חתיב' מן העץ הלז ויעשו ממנו בשול יהזיק הגוף למצוא תרופה לנפשו בזה :

תפוח בל"ר פומוס · ובל"א אפפ"לבוים ובל"ת אלמא אגאג · ז

עץ התפוח עושין ממנו בשול תוך חומץ וטובלין בו ספוג או בגד ליתן על הבטן או על פי הטבעת וטוב לתחתוניות או לשלשול דם · גם מוציאים מים מעץ הלז בעודנו רטוב · וירוק · והם טובים להצהיל פני הנשים כדי שתמצא חן על בעלה · גם טוב להן לשתות ממים האו לעת שיש להן הגרה יתירה בווסתן ולנע"ד המים היוצאים מעץ התפוח' עץ רענן הם מן מימי אהרן ומביאים שלום בין אשה לבעלה ולהן כתפוח זהב במשכיות כס"ף ·

אגוז בל"ר יוגלאנס ובלעז נוזי ובל"א נוסין האלץ · ובל"ת ג'יביש אגאג' · ח

אל גנת אגוז ירדתי לראות באיביו יגעתי ומצאתי שקליפת האגוז החצונות בעודנה רטוב ולח מיץ הנסחט ממנו מלא כף אחת או יותר יקיא את האדם בינוני בלי סכנה וכמדומה לזה טוב לעשות מקליפה פנימית אבק אחר שנתיבש ויקיא האדם ג"כ בלי טרחא כמות לקיחתו הוא חצי דרכמה עד דרכמה שלמה קליפת האגוזים הפנימית הלובשת את בשר אגוז הנאכל טובה לחולי הקוליקה ·
מיץ מקליפת האגוזים החצונית טוב לרחיצת הפה והגרון · בעלי אלקימיאה מוציאים מהם מים ויט מוציאים מהפרי בלבד : מוציאים שמן מן האגוזים וטוב לכל נגע וצרעת שאת וספחת והשותה ממנו בחולי הקוליקה יתרפא וינצל ·

פרונוס בלעז זוזינה בל"א פ'לוימין בוים ובלה"ק שזפים בשולם טוב לרכך הבטן ולהרוות הצמאה עצו וקליפתו מבושל טוב לרחיצת הפה והגרון

דם והם טובים לרוות את הצמאה ולקרר
חום הכבד ולהחזיק האצתומכא : והמין
השני הם מתזקים גם טבעם לשלשל ולרכך
הבטן · אבל שניהם יחד טבעם לשמח
את הלב : קליפותם עוצרות מאד בין
כשהם מבושלות בתוך מים או יין ונעשה
משקה עפציי ובין כשלוקחים אבק הנעשה
מהן בכמה אופנים · וכמו כן נעשו מהם
תחבושת חוץ לגוף בכמה אופנים ·
המין השני אינו נושא פירות לא פרחיו
כפרחי השושנה יפים מאד ובמו כן עוצרי'
כל שלשול עצו כלו שבחו הרופאים או
עפרו ליבש כל נגע וצרעת :

גפן בלשון רומי ויטיש · (בל"א וויין
שטאק) ובל"ת אסמא · ב

נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן
פתח הכמרר אשקיך מיין הרקח
ברוך ה' על הגפן ועל פרי הגפן והוא
המשובח בהמשרה פירות שנשתבחה א"י
בהם ואני ג"כ אדבר מעט בשבחם ובשבח
העץ ושריגיו וכל השייך לו : ענבי בוסר
או סתוניות מקררים והם מרווים הצמאה·
ועוצרים כל שלשול · וכשהם מבושלים
היטב בשמש אות' ענבים משלשלי' ומחממי'
הגוף ומחלישים את הגוף · הצימוקים
מחזיקים ראשי האיברים פנימיים ומשמיני'
את הבשר וטובים לבעלי חזה וריאה· יין
תוסס כשנתבשל עד שיקבל צורת הדבש
וטוב לרכך הבטן · וכל שאת וספחת ·
הרצנים טובים לישב בהן בעלי שקוי
ולכאב הפרקים · אפר שרשי הגפן משחית
בשר חי בכויה נקרא פונט"אנילה ולרחיצת
הראש כאשר יש בעור קשקשת וסובין
נקרא בלשון רומי פטיר"יאזיש עיין למעל'
בפרקו דף · ג

תאנה בלשון רומי פ'יקוש (ובל"א
פ'ייגין) ובלשון תוגרמיים
אינג'יר אגאג' : ·

לעת שהתאנה הנטה פגיה טובה היא
לכל נגע וצרעת ואף אם עמוק
במראה אבל אינה טובה לאכילה · אלא
אחר שנתבשלה היטב בשמש ונכווצת
מעט · אז תרכך הבטן והחזה וכל מורסה
פנימית וחצונית וטוב לרפאות השיעול
ולהוציא הליחה בנקל : ותוסיף בהגרת
השתן ובווסת הנשים : ענפיו ועליו בשול
שלהם מרפא כל נגע ובתם אשר בעור
הבשר · ראיתי אחד וגם עלה בנסיוני
שלקח העלים של תאנה יבשים ועשה
מהם אבק מעורב עם שלש פעמים
במשקל האבק דבש מנוקה ונעשה מרקחת
ולקח מידי יום ביומו פעמים כמדת אגוז
ונתרפא מצרעת שהיה כשלג ממש :

עץ זית ידוע לכל בלטין אוליווה (בל"א
אליב'ן צוים) ובלשון תוגרמיים
זיתון אגאג' · ד

לפי שהפליג שלמה המלך ע"ה בשבח
הזית באמרו שמן תורק שמך וגו'·
אמרתי על לבי לדבר בשבחיו ובאיכותיו :
שמן הנסחט מזיתי' סתוניות שאינם מבושלי'
כל צרכן ושבחו הרופאים לעשות ממנו כל
משיחה ורטיה לרכך כל שאת וספחת ·
שמן זית זך וטוב מזיתים מבושלים טוב
מאד בכל מאכל ויפה כח הבן מכח האב :
הזית עצמו עם היות שחז"ל דברו בגנותו
שהוא מפטם את הלב עכ"ז האוכל מעט
מהם עם מזון אשר בסעודה מחזק האצתומ'
וגורר התאוה וה"ל בזה כי כוונתי לדבר
בשבח העצים אפילו עצי השדה : עץ
הזית או עליו שחוקים עושי' מהם תחבושת
לכל נגע וצרעת : שחוקים ומאובקים
ומעורבים עם דבש משחית בשר חי שבכויה
נקרא פ'ונטאנילה או בכל חבורה ונגע
וביותר בנגעי הפה : בשול עצו לא זו
בלבד שמרפא נגעי הפה והגרון לא אף גם
זו שמסיר תבלול שבעין גם ספוג טבול
בבשול הלז בתתו על הטבו' יעצור כל שלשול
דם והגרת הווסת · גם טוב לרפאו' נגעי הבשר
שבעפעפי' ושבאזנים ועוד שאר תרופות ילכו
יונקותיו וחי בזית הודו וריחו כלבנון :

עץ תמר בלטין פאלמא (בל"ז דאקטיל בוים
ובל"ת חורמא אגאג' · ה

אמרתי

ספר

פרדס רמונים

רוכב שפרתי ישנים : בג׳ לשונות עונים : לכל שואל הסמנים :
ומהות העצים : פרי מגדים חדשים עם ישנים :
בדרך אלפ״א בי״תא נמנים : ובנקל
המעיין בסימנים : ימצא
הפצים · שבו
טמונים :

הקדמה לספר פרדס רמונים

אמר המחבר הנה בא הואלתי לדבר על העצים על הגן ועל פרי הגן שהם תולאות חיים לנצרכים ולמי שאין ידו משגת לתרופה שדמיה מרובים · זאת ועוד אחרת כי בהרף עין אכל כל רוכל במנהגים היותר מובהקים ומבוקשים בשעת הדחק וכלם בקדש מחתא בכללים בספר זה הנקרא **פרדס רמונים** וכו כל פרי מגדים שבהם בשתבהם או׳ ורבים. כשה כלם כאחד יעידון יגידון שמם· פעמים שלש בל״ה תודעתא ואשכנז וערב כדי שכל מדינה ומדינה ועם ועם המדבר כלשון עמו ימצא חפץ לדעת מהוא אלבד בספר **ערוגת הבושם** שלאחר זה אשר שם עשבים ובשמים באשר עיניך תחזינה מישרים בל במטו לבתם ואתה עתה ברוך הקורא תן תודה עלת ה׳ תרפק ממנו קחנו וכזאה כי שלום לך ·

רמון בלשון רומי פוניקה · ובלעז גראנאטרה (ובל״א מילגרום) ובלשון תוגרמיים נאאר · ובערבי רומאן :

א שלהיך פרדס רמונים עם פרי מגדים אמר המהבר מה מאד מצא הן בעיני שלמה המלך ע״ה עץ הנכחי לעשותו נושא לכל עצי הגן אשר לשלמה ושבשרה לקרותם על שמו פרדס רמונים · אמנם דע שהם שני מינים · המין הראשון נושא פירות והם הרמונים · מהם חמוצים ועוצרים כל שלשול בין ברם ובין בלא

פרק שמיני · והוא שהשמש דש וזורה ואחר ההזרע׳ אבר שלו אינו מת אלא עומד בגבורתו והפץ שנית לעשות מלאכתו וזה נולד ג״כ משפעת זרעו ורוח החיוני ולפעמי׳ העלולים בחולי הלז נופלים בחולי הדרוקן ושרפון וכבר נזכרים למעלה ·

תרופתם ע״י סממנים הממעטים והמקררים הזרע וביותר המוצים ·

המקרה הג׳ הנקרא פריאפ״זמוש והוא התמרות הקשוי אשר בגידו עם הוסר תענוג וחוש · אבל לפעמים יחוש וירגיז כאב בשרשי הגיד וזה נולד מרוב רוחות הנכנסים לתוך עצלי וגידי האבר ומעשה בגוי אחד זקן מנאף עסק בסמנים חדים ובבשמים להוסיף בתשמיש ונפל בחולי הלז ומרוב קשוי אברו נולד בו כאב גדול ובסבתו מת אבל אבר שלו לא מת · אמנם תרופת הפריאפ״זמוש הם רפואות ממרקות וביותר ההקאה עולה על כולנ׳ · ואחריה יעסוק בסמנים המבטלים ומפזרים הרוחות אשר בו נסגרים · והם זרע אגנו״קאסטו וזרע הזרת וזרע רוטה וכיוצא · תרופה היצונית שירחץ הגיד עם יין שנבשל בו זרע כמון וזרע רוט״ה וכיוצא :

סינירטום · הביא כמה מעשים בענינים האלה ואני אביא רק ג׳ מהן ·

ואלה הן · מעשה בגוי א׳ (ונס ן׳סינא מזכיר בספרו ג׳ אופן כ׳ בענין זה) כל עוד ששימש מטתו השמש דש מבפנים ובעל הבית זורה מבחוץ את הזבל (ר״ל שלעת תשמישו קרה לו השלשול לעיתות רקביו) וכל זה בא מרפיון פי הטבעת ורוב התענוג · מעשה הב׳ בא׳ אשר בתשמישו לא הוציא זרע דרך פי האמה כי אם רוחות · ומעשה ג׳ באחד שבמקום הזרע הגיר דם הרבה וה׳ יצילנו ·

ברוך היודע כל כתום : בסיום ספר שלישי מעין חתום :

ספר

על צוארו : אחרת ישים כסף חי לתוך קנה ויחתם אותו ויתלה על צוארו : סגולה אחרת יקנה דג לוציאוש (בל״א העכט) זכר וחי וישתין לתוך פיו וישלחנו שנית אל הנהר : אחרת ישתין דרך חור הטבעת קדושין בין לפני ובין לאחר קדושין יש גוררי׳ מעט מן טבעת דק כעפר ונותני׳ לחתן לשתות בכוס של יין ׃

אותות המקרים הנזכרים נודעים מפעולות העלול ובאופן זה אם הערר הקשוי והולשת המשגל בא מאפיסת רוח החיוני ניכר מהולשת כח הגוף ׃ ואם בסבת חולי דאיפוחונדריא׳ ניכר בדמיונות זרות שבו ׃ ואם ממוץ או תרדמה בעצלים ניכר מרפיון ורזות האבר עם בטול החוש ׃ ואם מנזקי איברי המשגל ניכר באפיסת התאוה אל התשמיש ׃ ואם שחוששין לו לכשוף או קשירה נודע למי שהיה נשוי כבר או למי שיודע בעצמו מקדם היות בו תגבורת אנשים ועכשיו נטרה ממנו והנה אחר החקירה ודרישה וידיעת הסבה ישתדל הרופא להסיר וימצא תרופתה דבר דבור על אופניו ׃

פרק ששי ׃ מדבר באיכות הקרי ׃ ומהות הזב סבתם ותרופתם ׃

בעל קרי שוה לזב בכל עניניו ׃ כי כמו שיקרה לבעל קרי בחלום עבור הרהורים רעים כך לפעמים יקרה לזב בהקיץ כשנותן עיניו באשה ומיד יזריע ׃ סבת רוע המקרה תהיה התעוררות כח הרוחה עבור שפעת הזרע שבו ונולד מרבוי אכילה ושתיה ובטלה ושאר תענוגים ובוראי יתעורר ויתנועע הזרע עבור ב׳ סבות ׃ הסבה ראשונה מהרהורים רעים ׃ הסבה שנית השוכב על ערפו שאז יחמם הכליות והוט השדרה ׃ ודע שנית שכל הרואה קרי בתחלת הליו יורה על רבוי רוע החומר ואריכת החולי (ומה שאחז״ל הרואה קרי יפה לחולי זה יהיה בסוף החולי כי אות הוא לעזרת הכח המגרש) ׃ תרופותיו אם נודע שבעבור שפעת זרעו רואה קרי ישתדל להסיר הסבה וימנע מן המזונות המוסיפים זרע והם גרעיני פינו פיצסט״אציו בולבי קטניות ולפת וכיוצא בהם זו ואצ״ל שימנע את עצמו מבשר ויין הרקחי אבל יעסוק במאכלים המקררים ׃ והקובצים ׃ וכירקות כמו חזרת בליטיש אטריפיליצי ודילועין וקישואי׳ ואבטוחי׳ ופירות חמוצים וכיוצא ׃ ואם בעל בשר הוא יקיז דם וכדי שלא יתעורר יותר הזרע ממקומו ירחיק עצמו מן ההרהור ומן הבטלה ויפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב עצמו לדעת בכל חכמה כי אין מחשבת עריות תתגבר אלא בלב פנוי מחכמה ולא ישכב על ערפו אלא יטה עצמו מעט לצדדיו גם יפזר על יצועיו ירקות המקררים והם עלי ערבה ׃ והזרת ופרחי נימפיאה או ויאולה והדומה להם ׃ אמנם רפואות המקררות ומעצרות הזרע כבר מוזכרות למעלה כמה פעמים בחבורי אמנם אכתוב כאן ב׳ או ג׳ נוסחאות ואלה הן קח זרע פורטולאקה וזרע אגני קאסטי מכל א׳ חצי דרהם זרע פלאנטאגיניש וזרע רוטה מכל א׳ דרהם שלם ורדים ארומים מורקחים בסוקאר ג׳ אונקיאש ויעשה מהכל תערובות ׃ נוסח אחרת קח זרע אגני קאסטי קוריאנדרו׳ מתוקן בחומץ מכל אחד ב׳ דרהמאש זרע פלאנטאגי׳ זרע רוטה מכל אחד א׳ דרהם סוקסיני קוראל מכל א׳ חצי דרהם ויעשה מכולם אבק שכמות לקיחתו יהיה משקל דרהם שלם בפעם אחת ׃

פרק שביעי ׃ ידבר באיכות שלשה מקרים אחד מגונה מחברו ואלו הם ׃ האחד בלשון יון סאציטאש ׃ הב׳ סאטיריאזיש ׃ הג׳ פריאפישמוס ׃ ה׳ ישמרנו מכולם ׃

יש שלשה מקרים הנופלים בכלי זרע משונים ומגונים ׃ המקרה האחר בלעז וביון סאצ׳טאש והוא תאוה יתירה אל התשמיש באופן שקודם גמר הביאה הפין שנית ושלישית ויותר וסבתו רבוי הזרע ויתרון הדם ׃

המקרה הב׳ בלשונם סאטיריאזיש המוזכר בחבורי הראשון בספר עולם קטן

ורתיחת הדם · ותרופתם הרכבות שיש בתוכן אופיום כי מבטל כל רתיחה וממזג הבשול וזה ידועה לישמעאלים ולהודיים העוסקים באופיום כדי להוסיף התשמיש כי טבע האופיום הוא לעכב הרוחות במהלכי הכלים ובכה יתאחר בתענוגיו ולכן נשים שבארץ הינדו"אה אשר אש תוקד בקרבם מאכילים לבעליהם קודם התשמיש אופיום כדי שיתאחרו וירבו בתשמיש נבין בזה שכל הממהר להזריע יעסוק בו · אמנם צריך עיון גדול בזה לשני טעמים · הטעם הא׳ להיות כי האופיום גורם תרדמת האיברים והגידים פן ינרום היזק למות · הב׳ פן יהיה הולד הנולד מאותה טפה טיפש או בור כי דרך האופיום לעכב הרוחו׳ ולכן טוב לו להוסיף עליו מעט מהסם אמברא או שמן של קאנילה או דבר אחר המבטל ארס האופיום :

פרק רביעי · מדבר באיחור או בקלקול שפיכת הזרע סבתו ותרופתו :

אמרנו בפרק שעבר בתנאי השלישי כי מן הראוי שיהיה הזרע יורה כחץ · אודיעך עתה שתתקלקל השפיכה במשגל עבור העדר רוח החיוני שבעצלים ובהוטי הבצים ומזה נולד רפיון האבר ואיחור ההוצאה · נוסף על זה נזק אחר והוא שיתקשה האבר במשגל אבל אינו מזריע אלא אחר מיתת האבר בהיותו ישן כמו שהביא ברטולינוס מעשה באחד שבקושי האבר לא היה מזריע אלא דוקא באבר מת ובנשיקה קלה ולהבין הענין רע כי הדם ימלא את גידי האבר בהסכמת רוח החיוני ויקרה הקשוי אבל כדי שיהיה יורה כחץ צריך שיתבשל כל צרכו בכליו ושיפליש כל שביליו ולפעמי׳ תעכב פעולתו ותתאחר הזריע׳ עד אחר מיתת האבר או בשעת השינה תרופותיו שיעסוק במחזיקי הגידים מבית ומבחוץ · ודם כל מיני בושם המוזכרים כמה פעמים בדבורי וגם יסוך סביב ערותו מן השמנים הנ"ל :

פרק חמישי · מדבר ברפיון האבר ושאין בו כח גברא ·

לפעמים נופל איזה נזק בכלים ומונע גם מעכב את הבעיל׳ והוא על ב׳ פנים · הא׳ מי שאין בו כח גברא כלל ולא קשוי הגיד · הב׳ בהעדר הירידה ר"ל שאינו יורה כחץ והכל יבורר באר היטב דבר דבור על אופנו · הראשון והוא חולשת או מיעוט הקשוי ואין בו יכולת כלל לבעול ויהי׳ עבור אחת משש סבות · הסבה ראשונה עבור כנוץ או תרדמה אשר יקרה בעצלים וכיוצא · הב׳ עבור קלקול הגידים אשר בפצוע דכא מרוח אשך וכיוצא כמו שהביא יאקובוש פ׳ונטאנו מעש׳ בשר אחד שמהתמרה יתירה ברכיבת הסוס ניזק מאוכף שלו וזה נמצא בפסוק והוא המעך וכתות ונתוק וכרות וכו׳ · הג׳ עבור חולשת המוח הנמשכת אחר נפילה והכאה · הד׳ לעת תשמיש כשיפנה לבו לדבר אחר ומבטול המחשבה : הה׳ ימנעוהו שאר ענינים והם שנאת הנבעלת או הבושה או תשוקה הזקה נשקעת בלב : הו׳ ראויה להביאה בספר ואם זהה אצל הפילוסופים והיא אם נקשר החתן לעת חופתו ובענינים האלה בבחרותי שמעתי כמה תהבולות · (ובלשון ספרדי לו אטזרון) (ובל"א וויד הזכין אומס פארטזן) ויש כמה רופאים מאמינים בזה וגם כותבים תרופתם ואני לא אחשוך ידי מלכתוב שתים או שלש תרופות קלות העשי׳ ואינם יוצאים ממרכז דת התורה שהרי מצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק לא יחבול רחים וזל ולא יהוי גבר אסר חתנין וכלין בחרשין ארום נפשא דעתיד למיפק מנהון מהבל · וכן הירושלמי ולא תהוון איסורי התנין וכלין ארום כל דעבד אילין כפר בהי עלמא דאתי ·

תרופתם יקח שריגי עץ בטולה וישתין עליהם או ישתה מבשול שריגי ביטולה הארטמן כתב שיהיו רוחצים ערות והתן וכלה במים מבושלים של עשב אקתליגיוס לשמור עצמו מן הנזק ישים בכף הי לתוך קליפת האגוזים או הלוזים ויתלה

על

אתקיא אחת ופלפל חצי דרהם לפעם
אח׳ : אחרת קלה וטובה חלמון ביצה
בת יומא או ביצה שלמה מטורפת ויערב
אותה עם יין לבן ואם ירצו משגרת יוסיף
עליהם מעט אמברי. גריזי או שאר בשמי׳
כגון אגוז מושקאטו · קוביבי · קאנילה ·
והדומה להם וזה מפליא לעשות בגבורת
האנשים והוספת זרע וערעור החשק :
אחרת עטרת התרנגול ובציו · אחרת גיד
של צבי דרהם א׳ מעורב בביצה משולשלת
וישתה אחריה׳ מעט יין טוב · ומי שיש לו
יכולת לעסוק בסם בלטין אמב״רא יעסוק
כי הוא מן התרופות המובהרות לעורר
הכהורת ולהוסיף משגל :

והרבו הרופאים לכתוב בתועלת השורש
בלטין סאטיריוניש למינהו אבל אגלך סוד
מה שהזכיר
ברמז ז׳ סינא
תכון לדעת כי
מין של סאטירי׳
ובלשון יון ·
צינואורה״ש על
שם שני שרשים
נדמים לבצי
הכלב והנה
לעולם שורש

אחד מהם מלא ודשן בשנה זו ומסוגל
מאד להוסיף זרע וכח המשגל והשורש
השני דל ורזה המבטל כח המשגל ומיבש
הזרע אבל בשנה שלאחריו להפך ששורש
המלא ודשן נעשה דל ורזה והשורש הרזה
יתמלא וידשן ויוסיף כח המשגל וידיעה
זו הכרחית פן יהיה למוקש לעוסק בהם
בלתי ידיעה זו ובמקום רפואה יגרום הנזק
לעצמו · ומן התרופות החצוניות הם הסיכו׳
והרחיצות · הסיכות הם שיסיך בציו ואברו
בשמן אגוז מושקאטו או שמן קושט או
שמן נאריאופ׳ולי או זיביט ובסגולה שמן
של נמלים בעלי כנפים אבל לעולם מעוטן
יפה ורובן קשה פן יעלה ריחם החד אל
הנהירים ויבטל פעולתו · ועתה נדבר
בתרופות נאותיות אל התלהבות הבצים
והם על שני פנים ר״ל פנימיות וחצוניות
פנמיות שאם צריך להקזה יקיז דם · ואם
צריך להזעה יעסוק במזיעים · חצוניות הם
תחבושת מעשב בלטין פאר״ש כרתוש
וכרוך בבציו או יקח אגרימוניא כתוש
ומבושל וישים עליהם ולפעמים צריך
שיעסוק בשרש קוקומור אזאניני ובעלי
העשב רוטה ופרח קאמומילה שמכולם
נעשה תחבושת ועוד הרבה הרכבות כאלה
נמצאות בספרים ולא אביא בכאן כי
בחרתי בתרופות קלות ומצויות ·

פרק ג׳ · מדבר בנזקים הנופלים בכלי זרע ר״ל הגרת הזרע או העדר הזרע :

לקיום המין צריך שלש׳ תנאי׳ · התנאי ראשון שיהי׳
נולד הזרע כראוי בתוך כליו : הב׳
שיהיה שמור שם עד זמן המשגל · הג׳
שאז ע״י כח הדם טבעי ורוח חיוני יהיה
יורה כחץ למטרה · וכל זה באתי להודיע
לפי שלפעמים נופל נזק בהם באופן
שאינו שמור שם הזרע וגם אינו יורה
כחץ והוא על ב׳ פנים · הא׳ בהגרת
הזרע והזובה בלי משגל · הב׳ הממהר
להזריע במשגל · הג׳ המאחר להזריע ·
הד׳ כשאינו מזריע בין במשגל ובין בלתי
משגל · ועתה באתי להשכילך בינה
ואודיעך שיציאת הזרע בלי משגל יהיה
בב׳ אופנים · הראשון כשרואה קרי
בלילה · בהגרת הזרע והזיבה ויעיין בפרק
חולי הגונגרא״אה ·

השנית הממהר להזריע בשעת התשמיש
ר״ל קודם זמנו ויש לו ב׳ סבות · הסבה
ראשונה כאשר כלי זרע רפוים ושביליו
פתוחים הרבה באופן כי בנגיעה בעלמא
זורע ואז תרופתם הסמנים העפציי׳ המוזכרי׳
בפרק ב׳ ספר גן נעול ·

הסבה השנית הוא עבור עצם הזרע ר״ל
או עבור רתיחה יתירה בכליו או עבור
רבוי הרוח וזה יקרה לבחורים חסרי נשים
ואז ממהרים להזריע עבור חדות הזרע

ורתיחות

מפעולת הזבובים בלטין קאנטאר׳דיש ·
(כל״ה ספלניסו פ׳לנין) אמנם אביא ראיה
אחת איך ההכרן מקלקל הרוחות· מעשה
באחר שהיה רגיל לשתות בכל יום
אישפיריטו ויטריאולי עד שביציו נתמעכו
כלם והסרו ולא נשארו אלא בכמות אחד
האפונים והנו הרגיש הענין שזה קרה לו
בסבת ההתמדה משתיית אישפיריטו
וידריאולי אז הדה לו ושוב לא שתה ממנו
נכימים אחרים שבו לגירולם הראשון :
ומכאן יהיה שסם ניטרו״ס עבור המיצתו
מקלקל כלי המשגל וממעט הזרע ומעשה
באחר שטוף בזמה יום ולילה ולבסוף
יעצוהו שיקח מידי יום ביומו ליבא ריקנא
מלח ניטרום לכבות זרעו וכן עשה וגרם
לו שלא היה לו יכולת אפילו למלאות
רצון אשתו : אמנם לבטל תאות המשגל
ולהרדימה או לשכך כח הבשול שבבצים
צריך שיקרר הבצים · ובהתקררם יתקרר
בשורה כל הגוף והביאו הרופאים כמה
מעשים על זה : ומכאן אם ישים על גבי
בציו סמרטוט או ספוג הטבול בחומץ יוסר
השכרות או אם יתיך ניטרום בתוך מיץ
זמפיר ויב׳ו (כל״ה הויס וזרביל) וישים על
בציו וינצל מרעיעת הדם הנולד מרתיחה
יתירה · ומכאן הרופא ריביריוס הביא
ראיה שלא מצא רפואה יותר טוב׳ למשוגע
מוהלט אלא בסירוס שהיה כסרס אותו :
וגם יבטל רתיחת הזרע כסף חי · ומעשה
באחר שסך בסיכה שבה כסף חי בבשר
ערותו וסביב לו (כדי להמית הכנים) והוסר
ממנו כח גברא עד להרופאים ויעצוהו שיסיך
שם בתמידות את שמן נרד בלטין שפי״קה
גאר״די שגם הוא מסוגל להמית הכנים
הנולדים שם וטוב לקשוי האבר וכן עשה
וחזר כחו כבראשונה · ודע שכל המרבה
בתשמיש בבחרותו יוסר ממנו גבורת אנשים
והזרע קודם זמנו וכל זה עבור רתיחת הזרע
אשר בשעת התשמיש כחו כלה והרוחות
נפזרות · ובציו נעשים דלים ורזים · ויש
נסיונות רבות על זה בספרים וא׳ מהן העוסק
בזבובים קאנטאר״ריש שמוסיפי׳ כח במשגל
וגורמים רתיחה גדולה באופן שיגיר הזרע
והדם יחד : זאת ועוד תדע נאמנה
שבקלקול הבצים יתקלקל ג״כ הזרע · ר״מ
מי שיש נפוח בבצים אי אפשר שיתבשל
הזרע כל צרכו · וביותר אם יש להבות
הבצים עבור הרתיחה שברם העצור בחוטי
הבצים · וסבת התלהבות לפעמים יקרה
לאנשים רוכבי סוס הבאים מארץ רחוקה ·
ולפעמים יקרה רתיחה וצמיחה בזב שלא
נתרפא הטיב · או עבור לימפ׳א והוא
הריר הרגיל לצאת דרך שבילי הבצים
וכשנעצר גורם רתיחה ולפעמים נולד מזה
נפוח האשכים והם על ג׳ פנים. אבל אין
כוונתי להאריך אלא (יעיין בפרק המדבר
בשקוי) בספרי בית חדש :

פרק שני · מדבר בהפסד הזרע עבור נזק הבצים :

הפסד הזרע אשר יקרה בסבת הנזק שבבצים נודע מפי החולה ר״ל
אם בסבת רוע העכול יודע מרוע הסדר
והנהגת החולה · ב׳ אם בסבת הבצים או
הסדון בשולם אז לא יהיה לו תשוקת
המשגל ויהיה לו כובד הגוף ועצל התנועה
וגם אפילו בשעת תשמיש לא יהיה לו
תענוג עבור דקיקת וקרירות הזרע · ג׳
התלהבות ניכר מנפוח האשכים וצבעם
אודם ובחום גדול וכאב דפקיי וכל זה
נולד מתנועת הדם ·

תרופתו לתקן רוע העיכול שבבצי׳ ויעסוק
בסמנים המוסיפים זרע רוצה
לומר מזונות טוב ההזנה המוסיפים כח
העיכול ומבטלים רוע מזגו וגם כל מיני
בושם המוסיפים בשול הזרע ומעוררים
אותו והרוחות נפשיות · אמנם דע שמזונות
המוסיפים זרע אינם הבשמים חרים
לבדם פן יזיקו אא יהיו מחוברים עם סמנים
ממוזגים המוסיפים בבשולו והם השקדים
בטנים ופ׳וסטוק ולוזים ושתיית הצ׳וקולאטה
או חלב וכל הנעשה ממנו · ולכן הרופא
סילינאנדר בקיץ להוסיף זרע נהג לשתות
חלב מבושל שלש אונקיאש וסוקארו
אונקיא

ספר

מעין חתום

מדבר בנזקים · הנופלים בכלי
ההולדה · סבותם ·
ותרופתם :

הקדמה לספר מעין חתום

בגמרא היו לאדם בניס כולדותו יהיה לו בניס בזקנותו שנאמר בבקר זרע זרעך וגו׳ · אמר המחבר לקיום המין צריך שלשה · צריך שורע הנולד בבנים ויתבשל היטב · הב׳ שיהיה שמור שם עד זמן הצורך · הג׳ שורע המשומר יהיה יורה כחץ ואת הכל כא במשפט כבין שאדם לקיום המין ·

פרק ראשון · מדבר בהפסדת הזרע סבותיו ותרופותיו :

הסבה ראשונה להפסדת הזרע הוא מאפיסתו או מיעוטו · הב׳ בשפעתו או בזובו · הג׳ אם יתקלקל ר״ל בחדות או ברקיקות או במגלה וכיוצא · ובדרך זה אורך קורא נעים אדריכך במעגלי יושר בקצור נמרץ ואומר אני שאפיסת או מעוט הזרע הווה על ב׳ פנים : הראשון עבור הסרון החומר הנעשה ממנו (ר״ל הוא כאול שליששי המוכן לזון את הבידים והורע) · והב׳ עבור הסרון או נזק הבצים שאינם מבשלים הזרע כל צרכו לתנועת הרוח ולהבת הזרע וזה ניכר בנער בן י״ד שנים משהביא שתי שערות שאז יתחיל הזרע להתנועע וגדול הכח ותגבורת האנשים מה שלא היה לו מקדם : רופאי זמננו מיחסים את הבשול אל המליחות ורוחניות הדם ומביאי׳ ראיות לדבריהם · ולכן כל דבר המוץ מפסיד הרוחות ובן כל דבר חד מעורר הרוחות וזה ניכר מפעולת הפלפל והדומה לו או

יקרה לקטנים חולי הנכפה או
אישפאזמו ויהיה עבור אחת
מארה הסבות והן עבור רוע החלב של
המנקת או עבור התמדת הנתינה בלתי
הפסק וקודם שיתעכל החלב באסטומכא
של הילד ויתעפש או עבור שרצים שבבני
מעיו או עבור איזה חולי וקרחת או עבור
כאב השינים או פחד פתאום וצריך עיון
בדבר להסיר הסבה ולתקן המקולקל
והמוסכם אצל הרופאים שהשרש פיאוניאה
וביות' הנעקר או נשרש בסוף החדש היא
מבהר התרופות ושני לו וישקוש קוורצינו
ואחריו פרחים של עץ טיליום ושבחו
הרופאים את הסם סוקסינום והעשוי ממנו
ר"מ קח שמן סוקסינום טפה אחרת או
שתים ותן לו לשתורה במשקה או יסיך
אותו בקדקדו אחרת יקח קאמפ'ורה משקל
דטה אחת מפוזר במים של ליליום קונוליום
או פרחי קיירי : ואם עבור פחד פתאומי
טוב לזה אבן אישמאראג"דו (בל"א זמאראגדן)
בסגולה · ואם בסבת השלשול וביותר
אם נראה הצבע ירקרק אדמדם · טוב לזה
אבק קריסטאל שחוק היטב ונותנים לו
לשתות במים המסוגלים לשלשול וכל זה
עבור החימוץ שבמעים : ואם עבור
שרצים שבני מעים יעיין למעלה בספרי
בית חדש · פרק המדבר בשרצים : ואם
עבור קרחת קרה לו מקרה הלז תן לו
במשקה או במים של פרחי טיליום או
שרשי אישקורצונירה ב' או ג' טפות
אישפירטו ויטריאול ואם עבור או מחמת
כאב השינים יעסוק בתרופות הנזכרות
בספרי בית חדש פרק י"ב ותרפא בעזה :

פרק י"ג · מדבר במקרה השלשול ההוה בסבת צמיחת השינים :

יקרה לקטנים שלשול הבטן ועם
קרחת בועה לעת הוצאת
השינים והאות על זה שיורד מפיו ריר
בתמירות ותרופתו שיסוך הלחיים של
הילד מוח של ארנבת או שמן שושן וגם
יסיך בטן הילד בשמנים היקרים והם של
גאריאופ'ולי ושל אגוז מושקאט ושל כמון
או של אניזוס וכיוצא · ואם הכאב גדול
צריך למשככים או לחוקן המסכך את
הכאב באופן זה קח מרק של תרנגולים
והלמון ביצה מטורפת ושומן צבי או של
איל ועז ובהעדר כולם די לו בשמן פשתן
או בחמאה בתולה :

פרק ט"ו · מדבר בהעצר בטן הילדים סבתם ותרופתם :

טבע הילד לעשות נקביו פעמים
ביום ולפעמים נעצרים משך
שנים או שלשה ימים ויש בו סכנה לכמה
טעמים סבתו ליחה דבוקה ונסרה בבני
מעים · ולפעמים עבור המנקת כאשר
תאכל מאכלים עפציים :
תרופתם בתת להם לשתות מעט שירופו
של ציקורי'אה אשר בתיכו
שורש ריאזבארברו' או מעט מאנ"נה או
מעט שירופו של תפוחים · וירוכך הבטן
ג"כ על ידי חוקן או פתילה העשוי מן
התיכה בורית שעור מספיק כערך וטבע
הילד ·

ועתה שבח לאל אתן :
בהשלמת ספר פרי
בטן :

זהם דהיירת הטבע והרבו לדבר בהם הראשונים וחכמי האחרונים ולאחבת הקצור אקצר. ודי לנו בידיעה קלרה ור"ל שכפי ערך שיעור זוהמת הדם יהיה ג"כ שיעורם והם שני מינים · המין האחד הנראים כיבלת ונקראים בלטין נאריאולג ובלשון ספרדי ויבגיאולאש(ובל"א פאקין או די"א בלאטירין) ואותתם נפוח העינים וחיכוך הנחירים ואודם בפנים ושיעול יבש וכל זה עבור חדות הלימפ"א וביותר אם יש לחולה ג"כ שריפת השתן וקדחת וכאב דפקיי בחוט השדרה ונפש מצרה · וזרע שתחלת צמיחתם מיום שלישי או רביעי : אות הנלקה מצבע שלהם הוא שהיותר אדומים רחוקים מן ההזיק ואחריהם הארגמן והיותר גרועים הם הלבנים ואות מות הם · אבעבועות היוצאים ביום רביעי להלט נגמר בשולם ביום שביעי שהוא יום גבולי ומתיבשים ונופלים ביום אחד עשר והם ממהרים להתרפא ואם אינם מלאי' באופן שאינם בולטים היטב כיבלת או בכתמים שמראיהם שפל אז אות היא לחולשת כח הרוחה ויש בהם סכנה · זאת ועוד ידיעה אחרת כשבולטים היטב אבל נפל נקב באמצע הואריאוליש ג"כ מסוכנים ·

תרופתם · בקטנים ויונקי שדים נותנים למינקת לשתות מים של אישקורש"נירה או של קארדו שאנקטו וגם לילד מטיפים לתוך פיו ממים האלה פעמים הרבה ביום ואם בן שנה או שנתים נותנים לילד לשתות בשול תאנים וקרן צבי לפי שהתאנים ממזגים כל חדות וכל מלוח ברם ומבטל רתיחתו ובפרט ההוים בבית הבליעה ומטהרים ומרככים את כלי הנשימה · ויש עושים בשול מתאני' ודוחן (ואני אומר שמעושן יפה ודוחן קשה פן ירוכך הגוף יותר משעורו ויתלגול סכנה בחולי הלז) וכבר ידוע כי בחולי הזה אם נעצר הבטן אפי' עשרה ימים אין בהם סכנה ולכן ירחיק עצמו מן הסמנים המשלשלים · איטמוליר"וש החכם הפליג לדבר בשבח צוארת הסוס בחולי האבעבועות כי מונע אותם מבית הבליע' וגם יבטל הקדחת ומציל החולה

מן האסכרא · ואופן הנתינה הוא שיערה על צוארת הסוס איזה משקה או שכר האשכנזים ויסננם והמיץ המסונן יערב עם משקה שירצה. וכן טוב שיערב במשקה תמצית הזרעונים או קצתם והם אקוילינ"אום ראפי · קארדו בינידיקטוס והדומה להם יותר משובחים אם המשקה הוא מי פרחי סאמבו"קו אישקאביוזו פיניקולי וכיוצא · ואם יש בחולי הלז אותות חולי הנכפה יוסיף עליהם גרגרים של פיאוניאה ואם שלא יכול לישן והוסר מנוחה וזה יקרה לחולה ביום שני ושלישי לחליו אז יוסיף על הזרעונים הנזכרים גם זרע פאפאויר לבן וימצא מרגוע לנפשו · המשל בזה קח זרע אקוילינאום וזרע ראפי מכ"א דרהם א' זרע פאפאויר לבן חצי דרהם כתושים היטב ומעורבים עם מעט מים של פיניקולי או של פרחי זאבוקו ויסננם ומיץ חלב המסונן ממותן כסוקר ותן לו לשתות (במדינה זו נוהגים הנשים ליתן במשקה זרע התולעת שני שבלטין קוקוס ובלשון ספרדי גירכינ"ון ואינני יודע מאין להם לפי שאין שום מספר מזכירו) ואצל בעלי האלקימיאה נמצא' רפואות נפלאות וטובות לכל המקרים של חולי הלז ולפי שאין כל אחד יודע להתעסק בהם לא אביאם בכאן אפס כי הקרן צבי והאלמוגים ועיני הסרטן וכל העשוי מהם אין בהם סכנה · יתר המקרים הנופלים בחולי הזה אם תעיין בספרי בירת חדש למעלה כמעט תמצא תרופות הרבה · המשל בזה לשמור העינים מן האבעבועות יטיף לתוכם מי פלאנטאגנים שיש בו מעט כופר או מי שושני' עם מעט טוציאה לשמרו מן האנגינה והוא נפוח שבצואר יעסוק בצוארת הסוס כמוזכר עם מעט שירופו ויאולאטו · ואם יצרף אל החולי הלז מקרה הנכפה יעסוק ברפואות כתובו' בפרק הבא אחר זה ויצליח ·

פרק י"ג · מדבר במאורעות רעים והם חולי הנכפה והכונה בלטין שפאזמו :

בא מרוב החימוץ ואז יבוטל ע׳ הסמנים
הנזכרים הרבה פעמים · ואם עבור רבוי
הרוחות שבמעין יגרשם הוצה באחד מג׳
אופנים· הא׳ תן לו לשתות מי בשול זרע
אניזום או בשול גרעיני אתרוג ממותק
בסוקאר או שירופוש העשוי מקליפת
האתרוג או מעט תריאקה · או עשה לו
הוקן מן מרק של תרנגולים שנבשלו בו
פרחי קאמומילא וזרע רוטה וזרע כמון או
זרע אניזום או אניטום ודומיהם או יתן להם
לשתות טפה א׳ משמנים העשוים מזרעונים
הנזכרים וגם יטבול בשמנים הנזכרים צמר
גפן ויניח על הטבור ומי שאין ידו משגת
די לו בעשבים הנזכרים שהוקים לעפר
ומפוזרים ע״ג להם חם או מעורבי׳ בשאר
ומונחים ע״ג הטבור :

פרק שמיני · מדבר בנפוח וכאב הכסלים ·

יקרה להם נפוח הכסלים וכאב גדול וזה גם כן עבור הלב
שנהמץ ונתעפש וטוב לזה שורש אניליקה
וכל העשוי ממנו ובהעדרו יקח במקומו זרע
הכמון או אניזום או פיניקולי ויותר טובים
הם השמנים העשוים מהזרעונים הנז׳ אבל
המון העם לוקחים התריאקה וגדול הרופאי׳
הפליג את המים הנוזלים מעשב בוטירואום
תרופה חצונית לכל כאב או נפוח שמן
לוריאום או שמן קאמומילה או משיחה
של אלטיאה :

פרק תשיעי · מדבר במקרה עובי הכיס או שבר סבתו ותרופתו :

עובי הכיס או שבר הקרום בלעז · פירוטוניאו וזה מכמרה סבות
מצעקה ושיעול הזק או מרוחות נסגרות
וכיוצא ·
תרופתו · אחרי סילוק הסבה יתן לו לשתות
בשול העשבי׳ האלה והם פירפוליאטו
סאניקולו · סימפ׳יטום · ובסגולה עשב
אישטילאריאה והכל ממותק בסוקאר :
תרופה היצונית יפשיט עור דג בלעז
אנגווילה ויסיך עליו הלבון בוצה ויניח על
הכיס כמו רטיה או יקח רטיה בלעז
אימפלאשרוס קונטר״ה הירניאס ר״ל רטיית
הכיס ויחבש הכיס :

פרק עשירי · מדבר במקרים רעים המאורעים לקטנים בהוצאת השינים ·

לעת צמיחת השינים באים עליהם מקרים רעים וכאב חזק :
תרופתם לרכך עור החניכים וישכך כאבם
ע׳ סמנים המסוגלים · ר״מ קח זרע הבושים
וזרע פיסיליאום שרוים במי ורד או במי
בשול מאלבה וישימם בבגד ותן לילד
שימצוץ בו ·

פרק יא · מדבר בצרעת· פורחת בפני הקטנים ותרופתם ·

לגרב של קטנים יונקי השדים ההוה בפניה׳ בלעז קרוס״טה לאטיקה
ובלשון ספרדי קרוסט״ן או מאסטוהיני ·
(וכל״ח דער לזוי כרכס) תרופה היותה נאותית
היא ההזעה והיותר קלה היא מים או מיץ
של עשב סאמבוקו ותן לו לשתות כם
לילה· כדי שיזיע רפואה חיצונית רחיצת
העשבים לאפאטה · קילידוניא פ׳ומאריא
סאפאנוריא או כולם או קצתם וכיוצא בהם
עשבים המטהרים ·

פרק יב · מדבר בחולי׳ ואריאולי · ומורבילי והם אבעבועות וכתמי׳ בעור בשר הילדים :

בענין אבעבועות וכתמים היוצאים ונראים בעור בשר הקטנים

יונק הרבה ואיננו שבע ועורו נעשה בארדת שער וכחש בשר ·

תרופותיו שיכניסו את הילד למרחץ או לאמבטי מלא מים ויזיע שם ויסוך עור בשרו בדבש ואז יוציאו ראשיהם ויהיו כצמיחת שערות שחורות ואז נוטל פרוסה קטנה מקליפת הלחם ומעביר עליהם להשחית ראשיהם או יעבור תער עליהם וישחיתם · באופן אחר מי אפר בלעז לישיאו ויבשל בהם מעט צואת האפרוחים של תרנגולים ויערם לתוך האמבטי ויניח הילד במים עד הצואר ויזיע שם ואז במשיחה קטנה של דבש מוציאים ראשיהם ונשחתים בתער או בפרוסת לחם כמדובר ולפעמים פרים ורבים וצריך התמרה יתירה ואז ירחיץ הילד במי ראש ולענה וממים המרים האו נגרשים ושוב אינם חוזרים ·

פרק רביעי · מדבר בילדים רזים ודלים מסבה אחרת :

אמנם הילדים הרזים ודלים לסבות רבות פעם עבור רוע החלב וצריך לתקן חלב אמו ופעם בסבת המנקת וצריך שתתחלף המנקת באחרת ופעם עבור סתימים שבמעיו וצריך למפתיחים ופעם עבור שרצים שבבני מעים וצריך לגרשם ואם עבור רוב הומו צריך למקררים ועל דרך זה יתנהג ביתר הסבות ותרופות כל אחד ואחד ימצא במקומו בפרקיו בחבורי ·

פרק חמישי · מדבר באוטם הנחירים מאיזו נזילה או ליחה גסה ·

לפעמים יורדת מהראש לתוך עצם הספוגי שבחוטם איזו ליחה גסה ודבוקה וגורמת אוטם הנחירים ורוע הנשימה · ואז צריך למתיכים וכיוצא ·

תרופתו שמן שקדים דרהם א׳ · שמן מאיוראנה טפות ב׳ או ג׳ ויסיף בזה את החוטם והנחירים או יטבול פשתן במיץ ביטה ויעשה כמו פתילה או יקח ב׳ או ג׳ עלים מהעשב מינטה ויעשה מהם פתילה לנחירים ·

פרק ששי · מדבר במקרה אשר יקרה לילדי׳ והוא הקיא והתעיכה ·

יקרה לקטנים קיא תמידי מתגבורת הליחו׳ שבבטנם והם ירקרקות אדמדמות פעם מרוע החלב וצריכה לתקנה ופעם מרבוי הירוקה או מסבה אחרת ויתרפא בהסרת סבתו ובעשיית התרופות הנ״ל כל אחד במקומו ·

פרק שביעי · מדבר ביקיצה יתירה שבילדים סבתם ותרופתם :

טבע הקטנים נוטה אל השינה מרוב הלחות שבהם ולפעמים יוצא מן מרכז הטבע ולא יישן כלל לא ביום ולא בלילה והוא עבור אדים חמים העולים לראש ·

תרופתם בהפך הענין וברפואה ממרקחת ד״מ (סירופו די רזמ״נו או די ניקוריו) או מאננה או קאסיא וכיוצא המשלשל בנחת ולא בחזקה והמטהר את קרביו ואח״כ ירחץ אותם במי בשול עלי ערכה או עלי קנים אבל לא יעסוק בעשבים המרירים מפני הסכנה · וה׳ יצילנו מכל שגיאה אמן ·

פרק שביעי · מדבר בכאב הבטן אשר יקרה לקטנים סבתו ותרופתו ·

כאב הבטן שיקרה לקטנים על הרוב הוא עבור התמוץ אשר בבני מעים הרקים ונולד מחלב שנתעפש בבטנו והאות על זה שצואתו תהיה ירוקה ככרתי וגם לפעמים נולד מרוחות סגורות שבקרביו ולכן צריך עיון בדבר אם הכאב

קולוס״טרו הרגיל לירד לתוך שריה כי טבעו ארסיי לא תמתין מעט עד שיתוקן הלבה ואז תהיה דומה למזון הולד בהיותו עריין בבטן אמו · התנאי החמשי שלא תניק את בנה פעמים הרבה ביום ובלתי הפסק וזו היא סבה אחרת מן הסבות להפסד החלב בקיבה של ילד · הו׳ תזהיר מאבילת פירות המוצים ומיין הי ומכל משקה המהמיץ ומעמיר החלב כי מביאו לידי מתיחת האיברים והולי הנכפה ושאר הלאים רעים : הז׳ אם אבלה או שתתה מן הדברים המהמיצים ומפסידים את החלב תתעסק ברפואות המבטלים את חימוץ שבחלב והנם כתובים למעלה בספרי בירת הדש בפרקו ודוגמתם הם אלמוגים · קרן צבי · ועיני הסרטן · ואנטימוניום דיאפ׳וריטיקום · וכיוצא · ומן הבשמים אגוז מושקטו אניזו והדומה להם · התנאי הח׳ שלא תהיה התיבה או העריבה שבה הילד מונח בצד הנר או בצד החלון כי ירבה להסתכל בו הילד ומביאו לידי עקימת הראית (בלשון ספרדי פלפיט) (ובל״א גישילכט) ודי לנו בבירור פרק זה מההנגה ונתחיל לרבר בחלאים פרטיים של הילדים והיותר נצרכים בעז״ה ·

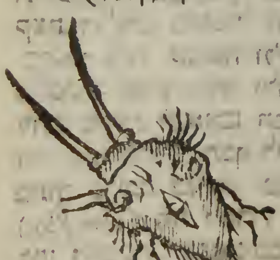
פרק שני · מדבר בילדים דלים בדקות הבשר מחמרת כשפים :

לפעמים הוים הילדים דלים ורזי בשר ובלתי סבה מפורסמת והנשים תולים אותו באחת משתי סבות והן או בכשפים או בתולעים קטנים הנולדים בעור הבשר בכתפים ובשתי זהועותיו ובלע״ז קרינוניש (ובל״א דיא מיט עסיר) וזו צורתם אבל ענינם יבואר בעז״ה בפרק הבא אחריו : מעשה כשפי׳ שבלשון ספרדי אימבושאדה (ובל״א בינומין) יש מחלוק׳ בין הרופאי׳ בין כת של גאלינו ובין כת של פאר״צילזו יש אומרים אפילו מהבטה בעלמא ועין הרע או ריח הפה ארסי שבאשה נדה או אפילו של היולדת עצמה יקרה הולי זה · ויש מיהסים דווקא לכשפים· תרופתו לדעת חז״ל נמצאים כמה פסוקים המסוגלים לבטל כל כשוף ועין הרע וכיוצא והם שיר של פגעים ושאר פסוקים בתורה ובכתובים אמנם אם נרבר בתרופות טבעיות תהיינה על ב׳ פנים מהן פנימיו׳ ומהן הצוניות : תרופו׳ פנימיות ה״מ קח וישקויש או גרגרי אובי אינוירסי או עשב פארידיש ויעשה מהכל אבק ונותנים לה במשקה ובמעט הכמות · אחרת הפליגו לדבר כת האלקימיאה בעצי האלמוגים וכל המורכב ממנו · אחרת שליא מן ולד בכור בסגולה מבטלת כל כשוף וכן תהיה טובה להזי בשר מכשוף ה״מ קח מעט מאבק של שליא שחוק ותן לו במשקה או בהלב אמו· תרופה הצונירת היא באופן זה קח שליא ועשה ממנה שק קטן ותן בתוכו פרחי היפיריקון וגרגרי אוב׳ אינוירסי ויש מוסיפים עליהם זרע או עשב אנטירהיני · ועוד הרבה כאלה בספרים ולאהבת הקצור לא הבאתים : אחרת קח עלי ערבה ופרחי אקוויליגיאום אנטירהיני ועלי פאטריריש · אריאנטום היפיריקום וכיוצא ועשה מהם בשול לרחץ בהם הילד · הנשים עושות קטורת מן שרף בלע״ז אסא פיטידא · ואאמוניאקו״ · קאשטרו הרופא צוה שינתקו ברזל אחד מטלפי הסוס מלובן באש ויכבו אותו בחומץ ג״פ וקיטור זה טוב לקטר את הילד :

פרק ג׳ · מדבר בילדים רזי הבשר בסבת התולעים שבעור ·

ולפעמים הוים הילדי׳ רזים ודלי׳ בסבת שרצים קטנים למאד הנולדים בעומ׳ עור הבש׳ ובלע״ז קריטונים · ובספרדי לוש אישפינוקאש · וכל״ז דיא מיט עסיר · אותיתם שמילב

(צורת הסרץ לקוח על ידי תחבולת המיקרוסקופיו)

ספר

פרי בטן

מדבר בכל החלאים · והמקרים רעים · אשר
יארעו לילדים · מיום הולדם עד כי
יגיעו לחינוך סברתם ·
ותרופתם :

הקדמה לספר פרי בטן

פרק ראשון מדבר בתחלואי הילדים ובמקרים אשר יקרו להם בצאתם מרחם אמם :

אמר המחבר עם היות שרוב חלאי הילדים אינם באים במשפט הרופאים לפי שהנשים בעצמן עושין תרופתם ותרופת מקריהם אך אמנם נמצאי׳ קצת חלאים מסוכני׳ וצריכים עיון שלא יבואו לידי שגיאה ולכן לא אמנע ידי מלכתוב שמץ מנהו ולברר׳ ענינים אקדם להם מקצת תנאים הכרחיים : התנאי הראשון שהילד תכף ליציאתו צריך רחיצה בתוך עריבה בלשון ספרדי פאסטורה · (בל״א מולט) וזה לטהרו מכל זוהמא אשר בפי הטבעת ושבאזנים ובנחירים ולפלוף העינים וכיוצא · התנאי הב׳ שיכפלו כמה כפולות את הרצועה הקשורה בטבור ויניח כמו שלש אצבעות כדי לשמרו מן הנזק ואח״כ יחתוך אותו · התנאי הג׳ יטבול איזה פשתן בשמן שקדים או חמאה המעורב עם מעט סוקר ובו מוצץ הילד (ומדרך הרפואה יותר טוב ליקח מעט סירופו של ציקוריאה עם סורש ריאוברבארו או יקח סירופו של ורדים לבנים כדי לרכך בטן הילד ולטהרו מכל מותרו וביותר מן הטנוף השחור והירוק שהוא נופל בלעז מיקוניאו הנאסף במעיו עדיין ברחם אמו כי אם לא נטהר היטב נופל בחלאים רעים) הד׳ לא תניק אשה את בנה קודם שיעברו עליו עשר שעות או לכל הפחות עד שתנצל מקודם האשה מן החלב הרע בלעז ·

מפזר עליהם אבק המסוגל להעציר הדם ואחר שתוהם היטב · הו׳ תהיינ׳ מתנידה חגורים היטב בהגורה הנ״ל ודי לנו בבירור רז״ל שלא הניחו דבר גדול ולא דבר קטן וזכותם יעמור לנו בעירנא ובלא עירנא :

אמר המחבר הואיל ואתא לידינו פרק זה בסוף הספר גן נעול נסיים במאמר רז״ל בגמר׳ נדה פרק ג׳ וז״ל שאו תלמידים את ר׳ שמעון בן יוחאי מפני מה אמרה תורה שעל היולדת להביא קרבן אמר להם בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה וכו׳ והנה שמעתי טוב טעם לשאלה זו בשם הרב רבי העשיל ז״ל והוא על זה הדרך דאיתא במסכת׳ זו פרק ה׳ שיוצא דופן אין יושבים עליו ימי טומאה לפי שאין רמי נדה שותתין דרך בית הרחם ואין חייב׳ עליו קרבן : ואמרו בגמרא שאין האשה מתעברת יותר אחר יציאת הדופן · ולזה שאו תלמידיו מפני מה וכו׳ א״ר שמעון מפני שקפצה ונשבעה ר״ל בטרם תדע אם יצאת דרך הרחם או יוצא דופן ומה היה לה לאסר עליה תשמיש הלא כיוצא דופן טוב אינה מתעברת ועל השבועה מביאה קרבן ודו״ק :

פרק י״ט · מדבר בהנהגת היולדת וגרדה ותרופת המקרים ·

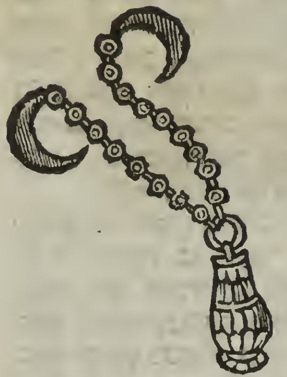
נכון לפני לכתוב בהנהגת היולדת והוא על פנים · הא׳ תכף ללידה תשתדל להגיר את הנרות · הב׳ מתניה חגורים יהיו בשל פשתן (וכסגולה כתגורים מעור של קדם) · הג׳ תציע היטב מטתה כדי שתשכב יפה בפשוט רגלים · הד׳ נותנים ספוג או סמרטוטים תחת בית הבשת לקנח אותה היטב מגרתה · ה׳ להרחיקה מכל תנועה ומן האויר הקר שלא תבא לידי הגרה יתירה או לידי כאב הבטן · הו׳ שלא יניח אותה לישן תכף ללידתה פן תתעלף · הז׳ להרחיקה מכל פחד ורעדה ודאגה וכעס ומכל ריח הגורם כאב הראש וחניקת הרחם : הח׳ אם יש לה חניקת הרחם תריח בצי קאסטור וסמרטוטים וכל דבר נבאש : הט׳ אם נעצר בטנה צריכה למרבבים או לחוקן · הי׳ שיהיה מזון שלה רך וטוב העכול ד״מ מרק של תרנגולת ולהם אפוי היטב או פאנאטיללה (וכארץ אשכנז ופולין נוהגים ליתן לה רוטב של סכר שכלפונס בואזר ונותנים בה מעט קמח קדםי · או כונה רכה מטורפת במרק של תרנגולת) וזה בשלשה ימים ראשונים ומכאן ואילך נותנים לה בשר תרנגולים או של עגל · אבל אם יש לה קדחת טוב לה לשתות מי שעורים עם מעט קנמון · הוא הרופא איטמולירוש הוכיח בראיותיו שאפילו בבעלת קדחת טוב לה יין מעט הכמות יותר מן מרק של תרנגולים לפי שמחזיק את הלב ומגיר הנרות וכל דבר שמגיר הדם מבטל הקדחת עכ״ל : ודע שלפעמים יקרה לה הגרת הדם מפטמים של דדים שלה וזה יהיה עבור הולשת הולד או שאינו רוצה לינק ואז צריך שתסיך בדדיה עם המחזיקים · דרך משל סיכת השושנים או סיכה של סנדל או רטיה של סנדל או תחבושת העשוי מקמח האפונים והעדשים והשעורים עם חומץ :

שבת לאל פועל לכל פעול :
על השלמת ספר ראשון
גן נעול :

ששה חטים משקלו כולם כתושים לעפר ותן לה לשתות ביין : אחרת שורש אריסטולוהיאה רוטונדה · אריסטולוהיאה לונגה · פוליגיום · קאנילה סוקסינו מכ״א חצי אישקרופלו מאובק היטב ותן לה ביין : אחרת יקח מן הענות של מיראה קאנילה מובחר וכרכום מכ״א בשוה כחצי דרהם : ומן התרופות היצונית נאותות קיטור של עשבים וזרעונים והם מאלב׳א · אלטיאה זרע פשתן וזרע פ׳ניגריקום וזרע בילילוטו ודומיהם : ומן המשיחות וסיכות ובנקל עשויות הן משיחה של אלטיאה או שמן שקדים ושמן לויריום וכיוצא :

פרק שמנה עשר · ידבר באופנים ותאנים של יוצא דופן המוזכר בגמרא ·

ולפעמים אי אפשר להוציא את העובר לא ע״י המילדת · ולא ע״י שום רפואה אלא צריכה לבוא תחת יד האומן המוציאו דרך דופני הרחם · וזה עבור אחת מג׳ סבות ואלה הן הסבה ראשונה תהיה כשאשה כבר מתה · הב׳ שהאשה בחיים והולד מת · הג׳ אפילו כשאשה והולד חיים אבל יש עכוב גדול המונע הוצאתו דרך פי הרחם אז קוראים לאומן מומחה והוא שוסע את אחד מדופני הרחם : (אמר המחבר כמו זר נחשב באזני הקורא המשכיל פרק זה כי רחוק׳ עשייתו וכן לא יעשה בבנות ישראל וה׳ ישמרם אמנם הואיל וחכמינו ז״ל הזכירו בגמרא באתי כמפרש דבריהם) ועתה אבינך על נכון ואוריעך כשאשה מתה אינה צריכה תחבולה אפילו המילדת בידיה ע״י שסיעה תוציא את הולד · וגם כשהולד מת ברחם אמו בעודנה בחייה לא בנקל עושים השסיעה כי מנהג הרופאים להוציאו ע״י סם הדוחה אותו הוצה · או להוציאו איברים איברים בכלי ברזל ושלשלת העשוי כזה שבירם אך אמנם אם בכל אלה נמנע יציאתו ויתאחר שם

ימים רבים אז מוכרחים לבוא אל השסיעה כנראה ממעשה שהביא מטיאו קורנאקו באשה שולדה מת ושאר ברחמה ד׳ שנים ולבסוף הוציאו דרך דופן בלי שום נזק ועוד בספרים הרבה מעשים בענין זה ולאהבת הקצור שמטתים ·

תנאים הנצרכים לשסיעה אלה הם ·

התנאי ראשון שאיננה נעשית לא בהכרח גדול : הב׳ בבעלת כח : הג׳ ע״י אומן מהיר : הד׳ באיזמל חד מחוסר עוקץ · ה׳ בהכנת פשתן לבנים ורכים וספוגים וסמרטוטים · הו׳ אבק העוצר את הדם והאספלנירת · הז׳ אזור או כריכה הנצרכת לחגור בה האשה אחר השסיעה ·

תנאים הנצרכים לדעת מצד האשה ·

ואלה הם התנאי א׳ שתטיל מים ראשונה כדי להריק מקוה השתן ויהיה נוח לסלקו לצדדיו לבל יקבל נזק מן השסיעה · הב׳ מבלי הגיד לה ושסיעה פתאומית · הג׳ להושיבה כראוי על גבי מטתה : הד׳ ואם הלוש׳ כח תשען מעט על צדה · ה׳ המחזיקים בה יהיו אבירי לב · הו׳ יעיין תהלה בירכתי הבטן בשמא מפני עובי הטחול · ובימין פן יש נפוח בכבד ואחר העיון יבחור במקום היותר נקל מן הכסלים : הז׳ אחר העיון וההכנה הנצרכת רושם בדיו מקום השסיע׳ מלמעלה מצד הטבור ולמטה עד צד זקן התחתון ארכו טפח · הח׳ צריך אמון יד שלא יוזק חלב המכסה או בני מעים או כיס השתן או הילד בעודו חי או שלא יזיק את בצי האשה וקשרי הרחם · הח׳ אחר הוצאת הולד והשליא טובל סמרטוט במי העשבים המטהרים מקום השסיעה · הט׳ בגדי פשתן הרכים כפולים וטבולים בשמנים

כאב הכליות והשוק אם נראה אות מלוי הדם תקיז דם מזרועה ותסיך על גבי הכליות או על מתניה שמן ורדים או של הדס וכיוצא ואם מחמת כובד הולד תאזור אותה באזור היטב ·

יקיצה יתירה תרחץ רגליה בלילה במים חמי׳ ותן לה לשתות מים של פאפא״ויר · ושירופו של פאפא״ויר ושל ויאולאש ושל נינופ׳ארי ·

רעיפת הנחירים או הגרת הטחורים תתן לה לשתות מים או מיץ של פלאנטאגני ושל בורסה פאסטוריש או מבשולם וגם טוב לזה אבק האלמוגים ושל קרן צבי וכיוצא :

פרק טז׳ · ידבר במקרים הנופלים לנשים בשלש׳ הדשים האחרוני׳ להריונם והם ·

עצירת השתן אשר יקרה להן טוב לזה קטור בשול העשבים כמו מאלב׳ה אפיו פיטרוזיליאוס ודומיהם ·

עצירת הבטן ירוכך ע״י אכילת ירקות והם מאלב׳ה· שפינאקה· בליטה ודומיהם · ומן הפירות פרונה ותפוחים מבושלים צלויים או מרוקחים בסוקאר · או מאלב׳ה מבושל בתוך הלב ואם בכל זה לא יתרכך בטנה אז תקח מאנה שלש אונקיאש נתכת בתוך מרק של בשר וכיוצא·

הולי הטינזמוס והוא חולי הכרכשת׳ יעיין למעלה בפרק ג׳ בספרי בית חדש ·

מתיחת העורקים בירכים וברגלי׳ לפעמי׳ הוה ממלוי הדם וצריך הקזה ואם לאו תמתין עד שתלד ·

נפוח הברכים תמתין עד שתלד או תתעסק במרחץ המיבש או בסיכות המיבשו׳ ·

מים הנוזלים מן הרחם מביאי׳ אותה לידי שתי סכנות · הסכנה ראשונה כי המים מלחלחים הגוף ומחלקים הרחם ומוציאים הוולד הוצה · הב׳ בהעדר המים ברחם האשה אז בקושי תוליד מפני היובש ולזה צריך לסעוק בתרופות מלחלחות הגוף וגם המחזיקים את הוולד :

המפלת קורם זמנה תהיה מכמה סבות פעם מצד המעוברת ופעם מצד העובר וצריך עיון בשל מי יצא הרעה לעמוד נגדו ולשמור האשה מן הנזק ·

בהשגות הרופא ריוריוס תמצא מקרה אשר יקרה לנשים טפטוף הדם עבור ולד מת וירחיק עצמו הרופא מעשות תרופות גדולות או קטנות אלא יניח הטבע לפעול פעולתו :

פרק שבעה עשר · ידבר בחבלי לידה סבותם אותותם ותרופתם ·

עם היות שחבלי לידה כבר נגזרו מן השמים שנאמר בעצב תלדי בנים מ״מ ראוי ונכון לדבר באופני החבלי׳ והנם על שלשה פנים · הא׳ כשיתאחרו צירי הלידה : הב׳ בבואם אחת אחת בהפסק בנתים · הג׳ כשנמתחים למעלה אל הכסלים ולא למטה אל הרחם · וכל זה יקרה לאשה פעם בסבת היולדת ופעם בסבת הולד · ועתה אבינך קורא המשכיל רצוני · בסבת היולדת נבין בנשים הדלות והרקות או באשה שיש לה הסרון ברחם או במקוה וכיוצא : בסבת הולד בהיותו גדול הכמות או כשאינו מונח יפה נח לצאת או כשהוא הלוש ומכ״ש כשהוא מת : בסבת רפיון הכח לא אוכל להאריך וכבר מצוי בספרים זולתי המדברו׳ בענינים האלה וגם בציורים של כל וולד אם כסדר ואם שלא כסדר המונח ברחם אמו ודי לנו בידיעה זו ונדבר בתרופות קלות ומצויות :

תרופתה בהסרת הסבה המוחשית אבל אם מעיה אינם רפוים אז צריכה להוקן מעט הכמות או יעסוק ברפואות המרכבים וזה״ב יעסוק בסמנים הדוחפים ומוציא את הולד הוצה בלי נזק והם קאסיאה ליגניאה · דיקטאמנום קריטקים מכ״ב דרהם א׳ קאנילה חצי דרהם כרכום

האשה שהיא הרה ולפעמים גם כן תגיר וכתה ועם כז בטנה צבה :

תרופתה כתרופת השקוי בכל ענייני הנזכרים בפרקיו ר"ל בעשבים מברקים ומגירי השתן והזיעה כפי הבנת הרופא : אמר המחבר ידיעה זו הכרחית ויפול בה ספק בדין אשה הבאה להנשא ויש בה סימני הריון הנזכרים אם יש לה הין מעוברת ואסורה להנשא או אינה וכו' לה בהמתנת צ' יום כשאר אלמנה גרושה והלוצה · וצ"ע :

פרק המשה עשר · ידבר במקרים רעים אשר יקרו לנשים בשלשה הדשים ראשונים להריונ' ·

כמה מקרים יקרו לאשה בשלשה חדשים ראשונים להריונה ואלה הם תעיבת המאכלים · ותאוה כלבירת · וקיא · ואסטנסות · וקרקורים · וכאב הבטן · והשלשול · וכאב השינים וכאב הראש · וסבוב הראש וכל זה יבוא במשפט הרופאי' לברר הדק היטב ·

תעוב המאכל יעיין בפרק ב' בית חרש ובסגולה חבושים צלוים עם מעט אבק דיארודון או דיאמארגאריטון או ארומאטיקו או מים של מינטה ותשתה מים מבושלים עם גרגרים מאסטיכי או של קינמון ר"ל קנילה וכיוצא בהם ·

תאוה כלבירת יקרה להן ויעיין בפרק ב' ספר בירת הדש ותבוטל בתת לה להם אפוי הטיב טבול במיץ רמונים או של חבושים וגם טוב לה אבק של אלמוגים בתוך מרק של בשר ·

קיא אשר יקרה להן תאכל מאכלים הקובצים פי האצתומכא ד"מ מיץ רמונים והבושים וקריסטומלין וכיוצא · נאב'זואה והוא נטיה אל הקיא ג"כ טוב לה לעסוק בתרופות הנזכרות ·

קרקורים צריכה למגרשי הרוחות והם זהע פיניקולי וכמון וכיוצא וגם תתעסק בסיכות הבטן והם שמן פרהו

קאמומילה · ורוטה וכיוצא ·

שלשול הבטן שורש טורמינטילה · ביסטורטה · קרן צבי ואלמוגים ורומיהם ·

כאב השינים יעיין בפרק יב ספר ב׳ ואם בסבת הולי אישקורבוט יעיין בפרק עשרה למעלה אך אמנם דע שלכל מיני הכאב טוב לו שמן גארופ'ולי ושמן דוזמארין · ואישפירטי ויטריול ושמן בוקסוס ולפעמי צריכה לאיזה סם מורדים והוא בתכלית הכאב והיותר קל ומהוסר סכנה הוא לאב'ראנום לתת בתוך נקב השן ואם לא ימצא יקח במקומו ביזול עשב אישקיזאמנו וירחץ במקום הכאב או תחזיקו בפיה ·

סבוב הראש יעיין בפרקו למעלה · והיותר טוב הוא אבק קוריינדרו מתיקן בהומץ : (ובגמר' ת"ר שלשה חדשים הראשונים וולד דר במדור התחתון · אמצעיים וולד דר במדור האמצעי · אחרונים ולד דר במדור העליון וכיון שהגיע זמנו לצאת מתהפך ויוצא · וזהו חבלי לידה · והביא הגמרא ראיה שם שחבלי לידה של נקבה גדולה משל זכר · ועוד אז"ל שם במאמר ג' חדשים הראשונים תשמיש קשה לאשה ולולד · אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד · אחרונים יפה לאשה ויפה לולד וכו' אמר המחבר יש לנו ידי ליתן טעם לדבריהם אבל אשמיט מהאפס הפנאי וגם לאהבת הקצור ·

בשלשה חדשים אמצעיים יקרה להרה מקרים רעים והם שיעול וקוצר הנשימה · וקפיצת הלב · וההתעלפות כאב הכליות · והשוק · ויקיצה · ורעיפת הדם וכיוצא ויעיין בסבתם ויעסוק בתרופתן · תרופת השיעול ימצא (בפרק א' בכלי הנשימה) אמנם יהי' זריז במלאכתו ויעסק בתרופה קלה ושאין בה סכנה ולכן לא יעסוק במפתחים לא בעשבים רפויים או במרקחת דיאקודיום וכיוצא ·

קפיצת הלב ועילופים תרופתם נזכרים למעלה בפרק רביעי ספר בית הרש והם משמחי הלב אפס שלא יהיה בהרכבתם מור בלעז מושקו פן ידחיף את הולד חוצה או יביא ההרה לידי הגרת הנרות ·

בקטנה · בזקנה · ובאשה שאוטם ברחמה או כל דבר המעכב · או שרחמה צר ביותר או כשלא תפתח רחמה כי תתעב נפשה המשגל והרבה כאלה · הב׳ שאיננה שופרת אחר מארבע האיכיות ר״ל אם בחום או ביובש וכיוצא · הג׳ חוסר ההזנה ר״ל הדם שנזון ממנו הוולד וזה יקרה לקטנות או לזקנות ולנשים הדלות ודקות הבשר מחוסרי דם (ומכאן תר״ל כל אשה שדמיה מרוכים כניה מרוכים) ועוד הרבה בספרים ענינים המעכבים את ההריון :

אותות שמהן נדע העדר ההריון אם הוא מהסרון האשה או מהסרון בעלה רבים המה בספרים ואני לאהבת הקצור לא הבאתי לא שנים שהם ארבע׳ · האחד ידיעת שני מאמרים מפרקי אבוקראט ה׳ פרק נ״ט וז״ל האשה שאינה מתעברת ותרצה לדעת אם תתעבר תכסה אותה בבגדים ותעשן אותה מלמטה ואם נראה שיעבור הריח דרך הגוף ויגיע עד האפים תדע שלא מחסרונה היא עקרה · הב׳ צוה תשים שרשי שום מנוקים מקליפתם לתוך רחמה ואחר ג׳ ימים תריח ריח · הג׳ חלבנה המרוכך ישים לתוך רחמה בלילה ולמחרתו תריח ריח החלבנה (ודוגמתו כנמרס כפ״ק דחגיגה שהוסיפוה ע״פ חבית וכו׳) הד׳ ניכר משתן אם תפזר בו סובין יוליד תולעים בשתן בידוע שעקרה היא · תרופתה בהסרת הסבה האפשרי׳ להוציא הבלרתי אפשרית כונתי בזה שבקטנה תמתין עד שתתגדל ובזקנה לא נדבר שאינה מן החשבון · ברזות הבשר צריך לזונם היטב ולהחלח גופם · ואם בסבת שאר חסרון שברחם יעיין בפרק פרטי החסרונות וימצא ג״כ שם פרטי הרפואות דבר דבור על אופניו · המשל בזה אם גובר בה החום תקרר גופה ובסגולה שן של פיל דרהם א׳ ביין · וכן נרין ביתר המזגים · אמנם נכון לפני להביא קצת רפואות נאותיות להריון והנם מן הפשוטים עלים מעשב שאלויאה עם מעט מלח או זרע אמיא״וס א׳ דרהם ביין בבקר וזה ג׳ פעמים בשבוע קודם שתטהר לבעלה פן תפלוט הזרע : וצוה הרב רבי יאודה החסיד ז״ל ארת העשב בוגל ס״ה מבושל ביין לותן לה לשתות בליל הטבילה ובדוק הוא :

פרק ארבעה עשר · ידבר באשה שכבטנה סנדל או שפור או התיכת בשר בלתי צורה :

יקרה לנשים הריון שקר ודומה בכל עניניו להריון אמתי בעצירת הווסת ושנוי מראה וכל אוכל תתעב נפשה והלב בדריה וסגירת פי רחמה וכל זה עבור צמח בתוכו ויוחש תנועתו כתנועת העובר ונפח הבטן וכיון שהגיע הזמן לצאת ונראה שאינה אלא התיכת בשר מחוסרת צורה ופעם בצורה משונה ובלטין מולא ובלשון ספרדי אינזינדרה (ובל״א מאן קלב) · (וכשר הזכירו חז״ל בפרק המפלת) · וסבותיו · ווסת או זרע האשה הטמון ברחמה בהעדר הזכר וכיוצא אבל רובו מרמיון המחשבה ולכן בנות ישראל תהיינה נזהרות מלהסתכל בצורה משונה · וגם כותבי זכרונות כותבים שנולדי׳ מזוהמת הנדה על הרוב והאומות בועלי הנדות הם ולכן מצויים יותר בין האומות ועוד אמרו חכמי המחקר שכל בריה משונה גם מעשיו משונים ובעל מדות רעות · (ועיין בספרי עולם קטן פרק ששי) :

אותות המולא בובר הבטן וביותר בזקן התהתון ומכ״ש כשתהפך מצד אל צד ותרגש ג״כ כמו דבר כבד הנופל שם : הב׳ יקרה לנשים נפוח הבטן עבור רוחות נסגרות ברחמה ותמצא בה כל האותות הנ״ל ובהגיע זמנה שתמלט תהיה לה צירים וחבלים גדולים עד שנגרשים הרוחות ויוצא בקול גדול כקול התופים אבל הבטן ישוב לאיתנו · ואז טוב לעזור אותה בעשבים ממגרשי הרוחות המוזכרים בכמה מקומות ·

הג׳ שקוי הרחם כאשר נתמלא רחמה מים הגורמים נפוח הבטן וכסבורה האשה .

מי זרד · פלאנטא גנוש · מכ״א ב׳ אונקיא׳ ויערבם הטיב ומן המשיחורת הנאותורת הטיית הורדים ושל עופרת ושל טוטיא ובהערדם תקח תמורתם שמן הנסחט מהלמוני הבצים :

פרק אחד עשר ידבר בהעצר הנרות סבותיו אותותיו ותרופתיו ·

העצר הנרות יקרה לנשים מכמה סבות או עבור חסרון הדם או עבור מלוי הדם או עבור סתומי׳ בצנורי הרחם או עבור נזק אחד הנופל בא זר משלשה הרי הרחם · תרופותיו בהסר׳ הסבה ואחר כך בעזור הטבע כדי שידחה את הדם הוצה וזה נעשה ע׳ סמנים עשבים וקטורים והקזת הדם וכיוצא המשל בזה במלוי הדם צריך להקזה (עיין בפרק המדבר באופני ההקזה בספר ארץ הקדשה בחלק עולם קדש) אבל תדע שלפעמי׳ הדם תועה בדרך (וכזה במה מעשיות בספרים וגם ראיתי שפחה סוסתה שותתת לחוץ בעורק יאגר ברגל הימין) ויוצא מן מרכזו למקו׳ אחר פעמים למעלה נגד הטבע ודרך הנחירים (ועל כיוצא אמר אבוקראט מאמר חמשי פרק ל״ג לאשה שהיא נעדרת מוסתה אם ירעף הדם מנחיריה טוב עכ״ל רצונו בזה לומר טוב הוא שלא תנזק האשה ותמלט ע׳ רעיפה כזו) ולפעמים נוזל דרך הוורסת הטחורים ואז ישתדל הרופא בתחבולותיו לגרשו משם ולהביא הדם למקומו הראוי והוא הרחם כי שם דרך למותרות הנשים ולהוציאו משם ויהי׳ טוב לזה רחיצת פנים וידים במים קרים ומטבורה ולמטה במים חמים וגם טוב לה היגיעה והליכה וצעקה וכל מיני תנועה לעורר הדם הנרדם בורידי הרחם וגם תשתה מבשול העשבי׳ המוזכרי׳ כמה פעמי׳ בחבורי׳ והם מיליסה ארטאמיזיאה פוליגיאום וכיוצא · ובסגולה וקל ההבנה תקח שאור המוץ מאד מעורב עם מעט סוקאר בשוה ותאכל ג׳ ימים בבקר וביותר אם יפוזר לתוכו אבק העשוי כן מ״רא · ומשורש דיקט״אמו ורומיהם · ואם רגיל הדם לבוא דרך פיות הטחורים אז צריך ליתן עליהן סמרטוט טבול בחומץ או במים עפצים ודומיהם · ויש מהרופאים העושים עוגות מאיזה סמנים לקבל עשון המוגמר ברחמ׳ (עיין בפרקי אבוקרט מאמ׳ ה׳ פ׳ כ״ח)

פרק שנים עשרה ידבר בהפלגת הזלת דם נדורת ·

אחרי שכתבתי בהעצר הנרות נכון לפני לדבר בהפלגת ההגרה כי לפעמים דמי הנרות שותתין יותר מכדי שיעורן וזה בא מכמה סבות ואין צורך כאן לזוכרם : תרופתם בהקזת הדם פעמים רבות ובהפסק בנתים אבל מעט הכמות ומשתי זרועותיה וגם בכוס המציצה וצוה אבוקראט לשימם על נבי דדי האשה וישתדל תמיד הרופא למשוך הדם למעלה ע׳ שפשוף וקשירות הקצוות והחיצרת העשבים וכיוצא כמו שמבואר בפרק המדבר ברעיפת הטחורים ולא יאחר פן תבוא לידי עלופים או קווץ (עיין פרק נ״ו מאמר ה׳ של אבוקראט) אמנם אשה שאין לה קביעות ווסת לא בדילוג צריכה להרקה (כמאמר ה׳ פ׳ ל״ב) וכל זה צריך הרופא שיעיין תחלה בגון הדם ובשתן ובהפק לדעת בשל מי יצא רוע החומר ואח״כ יתן לה רפואה ממרקת :

פרק שלש׳ עשר ידבר בעקרו׳ הנשים סבתן אותותן ותרופתן :

האשה שלא תתעבר תהיה באחת מאלה הסבות · או שאינה מקבלת ברחמה זרע בעלה · או אפילו כשתקבל לא לה יהיה הזרע לא ששופכת אותו הוצה · או שאינה שופכת אותו אבל איננה שומרת אותו זמן ראוי · או שלא תזון אותו הזנה ראויה לקבל צורה · ואת הכל אביא במשפט על נכון : סבה ראשונה כשלא תקבל כלל שייך

בקטנה

דבר תורה האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה אך אמנם בהעדר האשה נעדר פרי הבטן ונתמעט הדמות ולכן ראוי שנדבר בנזקים הנופלים ברחם מבית ומבחוץ ובסבתם האשה אינה סובלת בעילת בעלה ולפעמים סובלת אבל שופכת הזרע חוצה ואינה מתעברת סבתן רבות הראשונה אם יש אוטם ברחמה הב׳ בליטת הרחם ר״ל אם נפלה תחתית הרחם שהוא המקור חוצה ר״ל לצואר הרחם וזה יקרה מכמה סבות מעשה שבא לפני וראוי להזכירו באשה אחת בעיר ברוסא בהקשותה בלדתה נפל הרחם להוץ והמילדת לא מהכמה משכה אצלה הרחם כסבורה שהוא השליא ואחר כמה שנים שעברה עליה עסקה בתרופות על ידי וגם נתרפאה ונמלטה · הג׳ אם בכותלי הרחם יש אזור מורסה או נגע וכיוצא הד׳ אם נתקו קשרי הרחם · תרופתם בהסרת הסבות המשל בזה אם יש אוטם ברחמה מרמת עור המכסה צריך שיחתכנו באיזמל ע״י אומן ואם שנפל הרחם מבית לחוץ יהזירנו למקומו על ידי המולדות אחר סיכת ידיה בשמנים המרכים והנה תרופה קלה שתקח שומים מבושלים בחלב ותקבל הקטור בין רגליה ואחר כך תתעסק בבשול עשבים וסמנים עפצים הנזכרים בכמה מקומות ואם יש בה מורסה תתעסק בתרופו׳ הנהוגו׳ בשאר מורסיו׳ אך אמנם צריך לרכך ולטהר תחלה ואח״כ בעשבים המיבשי׳ ונעשה ע״י אבק העשוי מן לבונה · מירא · מאשטיהיש או פרחי רמונים ופרחי ורדים · וקרן צבי ושאר עשבים שאין בהם סכנה לעסוק בנזקים שבתוך הדרי הגוף :

פרק תשיעי · ידבר במקרה הכוך הרחם סבתם תרופתם :

יקרה לנשים הכוך ברהם מבית ומבהוץ באופן שאי אפשר להן להצניע ההולי יען שמוכרחת תמיד לחכך ולמרט בשר ערותה פעם בידים ופעם בארכובותיה דא לדא נקשן · סבתה ליחות מלוחות והדות או חמוצות וחולי זה שכיח יותר בזקנו׳ מבחורו׳ תרופותיו קשות אמנם צריכה לממרקות ואח״כ בבעלי הזעה ואחריהם צריכה להיצרת הרחם מבית ומבחוץ בבשול עשבי׳ המקררי׳ והמשככי׳ והממתיקי׳ את הדם ואת ההדות והמליחות התקועות בתוכו הגורמים את ההיכוך וישתדל לבטלן ד״מ קח מי חלב השוי בו שורש פוליפוריום · ציקוריא לאפאטה · ורומיהם ותרחץ מקום החיכוך · או יקח חומץ שיעור מספיק ליטירגירוס שמן של ויאולה או שמן של ורדים מכל אחד בשוה ויטבול בהם ספוג או כמרטוט וישמהו על מקום החיכוך : אחרת הומץ הלק מספיק ויפזר לתוכו מלח סאטורנו מעט ויעשה כנזכר · ומן המשיחות טובה היא רטיה של עופרת או של ורדים או של טוטיא מעורבים בשמן היאושקיאמנו :

פרק עשירי · ידבר בכל מיני נגעים ההוים בבית הבשת שבאשה ·

מורסה או נגע או קשקשים כמו סובין ההוים בבית הרחם פעם בתאות המשגל ופעם עם חיכוך גדול · סבותם שונות פעם מהולי הצרפתי׳ פעם בא מהולי האישקורבוט ופעם עבור החימוץ שבמיץ לימפ׳א היורד שמה ומוליד נגעים :

תרופתם כפי שינוי ההולי אם עבור הולי הצרפתים או הולי האישקורבוט תעיין בפרקם ועסוק בתרופתם ואם בסבה אחרת צריך שתטהר גופה מן המותרות ואח״כ תעסוק בתרופות הצוניות ובמכבכות ולבסוף בסמנים המייבשים את הנגעים . ד״מ קח אוא״ש · מירא · מכ״א משקל דרהם אחד · אירו״גה (בלעז וירקיטו) (וכל״א נרין ספין) משקל ששה חטים · יין לבן ·

או של היא״רי קו״ס אנארו״קום או גרגרי של טארט״ארו או של ארמונ״יאקו ומן הרפואו׳ הברזליות היותר קלה הוא ברזל שהוק ביין הטוב או במי קנמון ויש מוסיפים עוד בשמים או עשבים חרים כמו פוליגיום מיליסא· ארטאמיזיא ומן השרשי׳ אנוילוקה ואינולה · ודומיהם ואם ישתתף בחולי הלז אחר פרטי ישתרל לסלקו ויוסיף רפואות המסוגלים להולי ההוא · ר״מ בכאב הראש יקה (קריבאר בלעז סוקסינו׳) ויפזר על ראשה ויותר טוב משמנו שתסיך ראשה פעמים ביום כמו ג׳ טפות וגם טוב לשתותו בתוך איזה משקה ו׳ או ז׳ טפות והוא אחד ממחזיקי הראש המפורסמים בחולי הנשים :

פרק שביעי · ידבר בחנק הרחם אותותיו סבותיו ותרופתו :

חניקת הרחם יקרה לנשים עם כמה מקרים רעים ונוראים :

אותותיה בטול הנשימה וכפיה ורתתת האיברים והתעלפות וקרירות הקצוות וקרקורי׳ ומתיחה בבטנם מרוחות נסגרות הסובבות על הדרי הגוף ולפעמים יעלו אדים ארסיים לראש ונחשבות כמתות וידיעה זו הכרחית להבדיל בין המתים ובין החיים : ויקרב אל נהיריה צמר מנופץ או של נוצה או מראה של זכוכית להכיר הנשימה : ז׳ סינה צוה לעיין בעינה אם נראה בו הכבואה אינה מתה (עיין בספרו בפרק חולי הפתוק) או ינפח בחוטמה מעט מאבק הראב״אקו לעורר העטוש : או ישפך לתוך פיה משקה ההקאה · ואם אינה נרגשת בידוע שכבר מתה : ובסגולה מגדול הרופאים שישים על ירכה רטיה המבעבעות (בלעז פיויקאטוריוס) בכמות מטבע הר״אל (בל״א טאליר) וזה לך האות אם נעשו בה אבעבועות שם יצפה לתחייתה ואם לאו שוא עמלו בה : סבותיו שונות פעם עבור כעס ופעם עבור בהלה ופעם עבור ריח רע או טוב או הר העולה לנהירים שלה · ויש הרבה מעשיות בספרים ושמטתים לאהבת הקצור · אמנם ראשי הסבות שלש׳ הן · הסבה ראשונה העדר הנרות · הב׳ העצר הזרע בכליו ובשבילי רחמה · הג׳ תלאים רעים הרודים בגופה ·

תרופתה תהיה על ה׳ פנים · הראשון לתקן כל המיץ הטמון בקרבה · הב׳ לגרש הרוהות חוצה · הג׳ לפתוח הורידים · הג׳ להסיר הסבה הנודעת · הה׳ להשקיט המקרים הרעים המשל בזה אשה הנזקת מריח טוב כמו מור וזו״ביטו וכיוצא תריח הלבנה וסמרטוטים וכל דבר מבאיש ובסגולה ובלרת הנהתך מרגלי הסוס ובהעדרו טלפים או קרני העזים או נוצות השליו בלעז פירד״צי וכיוצא · וגם תקבל ברחמה מוגמר מבשמים וטובי הריח · וגם טוב להניח על טבורה רטיה המורכב מחלבנה וקאסטור ושמן סוקסינום ויערב עמהן מעט מור ואם ידה משגרת תן לה שמן קאסטור ושמן סוקסינום מכ״א א׳ דרכמא קאמפ׳ורו או משמנו שש טפות ויערבם היטב ויסוך בהם הטבור · ואם יש לה קרקורים וכאב הבטן טוב לה הוקן קארמאנאטיבו ר״ל המגרש את הרוחות והמררים ולהולי הנכפה ה״נ תן לה מהזיקי הראש ומן הפשוטים שרשי אנייקליקה · בריאוניאה כתושים ומאובקים הטיב ושרוים ביין הטוב לשתות ממנו בבקר כל יום כוס א׳ : ובהעדרם תקח שאר עשבים והם ארטאמיזיאה מיליסה ודומיהם · רופאי זמננו עוסקים בשמנים חרים המפלושי׳ כל הדרי הגוף והם אישפירוטו׳ שליש ארמונ״יאקו ושמן סוק״סינום ושמן קרן צבי או אוליקסיר אוטור״ינו וכיוצא ולפעמים מוכרחים לתן סם מרדים המסיר הכאב והיותר קל והוסר סכנה הוא לאב׳ראנום משקל שנים או שלשה חטים ובכל אופן שירצה :

פרק שמיני · ידבר בנזקי הרחם שבסבתם · אינה סובלת הבעילה :

הנפשי גם דמוה לאדם הרואה קרי בחלום
וא״כ תהיה השינה סבת התאוה וההזרעה
נמשך מזה ששוטות הוא חלום של הנעור
והחלום שוטורת הישני׳ · ולכאורה כמו
שיקרה הקרי בלילה בחלום כך יקרה
שוטות הרחם בהקיץ אך אמנם כת סילו״וס
תלוה במותרות התקועות ברם ובמיץ
לימפ׳א הגורם רתיחה עד שהלהב עולה
מאילי׳ וגם תעיז פניה · סבה אחרת הביא
סינירט״וש מעשה באשה ששתה כוס יין
הנתך בו סם בורא״קש ותכף לשתייתה
נפלה בחולי הלז ומעשה אחר הביא באיש
אשר סך אברו בשמנים יקרים חמים טובי
הריח כמו מור ואפרסמון ודומיהם כדי
להוסיף בתשמיש וכאשר נבעלה לו האשה
נתחמם רחמה ונפלה בחולי הלז :

תרופתו תהיה כפי שינוי סבותיו אמנם
רפואה כוללת היא כל דבר
המפסיד הזרע והמקרר רחמה כמוזכר
בפרק חולי הצרפתים במקרה הזב והזבה
והם שרשי׳ של נינופ׳יראש לבנים צלויים
תוך אפר חם · או זרע אגנוקאשטו או
זרע רוטה · או זרע קנבוס · או הזרעת
ופורטולאקה וקשואין : והיותר משובח
שריגי ערבי נחל הנבשלים במים : בא
וראה במה כחם שאשה המתמדת בשתיית
בשול זה נעשית עקרה ·

פרק חמישי · ידבר בירקון הבתולות בהגיעם לבגרות ולאלמנות ודומיהן :

ירקון הבתולות בלשון יון הלורוזיש
ונופלים בו הבתולות בהגיען
לבגרות וגם האלמנות ודומיהם בהעדרן
ממשכבי איש ·

אותותיו תמיד תאנח נפשה ובקדחת
קטנה וברפק מקולקל ופניה
מוריקות ועיניה בולטות ·

סבתן לדעת הרופאים הקדמונים תהיה
העצר הנדו׳ אבל הרופא איטמולירו׳
הסכים עם הילדאנוס והכה על קדקד כולם
בראיותיו ותולה אותו בשפעת הזרע הנפסד
בכליו ולכן לא יקרה לקטנות לנערות אלא
דוקא לבוגרות ולאלמנות ולחולת אהבה
ועוד הורה לנו שיש הפרש גדול בין חולי
הלז לבין חולי רוע הקניה ·

תרופתה שאו לרופאים ואמרו אם נתנה
עיניה באחד אין לה תקנה עד
שתבעל לו : ובבוגרת ואלמנה תנשא
למען ספות הרוה את הצמאה · אך אמנם
אשה שבעלה במדינת הים תתעסק ברפואות
הממעטות את הזרע ומהן פשוטות ומהן
מורכבות · הפשוטות הם קאמפ׳ורה · מירא ·
אופיום · וכיוצא : ד״מ קח קאמפ׳ור
משקל ג׳ חטים מעורב עם מעט תריאקה
ותן לה לשתות ביין או קח קאמפ׳ור מירא
בשוה שחוקים לעפר ותן לה ביין או
בשכר ומן המורכבות לאב׳ראנוס ג׳ חטים
שמן קראבי חמש או שש טפות במשקה
או במרק של בשר ככה תתמיד עד שתמלט
מחולי זה ·

פרק ששי ידבר בחולי רוע הקנייה שבנשים בלעז קאקיקסיאה ·

רוע הקניה (בלשון ספרדי אבוא״רה)
שבנשים נולד מרוע העיכול
שבדם הגורם סתומים בורידים והעצר
הנדות ואז יקרה להן כאב הראש וסבוב
הראש וקפיצת הלב ועילופים ובולמו״ס
ותעיבה וקיא וקרקורים ועוד שאר חלאים
רעים · והנה הרופא הזר בחכמ׳ תועה מדרך
השכל לתלותו בחולי הכסלים (בלעז
היפוקונדריאה) :

תרופתו לתקן רוע החומר הסובב עם
הדם על איברי הגוף · הב׳
יעסוק בסמנים העוזרים לעיכול והפותחים
כל ורידים הנסגרים ושבחו הרופאים את
הסמים העשויים מברזל הנ״ל וזולתם כל
מיני בשמים ריחניים · אמנם טובה ההקאה
בראשונה והיותר משובחת שבהקאות היא
המורכב׳ מסם אנטימוניום · ולנשים חלושי
הכח יותר טוב להם גרגרי של אגארי״קום
או

הנ״ל (בפרק עשירי) · ופעם אם נסרסה לאיזה הכרח כמו שמסרסים הבהמות (פיכו״רטו בספר ג׳ פרק ב׳) (וגם בבכורות פ׳ ד׳ משנה ד׳ עיין שם) ודע שיש כת א׳ האומרים שאין לאשה תענוג והבל ידברו וגם שחז״ל הורו לנו על התענוג באמרם ג׳ תענוגים יש לאשה וכו׳ ולענ״ד לא יש הפרש כלל בין תשוקת האשה לתשוקת האיש (שהרי בהדיא כתיב ואל אישך תשוקתך) אלא לעקר בלבד אין לה תענוג·

תרופת ההפסדה תלויה בהסרת הסבה רצוני בזה אשה זבה צריכה למנקים ומטהרים כמוזכר (בס׳ בית חדש פ׳ י״א) ואם עבור חולי אישקו״רבוט יעיין למעלה בפרקו · ובאשה שאינה עקרה מתחלת בריתה היה עוזר לה בסמנים ועשבים המעוררים את התאוה והמוציאים את הזרע מנרתקו והנה מהם פשוטים ומהם מורכבי׳· מן הפשוטים הם כל מיני בשמי׳ כמו אגוז מושקאטו ופרחית קרה וקנמון פלפל ארוך וכרכום וכיוצא · ומן המורכבים הם מרקחת דיאסאט״ירין וד״יאמברו ודיאמו״סקו וכיוצא בהם נאותת לה גם כמה תרופות חצוניות והם הרחיצה והסיכה · הנה הרחיצה שתשב באמבטי של מים החמים שבהם שק או בגד מלא נמלוס לתת ע״ג בית הבשת · ומן המשיחות הן שמן אפרסמון וזיבו״ט ומוש״קו וכיוצא ובהם תסיך בית הבשת מבית ומבחוץ וביותר תחת התפוח כי שם כל התענוגה והוצאת זרעה כמוזכר בתחלת הפרק (אמר המחבר וכל זה צריך עיון באשה אלמנה נזקת משום ריח טוב ושלא תרד למטה רחמה ממקומה) · ובזה מסכימים כל רופאים ובעלי נרתוח זמננו עבור הנסיון והעיון שלהם :

פרק רביעי · מדבר באשה שיש לה תאוה יתירה אל התשמיש סבתה ותרופתה ;

חלאים אשר בלשון יוון כאאצ״יש או סאט״ריאזיש נמצאים

לר ב

בנשי׳ כמו באנשים כי כאשר יקרה לאנשי׳ קישוי האבר תמידי כך יקרה לנשים מתיחת הערלה קליטורידיש הנ״ל וזה היה מעשה מצוים בנשים המסוללות המוזכר׳ (בגמרא ביבמות פרק הערל) והרבו הרופאים לספר ענינים נפלאים ומפני פריצי הדור שמטתי דבריהם אך אמנם דע כי לפעמים תתגבר בה התאוה ותפתח פי רחמה ותבלע האבר והדבקת אותו באופן שבקושי נפרדים ומעשה בתלמיד אחד מתלמידי הרופאים אשר בפאדו״אה שבא על זונה אחת ופתחה את החמה והדבקה את אבר הנואף עד שנקשר בה ככלב והודיעו לחכמי המדרש ונתיעצו למלאות מזרק א׳ ממים קרים ויזרקו בתחבולה לתוך רחמה וכן בקושי עשו זאת ונפרדו (וארור המציל) זה הכלל שבחולי תאוה יתרה כזו תמיד רחמה פתוח ותבקש המשגל (וכימים שעברו עשיתי תרופות לאשה אחת מגדולי היהם כך ן׳ וה׳ יציל כל בת ישראל מחולי הלז) ולפעמים תצא מן הדעת ונקרא בלטין פ׳ורו״ר אוטו״רינו ר״ל שוטות הרחם וחולי זה מצוי בבתולות כהגיע לבגרות ואינן נבעלות וגם לאמנות ועגונות המורגלות במשגל בהעדרם מן הזכר · ודע שיש נשים אשר מסוה הבושת על פניהם ונעדרות מן המשגל אבל נעשות עוורות או נופלות בחולי השדפון והירקון לכן כל אשר יראת ה׳ בלבבו ישתדל לתת בנותיו לאיש טרם תגענה לבגרות זו ואין צ״ל לבל יעגן שום בר ישרא׳ את אשתו

חש ושלום :

אותות החולי שתהיה האשה כזאת קולנית דברנית ויצאנית בשוק וברחובות תתן קולה ולפעמים תובעת לזנות את האנשים בשוק · וכתב שינקיוס מעשה באשה שוטה שברחה לבית היין ולא נתקררה דעתה עד שבאו עליה באותה הלילה המשה עשר אנשים ובהאיר היום שבה אל ביתה וגם נמלטה מחלייתה אמרו הרופאים שחולי הלז דומה לשגעון הבהמות בימים פרטי׳ שהן נזקקות זו לזו :

בסבת החולי רבו הדעות יש אומרים משפעת הזרע המעורר תנועת רוח

כתח פתוח או טענת דמים כבוגרת) וכן תמצא מעוברת ואפילו הכי תהיה בתולה (וכנא דמגינס שאלו לבן זומא בתולה שעיברה וכו׳) והביאו הרופאים ראיות אמתיות שאפשר שהבתולה תתעבר בלתי בעילה אלא בנשיקת האבר לבדו (וכענין ההטיה דפשוט לדעת גמרא לא כלום הוא כי לא נקרא בתולה אלא שלא נבעלה ואם כן מאי קריפותא איכא כוף דלסוף וכו׳) ובספרי׳ מצאתי כמה מעשיות ושלא להכביד על המעיין לא אביא כי אם קצתן · המעשה ראשון הביא בורילוש פרק ד׳ השגה כ״ז בספרו באמרו שלא בלבד תמצא זו בבתולה והביא המעשה בסוסיא שהיה לה כומז על גבי נקבות שלה לשמרה מן הזכרים ועם כו נתעברה · המעשה הב׳ יותר נפלא שמצאתי בספר א׳ בנערה שדנקבות שלה לא היה אלא כאפון אחד כהאפונים הקטנים והנה הרה לזנונים · ומשהוכר עוברה קרובתיה קראו לאומן וצוו אותו שיפתח את הנקבות שלה באיזמל וגם נתנו רשות לזנאי לבא עליה כדרכו כדי להרחיב בית הבשת טרם יגיעו ימיה ללדת מפני הסכנה : ועוד ישאל השואל אפשר לבעולה לעשותה בתולה (ושאלה זו תמצא בגמרא איבעיא להו הכי בתולין מיזל אזלי או דילמא אהדורי וכו׳ והשיבו חז״ל קטנה בת שלש חוזרות בתוליה וכנותן אצבע בעין ומכאן ואילך אינן חוזרות עכ״ל) אמנם מה שעשה הבורא ב״ה אינו יכול הטבע לעשותו אבל אפשר לעשות את רחם האשה צר כאחת הבתולות בתבולה · והתועלת בידיעה זו אם תמצא אשה שבית רחמה נשאר פתוח אחר הלידה או מרוב דגדת הווסת ותתירא שמא תתגנה על בעלה אז תתעסק באמבטאות ובמשיורות מן התרופות הקובצות · המשל בזה מן העצים הם עצי ורד ושל אגוזים ושל רמונים ושל ערמונים ושל סנה ומן הפירות הם התבושים וקליפות הרמונים והעפצים או של האונים וביוצא ומן השרשים הם הטו״רמינטיללה בישטו״רטה קונס״לידה ודומיהם : אמנם להסיר הקמטים אשר בדדי האשה ולעשותם כדדי הבתולה חלקים וקשים נמצאי׳ הרבה בספרים אבל היותר משובחי׳ הם המים הנוזלים מעין פינו בעזרו לת : וידיעה זו נצרכת לרופא המשרת לשרים ונכברים מגדולי האומות :

פרק שלישי ידבר בהפסרת תשוקת המשגל אשר יקרה לנשים :

בתשוקת ובהעדר התשוקה הרבו לדבר רופאי זמננו · והמוסכם אצלם שתלוי בכמות ובאיכות הזרע היורד מכליו אל פי הרחם ואל הערלה אשר תחת התפוח ובלשון יוון נקרא קליטור״יש באופן שיקרה לה הקשוי כקשוי גיר הזכר ממש וכשתהרהר ביום תראה קרי בלילה · ובספרים נמצאים כמה ענינים במעשיות שונות לאמת הענין אבל לא אביא אלא אחת מהן והוא מה שהביא הרופא ריאמ״רבריק בספר הנרתות שלו וז״ל באה אלי אשה אחת מקרובי וזאת אומרת איך בנעוריה כשהיתה חושקת באיש דרכה היתה לשפשף בידה על גבי הערלה קליטוריד״ש הנ״ל והיתה מזרעת אבל מאז ועד עתה ההרגל נעשה טבע ונפלה בחולי זה שאם תשב על מטה ומוצעת או אפילו בהלבשת המכנסים בלבד תזריע שלא לרצונה ולא נשאר בה כח (ובעתה מבקשת ממני תרופה להליה) אם כן נבין מערות האשה על התענוג וקישוי הערלה שבלטי׳ קליטור״ש ובערבי אבוטאר : ועל ההזרעה ובידיה תנאף כאחד הרקים : וגם נאמין שמקום ההזרעה באשה היא דוקא ע״י הערלה והוטי הבצים : שפיגילוס הרופא ראה באשה שמתה מהתמדת המשגל ומצא בניתוח שלה את קשרי הרחם אשר בצדדי הרחם (כלטין לגינא״מ״אנטי וו״רמי פ ורמה) מלאים זרע והוכיח משם ההזרעה · אבל לדעת בלנקארדוש בנתוח שלו תהי׳ לאשה שתי דרכים להזרעה :

סבת ההפסרה תהי׳ מכמה סבות פעם עבור הזיבה בחולי גונור״איאה בספרי בית הדש ופעם עבור חולי אישקורבו׳ הנ״ל

אמנם אם נדבר בכמות הרחם רע שאורך הרחם במדה בינונית הוא שמונה אצבעות אבל ברהבו אין שיעור כי רחם הבתולה יותר צר מן רחם הבעולה ומדה גם כל עוד שתרבה בתשמיש יתרחב יותר הרחם · ויש אומרים שתלוי בחשק האשה ולפי שהרחם עצביי יהיה ארוך או יתקבץ יותר כפי הנצרך :

ועתה באתי להשכילך בינה מצד הידיעה ההכרהית כי בענין מהות הזרע יש ויכוח גדול בין הרופאים עד כי לריב יכנסו זה אמר בכה וזה אמר בכה : אריסטו׳ הפופר בתורת משה הביא כמה ראיות כזביות על דם הנדה במקום הזרע וזולתו שאין לאשה זרע · אמנם רופאים האחרונים מבעלי הדתיות והמורי׳ בתורתנו הקרושה הכו על קדקדו והביאו ראיות אחרות הסותרות ראיותיו כזביות וקצתן אזכירם : הראי׳ ראשונה שאי אפשר להכחיש הוית הזרע בנשים כי לא לחנם נבראו בה בצים · וגידים · ועורקים · ושבילים נושאי הזרע כמו באנשי׳ · הב׳ שניכר ונראה מריר לבן היורד והנמצא בכלי זרעה : הג׳ והיא העולה על כולנה שניכר נמקרים אשר יקרו לה כמו באיש זהם שאחר גמר המשגל יקרה לה חולשת הלב ויגונות ועיפות זבהות העיני׳ ותמהון לבב ונפילת התאוה של תשמיש וכל אלה המקרים יתנו עדיהן על הויית הזרע באשה ועדיין הבן שואל איזה הוא הדרך ומקום יצירת הזרע · נשיב כפי הנסיון יש כמה דרכים קצתו מבצי האשה עובר דרך קרני הבצים · (והוא השומן החופה את הבצי׳) וקרני הבצים דוחים אותו לתוך רחמה ומקצתו דרך כלים נושאי הזרע וכפי עדות בעל הנתוח הרופא דיאמירברו״ק יוצא דרך הערלה וכנפיו שבלטין נקרא קליט״וריש והביא ראיותיו על זה :

אמר המדבר כמעט אין צורך בראיות על הויית הזרע כמו שהביא הרופא הגדול הארב׳יאוס בעל הנתוח ששחט כמה בעלי חיים קודם שנזקקו ואחר שהיו זקוקים למען רבות מופתיו : אמנם גם אני אביא ראיה אחרת אחר שמוסכם אצל הרופאים שאינה מתעברת כשאין לה תאוה דוגמת השכור · גדול הרופאים מן האחרונים סובר שתועלת הבצים שבנשי׳ הוא להולדת הבצים הקטנים כבצי הרגים אשר מצאו האחרוני׳ ע׳ הכלים והשפופרת מיקרו״שקופו ויהיה מנהגם כמנהג הבצים שבעופות עם היות שאינם דומים להם בצורה עם כל זה בלי ספק יהיה זרע האשה · ואם נאמר בכלים ובמהותם נשיב שכלי הרחם הם עורקים גידים ורידים וכלים לימפ׳אטיקה · ובצים · ושבילים ·

פרק שני · מדבר באיכות הבתולה ובמהות הבתולים ובו כמה מעשיות נכוחים למבין :

במהות הבתולים רבו כמו רבו הדעות יש אומרים שיש כמו אריגה בצואר הרחם ומבעילה ראשונה תקרע האריגה ותצא דם הנקרא בשם בתולים וי״א שיש קרום המרבץ כל הרחם בכותלי הרחם ועוד הרבה כמו אלה דעות שאין תועלת בהם די לנו בידיעה זו שצריך שלשה והם דו״הק ד״ם וצע״ר (ובגמ׳ פ״ק דנדה אמרו״ל שלש בתולות הן וכו׳ וגם חז״ל עשו הפרש בין קטנה · נערה · ובוגרת · הקטנה היא בת שלש שנים וביאתה ביאה לכל דבר ומשלשה שנים ומעלה עד י״ב שנים ויום אחד וזמן הבאת שתי שערות נקראת נערה ומששה חדשים אחר זמן המובחר ומעלה נקראת בוגרת כי אז הבחנה הרע יצאו כתוך הבן וכן בדעת טוב ורע) וידיעה זו בגמרא הכרהית (מעשה בפרק יבא דופק ביוסטינא בת אסוירוס שאמר׳ להבי אני נשאתי בשם וילדתי בשבע וכו׳) והנצרך לדעת הוא שלא נקרא בתולה אלא כשלא נבעלה ולא עבור הבתולים כי לפעמים תמצא בוגרת שלא יהיה לה בתולים מכמה טעמים ידועים · ועם כל זה לה משפט הבתולה : (ועיין בפ״ק דכתובות דף · בתוספות תמצא חלוף נוסחאות אם יש טענת

פרק ראשון

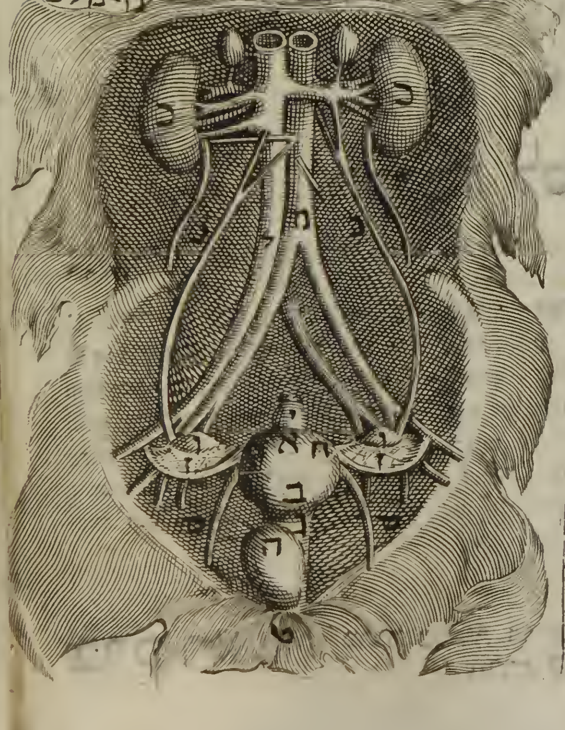
משל משלו הכמים באשה ההדר והפרוזדור והעליה דם ההדר טמא נמצא בפרוזדור ספקו טמא לפי שהזקתו מן המקור וכו׳ :

בגמרא ההדר מבפנים והפרוזדור מבחוץ ועלייה בנויה על שתיהן ולול פתוח בין עליה לפרוזדור נמצא מן הלול ולפנים (לצד החדר) ספקו טמא מן הלול ולחוץ ספקו טהור וכו׳ : ובתוספות פרוזדור לשון יון פרוז לפני דור דירה וכו׳ מפורש היטב בגמ׳ (עיין סס בפ׳ כל היד דף קי״ עב) הנשר הגדול הרמ״בם ז״ל פירש יפה וז״ל משל משלו חכמים באשה הרחם שנוצר בו הולד הוא הנקרא מקור בסי׳ א והוא שהדם נדה וזבה יוצא ממנו קוראין אותו הדר ב לפי שהוא לפני ולפנים : וצואר הרחם כולו ג זהוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הוולד ונפתח הרבה בשעת לידה קוראין אותו פרוזדור כלומר שהוא בית שער לרחם ולמעלה מן ההדר והפרוזדור בין חדר לפרוזדור ד הוא המקום שיש בו שתי בצים ו של אשה והשבילים שבהן מתבשל הזרע שלה מקום זה נקרא עליה ז וכמו נקב פתוח מן העליה · לגג · הפרוזדור ח וקוראין אותו לול · והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה עכ״ל הרמ״בם ז״ל :

פירוש המחבר כפי ידיעת הנתוח והבנת אלפא ביתא ·

אמר המחבר הרחם מונח בין מעי הישר שבלשון חכמים נקרא חלוחלית ובין כיס השתן מה שאנו קוראים אותו מקוה · והרחם הוא כיס חלול אבל בקושי יחזיק בחדר שלו אחד מהספקים אפס כי לעת העיבור ימתח ויתרחב וזה הנקרא בלשון חכמים חדר שאין השמש דם שם · ויש לו פתח קטן הסגור לשומרו מן הנזק לעת ההריון עד עת הלידה · אך אמנם מה שסייך לכלי ההולדה הם אלו הנרשמים בסימן אלפא ביתא ·

דף קלב

א תחתית הרחם והוא המקור ·
ב הלל הרחם והוא ההדר ·
ג צואר הרחם והוא תחת המקוה ·
דד בין הדר לפרוזדור ר״ל חוץ לרחם אבל הוא מקום הסגרת הרחם לעת הריון ושם מקום קערירות הבצים של אשה ·
ה מקורה השתן מסולק לצד אחד למען יבין הקורא ויעיין היטב מקום הנחת הרחם והוייתו :
וו שתי בצי האשה והשומן שעליהן · ·
זז שבילי הזרע אשר מצאם פ׳אלופיו והם נעלמים בתוך השומן החופה את הבצים שלה והוא מקום העליה · ·
חח נקב קטן של שבילי נושאי הזרע מן הבצים לתוך פי הרחם והוא הנקרא בלשון חכמי׳ לול ושם גג הפרוזדור ·
ט מקום התורף והוא תחת המקוה ·
י מעי הישר והוא החלוחלית ·
סס קשרי הרחם הנקשרים במקום זקן התחתון והוא תחת התפוח ובלט׳ ליגאמינטי ו״רמי פ׳ורמא ·
כ״ב שתי הכליות ומהבריו לעורק קאב״ה
מ עורק הגדול נג עורקים שבצדדי הסימפון

אמנם

ספר

גן נעול

מדבר · במהות הבתולה · ואיכות הבתולים · וכל המקרים אשר יקרו להם · ולבעולת בעל · וגם תחלואי הנשים : סבותם · אותותם · ותרופתם :

הקדמה לספר גן נעול

אמר המחבר בחלק שני עסקנו בסתירה ובבנין · ולכל שואל משיב כענין · ועוד ארבעה ספרים נכונים במכון · אמסרם לקורא המשכיל בקנין · חברתים אף יסדתים דאיכון לו הניין · והם **גן נעול · מעין חתום · פרי בטן · ופרדס רמונים ·** חברתים לד׳ כוונות · הכוונה ראשונה שיש חולאים שלא כל אחד רוצה לגלות לרופא חסרונו · הב׳ שגם אינו קורא את הרופא עבור איזה נזק קל בעיניו ומתוך כך בא לידי סכנה · הג׳ והיא העולה על כולנה וכנגד כל אמרי פיה והם עונש הספקות והדינים הנופלים בהלכות נדה מה עצמו ראשיהם אספרם מחול ירבון · אתכם יוכרו היטב באשר נפרש דברי חכמים וקדושים אשר מצאנום מרגוע לנפשנו בחפשי באמתחת התלמוד והפוסקים · ואני הוספתי נופך משלי וציירתי לעיני הקורא המשכיל **נתוח הרחם** וכל הנצרך לו · ועל זה עלז לבי ישמח ויגל כבודי כי חכמות אני מגיד עתה תצמחנה כגן רטוב · הנה יבוא טוב · ויקבל טוב מטוב · ואל יחסר קורטוב ·

פרק ראשון

מדבר במהות הרחם ומפרש דברי חכמינו ז״ל והרותם על ידי צורת הנתוח :

חלק שלישי

מספר

מעשה טוביה

נקרא **עולם העשיה**

עשיתי לי גנים · ופרדסים ·
ונטעתי בהם עץ כל פרי · עשיתי
לי ברכות מים להשקות מהם
קורא המשכיל כאות
נפשו :

נדפס · **בויניציא**

בשנת · מע״שה טוב״יהכ״ץ לפ״ק

NELLA STAMPARIA
BRAGADINA·

Con Licenza de' Superiori·

ונכתב בקושטנדינא :

אבק של צפרדע מעורב עם מי אישקורשוניר׳ או עם מין רוטה קאפראריא · אחרת בצל צלוי באש וחרדל מעט מפרתיח המורסא ומוציא האדם ותמיד יעסוק במזיעים ובמגרשי האדם חוצה · ובעתה קורא משכיל הרחק מן ההקזה ולא תלך בדרכי הרופאים הראשונים כי רבים שתו ורבים ישתו השומע ומאזין דבריהם וכשאר תרופות משיחות ורטיות לא נדבר אבל נניח לאומנים העוסקים ברטיות ומשיחות וה׳ יציל כל יראי ה׳ מידם אך סגולה אחת אכתוב ואסיים דע שבמקום הקרבו״נקולו יעבור ויסבב סביב לו באבן הספיר עד כי יראה דאזיל סומקא ואתי חיוורא : ונמצא תרופה כל אשר בשם ה׳ יקרא :

הנזכרות היותר בטוח הוא הרחק נדוד · ושהייה אסורה לו כי אם לא ימצא באויר מעופש או בנתינת הרשות למחבל איך יוזק כמו שלא ימצא בתוך מערכת המלחמ׳ לא יסתכן בה והסימן העלו מסביב פן תספו ואם נמנע ממנו ישתדל לדור במקום גבוה ונאה וינקה הבית מכל דבר מבאיש ומסריח ועם כל יהיו פתחיו והלונות הבית סגורים כפי האפשר שלא יכנס בו אויר המעופש והסימן לך עמי בא בחדריך וסגור · ויעשן כמה פעמים ביום כל מיני עשנים המסוגלים כמו עץ רותם בלטין יוניפירו או ליגני אלוא׳ או לבונה וכיוצא · אבוקראט ורוב מאהרונים שבהו יותר העשונים הדדים מן המוגמר והן הגפרית וקיטרון וסוקסינו ולכן נוהגים הלועזי׳ להדליק את קנה השרפ׳ בלעז בומבא״רדה (סכלסון יסמעל טופ״ק) כי האבק הפולב׳ירי מורכב מגהלים נפרית ונ׳טרו כי גם הניטרום טוב מאד לזיכוך האויר וכן טוב לזה חומץ שושנים ושל רוט״ה או ילבין רעיפה אחת ויכבה אותה בהומץ וקיטור הלז טוב מאד לזיכוך האויר : ואם נאמר ונדבר בתרופו׳ פנימיו׳ בעזרת הרחמן טובים הם כל פירות והעשבי׳ ההמוצים מן הפירות הם האתרוג והלימון והצירו״ניא ובי״רביריש ור״יביש וכיוצא ומן העשבים האציט׳וזה וכיוצא וכן שבחו את ההומץ וביותר אם הוא מורכב מתריאק״ה או משרשים ועשבים מבטלי הארס · והיותר טוב הניתך בו כאמפ׳ורה · או יקח כאמפורה מ״ררא בשוה ומאבק הלז יקח איבא ריקנא כל יום רביעית דרכמא או יקח גפרית מנוקה : סוקס״נום מ״ראה קאמפו׳רה בשוה ויעשה אבק ויקח כנ״ל עוד אחרת נמצא אצל הרוכלים מין אפ׳רסמון הנקר׳ בלעז איליקסיר פאראצילזי ויש שבו רוח גפרית והוא היותר טוב והייתי רגיל ליקח כל יום איבא ריקנא כמו עשר טפות ביין לבן או לקחתי דרכמא אחת קאמפ׳ורה והדלקתי אותו לתוך היין כמו ד׳ ליטרין ואחר שנשרף הקאמפ׳ור לקחתי מצלוחית יין הלז איבא ריקנא כל יום מלא כף אות ולפעמי׳ טבלתי מעט לחם בו והלכתי לעיר בשעת המגפה וה׳ ברחמיו הצילני :

ודל שאין ידו משגת לעסוק בתרופות יקרות די לו שיפזר מעט בו״לו ארמיני בהומץ ושתה כמו שלשה או ארבע דרכמאש וגם המרקחת המפורסם והוא שיקח תאנים ואגוזים ועשב רוטה בשות ונבתשים במכתשת למרקחת ויקח אליבא רוקנא דרכ׳ חמשה לערך הנצרך :

פרק ששי · מדבר באיכות התרופות החולי הנפגע ר״ל וההנהגה הזמניה :

אם נדבר בתרופות החולי רבות נמצאות בספרים ובעיני כמעט יגיעתם יתר על השבח כי מעטים הם המתרפאים אמנם אודיעך קורא נעים בקצרה שתכלית הרפואה תלוי בשלשה והן לגרש הארס בזריזות הב׳ להחזיק הטבע · הג׳ התמרת ההזעה רצוני בזה תכף כשיש חשש הפגיעה ועדיין הארס בדרך הלב והאות עז הוא שיש לו תעיבת יקח איזו הקאה רפויה שאין בה סכנה הנ״ל · ואח״כ תכף יעסוק במשקים הזעיים שלש׳ או ארבעה פעמים ביום שלם שהוא כ״ד שעו׳ ולא די בפעם אחת ואחר כל הזעה צריך שיעסוק במחזיקי׳ החמוצי׳ הנזכרי׳ מרקחת קח תריאקה פרח גפרית א׳ דרהם או גפרית מנוקה רביעית דרהם קאמפ׳ור חצי רביעית דרהם ניתכים לתוך מי קארדוסנ״טו לפעם אחת לבחור אבל לנער די לו חציה · אחרת קח גרגרי הירירא דרהם א׳ · במי קארדוסאנטו או גרגרי יוניפידי במשקל הנזכר · אחרת מיץ שום דר׳---א׳ והומץ דר׳---ב׳ · והצי דרהם תריאקה · ואם נדבר בתרופות ניאותיות להוציא הארס ולרפאות כל נגע ונדבר ראשונה בתרופות המורסה בו״בון שבין הירכים והם רבות אמנם היותר קלות אזכירם והם צפרדע בלעז בופ׳ון שנתיבשה ויניח אותה על הבובון או יניח אותה ביין ראשונה כדי שתתרכך · אחרת

מן ההוה מדבר שקבל טומא׳ ואינו כתנועע והוא תולדות הטומאה או שני לארס כמו האויר הארסי (ד״מ האויר יקבל הארס כמו שמקבל מחוס האור ריח ועישון וקיטור כן סולח לאויר נשמים את הארס והעיפוש) זהלא בעדות התורה בית שבו נדה מטמא באהל עאכ״ו ארס כזה ממית וד״ל ·

הספק והעיון השביעי תרתי בלבי במה אשר ראו עיני כי יש אנשי׳ העוסקי׳ בתמידות עם החולאים בחייהם אף אחר מותם וגם מנהגם שלא כסדר ושלא כהלכה גם זוללים וסובאים וכיוצא ואינם נפגעים · ויש כת אחרת חרדים ומוהגים הכל ע״ד הרפואה גם מתו ע״ד הרפואה ולא מצאתי שום סברה לא שזה שאינו נפגע בוודאי יש בלבו סגולה שאינו מקבל הנזק בנקל אלא דוהה אותו · משא״כ השני הנוהג ע״פ הרפואה ומת בוודאי לא יהיה בלבו סגולה זו אבל מוכן לפורענות או לקבל הארס רחמנא ליצלן ובזה מסולקי׳ הספקות ע״ד הפשוטה לענ״ד ומי שלא מצא חן תשובות האלו בעיניו יתן תשובה יותר טובה על אלה הספקות :

פרק שלישי · מדבר באותות חולי הדבר ה׳ ויצילנו :

אותות אמיתים של חולי הדבריי אלו הן קדחות תמידיות וצמיחה או בועה תחת אצילי זרועות ובין הרגלים ומורסות ארסיות כמו הקרבונ״קולו ואנט״ראס גם כתמים וכיוצא וכאב הראש ושחורי הלשון וריח רע ירתעשן מחורי הזיעה בלבול הדעת והתעלפות דפקו קטן וחלוש ומאוהר ויסבבו לעיניו במה מיני צבעים וגם לעת הדבר ההולה ירגיש כאב בין אצילי זרועיו ובין אצילי ירכים ותהיל ההולי בסימור וזירור ותעיבה זקיא ואם אינך מוצא כל האותות האלה תמצא עכ״פ רוב הנזכרים וה׳ ישמור כל הבוטחים בו ובישועתו :

פרק רביעי · מדבר באותו׳ העתידות המורות אם יחיה אז ימות החולה הז׳ :

נודע ע״פ הנסיון שהמצורע ומנוגע או מי שיש לו חולי הצרפתים אז מי שיש לו בויה באחד מזרועיו או ברגליו שלא בנקל נופלים במגפה : הב׳ שכל הנופל והוא מחמת בהלה או פחד יסתכן יותר · הג׳ כל צמיחה או מורסה כי תמהר לפרוח אין בהם סכנה : הד׳ מורסה הנקרא בו״בון אינו כ״כ מסוכן כמו צמיחה הקוראים אנטר״אס זהיותר מסוכנים הם הכתמים · ה׳ הזעה מופלגת טובה משא״כ הזעה קרה וקצוות קרים מסוכנים · הו׳ טפטוף הנהירים אות מות : הז׳ שגעון ויובש הלשון סכנה : הח׳ רעיפת הנחירים סכנה אמנם הרגילים בזה או אשה שווסתה שותת בתוך החולי אות טוב : הט הגרת השתן גס ועכור ובלתי מבושל אות מות · י׳ור אחרי שתית משקה הזעה ולא יזע אות מות · י״א אנטראס באצבעות הידים אין בהם סכנה כי רחוקים הם מלב אם לא שע׳ הגידים והקשורים יש חשש סכנה : י״ב לפעמים צומחים אנטראסים בעינים בנחירים באסתומכא במעים וכשל ופית זכולם הסרי תקוה : י״ג אם תתן אספלנית או קאנטאר״יריש על אחד מחלקי הגוף ואינם מעלים אבעבועות אות מות · י״ד נפוח בצואר או אחורי האזנים הנורמי׳ כאב בבית הבליעה אות שימות תוך י״ב או ט״ו שעות וכל זה אעיד כי ראיתי בילד נעים והכים בעו״ה שהלך לעולמו ילד ביתי וה׳ :

פרק חמישי · באופן השמיר׳ וההנהגה שינהיג האדם בזמן המגפה השם יתברך יצילנו :

במגפה צריך שיעיין בשנים הא־ד לשמור עצמו בעצת הגוזר מן הנזק והב׳ או ניזק ח״ו לרפאות עצמו · ואם נדבר בשמירה לכל הסברות

תמימה · אלבירטוס מאגנוס כתב איך ראה אדם הנשוך מכלב שוטה והארס היה טמון בקרבו שנים עשר שנה וסופו נתרפא ע"י : מעשה בטוביה הרופא שראה את החר"וש יותר גדול בעיר ברוסא באשה ישמעאלית שנשכה נחש בלילה בשינה באחר מגבורות עיניה עד שנפח כל ראשה וסגרה עיניה ותצעק בקול מר עבור עקיצת ושריפת הארס הטמון בתוכו בהאיר היום שלחו אחרי ואשתומם על המראה וצויתי להם שיקחו משמן עקרב (של מטיאולי) לסיכה ע"ג מקום הנשוך וגם נתתי להם מעט תריאקה עם מיץ הו"טה להזיעה כדי לבטל הארס שבקרבה וכן נתרפאה אבל לא עברה עליה שנה ונפלה למטה שנית וצבתה בטנה ונתחדשו גזרותיו של הארס בשלשול דם והתעלפות וסבוב הראש ודפיקת הלב ורתת האיברים והוצרכתי לעשות תרופות שונות יותר חזקו' ואמתיות עד שיצאה הישמעאלית להיורות מן רוע הקניה והארס הטמון בקרבה :

הספק ג' אם אפשר שתשהה הטומאה או שיהיה טמון הארס בבגד הלובש אותו ימים רבים בלתי נזק בעליו :

תשובה אינו מן הנמנע היות הארס טמון בבגדים בכרים וכסות בלתי נזק בעליו אבל לא בחלקי גוף עצמיי · תדע לך שהוא כן כי לעולם קטור הארסי הטמון בחלקי הגוף יהיה בב' אופנים : הראשון שיהי' בעל כח : הב' בלתי בעל כח ואם נאמר שהוא בעל כח בהיותו בגוף הם בלי ספק שיהי' בו כח לפעול ושיגרום נזק לגוף · ואם שבלתי בעל כח כמו שלא נזק את בעליו כך לא יזיק לזולתו : ואם תשאל והלא יש נשים טמאות בחולי הצרפתים ומורישן טמאתן לשאר בני אדם בלתי נזק שלהן · ונשיב אינו דומה ארס הדבריו לארס הצרפתים ההוה מביאה טמאה לנפש שאז כאשר תתחמם האשה תבלבל ותוציא מגופה הקיטור הארסי · וגם הבועל בהסכמת כל איבריו הנהנים מביאה זו מושך אצלו הקוהכא שהוא הארס החם ובאופן זה עם היותו שאינו בעל כח מ"מ עבור בלבול וערבוב הקיטור מביאו' הטומאה על האדם ·

הספק הרביעי איך יקרה שמגפה אחרת יותר ארסיית מחברתה · ויש מגפה באיזו משפחה או באיזה האקלים ויש ההורגת כל מיני בעלי חיים :

תשובה ע"כ כפי מה שכתבו הרופאים הקדמונים שיש במגפה כח צומח סגוליי באופן שיאהב לאחד וישנא לשני · וגם לפעמים ידבק בראובן ולפעמי' בשמעון אבל היותר נכון בעיני מאמר אבנקראט שאין טבעי בעלי חיים שוים ויש הבדל בין גוף לגוף ובין טבע לטבע ובין מזונות למזונות ולכן אין לתמוה על השתנות המגפות כי גם טבען ומנהגן שונין ואינם שוין : גדול הרופאים כתב מעשה במגפה אחת שהאנשי' אשר הביטו לתוך הבית נפגעו ומהם אשר קצו בחייהם ושכבו במטות החולאים ועסקו עמהם בתמידות ולא נזוקו · ובדרך זה נבין מפני מה (מצאתי בספר כותב זכרונות) בעיר רומה במגפה לא נפלו לא בתולות ונשים מעוברות וגם במגפה אחרת כתב גדול הרופאים איך באותה המגפה לא נפלו כלל לא נשים ולא בתולות אלא אנשים גבורי כח ובחורי' התנגדות כזאת תהיה סגוליית :

הספק החמישי מדוע קדחות העפושיות אינם מתדבקות בגופות האדם עם היות שתמיד מוציאים קיטורים ארסיים מגופם ואינם ניזוקים העוסקים עמהם · פ'ורנילויס כותב שקדחת הארסיית מתדבק' באדם בסגולה · ולענ"ד לא די בתשובה זו אבל אתן טעם לזה ואומר שקדחת הארסית היא מעופשת בהפלגה באופן שתתנגד לחום בעלי חיים לאין מרפא : משא"כ קדחת העפושית שאין בה כח דבקיי שיזיק לזולתו :

הספק הששי אם הארס ההוה ע"י מגע ראשון יותר גדול · או ההוה בסבת עפוש האויר · ונשיב לעולם ההוה ע"י מגע ראשון המוציא קיטוריו הארסיי' מגופו והוא אב הטומאה יהי' מסוכן יותר מן

פרק שני: של משמרת שניה מדבר באיכות ההדבקה ובה כמה ספקות:

להיות הולי הלז היותר מבהיל שבחלאים ולדעת הרופאים הוא מהחלאים הנתדבקים וכמעט נרמז בפסוק באמרו ידבק וגו׳ · ולכן נתתי את לבי לדרוש ולתור הדרך האמיתי ובמה יבחן לאמרת הסברה ומצאתי בזה כמה ספקות:

הספק הראשון אם כדבריהם שהוא מתדבק יותר מכל החליי׳ הארסיים ולמה לא הזהיר אותנו אבוקראט ראש הרופאים ולא גאלינוס ראש המדברים ולא בן סינא כתבו בפירוש לידע מדבריהם איך החולי הנודא הוא דבקיי ומטמא במגע · אפס כי אריסטוטילי זוכר אותו באמרו כמה כחו של דבר לפעול בגופו׳ הארם ואיננו מובן מזה כי יש כמה חלאים בזה הנתדבקים כמו הנזילה והולי הראש והולי העינים ושלשול דם והשדפון והולי הפודגרא · והצרעת · והולי הצרפתים · והאישקורבוט וכיוצא וא״כ לא דיבר כלום · הספק השני מענין ההדבקה דבר שקבל טומאה מטמא במגע ובמשא לדבר שלא קבל טומאה וכן דבר שקבל טומאה כבר מהראשון יש בו יכולת שיטמא לשלישי לעשותו תולדות תולדותיהן · המשל בזה טמא שהפשיט כתנתו ומניח אותו בין שאר פשתן או בגדים אפשר שיהיה בו יכולת לטמא הפשתן או הבגדי׳ הלו באופן שאם ילבשם אחר הבא מן השוק שידבק בו את החולי ב״מ · ותועלת בידיעה זו למען לא יכשל ארם בשגיאה זו · והתשובה בזה בקצרה שלא להכביד על המעיין בספרי שדבר המקבל טומאה הוא על ב׳ פנים · הא׳ דבר שיש בו רוח חיים והוא הושיי או דבר שאין בו רוח חיים ועתה נאמר אם הדבר יש בו רוח חיים בלי ספק שבו כח לפעול בשאר דבר ומטמא במגע · והטעם עז׳ כי כל דבר ח׳ והושיי יש בו שתי כחות הכח הראשון הוא שרשי שבו יש לו יכולת לבלבל הקטור הארסי ולהביאו על חבירו ולכן אינו מן הנמנע להאמין שגם הכלבים והחתולים ושאר בעלי חיים יש להם יכולת לשאת וליתן מארסם הדבריי לתוך הבגדי׳ וכרים וכסות וכיוצא · אמנם אם הדבר שקבל טומאה אין בו רוח חיים יהיה ג״כ על ב׳ פנים ר״ל אי מתנועע או שוקט ונח במקומו · אם שמתנועע ואז דומה לבעל חי ומטמא מחמת תנועתו במגע על דבר שלא קבל טומאה אבל אם הדבר שקבל טומאה שוקט ונח במקומו באופן שלא יתחמם ולא יוחמם לדעתי אין בו כח להביא הטומאה בהגעה על דבר שלא קבל טומאה באופן שלא יקרה שום פעולה לא מצד הנותן ולא מצד המקבל: מצד הנותן לפי שכל דבר טמא (ר״ל שאהרכו טמון בקרכו) כל זמן שעומד במקומו ואינו מתנועע אינו מוריש טומאתו להבריו · וגם מצד המקבל (המשל בזה) בגד שלא קבל טומאה אין בו כח מושך שימשוך אצלו בהזקה את הטומאה: ועל הספק הב׳ אשיב שכל טומאה בקיר או בבגדים אם שולט בהם הרוח יוהלש יוסר הארס מהם ואם לא שולט בהם הרוח אפשר שיהיה הארס טמון ימים רבים והמופת ע״ז ומה אם חולי או ארס הדברי אפשר שישהה בגופו ויהיה הארס טמון במעיו ימים רבים ק״ו שאפשר שיהי׳ טמון וישהה בשאר גשמים שאין בהם רוח חיים (כדאית׳ במסכה כל המטלטלין מביאין את הטומאה) · ועוד בזה הביאו הפילוסופי׳ כמה ראיות ולא אביאם כאן לאהבת הקצור אמנם אודיעך ענין אחד מה שכתב אבוקראט בספר המדבר (בקלייס פנימיס) איך יש דולי בוריד שמאל הטמון ונעלם משך י״ב שנה בגוף הארם שסופו עליו לבוא חולי השקוי מה גם הפילוסוף הגדול תיואפרסטו׳ (בספ׳ תסיעי בסגולות העצמים) · כתב שיש כח בארס להטמן ושישהה בגוף ג׳ או ד׳ הדשים בלתי נזק בעליו ובענין זה כתבו גאלינו ובן סינא בכלב שוטה שאפשר שישהה ארסו בגוף הנשוך הצי שנה ועד שנה

בארץ הינדיאה מזרחית וארץ כינא נוהגים להעביר מחט של זהב רק וארוך דרך כמה איברים וחלקי הגוף וע״י הפלשורת המחט יתנו עידיהן שיוסר כל קדחת ויתרפא ואיני יודע כיצד ולא מצאתי טעם על זה וסברה להבין הענין אולי יהי׳ מחמת הפרד כמנהג הנהוג אצל כמה אנשי׳ הרולגים ע׳ הנהר במי השלג וכיוצא בזה :

בארצות הא׳ מהם העושים קמיעות בכמה אופנים ומהם הלוקחים קליפת לחים בלע״ז אב׳ילאנה ונותנים בתוכם שממית גדולה בצופה בשעה לתלותם על הצואר :

אחרת שורש פלאנט״אגניש תולים על הצואר ויש לוקחים כסף חי בקנה או קולמוס והרבה ביוצא ויש לוקחים מן העשבי׳ כמו העשב ארגינט״נה או פ׳ל״אמולה בעורם להיס כתושים ונתונים בתוך בפות הידים והרגלים וכמו אלה הרבה וניחסם אל הסגולות : ודי בזה באיכות ותרופות הקדחות ונדבר במהות ואיכות ותרופות חלאים הדבריי׳ וה׳ יצילנו מהם אמן :

פרק ראשון · שבשער המשמרה השניה מדבר במהות ואיכות חולי הדבר רחמנא ליצלן וכל בית ישר״אל ממנו ·

במהות חולי הדבר רבו הדעות כמו שאבאר בעזרה היטב אך אמנם לדעת כת התורניי׳ לא בלבד אנו עם קדש שאנו תולים אותו בגזרת השמים אלא גם שאר בעלי תוריות מודים בזה וזה נודע כשעבר ה׳ לנגוף את מצרים אומר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואחז״ל במדרש פרשת ויקהל וז״ל כיון דמחבלא נחית לעלמא מאן דלא כניר גרמיה ואשתכח קמיה באתגליא אתחייב בנפשא דאיהו קטיל גרמיה : וגם בפ׳ הכונס כיון שניתן רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע· ועוד באבות דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית וכו׳ והרבה כאלה בגמ׳ ובמדרשי׳ · אמר המחבר להיותו החולי הלז ב״מ היותר מסוכן וממיתי רגיל לבא להרשיו ובקר ואין קרוב אליו מהרופאים מפחדים ויהסוהו לטבע היקר בעיני הבורא ושלא ישנהו אלא להכרת גדול יפול מהלוקרת בין המחקרים והפילוסופים מהם סוברים שבא מאצילת הכוכבים : ומהם התולים אותו באויר כי על הרוב בא בקיץ ובתחלת ההורף שאז מוכן לקבל איכות רע וגם הגופים מוכנים לקבל החלאים להולשת חומם הטבעי שנחלש מצד התכת הרוחות והלחיות שבגוף ואם כדבריהם כן הוא יש לי בזה כמה ספקות עצומים :

הספק הראשון אם הדבר בא בסבת האויר מעופש או עבור התמרת הדרומי שהוא חם ולח · ולמה אינו מזיק לשום בעלי כנפים ההלושים :

הספק השני או בסבת האויר מדוע ואיך יקרה שיש דבר ברחוב א׳ ולא ברחוב הברתה ·

הספק השלישי או היה עבור אויר הארסי מן הראוי היה להיות כאב הטובא׳ וארס מופלג ושיזיק כמה נפשות באחת ולא כאשר נולד על ידי הנגעה מאדם להברו ונעשה תולדות האדם ודוגמתו תמצא בכלב שוטה נושך את האדם ארסו יותר גדול מארס הנשוך ממנו הנושך את חבירו ק״ו חבירו והנשוך השלישי אשר ישיך לרביעי ונעשה תולדות תולדותיהן ·

הספק הרביעי אלו היה בסבת האויר מן הראוי היה שימותו כל בעלי חיים מדבר ובלתי מדבר בפעם אחת כמנהג האש השורף לח ויבש כאחת :

הספק החמישי או היה בסבת האויר הלא אנו רואים באותו הזמן כמה חלאי׳ העלולים בקרחיות, או כחולי הצר ולמה לא נפלו בדבר הפועל היותר הזק בגוף הנחלש הנה כל אלה הספקות צריכין ישוב הדעת ליישבן על נכון :

הגשה טז׳ בעלי הקימיאה עוסקים במלח העשוי מעשבים הנ״ל ולהבנה יתידה אביאם קצתם בכאן להקל מעליך המלאכה ·

פ׳יברי פ׳וגה של קארולוש ומשובח מאד אצל הרופא ריויריאוס כך עשייתן · קח אישפ״ריטוס ויטריאולי ℈j מלח אפסינשיאי ʒs מי ציחוריאי ℥ij מעורבים היטב לשתותם חצי שעה או יותר קודם העונה וביותר בקרחת שלישית: אחרת קח מי צינטאב׳רי מינוריס ʒ פחות או יותר · מלח אפסינשיאי -------- ℈j עיני סרטן ----- ℈s · שירופו של כיץ קארדו בינידיקטי ℥s מעורבי׳ היטב למשקה קטנה: או יקח מלח ארמוניאקו עיני הסרטן מכ״א ℈j · ויערבם היטב וזה טוב לבעלי תיפונדריאקי: או יקח מלח קארדו ביני׳ ℈j · אנטימוניאי דיאפ׳ורטיקי ℈s · לאבארני אופיאטי גר ---- אחת או שתים ויעשה מהם אבק ללקח אותו שעה קטנה קודם העונה:
בקרחת רביעית יקח מלח אפסינשיאי ℈j מלח סוקסיני ℈s · ארקאנום דולפלי׳פיקטו׳ עיני סרטן מכ״א ʒs · לאב׳דאני אופיאטי גר -- ʒ · ויערבם יחד לג׳ הלקים שוים לשלש עונות וכל פעם שעה שלפני העונה:
משקה משובח לפילב׳יוס קח מי פ״ניקולי ℥j · מי פיטרוסיליני ℥ij · מי תריאקאלי ℥j · שירופו קארדו בינידיקטי ℥j · ויערב היטב זה הכלל לבטל הזירור והסימור טוב לעסוק במלח העשבים הנ״ל ואם דעתך לבטל חום הקרחת אז יעסוק במלח טארטארו ויטריאולאטי ובשאר גרמים חמוצים הטובים לרוות את הצמאה ואם נרבר בפיב׳רי פ׳וגה המפורסם והיא קליפת כי״נא כי״נאי המשובחת אופן נתינתה ℥j או ℥ij לפעם אחת ביין לבן ואחר הרקה כוללת שלא תהזור העונה למנהגה אמנם מהותה ואיכות ומציאות שלה איהד לה מדור בפני עצמה:

פרק חמישי
בו יוודע אופן ההקז׳ שבכל קרחת לדעת כת גאיני ולדעת כת האלקימיאת:

אמר המחבר כבר ידוע כי הרופאים הראשונים שמו מבטחם בבל קרחת ע״י ההקזה וזהו לדעת גאינו (עיין זה פרק ק״נ) שם צוה להקיז לא בלבד בקרחות חדות אא גם לזולתו בכל קרחת שיכול׳ להתעפש ומכ״ש בבחורי׳ ובעלי כח: אבל פורט את הקרחת פשוטה (בלטין אישק׳יז״טה) שאין מקיזין בו: הב׳ כל קרחת שיש עמה שלשול (גאלינו ספר ר׳ זקין פרק קמא) יש סכנה בהקזה: הג׳ שם לא יקיז הנערים פחות מבן י״ד שנה ולא זקן שעברו עליו ששים שנה (אבל גילזום כתב שמקיזין נער נכור וזקן בעל כח ואשה מעוברת בעלת כח): הד׳ מוקרח שבו מלוי אבל יש לו התעלפות לא יוקז בטרם יבוטל ההתעלפות ואח״כ מקיזין אותו: ה׳ בכל קרחת דקה אסור להקיז פן יתיבש לחות טבעי שבגוף · הו׳ גם לא יקיז בקרחת איפ׳ימירה (סגבולה כ״ד סעות): ועתה אשכילך ואורך מנהג רופאי זמננו ולדעת סילב׳יוש איטמולי״רוש והנלוים עליהם שהרחיקו נתיבם מהקזת הדם כי אם לצורך גדול ולכן אין מקיזים בקרהות מפסקות באמרם שלא יש תועלת בהקזה כי אם במתיכים ובמבשלים הלחות · ואמר איטמולירוש שיפקוח עיניו מלהקיז בקרחות תמידיות אפילו בקרחת שורפת בלטין ארדי״נטי שצריך הכבה מ״מ עבור רוע החומר והתעלפות שבו יביא ההולי אל שערי מות ולכן לא יקיז בהם אלא לצורך גדול ובהתחלת ההולי: אמנם לדבריהם ההקזה משובחת בקרחת תמידית רפויה ובבחורי׳ או באותן שנעצר או נסתם הרקת הדם טהורים או ווסת וכיוצא · ואל יקיז מפני הסכנה להולה בשעת העונה:

פרק
ו׳ · מספר בתרופו׳ סגוליו׳ הנהוגו׳ בארצות האו ובשאר ארצות ·

השגה ב׳ שכל הרקה חזקה בתחלת החולי קרובה להזיק ורחוקה מן השכר כי גורמת בלבול בחומר הדם ובהיות השתן עודנו בלתי מבושל אינו בריק שום ליחה רעה אלא מחליש הכח ומוסיף בקדחות :

השגה ג׳ לפעמים תתרפא הקדחת מא״ה וזה כשיגיע לחולה איזו הקאה או הזעה עצמיית ·

השגה ד׳ לפעמי׳ תתחיל הקדחת בעונה חזקה מרוב המלוי וצריך הרופא לעסוק במשלשלים מפני החשש ליחות גרועות הטמונות באצתומכא ובמעים ועם כל זה תהיה ההרקה קלה שלא תשלשל יותר מב׳ או ג׳ פעמים (עיין למעלה במשלשלי׳ החזקים והרפוים ·

השגה ה׳ החוקנים העשוים להסיר מקרים ההוים בעונה טובים הם לגרש רוחות ולקרר שרפת הבטן או כאב הבטן או הלב המכסה או צרת הלב ומה גם פותחים הסתומי׳ וגם מרככים הבטן וביותר לבעלי היפוהונדריאה ובבעלי אישקורבוט או בקדחת אישקורבוטיקה וגם זמן עשיית החוקן שעה אחת שהן שתים קודם העונה · (עיין למערכת אופני החוקנים) ·

השגה ו׳ שע״י הרקה או הקזה לבד לא בנקל תתרפא הקדחת כי אם ע״י מבטלי׳ ארס הקדחת או הדוחה אותו חוצה והמתקן חומר הדם וזה עלה בנסיון שיש תועלת יותר בהקאה ובהזעה משאר הרקות :

השגה ז׳ אל יאכל ואל ישתה קודם העונה כי כל מזון הנמצא בקיבה ובמעים בשעת העונה הוא כאש לנעורת הקדחת :

השגה ח׳ כל תרופות שתכליתן לגרש הקדחת (כלטין פיב״ריפוגה) · נלקחת לעולם קודם העונה ולא אחריה · גם לא בפעם אחת אלא בפעם אחר פעם פעמי׳ הרבה ובכמה עונות אפילו אם לא חזרה העונה לא יסיר מנהגו כמאז ומקדם כי אז הטבע מסכים עמו ·

השגה ט׳ בקדחת שלישית מסובכת או ארסיית תמיד צריך שיערב בתרופת׳ תרופות מחזיקי לב׳ (כלטין קורדי״אליאה) ומבטלי הארס ועשבים וסמני׳ המזיעים :

השגה י׳ אם יזע בסוף העונה יכסהו בבגדים היטב ויהיה לו לעזר · ואם בכל זה לא תבוא ההזעה אז צריך להשתדל להביאה שעה אחת או שתים קודם העונה בראותו אותות ההזעה :

השגה י״א רופא העוסק בתרופות של קדחת רביעית ימשש ראשונה בירכתי היפוהונדריאה ויעיין אם יש שם או בשאר מקומות נפוח או קשוי בכבד בטחול בהלב המכסה וכיוצא ·

השגה י״ב בקדחת רביעית ישתה מעט ואצ״ל בשעת העונה כי סבת עובי הטחול והשקוי כמעט הכל בסבה זו :

השגה י״ג משקה המשובח בכל קדחת פוסקת הוא היין ושכר שבו עשב אבסי״נשיאו או בשול הקאנ״ילה ואם יש חשש אישקורבוט ישתה במקום יין או שכר משקה שבו עשב קוקליאר״יאה ·

השגה י״ד רוח מלח ארמוני״אקה משובח מאד בכל קדחת מפסקת וביותר רביעית ולעת הרחק יקח מלח ארמוניאקו עצמו אחר הרקה קלה :

השגה ט״ו כת גאליני לפנים עוסקים בכל מיני עשבים מרים כמו בשול עשב אפסינשיאו · צינטאב׳רי · קארדו · בינידיקטי : וכיוצא הדוחים את הקדחת :

השגה טז

פרק שלישי · מלמד אותנו לדעת אופן הנתינה במאכלים ומשקי׳ לדעת האחרונים :

לא אמנע ידי מלהודיעך אופן הנתינה באכילה ושתיה כדת רופאים הראשונים והאחרוני׳ להיות דתיהן שונות כי הראשונים הפליגו לדבר בשמירה יתירה במאכלים · וגם זה דקה מן הדק׳ ומקורם בפרקי אבוקראט (פרקא׳ מאמר ו׳ וז״ל לחוליים הגדולים בתכלית י״תו ההנהגות המזון בתכלית) עם כל זה למען תלך בדרך ישרה ויהיו עיניך רואות את מוריך הטוב והנכון שלא כל הטבעי׳ שוים כי הבהורים והרזים והלושי׳ האצתומכא וכיוצא אינם סובלים בנקל התענית :

ולכן ראוי שיעיין בהומר הארם ובטבע המריג׳ ובשני ההולה ובמדרגת ההולי ואח״כ יזון את ההולה לבל יקבל נזק על ידו :

ובענין זה סוברים רוב העם שהצמא יצמא למים עבור הום שבבטנו ואינו כן כי על הרוב סבתו הוא הומר מלוח · וזה ניכר מצמאה מופלגת שבהולי אישקורבוט בקדחת תמידית ובלתי תמידית וכל זה עבור המלוחות שבו ·

ולכן טפה אחת ממים החמוצים של גפרית (בלטין אוספי יטים קולפ ורים) או של קנקנתום (בלטין חיסכירטוס ויאריאולי) ירוה הצמאה יותר מכלי מלא מים קרים :

כל מיני מרקחות העשויות מסוקאר או מדבש אין דעת הרופא נוהה מהן כי גורמי׳ רתיחה בדם ומוסיפים בירוקה ולכן מנהג פשוט להטיף טפה אחת שהן שתים ממי גפרית או קנקנתום או של כלה לתוך הסוקארו רוזאטו לבטל ולהפך המתיקות :

שתיית היין שאסרו הראשונים לא אסרוה האחרונים בקדחות פוסקורת לא ביום ההפסקה ולא אחר העונה ·

בקדחות ארסיות בלטין פ׳יברה ״מאיגנה שבחו האחרונים את היין הטוב וזה להוסיף כח ולשמרו מן הנזק ·

והנה לדעת האחרונים ונסיונם היין בקדחות פוסקורת אינו מזיק : ובקדחות תמידיות מעוטו יפה ורובו קשה : ובקדחות ארסיות טוב מאד :

כי טבע הארם אוהב את היין ומוסיף כח ולפעמים מעורר ושולח הדם אל כלים ומעברי השתן · ומוצא תועלת בזה אבל יין הספרדים והמאלוואזיאה תועלתן מעט אמנם יין רינוס וגם נעק״רינום וכיוצא שטעמם המוץ הם יותר טובים לא עבור המשקה אלא עבור תאות האכילה והוספת הכח ·

ולא אסרו שתיית השכר לא עבור המרירו׳ שבו אינו נח לשתות ובמקו׳ השתיה צריך שכר הדק או סינון השני של שכר וכדי שיבטל הרוהות שבו סוחט בהם מעט מיץ אתרוג או שאר פרי חמוץ ולבעלי האלקימיאה כל העשוי מדומם כמו ויטריול או ניטרו״ם אפילו להתיך פרוסה קטנה במשקה השכר ותן לו לשתות לבעל הקדחת·

מי חלב מסונני׳ יפה שהוחמצו ע״י מיץ אתרוג יפים הם להולי בקדחת תמירי׳ ובבלתי תמידית :

בענין ההנהגה בקדחות המות כמעט אין למוקדח תאות האוכל : וכל האוכל עם תעיבה אינו מעכל לא מתעפש המאכל בקרביו ומוליד רוהות ומותרות בבעלי קדחיות ולכן אל יפציר בם ליתן להם פן יוסיף בקדחות ·

כל מיני פירות והעשוי מהם גורמים רתיחת הדם וחימוץ בבטן ומוסיפים בקדחת והם קשים לגוף ·

פרק רביעי והן טז

השגות

נאות וקצרות שבהן יוודע דרך האמיתי לעסוק בתרופו׳ הקדחיות :

השגה א׳ שהקא׳ משובחת בתחלת כל קדחת מפסקת וביות׳ בקדחת רביעית וטוב לעשותה שעה אחת שהן שתים קודם העונה :

השגה ב׳

עד שיהליף בהוס הקור ויוסיף בחומו והצמא׳ המופלגת ויובש הלשון וקוצר הנשימה וכאב הראש האכזר ודפיקה בצדעי׳ ויקיצה יתירה ולפעמים השגעון ולפעמים תבוא עליו ההזעה ולפעמים רבוי שתן (לדעת האחרונים עבור רבוי הלימפ׳ה) ושינויו שינת עראי מעורב׳ בחלומות מבוהלים ועוד הרבה כאלה אשר אשמיטם מכאן שלא להכביד על המעין ·

ועתה באתי להודיעך קורא נעים שהעונה האמורה כאן נדבקת שבע שעות ולפעמי׳ חמש עשרה ועד עשרים וארבע אינה נפרדת הגוף העלול עד תום הרתיחה ופירוד הזך מן השמרים ואז בפגיעה קלה חוזרת שנית לבשל ולהרתיח :

ואני אמרתי בחפשי כל הארם כו״סף לדעת טעם האמיתי איך תתחדש הרתיחה שנית ולענ״ד לא יהיה לא כמים אשר בתחתיתם רפש וכל זמן שזורקים בהם צרור או אבן מתחילים לעשות אבעבועות ולכן אין מן התימה איך תבוא עונה אחר עונה ·

ובדרך זה הוריתיך קורא משכיל הדרכתיך במעגלי יושר בקצור נמרץ לדעת שהרתיחה לעולם היא על ב׳ פנים · הא׳ תמידית ודבוקה בחולה עד אוזר סיגון הזך מן השמרים שבדם וזה הוה ע״י גבול שיגביל הטבע או על ידי תחבולות הרופא בסמנים הזעיים וכיוצא : הב׳ בקדחת פוסקת בדילוג זמן מה או יום או יומים אחר שתנוח ותשבורת רתיחתה ותשוב שנית כנזכר למעלה וכל זה נוטה לדעת האחרונים ולענ״ד אחר העיון והנסיון שעלה בידי ; ודי לקורא נעים בידיעה זו בפ׳ א׳ ·

פרק שני · מלמד אותנו לדעת דרכי הרפואה והמנהג הנהוג לדעת חכמי זמננו :

אמר המחבר לא היה את לבבי ללחוץ את רגלך קורא האהוב אל קיר למודי אלו

לב ב

לחייב אותך לילך בנתיב או בעקבי רופאי׳ האחרונים לבלתי סור ימין ושמאל אבל האמת יורה דרכו שהאחרונים ע״י ההתמדה ועיון הנתוח יגעו ומצאו ענינים חדשים נוסף לזה בחכמת האלקימיא אחר העיון בבישול ורתיחת ותסיסת היין ושאר משקי׳ ובהמיצות כל מחמצת השיגו את האופן האמיתי והאירו עינינו ובדורנו מצאו דרך יושר וקל העשי׳ וההתעסקות ברפואה וגם החולה אינו ממאס ומתעב לקיחתן ·

ועתה נאמר שבקדחיות רפויות ופשוטות יעסוק ראשונה במתיכי׳ במחתכים במבשלים ובמסנני׳ הזך מן הפסולת ועל כיוצא אמר אבוקראט בפרק ראשון (סימן כ״ב) אין להרק אלא המבושל ר״ל שכל התרופות בהתחלת החולי שוות אם הן ע״י משלשלים או אם על ידי המזיעים לעולם צריכים ראשונה בשול והבדל הזך מן העב והטוב מן הפסולת :

ויוצא מזה שלא די באסור נתינת תרופו׳ הממרקות אלא גם שלא ימהר ליתן תרופו׳ הזעיות או מגירי השתן קודם שנראים סמנים של בשול ועל זה יעיד הטבע החכם שלא יביא החולי לידי גבול האמיתי קודם שיבשל כל צרכו :

בקדחיות פוסקיות לא בנקל יזע החולה כי אם אחרי סוף העונה ונגמר בשולה אבל החולה בנקל יגיר השתן גם בלתי סיוע הרופא :

בקדחות ארסיות תכף יעסוק במתיכים המעורבים עם סמים מבטלי הארס ואז בתוך שנים או שלשה ימים טבע האדם דוחה אותו ע״י כתמים או ע״י אבעבועות :

ולעולם יתחיל בתרופות הזעיות חלושות ורפויות ואח״כ בהדרגה בכל יום וסיף עליהן תרופות יותר חזקות ולא בפעם אחת לבדו אלא בפעם אחר פעם פעמי׳ הרבה · ואם נדבר בתרופה ממרקת בכל קדחת היא נצרכת לעת מצוא הליחה מבושלת ולא קודם לכן ; לא כן ההקאה שאינה שומרת בשול לא נעשית תכף בתחלת החולי במפסקת ובלתי מפסקת :

ושותה · ויש אוכלת לחין כינסין · ויש אם דוחה אם · ויש אם אוכלת אם עכ"ל · ובגמרא הא אם דידן שותה ואינה אוכלת דחולין פר"ש דחולה מן הקדחת שהוא כאש וצמא למים ואינו חפץ לאכול · לענ"ד הוא הארדוונטי תולדת הליחה מלוחה ·

העונה ונקראת קדחת רביעית תרירית ואם שהוץ לכלים הוה פוסקת ולפעמים כפולה ומכופלת וכן ביתר הקדחיו' בקדחת שורפת והדברדיות וכיוצא זה הכלל יקרה דליקה באחד בחדרי הבית ר"ל בראשי האיברים מסבה הנזכרת ר"ל בשלא נטהר יפה הבית ויתהמם הדם עד שהלהב עולה מאליה על פני הבית כולו ומעישון הלז יקרה לבעל הבית סמור ורתת ופצילות והימום וזיעה ושאר מקרים כפי השתנות הסבה·

אמר המחבר במהות הקדחיות וסבתן רבו הדעות עד כי לריב יכנסו ואין דעת רופאים האחרונים כדעת הראשונים כי רופאים הקדמונים תולים סבת הקדחיות בשבוש הליחות באמרם שנעקרים ע' תרופות ממרקיות · משא"כ האחרונים סוברים שתלוי ברתיחות ועיכול רוחות שבגוף ולדעתם אין תועלת בהרקיות כי אם בתרופות ע' סמני' הדים בסגולה · אמנם כאשר אחזתי בקוטבי דבריהם וסבבתי עליהם אופן העיון דרך אמונה בחרתי לי ברופא סילביום והנלוים עליו וביותר הרופא הגדול (מכירי) איטמולירוס ההולך בעקביו והוא הפליג לרבר רבר דבור על אופנו וכל מגמתו לבטל דעת הראשוני' אשר שמותרת הנושא הקדחיו' את הכלים הגדולי' אבל האחרונים רוח אחרת עמהם לתלותו ברתיחת °הדם וכפי ערך השגיאה תהיה גם כן ערך הרתיחה בדם כמו שניכר בדפק כמורת הרתיחה אשר ברם שבלב וגם ניכר איכותו כפי שנוי השתן · אבל מודה בזה איטמולירוש הרופא היות אפשר איזה הומר אשיי סבת הקדחת ר"ל אש אשר בקדחת פוסקת באצתומכא : ועתה אחי הז אזנך ואשמיעך גם אודיעך שקדחת פוסקת (ר"ל בעל' ההפסקה ננכור ההפסקה בין עונה ראשונה לעונה שניה) נקראת כל קדחת הקפית אם אחר זמן מה תבוא עונה השניה עם היות שאין מוקדם ומאוחר בתורת העונות יען אם שתחזור עונתה כל יום נקראת קדחת יומית בלעז קוטידיאני ואם בהפסק כ"ד שעות נקראת שלישית שבלעז טירציאנה : ואם תאחר העונה שני ימים ושתי לילות נקראת רביעית ובלעז קווארטאנה ולה תתחבר הקדחת המישית והששית והשביעית והתשיעית על סדר הזה : אמנם הרבו לעיין האחרונים בסבת העונות ותחלופי זמניה' עד כי הרופא איטמולירוש השיג בעצמו שכל יום ששי בחליו הגיע זמן העונה · נוסף לזה תדע שיש קדחת ירחית וקדחת שנתית ר"ל כי מידי חדש בחדשו או יום לשנה תבא עליו העונה וגדולה מזו יש קדחת שתבוא על בעליה כל שנה ביום הולדו הלא דבר הוא וכל זה צריך עיון : אמור מעתה בהכפלת העונות פעמים ושלש ביום או בשני ימים כאשר הורעתיך למעלה איך כת של גאלינוס יורסוה ללבנה לירוקה ולשחורה ורופאי זמננו תלוים בספק אם קדחת כפולה יומית תבא בסבת הלבנה ואם לאו להוציא מלבו של גאלינו והנלוים עליו כנ"ל כי לא הורו האחרונים בזה ויורסו לקדחת שלישית כפולה אותן העונות :

°רתיחת הדם בלעז קוריס לה פירמינ"טאציון כלומר בשול כיין והירוש כל עוד שלא נגמר בשולם ועושה אבעבועות ובגמ' נקרא יין תוסס ·

פיברים איראטיקא זהוא קדחת נבוכה ר"ל שאינה שומרת זמנה לא תאחר או תקדם עונתה ותקיף הקפה שנית בדלוג זמן מה בלתי גבול · ובכל קדחת מפסקת קודם עונתה יקרה לבעל הקדחת הסימור והזירור והמתיחה וכובד האיברים וכאב הפרקים ומגינת לב ונפש מצרה והולה כל עת שגופו יתקרר יתחיל הכאב במתני' וימתח הכאב עד כתפיו ואח"כ יתקררו הידים וראשי אצבעות והחוטם ויגבר הכאב פעם במתיחה ופעם בעקיצה וקירקורים בבטן

עד

ספר

משמרת הבית

עשוי לשומרי הבית · מכל נזק · ובו יתבאר בשמו כל
קדחת מהותו · ואיכותיו · ותרופותיו ·
בדעת הרופאים · חדשים
גם ישנים והמוסכם
אצל רופאי
זמננו :

הקדמה לספר משמרת הבית

פרק ראשון של שער שבמשמרה הראשונה מדבר באיכות ומהות הקדחיות לדעתי ולפי דעת האחרונים :

טרם ולבעל בית יש השגחה :
היות כראוי הבית נכון מהוויב לזרז נ״כ את משרתיו שיכבדו הבית היטב בדי שלא תפול דליקה קשת הכבוי במבחרי הדרי הבית ·

בבית האופה בין התנור לכירים ששם משכן הארוכה והירוקה ויהסו להם הראשונים את הקדחת שלושית

במרתף שבשם משכן השחורה וכל פעם שתתעפש בתוך הכלים תתחדש
לב א העונה

פשוטה ומורכבת וכפולה ומכופלת והקדחת בלעז ליפיריא ר״ל בהום פנימי וקרירות איברים החצונים וקדחת סינקופאליס מינוטה בהתעטף הירוקה בשפת האצתומכא ותגרום עילופים ·

במבשלה והוא האצתומכא ששם משכן הלבנה גסה דבוקית וזכוכית וכיוצא ויהסו לה את הקדחת יומית פוסקת ובלתי פוסקת וקדחת בלעז סינקופאלים הומארוזה בהתעפשה בפי האצתומכא וגורמת עלופים והקדחת בלעז לאקטיקא מליחה לבנה מתוקה המעופשת בתוך העורקים ·

תנו רבנן סם אסות הן יש אם אוכלת ואינה סותה · ויש סותה ואינה אוכלת · ויש אוכלת

תרבה ותתמיד הנזילה לרדת אל פרקי הגוף אז ישתדל הרופא לעסוק ברפואות המיבשות הלהות שבגוף ושבחו הרופאים את אבק הלז קח עלי קאמ״דריוס · צינטא״ברי מינור · שאלב׳יאה · ביטוני׳קה מכ״א א׳ אונקיא · לינגו״ם סנק״טום ח׳ אוקיאש הדק היטב לעפר ויקח כל יום בבקר דרכמא אחת חדש ימים ומה מאד טוב הוא לפורגרא אך ינהג עצמו בשמירה כראוי · ודע שיותר קלה הרפואה בחולי הנוכחי בבחורים והרגילי׳ במלאכה ובמי שמאכליו והנהגתיו אמצעים והעושה צרכיו בכל יום · מעשות רפואות לזקנים · להטיילים · ולזוללים וסובאים · והעצלים:

אמר המחבר תמיהא נשגבה ונפלאה בעיני ולא אוכל לה איך במה רופאים טבעיים הפליגו לדבר ברפואת שבלעז טרנספלאנטאצ״וניש ר״ל ברפואת הנטיעות שגשם אחר מוריש טבעו לגשם אחר או חולי אחר נעתק מגשם אחר ע״ד הרכבה לגשם שני וזה תמצא הרבה בספרים מענינים גדולים אם אכתבם תקטן היריעה מהכיל · המשל בזה מי שיש לו פאנאר״יצו באצבעו ישים אצבעו או יתקעו לתוך אוזן החתול ויתרפא אבל החתול יירש הכאב ויהיה לה כאב האוזן · או מי שיש לו איזו מחלה ויתן מצואתו על גבי צומח או זרעים הנזרעים בארץ יהלך כאבו ומורישו לארץ · ובענין זה אמרו ג״כ בחולי הלז אם יקצוץ הצפרנים מרגליו ויטמנם באיזה נקב העשוי ע״י מקדח באילן שקמה בלעז קווירקוס וינצל מן הפורגרא וכל זה חוץ מן הטבע וניחסהו אל הסגולות ואין לי עסק בנסתרות: ומה שכתבתי בתהלת התרופות שההקאה טובה לאיש גבור יעיין בפרק המדבר בהקאו׳ ובאופנם אבל ההרקה המסוגלת לעולם תהיה מן ההרקות הזקות ולא מן החלושות שיצא שכרו בהפסדו והנה מן הפשוטי׳ העשבים והשרשים והסמנים כשורש מיקואקאנה - טורביט · הירמו״דאקטילי · וביוצא · ומן המורכבים ממרקחת קאר״ו קוס״טינו הפליא לעשות תועלת בחולי הלז ואחריו מרקחת של שושני׳ ומן הגרגרי׳ פילולי הירמודאקטי״לי ופילולי ארט״טיקה ובנזקי העלי׳ או הראש · הם היותר משובחים פילולי של סוק״סיני (קיריבאר) להזק העליה והבית מכל נזק ומן העשבים ליבש בותלי הבית והם היזו״פו (זיזוב) מאיוראנה (סבכא) ומינטה (נענע) יוניפירי (עצי רותם) המשל בזה קח מרקחת קאר״ו קוסטי״נו משקל דר--- שש׳ לפעם א׳ או של שושנים ארבעה דרכמונים לפעם א׳ ומן פילולי סוקשינו חצי דרכמ׳ ואישקאמוני׳ חצי אישקרופול ויערבם היטב לבלעם בחצי הלילה · והעשבים יעשה מהם בשול וישתה ממנו בכל הלילה קודם השינה ויזיע היטב להוציא מן הגוף הליחות מימיות ומותרות שבו ולפי שהעם כינו חולי הלז בשם בליכת הרופאי׳ די לי לדבר בגנות הרופאי׳ ולפי שזכיתי לבוא אל סיום הבנין אסיים בפסוק וז״ל ואסא חלה את רגליו וגם בחליו לא דרש את ה׳ כי אם ברופאים · ואמר ר״י אמר רב שאחזו פודגרא ועוד דרש רבא מפני מה נענש מלך אסא מפני שעש׳ אנגריא בת״ח · ויש ג״ב בגמרא שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה וכו׳ עד שבא ר״ע ודרש את ה׳ אלקיך תירא לרבו׳ תלמידי חכמים · ועתה יבואר הפסוק באמרו וגם בחליו לא דרש את ה׳ כמו שדרש ר״ע לא גם עשה אנגריא בתלמידי חכמים ולכן נענש · ואכתי קשה ולמה נענש דווקא בפורגרא שהיא כלימת הרופאים ואיך אמר הפסוק כי אם ברופאים וזה יבואר ע״י מאמר חז״ל כל המבזה ת״ח הק״בה מביא עליו מכה שאין לה רפואה שנאמר לאין מרפה וגו׳ ולכן נכשל בחולי זה ועם כל זה דרש ברופאים:

וכאן נעילת השער והבית כולו:
בעזרת האל ואשרי העם
שככה לו:

שער חמישי ידבר בנזקי יסודי הבית והם רגלי הגוף סבתם : קושי תקנתם ותרופתם :

לפעמים נופלים נזוקים ביסודי הבית שבקושי יש להם תקנה וכבר השתדלו בו אומנים מובחרים לבנותם והנה שוא עמלו בוניו וכל זה משני טעמים הטעם האחד עבור הנזיקים הנופלים בגג הבית והמים הנוזלים משם מחלישים את היסודות והטעם השני לפי שהם מסעדי הבית אפילו באיזה נזק קטן שמקבלים מקרקע הבית נחלשים והנה כבר ידוע שהראשונים וגם רוב מהאחרונים הסכימו שחולי הרגלים מה שאני קורא אותם יסודי הבית הם בסבת הליחות הנוזלות ויורדי' מהראש ומסבבים חולי הרגלים מה שבלשון יווני קורים פורגרא על שם ההוה רובו ברגלים ועם היות שתחת סוג זה מונחים שנים אחרים והם גונגרא · פי' חולי הברכים הארכותה וגם הירגרא באב הירים ועוד זולתם סיאטיקה פי' כאב גיד הנשה או השוק וכל אלה מוזכרים בכל ספרי הרפואות · אמנם נמצאים כאובים אחרים שאין כל אחד מהרופאים מעיין בהם והנם בלשונם הומגרא פירושו כאב הכתף · טראחילגרא כאב העורף · ראחיגרא וזולתם ארטיטיקא ר"ל כאב הפרקים הידוע לכל ·

בסבת החולי הנוכחי רבו כמו רבו הדעות ואיזה מהם אזכירם ולא כולם שלא להכביד על המעיין · הנה סינירטוש התולה בליחות מימיות הנוזלות מ"לוחות ו"חדות נולדות בטחול ובכבד ונדחות מן הטבע על ידי גירים ועורקים אל פרקי הגוף · שנירירוס תולה בליחה המעורבת ברם כולו ותתגלגל עמו בשוה · הילמונציום באיזה מקומות שבאדם חסרי המזון והטבע דוחה את הלחלוחית כמו שהם הזי' אל הפרקים · ווליש ברם ובמיץ הגירי' הארוך ברבורו · סילביום במיץ לימפ"א ובמיץ פנקריאס וכפי סברתו הכאב יבוא בסבת ליחות חמוצות ואם בחמימות ובחדות ועקיצות בסבת הירוקה :

תרופת כאב הפודגרא והבריו תלוים בעבוב הליחה הרגילה לרדת אל האבר הנכאב ומה שהורד כבר להסירה וגם לשכך הכאב וכל זה יבואר היטב בעזה אמנם כפי הנראה היותר טוב הוא להתחיל באיזו הקאה לגבור : ולהלוש הרקה המסוגלת להריק הליחו' המסבבות את הכאב · ואח"כ אם תמצא בו מלוי הרם תקיז בעורק באזילקה כמו שנתבאר באר היטב בפרק המדבר בכמות ואיכות ההקזה · ואח"כ בסמנים המסוגלי' להזעה ולכת דאקימיא מלחיים רוחניים והיותר טוב הוא אנטימו'ניום דיאפ'ורטיקום · צינאב'ריום אנט'מוניי · קרן צבי וכל העשוי ממנו : ואם נמצא צמיחה רמיית ארמדמרת עם כאב אזרו סביב לפרקי האיברים אז נאות לו מי' הנשרפים ונוזלים מן אש פירמא-ראנ"ארום (ר"ל הירק אשר ע"ב הי'ורים) ויוסיף עליהם עוד מעט כופר וישימם על מקום הנכאב · ואם הכאב בלתי המכות אז יותר טוב היין שרף עם מעט כרכום וכופר או רוח מלח ארמוניאקו עם יין שרף או בורית הניתך בתוך יין שרף : עוד משיחה טובה קלה לעשותה קח בורית כשר שתי אונקיאש כופר שלש דרכמאש יין שרף ארבע אונקיא' · לשכך הכאב עם להבת הפרקים מלח סאט"רנו ומעט כופר נירתכים ביין שרף חר עוד אחרת קלה וטובה לכל כאב הפרקים או פודגרא יקח ברזל מלובן באש או פרוסה של רעפים בלעז טוז'ה ·

וישפוך עליהם השתנה של נער קטן כדי שהקיטור יעלה אל מקום הכאב · וגם טוב שירחץ מקום הכאב עם ההשתנה הנזכרת ובהעדר תרופות הנזכרות לשכך הכאב ולהסירו טוב שישים על מקום הנכאב תחבושת העשוי מחלב ולחם ומעט כרכום : לנפוח הפודגרא אחר שנמלט מן הכאב טוב לו לקבל קיטור העשוי מבשול העשבים והם ארטאמי'זיא · אורוקא · אבשינ'שיו' הנבשלים ביין ומים : ואם

הרופאים ג״כ בכמה שמות פעם בא מליחות הנוזלות מן המוח ונקרא שלשול המוח ופעם מהכבד · או מהטחול או מהרחם או בסבת שרצים שבקרבים (ולדעת האחרוני׳) ועל הרוב מחדורת המי״ץ פנקרי״אס ולפעמים כלקיחת סם ארסיי וצריך עיון אם בסבת הירוקה צריכה להרקה ולבטל חדורתה ואם מתגבורת הלבנה צריך למתיכי׳ ולמתתיכי׳ ולהעבירה הוצה · ואחר ההרקה יעסוק במחזיקים והוא הדין בטחול וביתר האיברים : הנזק השלישי נקרא שלשול דם בלעז דישינטירואה והיה בסבת נגעים או בועה שבבני מעיים או מליחה הדה או עפושית ומן תהלואי׳ ארציים כי נמצא על הרוב בימי הבציר ומן הפירות או אויר הארסיי וכיוצא ולעולם במקום הכאב שם החולי וכעתה נרבר אם למעלה מהטבור אות היא שהנגע במעיים הדקים ויותר מסוכן ונקל לקחת משקה או שם רפואיי למעלה : וכן להפך בהיות הכאב למטה מן הטבור אות הוא שהנגע במעיים הגסים ואין בו כ״כ סכנה ותרופותיו ניאותות יותר לקחתם מלמטה ע׳ הוקנים לשפשף ולטהר דרך פי הטבעת על ידי מי שעורים קלוים והלמוני ביצה ומעט אסוקאר או רוטב של בשר או חלב שכבוה בה מקרם החיסומין בלעז קאיב״ש (בל״א שטאל) : הנזק הרביעי הוא תחתונית והוא חולי שבלעז טיניסמוש ר״ל נגע במעי הישר שבלשון חכמים הלוחלת ונבחולי הנוכחי יש לו תמיד תאות היציאה לעשות צרכיו ואינו מוציא ריעי לא מעט רוק וליחה לפעמים מעורב עם דם ותרופותיו קרובות לתרופות הנזכרות למעלה ר״ל בהוקנים העשויים לטהר ולכבס הנגע העפושי שבמעי הישר וטוב לזה קטורת של סמנים המיבשים ולפעמים ברבר כל שהוא כמו פסולת של ברזל שנתלבן ונכבה בחומץ ולפעמים צריך למשיחה · כגון שמן חלמון ביצה או משיחה שושנים או הלב עזים ושאר שומנים : חלאים אחרים ·

מורסה כפי הטבעת צריך לרכך אותה בתחבושת העשוי מעשב מאלב״ה ולטיא וזרע פינוגריקו זרע פשתן וכיוצא עד שיפתחנה ואח״כ צריך לטהר אותה מן המוגלא וירחץ אותה עם מי שעורי׳ ודבש שושנים וישתדל ברפואות להעלות אותה או ע׳ משיחה כזאת · קח עופרת שרוף ב׳ אונקיאש ליטירגיריום א׳ אונקיא צירוזה חצי׳ אונקי׳ הומץ חצי אונקיא דבש שושני׳ א׳ אונקיא חלמון ביצים שלשה מירא חצי אונקיא שעוה כפי ערך לקבל צורת המשיחה והיא טובה לכל נגע או בקיעה או המימו׳ הכרכשתא ·

למי שנתקו שיני הכרכשתא ישתדל לדחפם פנימה בידים רכים חמים ולפעמים צריך ריכוך יותר והוה ע׳ בשול עשבים המסוגלים ויוסיף עליהם מעט חמאה ויטבול בתוכו ספוג קטנה ויניחה על פי הטבעת עד שובם למקומם · ואח״כ יעסוק בעשבים הקובצים והם שטבעם עפציי כמו קליפות או פרחי רימונים או פרחי שושנים והדס וכיוצא בהם ·

לבועי וטנרי שסביב לפי הטבעת ובלעז קונרילומ״אטה יניח עליהם עלים של רוטה כתושים או יקח הצמע הארוכה ההוה על פי הברזל הישן בלעז פ״ורוגו ויערב עם מיץ עשב בלעז וירבאספקום ויטביל בצבע הלז צמר גפן ויתנהו עליהם : ליבלת בלעז בארו״גה באותו המקום יפזר עליה׳ אפר צואת העכברי׳ מבושל ביין ·

נגע כי תהי׳ בתחת מחיכוך האוכף של סוס ברוכבו במהירות בדרך רחוק׳ טוב לזה העשב אריינטינא כתוש או מיץ הנסחט ממנו כי יטבול בו איזה פשתן · ובהעדרו די לו בשומן של נר הנמס עם מעט עפר העץ נרקב : בקיעות ההוות בפי הטבעת מתרפאות ברפואות הבקיעה ההוה בשפתים או בידים אבל היותר משובחת היא משיחה העשוי׳ מן צירוזה אמילי קארמיא ליטירגיריו׳ מכ״א דרכמ׳ אחת ועם טראגאקאטה הנתכת במי שושנים נעשה משיחה או בסיכרת העופרת או בשמן חלמון ביצה וכיוצא :

טפטוף השתן בלעז אישטראנג׳וריא (בל״א לייא קאלטי זייך) יקרה לו בהתקרר הבטן · ולפעמי׳ מליחה מלוחה המוצרה ונקרא טפטוף השתן יען כי יטיף טפה אחת ויפסוק ויטיף טפה שנית וכן שלישית והכל בהפסק בנתים :

תרופתיו בשול שורש אפיו · פיטרוזיליאי אלטיאה ושאר שרשי׳ המגירים את השתן · ובסגולה שלהופית של בהמה דקה שנתיבש ושחוק לעפר ויתנהו לשתות כפעם בפעם במרק של בשר או ביין : כת האלקימיאה עוסקים ברוח קנקנתום או רוח מלח או רוח גפרית או של טירבינטיני רפואה חיצונית היא תחבושת קלה לעשות קח בצלים מטוגנים בשומן האווז וכיוצא · או בצל לבן כמו שהוא הי כתוש במכתשת ומעורב עם שמן זית או שומשמין ויחבוש אותו ע״ג הכליות והמקוה · וכענין זה יועיל ג״כ תחבושת הצנון או שורש אפיו הוא הכרפס :

הזלת השתן ר״ל תמירות ומבלי יכולת להעצירה ובלעז דיאביטי · וחולי הנוכחי הוה על שני פנים · הא׳ שהשתנה תהיה כמים צלולים ממש ובלתי שנוי : הב׳ שאינם כ״כ לבנים וצלולים וסבת שתיהן להבות או המימורת הכליות · או מתגבורת הירוקה ולכן בהסיר הסבה יוסר המסובב וצריך לעשבים המקררי׳ והמחזיקי׳ את הכליות · הנה מן הפשוטים זרע פורטולאקה פלאנטאגיניש פאפאויריש · ומן הפירות חבושים רימונים עוזררים הדס סומאק וכיוצא · רפואה חיצונית משיחת השושנים ושל סאנדאלוש שמן שושנים עם כופר וכיוצא · ויהיה נזהר מן העשבים המתחממים ומחלישים · וינוח בביתו עד שיחזור המזג למקומו :

פרק

שלישי ידבר מעברי הטנופות לבית הכסא ובבירת הכבוד עצמו ר״ל בחולי הבני מעים והתחתונית או פי הטבעת :

ארבעה אבות נזקין הם הנופלים במעברי המים אל המקוה כאשר זכרנום בפרק המוקדם וארבע׳ אבות נזקין ג״כ נופלים במעברי הטנופות והם חולי המעים כאשר נבאר הכל באר היטב · הנזק הראשון הוא הנקרא בלשוננו ·

חלקלק׳ הבטן ובלעז ליינטיריאה והוא כאשר ישלשל המזון בלתי מעוכל מחולשת כח המחזיק אשר בפי הקיבה התחתון בלעז פילורו״ש או שבני המעים רפויים מכמה סבות או בעבור נגעים שבמעים המעכבים את הקילוס לעבור · או בעבור סתומי המיזינטירוס או סתומי הורידים חלביים בלעז ויני לאקטיקה כנזכר בפרקו מקדם ואז נקרא בלעז ציליאקו״ס אמנם יש הבדל בין חולי הנוכחי שתלוי בסתומי הורידים דקים יהיה העכול יותר הק וכצורת המוריים ולא כמו שהוא המזון חי ובלתי מעוכל · לכן צריך שיעיין היטב בסברתו באופן שחולשת העיכול צריך למחזיקי׳ מן הפשוטי׳ הבושים רימוני׳ חמוצים וכיוצא עם בשמים להוסיף בעכול : ומן המורכבים מרקחת מיטרידאטום · דיאצינטום · ארומאטיקו רוסאדו · דיאשקורדיום וכיוצא בהתערב עמהם מעט קרן צבי שרוף ואלמוגים שחוקים · ובהעדרם טיט חרתום או טיט אירמיני וכיוצא ומנהיגי ליתן לפעמים דגים מלוחים קטנים בלעז שארדילה ובהעדרם האליצי (בל״א הערינג) מתוקני׳ עם מעט חומץ וכל זה לעורר תאות המאכל · אמנם אינו כן בחולי הצליאקה הנולך מסתומי הורידים והצינורי׳ אז צריך להוסיף סממנים הפותחים כל סתום ומן הפשוטים שרשי פינוקולי · אשפאראגוש · אפיו וכיוצא בהם · ומן העשבים יעיין בפרק המדבר במפתיחים · וכת האלקימיא נותנים קרוקוש מארטיש וטריול מארטיש וכיוצא בהם : הנזק השני הוא שלשול כתם

שלשול הבטן בלעז דיארהואה נולד מכמה סבות. ויחסורן

בשתייתו מלא כף אחת ואם בתתנו על הטבור · והמים לשתות מי בשול העשב גראמין הוא עשב השדה (בל"א גר"אז) :

פרק שני · ידבר בנזקים הנופלים באוצר המים ומרזביו ובבריכה וכן במעברי הטנופת מבית לחוץ · ובבית הכבור עצמו :

א **אוצר** המים שהוא הכליות וצינורי השתן אל הבריכה שהוא דמקוה הם צרכי הבית לקיום הגוף ובהם נופלים כמה הזיקות ואת הכל יבוא במש״ט : (ב) ודע שבנגל יבוא הרופא לידי שגיאה בכאב הכליות להיותו דומה לכאב הקוליק' אמנם אלמרך ההבדל שבכאב הקוליקה יתפשט מצד אל צר וכמעט בכל הבטן ולפעמים עם קרורים שבמעים משא"כ כאב הכליות תקוע כיתר בצד אחד ימין או שמאל · (ג) ולפעמים יתפשט למטה מהטבור דרך מעברי השתן · (ד) ולפעמי' עם איהור או עצירת השתן · (ה) אם בסבת האבן דטמון בתוכם טוב לו לשתות כבישול העשבים המסוגלים לזה כמו אדי"אנטו גראמיניש קרופ'וליי הידרה טירישטרה סאקסי פראנה וכיוצא לפי שמגירים השתן ומפצצים את האבן ויותר טובים עיני הסרטן או קליפות הבצים היוצאים מתוכם אפרוחים או אפר של הארנבת שרוף בתוך הקדרה משקל הרכ' א' · ולכת האלקאמיאה שמן טירבינטין ורוח ויטריול ורות של מלח וכיוצא · ובסגולה עץ נפריטיקום (שכהתי) כאב הקוליקה יקיל אחר הסעורה וביותר מן הבשמים ·

להמימות הכליות דם תיש ושפירמא ציטא וכיוצא ולכת אלקאמיאה מלח פרונילה ורות מלחי או רוח קנקנתום ויתמיד לשתות שירופו ויאולאטו עם מי שעורים או שורש ליקוויריציא כי טוב הוא לגלול האבן מעל פי הבאר ולפוצצו ולקרר הכליות ולטהרם מכל נגע : וגם

טוב שיסוך באיזה סיכה המקררת את הכליות ר"מ יקח אונגווינטום רוזאטום או אונגווינטום סאנדראלינום או שמן נינופירינו או שמן שושנים וכיוצא ויסיכם על מקום הכליות : ואם יש לו כאב גדול יוסיף עליהם שמן פאפוירי או מעט אופיום משקל חמשה או יותר שעורים בינונים ויסיר הכאב בעזה :

הבריכה שהוא מקוה השתן מחובר מב' עורות באהר כח המושך ובשני כח הדוחה את השתן דרך ב' צנוריו מן הכליות אל המקוה ונופלים בהם ד' נזיקין הנזק הראשון עצירת השתן · השני איהור השתן : הג' טפטוף השתן הד' הזלת השתן ולעומתם נמצאים ארבע הזקות בצנורי הטנופת לבית הכסא כמו שנתבאר באר היטב לקמן ·

עצירת השתן בלעז אישקור'יאה נולד מבמה סבות · מרס קרוש · מליחה עבה · מרוח יתירה : מאבן או מיבלת או מרלדולין וכיוצא בהם הסותמים מהלכי השתן ותרופתו בהסיר הסבה וכל זה ימצא במקומו הנזכר אם יעיין היטב בספרי הלז :

איהור השתן או יותר טוב לקרותו שרפת השתן בלעז דיזוריאה (בל"א דיק ברע כידוגי זייך) וניכר משלשה אותות האלה הא' כי יטיף השתן כמים רותחים טפה אחר טפה בלתי הפסק בנתים · הב' שירגיש כאב דווקא בשעה שמטיל מים אבל לא לפניו ולא לאחריו · הג' שסבותיו על הרוב בעבור המימות הכליות והמקוה ולפעמים בעבור האבן שבמקוה ויקרה לו כמקרה החולי תחתונית והוא שריפת או חמימות הכרכשתא ·

תרופתיו למרק הגוף מהירוקה וכיוצא ויעסוק בסמני' המקררי' והמטהרי' את המקוה וישקהו מי שעורים או של פורטולאקה ולאטוקה וכיוצא · ובסגולה כל יום בבקר מיץ או מי הלב העזים : או בישול העשב מאלב'ה עם שירופו ויאולאטו ·

אם לא נטהר יפה הבית נכנס בו שרצים ההוזרים בכל הדריו · וצריך לגרשם או להמיתם פן יהריבו הבית : השרצים הם התולעי׳ שבבני מעים והם שלשה מיני׳ ולכל מין מדור או שטח בפני עצמו זה למעלה מזה · מהם ארוכי׳ מהם קצרים ומה׳ רחבים : ובכאן הבן שואל איך יקרה שהתולעים שבמדור התחתון או האמצעי שהוא שטח השני עוסקי׳ שם בעסקיהם ולעלול או המיוסר מהם יקרה לו העטוש וטפטוף העינים וכיוצא והוא בעליה גבוה מעל גבוה · הגם שהשאלה רפויה להיות ידוע לכל שהקיטורי׳ המעופשים העולים על הראש גורמי׳ כמו אלה · אבל יש שאלה גדולה הימינה ואיך יקרה לו החיכוך בהוטם ובנחיריו · ואני אמרתי בהפזי למה הדבר דומה כמעט לעני הרופק על דלתי בעל הבית שבמדור התחתון ומושך בהוט של פעמון הנקשר בעליה לעורר הבע״ה הדר בעליה · אותות התולעים הטמוני׳ בקרבים דבוי הרוק והריר הנוזל מפיו ירקרקות אדמדמות מראהו חיכוך הנחירים וטפטוף העינים ושיעול ריח הפה ויהרק שניו בשינתו ובשינה עמוקה ובלבול הדעת וקרחת בהתעלפות וכיוצא · סבתם נולדים מכל מיני מאכלים דשני׳ ושמנים ומתוקים כדבש וחלב וכיוצא ומכל דבר הגורם עפוש · תרופתם הפך הענין כל דבר מר כמור ושואו״ש וקולוצינטידיש אבשינטין וכיוצא · וטוב לגרשם הוצה דרך תחתון ולזה גיאותים ההוקנים העשוים מדבש ומחלב או מבשול הצימוקים או תאנים עם דבש או סוקארו ובתוך כך תתן לו לשתות או לאכול דברים מרים מתנגדים המורידם ומוציאם הוצה והם הרבה בספרי׳ ולהיות שאין ידי משגת לכתוב באריכות מרוב העסקי׳ ארשום כמה איזה נוסהאות בקל לעשותן · דהמשל בזה קח שורש מיקוא״קאנה או יאלא״פא דרכ׳ אחת וכסף חי מתוקן או כתוק בלעז מירקוריו דולצי אישקר״ופולו אחת זנג״ביל רביעית דרכמ׳ ויערבם עם הדבש שושני׳ כפי ערכו הנצרך וזה בבקר ובפעם אחת וטוב למי שטבעו לבניי או יקח ראובארבארו דרכמא אחת מירקוריו מתוק רביעית דרכמא · ונרה אשקר״ופלו אחת ויעשה מהכל אבק ויערבו עם אסוקאר רוזארו כפי הנצרך והיותר טוב עם פרחי אפרס״קון מתוקנים וזה טוב למי שמזגו ידוקיי או יקח אישט״ראקטו של איליבירו ניגרו אישקרופלו אחת · ובהעדרו שורש איליבירו ניגרו שרוי בהומץ לילה אחת דרכמא אחת וזרע סימ״ן ציני׳ (בל״א ווירם קרויט) חצי דרכמא קרה רביעית דרכמא מעורב עם מעט דבש שושנים ויעשה מרקחת לפעם אחת בבקר : או יקח מים של פרחי היפ״ריקום ושים בתוכם כסף חי מנוקה ונטהר מארסו ויערבם כפעם בפעם משך ב׳ ימים ואח״כ ישתה ממים האלה פעמים הרבה וימיתם או יגרשם חוצה · וזולת אלו מסוגל מאד לגרשם קרן צבי שרוף או בלתי שרוף או מירא או אלואי״ש או זרעים שבלעז סימין ציני · סימין טינ״אציטום סימין פור״טולאקה · סימין אציט״וזה · או עשב קור״לינא או מן המי׳ של פורט״ולאקה ושל גראמין היפיריקון ולבעלי אלקימיאה מים חמוצי׳ של קנקנתום · של גפרית ושל מלח וכיוצא · אפס שלא ישקה אותם לתנוק היונק משדי אמו פן יקלקל חלב אמו ויעמידה בקיבה של תנוק עבור חמיצתם · אבל מה מאד טוב לילד קטן שורש פוליקש מבושל בחלב לשתות מחלב זה · משיחה טובה קח מרירת שור · ובסגולה של כוי מעורב עם אלואיש וימתחם על התיכה שלהופית שור או כשב ויניחה על הטבור וזה לך האות אם יש תולעים בבטנו ידביק הרטיה כדבק ממש ואם לא תפול הרטיה מאליה וזה ברוק : משיחה אחרת קח שמן אבשינטין ושל קולוצינטידיש ושל פרחי אגרסקי ויערבם למשיחה · אחרת יקח תריאקה טובה ושמן רוטה או אבשינטין ויערבם ובהעדר כל הנזכרים ברוך או בכפר די לו במין העשב מינטה הוא נע״נע אם

ואחר שלקח פעמים שלש משקה או
מרקחת או אבק או כל דבר משלשל
צריך להקזה אחת ושתים : ואחר כך יכין
העצים והשרשים המסגולי׳ לעשיית המשקה
בלעז׳ ריקוקטום סאסה והם שרש סאלסה
ושרש קינא ועץ גואיאקו הנקרא פא״לו
סאנ״טו ועץ סאספר״אש מכולם או ממקצתם
משקל ליטרה אחת ונחתכים היטב לחלקי׳
דקים וישרם במים משקל עשרה לטרין ·
ויבשלם עד כלות חצים וחצי הנשאר תהיה
למשמרת לתתנם להעלול פעמים ביום
כחצי ליטרה לפעם אחת ויכסה עצמו
ויזיע ·

סילביום החכם קורא תגר על העוסקים
בשרשים האלו הבאים מארץ
הורו וברמי׳ יקרים באמרו הנכם עוברים
על בל תשחית כי כמה שרשים וכמה עצים
הם הנמצאים במדינות האו וכזול והם כל
כך טובים להזיע כאחד הנזכרים והם
שורש סימיליאקס אשפרה פיטוסיטיש ועץ
קווירקוס או בוקסוס או לאבריום וכיוצא
בהם ודע כי לפעמים לא יבוא הזעה בנקל
וצריך סיוע וזה יקרה ע׳ יגיעה · רדיפה ·
ודילוג · וכיוצא בהם ·

ודע שלפעמים מוכרח לתעסק במשיחה
שבו כסף חי והיא מסוגלת יותר
להתיך כל ליחות שבגוף ולפתוח כל
שבילי פנקריאש · וגלאנדולאש סאיב׳אלאש
(ר״ל הנדריס שעל ידם נזכע הריר מפיו ולחין) גם
משיחה זו תוציא כל זוהמא שבגוף דרך
הקאה ושלשול וזיעה ושתן ואופן המשיחה
ומנהגה כך היא מתחילין למשוח פרקי
זרועותיו וידיו ואח״כ פרקי רגליו עד למטה
זולת שתוליות השדר׳ ויש מרחיקי׳ ממשיחתם
פן יבואו לידי פשיעה (ואני שבח לאל עליון
הוד והדר לבשתי שע׳ הנהגה נכונה אשר
הורוני משמים נתרפאו כמה וכמה ממש
הגיעו עד שערי מות ויצאו לחירות) אמנם
כל העוסק בכסף חי והמורכב ממנו יעיין
היטב כי נורא הוא שלא יחטא הנותן
והמקבל · מצד הנותן ראוי שידע הכמות
והאיכות : הכמות יותר טוב לעסוק
בכמות קטן ובהרבה פעמי׳ ובאיכו׳ שנתברר

לו שמתוקן היטב מן הארס הטמון בקרבו ·
ואולם מצד המקבל ישמור עצמו מן הרוח
צפונית ומן המים הקרים ומכל מיני פירות
האדמה כקשואין ודילועין ואבטיחים וגם
לפעמים מן פירות האילן כענבים וכיוצא
בהם ·

משיחה זו נעשית בכמה אופנים או
בתערובת שומן חזיר ושאר שמני׳
וסמנים חמים למזוג טבע הקר שבכסף חי
המשל בזה קח כסף חי הניתך ברוק שלךבבק׳
חצי ליטרה ותערב אותו עם שומן חזיר
שלש אונקיאש ואח״כ תוסיף עליהם שמן
לאבריום ושמן יוניפירום מכל א׳ אונציא
אחת וחצי ואחר חצי שעה שנתערב היטב
ביגיעה הנכונה תוסיף עליהם קאסתור
פרח כרכום וגרגרי יוניפירי ושל לאבריום
מכ״א ב׳ דרכמא׳ ושעוה כפי הנצרך לקבל
תאר המשיחה ויש מוסיפים שאר שמנים
או תריאקה או מיטרידאטום ·

קטור של כסף חי נעשה באופנים הרבה
והנה לך נוסחה אחת קח צינאבריו׳
(כי כסף חי טמון בתוכו) סאנדיראקו אוירי
פיגמינטום מכ״א דרכמאש שתים וגרגרי
לוריום וגרגרי יוניפירי מכ״א ב׳ אישקרופלו׳
שהם ארבעים חטים ועם מעט שרף בלעז
ריזינא נעשה קטורת כתואר העוגות ·

אופן ההזעה ע׳ סיכה או מוגמר הנזכר
אוריעך שבבית הורף בלעז שטופה
או בחבית העשוי להזעה אחר שהוחם
היטב פושט כתנתו ומכסה היטב עצמו
עם בגדים זולת ראשו ופיו יהי׳ בחלון דרך
לחדר או האוהל ועומד על רגליו כדי
שיקבל היטב קטור הסמים וימצא תרופה
יותר בקיטור הלז מן ההתמדה שיתמיד
בשתיית משקה העצים והעשבים המזיעים ·

שער רביעי

ידבר בנזקי׳ הנופלי׳ בהדרי הבית מחמת
שרצים הסובבים והם התולעים שבבני
המעים השורצים בם :

פריציפיטאטוס שטבעו להשחית ולאכול כל בשר חי :

ד אבעבועות בתוך הפה ושבבית הבליע׳ די להם ברהיצה או שטיפה כמי מיץ של חלב בלעז סירום לאקט״ש שכבוהו הברזל בתוכו :

ה רקב שבעצמו׳ · צריך לסמני׳ המיבשים והם הטוט״א והליטירג״ריום או אבק של עץ גואיאקו וכיוצא בהם ·

ו עצם הנרקב צריך היורתר הדים והם כל העשוי מקנקנתו׳ והוא משיחה של מצרים בלעז :

ז אגיפציאקום או משיחה של כופר בלעז קאפוראר׳ מעורב עם אבק פריציפיטאדו ואחר שנטהר היטב יקח סכרטוט טבול בבישול עצי גואיאקו וישים על העצם נפסד וגם טוב לזרה משיחה של טוציאה · (פריציפיטאדו הוא אבק המזיק את בשר חי וידוע לבעלי קימיקה) ·

ח בקעים שבתחתונית או שבירי׳ ורגלים ישים עליהם בישול העשבים שקביוזו שקורדיום ועץ גואיאקו ואם הם יבשים וקשים צריך שירככם ע׳ בישול שורש או עשב אלטיאה או מאלב׳ה וסיר כבוי עם שומן תרנגולת ושרף בלעז אממוניאקו ואם בכל אלה לא יתרפא אות היא לגורל האכזריות של ההולי באופן שלא יקבל תרופה קלה ואז צריך למשיחה של כסף חי הנזכר מעבר לדף : או יקח כסף חי הניתך ברקיקה אליבא ריקנא דראג׳ שלשה עשב איש׳קביוזה אישקורדיום מכ״א דרג׳ אחת שעוה לבנה דרג׳ שלש ועשה מהכל משיחה :

ט כאב האיברים תרופתן ע׳ בישול שורש קינא כי הוא מסוגל יותר להסר הכאב מיתר העצים אבל יוסיף עליהם שורש אטיאה ולפעמי׳ גם התריאקה בסגולה או המטרידאט ומבחוץ ישים על הכאב איזו תחבושת המורכבת מעשבים האלה והם אלטיאה מאלב׳ה מילילוטו פינוגריקום או לחם הנבשל בתוך חלב ומעט כרכום או ישים עליו חלב המכסה את הכרס שבכבש בעורנו חם ·

בצלצול האזנים אחר ההרקה כוללת והרקה פרטירת של ראש מן ליחותיו הרעות הטמונות שם יטיף לתוך האזנים שמן של העץ גואיאקום או של העץ בוקסוס :

בחולי השועל אם מהמת הארס נופלים השערות שבראשו וריסי עיניו וזקנו יעסוק בתרופות הנזכר׳ בפרק שמיני אבל יוסיף עליהם עץ גואיאקו ושאר עצים המסוגלי׳ בחולי הלז ·

בועי וטנרי (לשון המשנה) והם כמו אבעבועות קשות ההוי׳ בעור הבשר ומתרפאים בבישול העשבים המסוגלים לרככם ·

שכבת זרע בזובו מא״ש או מאש׳ תרופתם משקה העשוי מעצים גואיאקו וסלסה משך עשרים יום ואם בכל אה לא ימצא תועלת אז צריך ללקיחת המרקחת ד״מ קח זרע לאטוגה וזרע ויטיש וזרע קאנבוס מכל אחד הטים ארבעים אבק של שורש קינא ושל עץ סלפה מכל אחד דרכמא אחת · קונסירב׳ה של פרחי נינופ״ראש אונקיאש שלש ועם שירופו של קאפיל ווניריש יעשה כנהוג מרקחת שכמות לקחתו דרכ׳ א׳ לפעם אחת לקטן · ולגדול עד דרכמונים ארבעה ויותר בבקר ודי לנו לדבר בתרופות פרטיות :

רפואה כוללת רצוני סדר הרפוא׳ לעולם יתחיל בסמנים המשלשלי׳ ליהה הארסיירת הוצה אם למעלה ע׳ הקאה נכונה ואם למטה ע׳ כוס המשלשל והכל כפי מזג האדם והזמן ויעיין בפרק המדבר במשלשלים ושבהו הרופאים את כסף חי לערוב בתוכם בין במרקחת ובין בגרגרים הנקראים פילוראש ·

במרקחת המשל בזה קח כסף חי מתוק (לא פסוק מתוק אלא סימתוקן יוזרסו) בלעז מיר״קוריו ד״ולצי חטים עשרים או שקרופולו : קאטוליקון דרכ׳ שלש׳ · ועשה תערובות או יקח מירקור״אי ד״ולצי הנזכר חטים ט״ו פילרוראש אלפאנ״גיא דרכמא אחת ויערבם לבלועם בהצי לילה ובפעם אחת ולאיש הזק מוסיפים כמותם ·

פרק יא · ידבר בנגע הבית והוא חולי הצרפתים אותותיו סבותיו ותרופותיו :

חולי הצרפתים חדש הוא בארצות האלו אף שישן הוא בארץ הודו או ארץ החדשה יען שבשנת ה"רנג הזר לארצו התייר הגדול קרישטופ'רו קולומ"בו מארץ החדש' הוא וחילו ויחל העם לזנות את בנות ארץ איטליא ויחר אף ה' להביא עליה מכת הארץ ואת תחלואיה אשר חלה ה' בה וחיל הצרפתים אז בארץ הנלחמים בגבול נאפולי וירשו גם הם החולי ההוא זאת שמו לקרותו על שמם ביום הזה מל פראנצ"זי ועם היות שהוא חולי ההודיי או האיטליאני אמנם בספרי לאטין יש קוראים אותו לואיש ו"ניריש ויש קוראין איתו פוד"נטאגרה ואני קראתיו אנדרלומוסי' קטנה (פי' הכריתה הכנסים והכנסים כמגפה) והוא לג' טעמים הטעם האחת לפי שבא מזנות : הב' לרוע איכותיו וארסו ארס המגפה ממש כי דובק בארם הבא על איזו אשה טמאה ברגע כממרי ויתפשט תכף בכל איברי הגוף : הג' כי דומה לכל עניניו ומקריו כמכת המגפה ממש אפס כי המגפה ממית וזה אינו ממית אם לא שיתהפך לשאר חולי כשקוי ושדפון וכיוצא ואז ממית הוא אבל לעולם יסוריו קשים מן המות :

אותות החולי כמעט כאותות המגפה : המגפה דובק' בארם על ידי נשיבת אויר הארסי אצלו כך חולי הנוכחי דובק באדם ע"י נשיבת האדים הארסים והזותמא מביאה טמאה : הב' המגפה תכף תתפשט בראשי האיברים כך זה יתפשט בכלי זרע וההולדה וגורם עיפוש ויתחיל ממקום שקלקלו לזוב שכבת זרע ונולדים נגעים מובאשים בזכרות הזכר ובנקבות הנקבה : הג' במגפה תצמיח בועה בין ירכתי האדם כך בחולי הלז תצמיח בועה בלעז בובון : הד' במגפה נולדים אבעבועות ארומים מבהיקים בחולי הנוכחי ג"כ בועי וטנרי. הה' בי מעיפוש הדם נולדים כתמים בכל עור בשרו כך בכאן כמקרה א' יקרה להם הז' במגפה נראים נגעי' בפה ושחור הלשון כך נראים בחולי הלז בפה ובבית הבליעה · הח' במגפה ריח רע יתעשן מהורי הגוף כמו כן סרוחים על מטותם החולאים האו · הט' כאב ראש אכזרי ג"ב בכאן תמצאהו וביותר בלילה : אות היוד שהמגפה איננה נדבקת באדם העלול בחולי הלז ועוד הרבה במואה שהשגתי ולא אביאם בספר לבל ילאה הקורא המשכיל ודי למבין באלו :

בסבתיו רבו הדעות זה אמר בכה וזה אמר בכה · כת הגאליני אומרים שבא מעיפוש הדם וכח ההזנה שבכבד וי"א מאיזה ארס הטמון ברם וכת האקאמי"א מהם כת של שילב'ה התולים בארם המוצי ויש התולים בארם מלוחי וכל זה לא שוה לנו אך די לנו שנדע שמקורו ביאה טמאה לנפש ווזהמא המטמא' במגע וכל זה הרון ה' השונא את הזנית כנראה ממקריו ·

רפואות הולי הנוכהי נבדל מרפואת שאר הליים וכמו שהחולי הדש גם תרופותיו הם חדשות · והכל כפי מדרגות החולי ומהן בוללות ומהן פרטיות : כוללות אני קורא סדר הרפואות הנוהג מתחלתו עד תומו · ופרטיות הם המסוגלי' לכל פרטי המקריים הנופלי' בחולי הנוכחי :

א המשל בזה אם יש בועה בין ירכתיו · (בלעז בובון) יניח עליו רטיה של דיאקי"לון וקודם גמר בישולו יפתיהנה באיזמיל ואם נובע ממנה ויהצנה עם בשול עץ גואיאקו ויטהרנה עם שמן טארטארו וביוצא בו · ויניח עליו רטיה עד שתעלה ארוכה ·

ב שאת או הבורה ברגלים ירככם עם תהבושת דיאלטיאה או עשבים המסוגלים לכך :

ג יבלת בלעז ב'ארוגה הותך בגמי וגם באם שאפשר לנתקם על ידי כרוכת המשי או שער של סוס נתקים ונהתכים באופן זה ואם שהם מלאים באופן שאינם מקבלים כריכה צריך שירככם עם שרף בלעז ארמוניאקו הניתך בהומץ ואהר כך ישים או יפזר עליו אבק בלעז

פריציפיטאטום

וקליפת האתרוג או מלח העשוי מאפרם או תמציתם או יינם וביותר יין האבשינציאו או אליקסיר פרופריאטאטיש כמו עשר׳ טפות כל יום ביין או במרק של בשר וטוב לו בישול קאב׳י מה שמקדם היו שותי׳ בכאן הישמעאלי׳ וכעתה נתפשט בכל ארצות הגוים : או בישול הטי בלשון תוגרמא ג׳אי ב׳אריאן ס׳לב׳יוש המחודד תולה אותו ברתיחת ותערובות הארומה והלבנה נפסדה בצינור של המרה ירוקה בלעז הולו דו״כוס שרפואות שתיהן הוא מלח של העשבים הנזכרים וכל מיני שרף הנוטף מעצי הקטף המשל בזה גומה גאלבא״נום סאנגא״פינו . ארמניאקו · מאסטיחיש · סוקצ׳ינום · מירהא · וביצי הקאסט׳ור וכיוצא בהם · ולהיותם טובים המוצים למזגי הארומה הורה לנו הדרך הטוב שנערב בתוך הסמנים מעט רוח מלח בלעז אישפירי״טוש שאליש או טארט״ארו וויטריאולאטו וכיוצא בהם · וטוב להתעסק במתיכים ובמפתחי׳ הטחול והכליו׳ והגררי׳ שבלעז גלאנדולי (בל״א טריזין) שבקרביים ולטהרן מזוהמתן ושיבת סינירטו ההכם את אנטימוניו דיאפ׳ורטיקו · ועוד הוריע אותנו סינ׳רטוש הנ״ל שמיץ העשבים המסוגלים להולי זה יותר טוב מן בישולם · וכל זה עבור המלח התקוע בלבם אמנם יהיו נמתקים ע׳ סוקארו כדי שלא יזיקו את האיצטומ׳ עבור הרותם אפס כי בקדחיו׳ חדות ירהק מהם או לפחות יתקנם עם מיץ חלב בלעז שירום לאקטיש · הנה העשבים הפשוטים הטובים להולי זה הם פרטיים ואחד גדול מחברו במדרגתו הא׳ הוא קוהליאריאה היותר משובח · ושני לו ביקה בתנגרה · שלישי לו נאשטורציאו אנואטיקו ואחריו שאר מיץ נאשטורציאום ואחריו שוויש והרין הוא מרור של האשבנזי׳ ואחריו פ׳ומאריאה · ואחריו היל׳ירוניא · ואחריו קירופ׳וליו ובן עוד הרבה כמו טריפ׳וליום אצ טוזום · פינאזוטיש · אירוקה הרדל וקליפת נאראנצי ומן השורשים ודרוגירא זנג׳ביל ונרקיני וניפורי ומן ה... ... של סירו׳ו שהזכרנו · ונ...

אפעה ורוח טארטארי או שמן פיני · או של בטנים או של עצי רותם ורע כי בכל כאב ראש בחולי זה צריך שיעסוק ברפואות עצמיות · המשל בזה כמו שהחלב תוליד כאב ראש (מאמר אבוקרט החלב לבעל כאב ראש רע) כך בהולי האישקורבוט החלב היא רפואה מבחררת לשכך את הכאב ולהמתיק את החד והחריף והמלוח : ותרופות חולי החניכים יקח פרחי מעשב אקוליג׳אה ועשב רוזמארין קוהליאריאה נאשטורציאה ועלי ראבאקו שבלשוננו טוט״ן ואם שמתנועעים השניים יוסיף על העשבים הנזכרים דבר מחזיק בל ימוטו ממקומם ולפעמים יש להבות בחניכים אז יעסוק בשפשוף העשבים המקררים והם זימפיר ויב׳ה · פלאנטאנני · וכיוצא · בכאב השינים יקח בשול העשבי׳ שאויאה · פלאנטאנני · היאושקאמנו · רוזמארין שורשי ביזטורטה · פ׳יליציש · ויוסיף על בישולם מעט חומץ · לכאב הרגלי׳ שיקרה לחולה הנוכחי וביותר בלילה טוב לו בישול העשבים והסמנים המביאים זיעה : לכאב הבטן רוח של מלח ארמוניאקו או אליקסיר פארא״שילזי או רוח קוהליאריא מעורב עם רוח ניטרי׳ · ולפעמים צריך לרפואות חצוניות כהלב שנבשל בו פרח קאמומילה או פרח שאמבוקו או גרגרי לוב׳ריום · בכאב הפרקים צנון כתוש עם חלב למי שיקיא תמיד תן לו לשתות חלב גם עשה לו תחבושת מהלב גם טוב ליתן עיני סרטן ושן של פ׳יל וקרן צבי שרוף וכיוצא שחוקים היטב · ומן המורכבי׳ מים של מינטא ושל קנמון גם שירופו של חבושים · להולי המעיי׳ כל העשוי מעשב אבשינטיו וגרגרי מאסטיהי לפצעי׳ והבורו׳ שברגלים מסוכנים פן יתהפכו לסרטן וטוב לזה משיחה של ראבאקו גם סאח״רו שא״טורני · או משיחה של צאפיין וזו גוסהתו קה מיץ כרפס · ומיץ מילוטו . קוהליאריא מכ״א דרכמא אחת דבש של רוטה ומהכל נעשה משיחה ואח״כ יוסיף עליהם מירדא וביוצא ·

ורבוי הרוק וקפציו הוורר מפיו · כאב
הראש וקוצר רוח · וקושי הנשימה · וכובד
הגוף · או חולשת הגוף כאב המתנים
והכליות · והפרקים ויוליד לפעמים חולאי׳
יותר רעים ונאמנים והם רעש איברים
והכווץ והשתוק והכפיה והשקוי והקרחינ׳
חדורת והקוליקה ועלופים וכיוצא בהם
הנקרא מקרים האישקורבוט ;

סבותיו רוב הרופאים מיחסים א׳ הטחול
שאינו מריק או אינו דוחה את
הפסולת הכמוס במרתף הבית והוא הטחול
או יותר נקל להבין אם יתאחרו שמרי הדם
שם מתהפ׳ למרה שחורה ושרופה ומלוחה ·
ויש כת אחרת שלא אבו דרך זו ·
אלא שהטחול איננו מושך אליו חלקים
מימיים אשר בקילוס או אם יתערבו עם
הדם ויתילד חולי הלז וכעדות הורשט״וס
החכם ע׳ הנתוח אשר מצא בקרבי בעל
אישקורבו״ט דם בלתי מתוקן כמו מוגלא ·
וו״ליש המהודר רוח אחרת בו ואומר
שיקרה זולת חסרון הדם אא בסבת מיץ
העצבי בלעז שוקו״ש נ״רבינוש המתהפך
להימוץ וסובר שיקרה לעובי הדם כמקרה
אשר יקרה ליין ההוה על אחד מב׳ פנים
ר״ל או שפועל הגפרית במלח או שפועל
המלח בגפרית (עיין בספרו הנחמד במהות החמוץ)
באמרו שירתיח הדם המוחם באישקורבוט
ובטבע הגפרית וניכר מאותותיו פנימיות
והיצוניות · פנימיות הן קיא ועילופים ·
ושלשול הבטן בין ברם ובין בלא דם ·
ומכאובים אכזריים ויפות להם התרופות
האמצעיות ויתרחק מן החריפים והחדים
כמו הקו״חליאריא והמרור של האשכנזים
(בל״א חרין) וכיוצא בהם ; אותו׳ חיצוניו׳
הן כתמים או אבעבועות ונגעים וכיוצא ·
השני אם בסבת המלח הפועל ואז
יהיה הדם עב ודבקיי ולא יראה בעור בשרו
שום נגע ואות מאותות הנזכרות ; אבל
יהיה ההולה עצל וכובד התנועה וחלוש
וקוצר הנשימה · ולפעמים יקרה להם
הערבוב והסבוב והכווץ וגיאות לו הרפוא׳
החמות כטבע המלח הרוחני בלעז סאל
בולאטילי גם כל הסמים העשוים מברזל
המתיכים את הדם ולדברי האומר ותולה
בסבת החימוץ והחדות שבדם יהיה דומה
ליין הנהפך לחומץ וככר הביא סיניר״טוש
החכם ראיות רבות על זה · ולכן אמרו
הרופאים שאין הבדל בין אישקורבוט
למיראקי״אה אא הכמות ר״ל שתקוע יותר
ברם האדם גם דבק יותר בו וכמעט ירושה
לכל היושבים בארצות הצפונים והשוכנים
על חוף ימים באלטי״קה עבור רוע המזון
שניזונים מהם המאכלים מלוחים ומעושני׳
והיין חי והתוסס או המים מן האגמים
והיאורים המעופשים והלחם הספנים
והמלפפות והקטניות והגבינה הישנה תחר׳
והמלוח׳ ועוד שאר מאכלים קשי הבישול
האוכלים בארצות ההמה · ועוד אמרו
הרופאים שחולי זה הוא מן התחלואים
הנדבקים כמו חולי הצרפתים (שקורין
מאל די פ׳רנשיאה) וכשאר נגע וצרעת
וכחולי הקהלטאנ״עש שבארץ פולין או
כחולי העינים שבמצרים וכיוצא ;

רפואותיו נבדלות (כדעת וויליס החכם) לשתי
סבות מתחלפות שבדם · ר״ל
או שהדם עב ונוטה אל תקרירות ויהיה
סתומים בטחול שלו ואז נאותות תרופות
והרכבות הברזליים או להפך מרוב חומו
ורתיחת הדם ימלא הכרס וירכתי הבטן
רוחות ואז נאותות התרופות האמצעיות
והמכבות את החום וירחיק עצמו מכל
הרכבות או פשוטות הברזליים · ודע
שגדול הרופאים הזהיר את כל העוסקים
בתרופות העשויות מברזל שאם יראו
בטינופת החולה צבע הברזל כי זה אות
להעדרת החומר הנצרך להתכה ולהרקה
וצריך שיסלק ידו מאותן התרופות ·
אמנם אם נראים אותות רוע חומרים
וביותר המוצים התקועים בקרבים או
המעורבי׳ בדם אז יעסוק במתיכי׳ ובמחתכי׳
ובמרקים ושבחו הרופאים פילולי
טארטארי בונ״ציאי (שם מחבר) או פילולי
ארמונ״אקו קב׳ירציטאנו (ג״כ מחבר)
ושאר סמנים המסוגלים לפתיחת הסתומי׳
טובים הם העשבים המרים כמו ראש
בלעז אבשינצ׳אום · צינט׳אברום גינצ״אנה
וקליפת

במאכליו של חורף להיות שבקיץ הקיבה
הלוש׳ יותר : ועם כז לא ידקדק הרבה
בכמות המאכל כי מהרגל נעשה טבע
שני · אבל יתן רווח בין סעודה של
שחרית לסעודה של ערבית בתשע או
עשר שעות · וירחיק עצמו מן החמוצים
והגורמים רוחות בקרבים : מה מאד טוב
הטיול בשווקים בגנות ובפרדסים ובמקום
שאווירו צח וכן להפך ישיבה תמידית או
במקום אפלה : הנה המקרים הנזכרות
בתחלת הפרק הנופלים בחולי הלז כמו
חולשת הקיבה : הימוץ יתירה · פיהוק
גיהוק · התעלפות הלב · וקפיצת הלב או
קוצר הרוח וכיוצא כל הענינים הנזכרים
נמצאים בפרקיהם אבל כאב הבטן וקרקורי״
שבמעים מתרפאים ע״י רפואות הנזכרות
זולתן : רטיה טובה לשכך הכאב קח
גומה ארמוניאקו הנתך בחומץ א׳ אונציא·
טאקמא״האקה ורטייה של מוצילאג״יניש
מכ״א חצי׳ אונקיא ומלח ארמוניאקו ג׳
דרכמאש ויעשה מהכל רטיה להניחה על
מקום הכאב ויותר טוב יהיה למשוח עליו
מקדם שמן לאב׳ריום או של צלף או של
ליליום לבנים או של קמומילה ובהעדרם
מים של המלכה מאנגאריאה : ולפעמי׳
יתחבר אליו חולי הקוליקה או איליאקה
היותר אכזרי שבעולם שבשביל זה כינוהו
הרופאים בלעז מיזיריר מיאי רחמנא ליצלן
ואז הרופא הזריז קונה לעצמו שם טוב
בהסר הכאב האכזרי וישתדל תכף לרכך
הבני מעיים אם אינם רפויים וזה יהיה
ע״י חוקנה המסוגלת לחולי הקוליקה
המוזכר (בדף קמ״ד) ועל ידי משקה
הרפואה המשל בזה קח מים של מינטה
א׳ אונקיא מלח של טארט״ארו גרעי׳ ט״ו·
גומי ארמוניאקו הנתך בחומץ חצי דרגמא
דיאגויריון גרעי׳ עשרה · עוגה של האנדל
גרעי׳ שלשה · שירופו של תפוחים או
של שושנים או של ויאולה דרגמ׳ חמשה
ויעשה מכולם משקה הרפואה · וכדברי
ריבי״ריוש יקח לואיש דרג׳ א׳ לואיראנום
אופיאטום גרע׳ ד׳ דיאגרידיום גרעי׳ שבע׳
מעורבים היטב לתמונת הפילולי ויקדם
בפעם אחת וישכך הכאב · ומן הרפואות
חוץ לגוף הם השמנים המשככים את
הכאב והם שמן של זרע היאושקי״אמו
מעורב עם השמני׳ החמים כשמן קאמומילה
וכשמן אנ׳טו וכמהון או יוניפירי וכיוצא
בהם · ובילדים קטנים הצועקים יערב
בתוכם התרי״אקה · ובהעדר כל הנזכר
יקח פרוסה של רעפים (בלעז טיג׳ה ובל״א
ציג׳ל) שהוחמה ויתנה על הכאב וגם בה
ימצא רפואה :

פרק עשירי · מדבר בחולי רוע המזג
הנקרא בלעז אישקו״רבוט ·
ובל״א והצפוניים שארבאק איכותיו סבותיו
ואותותיו ורפואתיו :

אישקורבוט או שארבאק הוא
חולי רוע המזג ויש
מחלוקת בין הרופאים אם הוא חולי חדש
או נתחדש שמו סינירטוש החכם האריך בזה
ואמר שאיננו חדש אבל נתחדש ונשתנה
שמו · ואני אומר שגם ן׳ סנה מזכירו
בחולי הטחול באומרו · ולפעמים ירבה
עמהם שחיני השוקיים ואיכול השינים
והחניכים לעובי הדם היורד בשחיני
השוקים והפסד האיר העולה לצד החניכי׳
והשינים :

איכותו החולי ומהותו תדע שזה כמו
מאה שנים שהתחילו המחברים
להזכירו והם הרופא דורונ״או והנלווים
עליו כי נראה שמאז ומקדם היו עלולים
בו אנשי אינגלאנדה והולאנדיא׳ וגירמאנ״יא
ושוויציא וכל היותר קרובים לקוטב הצפוני
עם כל זה לא היה כל כך ניכר וידוע אצל
הרופאי׳ כמו עתה · וכתבו הרופאי׳ שחולי
הלז הוא תולדת של חולי היפוחונדריא
בערבי מיראקיאה וגם גדול כח הבן מכח
האב בכל מקרותיו שהן יותר קשות
ויותר אכזריות :

אותותיו כאב הירכים · וכתמים בעור
בשרו ובועות או נגעים ברגלים
ואיכול החניכים ורקב בשינים וסרחון פיו
ורבו׳

ווירמוט וויין) או מיץ האבשינציאי ולבעלי אלקימיאה נותנים וויטריול מארטיש · קרוקוש מארטיש אפירטיבי וכיוצא ובתוך הסעודה טוב לאכול העשב נאשטורציאו · אירוקה · אישפארגוש · פיניקולי פיטרוזיליו קאפארי כרכום קינמון קדה וכיוצא בהם וטוב לנפוח הטחול ספוג אחר טבול בהומץ חזק שכבהו ברתוכו האבן פירוטיש (בל״א קייז סטיין) ובל׳ ישמעאל ג׳אקמאק טאש׳י · אבל בהתלהבות הכבד הזהיר אותנו גאלינוס על הדברים המקררים הרבה והחמוצים ביותר כי גורמים בטול הבשול · ויהיו סבת המורת (עיין באפוקרט מאמר ג׳ פרק פ״ג) ·

פרק

תשיעי · מדבר באחד מנזקי המרתף · שהוא הטחול המוליד חולי היפוהונדריאה ·

אותות החולי הלז כאותות עצם חולי המילאנקוליא אפס כי כבתותן מתחלפות ורתיהן שונות : ואלה הם : חלישות הקיבה · ורוע העכול · ופיהוק · וגיהוק : וגפוח הבטן · פעם בעצירות ופעם בשלשול · ודפיקה בבטן או בירכתיו ועל הרוב בשמאל : וקרקורים שבמעים והתעלפות הלב · וקוצר הרוח או קושי הנשימה · וכאב החזה · וכאב האיברים · ולפעמים כאב או סבוב הראש ופחד ורעדה וסימור · ורוע המזג · ויקיצה · פניו זועפים · רז התבשר · וויבש הגוף · ונפוח ורידי הטחורים · ועוד הרבה כמו אלה שבנקל ניכר עצם החולי ·

בסבות החולי האריכו לדבר הקדמונים והאחרוני׳ וכדי שלא אהיה למשא גם לא ילאה הקורא האהוב בחרתי לדבר בקצרה והיותר נצרכים ודע שיש מן האחרונים התולים בסבות מתחלפות ר״ל בחום הכבד וגרירות האסתומכא ויש תולים ברוע העיכול הנהפך למיץ חמוץ · ויש תולה בנסיונו בעיין הגהות שבסבת סרטומי ורוס שבמדינתיר ום וציליאקה והחלב המכסה · והקדמונים תלוהו בסבת מרה שחורה והאחרונים במיץ טארטארו או מיץ קלוי או מיץ לימפ׳ה המעורב בדם · זה הכלל כפי השתנות הסיבה ישתנה ג״כ החולי כי יש חולי שבו חולשת האסתומכא וקיא · ורבוי הרוק · ורבוי השתן ומימיו ושלשול הבטן · ולפעמים בהפכו ר״ל בעצירות הבטן וויבש הפה ולשון וצמאה גדולה וכן על זה הדרך ביתר המקרים · והולי זה אבוקראט מזכירו אבל שינה שמו בקוראו חולי היובש וגם גאלינו מזכירו אמנם לא היה שכיח כל כך כמו שבדורנו הולך והזק באופן שלא ינצל ממנו אפילו אחד מעיר ושנים ממשפחה · ומואס אני במחברים המדברים גבוה גבוה שסבותיו שינוי המאכלים שלא כסדרם ושלא כהלכתם וממשקים הקרים אליבא ריקנא וגם אחר הסעודה וביותר בקיץ בתערובת השלג והנם שוא ידברו כי דורות הראשונים לא היו יותר פרושים וסבלנים מבני דורנו ונסלק בלבול דעתם ונסדרו רפואתיו :

רפואת חולי הנזכר תהיה בשלש׳ אופני׳ · האופן האחד לפתוח כל סתום · הב׳ למרק רוע החומר · הג׳ לתקן מזג המקולקל : ש״לביוש החכם משבח כל מיני שרף הנוטף מעצי הקטף והם חלבנה סאגאפינום · אמוניאקו״ם · אפופונ״אקום · וכיוצא יעשת מהם נרגרים בלעז פילולי או בכל אופן שירצה ומסוגלים לטהר ולפתות כל הורידים שבגוף וביות׳ בתגבורת הלבנה וכן לו היין הטוב והבשמים לחזק המוח והאסתומכא ולפתוח כל סתום שבקרבים (וסימן לזה) חמרא וריחנא פיקחין ובהעדרם טובים במקומם מים של פינוזו או מינטה או של שושנים או מיליכא או פיטרוזיליו וכיוצא : אפס כי האדם שמעיו רותחים אל יהא עסקיו עם הנזכרים פן יוסיף חום על חומו · אבל יעסוק בדברים המבטלים את החום וקורשים את המוץ והם החתר ועיני סרטן ועצי אלמוגים והיסומין בלעז אזירו ([illegible]) שהוא כדי ול ומרתוקן : לא יהיה מאבליו של קיץ

פרק שביעי מדבר בהתלהבו' ובצמיחו' המיזינטיריום ופנקריאס :

לפעמים בסכרת הסתומים ש שבמיזינטריו' פאנקריאס גלאנד"ולאש · נולדות צמיחה ומורסה וכיוצא · וביותר אם דם כנוס שם · ולפעמים יתפשט עד שמרגיש כובד וכאב במעיו : ולפעמים יתפשט עד קרומי הכסלים או כירכתי הבטן התחתון ולאו דווקא יקרו תחלואים הנזכרי' למיזינטיריו' בלבד אלא גם לזולתו לאיברים פנימיים הנמצאים בתוכם איזה גלאנדולאש המסוגלי' לאסיפת הליחות ההרות שמהן נולדות אבעבועות או מורסות קשות כמו (בלעז) צירא"ס וכיוצא או נגע או סרטן או ממילוי מיץ לימפ'א כנגלה לבעלי הנתוח : ובסכתם נולדים כאבים שונים בבטן ותעוב המאכל בלעז נאב'זיאה · וקיא · ועצירת הבטן · וקדחת דקה · וכאב הראש · או תמהון או שגעון ושאר הליים רעים במה שבנקל יבוא הרופא ההמוני לידי שגיאה ליהסב לי הכבד והטחול והכליות וכיוצא בהם :

אותותם אם יש להבה או מורסה במיזינטיריום או בפנקריאס

כאשר נגמר בישולו נראה בטינופות אות עפוש ואינו נראה שום נפוח במקו' הכבד או במקום הטחול וגם לא ירגיש שום כאב · ואולם כמו שידיעתן קשה כך רפואתן קשה כי עם היות שנגמרו בישוליהן לא בנקל נרקים דרך היציאה או דרך השתן אלא שתהיה המוגלה מסוגרת שם ותתעפש · ואם עוברת לצד אחר ותהרש איזה חולי שיש בו סכנה כמו הקוליקה ורעש איברים בלעז פאראליזיש או שלשול דם בלעז רושינטיריאה· וגיר הנשה בלעז סיאטיקי · ואפילו אם נגמר בשולן ונפתחה המורסה עדיין העלול בחזקת סכנה עומד פן לא נטהר יפה ולא תעלה ארוכה אם לא שיקוה הרופא לתשועת הטבע ויעיין אם יש אות התלהבות ישתדל לכבותו גם יראה שלא יעמוד ויאחר שם דם הסגור ויפים להם הסמי' המביאי' זיעה בלעז ריאפ'וריטקו הנזכרים (בפרק ר' ארץ תהרשה) ואח"כ יעסוק במבשלים ובמתיכים ומחתיכים את המורסה · ומה מאד יפה להם ש'פורמה' סיטה ודם תיש ומומיא ומיץ עשב הופיריקון וגרעיני יוניפירו וקרן צבי וקאראבי (בל"א אויגין שטיין) ורוח מלח ארמוני'אקו מרתוק ואיליקשי'ר פרופידי'טאטיש ואחר שנפתחה המורסא טוב לשתותו טיריבי'נטין או באלש'אמו הבא מארץ אשור או הבא מארץ ההדש' בלעז באלסאמו די פירו ואם יהיה נצרך להעבידו דרך מעברי השתן אז טוב להם הסמים המגירים והם עיני הסרטן בלעז אוקולי ק"אנקרי ועשב קארדו שאנ'טה וצינטודיום מינוד ושורש לין וויאריסיאה וכיוצא בהם ובאופן זה מתרפאי' כל החלאים הנזכרי' הנמצאים במיזינט"ריו או שבפאנקר"יאש :

פרק שמיני מדבר באיכות הסתומים ובכמות ההתלהבות שהיא בכבד ובטחול :

בכבד ובטחול יקרו ג"כ סתומים וצמיחות ומורסות ·

אותות בנקל ניכרים (א) אם נראה איזה נפוח בירכתי הבטן בימין או בשמאל (ב) ונאמר אם בכבד ירגיש כובד במקום' וביותר בנשיבת הרוח · (ג) וכהתנועעו אחר הסעורה לפי שהטרפש עוטף את הכבד : ואם יש בו התלהבות תמצא בו קדחת · ושיעול יבש · וקושי הנשימה · וברפק מהיר וקשה : (ד) ואם בטחול תמצא בו נפוח קשה בלתי כאב בלעז צ'יראוש (ובערבי דא"לאק) · וכדברי אבוקראט בא בסבת המים הרעי' מאגמים ומיאורים שמהם נולד נפוח הבטן ורזון הגוף וכגוון כרמומי :

רפואת סתומת האיברים הנזכרים דומה לרפואת מיזינטיריום · ופנקריאס הנ"ל · והיותר טוב ובנקל יהיו המים הברזליים · ויין של אבשינציאו (בל"א ווירמוט

הרופאי׳ הקדמונים עד אחר העיון הגדול
שבעלי הנתוח יגעו ומצאו מה שהראש׳
לא השיגו ומכש״כ שלא נמצא בזאת
בספרי לה׳ יען שאפילו בלטין אין זכרון
לראשונים לכן נרבה לבי לכתוב קצתן
וזה החולי דע שבכל צינורי הגוף אם יקרה
איזה עיכוב או סתום מעברתו כאיזו ליחה
עבה דבקית בלשון הרופאים קוראי׳ אותו
סתומים וזה מצוי בורידים הלבני׳ (הנקראי׳
ונ׳ לאקטי״אה) עבור צורתם ומיץ שבהם
(פעו׳ עובר הקילוס לכבד) העובר דרך צינוריה׳
הוא חלק אחד מהקילוס (והוא היותר
דק) אל משכן החלביים · או לבנים ·
ומשם דרך סימפוני ההזה בלטין טובולוס
טוראציקוס עובר אל משכן ההלביים וזה
נתפרסם בשנת הש״פה לפרט קטן על
ידי הנתוח של הרופא קאספארו
איזיליאו ׃ ב׳ והנה הרופא ומרטוס
הורה לנו ה׳ אופנים בסתומים · הראשון
יקרה לעת שהורידים אינם מוצצי׳ את
הקילוס כפי הנצרך מן צינורי המעי׳ והוזר
לאחוריו ואז תחלת השרפון (הב׳ בעצם
הצינורים (הג׳) כשעובר הדם מן העורקי׳
אל הורידים ׃ ע׳ הגדרים בלט׳ גלאנדולי
של המכסה בלט׳ מיזינטירידיוס ונעכב ארהו
ומונעים הקילוס מלעבור (הד׳) בסבת
צינורי לימפ׳אטיקה (כתגלס סבת הת״ל על ידי
כ״רטולינו מארץ סוויגיאס) והוא על ב׳ פני׳ או
שהם הלושים ובנקל נבקעים וממלאי׳ מים
את הלל הבטן והוא תחלת השקוי בלט׳
אשציטי״ס ׃ או יהיו הזקים ואינם נבקעים
אבל נפוחים ומעכבים הדרך מלכנוס
הקילוס לתוך הורידי׳ הנ״ל ובסבה נולדים
מורסות ׃ (ה) כמו שבסבת הסתומים
נולד רעש האיברים ושתוק וכיוצא בהם
כך יקרה לעצבים שבמיזינט״ריאו שבסבת
הסתומים שבהם מתעכבים וגורמים רקב
הבשר והשרפון והרבה כאלה ולכן טוב
דבר הרופא פאב׳לו ברביטו שלא ימצא
השרפון שאין מקורו מסתומי הגלאנדולי
המיזינרירויוס ׃ וכדרך זה נאמר בגלאנדולי
הבתנים או משכן ההלביים וגם בסימפוני׳
הכאה כידוע לבעלי הנתוח שברורנו ולכן
כדברי רופאי זמננו בקושי נאמין שהקילוס
עובר אל משכן הלב מכמה טעמים הטעם
הראשון שאלמלא כן בנקל היו נסתמים
צינוריהם מליחות גסות ודבקיות ואם
שיאחר שם נעפשי׳ (הב׳) או שיהיו בסבת
רפיון או רחיקות או בקיעות הצינורים ·
(הג׳) פעם עבור הקילוס עצמו ופעם
עבור הכלים אם נולד בהם עיפוש נולד
בהם רוע הקניה בלע״ז קאחיקשיאה ונפוח
הבטן ורגלים · וקושי הנפיחה וכובד
בפרוכת הלב ורפיון איברים וקדחת קטנה
וביותר קודם שיעברו עליו ארבע או חמש
שעות אחר הסעודה · ושלשול הבטן
בשמרים לבנים · והשתן מימיי ולכן לדברי
הרופאים שבדורנו כמעט סתומים האלו הם
מקור לכל החלאים ׃

הנה אחרי ביאור אופני הסתומי׳ שבגדרים
הנקראים בלע״ז גלאנד״וליש ובעצבים של
המכסה בלע״ז מיזינטיריום ראוי לנו לדעת
אופן פתיחתם ונאמר שיפים להם הסמים
המתקני׳ את החומרים הגסים והדבקים
להתיכם לחתכם לרככם ולהריקם בנחת
ולא בהזקה · ושבחו החכמים בעלי
האלקאמיאה את הטאר״טארו ויטרי״אולאטו
ואת היין שנשרה בו אבק הברזל קאליביש
(בל״א שטאהל) או בהעדרו יקח במקומו
את המים או היין שכבו בו פעמים הרבה
ברזל הנזכר · וגם יעסוק ברפואו׳ המושכי׳
ומריקים את הפסולת דרך התחתון · רצוני
בזה החוקנים הרפויים המרכבים והמטהרי׳
את בני המעיים אמנם הרפואות הניאותיות
חוץ לגוף הם שמנים ומשיחות המרכבים
ובפרט הרטיה בלע״ז (אמפלאסטרו די
ציקו״טה·) ולפעמים מתרפא בנהגה טובה
ושמורה בלבד בהתרחק עצמו מן המאכלי׳
העפציים ודבקיים ומשתיית מים קרים
ומביטול מלאכה כי נאותה להם התנועה
וביותר בבקר אליבא ריקנא גם אחר המזון
קודם כלות שש שעות · וגם יהיו מאכליו
מעורבי׳ בבשמים ובמקום מלח טוב מלח
של ראש (בלע״ז אבשי״נטיו׳) וכיוצא ויתר
הרפואות הנצרכות לפתיחת הסתומים הלא
הם כתובים למעלה ·

קולטים כל מלוח שבגוף · ודע כי להרוות הצמא של בעלי אישקורבוט היותר טוב הוא ההלב או מיץ חלב בלעז שירום לאקטיש וזה בכל אופן שירצה אם לשתותו ואם בשטיפת הפה והגרון כי תבטל כל המליחות וצליית שבהם :

פרק רביעי מדבר בכמה מיני נזקים הנופלים בבית התבשיל או בתוך הקיבה :

פיהוק בלטין סינגולטוס (בל׳ ספרדי סאנגלוטו) (ובל״א דער שלוקין) הוא תנועה בלתי רצונית ולה כמה סבות ואיזה מהן אזכרם בכאן היותר הכרהיות ואלה הן הסבה הא׳ כשהקיבה מלא׳ או רק׳ חוץ משיעורה : הב׳ עבור ליחה דבוקה בקרומי הקיבה · הג׳ עבור איזה ארס שבבטנו והרבה כאלה סבות : ונתרפאים בהסרת הסבה המשל בזה אם הפיהוק מסובב מהרקה יתירה יעסוק במאכלים טובים המלהלהים ומוסיפים כח אבר הניזק ואם מהכת מלוי הליחות צריך למרקות · ואם מארס הטמון בקרביו יעסוק במתנגדים המבטלים אותו והם התריאקה והביצואר וקרן ואם נשאר סמנים המסוגלים לבטל את הארס ·

נזק השני שבאצתומכא הוא הכאב ההוה מג׳ סבות הסבה הראשונה מרוהורת חדורת הנכנס בקרומי הקיבה והעוקץ אותם · הב׳ עבור הדורת מרה הירוקה · הג׳ מלהבת או צמיחה או מכה בקיבה · ונתרפא בהסרת הסבה · כוונתי בזה אם מרוהורת הדות ישתדל הרופא לגרשם בסמנים ועשבים הנזכרים כבר בחבורי במקומם · ואם מהדורת המרה הירוקה צריך הרקה או ע׳ הקאה קלה או ע״ משקה משלשל או ע׳ חוקן המרכך ומקרר אש זר שבבטנו ואחר כך יעסוק במבטלי רוע מזג שבירוקה ולפעמי׳ מוכרח הרופא לעסוק במרדימים :

נזק השלישי הוא כאשר תתלהב הקיבה מאיזו סבה אבל ביותר ממאכלי׳ הריפים ורעים ולפעמים ישתתף לו כאב גדול באופן שישתנע הערול · ולפעמים בא לידי כיווץ וביותר כאשר יתלהבו שפתי הקיבה ואז יש סכנה וצריך עיון בדבר הא׳ שלא יתן משקה משלשל כלל בתהלת החולי · הב׳ שניאותות התרופו׳ העשויות מפאפאוירו או מקארדו סאנטו · הג׳ ניאותות התרופות העשויות ממלח ניטרום ולבעלי אלקאמיאה יקח ניטרום אנטימוני או ניטרום סולפ׳אראטי או סאל פרונילה וכיוצא אמנם אם נולד׳ ממנו בועה בקיבה אז צריך לטירביטינה הנרחץ פעמים רבים במי אבסינצי ואם נפתחה הבועה יקח פעמים ביום מי שעורים עם דבש שושני׳ · או מי איזוב עם דבש ויפה לזה ג״כ קרן צבי וטיט חתום וכיוצא וחוץ לקיבה נותני׳ ע״ג הקיבה אספלנית ורטיה העשוי׳ משמן היפיריקון ומאסטיחי וכיוצא · דורות הראשונים התחילו בהקזת הדם אבל האחרונים אינם מסכימים מאומת העלופי׳ ·

פרק המישי · מדבר באיכות הקיא סבתה ותרופתה :

נולד הקיא מכמה סבות אפילו בלתי נזק הקיבה אלא עבור שאר איברים · הא׳ בכאב הקולקה · הב׳ כאב הכליות · הג׳ מהנק הרחם · הד׳ בלהבת הכבד · הה׳ להברת הטחול ואז צריך להסיר הסבה : ותרופתו תמצא אחר העיון כל אחד במקומו :

פרק ששי מדבר בסתומים שבורידי׳ ההלבים בלטין ויני לאקטיאי ·

א **אמר** המחבר בכמה הלאים רופא הזר בידיעת הנתוח תוער מדרך השכל לתלותם בכבד או בקיבה או בטחול ולא היא אלא בסבו׳ הפאנקריאס או מיזינט״ריוס או כליות כי לא השיגו הרופאי׳

בקיבה · ויש אומרי׳ שיקרה בסבת הלימפ׳א הנמון בקרום הפנימי שבקיבה : כ״א בתואר וגוון הקילוס הפליגו לדבר הרופאי׳ וכל זה לא שוה לי לכתוב כי לא טובה ידיעה זו אלא ליודע בטיב הנתוח : כ״ב אבל משך הזמן וכמותו שיקרה העיכול היא ידיעה הכרחית : כ״ג

ודע שיש חלוף בזמן והענינים והוא על כמה פנים · הראשון בסבת המאכלים כי יש מאכלים שבנקל מתבשלים · ויש שבשולם קשה · יש המעוררים התשוקה · ויש המבטלי׳ · מהם מורגלי׳ · ובלתי מורגלי׳ כפי ערך השאור שבקיבתם כי יש שאור שכזהו גרול · ויש שהלוש : יש רוחניי · ויש אינו רוחניי : גם יש מזון המסוגל יותר מחברו · גם כפי ערך שנותיו וטבע המדונה : כ״ד

מסבת הקיבה יש שחלל הקיבה או האסתומ׳ צר ויש שחלל קיבתו רחב : יש שבו רבוי המותרות ויש שאין בו כלל : יש תושיי ויש בלתי הושיי : כ״ה

ויש עיכול התלוי בזמן שהגוף אם בלילה ואם ביום יתנועע או ישקוט או ישב : כ״ו מפעולת הגוף כי תוסיף או תגרע או תבלבל העיכול אבל אחר הנסיון ראינו שיתום העיכול בבטן הארם ביום בתוך שש שעות ובלילה תוך שבע או שמנה שעות ולפעמים פחות מכרי שעורו ומפי שמועה למרנו שלעולם יתעכל המזון היטב יותר בלילה מביום אעפ״ שיאחר העיכול ·

פרק ג׳ · מדבר באיכות הרעב ומהות הצמא ר״ל בתשוקת האכילה והשתיה סבותם אותותם והשתנותם :

צדיק אוכל לשובע נפשו כרי שיתן כח באיברים ויכולת לעבוד את קונו יען שע״י החפיצה בלעז״: א · אפאטיטו והוא הרעב או ע״י תשוקת השתיה והוא הצמא לעת מוצאו מבוקשו שהם המאכלים והמשקים איבריו גזונים צומחים וגרלים · ג׳ אמנם איך

תקרה התשוקה יש מחלוקת והנה כרברי האחרונים הרעב אינו בא בסבת הורידים הנמצאים באסתומכא גם לא עבור חום האסתומכא לפי שאנו רואים שבכל קרחת בוערה תמצא תיעוב המאכל · אם כן הוא צריכים אנו לומר שיקרה הרעב עבור הארים חמוצים שבקרומי האסתומ׳ וכבר ידוע שכל דבר המבטל ומשנה המיצתו כמו (אלקאליא מארציאליארה) שומן ושמנים יבטלו ההפיצה וכפי השתנו׳ שאור שבעיסה ר״ל ההמץ שבקיבה או אסתומכ׳ ישתנה ג״כ טבע החפיצה · המשל בזה בנשים שאין ווסתן זב כראוי או בימי הורתן תמצא הרעב כלבי ותאכלנה בשר חי נתר וגורית ופחמים · וכיוצא בהם · ובשאר בעלי חיים כמו הכלב שוקק בעצמות החתול בעכבור · השממית בזבוב וכן הרבה ביתר בעלי החיים ודי בזה לדבר בתקשוקת או הפוצרת האכילה : ונרכה מחשבתי לדבר בקצרה באופן הצמאה אחרי כי ידוע שאחר לעיסת המאכלים בין שיני הבעלי חיים ויורד לקיבה נעשה העיכול באמצעות החמץ המוזכר ובהתעכל המזון יתערב עמו איזה מליחות ויקרא הצמאה הכרחית ולכן לעולם לא יצמא הבעל חי כאשר ירעיב ולא ירעיב כאשר יצמא · גם תקרה הצמא כפי ערך המליחות שבקיבה או כפי ערך הירוקה או חומר שמניי · א״כ תהיה סבת הצמא כסבת הרעב המוזכר ולא עבור הסרון הרוק שבפיו או יובש הקנה והוושט שא״ב שתוף אברים פנימיים ומסבה פנימית כנראה בהולי השקוי ודיאבי״טי (ר״ל מעלות הכליות) והאישקורבוט כידוע לבעלי האלקאמיאה · אמנם ירוו הצמא מים ומשקים הבולעי׳ את הגשמים המלוחים והחריפים ברחיצת בית הבלועה והקיבה · והנה היותר מסוגלים לרוות את חצמא הם כל גשמים המוצים ומכאן שמלא לוגמא יין ישקיט וירווה הצמא יותר מרביעית או ליטרה אח׳ מי שעורים (כל״ה כי״ר סל ה‏אסכנזי״) ועוד שאנו רואים שבקדחיות בוערו׳ שום דבר לא ירוה צמאם הוץ מן התמוצים כי

קולטים

בית חדש

א **כאשר** נלעס המזון בין השניים נקרא עיכול ראשון
וברדתו לתוך הקיבה בלעז אסטומבא
ויתהפך לתואר מי שעורים קראוהו הרופאי׳
הקדמונים קילוס שפירושו בישול ורופאי
זמננו קוראים אותו שאור או חמץ כי
כאשר יתחמץ שאור שבקיבה אז יתהוה
הבישול וישתנה לצורת המורייס בלעז
פו״לטא או פ׳ארו :
ב סבה ראשונה (לדעת האחרוני׳ רופאי
זמננו) שתפעול זאת איננה החום ·
יען שאנו רואים שהדגים בלתי חום
נמצאים זוללים וגם בישולם חזק (וכמסכת
חולות פרק י״א כעופות וכדגים כדי סתפיל לאור ותסרף) :
ג הכלבים מאכלם עצמות (תמן מתלין
מתליא כלבא כבפנא וכו׳) והתרנגולים
בולעים חתיכות זכוכית וגם מעכלים אותן
היטב · ד׳ ששם חום הוא שם עצם אבל
לכאורה אם נזכיר הקילוס יהיה כפי
השתנות בעלי החיים עם היות שכולם
נופלים תחת סוג אחד (ר״ל המזון) עם
כל זה תמצא תחתיו שנוי העיכול המשל
בזה · ה׳ בעופו׳ תמצא הגוזל והתור או בני
יונה אוכלים שורש אליבורו וגם מעכלים
אותו בנקל ואם יאכל סוס תכף ימות :
ו׳ ובחיות הכלב בולע הסם ויטרום אנטימוניו׳
ואיננו מקיאו · ז׳ וכענין זה תראה ההבדל
שבין עיכול הכלב לעיכול האדם עם היות
שבלחם אח׳ ניזונים וכל זה ערות נאמנה
שלא יקרה העיכול עבור החום בלבד :
ח׳ בקר חיות ברבות התבערה תהסר
התשוקה (תשוקת האוכל)
ותגבור התעיבה · וכל זאת יורה לנו שאין
העיכול נעשה ע׳ חום בלבד : ט׳ אמנם
לא נכחיש שהחום יועיל בבישול או עיכול
שלנו. אבל באופן שחום הצוני המקיף
אותנו יועיל לכל דבר חמץ שיתמהר
להחמיץ ג״כ יקרה בב׳ אופני׳ אם בצומח
או בבעלי חיים שתנוריהם הוא הקיבה ·
ואם בחלקים הסמוכים לקיבה או ע׳ עצם
המזון · כפי ערך חומו : יוד א״כ נאמר
שיש בקיבה שאור שטבעו עשניי המחמיץ
ומתיך ומהתך הקילוס לחלקים דקים
ורוחה אותו לבני מעיים והוא אם כל חי
ולכן קוראים אותו האחרונים הום היוני ·
י״א אוכל הממהר להחמיץ מסוגל יותר
לעיכול ומנפח הגוף וגורם רוחות למטה
ופיהוק למעלה ומכאן שבעל שקוי עלול
יותר בגבול הקיבה אחר הסעודה · י״ב
וכתב הילמונשיאוש שהלב בקיבה תתחמץ
בתוך שעה אחת וכדרך זה כל דבר מתוק
כדבש וצוקארו : י״ג לכן כל הסמים
העשוים מברזל (בלעז מארציאליאה) אחר
לקיחתם יעלו פיהוק חימוצי עשניי ועפושיי :
י״ד וכן כל מרה שמסוגל להפך ולבטל
החמוץ ג״כ מבטל תשוקת האוכל ויעכב
העיכול המשל בזה כל חומרים מימיים
או שמניים ועפריים (בלעז אלקאליא)
וכיוצא בהם : ט״ו בבעלי שלשול בלעז
דיארהיאה או של דם בלעז דישינטיריאה
או חלקורת הגוף בלעז ליינטיריארה כל
העלול באחד מאלה התחלואים אין בו
תשוקת האכילה כלל ולא שום עיכול
המזון בגוף אבל אם יבוא עליהם איזה
עטוש או גיהוק מלמעלה טוב (כדברי
אבוקראט פרק ו׳ א׳) רצונו בזה כי יורה
על הזרת העיכול למקומו או שמספיק
להחמיץ : ט״ז הלחם הוא מזון שאין
האדם מואס בו לעולם ויתערב תוך כל
המזונות : י״ז הלחם הוא שהחולה
בתכלית החליו מואס בו אבל ידרשנו
ויבקשנו קודם כל המזונות בהזרת הבריאו׳
וכל זה עבור שאור ומהמצרת שבו רוחניי
אהוב לקיבת האדם : ה״י ובאיזה בעלי
חיים אשר בבטנם הרבה שאור שם ג״כ
תמצא כח המתיך ממש · המשל בזה
העוף בת היענה בלעז שטוצ״ו גאמ״לו
האוכל זכוכית וברזל ותמצא בצואתו איזה
ברזל שחציו ויותר נתך והסר משקלו :
י״ט וכן בשאר עופו׳ שהמיצתם או שאורם
הרבה ולכן אוכלים תמיד אבנים וטיט
ונתר כי יודעים ומכירים טבעם גם כי אלה
הגשמים או סמנים הם טובים לבטל החימוץ
שבבטנם וראויים להשביעם : כ׳
אמנם במקור החמץ יש דעות שונות יש
אומרים שיקרה על ידי חום שרשי אשר
בקיבה

פרק חמשי · ידבר בחולשת הלב ועלוף סבותיו אותותיו ותרופותיו

חולשת הלב אינו אלא חסרון כח הנפשיי ·· סבותיו הרבה · אותו"תיו דפק עמוק וקטן גם מאוהר ויש בו סכנה · רפוא"תיו · זריזים מקדימין להסר הסבה ותמורתה עוסקים בכל מיני סמנים מהזיקי הלב ושאר איברי הגוף בין פשוטים ובין מורכבים המשל בזה יקח קונשירבה די רוזה די בוראזה די בוגלוסא גאריאופולי ·מכל אחד כף קליפת האתרוג ואגוז מושקאטה וקנמון מכל א׳ דרג׳ א׳ · ויעשה מכולם מרקחת : או יקח בשר תרנגול סריס או בלתי סריס ויסיר ממנו כל שומן שבו · ומים של העשבים בלעז בוראג׳ו בוגלוסה · מיליסה רוזה · אשיטוזה מכל אחד מלא כף א׳ אבק של דיארורון ושל ארומאטיקו רוזארו ויוציא מכלם המים ואם שאין באפשרו להוציאם יבשלם בסיר מכוסה יפה · מנהגו שיקח כל שעה כף א׳ מלא ממים האלו · ויותר טוב שיעסוק ג"כ ברפואות הצוניות · המשל קח איזה בשמים טובים ויבשלם ביין ישן מהם ע׳ ספוג או הרט יתן על הלב מהם על דפקי הידים מהם על מבושיו · אמנם אם העלופים באים מסיבת חולי הרחם אז יעסוק באיזה סמנים שריחם רע כמו קאסטור וגאלבאנום ואסה פ׳ידיטה וכיוצא ולפעמים יקרה להן חניקת הרחם וצריכין לסמנים המסוגלים לחולי הלז המשל קח אסה פי׳ריטה א׳ דראגמ׳ קאסטור שליש של דרג׳ · לאודאנום רביעית דרג׳ ויעשה מהן פילולי משקלם הצי שליש לערת העינה או יקח מי בוראג׳ה דר---ס5 ומי מילישה דר---ס5 ויטיף לתוך המים בכל פעם שתשתה המים שמן שוקשינה טפות שש או שבונה וישתה בפעם אחת ·

שער שלישי · מדבר בנזקי מדור השני הוא האמצעי שבו ישתמשו משרתי כע"ה נהם האופה והמבשל ובעל המרתף והם נגד הכבר והקיבה והטחול משרתי הגוף המבשלים והמחזיקים את הטוב ודוחים את הפסולת ונדבר ראשונה באיכות המבשלת ·

פרק ראשון מדבר במחות האצטומ׳ ·

א **קיבה** שבלעז איסתומכ׳ (ובל"א דער מ"אגין) הוא חלק א׳ מהלקי׳ ושאינם מתדמים ·

ב והוכו חלול כקדרה מחזיק המאכלי׳ והמשקים כל צרכו ויש לו שני פיות הפה העליון שהוא הוושט שמשם יורדים המאכלים והמשקים : ואולם השני הוא התהרתון ונקרא בלעז פילורוס שמשם יורדים המאכלים לבני מעים :

ג ונזון מדם הנובע דרך העורקים ודם הנותר הוזר לאהוריו דרך הורידים שבכלי קטן המגיע עד ענף הטחול :

ד ולפעמים יתאחה שם המזון ויתלבן ויתהפך לתואר המורייס ויחמיץ :

ח המיצתו תלויה בתערובות החלקים הקטנים ובבירור האוכל מן הפסולת באופן שהזך והטוב הולך לזון את הכבר ולהחיורת הגוף אבל המותר והשמרים נרחים לחוץ :

ו עיכול זה כשיחמיץ נמצא בקיבה של עגל כחומר גס ונקרא בלשוננו קב׳אזו ובלעז קואגולום :

ז אמנם איך יקרה עיכול זה רבו הדעות ואני אחבר פרק בפני עצמו ואכתוב סבות האהרוני׳ כי יותר מצאה חן בעיני :

ח וכמה הזיקות נופלות בבית המבשל הנזכר רצוני בקיבה חלז :

ט מהם בקיבה עצמו ומהם בסבתו :

יוד ואני ארשום איזה מהם היותר נצרכים ובקצור נמרץ ותרופתן כי כבר כתבו אחרים בספרי הרפואה בלש"ה זולתי ·

פרק ב׳ · ידבר באיכות העיכול בסבת המעורר והמבטל כדעת האהרוני׳

א כאשר

הג׳ לעסוק בסמנים המעלים ארוכה בבשר הריאה במקום הנגע וכל זה יבואר במקומו:

פרק שלישי מדבר בבית העששית המיוחד לבעל הבית בלשון ישמעאלים שאהנ׳שין בלעז שקרופטוריא: ודומה ללב בכל פעולותיו:

הלב הוא עין המים מים חיים שממנו נובע הדם דרך העורקי׳ לתוך כל איברי הגוף וחוזר שנית דרך גידים ירועים ללב ואיננו פוחז או שוטף כאחת לאבר אחד יותר מאבר השני· אמנם רבו כמו רבו הדעות ברופאים קדמונים לדעת דרך אמיתי איך יתגלגל הדם רצוא ושוב ירדו לעומקי מים והעלו חרס עד שנת · לנוצרים היה רופא אחד מחודד בארץ אינגיל טירה ושמו הארב׳יוש לעשות בחכמת הנתוח והוא מצא דרך אמיתי שכל רופאי זמננו הודו לו · והורה לנו שלא יקבל הלב את הדם מכבד בלבד לא מכל הגוף על ידי עורק בלעז קאב׳ה בתוך חלל הימיני ומחלל הימיני יורד ע׳ עורקים בלעז ארטיריאווה לתוך הריאה · ומן הריאה דרך עורק בלעז ארטיריאה וינוזה לתוך חלל השמאלי ומשמאל דרך עורק בלעז ארטיריא אאורטא יפרד לכל חלקי אברים לזונם ועוד אמר הארב׳יאוש החכם שדם השריר או המיותר ממזון האיברי׳ בתוך העורקי׳ יחזור למקומו והזמין לה׳ הבור׳ ד׳ מעינו׳ המרטבי׳ את הגוף והם העורק ויני קאב׳ה ועורק ארטיריאווה ועורק ארטיריאה וינוזה ועורק ארטיריאה אאורטא וכמעט נדמו לארבעה נהרות היוצאים מעדן להשקות את הגן: ועוד למדנו שלשה דברים למרנו שהדם נובע מחלל הימין שבלב דרך הריאה לחלל השמאל · הב׳ שכל הדם יתגלגל כאחת · הג׳ שיתגלגל הדם שלשה וארבעה פעמים ביום:

(עורק כלבון חכמים קמכון) ·

פרק רביעי מדבר בסבת פלפיטאציאו קורריש והוא קפיצת או דפיקת הלב:

קפיצת הלב כשהלב מדלג או דופק חוץ מן השיעור או כשהלב רופק בנחת ולא בצער נקרא רתת הלב ·

סבותיו לאין מספר אמנם איזה מהם אזכירם והם הראשון מרבוי לחות ארסיות טמונות בלב: הב׳ מורסת הלב הג׳ מפחד הד׳ מכעס הה׳ מתענית או שאר הרקה יתירה · הו׳ ממשגל הז׳ מיקיצה ותנועה יתירה הח׳ מרבוי המים בפרוכת הלב היורדים מחלל ההזה והוא מין לימפ׳א הט׳ משגיאת החימוץ בלתי סדר כאשר יקרה לבעלי שחורה עבר מחמצת יתירה שבדמם· היוד משרצים הנמצאים בפרוכת או בחללי הלב ועיד הרבה כאלה · אותותם יש שלבם קופץ בכאב גדול שבלב ודפקם מהיר ובסבה חמה וכן להפך בסבה קרה כאשר אבאר בעזה כל דפיקה · או קפיצה התלויה בחולי איפוהונדריאקו יותר קלה לרפאות · מן הבאה מסבת חולי האישקורבוט והיותר מסוכנת התלויה באיזה מזיק שבפרוכת הלב לכן · יעיין במדרגתה קודם שיעסוק ברפואתה רפואות הולי זו תלויה בהסרת סבת כל דבר מזיק את הלב: הב׳ לחזק כחו ובפ ולה העשב מיליסה · הג׳ העשב בוראזה הד׳ העשב רוזמארין אמנם מה יקר בעיני הארתרוג וכל העשוי ממנו יש משבחים שורש אינולה או זידואריאה אבל במרומ׳ בסבה קרה אבל בסבת חמה יעסוק בקאפ׳ור הוא הכופר או בשושנים והמורכב מהם או בשאנדאלוש ולמי שירו משנרת יקח מרקחת אלקירמיש או מרקחת דיאשינטו׳ או דיאמושקום · או דיארודון · וכל הנכנס אמברה גריזה ולבעלי אלקימיאה · טינקטורה קוראל · אלקשיר ויטה · שפירטו אמברה וכיוצא ·

האריכו לדבר האחרונים) כמו שאנו רואים בנשים הניקת הרחם · ובאנשים חניקת האיפוהו״נדריאה · א׳ זה הכלל רפואת שלשתן שיקח ראשונה איזה הקאה כדי שיקיא מה שנמצא באצטומכא ובהזה ובסביביו ושבהוהו רופאי זמננו את המים של ראבאקו לערך א׳ אונקיא · וא שירופו של דאב״קו מלא כף אחת בלעז שירופוש ניקוצ׳אנוש · ב׳ גם אמרו שטוב לשאוב בפעם אחת פתאום הרבה עשן הדא״באקו מן הפיפה · ג׳ תרע שהולי זה רפואתו על שני פנים · הראשון בתוך העונה · הב׳ שלא בתוך העונה ·

ק׳ · רפואות נאותו׳ באשט״מא לחה הם אלה העשבים · מארוביום היזופו · אשקביוזו · קאפיל ווינירוש · טושי״לאגו · פוליגיום · אינולה קאמפאנה · איריאוש · ליקוירי״שיאה · אלט״אה · תאני׳ יבשים · וצמוקים וכיוצא · ולעשירים איליקסי״איר פרופריטאש איליקסי״איר פיקט״וראליש · שמן פ״ניקולי · שמן אניזי וכל המתוקן מגפרית ·

ה׳ לא יקיז אלא בחולי · אשט״מא התלוי בעכוב תנועת או מריצת הדם שבהצר הלב אבל בליחה הכמוסה בסימפונים אין בהקזה זו שום תועלת : באשטמא בלתי מפורסם ראוי שיעיין היטב אם בסבת חולי הרחם ויעסוק ברפואות נאותות לחולי הרחם ואם בחולי הנכפה ר״ל ברפואות המסוגלי׳ לחולי הלז בתוספת מעט לאודאנו׳ אופיאטום וניאורת להם מלה בולאטילו שלסוקסיני או של קרן צבי וכיוצא ·

פרק שני · מדבר בשאר נזקי כלי הנשימה ותחלואי הריאה :

פליבריטיש בל״ה חולי הצד הוא התלהבות של קרום הדבק תחת הצלעות :

סבתו נולדת מדם ירוקיי העובר תחת קרום הצלעות ואז הרוק שלו ירוק או מלבנה והרוק לבן ובקצף או משחורת והרוק שחור או מדם והרוק יהיה אדום :

אותותיו חמשה הא׳ קדחת חדה ותדירית הב׳ כאב עוקציי · הג׳ דפק עולה ויורד כמגרי וקשה · הד׳ קושי הנשימה · הה׳ שיעול חזק :

רפואת הולי הלז היא ההקזה פעמים שלש כפי הכח ושהיו׳ אסורה ביום ראשון פעמים בצד הכאב וביום השני מצד שכנגדו · הב׳ שיעסוק בעשבי׳ וסמנים המסוגלים לרכך ולהוציא הליחה הטמונ׳ בחזה ובריאה להוץ על ידי שיעול ורקיקה :

פריפניפ׳מוניאה בל״ה צמיחרת הריאה והוא התלהבות הריאה :

סבתו מדם העובר בבשר הרואה · או מכל מיני ליחה חדה :

אותותיו כאב גדול וכובד וקדחת חדה וקוצר הנשימה ואודם בפניו ודפק לח וכמעט רפואותיו כרפואת חולי הצד אלא שזה מסוכן יותר :

אימפיאימה והוא מורסה ודם מעופש כנוס בחלל החזה ·

סבותיו ג׳ · הא׳ מדם שנשפך ע׳ מכה לחלל החזה : הב׳ ממרה ירוקה הג׳ לבנה מעופשת שנשארת שם :

אותותיו ג׳ · הא׳ כובד בחזה : הב׳ כאשר ינוע מצד אל צד ירגיש בתוך החזה כמו מים השוטפים שם · הג׳ שיהי׳ לו סימור וקדחת כפעם בפעם ·

רפואתו להריקו ולטהרו כמו שאבאר בעזה במקומו :

פ׳טיזיש בל״ה שרפון והוא נגע בריאה ·

סבותיו ממורסה בלעז אימפיאמ׳ הנזכר׳ או מנזילת ליחה מלוחה וחדה ·

אותותיו כליון הגוף ורזות הבשר בכל הגוף וביותר בצדעיו וחוטמו דק ועיניו תקועות כבתוך הבור וריח רע ברוקו ושיעול תמידי גם קדחת דק׳ תדירית :

רפואת חולי הלז תמצא באחד מעיר או שנים ממשפחה עם כל זה שלא ינית החולה בלתי רפואה אסדר ב׳ או ג׳ ענינים · הא׳ ישתדל הרופא בכל כחו לטהר החזה הב׳ לקרר החום והקדחת הג׳

מיץ רמונים חמוצים וכיוצא ואם יש עפוש
צריך לקנקנתום בלעז ויטריול או אלומי·

ז להסיר ריח הפה ילעוס מיני בשמים
כמו אהלות ואגוז מושקאטו וזנגב׳יל
אנייליקה זירואריאה ציפירי וכיוצא בהם·

ח בהתלהבות הגרון יעסוק במיץ
רימונים או מיץ מוראש או פלאנטאגו
או מלח פרונילה ובהתלהבות הצוואר
בלעז אנגינא ויש בה סכנה אז צריך
להקזה פעמי׳ שלש ויעסוק באותן הנזכרי׳
עם מי שעורים ומבחוץ יתן על הנפוח
רטיה של אפר קן צפור דרגמה עשר׳ עם
מעט קאסיא אפילו המאה בלבר·

ט צפרדע בלעז ראנולה הוא נפוח תחת
הלשון ומצוי יותר בנערים מבחורים
וצריך שיעבור מחט אחר גדול אחר
שנתלבן באש ואז יוצא המוגלא
וצריך שישפשף היטב פיו ולשון עם בישול
יין ורמון ובבשמים כמו זנגביל מלח·
(או יקח קליפת רימונים ומעט רבש
ויעשה משיחה :

פרק שלש עשר׳ מדבר במומי החוטם זנהיריו ותרופתם·

בנחירים נופלים כמה חולאים
ומקרים מהם נגעים
בלעז אוזינה · או קנקרו · או פוליפוש··
וסבתן שונות אך ששלשתן לפעמים
צריכים לבוא תחת יד האומן ולפעמים ע״י
סמנים הדים וכן ריח רע היוצא מנחיריים
גולר מכמה סבות אפס כי רובו מארים
עיפושים :

שער שני מדבר בבית העליון הוא מרור האחרון האוירי

שבו בעל הבית מתענג באויר הצח רצו׳
ושוב והוא נגר בלי הנשימה :

אמר המחבר איך יקרה הנשימ׳ רבו
כמו רבו הדעות אמנם רופאי
זמננו מאמינים שאחר פיזור הרם לתוך
תנוך הלב הימנית יתערב הדם עם מיץ
קילו״ס כרי שיתוקן יותר ואז יורד לסימפון
הריאה בלעז ארטיריאה וינוזה ואחר שיסונן
שם שנית חוזר לתנוך הלב השמאלית
וכמה תחכם הריאה שבעצמה מרחיב
הסימפונות ושביליה למען ירוץ בו הרם
בנקל רצוא ושוב · וככה תקרה הנשיבה
והנשימה · ועל סברה זו יפול ספק
מרוע לא תקרה נשימה זו בוולד המונח
ברחם אמו אבל אין כאן מקומו·

אמר גאינו כהסור הנשימה יחסור החיים
וכן כחסור החיים תחסור הנשימה·
אמנם דואמיר בחוק הביא כמה מעשיות
בענינים מתחלפים להוציא מלבו של גאינו
המשל בזה אנשים היוררים לעומקי הים
להוציא המרגליות ואלמוגים וכיוצא וכמה
בני אדם שנפלו לבור ראשם למטה
ורגליה׳ למעלה · השר מאב׳רוקורראטוס
מליץ של המלך התוגר יר״ה והוא אחד
מגדולי חכמי האומות והמתיקר בכבודי
כתב סברה אחרת זמיחס כל תנועת הלב
אל הריאה באמרו כאשר הלב מושך אוי
הוה ההתקבצות ואז מסך מבדיל את עצמו
יתנשא וימשך אצלו הקנה וככה הריאה
רוחה את הנשימה · וכן להפך כאשר דוחה
הלב יתרחב אז המסך שבלעז דיאפראגמא
ישפיל וימשוך אצלו הריאה וירחיב הקנה
ותקרה הנשימה :

בכלי הנשימה הנזכר נופלים כמה מומים
אמנם איזה מהם היותר
נצרכים אזכירם כפי מדרגתם · המום
הראשון ובמדרגה הראשונה יש הולי בלעז
דיספניאה : במדרגה השנית נקרא בלעז
אשט׳מא : במדרגה שלישית בלעז
אורטופ׳נאה שפירושו בלשון יון קומה
זקופה לפי שלא יניח ההולי לשכב באחר
מצרריו כ״א שישב יום ולילה במטה
בקומה זקופה ובלעדה לא יקח הנשימה·
אותות שלשה אלה הנזכרים הם קושי
הנשימה והנשיבה מקוצר הרוח
שבריאה :

סבתן שונות מהם שתלוי ברבוי הלחות
ונקר׳ אשטמא מפורסם ולח ומהם
התלוי ביובש נקר׳ בלתי מפורסם ויבש (ובזה
האריבו

קלה יקח שומן תרנגולת א' אונקיא שעוה לבן א' דרגמא וירחצם כמה פעמים במים של שושנים ויתיכם למשיחה · ולעשירים שמן שעוה או שמן לבונה · או שמן מירא וכיוצא בהם ·

ג נגעי השפתים ולפעמים בשהין · קח ליטרגיריום ופסולת של עופרת · וזרע מעשב אישקיאמנו לבן · הכל בשוה ושמן שושנים ושעוה לבנה הכל מעורב במרוכה של עופרת · או משיחה של עופרת אצל הרוכלים או של כופר בלעז קאמפ"ור או שמן מחלבון ביצה וכיוצא ·

ד שפתי הארנבת (בל"א הזין סארט) · צריך אומן מומחה ויתרפא ובסגולה באלסימום הישפני"קום ·

ה חררת השפתים סבותיו שונות כמו שאנו רואים ברגזנים או בפחדנים ולפעמים בחולשת הגידים · ולפעמים מקרירות · ולפעמים בסבת התולעים שבמעים ולכן צריך לעיין בסבתו ולהסירו בהפך הענין ·

ו עיקום הפה בלעז ריזהקאע"נה ובערבי לאקווה הוא תחלת השתוק וצריך להתעסק באותן הרפואות המסוגלים לרפאות השתוק :

ז קושי פתיחת וסגירת הפה כמו שסבתיו שונות : כך רפואתן על כמה אופנים ושונות :

ח פטיאליזמוס והוא דקיקה תמירית הוה על כמה פנים · הראשון הנוזל מן הראש איזה ליחה : הב' הבא מאסטומכה הלח ביותר : הג' מליחה יתירה שבריאה : הד' מבני מעים וביותר מסבת שרצים : הה' בסבת הטחול והאישקורבו"ט : הו' בסבת לקיחת כסף חי ולכן יעיין בסבתם וברפואתם הפך הענין :

ט בקיעת השפתים אם לא תהי' גבוליו בסיום איזו קרחת אז תהיינה בסבה איזו ליחה הרה ותרופתן נ"כ משיחה של עופרת וכיוצא :

יוד שפתים ברכומיים או ירוקים מסבת הומר רע המושל בגוף צריך עיון ויקבל רפואה בהפך הענין (רוצה לומר להסיר הסבה) :

פרק י"ב מדבר בנזקי פתח הפי' מבית ומחוץ רצוני תוך הפה :

א בחומה שנכראת ללשון רוצה לומר בשינים ובחניכים יקרה להם הזוקות רבות · בשינים הכאב יתרפא על כמה אופנים אם בא מקרירות טוב שיגמע לתוכו שמן נרדים או שמן רוזמארין או שמן מאיוראנה · ולמי שאין ידו משגת לשמנים היקרים די לו בפרושה אחרת שורש פיריטר"ו בלשון ישמעאל אורולקהאי"ר · ואם בסבה המה שורש מאנדראגורה · או שורש הישקיאמנו או שורש צינוגלוסה · א' שפירטו ויטריול : ומסירים הכאב :

ב לקרירות השינים יעסוק בשרשים חמים או בישולם : ד"מ פיריטרום · ארישטולוחיאה · אינולה · שאלויאה וכיוצא בהם :

ג להעביר השיחור או העיפוש שבשינים ולהחזיקם קח עצם רג זיפיא וקרן צבי שרוף ועצי אלמוגים ושורש איריאוש ושושנים יבשים ואם לא ימצא כולם די לו באבן קומוש בלעז פומ"ש בחניכים מעופשים או בתוספת בשר או בנזילת כאשר יקרה באישקורבוט עיין בפרקו :

ה להשי' הבשר אשר חוסר מן שרשי השיני' ולהחזיקם · קח לבונה מאטיקש סרקאקולה ודם תנין ומעט דבש ועשה מכולם משיחה :

ה בהתלהבות החניכים קח מים של עשב פלאנטאגיניש ומי שושנים או מי עשב זימפרו וויב"ה · מכל אחד ד' אונקיאש ודבש שושנים או סתם-דבש א' אונקיא מלח ניטרום א' דרגמ' ועשה משיחה ·

ו בנגעי הלשון בלעז אפ"טא וביותר בקטנים נגעים לבנים יקח דבש של אגוזים מטוגנים או מיץ של מור"אש בלא מויל בערין או מיץ העשב פלאטאנו או

לקוחה כפי השתנות הסבות : המשל בזה בסבת ההתלהבות · קח מיץ זומפיר ויב״ה ב׳ דרגמאש · שמן עקרב א׳ דרגמה שמן תולעים א׳ דרגמה שמן קאמומילה א׳ דרגמה ויערבם היטב ויטיף משמן המורכב לתוך האוזן כמה טפות · ואם בסבת איזה תולעים ישתדל להוציאם ואני בחנתי בנסיון בחולי האזנים של בייג נכר הקיסר סילטאן מהימיר שנודרו ממורס׳ אחת שרצים באזניו וגרשתי אותם לחוץ בהטיף לתוכו אליקסיר פרופריאטאטיש ואחר כמה שנים מצאתי כתוב בספר איטמולי״רוש מחבר מפורסם בדורנו שגם הוא כותב סברה זו · כי באפרסמון הלז יש בו מיר״הא אלועי׳ כרכום וכיוצא המסוגלים או לגרש או להמית התולעים :

פרק עשירי · מדבר בנזקי הלוני הבית או בחולאים שבעינים מבית ומחוץ :

מומי העינים וגבותיהם הרבה הם אמנם לא אכתבם כולם אלא היותר נצרכים לדעת ושאינם מן הנמצאים בנקל בספרי הרפואות : ואלה הם : המום הראשון נפוח בתוך עפעפי העינים בלעז דור וזון (ובל״א ווש״ר גווע״קש או גישוו״לכש) באופן שבקושי פותח אותם עבור ליחה שבהם וחולי זה בהיותו חדש בנקל יתרפא אפילו במשיחת הרוק היוצא מפיו אליבא ריקנא · אבל אם ישן הוא יקח בישול העשב אפשינשימי אופיניגריקו וכיוצא · ואם הוא קשה כעצם אז האומן בלעז קירו״רגו הותכו ומוציאו משם · הב׳ השעורה בלעז אורדי׳אולו ובלשון ישמעאל הארפאגי׳ק (ובל״א איין גערשטליין) שמקורו ליחה גסה והנו ארוך כשעורה וגם זה יתרפא ברקיקה אליבא ריקנא · או יקח זבוב ויקוץ ראשה ואח״כ ימשח עמה מקום השעורה · ואם הוא ישן צריך למתיכים יותר חזקים המשל בזה יקח בשול בזרע פ׳ינוגריקו וזרע פשתן ועלי מאלב״ה וכיוצא · הג׳ סרטן בלעז קאנקרו רחמנא ליצלן צריך לאומן מומחה ומסובן הוא · הד׳ בבנים הנולדים בשפת העפעפי׳ בלשוננו קאראפאטה (ובל״א פילץ לייז) יקח מירדא · אלואיש עם מעט שמן או שומן תרנגולת ויעשה משיחה או יקח אשטאפ׳י זאגרה · אלואיש ודבש :

ויש מומין בעצם העין ואזכיר איזה מהם ·

תחלואי העינים הם לאין מספר · וצריכים לכוחל מובהק

אפס קצהו אודיעך שכל כאב או התלהבות העינים בתחלתו צריך למתיעים המשל בזה יקח הלב אשה ויטבול בה פשתן ויתן על העינים או יקח חלמון ביצה משולשלת ומים שושנים ויערבם יחד ויתן עליהם וגם יטיף לתוכם וימצא תועלת ואח״כ יתעסק ברפואות נאותות לחולי אבל הסרטן צריך לאומן וכן הקאטאראטה אבל הגוט״ה ס׳רינו והדומה לו מתרפא ע״י רפואה והנהגה טובה וכו׳ מצוי בספרי׳ ·

פרק יא מדבר בנזקי דלתות פתח העליה וכפתח עצמו רצוני פה ושפתים :

מומי השפתים הרבה וקצתם אזכירם · המום הראשון נפוח השפתים · הב׳ שסיעת השפתים · הג׳ נגעים · הד׳ שפתי הארנבת · הה׳ סימור השפתים · הו׳ קושי הפתיחה · הז׳ עיקום שפתים · הח׳ בקיעת השפתים · הט׳ טפטופי הריר · היור בשפתים כרכומים ·

א לנפוח השפתים יתרפא הסר הסיבה אמנם אם בסבת חולי הצרפתים בלעז מאל פ׳ראנזיש יתרפא על ידי בישול העצים ליני׳ סאנ״קטי עם מים מעלי סול״אטרו ואלומן (בל״א אלוין) ·

ב שסיעת השפתים סבתן על הרוב מובש יתר אמנם רפואתה היותר

כמה משפחות בלות וכמה אילנות נשרפות וכל זה מעשה כשוף) ויהסורהו לקולטון איש ואשה ובתה והאומורת עושים להם קטורת ירועה · אבל אנחנו עם קדוש די לנו בעדות הזוהר פ׳ פנחס שבורחים מן המזוזה ושומר פתאים ה׳ ·

ההבדל שלישי ע׳ שרים אחר שנאמין במציאותם ארבר כאשר עם לבבי אפילו לא היו ולא נבראו ראוי שנבראו בשביל עם מרינה זו כי אין לך ארץ שעוסקים יותר בעסקי שרים בקמיעות בהשבעות ובשמות ובחלומות בארץ הנזכר ובקהלם אל תחד כבודי לכל העוסקים בענינים אלו אבל לא אמשיך ידי מלהעתיק מגליון אחד מספר רפואות וסגולות של אבי מורי הרב זצל וזל · רפואה ברוקה לקליעת שערות הנקרא קולטון ע׳ שר · מה שמסר לי בלחישה מאן דחש בה כ״ב שנים ופיזר הרבה ברופאי׳ ולא הועילו עד כי זקנה כפריית עשתה לו רפואה ומזה יצאו הקליעות עם מקורם לגמרי ואח״ב נפלו מעצמם כי נגמר בישולם ; קח תבן וקליפת הקטניו׳ בלשונ׳ גראהוו״ניש בלעז פיזה ושרוף אותם לאפר ויהפכם גם יערבם היטב כדי שישרפו לאפר דק מאד ואח״כ קח אפר הלז ושים אותו בשק אשר בלשונם לוי״ג זא״ק ושפוך עליהם מים שיסתננו ויהיו אלו המים מי חפיפה בל״א לויג ובלעז ליסיאה ותשים בו העשב הנקרא בלשונם בארשץ (ובלטין ברנקו״אורס״נא) ותרתיחם באש ואחר הרתיחה שפוך אותם לכלי ותכסהו היטב ותשים בו מעט סובין או להם כדי שיתחמץ וכדרך שעושים המשקה בלשונם בארשץ במרינותיהם ואחר שנתחמץ קח שנית גראהוו״ניש ובשלם במים על האש ותסנן המרק מהם ותערב אותם עם מים הנ״ל ואם שמים הנזכרים חם המוצים ביותר תוסיף עליהם מרק של גראהוו״ניש ר״ל פיזה שלא נתחמצו והכל לפי הענין ואחר עירוב שני מימות האלו תקחם יחד ר״ל הלו״ג הראשון עם מרק של גראהוו״ניש ותתנם שוב שנית על האש שירתיחו ואח״כ תרחץ ראשך בהם · אמנם לא תחוף ותפזר שעריך רק תשפוך היטב המים על ראשך ותחזור ותשפוך פעמים רבים כל מה שתוכל ושים זה על כלי העשוי כמדרת רגליך ברחבו ששני רגליך יכולין לעמוד בו בשופי ועומקו יהיה עד הארכובה עד ולא עד בכלל ותתעטף אז בסדין למעלה מראשך וכל גופך כדי שהחום העולה ממטה מן המים החמים יכנס בגופך ואחר החפיפה ורחיצת הרגלים ישכב על מטתו ויזיע בכה יעשה בערב קודם שהולך לישן וגם בשחרית בעמדו ממטתו ואחר שעשה כן בשחרית יחזור למטתו ויזיע ויישן · ובערב אחר שעשה כן יקח עוד העשב בארשץ המונח בתוך המים הנ״ל ויניחהו במצחו ובצדעיו היטב וכן תמיד כשרוחץ רגליו יקח שם העשב בארשץ הזה המונח שם במים ויניחו סביב רגליו שיגיע העשב ברחיצה זו ברגליו והלו״ג שעשה מן האפר צריך שלא ירבה המים על האפר כדי שלא יבטלו כח האפר כפי ערכו עד שכחו והריפתו יהיה נרגש בהלו״ג · גם אמר שטוב לאכול בבקר בטחב קוב״בה ודבר מסוגל שכשיפול הקאלטו״ן לא יגלה לשום אדם אפי׳ לאשתו ובניו ויברכנו ויצניענו עד כאן לשונו ;

פרק תשיעי מדבר בנזיקים הנופלים בקרנות הבית ר״ל בכאב האזני׳ ;

בתחלואי האזנים הרבה כתבו הרופאים אמנם כאב האזנים בא מכמה סבות או מליח׳ מלוחה ומעופשת בתוך קרומי האזנים הגורמת כאב או ממיץ לומפ״א מעופשת או ליהות ירע הב׳ לפעמים ימצאו באזנים שרצים או שנכנסים מבחוץ או נולדים מבפנים וגורמים כאב · האותות לקוחות ממהות הכאב ר״ל אם הוא בסבת הלימפ״א תמצא בו כובד ראש או נזילה ואם בהתלהבות תמצא כאב דופק ואזנו ארומ׳ מבחוץ ואותות כיוצא בהם הרפואה לקוחה

המושכת למטה מן הראש דרך החוטם והפה · והם כמה מינים מהם בלעז מאשטיקאטוריום · ר"ל סם שנלעס היטב ומוצא ריר מפיו המשל בזה שורש פריטרו או גרגרי מאסטיחי ומהם שטירנוטאטאריא הוא אבק המעטיש · ר"ל שיקח שורש איריאוש ועשב מאיוראנה וזרע קצח בלעז ג'ערנישקרה ועשב דאב"אקו הכל הדק היטב לאבק מה שהעלול מושך לחוטמו ג' גרעינים עד שיתעטש ויורד הליחה למטה מהוטמו ומהם הגארגארה רצוני בזה שיקח מבשול העשבים והם פוליגיום אוריגינום · ביטה · היזופו · וכיוצא המסוגל לשטיפת הגרון והפה : ואח"כ יעסוק בבשול המהזיק המוח כדי שלא יקבל קטור או ליחה ארסיית והם עשב שטיהאדוש או ביטוניקה · ווירבינה · שאביא פיאוניאה וכיוצא · האופן ה' אחר שהורקו הדרי המוח והראש ממותרות שבהם ניאות לו הרפואות או שמני' המסוגלי' לרכך העור וכל זה ללמד הטבע לדחות ולהפליש חוצה דרך חורי הזיעה את ההומר הארסיי כדי שלא יוסיפו שנית לעלות למעלה העשנים השמנים הארסיים הרגילים לצאת דרך חורי העשנים לתוך שרשי השערות שבראשו ושבזקנו ובנקל נארגי' : הנה מן השמנים המרככים עור הראש הם שמן שקדים או שומן אווז ותרנגולת והיותר טוב שמן רוזמארין או מים של אונגאריאדה · ה"ו לתקן המזג אם הוא קר ולח ביותר וצריך ליבשו ולהזקו ולחממו הקור התקוע במוח ובעצבים ומסוגל לזה בשול ליגנום סאנקטום וסלסה ושורש צינא וכיוצא בהם כמו שתמצא בפרק י"א לקמן המדבר בהולי הצרפתים : ואם עודף בו החום או היובש אז צריך לקרר החום ולרטיב היובש ולחתך העבות ולנקות המזוהם ואם קבוע בו צריך להריקו דרך מקום הניאות לו : האופן הז' לבטל את הארס הטמון בגופו בלי איחור או לגרשו אל אבר שאין בו סכנה או בסם המושך אצלו את הארס הטמון באריג' ר"ל בקולטו"ן ולהסירו ולזה משובחת המשיחה הנזכרת בפרק ה' למעלה · האופן הח' לחזק כל האיברי' פנימיים וביותר המוח ראש האיברי' בתרופות העומדות נגד כל ארס ובחרתי בתרייאקה ויניציאנה משקל דרגמה לפעם אחת בכל לילה קודם השינה אבל ישמור עצמו ויצניע מן האויר הקר והלח ביותר השולט בלילה · האופן הט' ישתדל לטהר הראש מן הזוהמה ומן הכנים וניאות לזה עשבים וסמנים האלו רובן או מקצתן ואלה הם בלעז אישקורדיום · דיקטאמו קריטיקום אפשינשיאתי ולהמית הכנים די לו בסם אישטאפ'י זאגרי או יעשה ממנו אבק לפזר או מים לחפיפת הראש · האופן היוד ראוי שיעיין בענין ההקזה ואם שניאותה ההקזה · באיזה ארם באיזה זמן · ובאיזה מקום · ובאיזה כלי · ובאיזה כמות · אבל למרתי מפי השמועה שההקזה היא קרובה יותר להזיק מן השכר אם לא שהשעה דחיקא ליה רצוני בעצירת הווסת או דם הטחורים בכרכשתא ואז צריכה בעלוקו' · או באיזמיל בוריד סאפינא אשר ברגל העלול ובמעט הכמות : ובכאן הבן שואל היתכן או מן הראוי שנעסוק במשיחות או אספלנית או אבק או עונות המורכבו' מכסף חי : ואשיב שלענ"ד אין למעלה ממנו כפי הנראה מפעלותיו כי יגרש כל ארס וזוהמא הטמון בגוף האנושי · אמנם פקח עיניך וראה עם מי אתה עוסק (כסף חי) כי בעל דמים הוא אם לא שעשיה משמרת למשמרת הקור וממים קרים ומרוח צפונית כי אז בנקל תוסיף חטא על פשע · אבל בקיץ ובמקום הם והשתיה כרת מים חמים ומעשבי' המסוגלים להולי זה אין בו סכנה כלל :

ההבדל שני סגוליי לדברי האומר שהוא מעשה כשופי' ולבטל הכשוף

כתבו הראשוני' כמה סגולו' ובענין הקטורת העושים להם המכשפים והאשפים במור ולבונה ועצירותם וכיוצא שהוא נגד כל אשוף וכשוף ואויר הארסיי ושבחוהו לבצ· הבר בלעז שקיללום מה שצוהו הרופאים לתלותו במשקוף הבית (עיין פליניוס ספר כ' פרק ס"ח) גם כתב פליניוס שבחלק אפריקה

מעלה עשן וקטור המתיח עצמו בתוך
האסרים והיתרים והעצבים והקרומים
והפרקים וחוליית השדרה ועד קרומי המוח
או קרומי העינים · ורכן בעשיית הבלורית
בקדקדי האנשים נמצאים תועלת בהם
יען כי יתעשן חוצה דרך חורי העור קטור
דארסי הנזכר בכסוי הקדרה שהוא הראש
כיה שטמון כבר בקדרה עצמו שהוא הבטן
כביעט מצאתי ברטולינוש הביא מעשה
בנומר ראיה על דברי כל פעם שגילח או
השחית זקנו נעשה עיור וכל פעם שיצמיח
זקנו יתרפא ודי לנו בבירור שלש אלה
המיהות ונבוא אל עיון הרפואי האמיתי:
רפואות תעלה לך כרצונך בחקורך הקירה
אמיתית ובהבדל שלש' הבדלים:
הבדל הראשון טבעיו וההבדל השני
סגוליו וההבדל השלישי בלתי
טבעי והוא ע"י שדים · אמנם הנכון לפני
לדבר ברפואות טבעיות אמתיות ניאותיו'
לתחלואים הנזכרים · ועניננם נחלקי' לכמה
אופנים: האופן הראשון ידבר בהנהגת
הרפואה לאותן העלולים כבר כפי השתנות
הטבע והחולי: והאופן השני ידבר
בשמירת הגוף ולהרחיק הנזק ומן האריגה
ומקריו: והנה המנהג הנכון לרפאו' חולי
זה הוא על כמה פנים · האופן הראשון
להריק הרקה חזקה ע"י הקאה והוא להוציא
הארס או המסבבו מגבול הראשון ר"ל
מאסטומכא והסמוך לו · הב' לפתות
השבילים הראשונים · הג' לזכך עצם
הדם: הד' לנקות חדרי הראש · הה'
לתקן המזג מחום אל הקר ומקר אל החום
הו' לבטל הארס הטמון בגופו · הז' לחזק
האיברים פנימים והראש: הח' להסר
הקאלט"ון התקוע ושרשיו בעומק העור
ושיהיה על ידי איזה סם בסגולה אבל בלתי
גלוח · הט' להקיז אם השעה צריכה
לכך: האחרון שלפעמים
יבריחו הזמן לעסוק במשיחה של כסף חי
כה שמצאו האחרונים בכל גוף מזוהם
טוב בקלורית לעינים: ועתה נפרש כל
האופנים הנזכרים בסדרם ובהלכתן למצוא
דבר דבור על אופנו: האופן הראשון
בהיות שידוע שאנשים האלה יש להם
מלוי ומותרות הרבה בלע"ז קאקוקימי"אה
בוודאי שנאות להם ההרקה ממרקת
בהקאה נצרכת להוציאם מגבול הראשון
והקאה זו תהיה על ב' פנים:
הראשון הקאה חזקה במנהג בעלי קימי"אה:
ד"מ קח טארטארו אימיטיקו במשקל
גרעיני שעורים חמשה או ששה לאיש בריא
מעורב במרק של תרנגולת או במי דבש
או בשכר אליבא ריקנא ואחר שיקיא
פעמים ישתה שנית כמו רביעית ממרק
של תרנגולת: או יקח אנטי"מוניאו מתוקן
או ווי"טרום אנטי"מוניאו משקל ו' או ז'
גרעי' שעורי' ויתנהג כמנהג הראשון ·
ואם חלוש הוא יתעסק בהקאות העשויות
מעשבים וסמנים המקיאים בנחת ולא
בצער והם על כמה פנים המשל בזה או
יקח מן השרשים וזרעונים הפשוטים כמו
מין צנון דרג' עשרה ולאיש גבור דרג'
עשרים או זרע צנון דרג' שתים ולגבור
דרג' שלש או יקח עלים של אזא רוכם
ששה או שמונה או משרשיו דרג' אחת
או שתים או הסם גו"מה גוט"ה גרע' ארבע'
ולאיש חזק הטבע ששה: וכל זה עם
מרק או שכר שעורים או מי דבש כמנהג
שאר סמנים המסוגלים להקאה או משקה
המשלשל:
האופן הב' לפתוח השבילים הראשונים
וזה נוסחתי קח דבש של
שושנים המשלשלים ד' אונקיאש ומים
מבישול העשבים בלע"ז מינטא אבשינשיאו ·
ציקוריא וכיוצא בהם ח' אונקיאש וישתה
אליבא ריקנא בתוך שלשה ימים אבל
יעיין היטב בטבעו כמו שנראה בפרק ג'
ארץ החדשה הג' להריק רוע הומר ע"י
רפואה משלשלת כפי כחו וכפי טבעו
ויעיין בפרק ד' ארץ החדשה הד' לטהר
חדרי הראש ע"י רפואות המושכות מן
הראש הנצרך לצאת וזה נעשה בשני
אופנים האופן האחד הרקה ע"י פילולי
קוחיאש או אנאריקאש · ואופן ליקחתם
לאיש חזק דרגמה א' ויותר ובחצי לילה
פעמים בשבוע: והאופן השני ע"י הרקה

להבין ולמה שולטים ביאודים ובגוים וכבר ארז״ל שטנא בתרי אומי לא שליט · ובכאן בצריק כרשע · ועוד כי בחולי זה נולדים רבוי הכנים וכדברי רש״י ז״ל אין השד שולט על בריה פהותה מכשעורה וכו׳):

ויש אומרים שבסבת הכשופים גם זה מן התימה כי לא נעלם מחז״ל וגם מרושמי הארץ המאמינים בכשוף שמקום המים יחליש כח הכשוף (ועיין כפליניוס פרק ס״ח) וכל כחם דווקא במקום צנוע ומאין להרטומי׳ ולאשפים ולמכשפים לפעור פעולתם כי כבר ידועה שהארץ הזאת ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר : ויש אומרים שהוא בסבת המאכלים הגסים וההריפים והמלוחים (ויפול הספק ולמה לא יקרה האשקורבוט) (כל״ו ס׳ ארכק) הנ״ל הנולד מן המאכלים הנזכרים : והנה כמו אלה חקירות חקרתי במורשי מהשבתי וראיתי שאין תועלת בהן להביאם בכאן ולכן שמטתי אותן · ודי לנו שנדע שמקורם הומר רע אבל עדיין אין אנו יודעים מהות ההומר אם הוא ליחה או איד · ואם הוא ליחה ניאות לנו ידיעת מהותה ואיכותה הלא אם תאמר שהיא מלוחה הלא ממנה נולד הולי השועל הנ״ל ואם הוא מלבנה ומתוקה נולד ממנה בהרת לבנה ·

ואם היא השחורה תוליד הגרב והילפת וכיוצא בהם : ואם היא מאדומה תוליד מורסיות הדם והם הארזי״פילא והפלי׳גמון · וא״ת שבא מתערובת הליחות מהן נולדים שחי״ן נגעי״ם וי״לפת · וא״ת שהוא חומר נפסד או ליחה נפסדת הלא מהן נולדים חולי השועל וחולי הפי״ל והנך נעדר שום טעם אמיתי בכל התנאים הנזכרים לדבקות ולארגנות השערות · ולכן הוכרחנו לדעת ידיעה אמיתית בחומר הפועל בגופות האנשים האלו · הב׳ ולמה גופות האלו מוכנים ומסוגלים יותר לקבל חולי הלז מכל שאר גופות · הג׳ ואיך יקרה ההערפה דרך השערות דחיית הטבע ואת הכל יבוא במשפט ויתלבן כצמר צחר דבר דבור על אופנו אבל אסכים עם הרופאים האומרים שהוא גרם גס ודבקי כי סברה זו ניאותית בין לכת גאלינו ובין לכת בעלי אלקימי״אה המיהסים סבה זו אל עובי הדם וליחות המוצות וכיוצא בהם · ואם נדבר בסבה טבעית ושרשית ואת

שראו עיני בימי מגורי בהיותי שם בארצם עם היות שאז למדתי חוקים ומשפטים ולא יהעתי עדיין דרכי הרפואה אבל בהנתי דרכם וראיתי כי שמנה הארץ מכל ארצות הגוים אבל מלאה טנופות ואשפות וכבר אמר הפילוסוף כל עור ששמנה הארץ תתמיד להוציא מבטנה קטורי׳ שמני׳ גפרתיי׳ (עיין כיסוד ארץ סציף ע״ד) ומושב בני הארם סרוחים ובגדי הארם מלוכלכים ואינם סורקים שערות ראשם וזקנם אפילו פעם בשנה ולא חיישינן לדברי רז״ל ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא דמאני מרתיין לידי שעמומיתא · דגופא מתייא לידי שיחנא וכולהו איתנו בהון · ומאכליהם משונים רובן קטניות ומלפפות : ואליבא דקנא במקו׳ המרקחת יבריא את הצנון והבצל והשום · ומן המשקים יין שרף השורף הלב והנשמה יהר ומי דבש והשכר ושאר משקי׳ השתיה שלא כדת כי בלי ספק מולידים חולאים רעים ושמעלדה עשן לראש וגורם חולי הראש והסבוב או הכווץ ולפעמים השתוק זו ואצ״ל השגעון ובלבול הדעת וצלצול האזנים וחולי העינים · וכבר אמר גאלינוס שאפי׳ הדבש עצמו המתמיד בו גורם שחין כי שורף הדם ומוסיף באדומה · והנה השכר הנקרא ביא״ר כבר ידוע שכל השותה שני מינים מוליד טפטוף השתן אשר בלעז שטראנ״גוריאה ובל״א (דיא קאלטי פיש) וגם מצינו בספרים שיש דבש ארסיי נולד ממיני עשבים ארסיים וממית את כל האוכל או השותה ממנו · והנה אחרי הודיע אלקים אותנו כל אלה אין לתמוה על החולאים הרעים הבאים עליהם מהמת רוע מנהגם אבל תמהני איך נמנים במספר בעלי חיים · וגם נסלק התמיהה ולמה גופיהן מוכנים ומסוגלים יותר לקבל רוע האיכות משאר מין האנוש כי בווראי הדם בהיותו שמניי וקלוי באש שבבטנו

מעלה

וגם זה החלי : בעזרת צורי וגואלי : עצם החולי הוא אריגת השערות שיתערבו זה בזה ויתרבקו כחבל ממש ונקרא בלשונם קאלטו״נעש (ובל״א הא״ר לוקין) ובלעז פליקה פ״ולוניקה על שם המדינה כי איננה מצויה כי אם במדינת פולוניא להיותו אחד מהחולאים הארציים : המשל בזה כמו שהולי הצרפתים בלעז מורבוש גאליקוס מקורו ממדינת צרפת · וכמו שבארץ שטירי״אה (בל״א שטייא״ר מארק) מצוי נפוח גדול ונדרים בצוואר · בלעז אישטרומו (ובל״א קראפא וכמו שבארץ דצפונית סאקשונ״יא · הולאנ״דא אינגי״ל טירה מצוי חולי האישקו״רבוט אשר בלשונם שארבאק · וכמו שבארץ אונגרי״א מצוי הקדחת הדה בלעז פיבריט הונ״גאריקה : (ובל״א דיא אונגירישי קרע״נק) · וכמו שבארץ תוגר אשר אני יושב בה מצוי חולי א׳ ששמו בלשונם דיל אלטי ר״ל תחת הלשון לפי שהורידים אשר תחת הלשון מתעבים ונעשו שחורים ויהלה האדם עד שאין בו כח להתנועע ממקומו והוא ממיץ לימפא אשר יתגבר ובמשיחה קלה עם ס״ל ארמונ״אקו או עם שורש שום תכף מתרפאים ועוד יש מקומו׳ שבכל אדם תמצא עובי הטחול ואין יכולת להביא הכל כאן כי תקטן היריעה מהכיל וגם ילאה הקורא לעיין בספרי ודי לנו בידיעת שם ההולי הנזכר וסבותיו שונות · גם תרופותיו משונות · כמו שאבאר בע״ה·

אותות ההולי רבות הנה · מהן אבות ומהן תולדות · אבות אני קורא הניכרים עצמיים ואלה הן אריגות השערו׳· וכאב הראש אכזרי · ורבוי הכנים · וכויצה· ושגוש איברים · ושברון מתנים · ופרוק הוליות השדרה· וכאב הפרקים · וקשרים באצבעות · ומהם שצפרני ידיהם נכווצים· ומהם שצפרניהם נעשים ארוכים ושחורים כקרני העזים ומהן שקליעתם או אריגתם נגדלים ומצניעים אותם תחת הקובע שבראשם ומהן שנעשה האריגה בזקנם עד שהיו מוכרחים להצניעם תחת בגדיהן כמו שכתב הרופא שינקי״ום בחולה אחד שהיה לו קליעה בזקנו משקל ג׳ ליטרין · ודע שכאב זה אכזרי וביותר כאב הפרקים שולט יותר בנשים (וכפרט כשאין להם ווסת כראוי) מבאנשים (ויש לתמוה על זה שהרי אבוקרא״ט פרק כ״ט אומר וז״ל הפודאגרה לא תבא אלא לנשים שאין ווסתן זכות) אבל בכאן בחורים ובתולות זקנים ונערים הלוש וגבור עני ועשיר כולם שוים עד כאן אמרנו באבות · ונדבר עתה בתולדותיהן : דע שחולי זה אם הוא לצרה יולד כי יתחבר לכל חולי הסובב בארץ באותו הזמן · המשל בזה אם נמצאים תחלואי׳ זמניים כמו חולי הצד או שלשול דם וכיוצא בהם אז פי שנים ברוהו כי יוסיף מכאוב על מכאוביו לרוע מזגו כמנהג שאר ארס העוקץ והמעפש והמחמם והמכווץ את האיברים והמעורר כאב על מכאוביו :

בסבת ההולי רבו כמו רבו הדעות וכולן בנויות על יסורות רעועים אמנם אביא איזה סברות עם היות שיפלו כמה ספקות עליהן · הסברה הראשונה יש מהרופאים האומרים שבסבת המי׳ הנגרים בין ההרים שבארץ אונגרי״אה ומסתעפים לכמה סניפים בארץ פולונ״יא (ויפול ספק על זה ולמה אינם עלולים שם במקום הניגרים בארץ אונגאריאה אלא שהרהיק נתיבו מארצו : ויש התולים במזלות המושלים על מדינה זו : (ויפול ספק על זה ולמה לא נמצאים אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה העלולים בחולי זה · ומה גם שכבר חולקים חז״ל אם יש מזל לישראל ואם לאו) (ויש אומרים שהוא מעשה שדים ולכן שינקי״ום הרופא קורא אותם אריגת השדים בלעז טרוקא דיהו״בארוס) גם זו לא מצאה חן בעיני כי לדברי רז״ל נקראים שדים בעבור שנמצאים במקום שדוד כמדבר וכיוצא בו ואיה רבוי בני האדם כמו במדינה זו : ונניח כת הפילוסופים המכחישים מציאותם אבל נאמין דרז״ל היותר אמתיים כי ארז״ל שהשדים אוכלים ושותים ופרים ורבים כאדם : והרמ״בן בפירושו על התורה אומר שהם בריות מורכבות משתי יסורות ר״ל מאויר ומאש : ועם כל זה קשה

אפר כפי הנצרך וירחץ במים אלו את ראש שיש בו נתק או שחין רע · ואחר שנתיבש ראשו היטב משח אותו במשיחה זו קח שמרי יין שרופים סיד חי קנקנתום מכל אחד בשוה שדוקים היטב ומעורבים בחומץ החריף · או יקח שמרי יין תלויים וסיד חי ארשיניקו מכל אחד דרגמה אחת גפרית ג׳ דרגמאש וכסף חי הניתך ע׳ רוק האדם אליבא ריקנא א׳ דרגמה שמן לוריום כפי ערכו ועשה מכולם משיחה : משיחה אחרת לקוחה מכתבי א״מ הרב זצל · לשחין רע שבראש ·

בראשונה ינקה הראש ברחיצת הלישו״אה (בל״א לויג) שנכתוב ואח״כ ימשח ראשו במשיחה שנכתוב · הלו״ג תהיה בב׳ אופנים · הא׳ הוא שיבשל קטניות עם לוריל (בל״א לארביר) כתוש שיעור שפוי ואחר הבישול יערה המרק צלול וירחץ ראשו : האופן הב׳ ישרוף מנעל ישן לאפר ויעשה באפר זה לו״ג : וזה אופן המשיחה קח הזיר ישן נקי מן הפסולת והמאה בריאה או יותר טוב בהדש מאיוש שיעור אחד וחצי שיעורם אונגואינטו לוריום (ר״ל לארבי״ר זלב) ואפר הע״ץ בלעז קווירציני ויערב הכל יחד בטיגון על האש ויוסיף עליהם לור״ל פלפל גפרית מכל אחד הלק שפוי בתוש׳ היטב וירחץ ראשו ג׳ פעמים בשבוע פעם בלישיאה (או לו״ג) של קטניות ופעם של מנעל שרוף ואחר כל דהיצת ראשו יחמם משיחה זו אצל האש וימשח ראשו בכח ואפילו מבצבץ דם יניח נייר על הראש להוציא החמימות ואח״כ כשנרפא ילך אצל אומן שינקוב באיזמל היטב מקום הקרחה להוציא מותרות דמים רעים העצורים שם וזה בחנתי פעמים שלש :

פרק שביעי · מדבר בחולי פידיקולאציו והוא רבוי הכנים סבתם ורפואתם :

פידיקולאציאו בלשון יון פ פטיר יאזי״ש והוא רבוי הכנים הנולדים מזוהמת הראש בעומק העור :

סבותם זיעה עפושית והומרים נפסדים ונעצרים בעומק העור ·

תרופתם נעשה ע׳ עשבים המטהרים ומיבשים הראש · המשל בזה קח גרגרי לוריום וזרע שטאפיזאגדה מכל אחד אונקיא אחת עלי פאריטאריאה ועלי הידירא מכל אחד קומץ · מחותכים ומכותשים ומבושלים במי אפר הר ויתמיד לרהוץ ראשו במים האלו · ואחר החפיפה ייבש שערות ראשו ופעמים ביום ימשח ראשו במשיחה זו קח זרע שטאפ״זאגרה ב׳ דרגמאש · איליבורו לבן · גרגרי לודיום מכל אחד דרגמה אחת · מלח ארמיניאקו הצי דרגמה · וכסף חי הנתך ברוק אדם קודם הברותו הצי אונקיא · שמן לוריום ב׳ אונקיאש · הכל מעורבים בתוך המכתשת עד שיקבל תאר המשיחה ותהי לו למשמרת :

פרק שמיני · מדבר בחולי פליק״א פולו״קא בלשונם קאלט״נעש ורפואתה :

למען אחי זרעי אשר בארץ פולוניא אדברה נא במהות החולי האכזרי אשר כצאוהו לאנשי מרינה זו ובהיותי לומר בק״ק פאדואה הגיעו אלי כתבים מן האלוף התורני מהר״ר אפרים נר״ו · הרתן המנוח מה״רר אלקנה והוא אחד ממנהיגי עיר לבוב ה׳ והנו צעק ככרוכיא עבור קליעת או אריגת שערותיו כמשא כבד הכבידו על ראשו · והלא זה ימים רבים שגם רופאי מדינה זו כיאוץ הלזו כתבו כתבים כן לחכמי המדרש שבפדואה הנ״ל לבקש תרופה למחלתם ונלאו למצוא רפואה מספקת עבור רוע איכותיו ועד היום שום ארם כתב ענינה ורפואתה בלשוננו הקדש זולתי עתה שאזרתי כגבר הלצי ולקחתי קסת הסופר בביתני אשר נפלה בגורלי : לכתוב מהות החולי·

פרק חמישי ידבר בשערות הצומחי׳ שלא במקומם איך יסירם סבתם ותרופתם ·

שער באשה נוי וזקן באיש הדרת פנים וגבות העינים הן וזולתם בשאר מקומות כיעור או מום אם צומחים שלא במקומם חוץ מן הטבע והשיעור כמו באשה זקן או במצח ;

סבתם אם בראש או בזקן או בשאר מקומות לעולם הוים מהומרים רעים גסים ועשניים נדפים אותן דרך חורי העור ובזה האריך גאינוש במקומו ·

תרופתם להסירם אם צומחים במקום זר האריכו בה בספרים ואני אביא בספר היותר קלורת. לעשותן קח סיד חי ב׳ אונקיוש ותכבהו במי אפר חד כפי ערכו ואח״כ תקח מן המים האלה הסנונים ט״ו אונקיאש ותפזר לתוכם שנירת סיד חי הצי אונקיא · אורו פיגמינטום הצי אונקיא · ארשיניקום הצי אונקיא אז תשימם על האש לבשל כל כך עד שינשרו נוצות הקנה בתתו לתוך המים ואז אות היא לשלמות העשירת המשיחה ותהיה בך למשמרת ובלכתך למרחץ אחר רחיצה קטנה במים חמים תמשח ממנה מקום הנצרך ולא יעבור עליו יותר מרביעית שעה ותשפך על מקום זה מים שנירת לשפשך היטב מקום המשיחה מן ארסי הסמים ואז תקח מעט שמן נרדים למשוח על מקום הנישור ·

עוד משיחה אחרת קלה וטובה קח ד׳ הלמוני ביצות מבולבלים היטב וסיד חי ג׳ אונקיאש · אורו פיגמינטום א׳ אונקיא ועשה מהם תערובות במי אפר חד עד שתקבל צורת העיסה רכה ובמשיחה זו תעשה כמנהג המוזכר למעלה ·

וכדי שלא יצמחו יותר עם היות כי קשה לגרשם אמנם כפי הנסיון משיחה זו יגרשם או יאחרם לצמוח קח גרעיני זתים שרופים וקליפת אפונים שרופים · זרע אושקוויאמנו ליטירגיריום עצם דג זיפיאה שרוף אופיום מכל אחד א׳ דרגמה · אורו פיגמינטום הצי דרגמה ועשה מבולם אבק דק ואח״כ שפוך עליהם שמן זירת עד שיעדיף עליו השמן בכל כגובה ד׳ אצבעות אז תבשלם היטב משך שעה אחרת ויסננם ויוסיף עליהם ג׳ אונקיאש מיץ העשב זילידוניא ומהרכבה זו תמשח מקום הנרצה כמדת לילות לילה אחר לילה ותשים סמרטוט על מקום המורט ;

פרק ששי · מדבר בנגעי הראש או שהין רע סבותם ותרופתם בלעז טיניי ;

נגעי הראש או שחין רע מאד מצוי בקטני׳ וביותר בארצות האלו וגם בארץ אשכנז ופולוניאה אותותם הם אם נשרש איזה שער ונמצא בשרשו עוקץ לבן עם נקודה שחורה בתחתיתו ·

סבותם מליחות הדות המוציות או גפריו׳ אם מארומה חרה יטיף מנקבי השחין ליהה דקה וחרה ואם בסבת הלבנה שרופה או מלוחה יטיף להה יותר גסה ודבקיית ומוגלא ·

רפואתם נעשית ע״י הנהגה טובה ר״ל שירחיק עצמו מן המלוח והשרוף והחד והחמוץ כפי חומר המוליד הולי זה ואח״כ יעסוק ברפואות הנזכרות בפרקים המדברי׳ בתחלואי הראש בהרקות ראויות כפי חומר הנצרך להרקה ואח״כ יעסוק ברפואות הצוניות ויעשה מקרם איזו הפיפה ממי אפר באיזה עשבים ידועים המשל בזה קח עלי רובי פלאנטאגני ושל ערבה מכ״א קומץ אחד שורש בריאוניאה איריאוש מכל אחד אונקיא אחת גרעיני לוריאום · הדס לופינה מכל אחד חצי אונקיא מהותכים ונדקים ומבושלים במי אפר

שילב'זיוש איטמולירוש וכיוצא בהם ואין
כאן מקום להביא סברתם די לנו בידיעת
זו שהוא חולי חד ומסוכן הגם שלדברי
אבוקראט ספר שני פרק מו' מקבל תרופה
על ידי שינוי מזון ומקום וזמן קודם
שיעברו על ימיו עשרים וחמש שנה :

וירטיגיני הוא חולי סבוב הראש והוא
דמיון שקר שכל המוחש ממנו
סובב ונולד מעשנים העולים לראש אשר
ארחותיהם עקשים ונלוזים במעגלותם
באופן שנעכבים שם במוקדם המוח וכדעת
גאלינו מסוכן עבור פזור רוחות הנפשיות
(וגם עלה כנסיונו וזע"ד על זה) ·

אינקוביש ר"ל קושי הנשימה וכשישן
מרגיש כובד ומשא על לבו
ונולד מרוחות ועשנים העולים להדרי
המוח ממאכלי' גסים או סבה אחרת אבל
אבל לא כדעת המון העם האומרי' שהוא
מעשה כשפים ושדים כי הבל וריק הוא
אבל יש בו סכנה מפני חשש רפיקת הלב
או נכפה או שתוק אמנם בהסיר הסבה
יתרפא בע"ה :

פאראליזיש והוא חולי הכווץ נולד
מסתימת הגידים עבור ליחה
גסה ועם אבור חוש ותנועה באחר מחלקי
האיברים ולפעמים בכמה איברים · זה
בקושי מקבל רפואה אבל הסר סכנה
(עיין בספר ב' של קורנילייוס צילזוס פ' כ"ד נותן טעם
על זה) ·

אפופליקסיאה והוא השתוק נולד מליחה
גסה הסותמת ומעכבת
מהלך הרוחו' נפשיות שבמוח רצוא ושוב
באופן שגורמת אבד' החוש והתנועה בגוף
ולפעמים בחצי הגוף (ולכן אמר אפוקראט ספר
ב' פרק מ"ב לרפאות השתוק' אי אפש' אבל הקטן לא ככקל)

פרק

רביעי ידבר בנזקי גג הבית ר"ל
במומים הנופלי' בעור המכסה את
הראש אותותם סבותם ותרופתם ·

אופיציאה הוא חולי השועל לפי ששערו
ראשו או זקנו נושרות כמו
שועל המחליף כל שנה שערותיו ולפעמים
נופלים כתמונה עגולה ונקרא אופיאזיש
וזה בא מהסרון מיץ או חומר המצמית או
מהומר רע השורף את שרשי השערות ·
אותות ההומר הגורם חולי זו אם בסבת
הליחה לבנה הנתק בהרת לבנה ·
ואם עבור הארומה יהיה כרכומי ואם
בסבת השחורה נוטה לשחרות והולי זה
אינו מצוי כ"כ אלא אצל המצורעים או
לעלולים בחולי הצרפתים · ואם תלוי
בהומר רע יתרפא ע' שלשה אופנים ·
האופן הראשון בהנהגה טובה · הב' ע'
הקזה ראויה · הג' ע' תרופות הצוניות ·
ונאמר ההנהגה תהיה לעולם הפך החולי
ר"מ אם ההומר רע הם ויבש יעסוק
במאכלים קרים ולחים הנ"ל ההקזה יעיין
בפרק המדבר באופני הקזה אפס כי אחר
ההקזה צריך לקרני דאומנא או כלי מציצה
להוציא דם באיזמל ע' אומן טוב ·
רפואות הצוניות הם על ב' פנים ר"ל
מהם הנעשים ע' הפיפה במי
אפר ועשבים לטהר הראש ומהם משיחות
למשוח עור הראש · המים הם קח שורש
קאלאמוש ארומאטיקוש פיאוניאה מכ"א
ב' אונקיאש : מארוביום · אברוטאנום ·
וירבינה : מכ"א קומץ אחד קאמיל
וויניריש ב' קמצים : טורמוסי' · אפונים
מכ"א א' אונקיא · נהתכים וכתושי' ונבשלי'
במי אפר של מארוביום או של אברוטינום ·
ומהם יעשה חפיפה בבקר ואח"כ ייבש
ראשו וימשח בשמן גרגרי לאבריום
(כל"ו לארכיר איל) וגם יערב בתוכו אפר
הזבובים והדבורים · או שומן הדוב או
במשיחה כזאת קח שומן דוב · שמן לאבריום
שמן אגוזים מכ"א הצי אונקיא · ושמן
מגרגרי עץ יוניפירי חצי דרכמא ודבש
חדש ויערב בתוכה אפר של לוזים ואפר
שערות האדם מכל אחד דרכמא אחת
לאראנום דרכמא אחת וחציה · ומכולם
יעשה משיחה :

העלול בו · ואם בסבת הולי הצרפתים יתרפא ע׳ רפואות הנזכרים בפרק י״א · וביותר ברטית הצפרדעים עם כסף חי של ויג״ו הרופא : בכל אופני הכאב פירניליוש משבח את הפילולאש העשויות מן אלואי׳ גם מן כממנים של מרקחת בלעז רי ג׳ימיש או אבק של מרקחת די שאנדאלוש ופרחי רמונים עם שירופי של אפשינטין · הרטמאן החכם משבח מאד העשב וירבינה לשאת על צוארו בעוד שהוא ירוק וגם שורש פלנטאגנו טוב לתלות על צוארו בקמיעה וישתה מי העשב וירבינה ררכמ׳ 30 ויערב בתוך המים הנזכ׳ ד׳ טפורת אישפיריטו וידריאול · ועוד כתב שבכל כאב תמצא רפואה בתרת על מצחו עלי אירירה · ברטוליגום צוה לפצוע את שרש האגוז באביב ומים הנובעים משורש אילן הלז טובים לשתיית הרפואה וזה נתגלה בימינו בארץ אינגלאנדריאדה ועוד בכאב הפרקים סגולה היא : בכאב ישן או בחצי ראש ה׳ ימצא רפואה בבשול העצי׳ ושרשים קינא וסאלסה והרומה להם אפס כי יוסיף עליהם איזה עשבים המחזיקים את הראש כי ההזעה טובה להם וביותר בזקנים בכאב אכזרי השם ישמרנו גדולי הרופאים מקיזים באחד מעורקי׳ שברקותים או צרעים עד עשר ליטרין ויותר ואמרו שאין בה סכנה כלל אם נעשה על ידי אומן מומחה · ומהיר · כי יכין מקדם הסם וידריול דולצי וטיט חתום ויניחם על הבקיע שבלי ספק קודם כלות שלשה ימים תעלה ארוכה ויהיה כקדם בעז״ה : אמר המחבר קודם שאסיים פרק הלז אוריעך ב׳ דברים נצרכים וזה בהנתי בעצמי האחד לעולם תהיה סעודתך של לילה קלה מסעודת היום · והב׳ שיהיו מעיך תמיד רפויים ר״ל שתעשה צרכיך כל יום : ואל תעסוק במרדימים כמו לוד״אנום ניפ׳נטיש או אופ״אטום אז ריקוו׳יאיש וכיוצא בהם אלא בהכרח גדול יען שהרגל נעשה טבע שנית · וסוף · תתהרט :

פרק שני מדבר בתחלואי עצם המוח סבתם ואותותם ותכליתם :

פרינִיטִיש ר״ל התלהבות קרומי המוח מקורו מדם ירוקיי ובשגעון תמידי ועם קדחת חדה ויש בו סכנה כי הוא באחד מראשי האיברים :

ליטארגוש ג״כ הוא התלהבות המוח אבל איננו אמתי להיותו מקורו דם לבניי ויש בו בטול החוש והתנועה ובשינה עמוקה וקדחת קטנה וכמו כן מסובן מטעם הנזכר וכבר הזהיר אותנו אבוקראט בספ׳ ב׳ · פרק ל · וגם קורנ׳ליוש צילזוש אומר שהוא חולי חד ואם לא יתרפא תכף יחנק את בעליו :

מאניאה ר״ל שבוש הדעת עם קצף גדול בלתי קדחת ואינו מסובן מעצמו אבל קשה רפואתו אם לא אחר שיאזין החולה את דברי הרופא והנלוים עליו במאמר א׳ אבוקראט :

מאלינקוליאה ר״ל מזג קר ויבש במוח בסבת העשנים העולים מכל הגוף אל חדרי הראש והוא בפחד ורער בלתי סבה גלויה וידועה ובלתי קדחת ואין בו סכנה ואם ימהר הרופא בתרופות יקבלם בנקלה ואם לאו בקושי · וביותר בנשים שווסתן עצור או שזרען נפסד ברחם ותרופתן אכתבם במקומם ·

פרק שלישי מדבר בחולאים ההוים בחדרי המוח והם הפסד החוש והתנועה אותותם וסבתם ומה יהי׳ בסופם ·

אִיפִילִיפְשִׁיאָה זהוא חולי הנופל או הנכפה השם ישמרנו וכו אבוד החוש והדעת ועם תנועה בלתי רצונית לעת העונה ובסבה סתומית שבמוח ראש האיברים כדעת גאלינו והנלוים עליו אבל חולקים עליו האחרונים שילב׳יוש

ההוזר לאהוריו א' הערקי' בלע"ז קארוטיד"ש · ואם בסיבת הלימפה נורע מנזילה · מרבוי השתן בעכירות · ונס ליחה מנהיריו ונעצר וביותר בימות הגשמים או תעיין אם שתה מים רבים או אכל מאכלים רטובי' ומימיים חוץ מן השיעור · ואם בסבת איזו מורסה או שרצים או אבן בחלל הראש אז הכאב יהיה אכזרי ויהיה לו הסבוב וריח הפה והיכוך בנחיריים (עיין בספר ס"ל קינטמלגוס) ואם בסבת הולי שקורבוט ומליחות דרות יהיה אכזרי ותמצא בו אותות שקורבוט הנזכרים בפרק יוד : ויתרפא בעשבים המסוגלים לשקורבוט : ואם בסבת הולי הצרפתים ג"כ יהיה אכזרי כי עולה רקב בעצמות הראש ותמצא בנקל ג"כ אותות הצרפתים הנזכרים בפרק י"א : וביותר שיגביר הכאב בלילה ויתעסק בתרופות העוזרות להולי הצרפתים ואם בסבת הדם ר"ל בעצירת הווסת או הטהורוי' ואז הדם מותח עד שיגיע לורידי' שבקרומי המוח וניכר מכאב הדופק ומכאן שיהיה עלול יותר בימי הקיץ או בהתאחר תחת השמש · ומכאן שטלטלא דגברא גורם תנועה יתרה ומריצת הדם ונולד הכאב · ומכאן אם יתקרר הראש יתעכב העישון הדמיי מלפולש דרך הורי העור שבראש ויוליד כאב · וגם שבקדחת חדה או שלישית תמידיית תמצא כאב אכזרי וכל זה למה בוודאי עבור רתיחת הדם · ועתה ראוי לנו לחקור אחר סבת העונה אבל יגעתי ומצאתי בספר ראשון של שינקיוס השנה ראשונה פרק מ"ח) ואמר שבהון אצלו בכמה בני אדם שיגיע להם הכאב בעלות השמש · הולך והזק ובירידת השמש הולך והוסר עד שקיעת השמש והוסר ג"כ הכאב · וכמו זה נמצא כאב חצי הראש כי עונתו עם חירח וזה מפורסם ויש כאב הבא דווקא בלילות ההורף ובאכזריו' גדולה ונתרפא על ידי פלאטירוס הרופא (כרטיית די ראכוס עם המירקוריוס) : ועוד הביא מחבר זה בספרו (כ' דף ספ"ה) מעשה באשה עלולה ט"ו שנים רצופים וקרה לה הריון גם הפילה הולד אבל מאז הוסר הכאב ולא חזר יותר ועוד מעשה הביא באלאנוס (כספרו ס"ה מ') באשה שכל ימיה כשלא היתה מעוברת עלולה בכאב אכזרי אבל תכף אחר שנתעברה נמלטה מהכאב ועוד כתב פונסיקה (ספרו' ס"ה פ"ו) בעלול מהצי כאב ראשו הימיני כל שמונה ימים דווקא ביום שני ובשעה מוגבלת ובכאב היותר חזק שבעולם משך שלשים שעות ואחר שעבר זמן מוגבל נמלט מן הכאב בלתי שום רפואה והנה כאלה הרבה תמצא בספרים ;

רפואות נאותות להולי הנזכר כפי אופני הכאב אם בסבת הדם הסגו"ר בורידים שבקרומי המוח אם לא שהטבע עוזרו על ידי דהייה ברעיפת הדם צריך שתעזרהו ע"י היכוך הנחיריים או ע' דברים המעטישים ואם בכל אלה לא ישקוט צריך להקזה וביותר בבחורים ובמורגלים וזה כדברי אבוקראט (מאמר ה' פרק ס"ה וז"ל לכואב כאחורי הראש מועיל הסקוה מפורק הכמתח כמנח) · ואם בסבת הלימפא ימצא תועלת בדברים המסוגלים להגיר השתן ולהביא הזיעה ואח"כ יתעסק בפילולאש מחזיקי הראש והם פילולי די שקשינו דרגמא א' לפעם אחת בחצי הלילה ולגופות היותר להיום פילולי רופו' ואבק ארומאטיקו רוזאטו · דיארודון · אליקשיר פאראשילזו · ושתיית הקאפו' ושתיית הטיהי ר"ל ג'אי באריאן · ואם בסבת איזו צמיחה או מורסה כרת גאלינו עושים רפואות ומאכלים המקררים ואח"כ מקיזים ראשונה מרגל · ביום שלאחריו בזרוע הקזה שנית וגם לפעמים מניחים עלוקות בורידי הטחורי' גם עוסקי' במתיכי' ובמזיעים כמו רס תיש) ולבעלי קימיאה בשר מומיא · איש'פירמה ציטה · קרן צבי פילוסופיו ועיני הסרטן · ואנטימוניין דיאפוריטיקו וצינאבאריש אנטימוניום וביוצא בהם · ואם בסבת הולי שקורבוט לא תמצא רפואה אלא ברפואות המסוגלים שקורבוט · המשל בזה הלב מעורר הכאב למי שעלול בכל מיני כאב ראש אבל לבעלי שקורבוט טוב לו גם החלב לפי שמתיק ההרות והמליחות של דם

העלול

ופרק ראשון בנזיקים הנופלים בגג הבית מבית ומהוץ או במומי הראש :

כל כאב הראש ההוה בעצם המוה · או באהר מקרומי המוח נקר׳ בלשון יון צי׳פאלאלגיאה וכאב ישן צי׳פאיאה · ואם בחצי הראש אימי״קראניאה ובערבי שאק״קה וכן בחלק רביעי וכיוצא בהם שמות אמנם לאהבת חקצור אשמיטם · אותות ואופני הכאב פעם בהלק׳ פנימים ופעם בהלקי׳ חצוניים פעם בחדות ופעם בכובד או יהיה כמותח או כרופק או כעוקץ וכיוצא בהם · סבותם · לדעת כת גאלינו תהיינה או עבור הום או עבור הקור או עבור רוהות צפונית או דרומית · או ממאכלים חרים והריפי׳ מעלי׳ עשן לראש או יין וביותר כשלא בישל כל צרכו · או מריח חד · ולפעמים ממזג קר ביותר · וכפי סברת׳ · כאב עוקציי בא מליחות הד ובסבת דם · והמותח מרוחות ועשנים · והכובד מלבנה · ולפעמים עבור איזו צמיהה או מורסה שבמוח או עבור שרצים או אבן הנמצא במוח או דם נקרש בורידים שבקרומים וכדעת האהרונים ממלוי הרטיבות שבעצבים ועובר דרך צינוריהם בטרם שנטהרו היטב ובסבתם מתגלגלים כפעם בפעם · כמו שהשיג וו״ליש ההכם בנסיון הנתוח ומצא מין לימ״פא בהלל המוח · אמר אבוק״ראט ספר ששי פרק שני אם נראה מוגלה נובעת מאזניו או מנהיריו או בחכו אות היא לפתיחת המורסא (וזה עלה בנסיוני בנער אחד כרואי פני המשנה הלז ושמו פ׳רינק מיהימיד שחשש בראשו זמן זמנים בכאב אכזרי ונקראתי מאת האיש אשר על בית המשנה לרפאות את הנער הנזכר והגדתי להם איך בלי ספק יש מורסה במוחו : הנה הסרי ה׳ אזכיר שלא עברו עליו שלשה ימים גם נפל נקב בחיך הנער ונבע משם מוגלא יותר משלש׳ אונקיאש · והנה בהאיר היום הגידו מעשה זה למשנה הגדול י״רה וגם נקראתי שנית בכבוד גדול ותקנתי לו הרפואות והתחבושת לתת על הנקב שבהיך אבל קדמה לו הכויה ביתד של זהב כדי שתהיה מעלה ארוכה עד תום הרפואה במשקה שורש קינא ושאר סממנים מהזיקי הראש ועודנו בהיים במכצר המשנה) כאב חזק עם קרירות באיבריו ההיצוני או בשרתן רק וגם יקיא להות רעות ירקרק ארמרם הוא מסוכן · והיותר מסוכן הבא פתאום ומעשה בא לידי ראוי להזכירו שזה שלש שנים שנקראתי בלילה אל המשנה ב״וקלי מוש״טרה פ׳אשה והגיד לי איך מרבוי הקטור של גחלים שכהצרו הנכנס באפיו הרגיש פתאום כאב כאלו תקעו יתד ברקותיו עודני מדבר עמו לומר איו כזה וכזה תעשה נתאלם פתאום מבלי השיב ונפל עליו תרדמה מתנמנם כסוס ויהי בהאיר היום שלחתי אחד ממשרתיו אל רופא המלך י״רה כי יראתי לעשות לו שום רפואה כי ראיתי המעשה ונזכרתי (פרק פ״א מפרקי אבוקראט ז״ל) (הכריזי׳ סבאחזים כפתע פתאום מכאב הראש ותכף כאלמים ומשמיעים קול אסגרון מתים בתוך שבעה ימים אם לא תבוא להם קדחת) ואמרתי לכל שרי המלך י״רה הנאספים שם איך לדעתי אין לו תקנה אבל רופא המלך אמר לא כן אלא ארפאהו בחוקנים ובהקזת הדם ולא עלת׳ לו כי ביום השביעי מת · אמר המחבר כל אופני הכאב הנזכרים למעלה בלעז הידיופאטיקום ר״ל כאב ראש עצמיי להבדיל בין כאב הראש בלעז סימפאטי״קו׳ ר״ל בסבת שאר איברים כמו האצטומכ׳ · טחול · מיז״נטיריוס רהם · פנקרי״אס · שרצים שבני מעים · כאב חבליו׳ · סתימת הורידים שבטחורים וכיוצא בהם : והכל יבורר בחקירה ובדרישה בענין האכילה והשתיה והתנועה והשינה והיקיצה והמשגל אם הם כסדרן : וגם אם יעשה נקביו כל יום או אם דם הרגיל לצאת מפיות הטחורי׳ או מנחיריים או מווסת שהם עדות נאמנה על פשע הדם וביותר בשחרית או אחר השינה או לעת שהקילוס יתערב עם דם

סולם שלפני הבית שעליו עולה הבנאי לעיין בנזקי העליה והגג מבית ומבחוץ :

נזקי העליה הם תחלואי הראש מבית ומחוץ נבדלים לארבעה מינים· המין הראשון הנרשם בסימן א הוים בקרומי המוח : המין השני הנרשם בסימן ב הוים בעצם המוח · המין השלישי הנרשם בסימן ג הוים בחדרי המוח ובשביליו : המין הרביעי הנרשם בסימן ד הוים בחוץ בעור המכסה את הראש כמו שעיניך רואות בסולם זו המוצב לנגד עיניך :

סימן	
א	כאב ראש הישן בל׳ יוון צ׳פאליאה
	כאב הראש חדש בל׳ יון ציפאלגיאה
	כאב חצי הראש בל׳ יון אימיקראניום
ב	מורסת המוח בלשון יון פרינויזיש
	שגעון בלטין מאניאה
	דמיון שקר בלטין מילאנקוליאה
	תרדמה תמידית בל׳ יון ליטארגוש
ג	נכפה בלשון יון איפיליפסיאה
	חולי הסיבוב בלטין וירטיגיני
	כובד הלב בלטין אינקובוס
	שתוק בלשון יון אפופליפסיאה
	כויצה בלטין אישפאסמוש
	רעש האיברים בל׳ יון פאראליזיאוס
ד	חולי השועל בל׳ יון אלופיציאה
	סובין וזוהמת הראש בל׳ פטיריאזים
	שחין רע שבראש בל׳ יון אחורוש
	קליעת חשערות בלט׳ פליקהפולוניקה
	רבוי הכנים בלטין פידיקולאציו

הקדמה לספר

היטב על הלב ועל כל הגוף לקררו ולהדוף קטור השם והארסי : ולריאה ב' חתיכות שאם יזוק אחת תגמור האחרת את פעולתה · וכמו שבית העששית הנ"ל עשוי לתענוג הב"ב ולראות מרחוק את ההוה תחת השמש ולהצניע את עצמו מכל נזק כך הלב מונח באמצע הגוף בין אונות הריאה ושם יתעדן שמש ועל הכל צופה מרחוק את היוצא והנכנס לקרב התועלת ולרחק הנזק בכל אשר ראו עיניו ודי בזה לדבר במדור העליון או שטח האחרון שבבית ·

בשטח השני תחת הטרפשא שהוא א' מקלעי הבית מבוררים החדרים הנצרכים לקיום הגוף והם **הכבד** בימין הגוף אשר בה תלוי כיס המרה **והאצטומכא** באמצע הגוף **והטחול** בשמאל ומכוונים הם כאותן אשר אתה רואה במדור או שטח השני שבבית והם **התנור וכירים** של **האופה והמבשלה והמרתף** הנצרכים לצרכי הבעל בית · ועתה נאמר **שהכבד** הוא אחד משרתי הגוף ונדמה **לתנור וכירים** וכבירים קבוע הצלוחית לבושל מהנו השמנים והמים השרופים והשמן הטוב לטהר הגוף על פי צינוריו והוא **כיס המרה** התקוע בקערורית הכבד אשר תחתיתו רחב וצר בצוארו ולו ב' צינורי' מיוחדים הצינור האחד יורד לעומק הכבד ומושך אליו את הדם הנצרך לו לטעמים הידועים לרופאים כאשר נבאר במקומו · והצינור השני יורד אל המעיים העליונים להכנת עיכול המזון שבאצטומ' (אוטמולירום והכלווים עליו חולקים על כת גאליכו באמרם שאין לכבד חום עצמיי אלא מחמת המרה התלויה בו) שני לו תמצא **האצטומכא** והוא כמבשלה או **בירת התבשיל** לבשל בה מעשי קדרה ומעשי אילפס במאכלים שונים מלוחים עפצים חמוצים ומתוקים וכיוצא וזהכל כערך השמן או שומן או המלוח שבו (ולדעת גאליכו והסרים למשמשתו כפי מדרגות האש שרפי שבו · שלישי לו והוא בשמאל **האסטומכא** הוא **הטחול** והוא המושך את הדם העב והעכור והפסולת ושולח מקנתו אל **האצטומכא** כדי שיחמין היטב ויוסיף בעיכול ויעורר תאות האוכל · והוא דומה **למרתף** של בע"ה שנותנים בו צרכי בע"ה וגם זורקים לתוכו פסולת או דברים שאינם נצרכים · ולמטה מהם בשטח אשר בקרקע הבית נעשה **אוצר המים וצינוריו** אל **הבריכה** דומה לכליות ומעברי השתן וצינוריו אל **הבריכה** שהוא **המקוה** · וכן שם **מעברי הטנופו' ומרזבי'** מבית לחוץ **ובית הכסא** דומים לנקבי **המעים ופי הטבעת** · ועוד עיניך רואו' את **יסודי הבית** נדמו **לרגלי האדם** אשר בעפר **יסודו** שהוא **קרקע הבית** · אשר שם בוטחים שמיר ושית · ולכן אל תתמה · אם אדבר שנדמה · אדם בכל ענין · אל היסוד והבנין · העשוי מחמר ולבנים · והוא ממחברי הבנינים · אריך ע"ב אריך · ובו דלתים ובריח · נחלק לכמה שערים · ולכל שער יש שומרים · לשמרו מן האויב האבוד · ואל יכנס בו שום זר ·

בגמרא פרק הרואה א"ר לב מבין · כליות יועצות · קנה מוציא קול · ושט מכניס כל מיני מאכל · ריאה שואבת כל מיני משקין · לשון מחתך · פה גומר · כבד כועס · מרה זורקת בו טפה ומניחתו · טחול שוחק · קרקבן טוחן · קיבה ישנה אף ניעור כנער הישן ויישן הנכער נימוק והולך לו · תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת (ר"ל ביטול החושים) :

ספר

בית חדש

והוא חכמת הנתות הנתח לנתחידה שבו כל הדרי הבית ·
והדרי הבטן : נגעי הבית · ותחלואי הבטן :
ימצאו תרופתם לדעת ההכמי' הראשונים
והאחרוני' : ונתתי להם בביתי
ובחומותי יד ושם
טוב מבנים
ומבנות :

הקדמה לספר בית חדש

אמר המחבר הנה כתבתי למעלה בהקדמה של חלק רביעי מספרי הראשון איך חכמי קדם קראו לאדם **עולם קטן** וזה היה בדורות הראשונים שהיו גדולי הקומה וכחם גדול וימיה' ארוכים וחכמתם מרובה וכיון שבא שלמה המלך ע"ה והשיג בחכמתו שכלה כחם · ונקצרו חייתם · ואבדה חכמתם · העלה לאדם במעלה העיר כאומרו **עיר קטנה** וגו' · ואני קטן הערך נתתי אל לבי לדרוש מה יתרון לאדם להעלותו גם עלה **לעולם קטן** או במעלת **העיר** אפילו **עיר קטנה** די לו להיות כאחד המגדלים או בתים מבתי ערי החומה בבריח ודלתים בכל אשר אני מראה אותך את תבנית הבית ואת תבנית כליו · **כבורתי הנפש** כי יש לו תחתיים שניים ושלישים ועליה על גבה את גגו ואת קירותיו סביב ואת קרנות הבית וכמו כן חכמי הרופאים חלקו האדם לשלשה חלקים ושטחים והם הראש והחזה והבטן · ועתה כאמר שעור המכסה את הראש הוא כנגד גג העליה · והאזנים כנגד קרנות הבית וב' עיניו כנגד ב' חלונות והחוטם עם נחיריו כנגד ב' חלונות שקופים אטומים · וב' שפתיו כנגד ב' דלתותי פתח העליה ·

והבית הזה העליון מסורג בסריגות כדי שישלוט בו האויר הנח העובר על פני בעל הבית היושב שם להתעדן בו · **ובסוסטרא** כבית עשוית כאה יוצא מבין הסריגות שבו בעל הבית מציץ מן החרכים ועל הכל נוכה גם מבניע עצמו לעת הנברך מן הרוח הפתאומית והעפושית וכמו כן נברא בחלק הראשון שהוא השטח היותר אחרון כאדם **הרואה** מלאה קנקנים וכינורים והם איברי הנשימה בדי שתנשב

הם האבטוחים והדילועים והקשואים כמהים
ופטריורת וכיוצא כולם קשים לגוף ·

כא וכן הבצלים והשומים והצנון וההרדל
המי׳ ביותר ומעלים אדים לראש ומולידים
ריח הפרה וההוטם ·

כב כל מיני קטניות והם האפונים והפולין
ועדשי׳ וכפיר קשים לגוף ומולידים
רוחות וגם מוסיפים מרה השחורה·

כג דבש ויין רעים לקטנים וטובים לזקנים
אמנם כפי פרקי השנה והאקליס ·

כד היין מעוטו יפה ורובו קשה ויבחר ביין
לבן או האתרוגי ומבושל כל צרכו :

כה גם יהיה מזוג בימי הקיץ אבל בימות
הגשמים משובח היין ישן וההזק :

כו הלהם יהיה אפוי היטב ותוכו ספוגיי
ומעורב במעט מלח · ובימות הגשמי׳
במעט קצח או סב״ת (ר״ל כינ״לו ואניטו) ·

כז ולא יטעם שום דבר בין סעוד׳ להברתה

כח רופאים הראשוני׳ היו שומטים סעודה
אח׳ בשבו׳ כדי ליתן רווה למזון שבבטן

כט אפילו בשברת שיש מצוה להרבות
בסעודה לא ימלט כריסו כבהמה
במאכלים שונים ומשונים ויין ושכר ותירוש
וכיוצא בהם ·

ל לא ילמוד ולא יכתוב ולא יחשוב
מחשבות עמוקות תכף לסעודה ·

לא ההתעמלות והתנועה יתרה אחר שלהנו
גורמת הזיק לגוף זו ואין צ״ל המשגל :

לב המים הטובים הם הזכים וטעמם טפל
בלי ריח כאשר כתבתי בהלק ראשון
בספר יסודי עולם נסיונם וסימנם ·

לג ויפשוט ידיו ורגליו בכל כחו בבקר
במטתו ויקום ממטתו ויסרק ראשו
לאהוריו ותועלת גדול להסיר כאב הראש ·

לד וישתדל בכל יום לברוק נקביו פעם
אחרת ביום ·

לה המרהץ טוב לגוף אהר שיטעום דבר
קל אבל לא אהר הסעודה ·

לו ולא ירהץ ראשו אלא להברח
גדול ואז דווקא במים חמים ·

לז והזמן בבקר או לערת ערב אחר
שנתעכל המזון שבבטנו ויות׳ טוב לגוף
ההרהצה בסתיו או בהורף משאר ימות השנה

לח וטוב לבעלי בשר שמנים ובעלי אגרוף
וביותר לנשים ·

לט ואל ירבה לכנוס במרחץ כי מהליש
כח הגוף וגורם המימות וצמאה ·

מ ויזיק למי שבא מן הדרך או העיף
ממלאכתו וגם לאנשים רזים ורקים
ולבעלי ירוקה ולזקנים ·'

מא ויש כמה מיני מרהצאות מהם טבעיים
כחמי טבריא ושאר מקומות ועוד מהם
לחים וחמים ומהם יבשים מלוחים וכיוצא
(עיין בספרי יסוד עולם למעלה בחלק ראשון) ·

נשלם ספר ארץ החדשה :
אלדי לעזרתי חושה :

דוצה· הם אלה: מן הבשמים הנאר״אופולי והקאנילה וקאסיא ליגנה וכרכום וכיוצא ומן הסמנים כמו מ״ראה או אלואה״ש והעשוי מהם ואס״א פידיטה וג״אלבאנו וקאסטו״ר וכיוצא ומן העשבים ארטאמיזיא· פוליגי״ום · סאבינה · דיקט״אמו· לזולתם ש׳ פלין ביב״ים טוב לעורר הדם הנרדם הנח בטהול ולהוציאו דרך הרחם הוצה:

פרק שביעי מדבר במהות הסמים המסוגלים למצוץ מן האצתומכ׳ כל החמוץ והמלוח שבו בלטין אבסורבינס:

רופאים האחרוני׳ מצאו את הסמים הקולטים אצלם כל הומר מלוח או המוץ שבאצתומ׳ והם נתר טיט חתום וטיט סתם וקרן צבי ועצמים ועיני הסרטן וקליפת הביצה וכיוצא ותועלת גדול בידיעה זו:

השער יג מדבר באופן שמירת הבריאות ותנאיה והוא

חלק אחד מחלקי הרפואה ומעין השלישי בהג׳ מעינות שהרופאים שותים מהם: והנם הרפואה אשר בלט׳ מידיצ״נרה: ואימון יד בלט׳ קירורג״אה: והשמירה בלט׳ דיא״יטה:

א **מבחר** הבריאות הוא מעט לקיחת המזון ושיהי׳ זריז במלאכתו

ב התנועה והמשגל והשינה והמזון והשתיה והיגיעה והרחיצה כולם יהיו אמצעיים:

ג לא ישב לאכול בטרם שנתעכל המזון שבבטנו · כי נדמה לתנור שהסקוה ע״ג אפרו:

ד לעולם תהיה סעודת לילה קלה מסעודת שחרית·

ה לא יבלע המאכלים בלתי לעיסה וטחינה היטב בשניו:

ו גם לא ישתה הרבה בפעם אחת קודם שנתעכל המזון כדי שליש:

ז ולא יאכל הרבה מיני מאכלים מתנגדים בסעודה אחת כי מולידים חלאים רעים:

ח טוב לאכול מאכל רך וטוב להתעכל קודם הקשה והגם ד״מ יקדים בשר עוף לבשר הבהמה דקה ובשר בהמה דקה לגסה וכן מבושל לצלי:

ט וירחיק עצמו ממאכלים המופלגים בחמימות או המופלגי׳ בקרירות לא כערך הקור והחום וטבע המדינה:

יוד מן המאכלים הטובים לגוף האדם הירקות הם לאקט״וקה · בוג״לוסה ב״וראג׳ו פ״ורטולאקה אשפ״נאקי· פיניקולו ומ״אלב׳ה וכיוצא:

יא מן הפירות הם פר״ונה צימוקי׳ קטנים וגדולים וכל זה בתחלת הסעודה:

יב אבל לא יאכל שום פרי המעציר ומקבץ בטנו אלא אחר הסעוד׳ והם השקדים בטנים בלטין פיניוניש · או פוסטאצ״אש או לוזים חבושים ורמונים ר״ל קאשטאניאש וכיוצא:

יג החלב טובה מאד בקיץ אם בו מעט צוקארו או מלח מעט כפי הנצרך·

יד יש חלב טוב מחבירו והוא חלב העז מן הכבש וחלב הכבש מן הפרה וכיוצא בזה:

טו אמנם כל העשוי ממנו וביותר הגבינה המלוחה והישנה רעים לגוף:

טז ביצה בת יומא מבושלת מעט רכה וטובה או במרק של בשר מהזקרת את הגוף ומולדת דם צח וטוב וביותר אליבא ריקנא:

יז אבל ביצה שעברה עליה ימים רבים וביות׳ בקיץ מוליד׳ קרחת ושאר חלאי׳

יח יהיה רגיל לאכול בקיץ מאכלים הממהרים להתבשל ולהתעכל בבטנו כי אז חום שרשו חלוש יותר משאר ימי השנה:

יט וכן להפך בימות הגשמים שחום טבעו הזק ואז אפילו דבר קשה העיכול ירתעכל·

כ מפירות הארץ הקרים והלהים מאד הם

במרק של בשר ומסוגל להריק המותרות שבאצצוטכא בנחת ולא בצער · המשל בזה בחולי שסבתו חמה : יקח מים פושרים של שעורים וכיוצא או מרק של תרנגולים שיש בו שומן הרבה וכמות לקחתו באדם בינוני ליטרה אחת או שתים בסבה קרה יקח בשול גרעיני אתרוג ליטרה אחת אוקסימיל (ר"ל הרכבת של חומץ ודבש) ב' אונציאש · אחרת בשול עלי לאב'ריום א' ליטרה · אחרת שורש ביטוניקה דרכמא אחת ועד שלש דרכמאש · אחרת שורש צנון חצי דרכמא ועד דרכמא שלמה · בסבה קרה ולחה גסה קח מיץ צנון א' אונציא ועד ג' אונציאש במרק של תרנגולת ואוקסימיל אחרת מיץ עלי דאבאקו דרכמא אחת או שתים במרק שבו מעט גרעיני אתרוג או זרע אניזי · אחרת שורש אסארוס דרכמא אחת ועד שתים · כת האלקימיא העוסקי' בהקאות חזקות ועל זה הדרך · קח טארטארו אמ'טיצי גר' ה' או ו' ויותר : אחרת קח ויטרום אנטימוניוס גר' -- ששה ויותר · אחרת קרוקו"א מיט"אלורום כפי הנצרך שרוי בתוך יין של נהר רינוס (כל"א ריין) אונציא אחת והציה ולמחרתו יקח יין המסונן הלז אליבא ריקנא בפעם אחת ולא יעבור שעה אחת ויקיא בחזקה· יש בביתי כוס אחד העשוי ממתכת ריגולה אנטימוניא וממלאים אותו יין לבן משך לילה ויום א' ואח"כ מי ששותה אותו יקיא היטב ובלי סכנה ות"ל ע"י ההקאה זו כמה מאות נפשות נתרפאו מכמה ומכמת חלאים רעים אמנם דע שאחר תרופת ההקאה צריך מרק של בשר וזה לשפשף היטב הבני מעים וביות' אם ההקאה חזקה ביותר תרופתה מרק של בשר שמן · אמר המחבר באתי כמזהיר לכל העוסק בכל אופני הרפואות ממרקות שלא יתן שום רפוא' ההקאה או משלשלת לעת הכולד או ניגוד הירח או לקות האורות אם החמה ואם הלבנה או אפילו במזלות הפוכות אם יש לו קצת ידיעה בחכמת התכונה כי חמירא סכנתא מאיסורא ·

פרק רביעי · מדבר במהות תרופות הזיעה ואיכותיהן :

שמע ואנכי אדבר עתה בתרופות המביאות הזיע הכרחי ותועלת גדול בו והם על שני פנים · ר"ל יבשים ולחים · האחד ע"י יבשים ולפעמים אנו עוסקים במוגמר או בסיכורת (כמו שזכר בפרק ז"ך שער שלישי בספרי בירת חדש) · הב' אופן ההזעה ע"י לחים והוא שממלאים שקים קטנים שארכם ב' טפחים וברחבם טפח מעשבים הזעיים וטובלים אותם במים חמי' ואחר סחיטה קטנה מניחים אותם תחת העורף ותחת ב' זרועות ותחת כפות רגלים וכל זה בפעם אחד ומכסים אותו היטב בבגדים ולא יעבור שעה אחת ותבוא הזיעה ולמען תדע איזה ואי' הם המסוגלים לזה · דע שהעשב סאבי'אה או רוזמארינו ומאיוראנה ובאזיליקה ועלי עץ לאב'ריום ורוטה.ופוליגיום ופרחי קאמומילה וכיוצא :

פרק חמישי מדבר במהות העשבים ושרשים ועצים וסממנים מגירי השתן :

מגירי השתן הם שני מיני מהם המים ומרוב חומם פותחים מעברי השתן ומוציא' אותו חוצה והם זרע אפ"יו זרע פיטרוזיליום או של אמיוס או פיניק"ולי או יוניפ"רי וכיוצא ומן העשבי' האלו או עשב מאלבה קאפ"לארים וכיוצא ומן העצים ליגנום ניפ'ריטי'קום ! סאסאפרסס יוני'פירי וכיוצא : המין השני יען הם קרים בטבע ועם כז מגירים עבור רוב הלחות שבהם והם זרע קישואי' וזרע הדלועין והאבטוחים וכיוצא בהם ·

פרק ששי מדבר באיכות העשבים המביאים הווסת :

עשבים או סמנים המוציאים דם הנדו' הנרדם בשבילי הרחם חוצה

אופן הה׳ למשוך מחלקים העליוני׳ למטה

קח בישול עשבים הנהוגים בחוקן קומוני״ש אונציאש שמונה · ℥viii מרקחת בינידיקטי לאקסטיבום (או קאטוליקון) דיאפיניקום מכ״א אונציא אחת ℥i שמן קאמומילה ושמן ויאולה מכ״א אונציא וחציה ℥is ana מלח חצי דרכמא ʒs וערבם היטב לתאר החוקן :

אופן הששי בכל מיני שלשול בהתחלתו

קח חלב שכיבו בה כמו עשר פעמים ברזל מנוקה בלטין קא״ליבי ומחלב זו תקח אונציאש עשרה ℥vv · חלבוני ביצה שלשה סוכאר רוזאטו ושן אונציאש שתים וערבם היטב שלא יעמוד החלב ועשה ממנה חוקן להעציר מעט ולנקורת הבני מעים :

אופן השביעי יותר חזק וטוב להעציר

קח רוטב או מרק של רגלי הבהמות שנתבשלו בו עלים של פלאנטאגו׳ניש ושל זאנגוינ״ריאה ושל פורט״ולאגו קוירדה איקוינה ומבישול זה כמות לקיחתו אונציא׳ שמונ׳ ℥viii אבק של מאסטי׳היש ושל סנגו״ש דראקוניש ושל בולוס ארמינוס מכ״א דרכמ׳ שתים ʒii ובשלשול דם מוסיף עליהם שומן עזים ועשה מהם חוקן ·

בכמה מקומות נוהגים לזרוק החוקן ע׳ נוד או שלהופירת אשר בראשו שפופרת אבל יותר טוב הוא המזרקת בלעז׳ שירינגי (כל״א ספריץ) אשר לאנשי איטליא וצרפת כי כחה גדולה מהנוד לירידת המים המבושלים שבה למעים העליונים :

פרק י״ב מדבר במהות הפתילו׳ הנהוגו׳ לתוכם בפי הטבעת להרקה :

פתילה שבלטין סופוזיטוריו ובלעז׳ סופו״סטו ובספרדי מיג׳ה (כל״א צעפיל) עשויה כמו אצבע שראשו חד ונותנים אותה בפי הטבע ומשם דרך הכרכשתא מושך אליו הטינופת והליחות והרוחות לעת הנצרך במקום שנמנע עשיית החוקן כמו בנשים הרות או בחלושי כח או בילדים שאינם סובלים החוקן והם על כמה אופני׳ · האופן הא׳ ע׳ דבש מבושל היטב עד שיקבל צורת הפתילה ועורבים בתוכו מעט מלח קלוי באש · האופן הב׳ הווה מן מלח ובורית כשיעור אחד מהשקדים או נעשה משורש ביט״ה · מיר קורי׳אליש · פיטירזיליני ודומיהם ודע שיש כמה מיני פתילות · מהן להרקת הבטן · מהן להתפזר רוחות שבבני מעים · מהן לשכך כאב המעים · מהן לדחיית התולעים שבמעי׳ · מהן לשלשול דם · מהן לכאב התחתונית · מהן לכאב הטחורים ועוד הרבה שאינם בזכרוני ודי בזה :

פרק שלישי מדבר באופן עשיית ההקאות · תועלתם וכמות לקיחתם :

רופאים הראשונים וביותר האחרונים שבזמננו כולם יתנו עדיהן ומוסכמת אצלם תועלת הגדול׳ של התרופות המסוגליות להקיא כמעט בכל החולאים הקשים כמו השקוי והיפוכונדריאקה וכל קדחת מפסקת ובנזקים הנופלים באצטומכא ובבני מעים ובפאנקרי׳אס ובמיו״נטיריו וכיוצא אך אמנם הם על שלשה פנים מהם רפוים ומהם אמצעים ומהם חדים הפועלי׳ בכח הרפוים הם המעוררים את ההקאה בנחת כי כאשר ישים יד למו פה בתת אצבעו לתוך גרונו או במשיחה קטנה של שמן זית שנטבל בו נוצת העוף או צמר וגורם הקאה · הב׳ בהקאה יותר חזקה ע׳ איזה סם או עשב

במרק

ידיעות · הידיעה הראשונה שכל רפואה
ממרקת נותנין בה איזה סם מחזיק הלב :
הב' שיהי' הסם הממרק מסוגל להריק אבר
הנצרך ד"מ הצריך להרקת הראש מוסיף
עליהם מי ב"טוניקה או שאלוו"אה או של
פרחי שטיכאדוש וכיוצא · הג' שיערב עם
הרפואה ממרקת איזה סם המושך אליו ודוחה
להוציא את רוע ההומר · הד' שבכל רפואה
ממרקת יוסיף עליה סם המבטל כח הארסי
אשר בבטן העשבים הממרקים :

גרגרים הממרקים הם מינים הרבה
להריק הראש קח פילולי קוחיאה
י"ג או ט"ו בחצי הלילה וכן טוב לזה פילולי
של אגאריקום או של מאסטיחיש · ואם
ברצונך להריק השחורה עסוק בפילולי
פומאריאה או בפילולי של אבן לאזולי
משקלם שקרופולוס שתים ויותר ·

אבק הממרק ד"מ קח ריא טורביט עם
ריאה"בארברום דרכ' אח' ʒ i קרימור'
טארטארו דרכ' חצי ʒ s וערבם יחד להריק
הירוקה והלבנה באחת · נ"א קח אגריקו דר"
אחת ʒ i מלח הבדולח שקרופולו א' ℈ i
קנמון שקרופולו אחד ℈ i ועשה מהם אבק
דק מאד להריק ליחה גסה ומעופשת · נ"א
קח יאאפה דרכ' אחת ʒ i קרימ' טארטארו
שקרופולוס שתים ℈ ii זנג'ביל שקרופלו
אחד ℈ i וערבם יחד להריק הלבנה
שבאצתומכא ועל זה הדרך נאמר בשורש
מיקואק"נה · אבל היאלאפ"ה כחה גדול'
מן המיקואק"נה ובאופן זה יתנהג ביתר
הרפואות ממרקות :

אבק אחרת המשלשל בנחת ולא בצער
קח שורש יאלא"פא חצי שקרופולו
ויותר ניטרום חצי שקרופולו · אגוז מושקאטו
שני גרגרים · ריאגדידיום · שלשה גרגרים
וערבם יחד אחרת בחולי היפוקונדר"אקה
קח קרימור טארט"ארו עלי סיננה מנוקים
מכ"א חצי אונציא זנג'ביל אניזו קנמון מכ"א
א' שקרופולו וערבם יחד ללקח אותו בתוך
מרק של בשר : אחרת מה שלוקחי' אותו
בעל קדחת קודם העונה כמה שעות וזאת היא
הנוסחה קח אלמוגים שחוקים ומתוקנים
היטב · ניטרום מתוקן מלח אבשינשיום
מכל אחד חמשה עשר גרגרים דיאגרידיום
ששה גרגרים וערבם יחד ויקחנו בתוך מי
שעורים או מים המסוגלים לו ·

שער יב
מדבר בחוקני' הנזרקי' ע"י מזרק' לתוך פי הטבעת :

פרק
א' מדבר בחוקני' הנוהגי' הרופאי' לעשותן והם הוים על כמ' אופני' ·

האופן הראשון לנקות בני מעים

קח בשול שעורי' ליטרה אחת ℔ i
סוכאר אדום ודבש שושנים מכל
אחד אונציא וחצי ℥ i s ana וערבם היטב
לחוקן :

אופן השני לרכך הכאב

קח · חלב ליטרה אחרת וביצה שלימה
וערבם לחוקן קל העשי' :

אופן השלישי להסר הכאב

קח · זרע מילילוטוס וזרע פ"נום גריקום
וזרע כמון זרע אניטו · ופרחי
קאמומילא בשוה ועשה מהם בישול
ובלטין נקרא ריקוקטום קארמינאט"בום
(ר"ל להסר הכאב) ומבישול זה קח
אונציאש עשרה ℥ xx : שמן פרחי
קאמומילה ושמן ליני מכ"א אונציא' שתים
℥ ii וערבם היטב לחוקן :

אופן הרביעי להריק הבטן והמעים

קח עלים של מאלבה · ביש מאלבה ·
פאריטאריא · מירקוריאליש או ביטה
ופרחי קאמומילה ועשה מהם בישול
בהספקת מעט מלח · ובלטין נקרא
דיקוק"טום קומו"ניש קח מבישול זה אונציא'
שמונה ℥ viii דבש שושנים משלשלים
ושמן של שקדים מכ"א אונציאש שלש
℥ iii ana וערבם יחד לחוקן :

אופן

ללבנה	⚹ תמצית של יאלפה	מן gr v	עד ℈s	ויותר ℈j
	⚹ תמצית של מיקוקאנה	מן gr v	עד ℈s	ויותר ℈j
	⚹ מיץ אילאטיריום	מן gr iv	עד gr vii	ויותר ℈s
ארבע ליחו׳ כולן	⚹ מאנה מירקוריאי	מן gr iii	עד gr v	ויותר ℈s
	⚹ טורביט מינירא׳ל	מן gr iii	עד gr vi	ויותר gr 7
	⚹ מירקוריו מתוק	מן gr vi	עד ℈s	ויותר ℈i

פרק שלישי מלמד אותנו לדע׳ אופני שתיית השירופו ושאר מתיכים :

מנהג הרופאים הקדמונים ועוד היום בכל ארץ איטליא וספרד וצרפת להשקות לעוסקי׳ בתרופות משך שמנה ימים קודם שישתה. משקה ההרקה בלעז פורג״אנז איזה משקה המרתיך ומלחלח הגוף (מככים לדברי אכוקרעט) וזה עשוי מבישול העשבים הנצרכים מסונן וממותק בסוכר ונקרא שירופו · ואופן נתינרתו להכפיל עליו המים הנצרכים ד״מ קח שירופו של ציקוריא אונציאש שתים ℥ ii ומים שרופים של עשבים ציקוריא או בוראג׳ו אונציאש ארבע ℥ iv וערבם יחד לשתותם בבקר בבקר : אמנם אנשי אשכנז והולאנדרא והינגלטירה אינם חפצים בשתיית כמה ימים משקה השירופו וחפצים בתרופות נמהרות ועם היות שאין הדעת סובלת מ״מ אמרינן זיל בקרתא זיל בנימוסיה · אבל בהנתי דרכים וראיתי שיש הנותנים אבק המרתיך בלעז דיג׳סטיבו יום אחד קודם שתיית ההרק״ה ואבק הלז מורכב מסמנים כאלה · ד״מ קח קרימור טארט׳ טארטארו ויטריאולאט · זרע אניס · וקינמון · אוליא׳ו סאח״ארו מכ״א דרכמה אחת ʒ i ועשה מכל אבק דק ויש מוסיפים עליהם חצי שקרופולו ℈ s דיאגרידיום ר״ל שקאמוניא׳ מתוקנת כרי שישלטל מעט : ויש רוכלים שנמצ׳ אצליה׳ אבק מתוקן ע״פ הרופא הגדול הא״ף מא״ן ותארו קח שורש יאלאפה שלש אונציאש ℥ iii תמצית או רינ׳נה של שקאמו״ניאה דרכמאש שתים ʒ ii איליאו סאח״ארו · קנמון מכ״א ana חצי אונצ׳א ℥ s קרימור טארטארו אונציאש שלש ℥ iii ונותנים מתערובת ·זו יום אחד קודם ההרקה ואליבא ריקנא לפעם א׳ חצי דרכמה ʒ s :

פרק רביעי מדבר במהורת ה הרפואות כמנהג כל מדינה ומדינה :

אנשי איטליא רובם עוסקי׳ בתרופות משלשלות עשויות כעוגות וכעיסה נקרא בלטין בולו״ס ובלעז בוק״ון : ואחריהם במשקים משלשלים · ואחריהם בגרגרים בלעז פי׳לולי ואחר מיני׳ אף העוסק באבקי רוכל משלשלים אשר לא שכנזים : עוגה הנ״ל לאבול אותה בבת אחת או חולקים אותה לכמה חלקי׳ · המשל בזה קח תמצית או פחיטת של קנה נקרא קאס׳אה חצי אונציא ℥ s ומרקחת ליניט׳בוס ששה דרכמאש ʒ vi וערבם יחד מצופה בכסף ועשה מהם עוגות : או קח תמצית של קאש׳אה דרכמאש שש · ʒ vi מרקחת של מיץ שושנים דרכמאש שלש ʒ iii קרימור טארטארי דרכמא אחת ועשה מכולם עיסה אחת או חתכם לחתיכו׳קטנות : משקה ההרקה ד״מ קח שירופו של שושנים המשלשלים חמש אונציאש · ℥ v ויותר עם בישול עשבים הראוים להריק הליחה הנצרכת וכפי ערכו ותן לו לשתות נוסחה אחרת קח עלי סיננה מנוקי׳ דרכמ׳ שש· ʒ vi ריאה׳ברברום דרכמב׳ אחת ʒ i קרימור טארטארו וקנמון מכ״א דרכ׳ אחת· ʒ i ana וכן על זה הדרך ביתר המשקים ועוד צריך אתה קורא המשכיל לארבע

משקל הסמנים ממרקי השחורה

רפויים	עלים של סיננה	מן ℈ ij	עד	ʒ j	ויותר	ʒ ij
	שורש פוליפודיו	מן ʒ ij	עד	ʒ iij	ויותר	℥ s
	איפיטימום	מן ʒ ij	עד	ʒ iij	ויותר	℥ s
	אליבירו שחור	מן ℈ s	עד	ʒ s	ויותר	℈ ij
חזקים	אבן לאזולי	מן ʒ s	עד	ʒ i	ויותר	ʒ js
	אבן אירמיני	מן ʒ s	עד	℈ ij	ויותר	ʒ js
	ובלא רחיצה	מן ℈ s	עד	ʒ s	ויותר	ʒ j

משקל הסמנים מוריקי הלבנה

רפויים	זרע קארטאמו	מן ʒ j	עד	℥ s	ויותר	℥ vj
	ספוג אגאריקום	מן ℈ ij	עד	ʒ j	ויותר	ʒ ij
	שורש טורביט	מן ℈ ij	עד	ʒ j	ויותר	℈ vj
חזקים	שורש הירמודאטילו	מן ℈ ij	עד	ʒ j	ויותר	ʒ js
	שורש מיקאקאנו	מן ℈ ij	עד	ʒ j	ויותר	ʒ js
	שורש יאלאפה	מן ℈ j	עד	ʒ j	ויותר	℈ jv
	איאופורביום	מן gr iij	עד	gr vij	ויותר	gr vvij
	גומא גוטה	מן gr vj	עד	gr vij	ויותר	℈ s

משקל העשבים ושרשים מוריקי המים

רפויים	זרע איבולוש	מן ℈ ij	עד	ʒ j
	קליפת איבולוש	מן ʒ js	עד	ʒ ij
	מיץ איבולוש	מן ij	עד	℥ s
	שאמבוקו כיוצא בהם הנאמרים למעלה			
חזקים	עשב סולדוניללה	מן ʒ j	עד	ʒ js
	מיץ משרש איריאוש	מן ℥ s	עד	ʒ j
	שורש איזולה מתוקן	מן gr vj		
	מיקואקאנה ויאלפה	(עיין למעלה)		

משקל תמצית השרשי׳ והסמני׳ ממלאכת האלקי־יא

לירוקה	תמצית של ראוברברום	מן ℈ j	עד	ʒ j	ויותר	
	תמצית של שקאמוניאה	מן gr 4	עד	gr 12		℈ j
לשחורה —	תמצית של אליבורו שחור	מן ʒ s	עד	℈ ij		ʒ j
לשחורה —	תמצית של סיננה	מן ℈ ij	עד	ʒ j	ויותר	℈ jv ללבנה

הנהוגות אצל הרוכלי׳ הם בלעז מאניפולוס ר״ל כל מה שביד אחד יכול לאחוז מן העשבים או מלא קמצו ועוד יש להם מדה קטנה הימנה ונקרא פוגילוש ר״ל מה שהיכולת לקבל מן העשבי׳ נתושים על ראשי האצבעות ודע שבכל מקום אשר הם כותבים קימים פירושם הציה רוצה לומ׳ חצי משקל וכיוצא · ודע שנירת בכל מקום שכותבים אנא פירושם הכל בשוה או מכל א׳ במשקל א׳ · ולההבנה יתירה ארשום לעיניך זו לעומת זו צורתם :

גרגיר	Gr	ליברה	℔	חצי דרכמא	ʒ s
שקרופולוש	℈	קומין	m	א׳ דרכמא	ʒ j
דרכמא	ʒ	מלא אצבעות	p	מכ״א בשוה	ana
אונציא	ʒ	הציה	s	אחד וחציה	j s

דרכמ׳ שימיש	ʒ s
דרכמא אונה	ʒ j
שינגולארום	ana
אונה איט שימי׳	j s

ודע קורא משכיל שהידה במחשבתי לפרש כמה מדות ומשקלות הנמצאות אצל החנוני ואצל הרוכלים ע״ד המדות אשר מדרו בהם חז״ל בגמרא ונסגתי אחור כי הגיע אלי הספר חוט השני והוא אחד מן הספרים הנכברים ונחמדים אשר הברם אחי הורגי מופת דורנו בנן של קדושים ה״ה הגאון אב״ד ור״מ מוהר״ר חיים נר״ו מק״ק ווירמיישא והנה ראיתי איך מדד בשעלו מים חיים וירד לעומקי ים התלמוד גם שקל בפלס חכמתו כל המשקלות אשר זכרו חז״ל ועלה בשכלו עד רום רקיע ומי האיש החפץ חיים אוהב ימים ימי החכמות יחקור אחריו ואם בין שמים שם קינו וסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימ׳ אז היה לאיש חיש קל מהרה תעלה בעירנא סגיר ליה בהפצרות גדולות לבל יעלים ממך מהכמתו כי זה דרכו מאז ומקדם שמגלה טפח ומכסה טפחיים אולי תשא חן בעיניו וישקוך ממים העליונים הספיריים כי הם מקור מים חיים למוצאיהם · אמנם המדות והמדירות הנצרכות לחכמה ההינדיסה כבר ביארם יפה החכם הכולל הרופא כמהר״ר יש״ר מקנדיאה בספרו אלים · ע״ש :

פרק ב׳ מלמד אותנו לדעת משקל הסמנים המשלשלין :

אמר המחבר אחרי שנדבה לבי לפרש את קורא משכיל אציג לפניו את לוח המדות והמשקלות · של הסמנים והשרשים המשלשלים את הרבע הליחות וחלקתיו לשלשה חלקים כדי שלא יבא לידי שגיאה :

משקל הסמנים ממרקי הירוקה

רפויים	קאסיאה ר״ל תמציתו	מן	ʒ s	עד	ʒ j s	ויותר	ʒ ij
	מאננה קאלאברינה	מן	ʒ j	עד	ʒ ij	ויותר	ʒ iij
	תמרינדי תמציתו	מן	ʒ j	עד	ʒ ij	ויותר	ʒ iij
	מיץ שושנים המשלשלים	מן	ʒ i s	עד	ʒ ij	ויותר	ʒ iij
אמצעיים	אלואיש שוקוטרינו	מן	ʒ j	עד	ʒ ij	ויותר	ʒ ij s
	שורש ריאוברברו	מן	ʒ j	עד	ʒ j s	ויותר	ʒ ij
	מירובולאני אדומים	מן	ʒ ij	עד	ʒ iij	ויותר	ʒ s
הזקים	מיץ שורש שקאמוניא	מן	gr-vi	עד	gr-vvv	ויותר	℈ j

יטיף טיפה אחר טיפה אז יתלה באדרת מ"ר סבורת הא' לרבוי הדם הב' מהמרת עובי הדם וצריך להרק הדם ע' רפואות הידועות · ואח"כ ירחץ זרועיו ויזלף דם והנקב יהי' ארוך : הג' שתמנע צארתו עבור מיעוט הדם ויוכר זה בהיותו כחוש ואז צריך לזונו מזון טוב ואח"כ יקיז לעת הנצרך הד' היא הפחד וחולשת הלב או שאינו מורגל יאות לו ליתן להם שרוי במים שרופי' או ביין הריחני ומוזג במי ורד ויין הטוב · ונוכל להוסיף סבה החמיש' והיא צרות הנקב או הלב סותם הנקב וזה נראה בעין ואז יוכה פעם שנית באיזמל כדי שלא להריק הדם היותר דק:

פרק ב' מדבר באופן ההקזה ובאיזה זמן ובאיזה אדם ובאיזה מקום ובאיזה כלי ובכמה כי הדם הוא הנפש.

ההקזה טובה לאנשים בריאי' ודמיי' ולבחורים · ולמסורבלים בבשר לגבורים ובמזגים הסולה ולמורגלי' בה · והזמן באביב ובחורף בבקר לחולה לעת עזיבת החום ובתוקף הכאב ובהתלהבו' ובקדחיות בוערות אבל איננה ראויה בחולשת הגוף בבעלי ירוקה ובקרי הטבע בנערים ובזקנים ובבלתי מורגלים בתוקף הקיץ בתוקף הקור כי אם בהכרח גדול · וגם צריך עיון באיכות ההקזה באיזה וריד היותר ראוי כי נוהגים להקיז בוריד באזיליקה בכל התחלואים אשר למטה מן העורף אמנם הוריד אשר בצדדי הזרוע והוא של ראש · בתחלואי הראש ובוריד מידיאנו לעת שורידים הנזכרי' אינם ניכרים היטב וכענין זה בורידי הידים כי באצבע קטן נקרא סאלבאטיללה בכאב הכבד או הטחול ובורידי הרגלים בוריד סאפינה וביותר בתחלואי הרחם והמקוה ובפוראנרא ובגיד הנשה · או בעצירת הווסת · והטהורים · אמנם אופן ההקזה לעולם יקיז בצד הכאב ובכמות כפי השנים והכח והזמן :

פרק שלישי מדבר באיכות ומהות ומהות השריטה וכלי המציצה·

כלי המציצה בלעז וינטוזה · (ובל"א שרעפין קעפף) אנו עוסקים בהם בכל תחלואים הנופלים בעור בין עור לבשר ובכל מיני צרעת ובמסורבלי בשר ודמיים ובכל מיני החכוך וגם לפעמים אנו מתיראים לעסוק בהקזה ר"ל בחלושי הכח או במעוברת ואז אנו בוחרים בשריטים וע' כוס המציצה ולפעמים עוסקים אנו בהנח' כוסות המציצה אבל בלתי שריטה רק כוונתינו למשוך מלמעלה למטה חומר המזיק או למנוע אותו ממקומו ולפעמים לא די בזה וצריך לעלוקות : ואופן הנחתם בשוקים ובזרועות ובמתנים :

השער יא מדבר בסמנים ושרשים ועשבים ותמציתיהם הנצרכים להריק הליחות הרעות ר"ל הארבעה חלטים הוצה :

פרק ראשון · מלמד אותנו לדעת משקל הרוכלים :

אמר המחבר הרוצה לעסוק במלאכת הרפואה צריך שידע מקדם המדות והמשקלות הנהוגות במלאכה זו כדי שלא יעוות מלאכתו ושיבין ויכתוב היטב הנוסחאות בלעז ריציטפטאש ולכן באתי ללמדך ולהבינך על נכון מקצתן והיותר נצרכות לדעת ואלה הם · דע שאחד מגרעיני השעורים הבינונים או גרגיר א' הוא הפחות שבמשקלי' הנמצאי' אצל הרוכלים ועשרים גרגרים משקלם שקרו"פולוס אחד שהוא חלק שלישי מן הדרכמא המחזקת ששים גרגרים או גרעיני שעורים והיא חלק שמיני מן האונציאה וכל אונציאה היא אחד מי"ב חלקים שבליטרה בלעז ליברה · ומן המדות

פרק ראשון ידבר באיכות הזיעה :

כמו שהשתן הוא פסולת הדם הנולד מעכול ה' המזון ונמשך לכליות כך הזיעה היא חלק מימיי הכלול ברם והטבע פולטו לחוץ דרך הזרי העשני' ובה' גורע אופני התהלואי'

פרק שני : יורה לנו איזה הוא אשר יזע בנקל או בקושי :

כל מי שיש לו חום בכבד או בטחול יזיע מסבה קלה : וכן להפך מי שיש לו סתומים ואוטם בכבד או בטחול כמו שנמצא בשקוי הנק' אידרופש"אה או בבעלי ירקון ויזיע בקושי אמנם בשאר הלאם וביותר בקדחיות הזיעה תהיה עצמית ותורה על התחלת הבריאות או על השתנות התחלואים :

פרק שלישי יגיד לנו איזו הן הזיעות טובות ובריאות · או להפך רעות וסכניות :

זיעה טובה ובריא' בהולאים הם · הא' הנוזלת ביום גבולי : ב' אחרי סימני הבשול : ג' אחרי שלשול הבטן : ד' לא קרות ולא חותחות : ה' לא גסה ולא דקה ביותר : ו' שתטיף מכל איברי הגוף : ז' ולא המתחלת וחוזרת לתוך הגוף : ח' ושאין בה ריח רע : ט' שאחריה יקל החולי או יתרפא :

פרק רביעי ילמד אותנו לדעת זיעות הרעות ומסוכנות :

ראשונה זיעה אשר ע"ג העור כמו בהתחלת החולי : ב' קודם בשול כל צרכו · ג' זיעה קרה היא היותר גרועה · ד' הנוטפת מעל פניו ומצוארו כי כלאלה בקדחיות חדות סימני מות המה ובשאר תחלואים אריכות החולי·

ה' זיעה מסרחת רעה היא לפי שתורה על הלטים מעופשים בורירי האיברים :

השער התשיעי מלמד אותנו לדעת היטב מהות החלטי' ובו פר' א'

בענין החלטים והנולד מהם הרבו הרופאים לדבר אבל עד היום לא נתגלה היטב מהותו זו ואצ"ל שבספריו הכתובים בל"ה בא ביאורם זולתי באמתחת הרופאים האחרונים ואודיעך בקיצור נמרץ ענינם אך הטה אזנך אלי רע כי הדם הצח הוא הסובב הרבה פעמים וקל התנועה עובר דרך צינורי הלב ומפתחיו ואיברי הגוף והוא אמצעי ברוחניות :

הב' המרה ירוקה מה שבספרים קוראים אותה ארומה הוא החלק שעל ידי רבוי הסביבות אשר תסבב והמתיחות אשר תמרתח בלב תוסיף בחרותה וברתיחתה וברוחניות :

הג' הדם הלבניי הוא העשוי מעיכול ראשון שיעור שפוי וכפי חלקי' גפרתי' ומלחיים שבו כך יחלק אל הגוף ואינו הולך וסובב כ"ב אל משכן הלב ואינו נבשל היטב ופחות רוחניו ·

הד' המרה השחורה היא שעל ידי רבוי סביבות או התגלגלות שתתגלגל בלב תתדקדק ותאבד חלקים הדקים שבה ונשארו בה החלקים הגסים והארציים והקרים :

ומכאן שארבעה החלקים האלה לעולם תקועים בדם והוא הכרחי וכל זה ביארתי היטב בשאר מקומות · ע"ש ·

השער העשירי מדבר באיכות ומהות ההקזה ובו ג' פרקים :

פרק הראשון · מדבר בהקזת דם :

הרוצה להקיז דם צריך לעיין בה' בחינות הבחינה הראשונה בהקזה העשויה כראוי וגם שיהיה הנקב גדול ואם עם כל זה אינו יוצא הדם או

הנה דם יבש יורה על מזג היובש והגס על הלבנה הגסה הגורמת סתומים באיברים ובעבורם נולד העפוש והקדחת: והדם יבש וצלוי בלתי להלוחית יורה על מגז יבש עבור רבוי החום· דם דק או בלול במים יורה על לחות עפושיות בכל וריחו הגוף דם שבקושי נבקע הוא גס ודבקיי יורה על ליחה גסה ודבקית וכן להפך דם הנבקע בנקל הוא דק ומימיו הוץ מן השעור ויורה על הלהלוחית:

פרק שני · ידבר בצבעי הדם:

דם שעל פני כולו ארום ונקפא יורה על מבחר הבריאות: דם ירוק על הירוקה והנוטה ללבן על הלבנה: לעולם צבע השחור והעופרת יעידו על תגבורת השחורה: צבע ההלב יורה על כבוי הום שרשי וקריבת המות: תערובת הצבעים ברם יורו על תערובות הלטים: הלק התחתון על הרוב הוא שהור וזהו להיות כי שמריו הם הלקים ארציי היורדים למטה וכל זמן ששמריו הרב יורה על רבוי הזוהמה שבדם· וכמו כן תמצא בשמרי הדם צבעים שונים והנם הארום· והארגמן והעופרת· וההלב וכל אחד מן הצבעים הנזכרים יורה על אחד האותות:

פרק שלישי ידבר בהשתנות הדם:

רתיחה בדם תורה על רבוי הרוהות נסגרות בורידי: אבעבועות על פני כולו יורה על תערובות הרוהות ברם: גרגרי הול אם נמצאים בתהתית הכלי יורה על כל מיני צרעת והולי הצרפתים: שומן ערוב ברם או הנראה על גבי כמו עכבשית השממית בגופי שמנים אין בו סכנה אבל ברזי הבשר יש להוש ש"א יהיה היתוך שומן שבגופם:

השער שביעי ידבר באותו׳ הנלקחות מהטינופות:

צואות הארם אינם אלא מותרות ארציות של המזון והמשקה הנבדלים מעכול ראשון ונדהות למעיים ומשם עוברות דרך פי הטבעת להוץ: ויש מהם טבעיות שבהן ניכר מבחר הבריאות· ומהן בלתי טבעיות שבהן יוכרו עניני התהלואים: טבעיות אני קורא כל אותן הבינונים במראה ובכמות ובריח· ובמי שרגיל לעשות צרכיו פעם ביום וביותר בבקר ובנחת ולא בצער ובכל אלה התנאים ניכר שלימו׳ הבריאות בלתי טבעיות הם היוצאות מן מרכז התנאים הנזכרים: ולעולם טבעיות הן בגוון הכרכום בסבת הירוקה שדרכה להטיף כמה טפין לבני מעים לסיוע העכול· וכל היותר ירוקים יורו על הום הכבד: וכן הלבנות יורו על הלבנה והשהורות על השחורה: צואה שהורה עם כאב הטהול יורו על פתיחת הסתומים שבורידי הטחול או על פתיחת המורסה שבטהול ואות טוב לחולה:

וכן אם נמצא דם בטנופת אם הוא בכמות גרול וגם יש לו כאב או כובד למטה מצלעותיו· בצד ימין יורה על בקיעת איזה וריד· ואם בכמות קטן וכאב בבטן התחתון יורה על מורס׳ שבמעים: ואם יש אבעבועות בטנופת וגם שצבעם לבן יורה על שלשול הבא מלבנה והולשת המוה ועל הרוב יורה על הולי הסבוב: התיכות שומן או הלב הנמצאות על גבי הצואה אות היא שנמכו חלקי הגוף כמו בשרפון או הלב המכסה את הקרב:

שומן מעורב עם הטנופות בקרחת בוערה סימן מות: נרירות בטנופות רכות אות היא שנתנדר עור התהרתון שבמעים: בהולי התולעים הטנופות שבמעיים הם מעופשות׳ ובשלשול: שלשול דבא ביום גבולי בכמות גדול סימן טוב הוא ואם בשאר ימים יורה על כובד ורוע ההולי:

השער שמיני ידבר באותו׳ הנלקחות מזיעה·

וגם אינם מריחים ריח טוב אלא בגוף בריא׳ אבל בגוף מלא חומרים מובאשים אפילו כל בשמי׳ ועצי עדן יתהפכו לריח רע ונבאשי׳: וכמו כן מבאישים את ריח השתן אפילו בגוף בריא דברים נבאשים והם שומים ובצלים ועשבים כיוצא בהם אמנם שתן מובאש בגופות הולאים או יעיד על ריבוי הלהות עפשיות ואז יהיה השתן ארום גם ועכור כאשר נראה בקדחיות עפשיות או שיעיד על עפוש אבר בבני מעים כמו בכבר · בטחול או בכליות ואז יהיה השתן רק עם שמרים גסים או יורה על מורסת הכליות והמקוה ואז יהיה גס ולבן או מוגלח בתחתית הכלי · אבל שתן מובאש אם יבוא ברבוי באחד מימי הגבוליים וודאי סימן טוב הוא לחולה להקל מעליו החולי:

לוח המלמד אדם דעת מראות השתן וסבותם והשתנותם ואורותם בדרך קצרה:

הנה בשתן בריאי׳ והגבולי׳ ב׳ אבעי׳ ומהודי׳ מחמת חום שורשו והם על ד׳ פנים

א	אתרוגי	כאתרוג ממש	א	(שלשה אלה הצבעים יורו על) א
מזג	כעין אתרוג	או זהב ריבוס	ב	(שלימות חום טבעי ובישול) ב
שוה	זהובי	כזהב הגריו	ג	(מספיק בבטנו ומבחר הבריאות) ג
	לבן כקש	או כביצה מבושלת	ד	על בלבול העיכול באצטומכא ורבוי הלבנה ד
ב	אושפיני	ר״ל כפרח הורד	ה	על רוע העיכול עבור מזג קר שבו ה
הקרירות	זכוכיתי	או כשער העז	ו	על התגברות לחות רעות ו
כפי	אפרוי	כאפר מנוקה	ז	בטול העיכול מהקרירות שבגוף ז
המדרגה	חלבוי	כחלב גסה	ח	על התומים או על לחה לבנה וגסה ח
	מימוי	כמים צלולים	ט	על הפלגת הבטול הבשול באצטומכא ט
	ענבוי	כענבים שחורים	י	על כבוי חום טבעו ממזג קר י
	עופרתי	כעופרת ממש	יא	על תגבורת השחורה וחולי הכרס יא
	כרכומי	כפרח הכרכום	יב	על תגבורת הירוקה וחולי הירקון איקטיריציאה בלע״ז יב
ג	להבוי	כברזל המלובן	יג	על התלהבות הכבד וחום ור ורבוי הגפרית יג
חולאים	אדום	כיין אדום	יד	על רתיחת הדם וקדחת בוערת מכונה הנזכרת יד
כפי	שושני	כשושנה אדומה	טו	על רתיחת הדם והמרה ירוקה טו
המדרגה	ארגמן	או ככבד השור	טז	על התלהבות הכבד ותגבורת האדומה טז
	נמוקיי	כנמוקים אדומים	יז	על שתופים בכבד והתלהבות וחולי הירקון יז
ד				
כבוי	שמנוי	כשמן זית זך	יח	שכוש הלחות ואם שמתיך חלקי הגוף וסוף המות יח
מבלוית	ירוקיי	כירק השדה	יט	בלוית חומו חום טבעו וקריבת המות יט
החום	שחוריי	כגחלים	כ	על כבוי הרוחות חיוניות והמות קרוב לבוא כ

השער הששי

מדבר באותות הנלקחו׳ מאיכו׳ וכמות הדם:

פרק ראשון · ידבר באיכות הדם ·

עצם הדם באדם בריא ראוי שיהיה אמצעי בכל אופניו ר״ל לא רק ולא גס לא צליל לא יבש גם לא מימוי ולא נבאש לא שחור ולא לבן לא אדום:

הנה

וכל אלה הסבות והשתנותם ואותותם אבארם בקצור שלא להכביר על המעיין בספרי ·

פרק רביעי ידבר בעצם השתן סבותיו אותותיו ושינויו :

עצם השתן נולד מקילוס ר"ל עיכול הנעשה באצטומכא וכמו שעיכול הנעשה כראוי יוסיף כח בארם כך הערדו וכבב הולשה וארת הכל יגיד השתן ובו ניכר סוף החולי שינויו וסבותיו · כי השתן הרק כמים צלולים אם לא שאנו יורעים בראיה אמתית שורידיו וכליותיו הם אטומים ובעבור׳ יקרה הסינון הצלול אז בוודאי יוריע לנו התחלת החולי · ובקרחת בוערת יגיד על שגעון העתיד לבוא לפי שהירוק׳ עלתה לראש ונשאר השתן צלול בלרתי צבע ובחולאי׳ חדים יגיד איך המות קרוב לבוא · ואם אחר שהשתין צלולים נהפכים לעכורי׳ ונסים · אם לא שתתאמת המות עכ"פ יהיה מסוכן · אבל בחולאים שאינם חדים יבשרו סתומים באברים פנימיים : השתן העכור יעיד על רבוי הלחות בתוך בטנו · ועור יש במי רגלים צלולים ועכורים · העכורים שאינו מפליש הוש הראות לצר האחר אז יגיד על הערר הבשול · ועור ששתן העכור אם יזדכך ויצלול מעצמו או בצד האש יעיד על התחלת הבשול אבל אם לא יזדכך ע״י האש יעיד על רוע המזג החולה · שתן הדומה לשתן הבהמות יורה על בלבול הלחות שבגוף הממלאים המוח מאירים ומסבבים כאב הראש והסיבוב וכמה חולאים ·

פרק ששי · ידבר בשינוי הצבעים של מי רגלים :

בצבעי השתן אוריעך שכל עור שהם יותר לבנים יעידו על יותר רוע העיכול וכל עור שיהיו יותר שהורים על יותר שרופי׳ אלא שלפעמים יתהפכו לשהורים מסיבה קרה · וכמו כן יהיו או דקים או עכורים · ואם יתעכרו ביום גבולי סימן טוב לחולה · וגם יקרה שינוי בשתן עבור המזג ועבור השנים והזמן כי לעולם שתן הקטן הוא כמין חלב ושל נערים אתרוגי ונוטה לעכירות ושל בחורים כזהב הטוב ורק ושל זקנים רק ולבן ובמעט ענן · וכן שתן האנשים יותר ארומים ורקים משתן הנשים וכן באשה הרה מירח הראשון לירח הששי יהיה נוטה לזהב ונוטה לעכירות ומפוזרי׳ בתוכו אבק כחלקי קמח או כזוהרי חמה ומירח הששי והלאה יתהפכו לגוון מים מעורכים במעט דם ועם כל זה אין זה אות אמיתי אחרי ש׳׳כ באשה שברחמה שליל או שווסתה נעצר נראה השתן במראה זה ·

פרק שביעי · ידבר באיכות הריח · מהותו וסבתו :

ריח השתן לא נפל ממראה השתן הא׳ שינויו הב׳ סבותיו · הג׳ אותותיו · השינויים הם ארבע׳ כי כל שתן תמצא בו ריח טוב או ריח רע או אמצעי או חוסר ריח : שתן שחוסר ריח יהיה מסבת קרירות הכבד והכליות ובטול העכול ולכן כל שתן מחוסר ריח יהיה לבן · שתן שריחו בינוני ר"ל שאינו מריח ואינו נבאש וצבעו זהובי יעיד על מבהר הבריאות · ריח טוב נולד מאכילת הבשמים כמו אהלות ושרש אנייליקה ומור או טירבינטינת וכיוצא בהם

וגם

זה הוא שיעור ראיית הענן ושאר חומרים שבשתן ·

ט אם בתוך זמן זה ויפסד השתן מאיזו סבה הצונית או פנימית וישקיע הכלי לתוך ספל של מים כדי שישוב השתן לצורתו הראשונה ·

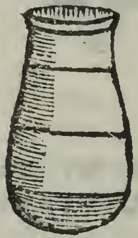
יוד לא יביט אלא במקום בהיר וגם לא לעין השמש ·

יא לא יהו״ לקוח אחר שתיית היין ולא אחר אכילת כרכום וגם אחר לקיחת משקה הרפואה כמו קאסיאה · ראובארברו וכיוצא בהם שבסבתם בנקל תשתנה צורתו :

יב הרופא הירא משגיאות השתן מפני אויר החצוני או זריחת השמש יתן יד על עבר פני הכלי כדי שיפסיק בין השמש לכלי :

פרק ב׳ המלמד אדם דעת גבולי השתן כגבולי מצב האדם אשר הלקוהו הרופאים לשפוט בהם הענינים על נכון :

כמו שהרופאים מחלקים גוף האדם לשלשה חלקים והם · הראש · והחזה · ובטן הגוף · כך השתן בכלי נתחלק לשלשה הלקים נגד שלש׳ הלקים הנזכרים · והם חלק העליון שבלשון יווני ניפ״לי ר״ל ענן ויורה על עניני הראש : והחלק האמצעי הנקרא בל׳ יון אינ״פרימה ר״ל השוטט בכלי רובן יורו על עניני החזה · והחלק התחתון הנקרא בל׳ יון הי״פוטיזיש ר״ל שמרים שבהם ניכרים עניני החולי ועיכול המזון וכל אלה ג׳ חלקי השתן ניכרים על ידי הכלי המצוייר לנגד עיניך כזה :

פרק ג׳ יורה לנו בכמה דברים צריך הרופא לעיין :

בהתמזגות השתן נמצאים ג׳ איכויות עיוניות שבהן יודעו תחלואי הגוף כאשר נראה בלוח זה הנצב לנגד עיניך :

השתן צריך עיון בג׳ דברים והם

א בעצם	דק · גס · עכור · צלול · בינוני · נוטה לעכירות	הכמות	בינוני · כערך השתייה אשר שתה
			רבוי · יורה על חום הכליו׳ או רטיבו׳ הגוף
			מעוט · יוכש הגוף או על זיעה יתירה
			אבעבועות · על אדים או רוחות נסגרות בגוף וקוליקס
			זר סביב לכלי · על כאב הראש ושאר חולאיו
			גרגרי חרדל · כוילת הלחות מראש לגוף ונכנסים בגבול ב׳ יורה הדיון
			אבן דק כזוהרי חמה · רובן יעידו על תחלואי הפרקים ועל הריאה
ב בצבע	ארום · זהובי · לבן · שחור · בינוני	המראות והם	קשקשים · בקדחיות עבור החום נתכים וחלקי הגוף ותחלת השדפון
			סובין · יורו על התלהבות הכליות וראשי חלקי הגוף
			שומן · הגף ע״ג השתן כוודאי כתך שומן הכליות
			זרע · מלא רוחות ואיכו שוקע ונראה אחר השמים
			חוטים · על חולשת כלי הזרע ונכנסים על זיבת דם לבן
			שערות · מוג חם ויבש ולפעמים חומרים גסים
			חוטי בשר · על מכה שבכליות
			מוגלה · אם מקוע בכלי יעיד על כנעו הכליות והמקוה
ג בריח	ריח טוב · הוסר רח · בינוני · ריח רע	הריחות האלו והם	המכונס דם · כאנשי על פנעי הכליו׳ והמקו׳ ונכנס׳ בתחתי׳ בכלי על עזיב׳ הדם
		או מיץ המעורב בתוך אלה	אפר · בתחתית הכלי על חומרים שחוריים
			תולעי׳ · יעיד על איו׳ מורס׳ שבכליו׳ או בגרון המקו׳ שבו נולדו׳ התולעי׳

הרפק יתהלף בגופות
- בריאים
- עבור
  - ימי היוו
  - משפחתו
  - מזגו
  - הומר הגוף
  - הבהלות
- בחולאים
- עבור
  - הכאב
  - התלהבות
  - החולי
  - המקרה

המשל בזה באיש בריא עבור ימי היוו כי דפק הנערים גדול ומהיר : והבחור גדול והזק : והזק קטן ומאוהר ופוסק וחלוש :
עבור המשפחה כי דפק האנשים יותר הם ויבש וגדול מן הנשים ·
עבור המזג כי כל שמזגו חם דפקו גדול ומהיר וכן להפך במזג קר דפק מאוהר ופוסק : ובמזג היובש רפקי הזק וקשה · ובמזג לח קטן ומתמיר וגליי עבור הומר הגוף כי רזי הגוף דפקם גדול והזק וקשה כי כלום מעכב את הדפק מלהתפשט · אמנם השמנים אשר יותר קרים דפקם קטן והלוש ורך : עבור הבהלות כי בכעס הדפק גדול ומהיר והזק : בשמחה ממוצע נוטה לגדול ולפוסק : בצער דפקו קטן ופוסק וחלוש : באימה מהיר ובלתי שוה : באהבה בלתי שוה ובלתי סרר פעם קטן ופעם גדול · פעם מהיר ופעם מאוהר : פעם הזק ופעם חלוש וזהו לפי שהאהבה מקורה משני הפכים בנושא א׳ ר״ל מצער ומשמח׳ : ובנקל יוודע התלהבות האהבה והתשוקה מרפק העלול כאשר ימשש הרופא ברפק ויבוא האהוב והחשוק או יזכר שמו וכיוצא בזה הכידו רופאי׳ מובהקים כמה ענינים מהרפק אבל אשמיטם לאהבת הקיצור :

עבור החולאים ומקרים

המשל בזה בכאב גדול תחלתו גדול והזק ומהיר ואח״כ קטן וחלוש ומהיר ואם יעבור עליו זמן יהיה קטן מאוהר וחלוש ולבסוף יסיים בנמליי :

עבור התלהבות

כי בחולי הצר וכינצא בו חזק גדול ומהיר ואח״כ מגריי וכן להפך בחולי הקר קטן וחלוש ומאוהר : עבור החולי בתחלואי הריא׳ גדול ומהיד ופוסק בליטארגו ר״ל שינה עמוקה · גדול ומאוהר ועצל פריניטיש צ״ל בחולי השגעון · קטן ומהיר והדר : באשפאזמי או קונב׳ולזייו והוא משיכה גדול וקשה בחולי פאראליזיאוש והוא חולי הכווץ · קטן וחלוש בבעל נכפה קטן והלוש ומאוהר : בשתוק קטן ומאוהר והלוש באסכרה קשה ומהיר ומגריי באורטו״פניאו והוא קוצר הנשימה הלוש ומהיר בחניקת הרחם קטן ומאוהר : בשקוי וביותר באנאזארקה הבא מליחה דק וגליי באשצ״טיש · קטן ומהיר וקשה : בחולי הצרפתי׳ קטן מאוחר והלוש · ברז״י היפח״ונרריאקו ואישקורב״וטו · וכן ביתר החלאים והמקרים בנקל יבוררו כפי סבתם מהרפק שנוייהם על נכון :

השער החמישי באיתות הנלקחים משתן :

פרק א׳ מדבר במהות השתן ותנאיו :

א **השתן** הוא מיץ המורס מן הדם ונולד ממשקי׳ וממאכלים לחים ומימיים :

ב וקודם שנדבר במהות ואיכות וכמות השתן אודיעך עשר אזהרות מאד נצרכות בהבטת השתן :

ג אזהרה ראשונה השתן יהיה לקוח בפעם אחת ולא בפעמים הרבה :

ד וגם זה בבקר אליבא ריקנא שאז בוודאי נתעכל המזון הטיב :

ה ויהיה לקוח בכלי זכוכית טהור ובהיר וכצורת הדלעת :

ו יכסה את הכלי ויתנהו למקום חם כדי שישמרנו מן הקור וההום ושלא יבלבלוהו נצוצי השמש :

ז לא יביט השתן קודם שעברה עליו שעה אחת :

ח וגם לא יאחר יותר משש שעות כי

הולשת הגוף והקרירות שבו :

ח וכן יש דפק שוה ובלתי שוה :

ט הדפק השוה יורה על כח הגוף והבלתי שוה על חסרון הכח :

יוד השוה הוא שבכל דפיקתו הוא ישר וגדול וחזק באופן שלא יש השתנות בין דפיקה ראשונה לשניה :

יא והבלתי שוה כשתשתנה הדפיקה ראשונה מהאחרת מגודל אל קטנות כאשר יקרה ברפיקת ההולם המכה שתי הכאות זה אחר זה ומיחסים לו הדפקים גליי ותולעי ונמליי ·

יב והנה דפק גלי הוא בגלי הים שקודם שתגמור דפיקה ראשונה תתחיל השניה והוא רך ולא קשה וזה לסבת הרטיבות שבגופו ועכ״ז בהתפשטות גדול אמנם אם לא יתפשט כל כך שוב לא יקרא גליי אלא תולעי ר״ל כשריצרת התולעי תחת אצבעות הרופא :

יג דפק הנמליי הוא בדפיקה תכיפה ומהירה וקטנה מאד כתנועת הנמלה תחת אצבעות והוא היותר חלוש :

יד ומכאן ששלש אלה אם יתחלפו כגון מדפק גליי אל תולעי או דפק תולעי אל נמלי סימן רע כי כל אחד יורה על הולשה יתירה וקריבת המות :

טו וכן דפק זנב עכבור ר״ל ראש האחד דק וקטן ואח״כ בהדרגה יוסיף בגודל ועוביו ויורה על חולשה גדולה והוא הנמצא על הרוב בבעלי השרפק רחמנא יצילנו :

טז ודפק מפסיק כמו כן יורה על הלישת הכח ודומה להלוש ההולך בדרך וצריך לישיבה וסמיכה על כל פסיעה ופסיע׳ ובדפק זה דובן מתים :

הדפק המגרי דומה לדפק גליי אלא שהמגריי הוא קשה ויורה על התלהבות כמו בחולי הצד והדומה לו :

הנה הדפק הרך לעולם יורה הלחות והקשה היבשות שבגוף וההתלהבו׳ ·

דלא יושוה ההתקבצות עם ההתפשטות לא שזו גדולה מזו ואינו דומה לבלתי שוה כי דפק בלתי שוה הוא בדפיקה תמידה אבל זה אינו אלא בדפיקה אחת :

בה א

המתמיד הוא הדופק דפיקה אחר דפיקה בלתי רווח המעוכב או המאוחר הוא השוה ברפיקתו :

פרק שני

לוח סוגי הדפקים ותחתיו חמשה מינים : והפרש הדפק נלקח מו׳ דברים :

א
מאותות טבע החיוני כמו
- החזק
- והחלוש
- והממוצע

ב
מאיכות העורקים כמו
- הקשה
- והרך
- והממוצע

ג
מכמות התקבצות כמו
- הגדול
- הקטן
- והממוצע

ד
מזמן התפשטות כמו
- המהיר
- והמאוחר והעצל
- והממוצע

ה
מזמן התקבצות כמו
- המתמיד
- המעוכב
- והממוצע

ו
מערך ההתנשאות וההתקבצאות
- פוסק
- מבוהל
- שוה
  - זנב עכבר
  - צביי
  - כפול
- גלוי
- בלתי
  - תולעי
- שוה
  - זנב הלטאה
  - הרד

פרק שלישי

יורה לנו לוח מורה סבות התחלפות הדפק והן חמש בבריאים וארבע בחולים :

שאירעו ואיננו יודעים אם הוא מעשה שדים
או על ידי מזל המכריע ואם טבעירת וע״ז
פגיעה מקרית וכ״כ איטמולירוש הרופא כמה
מעשיות בילדים המוציאים ואריאולי (בל״א
פאתין או דיא בלאטרין) שיש להוש על קרוביו
וביותר אחיו או אחותיו כי ירבקו יותר בהם
והביא ראיותיו שם וטעמו ונימוקו עמו ע״ד
הפילוסופיאה טבעית וגם מביא ראיה בב׳
אחים רחוקים זה מזה ד״מ זה באיטליאה
והשני באשכנז ועם כל זה בזמן אחד הוציאו
שניהם את הואריאולו וזה נפלא · והעיד
שנית גם בתאומים בעיר ליפסיאה (בל״א
לייפסיק) זכר ונקבה שם והנה הזכר למד
בעיר וויטינבורג והנקבה בבית אביה אשר
בליפסיאה והוציאו שניהם ביום אחד ובזמן
אחד יחד הואריאולי ·
הג׳ ג׳ בחורים ואחד מהם בעיר לייפסיק
שהוציא ואריאולי והשנים האחרים בעיר
גיאיסה הוציאו ג״כ הואריאולי בזמן אחד
והמירו חייהם במות ביום אחד ·
ואני המחבר ג״כ נפלאות ארבדה וחרשות
אני מגיד ששני אחי אשר היו לי ששם
אחד אלעזר המיוחד אחי הגדול הדר
בק״ק נראל ואחי השני קטן ממנו אבל
גדול ממני ושמו הר״ר יהודה ליב כהן
הדר בעיר פרימישלא ושני׳ נפלו להולי
חשקוי וגם שניהם הלכו לעולם החיים
ביום אחד זה במקומו וזה במקומו תנצ״בה
ודמיונו תמצא בפסוק למה אשכל גם
שניכם יום אחד פרש״י ר״ה נזרקו בה
ונתנבאה שביום אחד ימותו וכו׳ · ע״ש :

השער הרביעי

מלמד אותנו לדעת אופני הדפק בתכלי׳ הקצור ובו שלשה פרקים :

אמר המחבר נראה בעיני כמיותר
לכתוב אופני ואיכות הדפק
ואופני ואיכות השתן ומי רגלים שהם מים
שאין להם סוף לעומק ידיעתן ואם תכתב
כולם תקטן הידיעה מהכיל גם אם אכתוב
קצתן מה תועלת בידיעה זו אמנם להפיק
רצון המבוקש אכתוב רוכן ובקיצור נמרץ
למען ירוץ הקורא בו אבל אם ישאל השואל
משתי עדות האלו איזה מהן הוא יותר
אמיתי ויותר בטוח :
התשובה השתן יותר אמיתי מהדפק יען
שהדפק אינו מעיד לא על כח
טבעיי · ומזג עורקי הלב · ורוח החיוני ·
ולא זו בלבד אלא שהדפק בחולי אחד
כמה פעמים ישתנה מסבה קלה · אבל
השתן שהוא מיץ הדם המסונן והדם
הסובב על כל איברי הגוף בוודאי עדותו
ניכר יותר אמירתי :

פרק

ראשון מדבר בכללי איכו׳ ומהות הדפק וסבותיו ומקריו :

הדפק הוא תנועה מכלי הרוח
מחוברת מהתקבצות
ומהתפשטות בהפסק בנתים להנהיג הרוח
בנשימה ולדו ותו מהלב גם להתמזג חום
שרשי כי הדפק משתנה בהשתנות הגוף
והוא מורה על ענינים רבים ונעלמים · עד
שהוא מהראיות היותר אמתיות והיותר
צודקות והיות׳ כוללות שיהיו בהוויות הגוף :

א והנה הדפק הוא על שני פנים
הא׳ הדפק החזק · והב׳ הדפק החלוש ·

ב החזק הוא הדופק ודוחה אצבעות
הרופא בכח גדול וזה יורה על כח הגוף :

ג החלוש הוא הנוגע את אצבעו׳ בנגיעה
קטנה וזה הוא עבור חולשת החולה
ולפעמי׳ לא יורגש כי אם אחר עיון גדול :

ד הדפק הגדול הוא כאשר יתפשט
העורק את עצמו לכל צדדיו :

ה הדפק הקטן נקרא המתכווץ ומתקצר
באופן שלא יורגש הטיב העורק
בהתפשטות וגם זה הוא מחסרון כח :

ו הדפק הנמהר הוא המתמיד בדפיקות
וזקות וזה יורה על ההבערה שבלב
ורבוי העשנים אבל עומד בגבורתו :

ז הדפק המאוחר והעצל הוא הדופק
בנחת וברווח בנתים ווורה על

הולשת

אותות המורות שיבואו מי רגלים שבעבורם יתום החולי הן ·
א׳ חיכוך בכלי ההולדה · ב׳ כובד בירכתי האצטומכא · ג׳ לא יזיע כלל :

פרק שמיני ידבר באותות המורות על זבות דם הווסת בנשים :
והטחורים באנשים ולפעמים גם בנשים ·

הווסת העתיד לבוא בנשים יקרה להן כאב וגם כובד הכליות והמתנים וכן באנשים העלולים בטחורים כמקרה א׳ יקרה לכולן ·

פרק תשיעי ידבר באותות המורות על גבר החולי ע׳ בועות :

אחרי שביארנו שינוי הגבולי׳ בחולאי׳ החדים מן הראוי שנדע גם כן השינויי׳ בתחלואים הישנים והמאוחרים שרובם על ידי מורסה או בועה כי הטבע רוצה להוציא את החולי ויקל החולי ואז יהיה השתן והשמרים מעטי הכמות ובלתי מבושלים זרקים ואם בחולי חדש יקרהו קוצר הנשימה פתאומי אבל ינוח ויבוא אחריו כובד גם כאב הראש ושינה עמוקה ואוטם האזנים וכל זה מעידים על איזה בועה בגדרים בלעז גלאנ״דולי שאחורי האזנים ואם אינך מוצא סימנים האלה אם יש לו התלהבות או כובד בהלקים התחתונים אז יורה על בועה שבחלקים התחתונים :

פרק עשירי ידבר באותות שבהן נדע אם אחר שקם החולה מחליו ונתרפא יחזור חליו לסורו ·

לפעמים יחזור החולי למנהגו ה הראשון אחרי שכב׳ נמלט ממנו ועומד על רגליו · אותותיו אכתוב קצתן ואלה הם :

א חולאים חדים וארסיים מחלישים כל כך את הטבע שבנקל לא ינצל מהם וחוזרים לאיתנם :

ב כל עוד שהחולאים רעי׳ ויש׳ נאמנים יותר לשוב שנית למקומם וכן להפך ·

ג החולה שניצל מחליו אבל לא באחד מימי הגבולים בוודאי יחזור חליו לסורו

ד שהטבע הפלא לעשו׳ דוקא ביום גבוליו

ה החולאי׳ ההווים משחורה או מתערובו׳ הליחות הגסות בנקל חוזרים ·

ו אמנם ההווים מדם או מירוקה לא בנקל ישובו ·

ז החולאים ההווים באביב ובקיץ בקושי חוזרים אבל לא בחורף ובימות הגשמים כי בנקל ניזקין ·

ח בעלי אגרוף כיון שנתרפאים פעם א׳ שוב אינם חוזרים לחליים :

ט מי שנמלט מקדחת ואינו נראה שום בישול ביציאותיו בלי ספק יחזור החולי הטמון בקרבו :

יוד אם אחר קץ הגבול נשאר השתן דק ומימיי ואין בו צבע אדום או נוטה לארגמנות יבשר חזרת החולי כי אות היא לחולשת הטבע שאינו מבשל כל צרכו ומחדש ליחות חדשו׳ וגם יחדש החולי ·

פרק י״א · מדבר באופן ידיעת החולי מפי החולה והעומדים ע״ג :

כתב אבוקרט בחיבורו המדבר באותות תחלואי האדם סימן ל״ג שאלות נאותות לרופא שישאל מן החולה תכף בבואו אל החולה וז״ל בבואך אל החולה יש לך לשאול חמש שאלות · השאלה הראשונה מה לך · הב׳ באיזו סבה · הג׳ כמה ימים עברו · הד׳ אם בני מעיו רפויים הה׳ מה המזון שלו וכו׳ · ע״ש ·

פרק י״ב היתכן שנדע מהות החולי מרחוק בלתי היות החולה בעדנו ונגד עינינו ועל ידי סימפאטיאה או מאגיאה טבעית :

הט אזנך ושמע ולבך תשית לדעתי ואם שירחיקנו השכל אבל האמת יורה דרכו וגם בעינינו ראינו כמה מאורעים

שאירעו

בנקלה · בקרחיות חדות אם תבוא הזיעה ביום גבולי כי לעולם בישול הנעשה ביום גבולי יעיד על התעליזות : וכן להפך אותות המורות על המות הן א׳ הולשת הכח ב׳ דפק רע והלוש ובלתי שוה · ג׳ בלבול הדעת · ד׳ קושי הנשימ׳ והנפיחה ה׳ רוע התנועה · ו׳ פנים כרכומי׳ · ז׳ חוטמו דק · ח׳ צדעיו עמוקים · ט׳ אזניו קרים · י׳ עור פניו מורק · י״א עיניו תבהינה מאורות : י״ב טפטוף דמעות · י״ג בזקנים שינה יתירה ובבחורים היקיצה· י״ד תיעוב האכילה · ט״ו עינים אדומים · ט״ז אודם הלחים · י״ז ורידים שחורים או נוטה לשחרות · י״ח בורח מן האור · י״ט הרדת שפה התחתונה · כ׳ אצבעותיו וצפרניו נוטים לשחרות או לגוון הירוק · כ״א קרירות הקצוות · כ״ב זיעה קרה · כ״ג יציאות שחורות או ירוקות מובאשות או לבנות ורכות · כ״ד בנזרים לבן כמי׳ ובאופן אשר דברתי תוכל ג״כ לשפוט ביתר האותו׳ ונתחיל באותות הראש המשל בזה אם פניו כבריא וכן בשינה ויקיצה והדעת והתנועה ואז תחקור על איכות החזה ר״ל בנשימה ונפיחה והדפק ותמשש בחזה אם הוא חם ולח ואם לאו ואם יש לו שיעול· ואח״כ תרד לאצטומכא ותחקור אם יש בו תאות אכילה ואם לאו ואם לו גיהוק המוץ או אדים חריפים או טפלים או עפושים או כאב ומתיחות באצטומכא ומכאן ואילך תדרוש אחר חלקי הבטן למטה מצלעות בירכתי הבטן בלעז היפוקונדריי אם יש בם כובד בימין או בשמאל או מתיחות או קושי או כאב סביב הטבור הנה אם תצרפם יחד כל אלה החקירות וגם תעיין היטב בשתן ובדפק בנקלה יתאמתו ויתלבנו כצמר צחר מבוקשיך להגיד מראשית אחרית החולי אם לחיים ואם למות בלתי שגיאה ·

פרק שלישי יורה לנו אורח שעתיד לבוא עליו זיעה הפלגה להקל מעליו החולי :

אחרי שביארתי אותות הטובים והרעים של החולי נכון לפני להודיעך אנפן ידיעות דחיית הטבע ביום גבולי ונאמר תחלה שאם ינצח הטבע את החולי ושיקדהו השינוי באמצעות הזיעה העתידה תמצא חלקי הגוף חמים ואדיים ואדומים והדפק גלוי ורך השתן והיציאה מעטי הכמות ויהיה לו סימור ושגעון וכל זה בקרחיות בועריות כמו השלישית והיומית ובחולאי׳ חדים ובתמהון או שגעון בלעז פרניטידיש או התלהבות בתחלואי הלב · או בחלב המכסת והקרומות ·

פרק רביעי ידבר באותות המורות על השלשול :

בשלשול הבטן הנה האותו׳ מועטי׳ לא שעל הרוב בקדחת יומית שלישית ורביעית יקרה הגבול ע״י השלשול וגם אם תמצא חום גדול למטה מהכבד אות היא לשלשול הגבולי מתגבורת הירוקה או האדומה :

פרק חמישי · ידבר באותות הקיא הכרחי שע״י יכלה החולי :

קיא גבולי פתאומי יקדים לו עילוף וכאב בפי האצטומכ׳ עם סיבוב וכאב הראש וחרדה בשפה התחתונ׳ וריבוי הרוק וכל זה בעבור הירוקה שבאצטומכ׳ :

פרק ששי · ידבר באותות הנלקחות מטפטוף נחירים ·

אותות המורות שיכלה החולי ע״י רעיפת דם נחיריים : הא׳ אודם הלחיים : הב׳ אודם העינים : ג׳ טפטוף דמעות : ד׳ קוצר הנשימ׳ · ה׳ צרת הלב או נפש מצרה · ו׳ כאב הראש ברפיקה תדירית כל אלה יעידו על רעיפת הדם העתידה :

פרק שביעי ידבר באותות המורות שיכלה החולי ע׳ מי הרגלים ;

האופן הא׳ על ידי הלחץ כמו שנמצא בסתומים והב׳ על ידי פיזורם כאשר יתבאר היטב לקמן :

רוח היוני נלחץ עבור דבר כבר אשר לוחצו והונקו ויתפזר בההסר המזון או בהנצחו איזה רוח פתאומי כמו שיתכבה הנר בסבת נפיחה הזקה עשויה במפוה (עיין למעלה ביסוד ט) ואם ככה יקרה ללב נקרא מות · ואם בא׳ מהלקי הגוף נקרא מות חלקי כמו בנגע הסרטן וכיוצא בו :

רוח נפשי לחיצתו דומה ללהיצת החיוני והוא הסרון כח ופזור הרוחו׳ אמנם פזרה זאת אינה לא שבוש והעדר פעולתיו :

סבות ההולאים מהן קרובים ללחיצה ולהפזרה הנזכרות ומהן פנימיות והיצוניות :

המקרה נמשך אחר החולי כצל אחר הגוף ד״מ השיעול נמשך אחר דולי שבריאה :

פרק שני מדבר באותו׳ ההולי ומקריו :

אותות ההולי בלט׳ דיאגנוסטיקא ר״ל מזכירות החולי ההוה ומקריו אשר היו כבר ומהן בלט׳ פרונוסטיקא ר״ל מגידי העתידות וכח שתי רוחות שבגוף · וערך סברת הנזק : וכל מה שיהיה בסופם ע׳ ימים גבוליים והשפעת הכוכבים וביותר בעדות תנועת הירח :

השער השלישי אופני׳ לדעת מראה אחרית החולי ביום גבולי ·

פרק ראשון ידבר באופני ואותות הימים גבוליים :

יום גבולי בלעז קריזיש או טירמ״נוש והוא יום שילחם החולי עם הטבע ויקרה באותו יום המשפט איזו תנועה פתאומית אם לחיים ואם למות במריבת שניהם יהדיו ובהם יודעו העתידו׳ בעדות נאמנה אמנם לידע להודיע ולהודע איזה הוא היום די לנו בהבאת הפרק מפרקי אבוקרט מאמר שני פרק כ״ד וזה לשונו :

יום רביעי מבשר על השביעי והשמיני הוא התהלת השבוע השני

וגם ביום העשתי עשר ראוי להסתכל כי הוא רביעי לשבוע השני וגם ביום יז׳ יש להסתכל כי הוא רביעי מן הארבעה עשר ושביעי מן העשתי עשר :

לוח המלמד לדעת האותות

האותו׳ יום גבולי המעידי׳ הם א׳ מאלה		או יורו הטבע ביום גבולי ע״י המובחרים	
	קוצר הנשימה		זיעה הפלגה
	בלבול השכל		שלשול הבטן
	שבוש הראות		קיא הכרחי
	אודם העינים		רעיפת הדם
	אודם הלחיים		הגרת השתן
	טפטוף דמעות		שינוי ווסת
	כאב הראש עם		רעיפת חטחורים
	המימו׳ וכדפיק׳		מורסה או
	כאב העורף		מכה בקרבים
	נפש מצרה		נגע בעור
	תנועת השפה		שחין יבש
	התחתונה		
	שינה עמוקה		
	צמאה גדולה		

וכל זה יתבאר בדרך קצרה לקמן ·

פרק שני יודיע לנו האותות הטובי׳ והרעים :

אותות הטובים שבהם ינצל החולי מחליו הם האחד שעומד בשכלו · הב׳ הנשימה והנפיה׳ רצוא ושוב בקלות · הג׳ דפק הטוב וכהו וחזק · הד׳ שכיבה נאותית · הה׳ פניו נאים כבריא · הו׳ בטנו וצדדיו רכים · הז׳ יציאות הבטן מבושלו׳ כגון הזהב · הה׳ השתן נוטה לאתרוג ולקש · הט׳ עם שמרים לבנים · הי׳ רוקו לבן · הי״א בלתי גבאש · הי״ב ושיוציאו בנקלה

שלושי משם לחיך · ומחלל הרביעי
יורדים הרוחות לגידים שבחוט השדרה
וכל זה לצורך תנועת האיברים ·

יש בשר או׳דם קרוש ובלשון יון נקרא
פאראנחימאטום ר״ל שאין בו כלל
לא גידים ולא ורידים אלא חוץ מן הגידי׳
כמו בשר הריאה או בשר הכבד או בשר
הכליות וכיוצא בהם ותועלתו וכחותו לדבק
ולאסף יחד כמה צינורים ולחזקם ·

תועלת הריאה לאסף הצינורי׳ שבעורק
ארטירי״א ושבעורק וינוז״א
והם סימפוני׳ שיש להם נקבים אשר על
ידם נעשית הנשימ׳ והנפיחה באמצעו׳ הקנה
הנקרא אשפרא ארטיריא ·

תועלת הכבד לקיים הצינורי׳ של העורק
פורטא ר״ל שוער ושל
העורק קא״בה באופן שיהיה נוח לשלוח
את הדם לעורק קא״בה וכדי שיהיה נוח
לקבל צינורי הירוקה וצינורי החלביים
בלט׳ ויני לאטיאי וזה הדעת חולק על
גאלינו החושב שהכבד מושך אצלו את
הקילוס מתוך המעים באמצעות ורידי
מיזוראיקה :

תועלת הטחול להחזיק הרבה צינורים
של הבטן ושל וריד
פורטא ולקבל הדם השחור ולשולחו
לאצטומכא דרך הכלי הקטן או למעים
הדקים על ידי כלי של פנקרי״אס ולפעמים
מוריקו למעי הישר ע׳ ורידי הטחורים :

תועלת האצטומכה והמעיים לקבץ
העורקים והורידים כדי שיהיה
הקילוס (ר״ל עיכול המזון) נוח לירד ע׳ הליחו׳
ושיתמהר לבשל ע׳ חום חיוני :

תועלת המעיים הדקים לקבץ הרבה
כלים חלביים באופן
שמיץ חלביי יתפזר ע׳ קרום המכסה הנקר׳
מיזנדיריום · וע׳ בשר הנקרא פנקרי״אס

ושם יפרדו לכבד ולחוט השדרה וחוזר
לגזע הוריד קאבה ויתערב עם יתר הדם
ויתגלגל גלגול שני :

תועלת הכליות לקיים כלים היונקים
(בלעז ויני אימולגינטי׳) ה
המעבירים את השתן דרך צינוריהם ·

תועלת חבצים לחזק כלי הזרע גם לשמור
הטמון בתוכם ולהוריקם
לעת הנצרך להזריע דרך צינוריהם :

תועלת הרחם להזיל הדם נדה לחוץ גם
להוצאת זרעה ולשופכו
לתוך רחמה והוא תחלת ההריון ולשמרו
עד זמן מוגבל :

תועלת העורקים להוליך הדם ורוח
החיוני לתוך הורידים
ולפזרם בכל הגוף אמנם הורידים שופכים
הדם לסימפון קאבא ומשם ללב לגמור
התגלגלות הדם כראוי ולשלוח הראוי
למזון הגוף לחלקיו כפי מנויהם (וזאת הדעת
חולק על גאלינו והכלואים עליו החושבים שהכבד הוא מקור
הורידים) :

שער שני מדבר בשינוי הטבע
ובו שני פרקים :

פרק ראשון מדבר בהתמזגו׳ הטבע :

פאטאלוגיא בלשון יוון (דברי
נכוחים או עיונים ו
ועיונים) עוסק בהתמזגות שינוי טבע אישי
המין ולהחזירו ליושנו וגם חוקר בענינים
וסבת כל חולי ומקריו :

שם החולי נאמר בשאת נפש נגד הטבע
והוא עיכוב הרוחו׳ מפעלותיה׳
ומכאן נראה שאין חולי עצמיי ומאליו
שלולי זאת יפול על החולי שם מות
אמנם הרוחות נתעכבים בב׳ אופנים :
האופן

איכות המזגים והתחלפות הזמני׳ ואותתם מיום הולדו עד שובו לעפר כבר ביארתי הטיב למעלה בחלק ראשון בספרי עולם קטן (עיין סס) :

הגוף מורכב מליחות ומרוחות ומהלקי׳ דומים· ובלתי דומים כאשר יתבאר בעזה כל אחד במקומו :

פרק שני מדבר במהות הליחות :

הליחות מהן תועליות ומהן פסוליות :
תועליות הן קילוס והדם והזרע אמנם מרה הירוקה ומרה שהורה ורבוי הלבנה הן פסולת הדם :
וכן השתן שהוא מיץ הדם ודחיית הטבע דרך העורקים היונקים ומעברי השתן בלטי׳ אודיטיריש :

פרק שלישי מדבר במהות הרוחות :

הרוחות הם עצמים דקים וסבורת לכל פעולת הנפש בגוף · ופי שנים ברוחות הא׳ הוא רוח החיוני והב׳ רוח הנפשי : ולהם כחות ופעולות כפולות :

רוח חיוני נולד בלב ומעורב בדם ועובר דרך העורקים שבעבורם יקרה הדפיקה :
רוח הנפשי טבעו קר (מטבע כסף חי) ונעשה במוח ועובר דרך מעברי הגידים לפעול פעולות נפשיות · וניזון מחלקי המימיים שבדם ועוד נחלקים למלוחים והריפים ועפציים ·
ובהתחברם שני רוחות הנזכרים יחד אז החיים שמורי׳ בגוף וכן להפך בהתפרדם נפרדים ג״כ החיים מבע״ח ·

פרק רביעי מדבר במהות כחות הגוף :

כחות הנמצאות בגוף האדם הן שלשה חיוניות · טבעיות ונפשיות ורוצים בכח היוניות כח הדופק בלב שעל ידו יתגלגל הדם רצוא ושוב והוא המעורר והחושק · ורוצים בכח טבעית הניזונית ואשר בה הגידול והתולדה · ורוצים בכח נפש׳ ההמשה חושים שהם המשוש והטעימה והריח והשמע והראות : ונוסף עליהם כח המתנועע רוח הנפשי דרך הגידים והענפים ואל מקומו שואף זורח שם וכח הדמיון והמחשבה והזכירה המעורר ישנים והמקיץ נרדמים והמשיח אלמים :

חלקי הגוף דומים הם עצמיים בלטי׳ קארטילאגו והוא שחוס בל״מ (ר״ל אמצעי בין העצם והבשר כבשר התכוך) אסרים · יתרים · חוטם · בשר · עור · חלב · צפרנים · עור הדק · שערות :

בלתי דומים הם עורקים ורידים וגידים וכיוצא בהם :

ראשי חלקים הם שנים בגוף ר״ל הלב שהוא משכן רוח החיוני והראש שהוא משכן רוח הנפשי ויתר החלקי׳ משרתים הם לאלה ראשי החלקים ·

תועלת הלב להעביר הדם לתוך עורק הגדול נקרא בלעז אאורטי (ר״ל המחלק את הדם והמפזרו לחלקי׳ הרכב) כדי שיתגלגל הטיב בכל הורידים ולשמור רוח הנפשיי ולזונו וכו יקרה בפעולת רוח החיוני ·

תועלת המוח לשמור את רוח הנפשיי (כמו שהדם שומר את רוח החיוני) והרטיבורת שבמוח ולהעבירו בכל איברי הגוף דרך הגידים ושם יפרדו ויתפזרו לגרגרים בלעז גלנד״ולא ומהם יורד לעורקים באמצעות הכלים הנקראי׳ בלעז וואזה לימ׳פאטיקה וחוזר חלילה ויתגלגל פעם שנית עם הדם :
ההלל העליון שבמוח תועלתו למשוך אצלו הליחות דרך הנקב וחלל

הקדמה לספר הרפואה

של מורי החכם הכולל אביר הרופאים כמוהר"ר שלמה קוניאן נר"ו מהם נעשים רבנים ומהם רופאים למלכים ושרים גדולים ואני הקטן מבולם מה שאינו כן בארץ הזאת בתקופה · שאפילו למי שאין בו ריח תורה בכלל קוראים אותם בשם חכם ודוקטו"ר ובזה נותנים יד לרשעים רופאי אליל באלה להתגאות ולהתנשא ולרדות בחכמים גם ברופאי אמת זאת ועוד אחרת שגם הנשים הזקנות המטונפות · אשר בלילה עפות : וביום הולכות לקראת נחשים ועקרבים ומלחשות על המכה בלטיין תקראנה בשם רופאות כפי הפתאים וגם סומכים עליהם והסכנה בזה גודל ככלותם כאשר לא ידעו ולא יבינו שום חכמה אך שואלים אותה ולכן בחשכה יתהלכו ומגששים כעורים בצהרים · לו חכמו ישכילו זאת שאפילו זה הבא לשחוט אווז צריך שו לבדוק אווז בהמה תובעים ממנו כתב הסמיכות ולא זו בלבד אלא ששואלים ממנו ג"כ איזו שאלות וידיעות לידע בהן אם הוא בקי ובשמותיהן או אם למודו שגור בפיו הוי ינוי שוטה עם נבל הבא לרפאות מבחר הנבראים ומבחר אישי המין אשר בצלם אלקים נבראו (וכל השופך דמו כאלו ממעט דמות וכו׳) ולא עוד שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וא"כ הוא ע"אכ"ו צריך שיהיה מעיין ומחודד גדול ושיהיה למודו מסודר וערוך לפניו לדעת את הדרך ילך בה ואת המעשה אשר יעשה כי כבר ידוע שעל הרוב אם יטעה הרופא בהוראתו שלא יגיע החולה לקץ ימי חייו הטבעיים כי הוא טעות שלא יוכל לתקן והפסד שאין לו תשלומין והנה רופאי אליל אינם משימים על לבם ושופטים מן החולי כסומא בארובה ומחבלים נפשות בני אדם וכל הבוטחים בפעולתם וכל הקורא אותם או מכניסם לביתו לא די שמתחייב בנפשו אלא שעובר ג"כ על ולפני עור לא תתן מכשול וגו׳ · ואשא משלי ואומר

הוי איך קמו רופאי אליל בלתי חכמה : גם אין דעת החולי בם כי אם ערמה :
הן כי כפר אותו תער לעשות קרחה : אך יודע הקזת דם בלי מורה :
או העבד יצא חפשי מן האדון : גונב לבות משחית נפשות עושה זדון
אלה כולם קוראים אותם פה הכסילים : חכם רופא סיניור דוטור עם החולים :
גם הנשים המכשפות שהן לוחשות : על המכה ובלטיין הן נגשות :
אל החולה הולכות לקראת כל הנחשים : להן מאמינים הדלים להן נשים :
להן קוראי רופאות השוטי הפתאים : בזה נותנים יד לרשעים הרמאים :
לרדות ולהתגאו׳ על כל רופא מומחה : בראותם הצלחתם גם אין מי מוחה :
בוזים בעלי תורה הרודפים אחרי זמה : לכן רבו רופאי אליל חסרי חכמה :

· ארץ החרשה

פרק ראשון מדבר במהות ואיכות · וחלקי הרפואה וחלקי הגוף :

הלקי הרפואה עצמיים הם שלשה ובלט׳ פיזולוניאה · פאטולוגיא · טריפוטיקה ·

הרפואה ; היא חכמ׳ שכל מנהגת ליושר . הטבע האדם אל מבחר הבריאות : הנה הפועל הוא הטבע והוא עצם רוחני צומח.נחי בגוף האדם : ונסלקו כל אותן הקדמות אשר כתבו הראשונים לאהבת הקיצור :

פיזולגיאה ר"ל עיונית בסדר וקיום בנין האדם והוא גוף ונשמה : הגוף מורכב מיסודות הארבעה ומאיכות ראשונות · היסודות הם גופים פשוטי׳ אשר מתחת לגלגל הירח כמו שנתבאר למעלה היטב בספר יסודי העולם :

איכות

ספר

ארץ החדשה

הנני עושה חדשות עתה תצמח רפואה חדשה השוכנת בחיק
רופאי זמנינו · לב אחד · ורוח חדשה · והארץ רחבת ידים
לפניהם גפרית ומלח שריפה כל ארצה · ארבעה
וחמש׳ בסעיפיה פוריה : גדול העצה
ורב העליליה : ולכן הארץ
האירה מכבוד
האלקימ״ה :

הקדמה לספר הרפואה של המחבר

אמר המחבר בשם גדול מהרופאים מלאכת הרפואה מורגלת וקלה בפי הסכלים אבל כמה קשה היא בעיני הרופא האמיתי וכן כתב הרמ"בם ז"ל בההנהגת הבריאות מי שמוסר עצמו ביד רופא שאינו יודע דרכי ההקש הוא כרוכב הים שמסר עצמו לנשיבת הרוח. כי הרוחות אינם נוהגות על דרך ההקש כי פעם תהיה פעולתם ונשיבתם סבת הגעת אל מחוז חפצם לשלום ופעם סבת ממות ואבדת הספינה וכזה תועים הטעם המוסבי׳ שהרופא המכובד הוא הטוב שברופאים עם היות שאין לו הקש ועיון ולא ראה אור התורה והחכמה וזה שקר הוא הלא אבו"קרט ראש הרופאים בתחלת פרקיו אמר והנסיון סכנה רצונו בזה שלא די בנסיונות אך שידע מקדם דרכי ההקש והבדל החליים · והאישים · והמזגים · והזמנים · ותהיה כל מחלה סדורה וערוכה לפניו באותתן בשמותן וזמנן והשתנותן ואם לא היה צורך בזה מה לו לרופא לבלות זמנו ולהרבות בהוצאה וליסר גופו ולסכן עצמו בלומדו בבתי מדרשות האומות · המשטימים תלמידי היהודים · הלא די לו שיעמוד בביתו או ישרת לאיזה רופא מדינו ויצא מעם אדוניו לחירות כנהוג במדינה זו שגם העבד אשר יצא חפשי מאדוניו בידיעתו הקטנה בהקזת הדם תכף קוראים אותו בשם חכם המרומם ובשם רופא מובהק עם היות שמעולם לא ראה מאורות החכמה והנה חסרי הדעת אינם יודעים שלא יקרא חכם אלא בעבור החכמה ולא דוטו"ר אלא עבור הדוטורנ"ה גם לא יקרא מובהק ומוסמך אלא עבור במיכתו ולא יעלה על לב שום אדם בכל ארץ איטליא פולוניא אשכנז וצרפת ללמוד חכמת הרפואה אם לא אלא ברבו בתחלה מתורה שבכתב ושבע"פ ומשאר חכמות כמו שאעיד ג"ב על רבוי התלמידים

של

חלק שני

מספר

מעשה טוביה

נקרא עולם חדש שבו נמצאים
ענינים חדשים והארץ החדשה
שער בת רבים ועשיתי להם בתים
הבית הראשון הוא הבית שנבנה
לשמי וקראתיו בית חוש:
והבית השני עשוי לשומרי ובית
וקראתיו בשם משמרת הבית

ונתתי להם בביתי ובחומתי יד
ושם טוב שם עולם אתן לו אשר
לא יכרת:

נדפס · בויניציא

NELLA STAMPARIA
BRAGADINA·
Con Licenza de' Superiori.

ונכתב בקושטנדינא:

Cet livre appartient au sieur israel abram fait à Cavaillon le vingt un avril mille huit cent douze, celui qui le trouvera aura la complaisance de le rendre de le moment qu'il aura en main

Cet livre appartient au sieur israel abram fait à Cavaillon le vingt quatre avril mille huit cent douze quand je fait cette écriture je me trouvoir beaucoup affligez de puis quelque temps

Citoyen [illegible]

[illegible]

Cent 5 livres

appartient au Citoyen

[illegible]

ובלכתם ילכו תוך חדש ימים · ובשובם תוך ג׳ הדשי׳ אבל ההולכ׳ מספרד לארץ הקדושה הנוטה יותר לצד מזרח יאחרו יותר · הד׳ כפי נסיון המלחי׳ הנה בים אדריאטיקו הקרוב לויניציאה יעקם הים לצד דרום ועוד סובב דרך עקלתון כחצי עגולה לצד מזרח · הה׳ סערת הים כמו כן ידוע לכל בנשיבת הרוח יתפשט הים אל החוף ובשובו לאיתנו רצוא ושוב ועל זה אין לתמוה :

סו על עליית וירידת הים הם הרבה תשובות · הא׳ שבקוטב צפוני הים הם רבוי שלג המוסיפים במים : הב׳ וכנגדם תחת משוה היום עבור השמש ניתכים גם נמסים ומתהפכי׳ לאדים ונחסרי׳ ובסיבה זו מוכרחים המים שיוסיפו או שיגרעו ממדתם :

סז תנועת הים תהיה בסבת הכוכבים וביותר בעבור השמש יען שהשמש בהוציאו הארים מהים בשורה מושך עמו הים למערב :

סח ועוד בעבור הירח הפועל מאד בים כפי תנועתו כי בתחלת ההדש יתחיל להוסיף בים משך שש שעות וכן גורע מאופק המזרחי עד דרומי שעור זה והכל הוא כפי מבט הירח הסובב והולך ופועל כל אלה :

סט וכן תקרה ההוספה באופן המערבי וכפי מהלך והתנגדו׳ הירח תשתנה סערת הים ויותר יפעול במלוי הירח מכל שאר חלקי ההדש שלא יקרה אלא שעה אחת ביום :

ע וכמה הם הימים · תשובה ששה ואלה הם הים הראשון הוא הים הגדול והוא ים אויקיאנוס הסובב כל הישוב ויש לו כמה שמות בפי המקום והמרינה אשר עובר בתוכה פעם נקרא ים מזרחי ופעם ים מערבי ופעם נקרא ים סציטיקום או גירמאניקום אנטלנטיקום ושאר שמות : השני הוא ים מידיטראנום לפי שעובר דרך מהלכי הישוב ר״ל בין חלק אסיא · אפריקא ואוגרופא · ומשם יפרד לכמה גבולי׳ אשר מהם יקבל שמו הנה ים גאליקום מארץ גאליאה היא צרפת · ים שיקולינום מציציליאה · ים קריטיקום מאי קריטיקא ציפרינום מאי קיפריש וכן ביתר השמורת : השלישי הוא ים סוף הנקרא ים ארוס עבור אדמימו׳ החול אשר בתחתיו : הרביעי הוא ים פרס׳ היוצא מגבול פרס והודו והולך על ים אוקיאנוס : החמישי הוא ים קספיקום או הירקאנום וכמעט חומה נברא לים זה ושפתיו על פני כולו ובתוך י״ב ימי׳ נוכל לסבב אותו : הששי ים פונטום הוא הים השחור : ויש מוסיפי׳ עליה׳ את הירדן כאחד הימים כי לא יצא חוץ לגבולו ושפתיו סביב לו :

ע׳ וכמה הם הנהרות היותר גדולים תשובה הנזכרי׳ בפרשה הם פישון והוא נילוס שבמצרי׳ ויורד לים פונטיקום גיחון שהוא גנג׳ש שבאינדיאה ויורד לים אוקיאנוס :

חדקל והוא טיגרים ובארץ אשור ויורד לים פרס ·

פרת והוא אופראט ויורד לים פרס ועוד ארבע׳ נהרות אהרי׳ כמו כן גדולים והם פאדוש שבארץ איטליא ובל״א פּ׳ ויורד לים אדריאטיקום · ריהודאנוס בארץ צרפת ויורד לים אוקיאנוס · דאנוביו ד״ל טונ״ה ויורד לים פונטום · רינוס שבארץ אשכנז ויורד לים אוקיאנוס גירמאניקום :

ובגמרא שבעה ימים סובבים לארץ ישראל ע״ב ימא רבא · ימא דטבריה : ימא דסמכן : ימא דמלחא : ימא דחולתא : ימא דשילויתו : ימא אספמיא וכו׳ :

ובזה אסיים ספרי יסודי עולם : ברוך ה׳ מן העולם ועד העולם :

כלל זה יקרה במי מתכות בשביל האיכות והעפצוי שבהם ·

נז ומדוע מים הקרים גורמים סימור בהשפכם על האר׳ · לפי שמים הקרי׳ מכווצי׳ העור ובכווצת׳ מולידי׳ רתת וסימור :

נח איך וקרה שעל ידי שתיית מים כאיזה בורות מתחלפים שערו׳ בעלי חיים · לפי שמים האלו הם סבה לשנוי המזג ובהשתנות הטבע והמזג של בעלי חיים גורמי׳ חלוף השערות ·

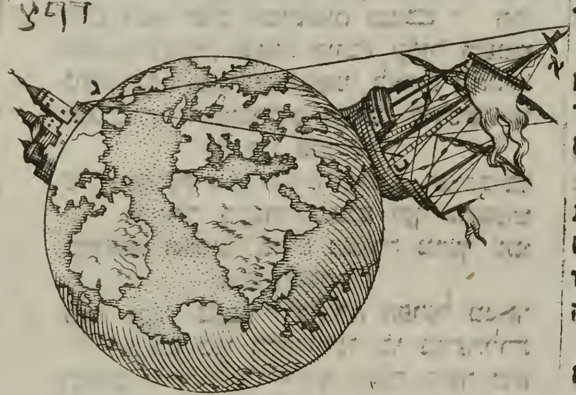
נט אם תהפך זכוכית חלול או שפופרת לתוך המי׳ איך יקרה שעולה במהירו׳ ובכח גדול · לפי שאויר הנלכד בחללו מבקש מקום לצאת נגד טבעו ·

ס מדוע הנאד או שלפוחית מלא אויר אינו נשקע במים · לפי שאויר המסוגר בתוכו הוא קל יותר מן המים ולעולם הקל הוא למעלה מן הנכבד :

סא כלתה נפשי ואיותה רוחי לדעת עומק הים · תשובה אינו בכל מקום שוה אלא כפי עדות המלחי׳ שבדורינו הסובבי׳ כל כדור הארצי והמימי לא יהיה עמוק מחצי פרסה אשכנזית ·

סב לדעת איכות המליחות שבמי הים רבו כמו רבו הדעות אמנם כפי הנסיונ׳ יקרה מתערובות חלקי׳ ארציים ושרופי׳ כנראה במי אפר וגם עינינו רואות שהשמש שואב אצלו חלקי׳ דקי׳ ומתוקי׳ וישאיר הכבדי׳ והגסי׳ : וכן פני המים יותר מלוחי׳ מבתחתית הים : וכן בקיץ מבהורף · ובמקומות מזרחיים ודרומיים מבשאר ארצות : וכל זה עבור תגבורת השמש ונצוציו הפועל בהם :

סג נשאלתי טעם נכון ומופת שבהם נודע איך המי׳ הם כדוריי׳ · ולכן אראה לעיניך תמונה זו ובזה תראה איך שמים גבוהי׳ הם מן הארץ · הנה נשים אות אחרת בשפת הים ותלך הספינה ותתרחק כל כך משפת הים עד שעין העומד אצל רגל התורן לא יוכל לראות הסימן אבל אם יהיה עומד על ראש התורן בנקל יראה הסימן ומן הראוי היה כי העומד אצל רגל התורן ב שיראה יותר טוב לפי שהוא יותר קרוב אצל הסימן ג כאשר עיניך רואות בשני קוים א ב הנמשכי׳ מתורן לאות המונח ג בשפת הים וכל זה הוא עבור גבנינות וכדוריות המים : ונסלק כל אותן סברות המונעי׳ כמו העבים והאדים העולי׳ ואקצר בזה כי כבר נמצא כענין זה בספרנו זולתי בספר בית אדים להרב ר׳ משה אמושנינו נ״ע והוא העתיקו מספר שקרוב׳ ושקו ללשוננו הקדש ·

סד ובגמרא וגם בילקוט׳ דרש ר׳ אבהו מניין שים אוקיאנוס גבוה מכל העולם שנאמר הקורא למי הים וישפכם וגו׳ · אמר רבי מנחם וכו׳ עיין שם באחיכות · עמוס דף ·

סה מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור רצוא ושוב : תשובה על זה שנקרה על כמה אופנים · האופן הראשון מנשיבת הרוח תדירית לכל צדדיו : תבוא התנועה מב׳ קוטבי העול׳ ר״ל הצפוני והדרומי נגד קו השוה וכבר בחון ומנוסה אצל המלחים הבאי׳ משני קוטבי העולם נגד קו השוה שיותר בנקל הולכים מב׳ קוטבים נגד קו השוה אפילו בלא נשיבה כלל · מאשר ילכו לב׳ קטבי׳ הנזכרים : הג׳ הבא ממזרח למערב יען כי ההולכי׳ מספרד לארץ החדשה ימה

ומהפכים האדמה לעשבים ·

לו מדוע יקרה כויצת האברים הנקרא גראמפו לאותן השטים במים קרים אבל לא לשטי׳ במים המים · לפי שיצטננו הגידין עבור קרירתם ·

לז מדוע מים המלוחי׳ כל עוד שמבשלי׳ נוסף עליה׳ טעם מלח · לפי שעי׳ הבישו׳ פורחי׳ כל הלקים המתוקים ועולים בקטור ·

לח מטעם זה כדי יהיו מי בורך טובים ובריאי׳ הוי זהיר בשאיב׳ והרק׳ תמידית

לט גם לא יהיה מסוגר וסתום כי בהתעכב הבליו וקיטוריו בנקל המים כתעפשי׳ ·

מ מדוע מים הקלים בריאי׳ יותר · כי הקלות הוא מהדקות שבהם ולכך הם טובים יותר לגוף ·

מא מדוע בהשפכם על ראש האדם עושי׳ קרחה : לפי שעוברים דרך הרי זירנ״ק (וכלעז אורו פימינטו או ארסיניקו) המכוגל להעביר השער :

מב מדוע כמה בורות מימיהם רותחים אע״פ שהם קרים · לפי שבתהומותיהן נמצא איזה קיטור המעשן תמיד מתחת למים וגורם רתוח :

מג מדוע מעיינות בקיץ אחר חצות היום מתחמי׳ לפי ששמש הולך וגובר בחומו ומנצח את קרירות האויר מה שהיה בלילה שעברה ואחר הנצוח שהוא אחר החצות היום המים מתחממים :

מד ומטעם זה נתנו חז״ל עצה שאין לשין המצה אלא במי׳ שעברה עליה׳ לילה אחת ·

מה ודע שמים החמי׳ כשישימום בשמש יצטננו יותר מהיותם בצל השמש וכל זה למה · לפי שתחת צל השמש אז האויר הקר המסבב את המים לא יניחם להתעשן שיוציאו את ההבל החם שבהם :

מו מדוע חמי טבריא או שאר מים חמי׳ רובן מלוחי׳ · לפי שעוברים דרך צינורים ומחילות שבהם נמצא אלומי״ן ושאר גשמים השורפי׳ כמו שמושג מטע׳ ומריח של אלומי״ן (סול ט״פ) והגפרית׳ שבה׳ ·

מז מדוע קצת מים חמי׳ ערבי׳ לשתיה · לפי שהרבה מים מתוקים נובעים בתוכם אף על פי שאין בהם כח לקרר אותם עכ״ז יש להם יכולת להמתיק׳ ולבטל טעם המלח שבהם ·

מח ואם ישאלך אחר שכן הוא ולמה בשאר מקומות אע״פ שאינ׳ המים עכ״ז מלוחים הם · תשיב לפי שעוברים ראשונה דרך האדמה שיש בה מליחות הרבה עם חמימות ואח״כ עוברים דרך אדמה קרה שבה יתרבה החמימות שבהן אבל לא יבוטל מליחותן :

מט ומכאן אתה למד שאם יסננו מים קרים דרך אפר הם מכבים חומו אבל מושכים אליהם מליחות האפר באופן שישארו קרים ואין נשארי׳ מלוחים ·

נ מדוע כל שינוי ההוה במים אדם נזוק מהם יותר מן ההוה במאכלים · לפי שהמי׳ פולשים בחורי הגוף וממהרי׳ לפלוש · ועוד לפי שהמי׳ נלקחי׳ בכמות יותר גדול מכמות המאכלים :

נא מדוע עץ איב״נוש שוקע במים לפי שהוא כבד יותר מן המים ·

נב וכיוצא בזה נבין בכל העצים השוים בכובד לאיב״נוש כי יהיה רוב מהות׳ מיסוד עפר ובטבעו לירד לעומקי מים בשביל הכובד שבו :

נג מדוע איזה גשמים בהזרקם אל המי׳ אחר שנשקעים חיש קל מהרה מגביהם עצמם למעלה ויש גשמים אחרי׳ השטים בנחת · אולי יהיה כפי ערך יסוד עפר שבהם ·

נד מדוע הספינה נשקעה יותר בהיותה אצל שפת הים מהיותה בלב הים · לפי שהמי׳ אשר בשפת הים תמיד מתערבים במי נהרות הנובעים לתוכו והם דקים יותר ·

נה איך יקרה שאיזה גשמים הצפי׳ על פני המי׳ הצ״ים למעלה והציים שוקעים במים · זה יקרה באותן גשמי׳ המורכבי׳ מיסוד עפר ומיסוד אויר בחלקי׳ שוים ובדרכו של עפר לירד גשל אויר לעלות אמור מעתה כל שרוב מהותו מיסוד אויר יהיה צף על פני המים ·

נו מדוע המאכלי׳ המבושלי׳ במים רעי׳ אינם מקבלי׳ בשול ואינם מתעכלים

בלל

חי...ים הם נסים יותר מן הנהרות ומסוגלי׳ יותר לישא את האדם ולסבול כובד שלו :

יז האנשים אשר קולם עבה מסוגלים יותר לשוט וזהו לפי שיש להם החזה רחב וחלל הריאה גדול יותר ומסוגלים יותר לקבל האויר הנושא את החי :

יח נשאלתי איזה הם המים הקלים והטובים לשתותם · תשובה הטובי׳ אותן שאינם גורמים כובד באצטומכא וגם בנקל נבלעים ואינם מולידי׳ רוחות באיפוקונדריאה (ר"ל חלק אשר מלמטה לכבד כנגד הימין ומנגד שמאל תחת הטחול) ·

יט ודע שהמים הממהרים להתחמם ולהתקרר טובים הם בלי ספק ·

כ המים המרכבי׳ ומעכלי׳ הבשר בנקלה או המתיכים בנקלה הפירו׳ המבושלי׳ בהם טובים המה :

כא הנה רופאי הנוצרים משבחים אותן המים אשר שורצים בהם דגים הנקראי׳ בלעז אנגוילה (דג טמא הוא) כי שואבים אצלם כל הזוהמא שבמי׳ ומזככים אותם :

כב אבל אשכילך מופת טוב לידע הטוב שבהם קח שני סמרטוטים שוים במדתם ובמשקלם ותטבול אותם בשני מיני מים ותניח אותם להתייבש והנה כל הקל מחברו בוודאי יהיו המים ההם משובחים וקלים יותר :

כג מי גשמים היורדים בתקופת תמוז מרים הם ודבריים :

כד מי גשמים היורדי׳ בקיץ אף על פי שמתוקים הם אבל כבדים משא"כ בימי החורף וזה לפי שאינם מזוככים באויר ·

כה ומטעם זה גשמי לילה משובחים יותר מן גשמי יום ·

כו מי אגמים רעים הם למאד כי מצויי׳ בהם עלוקות ארסיים ועוד עיניך רואו׳ אם תרחץ ידיך בהם יתאחרו להתייבש :

כז מים המשובחי׳ הם הדומים לאויר (ר"ל זכים וצלולים) וקלים ושאין בהם טעם וריח בעולם אלא טפל וזהו עדות נאמנת שאין בתוכם תערובות גשמים אחרים :

בג א

כח מי גשמים אף על פי שמתוקים הם עכ"ז ממהרים להתעפש כי יש בהם קטורים חמים ·

כט מים המתהווים מברד יותר רעים הם כי יש בתוכם זוהמה יותר מקטור הארץ :

למד מדוע איזה מים מולידי׳ אבעבועות ונפח בצואר ושקרופולו׳ (אלפורקאש כלשון ספרד) לפי שאלה המים מתהוים משלגים הנמסים ובתוכם הרבה גשמים זוהמיים וגסים ובבואם תוך איברים נקרשים :

לא מי המתכות טעמם שונים ומשוני׳ כי המים המתוקי׳ מקורם זהב גם עופרת החמוצים מנחושת וברזל אבל האמצעים בטעמם ישתנו טבעם בהתחברם עם הכסף או הבדיל :

לב ודע שנמצאים מים העוברים בין העשבים ומסוגלים לרפואה ומקצתן אזכירם כמו אלה מים העוברי׳ בין סיסימריון או אדיאנטום · ניפיטים מגירים השתן והמים הנובעים בין העשב יונקוס מביאים שינה והמים שבהם צומח פרח נופ"ריש מקררים הדם והנובעים בין כל מיני פלפלי׳ מגרשים רוחות שבבני המעים · וכבר נבין ביותר העשבים המורישים טבעם למי׳ העוברים ביניהם :

לג וכענין זה מצויי׳ מים רפואיי׳ שמקורם מתכות המשל בזה מים הצבועים בסברת הזהב או כסף מוסיפים כח באדם והצבועי׳ מברזל מסוגלי׳ לכל תחלואי הטחול והצבועים מנחושת דומים למים אשר מקורם אלומ" (וכל"א אלוין וכלשון ערבי ש"ף) ומסוגלי׳ לנקות כל מורסה ואבעבועות הריאה וגם לטהר נגע אשר בעור בשר האדם וכל זה הוא מטבע המתכת שבהם :

לד מדוע מי הנהרות אינם מתעפשים לפי שתנועתם תמידית ובמהירות :

לה מדוע מי הגשמים מסוגלים יותר להשקות גנים מכל מי מעיינות ובורות לפי שמי גשמים ממהרי׳ להתעפש וכל המתעפש בנקל יתהפך אל המין הקרוב לו ולכן מים האלה מעפשים

ועשוי כמגדל ממש ולכן נקרא עמוד העולם :

ע ואַרבעה הרים המפורסמים והם פאר׳אקה בחלק אמיריקה שגבהו תשע אלפים פסיעות ושני לו קאוקאסוס · ושלישי לו טינארפי באיי קאנארי״ש והר הרביעי אשר עליתי עליו והייתי שם שני ימים עם כמה סוחרי׳ ונקרא אולימ״פו והוא הנקרא בלשון ישמעאל (קישׁק דאגי) בערות פלוטארקו גבהו אלף ושני מאות ושבעי׳ אמורת או פסיעות ומצאתי שם עשבים הנצרכים אשר אינם נמצאים בהצי הישוב אבל בצדדי הר כי למעלה בראש ההר אינם צומחי׳ מרוב הקרירות :

עא אמנם הרי אררט המוזכרים בפסוק אשר נחה עליהם תיבת נח הם בארץ ארמיניאה :

פרק חמישי

מדבר ביסוד מים : שבו ניכר גבורת בורא ארץ ושמים :

יסוד המי׳

הוא קר בהפלגה רוצה לומר בקצרה האחרון וזה יאות לומר על כל דבר המנצח את ההום והנה אין לך דבר שמכבה ההום והאש בעצמו כמו א״כ מפעולותיו ניכר שטבעו קר בתכלית :

ב יסוד המים בעצמו טבעו רטוב כי בנקלה עובר ומפליש כל הגשמים בעבור רטיבתו :

ג המים בנקלה עולים בהבל ונפסדים שבנקל מפזרים חלקיהם הקטנים ליותר קטנים עד תומם :

ד המים בנקל יתחברו אל הגשמים כי רוב הגשמים הקיפן הזיזים ומעוטן חלקים ויסוד זה מרוב דקות שבו יתחבר בהם :

ה איך יתהפכו המים החמים או הרותחים אל הקרים בהפלגה · זה יקרה לפי שהלקי׳ אשיים שבה׳ מתפזרים מן האויר הסביב להם :

ו איך עולים המים עד שצבורים על

שפרת דכלי׳ א כוזה · זהו מונת הקטור העפרי המעורב בתוכם באופן שהמי׳ נלכדי׳ כמו ברשת ולא יניחם לירד ולהזולם הוצרה :

ז ולכן אם תמלא כוסך א ביין ב אז יהיה יותר כדורי ויותר גבוה באמצע הכוס ולא ירד משפתיו כי יש בו קטורים יותר מן המים ·

ח שהמבושלי׳ הם יותר נסים מן הבלתי מבושלי׳ לפי שעל ידי האש מאבדים כל הלקי׳ הדקים שבהם :

ט ולזה לא טוב עושים העם השותים מי׳ מבושלים סתם אם לא שיש בתוכם דבר הנותן טעם למים או הלובש טבעו ממנו כמו מי שעורים שטבעם קר ולח מי אמאשטיהי שמחז׳ האצטומכה : מי קאנילה שמחזיק הלב והמוח וכיוצא בזה בשאר מים מבושלים :

יוד ודע שהמי׳ בקושי מתערבים עם השמני׳ וזה להיותו השמן גשם גס ודבקיו וקשה פיזור הלקיו באופן שאין המים יכולים להפליש או לעבור בתוכו בשום פנים :

יא אמנם שמעתי שמנהג אצל הרוכלים אם רצונם להתערב מים בשמן לוקחי׳ חלמון של ביצה וע״י הרכבה זו מתערבי׳ ואולי הוא אמצעי בין המים לבין השמנים ·

יב מרוע המים בנקל יקפאו מקור ההיצון לפי שטבע המים לפנים הם קרים ובבוא עליה׳ קור החצוני בנקל יקפאו :

יג מרוע היין לא יקפא כ״כ כמו המים · לפי שיש בו הום שרשו הרוחה את הקור החצוני :

יד מרוע גם החומץ בקושי נקפא · לפי שיש בו הלקים דקים הדים וחריפים ובשבילם בקושי יבוא לידי הקפאה :

טו מרוע היין שרף אינו נקפא כלל · לפי שיש בו הום שרשי יותר מן היין והוא העומד נגד הקור ההיצון ·

טז מרוע שטים על פני מי הים בנקל יותר מבנהרים ובאגמים · לפי שמי

הם רחוקים מן השמש ונצוציו ובהמשך ששה חדשים תמימי׳ אינם רואים פני השמש ואפילו לעת כי יגיע לשם נצוצי השמש נלהצים ונעקמים באופן שתמיד גובר שם הקור ·

נז הקדמונים שמו שמות לה׳ הרצועות לאיזה מהן קראו שורפת עבור גבורת החום ולאיזה רצועה קרה עבור תגבורת הקור ואמרו שא״א שיהיו דרים בני אדם באלה המקומות אבל שוא ידברו כי אנו רואים בזמנינו שיש ישוב תחת זונא טורידה בחלק אסיא ודרים בה הודיים וגם באפריקה דרים כושיים וגם באמריקה בבראזילי׳ ובפירו : והנה אנו רואים שהק״בה נתן להם כח לסבול החום וגם מרוב הקטורים והרוחות המצויים שם יתמזג האויר ואולם בזונא הקרה אע״פ שאין בתוכה ישוב גדול עכ״ז נמצאים מקומות וכפרים בגרונדלאנדה ובשאר מלכיות קטנות הסמוכי׳ לה והם תחת זונא קרה ויש בהם ישוב בני אדם :

נח כדור הארץ חלקוהו רושמי הארץ לכמה אקלימים והאקלים אשר בל״ה נוף אינו אלא שטח הארץ המסוגר בין שני עגולים והנה קו המישור יחלקם ויוסיף באריכות היום בכל אקלים חצי שעה ויותר :

נט אמנם כדברי רושמי הארץ האחרוני׳ אשר בזמנינו יהיו האקלימים 24 צפוניים וכנגד׳ 24 אקלימים אחרי׳ דרומיי׳ ר״ל ברוחב שלו 66 מעלות ועם 30 דקים בצמצום ושם היום היותר ארוך 24 שעות :

ס וחולקים עוד כדור זה לפי ארכו ולפי רחבו · אורך הוא מרחק עגול חצי היום כפי חלקי׳ ודקי׳ של קו השוה : והרוחב הוא מרחק מקו השווי לצד הקוטב כפי מספר חלקי׳ ודקי׳ קו השווי :

סא ויש אנטיפודיש הנזכרים למעלה מה שהיה לצחוק בעיני רושמי הארץ הקדמונים מחסרון ידיעתם ודאמת יורה דרכו ע״י המלחים השטים בים הגדול רחב ידים והמסבבי׳ את הכדור שלנו ר״ל הארצי והמימי ופגעו באנשי׳ אשר רגליה׳ מכווני׳ נגד רגלינו הדרים בחלק אוברופא :

סב עכ״ז לא כל מדינה ומדינה יש לה אנטיפודי׳ כי אין לארץ אשכנז (הנקראת אלימאניאה) נכח ארצה שום ארץ וישוב בני האדם כ״א הים אוקיאנוש :

סג ודע שארץ השמנה והרכה היא המשובחת כי הרטיבות והריכוך שלה נאה לחרישה ולהוציא המותרות שלה ואז מסוגלת יותר לתיקון ולבישול הפירות :

סד טיט לימנ״א וטיט החתום וטיט ארמ״יני גם סמנ״א הם מיני אדמה הנמצאים בגבול הראשון שבארץ וסגולתם לדהורת כל מיני ארס כי הם מורכבים מגשמים המשברים הארסים שבשאר גשמים :

סה נשאלתי כדור הארץ ומלואה כמה משקלו ועיינתי בספרים עד שמצאתי שהפילוסוף שטיטינוש מונה קארטוניש שני אלפים ושלש מאות ועשר עם הכ״ד ציריש (ולכי אומר הרוצה לסקר ירקיק עדיו)

סו אם כל ההרים אשר לנגד עינינו נבראו משעת הבריא׳ או אם נתגדלו אח״כ : תשובה לא נעלם מעיני המעיין כי הק״בה ברא הרים ויצר רוח משעת הבריאה עכ״ז בדברי רושמי הארץ נתוספו כמה הרים ע״י המבול ויש מהם שנעשו על ידי הרעשים :

סז מדוע באיזה מקומות נרגשה רניזת הארץ באופן שבקושי יכולים לדור בהם · לפי שיש מים רבים תחתיהם באופן שכמעט תלוים בהם וכאלו שטים על פני המים :

סח בספרי הזכרונות מרושמי הארץ הראשונים והאחרונים יתנו עדיהם ויצדקו דבריהם איך נמצאום איים רבים השטים על פני המים ועל פני האגמים הגדולים · ואולם להשיב על זה נאמר כי יהיו איים האלה מורכבי׳ מחומר דק יותר מן המים ר״ל מחלקי׳ גפריתיים ומעצים הקלים ומן קש העשבי׳ קלים בטבעם :

סט אמנם אם רצוננו לדעת איזה הוא ההר היותר גבוה שבעולם · דע שתחת קוטב דרומי יש הר גבוה למאד

ועשוי

אחרי שלא נעלם מן התוכנים שכל מעלת בכדור השמימי היא נגד חמש עשרה פרסאות בכדור הארצי ואם נכפלם 360 (כי כך הם בעיגול אחד מעלות ככדור השמים) ויהיו 5400 פרסאות לפי ערך עגול היותר גדול שבכדור הארצי ·

מו עכ״ז אל תתמה אם אגידך שהארץ ומלואה אינה אלא כנקודה קטנה בערך השמים לפי שבכל חלקי הכדור הארצי נראה הצי כדור השמים ולעולם ששה מזלות עולים וששה מזלות אחרים שוקעים ובוודאי לא יקרה זה אלו היה כדור הארץ שעור מוגבל אל ערך השמים ·

מז ואף שכדור (שלנו) כמורתו קטן מכל כוכבים הקיימי׳ ואפילו אינו כאחד הכוכבים שבסדר הששי שהם יותר קטנים הלא אנו רואים זה במזרח וזה במערב ואלמלא כן שהארץ שלנו קטנה מהם או לכל הפחות כאחד מהם לא היה זה נראה לעינינו :

מח מכאן אתה למד שאדם בינוני ר״ל ההולך כל יום חמש פרסאות ובמעגל צדק ולא בדרך עקלקלות יהיה יכולת בידו להקיף כל הכדור הארץ בתוך 1080 ימים שהם שתי שנים פחות חמשה עשר ימים כי אם נכפלם חמשה פעמים 1080 יעלו 5400 פרסאות והנם בערך העגול הגדול הארצי ·

מט וכפי זה ההשבון יגיע האדם אל האנטיפוט׳ ר״ל אצל האנשים אשר נכח רגלו בתוך כדי שנה תמימה וימים 175 כי האנטיפו״טיש רחוקים הם אלה מאלה כשעור הצי העגול וכבר ידוע שהצי עגול יותר גדול שבכדור הארצי מחזיק 2700 פרסאות ומעתה נכפלהו על ידי חמשה פעמים 540 ויצא שעור זה :

נון למדין מזה אלו היה כל הכדור מיושר בלתי הרים וגבעות ובלתי ימים ונהרות ושטחו כולו מישוב בני אדם באופן שכל אחד יש לו אמה מרובעת כשעור קומתו ושכיבתו אז שטח או פני הארץ היה מחזיק 48608000000000 אנשים :

נא תדע לך שהיא כן שהרי כל פרסה מרובעת מחזקת 10000000 אמורת מרובעות ואם יוכפלו לאלפים מרובעים יצא שעור זה ההקף :

נב כבר ידוע שיש לארץ כמה גלדים (וכזוהר סכע׳ גבולים יש לדן ע״ש :) מפני הארץ עד מרכזה ונקראים גבולים ומעתה בא השואל לשאול וכמה גבולים הם מפני הארץ עד מרכזה · ונשיב הנה כפי דעת התוכנים שלשה גבולים הם · הגבול הראשון הוא פני הארץ הגבול השני הוא המקום שנמצאים בו גשמים הרבה והם האבן והברזל והמתכת וכיוצא בהם ושם הם במחילות ומרזבים למים הנובעים ונגרים ונעשים מעיינות ונהרות ונחלים גדולים גם שם אוצרות של רוחות גם שם אש הכמוס בארץ : והגבול השלישי הוא ארץ מקשיי ויגיע עד מרכז הארץ והוא שאול תחתית וגיהנם של מטה הנזכר בתלמוד :

נג כל כדור הארץ חלקוהו התוכנים לחמש רצועות ר״ל הלקים שוים · (וכלעז זונ״ס) חלק א׳ נקר׳ רצועה שורפת (וכלעז זונ״א טורידה) ושני הלקים או רצועות הקרים (וכלעז זונ״ז פריגידה) ושנים מהם אמצעיים ובין הכל חמשה ואינם אלא גבול מאיזה שטח הארץ בערך השתנו׳ הלקי השמים נפרדים אשר בעבורם ישתנה האויר ·

נד רצועה שורפת הוא שטח מכדור הארצי הסגור בין שני עגולי׳ ומהותך לשני הלקים שוים על ידי קו המישור ולמה נקראת שורפת על שם השמש השוהה שם תמיד ומכה על קדקדו בני אדם :

נה אמנם שטח הארץ המסוגר בין ט״רופיקוש ולבין עגולי הקוטבים נקראי׳ זונאש אמצעיות והנה הא׳ בקוטב הצפוני והוא שרדים אנו בתוכה · והשטח השני הוא דרומי ונקראים שנים האלה שטחים אמצעיים לפי שהם אמצעים בקרירות ובהמימות :

נו ועוד שטחים שבין עגול קוטב צפוני לבין עגול קוטב דרומי נקראים זונאש פ׳ריגידאש ר״ל שטחים הקרים לפי

שהם

כד סימן רביעי לרגיזות הארץ אם פתאום ינשא הים גליו בלתי נשיבת הרוח משום צד אז הוא אות עצמי שהקטורים מבקשים מקום לצאת מבטן הארץ :

כה סימן חמישי אם בחצי הקיץ גובר הקור חוץ מן המנהג ואז על ידי אנטיפירישטאזים (כלומר רבוי הסכל סקר גורס) קטורים בבטן הארץ ומתאספי' ומתחממים ·

כו רעש או רגיזת הארץ רובם מתהוים באביב ובסתיו ·

כז אף על פי שסמנים האלה כולם אינם אמתיים עם כל זה שכיחים הרבה ויש בהם תוספת ידיעה :

כח יש מדינות שאש טמון בחיק הארץ ונמצא מזה בגבול ציציליאה : וקאמפניא : ואמיריקה · והרבה כמו אלה ושם מתגברים הרעשים כי עבור אש הטמון בקרב ארצם בנקל יבוא לידי דהיית הקטורי' ורעידת הארץ :

כט ובענין זה במקומו' הסמוכים אל ההרי' תמצא רעשים יותר מן המקומות השטחיים מטעם הנזכר · וכך שמעתי כשעברתי דרך איספרוק וארץ טירול :

למד כמו כן בארצות אשר תחתיהן מערות והפירות המסוגלות לקיטורים :

לא וביותר באיים הרעשים שכיחי' הרבה וזהו להיותם מסובבים בימים ומושכים אצלם מהילות וצינורי הארץ הרבה קיטורי' מן הים וכך ראינו בכמה מקומות ובימנו בעיר ראגוזה ובעיר איזמיר ביום חרון אף ה' הוא יצילם :

לב במדינות בפאת צפון אינם מצויי' מפני הקרירו' ואינם שכיחים הקטורים ·

לג וכן להפך במדינות הנמצאות תחת קו השוה מצויים הרעשים מאד מטעם הפוך ר"ל כי שם נצוצי השמש מוציאים הרבה קטורים מן הארץ ·

לד הרעשי' מהם עצומים ומהם הלושים כפי השתנות הזמנים והקיטורים והמקומות :

לה יש רעש המפרק הרים ומשבר סלעים ומהרס הבתים · וזה יקרה ח"ו בהיות מקורו תחת יסודי וכותלי הבתים ·

לו ולפעמים מסבבים הארץ ומלואה והבתים ומניעים אותם למקום אחר וזה יקרה בהיות הארץ ברזל ונחושת ומקשיו ובהלחם בה יניע אותה ויחליף מקומה :

לז ולפעמים נעשה המקום אגם גדול כי יעשה חפירות גדולות מתחת למים אשר על פני הארמה וכך נשארים כמים מכונסים :

לח וכן להפך שנעשו הרים ואיים בסבת הרעש כי משליך חוצה אבנים והרבה עפר ·

לט וכן בכמ' מקומו' יתחרשו מעיינו' ובורו' בהפתח צנורי הארץ והמים זוחלים :

מים ולפעמים אחר הרעש המים ישתנו טבעם וטעמם באופן שהמים הקרים מתהפכים למים רותחים והמים הרותחים שבים לטבעם הראשון ויתקררו וכל זה כשיתערבו צינורי מים החמים עם הקרים והקרים בחמים :

מא ולפעמים בסבת הרעש הארץ תקיא אש וזה יקרה לשתי סבות · הסבה האחת מפני האש הנעצר בבטן הארץ והשנית עבור הקטורים היוצאים אז מן הארץ ומסוגלים לקבל הלהב :

מב ואני המחבר ראיתי מקומות שהיו לפנים מים ואגמים וכן ראיתי בחוף הים שהיו לפני' ערים גדולות כמו איזמיר וכיוצא :

מג וכותבי זכרונו' בלשון יווני כותבי' איך פצתה הארץ את פיה ובלעה כרכים גדולים ואף הרים גדולים ורמים ובמקומם נעשו אגמים וימים גדולים וכל זה בסבת רבוי המים בתהומות הארץ הנסתרים שם ונשקעים ההרים והכרכי' להיותם כבדים יותר מן המים ואז המים מכסי' אותם ונעשו אגמים גדולים ·

מד איך יקרה שמחמת הרעש הים יתנשא · זה בא מחמת קטורים הרבה הנמצאים בתחתית המים ומתנשאים המים למעלה :

מה ועתה בא השואל לשאול שטח הארץ כמה הוא וגם אם נבוא למדוד אותה איך נעשה · הנה בהרבה אופנים תמדד הארץ והמנהג הנכון והקל אצל התוכנים והמהנדסים למצוא שעור מדתה זה הוא

אחרי

יא ואל תתמה בראותך ההרים הרמים והגבעות העמוקות שבשביל זה לא תפול סברה זארת: יען אפילו אם תבוא למדוד במחוגה התוכנית לא תמצא הפרש גדול · אחרי שההרים היותר גבוהים אינם בערך הארץ אלא כאבעבועות על בשר האדם לפי שההר היותר גבוה והעומד בבקעה יהיה גבהו שתי פרסאות במדת קו מישור הבונים ואם שחצי קוטר הארץ הוא 860 פרסאות וקוטר שלם 1720 בערכו: ואם נבוא לנסותו זה ננסה ע׳ כדור העשוי מעץ אשר קוטרו 1720 דקים ונניח עליו גרעיני קטניות וכיוצא בהם באופן שיהיה גבהם כחלק אחד מהסך הנ״ל ויהיו בעינינו שוים במראה והנך רואה שאין זויותיהם בגבהם יעכבו את הארץ מהיותה כדורית וביותר כשהם רחוקים מן העין ·

יב אף לא בשביל שהארץ כדורית יראים האנשים (א) הנקראים אנטיפודיש שלא יפולו לצד אחר אל השמים ב אשר מתחת לכדור ג יען שגם האנטיפודיש בבוב שלהם כל מגמתם אל מרכז הארץ באחד מאתנו היושבים למעלה משטח הכדור כפי השגתינו מתלין מתלי׳ זהוק הוטר׳ לאויר׳ אארע׳קאי·

אנטיפודים מלה יוונית ופירושו נכח רגליו · לפי שהאנשים היושבים לנגד אחד של הכדור הלך רגליהם הם נוכח רגלינו ·

יג ומכאן שהארץ היא כדורית יותר מן הירח יען שההרים המוחשים (ע״י הספופרת הנקרא טליסקופוס) בגוף הירחי בערך הירח יהיו גדולים יותר מן ההרים אשר בכדור הארצי בערך הארץ ·

יד ומכאן אם יניח כדור הארץ במקום כדור הירחי כדי שיהיו הב״א מביטי׳ ומעיינים בו מרחוק ויהיו הכל מודים איך שכדור הארץ הוא חלק יותר וכדורי יותר מן הכדור הירחי כאשר נתבאר מכל הנ״ל:

טו כדור הארץ הוא במרכז העולם כי כל גשמים כבדים יורדים אל מרכז העולם כנזכר וביותר הארץ הכבדה מכל הגשמים אשר מתחת לגלגל הירחי :

טז כדור הארץ אינו מרקד ואינו מתנועע אנה ואנה סביב מרכזו אפילו בדילוג הרעש כנראה מפסוקים שבתורה:

יז ואין ספק בידינו שלא ניתנה התנועה לארץ כסברת קופירניקוס וסייעתו האומרים שהשמש יושב כמלך בכסאו והארץ תעשה השתחויה נגדו ואף התנועע סביב סביב לו וסברה זאת היא נגד כמה פסוקים מכתבי קודש היותר אמתיים מכל סברות הפילוסופים :

יח ואת שאנו מרגישים לפעמים תנועת הארץ אינה אלא מקצתה ולא כולה ותנועה זו נקרא רעש והוא מבואר מנסיון הרעדה והרתת :

יט סבות הרעש הנה רבוי הרוחות ואידים כמוסים בבטן הארץ ובהתחמם יתפזרו ויבקשו להם מקום ורווח יותר גדול ואז גורמים תנועה ופציתת הארץ ·

כ מכאן נדע אם מי בורות ומעיינות הנעכרי׳ ונסרחים מעצמן בודאי יבשרו הרעש והטעם הוא כי העכירות והסרחון הם בסיבת הרבה קטורים גפרתיים הטמונים בארץ ומוכנים לצאת משם :

כב אם תראה אבעבועות ובשול או רתיחה במי פירות ומעיינות גם זה מבשר הרעש כי הם נולדים מקטורי׳ הרבה רעים ונאמנים לרגיזת הארץ :

כג זמן הצח ביותר ושקיטת הרוח ימים רבים אף זה מבשר הרעש כי אז הרוחות נעצרי׳ בבטן הארץ מבלתי יכולת לצאת ובצאתם בכח גורמים רעשים :

לפי שבאלה המקומות עולים עשנים ארסיים ומעופשים ·

נב מרוע אויר ההם ביותר קשה לנשיבה· לפי שבאויר הם יש תערובות אשיים וקטורים הרבה ובהגיעם אל סמפוני הריאה בקושי נכנסים ובקושי יוצאים ומכאן קושי הנשימה והשאיבה :

נג לכן הקטורים הבאים מהלב ועולים לסמפוני הריאה הם נסים ורבקים יותר כמו שיקרה בקרהות אשיות באופן שבקושי מנשמים :

נד ומכאן אויר הכנוס במרתף של יין מביא הארם השוהה שם לירי קוצר הנשימה וזה מעישון היין והתירוש שבו ואם ישהה יותר משיעור הראוי יהנק שם :

נה ולכן ההוצבים בהר היורדים לתוך המערות והמחילות העמוקות רובם נרנקים מן האויר האצור שם :

נו נ״כ אויר הקר ביותר קושי השאיבה והנשימה הוא כי בהתנשם נכווצים סמפוני הריאה והעצלים שבהזה והם סבת קוצר הרוח :

נז מרוע אויר הכנוס בכל כלי הלול בצאתו משם יוצא בכח ובקול גרול· לפי שלעולם אויר המאוסר ישאוף לצאת להירות :

נח בא וראה כמרה כחו גרול ופעולתו נפלאה שהוא יורע לנגן ולשורר בכל כלי זמר בבעלי שניים הורק בשיניהם ובבעל מיתרים רופק במיתריו בנבל וכנור ועוגב והללים ובקנים וסמפונות ינשם וינפה ויערוך קולותיהן והוא התוקע בשופרות ובחצוצרות· ובצלצלי שמע ישמיע קולו למרחקים וגם בתופים כותח את עצמו וממלא אותם ויעמור נגרם·

נט וכענין זה נושא את הקול אל תוף השמיעה אשר באוזן בעל הי ורופק בו תקרא בלטין טימפאנ״טיש אשר על ידי שומע הבע״ח וכשנקרע היריעה נעשה הארם הרש ואין לו תקנה לעולם :

סבך · והטעם שהאויר כתנועע מהכארת המרבר בו בשפתיו · והוא מכה בטימפני האזן · ולכן נשמע דברי המרבר :

פרק רביעי

מרבר ביסוד עפר ועליו ששים יריעות מיוסרות : ובמופתים וראיות וסברות המורות :

כבר אמרנו למעלה איך יסוד ארץ הוא יבש בהפלגה ר״ל שכל חלקי העפר יש בהם יובש בקצה האחרון :

ב יסור זה יש בו מעט קרירות ר״ל שהוא מסוגל להתמזג בגשמים חמים ·

ג הלקי העפר הם עבים וכברים וניכר מגשמי׳ המורכבים ממנו כמו כסף חי וזהב הכברים מאר ואי אפשר לומר שהכברות תהיה בסבת הלקים מימיים שבהם הקלים מיסור עפר · זו ואצ״ל שלא תהיה בסבת הלקים אשיים או אויריים שבהם · אלא בוודאי תלוי ביסור עפר · וימשך מזה שיסור עפר הוא הגס והכבר יותר מכל היסורות ·

ד למירין מכאן שכל גשם שיש בו כובר גרול בוודאי יהי׳ רוב בנינו מיסור עפר :

ה ועור כל גשם שרוב בנינו מיסור זה יהיה אטום ומקשיו וסובל האש · כי חלקי׳ עפריו׳ שבו בקושי יפוצו ויפוזרו ויובן מזה שאין האש אוכלתן ·

ו ומכאן שהאבן והשיש והברזל והמתכות בקושי נתכים להיות רוב בנינם מיסור זה :

ז ואין בכלל לא מה שבפרט שהכסף הי בנקל אש אוכלתו ויפזר חלקיו באויר לפי שיש בו הרבה מיסור אש עם היות כנגרו הרבה מיסור זה :

ח עופרת בנקל יותך אעפ׳ שרוב מהותו מיסור זה כמו שניכר מכובר שלו וזה כי קלועים בו חלקי יסור האויר :

ט מעשה באחר ממשרתי שלק׳ כלי התריאקה של עופרת ושפך לתוכו כסף חי לצרכו ולא עברו עליו כ״ד שעות שמצאו ניתך מטעם הנ״ל :

יוד ורע שהארץ שלנו היא כרורית וזה שכל גשם המורכב (עיין למעלה בחלק ב׳ עולם התחתון) מעפ׳ ומי׳ מקבל צורת עגולי׳ וכן ידוע לתוכני׳

עפוש ואנו מקבלי׳ אותו על ידי הנשימה ההכרחית ופועל בנו ·

כא מרוע קיץ הבא אחר האביב החם יזיק לבעלי חיים · לפי שבחורף כל גוף מקבל הרבה רטיבות דרך הורי העור (כלעז פוריס) והנה כאשר יבוא אחריו קיץ מחמם יותר ומעפש אותו ומוליד מיני חולאים וביותר קדחת עפושית :

כב מרוע בתוקף הקור מסמר או יתד התקוע ירתיע מהנתר הרחוב בו מקר׳ · לפי שמרוב הקרירו׳ יתקבצו ויתכווצו חלקי ההורים ואז המסמר דולג למעלה :

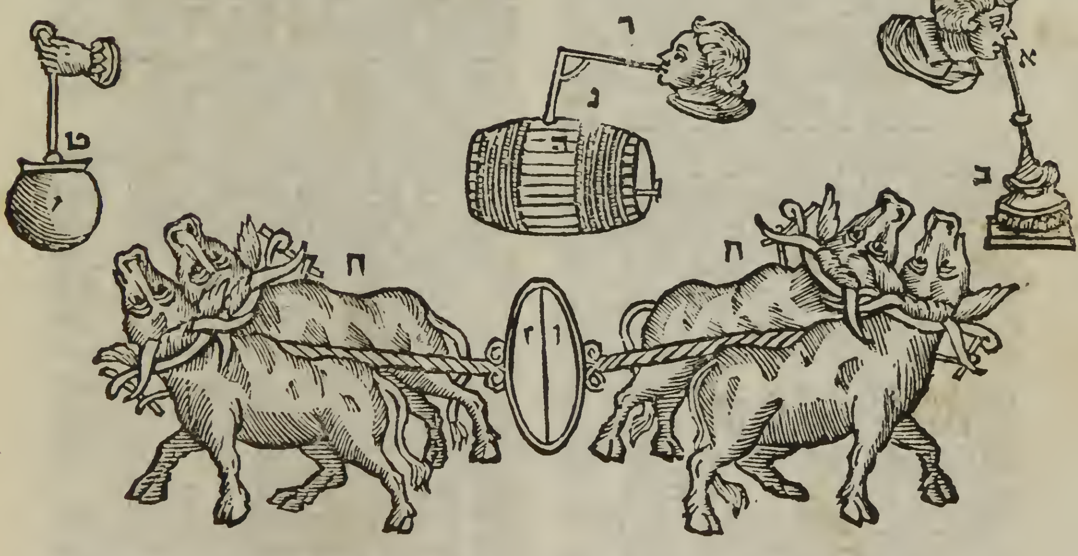
כד איך ומה הוא שכלי המציצה מושך אליו הבשר זה יקרה ע׳ פיזור חלקי האויר שבתוך הכלי וכדי שלא ינתן ריקנות בחלל הכלי תכף מושך אליו הבשר האויר המנודח :

מה וכענין זה אם תקח קנה או שפופרת ותשים ראשו א׳ בכלי של מים · ב ובקצה א האחר תמצוץ אצלך האויר שבחללו תראה איך יעלו המים או היין נגר טבעם תמורת אויר המצוץ :

מו ועוד מעניני אם תשים קצה א׳ הנרשם בסימן ג משפופרת העשויה כגם יוונית לתוך פי החבית ה כרי שיכנס בו היין ובקצה האחר ד תמשוך אצלך האויר תהיינה עיניך רואות איך יעלה היין כולו למעלה נגר טבעו ויגיר כרצונך עד תומו : ו ז

מז מטעם זה שני רפים תאומים במרתם ומיושרים אם יורבקו הטיב באופן שלא יכנוס האויר אי אפשר להפרידם אפילו ע׳ צמד ח בקר :

מח מה שמצחקים הנערים שלוקחים התיכת עור ט׳ רטוב מאר ומרבקי׳ אותו על איזה אבן י׳ ומגביהי׳ את האבן בהבל או רצועה בכח העור הרבוק באבן כנראה בתמונה הנרשמת :

מט ומטעם זה אם יסתם פי צוואר המפוח מה שמנפחין בו האש שוב לא יהיה אפשר שיתנועעו צרדיו כי מבלתי יכולת שיכנס אויר הממלא הללו והמעורר התנועה :

נון באיזה המקום הוא האויר משובח יותר · תשובה יש אומרים שבהרים הוא המזוכך ומשובח יותר ומנוקה מחלקי אישים ושמרים שבו לפי שמאלה האויר יתעבה ויתעכר :

נא מרוע במקום אגמים יש רוח רע · לפי

שסימפוני הריאה וצינוריו רחבים ובנקל יפליש האויר יאורת להם האויר הגס כי יחכרם וכן להפך :

כז ומזה נלמוד שאויר החם או הקר ביותר יזיק לפטיזיקוש כי אויר הקר והדק ביותר מפליש צינורי הריאה והאויר החם מחלישם ורוהה בהם יותר מן הראוי :

כח ולכן נמצ׳ אויר המרעיב ומעורר תאות האכילה אף נותן טעם במאכלים יותר מאויר אחר וזה בחנתי בהיותי על ההרים הרמים קיש׳שראני (כלעז מונטי אלימפו) וכל זה תלוי ברקות וצחות האויר הנכנס יותר בבעלי היים ומבשל המזונות באצטומכא ומעורר תאות האכיל׳ · משא״כ באויר העכור אינו בולט ואינו מעורר תאורת האכילה :

כט מפני מה יש אויר מחכים ויש אויר המטמטם הלב · (כדאיתא בגמרא אוירא דארעא דישראל מחכים ובמקום אחר קוראים לבבליים טפשים) דע שאויר הצח בעלותו להדרי המוח מנקה אותו ממותריו ומעורר חושיו לכל הפציהם משא״כ אויר העכור והגס לא די שאינו מטהר המוח אלא אדרבא מערבב ומשבש אורתו ועוכר החושים · למר ובענין זה אקליס אחד (כל״ה כוף) מהפך האדם להיותו בער ירוקרה ואקליס אחר בעל לבנה ואחר בעל שחורה ואחך מביאו לידי רגזנות וכמו כן בגבול אחר יהיה האדם זריז וחריף או רמאי ובגבול א׳ עצל ותם במקום אחר חכם ודעתו מיושב ובמקום אחר רודף שלמונים וזנאי :

לא ראוי לדעת ג״כ מדוע באיזה מקומות האנשים הם שמחי וטובי הלב פניהם צהובי׳ ונאים ובמקומו׳ אחרים תמצאם זועפי׳ ופניהם כרכומיים ומשונים וגם מרי נפש ·

לב ומכלל זה אני שואל למה באיזה מקומות תמצא שהלחם מאפה תנור יהיה נאה בטוב טעם ובמקום אחרים ילאה האופה לעשות במוהו אע״פ שילוש אותו אופה אומן באותו דמי׳ ובאותו הקמח ובודאי הוכרח׳ לומר שתלוי בשנוי האויר דווקא ·

לג ראוי לדעת מדוע זהורי שמשא (כלעז אטומי) פורחים באויר בתמידות · הטעם הוא כי כל מגמתם לירד אל הארץ מפני הכברות שבהם אלא שהאויר ינשאם תמיד למעלה נגע טבעם ·

לד מרוע ינוח האויר בחצות היום ובחצות הלילה · דע שהאויר יתנועע לעת הלחמו עם השמש ונצוציו והנה כאשר ינצח את השמש אז ינוע וכן בחצי לילה כי אז השמש רחוק הוא מן הארץ ואין בו יכולת לפעול ולשנות האויר או אם יהיה מנוצח מהשמש הפועל בו והמשנה אותו כי קרוב הוא אצלו והוא בחצי היום ·

לה מדוע האויר קודם עלות השחר הוא קר יותר מבחצות לילה · לפי שבלילה יוריד הטל והכפור שטבעם קר ובהתפזרם על פני הארץ יתקרר :

לו איך יקרה שהאויר הגס מפליש יותר מן אור הנר בגשמים אטומים מה שאין כח באור להפלישם · לפי שטבע האור להפליש הגשמים כי מעביר נצוציו בקויו הישרים ולכן בו היכולת לפעול ולהפליש את הגשמים אשר צינורי ושבילי הוריהם ישרים כמו הזכוכית והדומה לו משא״כ האויר אשר דרכו לעבור בכל צדדיו ובגשמי׳ אטומים הגס שצנוריהם עמוקים ומעוקלים :

לז מדוע בבוקר יותר קר מבערב · לפי שהערב יבוא אחר זמן החום המניח אחריו חמימותיו משא״כ בבוקר הבא אחר הקרירות ולכן האויר אז יותר קר :

לח מדוע כשאנו מנפחים האויר בפינו והוא על ידי כויצת השפתים אז אויר הנרחה קר אבל אם נעשה ע״י נשיבת הריאה יהיה חם · לפי שבכויצת השפתי׳ אי אפשר שיכנס אויר החיצוני ואף אויר הפנימי אינו יכול להחם אותו :

לט כמה נשימות ינשם האדם בינוני ביום טבעי מכ״ד שעות וזה צריך לדעת לכל רופא וניכר ע״י דפיקות הדפק · כבר בחנו גדול הרופאים שהדפק דופק תוך שעה אחת 4450 פעמים א״כ יגיע על יום טבעי 106800 דפיקות באדם בריא והנשימות באות מכח התפיקות [illegible]

מ מדוע אויר הלח ביותר גורם [illegible] ובים · יען שהלחות מוליד

יזיק לבעלי חיים וביותר למין האנושי · לפי שאויר זה הצפון בהתערב עם אויר הצח מעפש אותו כאשר יקרה למים המכונסים זמן הרבה ובנובעם לתוך שאר מים יפסידום ·

י"ג איך יקרה עפוש האויר · לפי שיש באויר הרבה חלקים דקים קטוריים ובעלות הארים מן הארץ יתחברו קצתם אל קצתם · ואם לא ינשב להם איזה רוח טוב בנקל יתעפש והוא תחלת הדבר ב"מ ·

יד ומכאן ברבורת המגפה בר מינן אם יושם חתיכ' לחם בעד החלון רק אפי' ליל' אח' לא די שיתעפש אלא גם ימצא בתוכו כמה תולעים וזה בהון הוא להכמי מחקר ·

טו נשאלתי אם אפשר לשקול האויר · ואשיב שזה ידוע שהפילוסוף רושקולוש היה שוקל בפלס ובמאזנים שלחופירת אחרת (בלעז ויזיקה וכל"א כלאז) ומשקלו ד שקרופולוש ועם ב גרעיני שעורי' ואח"כ שנתמלא מהאויר היתה משקלה ד אשקרופולוש וששה גרעיני שעורים הרי עודף במשקלו ד אשקרופולוש :

טז ועוד בחינה אחרת של הפילוסוף מירישינוש בהיותו שוקל כפתור אחד מלובן באש ובעודנו רותח ובהעדר האויר שבהללו היה משקלו ד אונשיאש וששה דרכמוני' וחמש' עשר גרעיני' ואחר שתתקרר ושב האויר לכפתו' ולטבעו הראשון אז שוקל אותו שנית ומצאו עודף במשקלו ר גרעינים ·

יז ונלע"ד שזה אינו סותר דברינו בפרק ראשון שאמרנו כי היסודות אינם כברים במקומם וכמו כן בכאן לא הי' ראוי שיהיה כובד אויר במקומו ונשיב כי זה ידבר אם ב' הלקי היסוד שוים או חלקי האויר הם בפשיטות ובלתי שנוי כי בוודאי חלקי האויר הגס יהיה כבד יותר מחלק האויר הדק המסוגל יותר לעלות למעלה ·

יח אם יזיע האדם באויר הקר מרוע יוסיף מכאוב על מכאוביו · יען שעל ידי ההזעה נפתחים חורי העור ואז בנקל נכנס לתוך הגוף אויר הקר ומעורר החומרי' שבגוף הגורמים כאב :

יט איך הוא שאויר אחד יועיל לבני אדם והאויר השני יזיק · אשיבך מלון שהאויר יועיל לבני האדם אף לשאר בעלי חיים ע"י התמזגות חום הלב וקטוריו אבל לפעמים יזיק את הגוף וזהו בעת עפושו ואז גורם זוהמא בלב ובדם ומזה יולדו קדחו' עפושיות בר מינן :

כ ועוד ימצא אויר פשוט עכו' לקצרת בני ארם יועיל ויזיק לקצתם וזה יקרה כפי השתנות הריאה והמוח והעצלים והעצבים שלו :

כא אויר הטוב הוא שאין בו רבוי חמימות ולא רבוי רטיבות או קטורים ·

כב ובזה יבואר איך יתעפש האויר לפי שבאויר יתערבו הרבה מיני קטורים ארסיי' והאר' בנשימתו ההכרחית ושאיפתו האויר מחוץ על ידי החוטם והפה שואב אליו אויר הארסיי :

כג ויובן ג"כ איך יפעל אויר המעופש ואף איך בימות הגשמים גורם נזילה ושיעול ואיך · ע"י הנשימה הבאה מדברים המעופשים כאשר יקרה במצרים אשר בסבת הטימצאש (בלעז קוקודריל) ושאר בעלי היים ארסיים שבנילוס המעופשים יתעפש האויר והוא תחלת המגפה ב"מ :

כד ואיך יקרה שהאויר המעופש לפעמים יזיק את המין האנושי · ולא שאר ב"ח : ולפעמים אף את הבהמות · זה יקרה כפי השתנות המזגים והיסודות :

כה מדוע לא כל ב"ח נהנים מאויר אחד כי אם אדם אחד מאויר היס והשני מאויר ההרים אחר נהנה מאויר היבש והשני מאויר הלח · זה מחם וזה מהלח הלא דבר הוא · ונשיב שכל זה תלוי בשנוי הגופים וביותר בחלקיו הפנימים ובעבור זה אויר הלח טוב לזקנים אבל רע לנערים ולאנשים שטבעם לח ומכ"ש לבעלי שקוי (בלעז סירדוציפו) אבל יועיל לבעלי השדפון (בלעז פטיזים) וכן להפך אויר היבש יועיל לבעלי לחה אבל יזיק לאותן שטבעם יבש :

כו איך ומה הוא שלפעמים אויר לבדו הוא רופא כל בשר וביותר בתחלואי הריאה וכלי הנשימה · ונשיב לאותן

שסימפוני

מלשלוח מזונות אל הנר :

צא מדוע להב השמן והשעוה אינה מעלה עשן וקטור בערך העטרן והזפת · לפי שהעטרן או הזפת חלקי עפריים שבו עודפים על השמניים העושים עננים הרבה ·

צב מדוע פתילה שהובהבה אוחזת האור יותר בנקל משאינה מהובהבת · לפי שההדלקה נעשית על ידי השמן הנמשך אל הנר והנה אחר הכבוי תמיד נשאר בו שמן ומזון הנר משא״כ בפתילה שלא היתה רולקת מקדם לא יהיה בה שמן ·

צג מרוע העשן מזיק המוח ומטיף את העינים וגורם שיעול · יש שלשה טעמים בזה הטעם הא׳ כבר הורעתיך למעלה שיש בעשן הרבה חלקים עפריים וגסים ובהנשאם אל הדרי המוח יתמלאו ונעשו עכובים בעורקי המוח והוא תחלת כאב ראש והטעם השני להיות העשן עוקציי עבור (הפוליגיני) המעורבי׳ בהלקי אשיי׳ ואף הלהות המרים שבו ובהגיע אל גבול העינים יעקץ אותם ומטיפים טפה אחר טפה והטעם השלישי בהגיע אל משכן הריאה עוקץ בה ומעורר השיעול :

צד ולמה יש כח זורע באפר · לפי שיש בכל עץ דבר מה צומח מאש ולא יושרף וכת הקימיאה קוראים אותו מלח והוא שקוע באפר וזה המלח הוא במקום הזרע להוליד ולהצמיח אילן אחר ממין זה הנשרף :

צה ראיתי בספן מלומר המלחמה שעשה נר שאין הרוח מכבה אותו וזה עשייתו קח שעוה בתולה ועץ רקוב וגפרית · וכסף חי · ועשה הרכבה זו ונר הנעשה באופן זה אין שום רוח שולט בו ולא תכבה אותו כי אם בהומץ או בשתן ובהנרתיו לעיני המשנה הגדול ראמ״ פאשה אשר בהר בי מכל רופאי הארץ להיות לפניו וגם היטיב בעבורו לאחינו ב״י הדרים בארצות האלו :

פרק שלישי

מרבר ביסור אויר ונושא על כנפיו ששים חקירות ותשובותיהן בצרן בידיעות ברורות :

א **יסוד האויר** יש בו כובר · כי אם תלחצהו ותרחקהו אל הכלי או לתוך השפופרת תרגיש בו כובר בהכנס לשם :

ב שהאויר חם ולח והוא בעבור תערובות אשיים שבו :

ג שהאויר יתהפך אל המים והמים לאויר וזהו לפי שמתדמים באיכותיהם כאשר ביארנו למעלה :

ד שהאויר קל התנועה ונוצהו הקול והרוח והרבה כמו אלה וזה הוא להיותו דק מאר ·

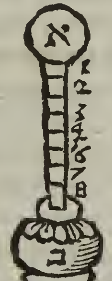
ה איך יקרה שאויר יקרר אהרי שטבעו חם במעוטו · כמדובר למעלה · לפי שהוא קרוב אל הארץ וממנה יתקרר ואח״כ מקרר אותנו ·

ו מדוע האויר בחורף קר ובקיץ חם זה יקרה לפי ערך נצוצי השמש המכים באלכסוני האויר :

ז ומכאן שבקיץ האויר שבגבול השני יהיה יותר קר מן האויר החורפיי ·

ח איך נרע ונכיר באויר ערך החום או ערך הקור במדרגת׳

קדקד

תחתי׳

זה ניכר ע״ צלוחית ארך הצואר כזה א המהפך פיו למטה לתוך כלי ב של מים והנך רואה לעת שיתחמם האויר המכונס ירדו המים למטה ולעת שיתקרר יעלו למעלה והכל כפי מדרגת הקור או החום יהיו עולים ויוררים :

ט על כן בהתגבר הקור ניכר בקדקד השפופרת כי יגיעו המים עד קדקדו · ואם יתגבר החום ירדו המים עד תחתיתו ·

יוד א״כ שתי קצוות לשפופרת · האחת אשר למעלה יורה על תוקף הקור וזה אשר למטה על עוצם החום :

יא ואם תבריל השטח שבין שתי הקצוות לשמנה חלקים שוים או אם תעשה בהם סמנים שוים · תשיג בו מררגות הקור והחום וההברל בין יום ליום :

יב מרוע אויר הצפון זמן רב בבטן הארץ

יזיק

רואים כשאנו הולכים בתוך האויר האויר
הנרחה מאתנו מסבב אותנו ויבוא אחרינו
למלאות המקום מטעם הרקות :

עב ואש זה שכיח יותר בימי הקיץ מחמת
השמש המושך אליו הקטורים ברבוי ·

עג ובסבה זו מתחת לקו השוה שכיח
מאד ופורח באוויר על פני השדה כעין
לפידים מפעולת השמש הגובר ושוהה שם
בתמירות :

עד ודע שאש זה שכיח יותר במקומות
המטונפי' והאשפות כי כל עוד ששמנה
ארץ תרבה ותתמיד להוציא מבטנה
קטורים רבים :

עה ובאמת עיינתי באלה וראיתי אותם
רווקא בלילה אבל לא ביום · אולי
יהיה כשרגא בטיהרא :

עו אומרים שאש זה מתעה האדם מדרך
טוב לדרך עקל אבל אינו נראה
בעיני :

עז ולפעמים אש זה יגיד רוח סערה
המעוררת לפי שמקורו קטורי ארץ
הגורמים רוחות :

עח יש אש אחר הנקרא אש יווני ומסוגל
הוא לשרוף ספינות האויבים לפי שהוא
מורכב מגשמים מתלהבים וממחזיקי אש
כמו גחלים של עצי הערבה · ויין שרף ·
ונפט · וזפת ולבונה · וכופר · וכיוצא בהם :

עט נקרא אש יוני על שם יון אחד אשר
מצאהו ראשונה וזה היה בשנת 679
לנוצרים במלחמת (קאלאמאקוס ארקיטיקטוס)
נגד אויביו אשר בארץ אסיאה :

פא באיזה אופן נוכל להדליק נרות רבות
בפעם אחד · תבשל גפרית ווירנין
(כלעז אוריס פינמינטוס) בשמן ותתן בבשול
זה חוט אחד אחר שנתייבש החוט עשה
ממנו פתילה ובהדליק אותו סמוך לשאר
נרות יפוצץ ניצוציו לכל צדדיו וידליק כל
הנרות הסביב לו :

פא ונלע"ד שבת חבולה זו הכומרים היווני'
מדליקים נרותיהם בבית טעותם אשר
(בקא"מאמה) שנדלקים הנרות בבת אחת
א ובשביל זה מביאים ראיה לשטת שלהם
על נס זה הגדול בעיני הפרתי הנמהר
והחמרי איך מדליקים כמה נרות בפעם
אחת ותחבולה היא ·

פב אמנם שמעתי תחבולה אחרת בענין
זה שעושים חוט משמן נפץ והוא
כרוך בכל כלי שעתיד להדליק ויש נקב
קטן בכותל הניתן בו ובהדליק אותו פושט
והולך על פני כולם :

פג ובאיזה אופן נוכל להשליך האש
מידנו בלתי נזק · קח בידך אבק זה
העשוי מעטרן ולבונה או קאראבי (כלעז
תונרמא קיירינר) ותתן בין אצבעותיך נר דלוק
ואז תזרוק או תפזר האבק אשר בידך
למעלה ותראה איך שהלהב עולה מאיליה
דרך הנר בלתי כוית היד ·

פד ואיך נוכל להדליק השלג · קח כדור
העשוי משלג ותפזר עליו אבק העשוי
מגפרית ומפחמים ותטבול אותו במים כדי
שיהי' נקרש מהקור ואז יהי' דולק בתוך המים

פה מדוע העשן עולה ויורד בלתי נשיבת
שום רוח בעולם : לפי שהעשן כל
זמן שהוא חם הוא דק וקל התנועה ונוח
לעלות למעלה אך בהגיע אל אויר הקר
יתעבה ויכבד ויורד למטה :

פו מדוע היורה של נחושת נשרפת בעת
שיש בה תבשיל אם יושלך בתוכה
מטבע של נחושת או התיכת ברזל · וזה
בחנתי : ואני אומר אולי יהיה מפני
שהמטבע מפסקת בין היורה לבין התבשיל
או המים המגינים עליה שלא תשרוף
ולכך אש שולט בה ·

פז מדוע הפחם בוער יותר על ידי נפיחת
הרוח · לפי שאז נרחק בו האש
ויאכל ההומר שבקרבו ·

פח מדוע פתילת הנר המכובה פתאום ·
בקושי תאחז האור · לפי שבכבוי
פתאום לא נשאר מחומר שמניו בפתילה
ובחסרון המזון תתכבה ·

פט פתילה שניטלה פיחמה אינה שורפת ·
לפי שאינה מסוגלת לקבל הטזון
מרוב גסותה :

צדי מדוע הנר פוחת אורו בתת גרגיר
מלח לתוכו או על גבי הפתילה ·
לפי שהמלח עפציי הוא ומעכב השמן
מלשלוה

המלח (כי הקארלכי כמצא כיס המלח וכיות' כדלכטיסקה)
התקוע עדיין בלבו ·

נד מדוע העצים אינם נתכים כמו המתכות· לפי שרוב מהותם מרטיבות אויריים והרצורת' יפריחו למעלה: משא"כ הרטיבות שבמתכת' אינו בורח ואינו אוירי ע"כ מיד נתכים ·

נה מדוע החומץ מסוגל יותר לכבות אש לפי שמרוב חריפתו· ורקותו· בנקל נכנס לתוך ההורים ומכוויץ חלקי השמנים שבו ·

נו קנקן של בדיל שכרוך עליו חוט של פשתן אם תקרבהו אל האש או אל הנר אין הלהב שולט בו לשורפו והטעם הוא כדי שישרוף הה'וט צריך שיתהמם הה'וט בראשונה ואח"כ הוא מסוגל לשרפה אבל קנקן זה מקרירות הבדיל אי אפשר שיתה'מם ולזה אין אש אוכלת אותו :

נז מדוע האש של הירקולי (סוג הר במדינת ספרד) · . מכבים אותו בנעורת של פשתן אבל אש של הר קימ'רה בארץ ציצ'יליאה · בקש ועשבים · לפי שהעשבי' מולידים הרבה קטורים ועשנים אבל האש רובו קיטורים עבים ועתה זה בא להוסיף ואינו סובל אמנם הנעורת מושך אליו במהירות גדול את הלהב מצה'צוחי שמן שבו וזה האש יש בו כ"כ הומר שמניי באופן שאם יוסיף המזון יוסיף האש :

נח מדוע זכוכית הבא מארץ מושקוביא ומארץ פולוניאה והאבן המראה או טאלקו אין האש מפעפעם· לפי שרטיבתו מעורב בהלקי העפר הדקים מאד באופן שאי אפשר שיתפזרו ואין הדלקה אלא בפיזור חלקיו בכח ההום :

נט היתכן שימשש אדם עופרת המותך וידיו לא תשרפנה · הרבה התפארו עליו שמושהו' ידיהם במין עשב (מירקוריאל ופורטולאקה) או במיץ (מאלבה ויסקו) המעורב בחלמון בצה וידיו לא תכוינה ·

סמך מדוע שתי להבות אחת תכבה את הברתה אשר על גבה · לפי שדרך הלהב התחתונה לעלות במהירות לגרש העליונה ולטרוף מפיה המזונות :

סא מה זה שאיזה מתכת מתלבן יותר מהרה מחבירו לפי שיש מתכת שחלקיו רווחים ובחללו יתמלא גפרית נכון לקבל האש :

סב מדוע מרעים המלח בזורקו לתוך האש · לפי שיש בקרבו חומרים קיטוריים ואויריים מה שאש מפזרם ומבקש מקום יותר גדול וברעם זה יתפוצץ המלח ·

סג שמעתי שנמצא אש תחת הארץ בארץ אישפניא איטלייא וצרפת ובשאר מרינות ·

סד ומזונו מה שאש זה מושך אליו באלה המקומות הם גפרית · ביטומין · כי מבלעדיו אי אפשר שיתקיים להיותן מזונו· ומקומות האלה אשר אש אוכלם הם גפריים ושמניים וזה בהון להכמי המחקר·

סה לפעמים בוערים באמצע המים ולפעמים נוצצים על פני המים והטעם הוא להיות קיטוריו גפריים כ"כ הזקים באופן שאין המים יכולים לפזרם·

סו ומכאן אנו רואים שאם נזרקים על הארץ תכף יכבו · אבל לא כן אם תשפוך עליהם מים לפי שהמים אינם נכנסים בנקל מפני הדבקורת והשמנות הסוגר והסותם הורין · משא"כ הארץ מכבה אותם על ידי חניקה :

סז אמנם החומץ מכבה אותם עבור חלקים דקי' שבו המסוגלים לפתוח כל סתום ולפזר הגשמים :

סח לפעמים תקיא ותשליך מקרבה חומרים אשיים ולפידים · לפי שמדליק את החומר המעורב בו כאשר תראה בהר הנקרא בלעז (ויזוביוס) גם בהר (איטנא) אשר בארץ ציציליאה ·

סט נמצא אש זר (ובלעז פאטואוש) סמוך לארץ באויר הנדלק מקטורים עבים וזה בחון לפי שהרוח מפזרתו ומכבה אותו :

ע אבל אש זה קל התנועה יען שמתנועע מנשיבה קלה שברוחות :

עא אומרים שאש זר זה בורח מן האדם הרודף אחריו · ר"ל כמו שאנו רואים

האש יסוד פשוט אלא מעורב עם חומר תגורם פיזור חלקיו אחד אחד עד תומו :

לה מניין שהאבן אסבישטוש (ויס קורלים לותו למיאנטוס) או כל העשוי ממנו אין אש אוכל אותו · לפי שכמעט אין בו שומן כלל שהוא מזון האש והלהב וכבר בעלי הקימי׳טרהו עצמן והרבו בתחבולותיה׳ להוציא ממנו שמן ולא עלת׳ להם אלא שתמורת השמן יצאו מים ופסולת שאינם ראוים להרלקה :

לו והאבן הזאת אף באש אינו מקבלת צורת הליבון עבור החוטים הקלועים בה שאינם מניחים האש לכנוס בתוכה :

לז ומכאן הבגדים הנעשים ממנו אם נפלו בהם כתמים או אם הם מזוהמים נשלכים לאש והם מתלבנים וזו היא רהיצתן :

לח וכענין זה נייר העשוי ממנו והוא כתוב משני צרדיו וצריך למחיקה תשליכהו לאש המבעיר הדיו ומנקהו וזה טהרתו ותוכל לכתוב עליו שנית ושלישית עד אין תכלה :

לט אבישטוש זה הוא מין אבן שבו חוטים כחוטי צמר ופשתן והם נסרקין ונטווין ונארגין ·

מ והנה כשהייתי רופא המלך שילים גיריג האן ירה נתן לי לדורון סמרטוט א׳ העשוי מאבן זו וזה כמוס עמדי :

מא מרוע האש אינו מתיך כל הנמצאים זה הוא לפי שטבעיהן שונות כי יש גשמים אשר חוריהם מלאים שמן וגפרית ובנקל נרלקים מכח קטוריי שבהם · ואלה הם : שמן · גפרית · נפט · יין שרף · (הנקרא אגוס ויטה) וכיוצא בהם :

מב גרעיני לבונה וקאראבי (קי ריכאר כלשון ישמעאל) נרלקים ונתכים לפי שאכותיהם שוים והם העפרי והמימי והשמני באופן שהחלק השמני רולק והמימיי והעפרי נתכים :

מג מרוע נמסים באש גדול · לפי שהלבנים כוללים כל מתכות למיניהם ובהם ארים הרבה שאינם מתלהבים כי העפרים מתהפכי׳ לתבנית חול ·

מד מרוע הברזל אש מפעפעו ואין האש מפעפע את האבן · לפי שהברזל נוח לכפוף בעבור לחותו ובבואו לאש לחותיו נתכים ונפזרים ומלחלח חוריו היבשים מה שא״כ באבנים שאין בהם לחות כלל ולזה מתלהבים ונשרפים אבל אינם נתכים :

מה ביטומין הם הגחלים הנמצאים תחת הארץ ומקורם נפט (כלשון תוגר ייר מומיא) בוערים במים והם נזונים מהקטורי׳ שבהם ומתקיימים זמן הרבה :

מו ובשביל זה יתמיה הרואה איך האש דולק במים ואינו מתכבה וזהו לסבת הרבה גשמים שבו המסוגלים לזה ורובן מורכבים מביטומין הנזכר :

מז הכופר (ר״ל קאמפורא) אוהב האש באופן שאם נדלק ונדבק באש לא זז מחבבו עד מותו או שרפת נשמתו כי מקורו אש והומר שמניי ולזה ממהר לקבל האש וקשה לאבד :

מח לכן פתילת הקרח (הכותף מהסנגי) המשוח במעט כופר אם תדלקהו שום לא יכבה :

מט אם תקח נר של שעוה או של שומן ותמשיחהו עם כופר ואח״כ תזרוק עליו מים בהלוף פעמים וכל זה בתוקף הקור באופן שיקרוש ויתכסה פלו מן הקרח אז תראהו בוער עד תומו ;

נון ומטעם זה יש ביכלתו שיבעיר בתוך המים וחוץ למים כי הוא מורכב מהגש׳ הבוערים במים :

נא אמנם הנפט יש בו מעלה יתירה והיא שכל גשם שורף הנמשח משמנו ונדלק אין המים שולטים בו אדרבה כל עוד שזורקים עליו מים הלהב מתלהב יותר :

נב אבנים השחורי׳ הנהצבים בבטן הארץ בארץ אינגלי טירה (או אינגלאנדריא) ושורפים אותם במקום עצים בוודאי הם ממין הביטומין הנז׳ ·

נג פסולת של קאראבי (בלעז סוקסינה) (ובלשון תוגרמא קיי רוכ״ר) בדדליקם מרקדים ומתפוצצי׳ בכח גדול כמו הפולבירה (הוא אבק קנה הסרפה) לפי שיש בו איכות המלח

ממרתו יצא אש · (וזה סבות הרבה) וזה יקרה מרוב להץ חלקי הקטורים ומראגת הרקנות תכף מתקבצים חלקים האשיים ונדלקים ·

כ׳ וכענין זה איך יקרה שאש נדלק באויר רוצה לומר מרעמים ומברקים ומהכוכבים שרפים וזולתם הרבה מינים הנולדים תחת קערירות הירח בעבור שאז נמצאים באויר הרבה קיטורים מתלהביים והם כאש לנעורת ·

כא מרוע האש נדלק ע׳ נשיבת הרוח או נפיח׳ הנפח · מפני שבאופן זה יגורש האפר אשר עליו הסותם חורי העישון ויתקבצו חלקים אשיים וסופו הדלקה :

כב וכן להפך מרוע תתכבה הלהב מרוח גדול פתאום · מפני שברחיקה זו של רוח פתאום יתפזרו החלקי׳ הדקי׳ האשיים ופיזור יגרום הכבה :

כג ואיך יתכבה אש לעת שזורקים בו סמרטוטים או זבל או בגדי פשתן לחים וכיוצא בהם · לפי שבאופן זה יתהנק האש מרוחק ולחץ הקטור והעשן וסופו הכבה כמוזכר כמה פעמים ·

כד זריקת המים הנעשית ע׳ קנה מים היורה בחץ (כמו שאנו עושים לעת כי נופל ח״ו דלקה בנגיס) והיא פתאומית וזכובה בנקל יותר במעט מים מאשר יוצק עליו מים רבים ובנהת לפי שבזריק׳ פתאומית נסתמים שבילי והורי בטן הגשמיי׳ הדולקי׳ וחלקי אש מתפזרים ואז אין בכחם להדליק יותר והמעט יחזיק את המרובה :

כה וזה יהיה מה שטומנים הגהלים בתוך האפר והם דולקים הטיב יותר · לפי שמעכב את האויר לצאת ·

כו מרוע יקרה סימור וקרירות בשוקי הנשים היושבים נגר האש· יען שאש מגרש ורוח׳ הרבה אויר וזה יקרה ע׳ התעשנות ובהעררם מבקשי׳ אחר תמורתם :

כז מרוע בהכבת אש מה במים קיש קיש קריא · לפי שיסור המים לוחם עם שני אויביו והם אש ורוח :

כח מרוע מי הים אינם מסוגלים לכבות השרפ׳ כמו מים מתוקים · לפי שמי הים הם מלוחים שמנים ויבשים ואין בהם רטיבות בשאר מים :

כט היתכן שיהיו נמצאים בעלי חיים באש : יש מחכמי המחקר שאינם מאמינים זה · אבל יש מהם שמאמתים אותו וגם אריסטו׳ בעצמו כתב איך באי צ׳פריש (הוא קיפרוס) בתנור׳ שמציקים מתכות נולדים בעלי כנפים גדולים מן הזבוב והם מדלגים והולכים אנה ואנה באש ובצאתם משם מתים מיד · ונקראי׳ בלשון יווני פירואליש או פירואישטי וכפי דבריהם הם נולדים מלחות וקיטור העפרי המעורב באש שאינו מזוכך הטיב ויש בו עפוש וכח ההויה :

למד הסלמאנדרא ג״כ מכחישים כמה פילוסופי׳ חדשים באמרם שהוא נגד השכל לפי שהשלמנדרא טבעו קר · ולח בתכלית · ומכבה הגחלים במגעה · אמנם אחרי שחכמינו ז״ל העירו עליה אאמין ג״כ ואומר אני שברי׳ קטנ׳ כזו אין ביכלתה לכבות אש התנור הדולק כמה שנים אולי מרוב לחותה וקרירות שבה חפצה באש וניזונית ממנו כמו הבריה הנקראת קאמליאונטי בלעז תיזון מן האויר :

לא מנין שהאש מגרש הארסיים ומרוע מדליקין אש בזמן המגפה ב״מ יען שארס הוא תולדת הרטיבות הבא׳ מעפוש בעלי חיים והאש מיבש רטיבתם ואינו מניח להתעפש :

לב מרוע עצי ערבה גחליהם ואפריהם מעוטים לפי שרוב בנינם מיסור מים ומאויר ומעוט׳ יסור ארץ :

לג מרוע נשמע קול הברה בפתחי וחלוני בתי תנור וכיריים בהצותם אש לפי שהאויר מתחמם על ידי האש ויתגרש דרך פי הכירה ותכף יטריח אויר אחר לכנוס במקומו תמורת הנרחה :

לר מרוע אי אפשר לעשות אש נצחי בשום אומנות ותחבולה · ונשיב אלו היה מצוי אש נצחי בוראי הוא בשביל שאין לו נגדי וזה אי אפשר לומר כי אין

הה' שהאש אינו דולק כי אם בהקבץ חלקיו אחר ל אחר וכן להפך האש אינו נכבה כי אם בהתפז' חלקיו ובהפסרם :

ו' ובזה יובן איך נדלק האש תכף בהתקרב אליו אחר ממיניו כמן שמן ושעוה והדומה להם והטעם הוא לפי שבשמן ושעוה וחלב או בשאר חמרים מתלהבים נמצא הרבה אש בכח (ר"ל הרבה חלקים קטני' סמוכים להדלקה) ובהתחברם אל הנר המכובה אז יתחברו יחדו עד שהלהבת עולה מאליה ·

ז' נמשך מזה שהשמן והשעוה והשומן והכופר והאופ"ום והיין שרף והפתילה של נר המכוב' וקטורים חמים וכיוצא בהם בנקל נדלקים :

ח' וכן להפך השיש והאבן למיניהם לעולם אינם נדלקים אף על פי שמתחממים וכל זה למה לפי ממוצעים ורוב בנינם מן העפר המעכב מלהתכנס חלקיו בחלקי אש שבהם אחד אל אחר :

ט' וכן המתכות למיניהן כגון הנחושת והברזל והזהב בקושי נדלקים עם היותם מורכבים מהרבה אש לפי שיש בהם כנגדם הרבה עפר כאש' נראה מכובד שלהם ולכן חלקי אש המפוזרים שבהם בקושי מתכנסים לגוף אחר :

יוד העופרת והבדיל אינם נדלקים אחריו שרוב מהותם מעפר ומעוטן אש :

י"א זו ואין צ"ל כסף חי שאין בו יסוד אש כלל :

י"ב אבן שממלאים אותו בקנה השרפה ונפרית בנקל מתלהב · להיותו מחובר מחלקי' דקים· ומפוזרים ולא נמצא בתוכו הלקים עפריים המכבים חלקים אשיים שבהם :

ספר ג פרק ג' באותות השמים

י"ג ועתה יובן דברי ארו"שטו באמרו שהאש נפסד מעצמו והקטן מחמרת הגדול ממנו. רצונו בזה שההפסד הזה אינו בעצם אלא במקרה והוא בהסרון המזון כי זמן ששמן הניזון ממנו רי אינו נפסד אך בהתם השמן יכבה הנר וכן אש קטנה לא תפסד על ידי אש גדולה הימנה · אך בהתקרב אליה אז הגדולה מושכת אליה את האש הקטנה ממנה אבל תוספת זו אינה ניכרת :

י"ד והנה הנפט אין כמוהו גשם מתלהב וכמעט בהריחו כבר אוחזתו אש · מטעם ריח קטורי ואשיי שבו :

ט"ו אין מוציאין אש מחלמיש צור בהכות עליו הברזל לפי שע' הכאה זו נדחים הרבה חלקי יסוד אש וקטוריו באופן שחלקי הקיטורים שבהם נפסרים בנקל יותר מהיסוד האש התקוע בחוטי הברזל : ב ובהיות האש היסודי דואג תמיד שלא יתן רקנות בגשמים אז מפציר בחלקים הדקים המפוזרים שיתחברו יחדו ·

ט"ז למה אנו מוציאים אש מהצור בהכאת הברזל ולא זולתו בכל המתכות : על זה יש שתי תשובות · האחת מפני שהברזל הוא גשם מקשיו א יותר מכל המתכות והשני' מפני חוטיו ושניו שבו באורך הבלזל ב כנזכר ולכן הקאליביש (ר"ל אזירג ובל"א שטאל) הוא היותר קשה ובשביל זה מסוגל יותר להוצאת האש ג כנראה בתמונה זאת לנגד עיניך :

י"ז איך יקרה שע' שפשוף עור החתול וביותר בימי החורף יצא אש : יש אומרים מרוב כח חלקי יסוד האש התקוע בשעריו ·

י"ח איך קופה של תבן שבהלחות או זבל או שריגי הגפן נדלקים מעצמן · לפי שרוב חומרם מיסוד זה המעורר הקיטור להתעשן ומקפץ חלקי האש ואז הלהב עולה מאליו ·

י"ט איך יקרה שממשיכת החבל ביותר

ממרתו

האש והוא האויר ועל כן היו היסודות בהכרח ד׳ לא פחות ולא יותר ·

השאלה השנית האם יתכן שישתנה יסוד אחד ליסוד אחר ·

תשובה שאינו מן הנמנע · אחרי שאנו רואים שהרוח תשתנה ומתכנסת למים · והמים מתהפכים לרוח · וזה יתכן דווקא בדומים ולא בהפכיים :

השאלה השלישית אם היסודות הווים ונפסדים :

תשובה בוודאי כן הוא · מפני שהאש נדלק ונכבה והדלקה זו תולדות האש והויתו · והכבוי הוא הפסדו ·

השאלה הרביעית הית׳כן שיהיה כובד ביסודות במקומותם העצמיים :

תשובה זה אינו כן מפני שידוע שהדגים או בני אדם היורדים לתחתית המים או לעומק הים עם היות שמים רבים צבורים עליהם עם כל זה אינם מרגישים שום כבדות מהמים שעליהם · משא״כ אם תקח כלי מלא מים תרגיש תכף כבדותם וערך משקלם : שנית הנך רואה שאין אנו מרגישים כובד האויר בשום פנים · וכל זה למה לפי שיש לו מקום רחב ידים להתנועע אנה ואנה : שלישית תראה כאשר תרצה להוציא מבורך איזה דלי או אנטל מלא מים · תרגיש שכל זמן שהדלי תחת המים בנקל יתנשא אעפ׳ שהוא גדול מאד : אבל בהגיעו ל׳ אויר העולם יעוות דרכו ויכבד עליך מאד להעלותו למעלה ולהוציאו חוצה כי אם בהכרח גדול וביגיעה רבה וזה ראיה שחלק אחד מימיי השוכן על חלק אחד מהלקי המים לא יהיה בו כבדות כלל : רביעית תכיר זה ג״כ מטעם הכבדות כי לעולם תמצא שהגשמים הקטנים יהיו יותר כבדים מהגשמים הגדולים להיותם חפצים ובוהרים בירידה יותר מהגשמים הגדולים וכבר ידוע שאין מקצת יסוד אחד מכביד על מקצתו השני מאותו המין ונמשך מזה שאין הלק אחד חפץ להיות למטה מהחלק השני : חמישית אם היו מקצת המים למשא על מקצתן באופן שהמים העליונים היו דוחקים את המים התחתונים · היה מן הראוי שאם יותן כדור עציי או קרש אחד בתחתית המים שישאר שם ובפרט כשהם עמוקים מאד כי אז צבורים עליו המים ביותר · אך בעבור שאנו רואים שהוא נגד הנסיון כי אין כדור של עץ נשאר תחת המים ואף אם תלחצוהו למטה הוא דולג למעלה בכח גדול ובמהירות : אם כן נלמוד מזה שאין היסוד מכביד במקומו · וכל זה נמצא לא לבד ביסוד המים כי אם גם בשאר היסודות כי טבע אחד לארבעתן · ודי בזה מה שדברתי מהיסודות בכללות כי לא רציתי להאריך בדברים יותר מדאי :

פרק שני מדבר ביסוד אש פרטי ונושא על שכמו מאה קושיות עצומות · וידיעות הכרחיות ונעלמות :

והנה נעורר בזה הפרק מאה קושיות השייכות לטבע ועצם ופעולת יסוד האש האחת ידוע שהאש הוא יסוד אמרתי כי יתחבר אל כל המורכבים ותערובות הטבע כי אי אפשר שימצא׳ תערובו׳ בעולם בלתי פעולותיו והתפעלותיו׳ בחמימות וביבשות : וכל דבר מורכב מתמוסס ונפסד על ידי חומר אשיו ועב׳ האש בעצמו אינו נבדל לגוף אחר חוץ ממינו :

הב׳ הנה שני מיני אש נמצאים אחד בפועל וא׳ בכח כי הלהב והגחלים הבוערים או ברזל המלובן נקראים אש בפועל אבל העצים והפשתן והנעורת והנייר וכיוצא בה הם אש בכח :

הג׳ בגמרא תנו רבנן שש אשות הן יש אוכלת ואינה שותה · ויש שותה ואינה אוכלת ויש אוכלת ושותה · ויש אוכלת לחין כיבשין · ויש אש דוחה אש · ויש אש אוכלת אש :

יומא פרק א

הד׳ עינינו רואות שהאש נצרך למזון כי תמיד מושך אלי חלקים חדשים ואוכל אותם :

יבשה בתכלית וקרה במעוטה · הד׳
הקרירות והרטיבות שמהם הפילוסופים
מוציאים מים הקרים ולהים : ועוד יש שנים
אחרים הקרירות והחמימות והרטיבות
והיובש · ולהיות שאלה שתי ההרכבות
האחרונות הן הפכיות ואי אפשר שיעמדו
יחד כי האחת דוחה האחרת נמשך מזה
שיהיו היסודות מקבלי האיכיות הארבע
לא פחות ולא יותר ולהבנה יתרה אחוג
ואצייר לפניך תמונה זו :

דף פ

ואם ישאל השואל שאלות האלה מה נשיב לו :
שאלה הראשונה אחרי שהאיכיות האלה ארבע הן ושמו הטבעיו׳
בכל אחד מהיסודות שנים מהם · אחד
פועל ואחר מתפעל א״כ יראה שיספיקו ב׳
יסודות והם הארץ והאויר שיש בהם הד׳
איכיות כי הארץ קרה ויבשה · והאויר חם
ולח הנה א״כ נמצאו בשתי היסודות האלה
כל הד׳ איכיות והנה הב׳ הנשארי׳ נוספים
ללא צורך :
התשובה על זה כי המימות האש אינו
שוה לחמימות האויר בהמזגה
וכן קרירות הארץ והמים שניהם צריכים ל
ההמזגה ולא ימזג המורכב באחד מהם
בלבד · וכן המתפעלים · כי יובש האש
אינו שוה ליובש הארץ : וכן לחות האויר
ללחות המים בהמזגה · כמו שמבואר מדברי
ן׳ סינא באופן הראשון מן הקאנון שלו
פרק המזגים :
ועוד סבה אחרת זכר ארסטו והיא שלהיו׳
האחד מהם היותר כבד כמו הארץ
והשני היותר קל כמו האש יתחייב בהכרח
שימצאו בין ב׳ הקצות האלה שני אמצעים :
האחד שלא יהיה כ״כ כבד כמו הארץ והם
המים · והשני שלא יהיה כל כך קל כמו
האש

באמרו אלו לא היה אלא יסוד אחד אשר ממנו מורכב כל גשם יתחייב שלא יחלה שום אדם וגם לא יגיע לו כאב לעולם בעבור שהכאב בא מהשתנות המזג באחד מחלקיו וזה לא יתכן ביסוד אחד ופשוט :

ה והטעם השני הוא באמרו שהיסוד הוא

ו לעולם על כמה פנים · כי אלו היה פשוט ויחידי יתחייב שלא יהיה רק חולי א׳ ורפואה אחת אבל מאשר ראינו שיש חולאים שונים ומשונים וצריך לשנות גם הרפואה בהשתנו׳ החולאי׳ יתחייב בהכרח שסברתם זאת כוזבת כי לא יתכן זה ההשתנות אם לא היה אלא יסוד אחד :

ז והפילוסוף הגדול אריסטו׳ השיב ג״כ על זה בפנים אחרים באמרו שבהכרח היסודות הם על כמה פנים כי אלו היה רק יסוד אחד ופשוט יתחייב שתהיה התנועה עקומית ותמידית וגבולית

ח (עיין בכתבו ח״מ הרב כ״ע לעיל) · והנה אנו רואים ההפך כי יש תנועה הבוהרת לעלות למעלה כתנועת האש ויש שבוהרת לרדת למטה כמו האבן והדומה לה (אע״פ שזאת הסברה היא מתנגדת לאותן שסוברים שכל הגשמיים כברים הם בטבעם ומכחישים התנועה כלפי מעלה אלא שאומרים שהכבדים בורחים מהקלים) :

ט ועוד הביא אריסטו׳ כמה ראיות אחרות בזה אבל אין כוונתי לבלות הזמן בדברים שאין בהם צורך ודי לנו בתשובה אחת

יוד שהן שתים : אמנם מביאים ראיה אחרת על היסודות הארבעה והיא לקוחה מהוצאת

יא הפשוט מתוך המורכב · כי בהשרף העץ אנו רואים עשן וקיטורים אשיים המולידים אויר ואש ובפרוח הקטורים נשאר אפר אשר ממנו יתהוה עפר ומים גם בעלי הקימיאה בהוצאת המי׳ והשמן בתהבולותיהן הם מוציאים ארבע׳ יסודות נפרדים אפילו מגשם מורכב שטבעו חם · וימשך מזה שיש יסודות ארבעה · וסברה זאת מצאה חן בעיני אבו-ראש באמרו בצאת הנפש מן הגוף המחובר מהיסודות הארבעה כל אחד מהם ישוב לטבעו הראשון (עיין לעיל בעולם העליון בפרק תקיית המתים דף מ׳ ע״ב)

כי היובש ישוב אל היובש והלחות אל הלחות החום אל החום והקור אל הקור והמובן מדבריו הוא שהגשמים הנפסדים חוזרים חלקיהם ליסודותם אשר הם מועתקים מהם :

ודע שבעלי הקימיאה מונים המשה יסודות ואלה הם ; שמרים · לחה · שמן · גשם · ורוח · אך אמנם עקרי יסודות שלהם שהם בונים עליהם מבצריהם · הם שלשה והם גפרית · כסף חי · ובלח · עם היות שהארבעה יסודות כלולים בתוך השלשה כי גפרית תוכו אש · ומים שקועים בכסף חי · כי הכל עולה בהבל וקטורים שלו נקבצים וחוזרים לכסף חי ובמלה ניכר יסוד העפר מכברותו : ואביר הרופאים :

ויליש מוסיף משלו עוד שנים ושלשה הנזכ׳ הם חמשה (עיין בספרו הנקרא בפרק די פירמינטאציוני וכו׳) ועוד יש כמה פילוסופים המביאי׳ ראיה על ארבעה היסודות מארבע לחיות ומארבעה חלקי השנה המכוונים להם · ר״ל הירוקה לאש · דם לאויר · לבנה למים · והשחורה לארץ ואומרים שהקיץ דומה לאויר ולדם · החום לירוקה ולאש · חורף ללבנ׳ ולמים · והקור לשחורה ולארץ : אך אלה הסברות הם בעיני כנמוסיות והגיוניות ולא מצאתי בהם שום תועלת לעיון שלנו :

אמר המחבר אחרי שכל מגמתי הוא ללקט מהפילוסופים דברי׳ הנאותים לתורתנו הקדושה ומסכימי׳ לדרכי החכמי׳ זכרונם לברכה אשכילך ואורך במופת הותך ובראיות אמיתיות שהיסודות הם דווקא ארבעה לא פחות ולא יותר : והם האיכיות הראשונות שנים מהם פועלים ושנים מתפעלי׳ (ר״ל כוכלים) לפי שמהרכבת הארבעה איכיות אחת אל אחרת יולדו שש תמונות כפי אפשרות החלוקה ואלה הם : ההמימו׳ והיובש שמהם יתהוה האש שטבעו חם בתכלית ויבש במעוטו : הב׳ הרטיבו׳ וההמימות שמהם יתהוה האויר אשר טבעו לח בהפלגה וחם במעוטו : הג׳ היובש והקרירות שמהם תתהוה הארץ שהיא יבשה

חלק חמישי

ספר

יסודי עולם :

מדבר במהות · ואיכות · וכמות היסודות · כדעת חכמים
הראשונים · והאחרונים · והוספתי נופך משלי
לאסוף · ולחקור · כמו ארבע מאות שאלות ·
ותשובות · נאות וטובות · לצאת מן
החובות · ולהוציאן מן
המחשבות :

הקדמה לספר יסודי העולם

בְּעֶזְרַת הָאֵל וְצוּר עַל כֻּלָּם · נְחַבֵּר סֵפֶר יְסוֹדֵי עוֹלָם · וִיהְיֶה לָנוּ כְּמוֹ סוּלָם · לְהַשִּׂיג בּוֹ כָּל אֲשֶׁר נֶעֱלַם : אֶל שְׁאַר עוֹלָמוֹת · ואל החקירות אשר הם רמוֹת · להבין חכמה וגם תעלומות · והשם יַעֲזוֹר לַעֲשׂוֹתָם בִּתְמִימוּת · אמן :

פרק א׳ ובו יבורר כמות ומהות היסודות לדעת הפילוסופים :

בענין היסודות רבו המחלוקות יש מהפילוסופים שחושבים שאינו א נמצא אלא יסוד אחד : וכדעת טאליש הפילוסוף יהיה יסוד מים יסוד האמתי אשר ממנו יתהוה כל גשם אבל כדברי הירקוליטיש הוא יסוד האש : ובדרך זה ב חולקים ג״כ במספר היסודות · כי יש מונה אותם שנים ויש שמונה שלשה וכל אחד מביא ראיה על דבריו : אמנם אבוקראט הרופא הכה על קדקד כולם ונתן שני טעמים לדבריו · הטעם הא׳ ד באמרו

יותר עם ר״ש בזה : אך אמנם במה שכתב ר״ש שצורתו צורת האדם בכל איבריו רחוק מן השכל אחרי שנקרא חיה וגם שרועה את כל סביבותיו וגם שטורפת והורגת בכל אלה הענינים נאות יותר ליחסה לצורת הכבש כסברת מספרי הדרושי העולם להיות כי הם מעיינים יותר בענינים האלו מחכמינו אשר כל מגמתם בחוקים ובמשפטים ישרים :

פרק אחד עשר מספר באיכות הקוף הדומה לארם בכל עניניו :

תמיהה גדולה ולא מצאתי תשוב׳ מפסקת עליה׳ מדוע בכל בעלי חיים לא נמצא דם נדות מה שבלשון חז׳ל ווסת זולת באשה ובקוף עם היות שכל בעלי חיים מתברכים בבנים יותר ואיני יודע כיצד : איזה מהרופאים אומרו׳ שהריר הנוזל מהנקבות של בהמה וחיה הוא במקום דם נדה ועכ״ז רחוקה התשובה :

פארו"שטו והבריו יתנו עידיהם וכדעת בטלמיאוס נמצאים מעבר לנהר גיחון הנקרא גנג"ש בארץ הודו · ויש אומרים בקצה ארץ כוש ובגבול ליצ"אה : דיזורוש כותב שאנשי מצרים לאלתר היו עובדים ומשתחוים לו · ובאמת כמעט הפסוקים רומזים עליהם באמרם לשעירים אשר הם זונים אחריהם וכפי מפרשי התורה הם השדים הנקראים כן הנראים נדמות השעירים למאמינים בהם : ועוד ושעירים ירקדו שם וחיה זו אוהבת הריקוד ואני אומר אחרי שהטבעיו' יאמתו מציאותן אולי יהיו השתנות הטבע בבעלי חיים או באמת מעשה שדים המטעים בני אדם לדרך רע מדרך הטוב :

פרק תשיעי · ידבר במהות הסירינא שהוא חצי אדם והצי דג · (ובל"א ווּשיר ווייב) :

ובענין זה ראוי לחקור אחר מהות הסירינא שהוא הצי אדם וחצי דג פעם ימצא בצורת איש ופעם בצורת אשה ובלשון ספרדי (סירינה די לה מאר) · ובלשון אשכנז (איין ווסר עאן אדר ווסיר ווייב) וכדברי רושמי הארץ שכיח יותר בים אוקיאנוס והנה הכמנו ז"ל האמינו כראית' בגמרא מסכת כלאים פרק ח' משנה ה' ואני דברתי עם אנשים ישרים אשר ראוהו פה קושטנדינה וראוי לסמוך עליהם לאמת מציאותם ואם שקשה לי להאמין :

פרק עשירי ידבר בארני השדה ובחיה הנקראת בוראמיץ שחירה על ידי חבל הנקשר בטבורו וקצה האחר בארץ ותמצא בטרטריאה הגדולה :

אחרי שדברנו בשנוי הטבע ובצורות שונות ומשונות נכון לפני לדבר גם במהורת ואיכות ארני השדה שהזכירו חז"ל ובלשון חכמים נקרא בר נש דטור והוא ניזון מטבורו : אמר המחבר כפי דעת חז"ל היא החיה ששמה ירוע · וכתב רבינו שמשון בשם רבינו מאי"ר בר קולונימוש שכמין חבל גדול יוצא משורש שמשם גדלה כמין קישואין ודלועין והוא כצורת אדם צורתו בין בצורת פניו בין בצורת איבריו ומטבורו הוא מחובר באותו חבל ואין בכל בריה רשות לקרב כמלא החבל שטורפת והורגת את הכל וכמלא החבל רועה את כל סביבותיה וכשבאין לצוד אותה מורים בחצים מרחוק אל החבל עד שיפסק ומיד מתה · והרב כתב שצועקת בקול מר · והרמ"בם כתב שאומרים המספרים חרושי העולם שהוא מדבר דברים רבים שאינם מובנים ובלשון ערב שמו אלנאנאס : והנה פליאה נשגבה בעיני על השתנות הספורים אבל לא אחשיך ידי מלכתוב מה שקריתי בספר חדש מגיאוגרפ"אה המספר לפי תומו איך אנשי אפריקה בחלק טרטאריאה הגדולה במדינת שמבוללה מתעשרים על ידי מיני זרעונים כזרע הדלועין אף שהם יותר קצרים במדתם להיות כי זרועיה תצמיח ויציץ ציץ כחבל מן הארץ עד טבור החיה הנקראת בוראמיץ בלשונם ר"ל כבש עבור דמות הכבש בכל איבריו מראשו ועד רגליו ופרסותיו שסועות ועורו רך ובצחר צמרו נאה להלבישו אפס כי חסר קרנים אלא ששערות ראשו נצמחים וקלועים כתבנית הקרנים : והנה גבהו חצי אמה ויותר וכפי מספרי חרוש זה יהיה טעמו כטעם בשר הדג ודמו מתוק כדבש והי כל זמן שיש עשב השדה סביב לו כמלא החבל שמשם חיותו הוא ואם קוצרים בסביבותו העשבים או כבלות העשבים גם החיה כזה תכלה עד שתחליף החיים במות · והנה מן כל החיות והעופות הדורסים והטורפים יש לה מנוח אפס כי הזאב אורב תמיד אחריה ויתנכל לה להמיתה : והנה לא נעלם מעין הקורא שלדברי ר"ש החבל הוא כעין חבל הדלועין וכפי דברי המספר הזרע הוא כזרע הדלועין ומסכים אני

יותר

הטבור ומשם ולמטה יתערבו שניהם ויהיו
גוף אחד ולפעמים יהיה הגוף מחובר מצד
אחד מן אצילי זרועותיו עד ירכו ובאשר
אני והברי החכם השלם כמ״הר גבריאל
רופא נע הלכנו עם מלמדנו הרפואה ה״ה
הרופא המפורסם כמ״הר חיים נ״ע אצל
מוכר בשמים הנקרא מטו״ריוילישט בסימן
תרנגול שחור בעיר המפוארה דנט״סקו
ושם ראינו תאומים אך שבטן אחד לשניהם
והיו מחונטים מאז ומקדם בשמן המור
ומונחים בתיבה של בדיל והנה לא נעלם
מעין הקורא בספרי הרפואה מה שהביא
אבן סינה איך שאשה אחת בארץ מערב
ילדה שתי בנות תאומות אבל גופיהן
נבדלים בראש ובידים וברגלים אמנם
מחוברו׳ במתניהם מן הצד ויהי כי ארכו
להן הימי׳ תבעה אחת מהן להנשא
ואחותה האחרת לא רצתה וגם שלא
תנשא אחותה שלא יבוא איש ויראה
את ערותה · והיא תראה את
ערותו · ויהי היום ותבואנה שתיהן יחדו
לפני השופט והוא ערום בחכמה והושיבן
ואחר ישיבה קטנה קרא לאחת מהן
המעכבת את אחותה מלהנשא ואמר קומי
על רגליך ולא היה בכחה להתנועע
ממקומה ולעמוד לפני השופט : אז קרא
השנית המבקשת להנשא וקמה מפניו
בלח ובזריזות גדול באופן שמשכה עמה
גם אחותה הצעירה אז צוה השופט להנשא
להיותה עקר והשניה טפל לה · אומרים
שלא היו הימים מעוטי׳ עד שמתה הקטנה
מפני הבושה והצער וכמו כן אחר זמן
מעט בתה אחותה השניה בעבור סרחון
הנבלה הדבק בבשרה · אמנם אם נאמין
לכותב׳ חדושי העולם מהשתנות הבריות
מהם שראשו ככלב כמו שהביאו לפני
לורויקו מלך צרפת וגם בתלמוד מעשה
בריש לקיש (כנטין פרק סליקו) ומי שלא
יאמין לא יקרא כופר :
ומהם כצורת הדוב בערות דיאמשצ״נוש
שראה נערה כלה שעיר וכתמונת הדוב
ומכוער מאד ומהם שאין להם עורף אלא
שעיניהם למעלה מכתפיהם ואלו נראים
במהוז ואשקונ״יא · ויש שעיניה׳ במצחיה׳ ·
ויש שעיניהם ברגליהם והזכירם בעל
המסעות · ויש שעיניה׳ במקום הנהירויים
והנה כפי עדות כותבי העתים היה מנהג
הרומיים לפנים להמיתן בבירת המשפט ·
ועדיין המנהג אצל אנשי הודו באמרם
שהבריות המשונות כאו הם קשים ורעים
לעולם ועוד אמרו שאו הבריות המשונות
אף רתיהן שונות ובטבעם רעים ואכזרים
הם ופוק הזי מאי עמא דבר כל מום רע
וה׳ ישמרנו וזרענו ויבדילנו מהם ·

פרק שביעי ידבר במהות הצינטברוש
והוא חצי אדם והצי סוס ואם
ראוי שנאמין במציאות׳ ואם לאו :

והנה אחרי אחר התגלגל ספר השתנות
הצורו׳ בא׳ מאיברי האר׳ לא אחדל
מלחקור במהות הצינטאברוש בלע״ז והוא
חצי אדם וחצי סוס אחרי שגדולי האומות
יאמתו מציאותן וכותבי חדושי העולם הרבו
לספר מהם בזמנים נפרדים שהביאו מין זה
לפני כמה מלכים ושרים להראות פעולת
הבורא יתברך והשתנות הטבע וכפי דברי
החוקרים יהיה מין חיה כתמונת הקוף הרומה
לפרצוף האדם במראה ובמעשה וא״כ הוא
אין מן הנמנע שנאמין מציאותן אולי תהיה
השתנות הטבע אשר בלטין מונשטרא :

פרק שמיני ידבר בבריה שחצי אדם
והצי שעיר בכל איבריו :

יש מין אדם שחציו שעיר ויש לו קרנים
ואזניו רומים לשעיר פעם הולך על
ארבע ופעם על שתי רגליו ופרסותיו שסועות
והוא אוהב הרקוד והשחוק שטוף בזימה
ונקרא בלע״ז סאטירוש ועל שמו נקרא
החולי שאיברו של אדם תמיד מתקשה
עבור רבוי הרוחות שבו סאט״ריאזיש ר״ל
הולי של החיה סאטירוש שתמיד הולך
בקשוי האבר ושטוף בזימה וגדולי האומות

שנים ומעלה ודוגמתו בגמרא בפ' בן סורר שרורות הראשוני' היו מולידים בני ח' שנים ובהגיען לשמונה שנים נחשבות זקנות ועוד כותבים עליהם רושמי הארץ שיש להם תמיד מלחמה עם העופו' הנקרא גרואי · וזה מין האנושי נקרא בלטין פיגמיאי וכפי מפרשי כתבי הקדש אף הפסוק הזכירם באמרו וגמדים במגדלתיך היו וגזר ממלת גומד ר"ל אמת הזרוע להיות שקומתן גבוה אמה במדת הזרוע:

פרק החמישי · יברר איכות ומהות ההבדל שבין האנדרוגינוס או הטומטום לבין שאר אישי המין:

מסכת ביכורים פרק ד משנה ה' דף ·

אנדרוגינוס אשר בלעז ה הירמאפרוטידוש (ר"ל שוה לאיש ולאשה) המוזכר בגמרא הנה כותבי הזכרונות הרבו לספר בכמה מעשיות שונות ומשונות · אמנם מהותו הוא על ד' פנים: הראשון אם בין מקום כיס השתן לבין פי הטבעת נראה כעין תורף האשה: הב' אם נראה במקום הכיס כעין בקיע ובה נקב קטן שאינו מוציא דבר: הג' אם במקום הכיס יש נקב קטן אשר ממנו יטיף השתן וזיבת הוסת: הנה שלשה אלה שוים לאנשים: הד' אם בגבנינות התורף נראה כעין זכרות זה שוה לנשים · ולהיות כי תמיד אני בוהר בקצור דברים האמנה ידיעה זו הכרחית מה שנמצא בספרים איך כמה וכמה אנדרוגינוסים היו נשואות לאנשים ותלדנה בנים ובנות ואח"כ נושאים להם נשים והולידו ג"כ בנים ובנות והרבה כמו אלה שמעתי שאין ספק שנבעלי' ובועלים אך אמנם מהם שרוב מהותו זכר; ומהם שרוב מהותו נקבה: ויפה אמרו חכמים (במשנה ה' דפרק ד' ביכורים) אנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאנשים · ויש בו דרכים שוה לנשים · ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים ובמה שמסיים במשנה שלאחריו שלא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה כוונתם לענ"ד · יען כי גאלינוס סובר שהאשה עבור מיעוט חומה מזרעת בצד הרחם והאיש עבור רוב חומו יורה כחוץ ואם כן הוא אתה מוצא שני הפכים בנושא אחד ואי אפשר שתהיו שתי תנועות מתחלפות · זה לפנים וזה לחוץ ובאדם אחד · והנכון בעיני אחרי שיאמתו כל הטבעיים כל זה הוכרחנו לומר שיהיה למין זה שני מיני כלי זרע: הא' ביצי האשה שבפנים שהם מקום זרעה לדעת הרופאים: ועוד ב' בצים אחרים בצינורים וגידים נקשרים את האמה לתועלת הוצאת הזרע לחוץ · והנה ישאל השואל ואיך נדע איזה שוה לאנשים ואיזה שוה לנשים: התשובה השוה לאנשים ניכר בכמה סימנים · הא' בתבנית גופו ששוה יותר לאנשים: הב' קולו עבה וחזק: ג' שדים כחושים: הד' שערות ראשו יותר מסולסלים ויותר קשים וקצרים · ה' מגיר השתן על ידי הגיד · ו' בציו תלוים ונראים מבחוץ: ז' בצמיחת זקן העליון: אמנם השוה לנשים הנה תהיה הבקיעה שבבית תורפה באותו שיעור ומצב · ב' אם הווסת זבות כראוי · ג' אם אין לה שערו' לו בזקן העליון ולא בזקן התחתון: ד' פניה דומים לאשה: ה' הקול קול דק: ו' תארי הגוף שוים לאש' ורך הטבע; ז' שדים נכונו ונראים לעין: ודע שמין זה נמצא בבעל חי מדבר ובבלתי מדבר ופליניוס העיד על האנדרוגינוס שהיה בין סוסי נירון הקיסר: ואני כמו כן ראיתי סוס יפה מאד ונתנוהו לדורון לש"לים ג'ריו האן בהיותי בעיר ימבול ולו במקום הנקבות נקב קטן והישמעאלים קראוהו טומטום:

פרק ששי · יספר בבריות משונות ויביא המעשה אשר הזכיר אבן צינא בשתי אחיות תאומות ותבעה אחת מהן להיות' לאיש והיו להן גוף אחד אבל ב' ראשים וכו':

לפעמים תלד האשה ולד בשני ראשים ושני גופים עד הטבור

ואריכות עשר ידות · ומן המרות : וכמה
חלאים יחלה · וכמה פגעים יפגע · וכמה
נשי׳ ישא בתולות · או בעולות : וכמה
פלגשים יאהב וכמה בנים יוליד ויקבור ·
ולאשה יאמר פעמים שלש עם גבר :
וכשיהיו אצבעות האשה קצרות תחיה
יולדת בצער · כאחד החוטב עצים ביער :
והרבה כמו אלה שבושים · שאינם ראוים
להשים על לב : האמנה מי שבוחר באלה
למצוא חן בעינו · הלא כבר נמצא כזה
בלשוננו : בספר תולדות אדם למה״ר
אלי׳ גאליגה · יעיין בספרו ובו יהגה :

פרק שלישי

פרק שלושי ידבר במהות ואיכות
וכמות בני אדם גדולי הקומה
והם הענקים וגם בפסוק נקראים נפילים
או רפאים : ואנה הם כדי שתתאמת
מציאותן :

אחרי אשר כתבנו בשבח ובגנות
ובטבעי האדם עלינו לחקור
עוד במהות שני מיני האדם שמדתם
משונה באריכות ובקצרות המין האחד
הם הענקים מה שהפסוקי׳ הזכירום במקומו׳
נפרדים וגם כותבי חדושי העולם הפליגו
לספר מהם הנמצאים בכמה גבולים
באקלימים שונים ואני לאהבת הקצור לא
אביהם אלא מה שראיתי בעיני ואכתו׳ לכם
את הרשום בכתב אמת כי בשנת התנ״ד
חפרו וחתרו הפועלים בעומק הארץ בכפר
אחד סמוך לעיר ואם בישראל סלוניקו
למצוא בתוכה ארץ שמנה ולעשות ממנה
המלח הנקרא סל ניטרו ומצאו בתוך ההר
על שפת הנהר אשר שמו נעלם ממני
ענק אחד שארכו ל״ג אמות באמה שלנו
שארכה ארבע טפחים והוא נשאר מיתר
הרפאים מאז ומקדם והנה הוציאו ראשו
משם ומלאוהו עצם הגלגולת עשרים
שיניאקוש שעורים שכל שיניאק ליטרות
הרומיים אמנם לא ראיתי כי אם עצם
גדול הניכר שהוא אחד משני העצמים
שבזרוע הסמוכים לפרקי היד ושן אחד
אשר משקלו ג׳ מאות והמשים דרכמונים

וזה תארו
נשבר שורש
השן בלי
שוקל ד׳

ואו לא היה
אחד משורש:
ספק שיהיה
ליטרין תמימו׳

ועדיין כמוס הוא באוצרות הארון והשר
היקר מונסיור פייר אנטוניו קסטונייר די
שסטאנוף והוא המשולח המהודר אשר
למלך הישר והמוצלח שבארץ צרפת יר״ה :
ואל תתמה כי זה שמעתי מפי המלך הזקן
האגו׳ חאן אשר המליך תחתיו את בנו
בחייו בשנה הזאת · והוא הגיד לי שהיה
בידו שן אחד מילידי הענק שמשקלו שתי
אוקאש שהם שמונה ליטרין שכל ליטרה
מאה דרכמונים ועדיין הוא בבאהג׳ה
שראי מטרופלין שבארץ קירים היא
טארטאריה הקטנה : אמנם מה שכותבים
רושמי הארץ מן הענקי׳ הנקראי׳ פטגוניש
שגבהם תשע אמות ונמצאים בגבול
פריטו עם היות שכולם מעידים עליהם
וגם מצויירים הם בכדור הארצי אשר
בביתי עכ״ז הואיל ולא ראיתי׳ לא אביאי׳
בכתב אך תדע שזה כמו עשרים שנה
בהיותי לומד חכמת הרפואה בארץ אשכנז
הביאו אשה אחת גבוה במדתה מאד
ואולי היתה ממין זה :

פרק רביעי

פרק רביעי ידבר בבני אדם קצרי
הקומה הנקראי׳ בלעז פיגמיאי
ואנה הם ואם יש ממש בספורי׳ המספרים
חדושי העולם :

כשהשלמנו הדבור במהות בני
האד׳ גדולי הקומה
נכון לפני לדבר בבני האדם קטני המדה
והם על שתי פנים הא׳ והוא המצוי בכל
אקליס ובכל מדינה הנקרא ננס והב׳ עם
היות שאינם מצויים אצלינו בי מדינות האלו
אך אמנם אחרי שגדולי האומות כמו
אריסטו בטלמיאוס ופליניוס מעידים על
מציאותן אף אני אזכירם ואכתוב מהותם
והנה כפי רושמי האר״ץ יהיו בקצה ארץ
הינדיא בין ההרים ומהן בארץ גרונטלנדיא
סמוך למוסקוביא ונשותיהן תלדנה מחמש

מהם שומר נפשו ירחק מהם :
אמרת הדבר ולא אחשיך פי מהודיע
לאשר כתבתי למעלה בחקירה
שלישית סעיף ב׳ סימן לקוח מדמות
החיות שעלה במחשבתי לצייר יחד כל
הצורות של בעל חי מדב׳ ובלתי מדבר
הדומה לו ונסגתי אחור לשני טעמים ·
האחד לפי שאין המזונות והחיים תלוים
בידיעה זו · הב׳ שגם לא תוריש עולם
הבא לאדם שבעבורה נרבה בהוצאות
הדפוס ושיהיו חרושים בעט ברזל אך
אמנם אחרי שנדבה לבי להודיע לכם
שמץ מכל הכמה אגיד לכם את הרשום
בספרים מפי ארו״שטו׳ · בטלמיאו ·
פולימונו · אדמאנשיין · ומהם אמתיים
וטבעיים ·

הא׳ שכל אדם שצורתו שוה לצורת
איזו חיה בוודאי טבעה חקוקה
ורפוסה בקרבו המשל בזה מי שצורתו
צורת אריה באופן שמצחו גבוה ומרובע
וחוטמו קצר ועגול כדברי ארישטו׳ תהיה
בו עזות מצח ואביר לב וגבור · דברן
ובעל תחבולות ·

ב׳ מי שצורתו כצורת הריא״ונושרו והוא
ממין הראם ושיש לו קרן קטן
בגבנינות החוטם וחוטמו מעוקם אמנם
בעין גג באמצע יאהב השחוק והצחוק
ומזלזל בכבוד הבריות · ג׳ ודע שבחוטם
האדם הרבו לדבר הטבעיים כי יש חוטם
הדומה לחוטם הנשר הרודה בכל העופות
ד׳ ויש שדומה לחוטם העורב הדורס
ואוכל אוהב הגנבה וכן כל עורב למינו
להיות גזלן וחמסן · ה׳ ויש שחוטמו
כחוטם התרנגול ומצחו עגול ויהיה פונה
אל רהבים ושטי כזב ושטוף בזמה וכן
ביתר הצורות כענינו וכמנהגו וכערכו ·
ו׳ וכל שצורתו צורת נמר ליאון פרדו·
או טיג״רי הוא הכעסן והנמהר לב · ז׳
ומי שדומה לזאב יהיה אכזר גזלן · וחמסן
ונטרן · ח׳ ומי שדומה לצורת חזיר יהיה
בעל מריבה · וכעסן · ואכזר אוכל כשור
ובועל כחמור : ט׳ מי כתמונת הקוף
עליו נאמר הרצחן · הגנב · והנאוף ·

והשבע לשקר הרחק ממנו · יוד מי
שדומה לו צורת הסוס במצחו וחוטמו
ונחיריו יהי׳ רוחו גבוה ורודף אחר התאוה
והתהרות אבל נוח לבריות במקצת
מנהגיו : י״א מי שדומ׳ לתבנית החמור
שראשו גדול ומסורבל בבשר ועינים
בולטים ובשאר ענינים דומים לו יהיה
עצל פחדן ולא יעלה דאגה על לבו מעולם
אלא שכל מגמתו לשבת בית ושיהיה
אוכל כשור ובועל כחמור : י״ב מי שדומה
לתבנית שור בעל קרנים יהיה נושא
בעול חבירו איש תם ועצל · י״ג אמנם
יש הבדל בין צורת הליאון פרדו או
טיג״רי או הקוף לבין צורת החתול ולכן
גם יש הבדל בין טבע החתול לטבע
חיות הנזכרות וכל שצורתו דומה לה היא
עדות נאמנה על רוע מזגו השנא׳ והקנא׳
וכל דבריו הבל וריק · י״ד מי שדומה
לצורת הכלב הגם שהכלבים שונים יש
כלב בייתי והוא שומר בעליו מיד צר
ואויב ויש כלב הציידי הרגיל בחמס וגזל
ויש כלב זרזיר מתנים ולכל אחד יש
טבע סגוליי ומנהג מיוחד והצד השוה
שבהם שהלוקה טבעם יהיה זולל וסובא
אוהב הזנות התאוה והתהרות : ט״ו מי
שדומה לצורת העזים והתישים בכל
איכויותם יהיה מרודפי זמה ובעל עלילה
ותחבולות שקר : ט״ז צורת הכבש
במצח עקום וחוטם מקולקל ועקום הוא
הנעור מחכמ׳ והטפשות והעקשות והשקרות
בו סגולייות : ובענין זה יכול האדם
לצייר בדעתו ביותר בעלי החיים אם
לשבח ואם לגנאי ודי בזה לקורא המשכיל :

אמר המחבר בהיותי בוחר בדברים
טבעיים ומואס באותן ההולכים
בגדולות ובנפלאות ומדברים גבוה גבוה
בלתי יסוד וכגרגיר מלח אין תועלת בהם
ובעיני הוא בטול זמן ולכן לא רציתי
לכתוב בחכמת הבטת היד ושירטוטיהן
מה שבעלי מלאכה זו מעיינים בה באורך
ורוחב וגובה ודקות הידים ושירטוטיהם
ומהם מגידים העתידות קצרות הימים
ואריכות

הנך רואה שבחכמת הפרצוף לא די לחשוב מזג טבע האדם אלא גם שנותיו :

החקירה הששית איזה הוא המזג היותר משובח ומסוגל אל העיון הלמודי והחדור : תשובה המובחר שבמזגים לחדוד השכל והעיון הוא ההוה מהירוק׳ ומהשחור׳ כי כל שמזג דמיו מרכים בשמחה ואין בהם ישוב הדעת · וכן בעלי לבנה הם עצלים וכבדים ומאזהרי׳ ובעלי ירוקה לבד אעפ״י שהם זריזים עכ״ז אין בהם ישוב הדעת : בעלי שחורה יש בהם ישוב הדעת אך הקרירות שבהם משבש השכל אבל אם יתמזגו הירוקה והשחורה יהדו אז יולד מהם מבהר המזגים והיותר משובח ומסוגל לעיון השכלי יען שהירוקה מחדד השכל ובעבורה ממהר לקבל אפס שהשחורה משבת הדעת בקיום יותר · ובענין זה כתב אריסטו׳ שכל הפילוסופים והחכמי מחקר והאומנים הטובים אשר הכיר היו בעלי שחורה :

החקירה השביעית איזה הוא היותר גרוע שבכל המזגי׳ לענין העיון והלמוד תשובה מזג הלבנה כי מרפיון חום שרשי שבו מתהוו׳ הרבה לחיות גסות המשבשות ומעבבות הרוח החיוני לפעול באותו מזג אבל תדע שעם היות שבעלי לבנה הם אטומי לב עכ״ז יש להם זכירה טובה כי מפני הלחה נרמו לשעוה הרך שבו ירפיס המדפיס צורתו בנקל :

החקירה השמינית מה היא הסבה להשתנות המזגים במין האנושי · תשובה שהוא על כמה פנים · הא׳ רובן תלוי בירושת אבותיהן המחלקים לזרעם טבעם (כדאיתא בגמרא הא׳ מזכה את בנו וכו׳) אך שלפעמי׳ נמצא שנוי במקרה במזגי האדם ובזה ארישטו׳ מאריך בדבורו ואנו רואים שממין האנושי יולד אדם · ומחיה חיה · ומבהמה בהמה · ובענין זה מרשע רשע (כי מי יתן מטהור טמא לא אחד) וכן אמ׳ ציצירו החכם בספריו אי אפשר שיולד מאב רע בן טוב ויש מפילוסופים האומרים שגם המנקת תוריש טבעה ותחלק מזגה לילד הרך והענוג ע״י החלב כי יניק היונק ממנה ימים רבים על זה הרבה ראיות לדבריהם להיות שנמצאים מהם אשר ינקו ממניקו׳ זוללות וסובאות והנם לבשו טבעם ונעשו זוללים וסובאים ומי שינק ממנקת בעלת חולי ידוע · לאחר ימים נפל גם בן הילד היונק באותו הולי · ויש מהפילוסופים האומרים שראה ילד אחד אשר ינק ימים רבים מחזיר ולאחר שנתגדל תמיד חפץ להתפלש באשפ׳ · ויש אחר אשר ינק מן העז וכשנתגדל היה תמיד מרקד בין האילנות וקוצץ בשניו עלי העץ :

הב׳ לקוח מטבע מזלו הנולד בו (וכן איתא בגמרא האי מאן דמתיליד וכו׳) ומצינו כענין זה הרבה בספרים : הג׳ לקוח בהבדל האקלימי׳ והארצו׳ · וכן מצינו מומין מטבע הארצות כאמרם בשבת · פ״ב בבליים ראשן סגלגל · תרמודיי׳ עיניהם טרוטות אפריקים רגליהן רחבות (וכגמ׳ ים ארץ מנדלת) ומכאן שהיונים מוחזקים לרשעי׳ ולמזייפים · ספרדים גאים · צרפתים אבירי לב · וכן תמצא אומה שלמה המסוגלת לגזל ולחמס (וכגמרא בפרק העור והרוטב דף קכ״ז כפומפדית וכו׳) ויש שכל מגמתם לשפוך דם ויש פחדנים ורכי הלבב · ועוד אמרו הפילוסופים יש אויר המזכך השכל כסבת האקליס המיוסר תחת חלק א׳ מחלקי השמים · (וכגמרא אוירא דארעא דישראל מחכים והכי ככלאי טפסאי וכו׳) אמנם ליתן טעם ע״ז הוא כי מהנפש יבא השכל ומהרוח נפש ממזג הדם הרוח · מהאויר המקיפו דם · ואויר המקיף באקליס אחד פועל יותר מבאקליס אחר :

הד׳ לפעמי׳ ישתנה המזג ממין המאכל ומשתה · ועוד אמרו הרופאי׳ שרבוי המאכל מטמטם הלב ובודאי שיש מאכלים גסים המעכרים שכל האדם ומשנים טבע האדם (וכגמרא האוכל זית משכח תלמוד של ע״ שנה והשמותה משמנו מחדד למודו של ע׳ שנה וסימן על זה מה שהאב משכח הבן מפקח) וכן הבטלנות מכלה ומהפך המזגים מטוב לרע וביותר התהרות והתאוה שאין לך חולי גדול

והשמחה מסוגלת לגלות ולפרסם הסוד כי בנקל יאמינו לכל אדם :

ועתה ראוי שנחקור מה המה טבעי הירוקה : תשובה האחד שהם רגזנים ואינם סובלים כלל שום דבר · ב׳ אעפ״כ הם נוחים לכעוס ונוחים לרצות · ג׳ קלים נמהרי לב עזי פנים ולצים : ד׳ בעלי מריבה ונוקמים ונוטרים כנחש · ה׳ רודפים אחר השררה · ו׳ ואין עומדי׳ בדבריהם · ז׳ רמאים ומחרחרים ריב ומדון אוהבי שקר : ח׳ רובן כברי פה ולשון בסבת הרוגז ורוב החמימות שבהם : ט׳ ובנקל נופלים לתוך החלאים רעים כמו הירקון והשרפון והשגעון וכל קדחת הרה :

אחרי שסיימתי לדבר בטבע הירוקה נכון לפנינו שנחקור בטבע · וסימני הלבנה שנמצאת באנשים שיש בהם רכוי לחות וקרירות ואלה הם · הא׳ ששכלם עכור מרוב גסות הליחה · ב׳ מהם עצלים ובוהרים תמיד בשינה ובורחים מכל מלאכה · ג׳ פחרנים לפי שהפחד בא מקרירות · ד׳ הפכפכים כמו שהלחה תהפך לכמה אופנים כך דעתם תשתנה לכמה פנים · ה׳ אבל אין רוח הבריות נוחה מהם · ו׳ אין להם אהבה עם שום אדם גם לא יצניעו סוד הבריות · ז׳ ואינן מבחינים בין טוב לרע · ואחר שדברתי בגנותם אדבר במדות טובות שבהם · האחד שרובן מיושבים ואינם מהירי לב · ב׳ רחמנים ושונאי בצע וישרנים · ג׳ ואם יהיה לבעלי ליחה לבנה תערובת דם אז יהיו נעימים נבונים ואומנים · ד׳ קרובים יותר לשמחה מן היגון והפחד · ה׳ מנהיגים ומדריכים העם בדרך ישרה ובדברים רכים כי אינם חפצים בסכסוך ובמריבה · ו׳ פיהם ולבם שוים :

ואחרון אחרון חביב עלי לדבר בסימני וטבע השחורה · האחד שהם מדקדקים בעניניהם ואפילו בדבר קל · ב׳ אוהבי התבודדות ומואסים במושב לצים · ג׳ חושרים וקנאים · ד׳ בעלי יגונים ועצבים וזה בא מתגבורת השחורה החקוקה בלבם המעכבת לכנוס שמחה בלבם · ח׳ פחרנים ומלאים דמיונות · ט׳ קמצנים ואכזרים · יוד חסרי אוהבי׳ י״א אינם מאמינים לשום אדם · י״ב ואם יאהבו לאחד תהיה האהבה בקצה האחרון כי אחר שתנוצח דעתם יאמינו עד קצה האחרון · י״ג וכן להפך אם שונאי׳ לאיזה אדם תהיה תכלית השנאה · י״ד הם גסי רוח ואוהבי הרבנות והשררה · ט״ו בעלי הימה · ואם נערכם למדות הטובות שבהם יהיו אלה · הא׳ לא מתנמני׳ ולא ישנים הרבה · ב׳ מצניעים סודותם וסודות חבריהם · ג׳ בעלי עצה ותבונה · ד׳ תאות להם הנשיאות לפי שעומדים בדבורם · ה׳ מהם נעשים מופלגים בתורה ובחכמה בעבור התמדתם : אמר המחבר אחרי הודעתיך כל א׳ : אודיעך ג׳ ידיעות :

הידיעה האחת שאינו מן הנמנע שיתחלף מזג אחד למזג אחר והמשל בזה א׳ אשר מעודו ומנעוריו רמיי אפשר שיתהוה שחוריי בזמן מוגבל וזה בהיותו מתמיד בלמודו לפי שהרוח הטבעי מתיבש מרוב הלמוד :

הידיעה השנית שלאו דוקא מזג זה מסוגל להתהפך למזג אחר משום מינו ומחסרון הטבע אלא שההרגל עושה טבע שני :

הידיעה השלישית שמזג גוף האנושי ישתנה לכמה אופנים ולפי פרקי שנותיו של כל אחד ואחד כי הזקנה טבעה קרה ויבשה ומהקרירות יולד רתת האברי׳ וכפיפת הגוף ומהיובש יולד דקות העור וזה בא מחסרון הרטיבות · ושני העמדה הם מזוגים כי אז ינוח צמיחת הגוף · הבחרות הוא חם ויבש בערך הילדות כי אם נערוך הבחרות כערך ההעמדה יהיה יותר לח כי בשני הבחרות אז חום שרשי בתקפו עומד · הילדות הם ולח כי בו חום הטבעי ולחות השרשי עדיין צומח

הנך

כהם בעלי בשר וזה לפי שקיבתם מסוגלים לעכל מהמרת רוב החמימות ורטיבורת שבהם · ב׳ תאר פניו ענולי ונוטה לגוון האדום מחמת הדם העולה בין עור לבשר ומצהיב פניו · ג׳ שערותיו מסולסלים ורבים וצבעם כרכומי לפי שרוב החומר גופיי שבו סיבה להצהיב השערות : ד׳ ונדמה להם בחלומותם כאו עפים באויר אף נראה להם כאלו יושבים ונסמכים בסעודות בגנים ובפרדסים ובהיכלות מלכים ובכל מיני תענוג · ה׳ קולם הזק ותנועתם במהירות ודפקם הזק :

סימני מזג הירוקה אלה הם · האחד אנשים שהם ממזג זה רובן קצרים ומהם אמצעיים · ב׳ כחושי הבשר מרוב החמימות והיבשות · ג׳ ולפעמים שערות ראשם מסולסלים וזקנם דק מרוב החום שרשי שבהם · ד׳ כשמדברי׳ מרימים קולם בשאון רב וסבת זה הוא היובש וקשות של הסמפונים המהדרים הקול · ה׳ פניהם כרכומיים או נוטה לגוון האדום · ו׳ ויש להם נשימה רבה · ז׳ וחוש הראות להם טוב · ח׳ אוכלים הרבה ומעכלים היטב · ט׳ על הרוב נדמה להם בחלומם צבע הירוק ומלהבה ודליקה · י׳ לשונם למורג הרוץ וראשם כחוש הבשר ודפקם הר וקשה ומהיר ומעונים בחלאי׳ הבאים מהירוקה :

סימנים של מזג הלבנה · האחד האנשים שמזגם לבנה אינם כל כך גבוהי קומה אבל מסורבלים בבשר ושמנים מהרטיבות שבגוף · ב׳ עורם רך ולבן ושערות ראשם מוסרקים ורבים וקופצרת עליהם זקנה מחמת החומר המימיי שבהם וקרירות הגוף · ג׳ תאר פניהם יפה בימי נעוריהם · ד׳ בחלומותם רואים תמיד כאו הולכים בימים ובנהרות וגם במרחצאות או נושאים על שכמם משא או מעוכבים מכמה פגיעות וכיוצא בהם · ה׳ ורידים ועורקים שלהם דקים כי עורקיהם מחזיקים מעט דם ודפקם מאוחר ורך ובנקל מזיע · ו׳ קולם הר ודק קשה לשמוע ומהר לאבד :

סימני השהורה אלה הם · האחד רואים הלומות מבוהלים ונוראים · כי רוב הלומותיהם במתים ובקבורות ובחלאים רעים ורמיונות · ונדמה להם היותם נקשרים בעבותות · ואסורים במאסר ובטבי ובמחשכים · ומשמשים בחשכה והולכים יהידי׳ · ב׳ והם רזים וכחושי הבשר מיסוד העפרי או היובש שבהם · ג׳ אזניהם והוטמם שניחם וגם העצמות שלהם גדולי הכמות · ד׳ שערותם שחורים וקשים מרוב היובש שבהם אבל ממהרים להתהפך לגוון הלבן מהסרון החום · ה׳ העורקים והורידים שלהם רחבים ועבים · ו׳ פניהם ועורם מזוהמים ושפתותיהם עפרתיים · ז׳ הלוכם בלט וראשם כפוף · ח׳ עיניהם עכורים ונפוחים · ט׳ דפקם מאוחר קטן ורך :

החקירה החמישית אל מה נוטים מזגי האדם מהמזגים האה · תשובה פעולות התלויות בדם הם : האחד שהם זוללים וסובאים לפי שכהם המעכל טוב הוא · הב׳ אוהבי השחוק והרקוד ואינם שמים שום דאגה על לבם · ג׳ שכלם אינו כ״כ צח וביותר בחכמה עיונית כי רבוי הדם מעביר את הכח המדמה אבל בהתערב הדם עם הירוקה אז יזדכך השכל ומסוגל לכל דבר עיוני · ד׳ המדות הטובות שבמזגי הדם הם : הא׳ שהם נעימים ונחמדים אהובים ונוחים לבריות ומיושבי׳ ואינם מן המקנאים · ב׳ זריזים · ג׳ אוהבי חברת האנשים וקבוצם · ד׳ אינם קמצנים לא וותרנים · ה׳ לחלוחית שבהם תמהר להתיבש · ו׳ קשים לכעוס ונוחים לרצות · ז׳ מאריכים ימים יותר מכל שאר מזגי האדם לפי שהמות הטבעי יקרה בסבת חסרון הלחות השרשי והחום הטבעי אבל בהיותם שניהם בדם לא במהרה ינתק · ח׳ אבל פורך אל תגלה להם לפי שהם שמחי לב והשמחה

פרק שני · ידבר בחכמת הפרצוף וידיעת העתידות מכל איברי האדם במופתים נאמנים ובו יבורר אם ראוי שנאמין אותם :

אחרי שדברתי בשני חיי האדם הנקרא בשם עולם קטן נדבה לבי לדבר בפרק זה בצורתו ומהותו והוא בחכמת הפרצוף ואודיע לקור' המשכיל שמין מנהו וצריכי' אנהנו קור' זה לשמונ' הקירו' :

החקירה הא' מה היא חכמת או הבטרת הפרצוף : התשובה היא ידיעת העתידות על ידי צורתו ושערותיו ואיברי הגוף ותואר האדם וצבעו וערכו ומזגו וטבעו ושכלו ורוחו הגבורה או חשפל והרבה כאה כלם הם עדים נאמנים לידע ולהכיר אותו ולהגיד לו אחריתו והם טבעיים ·

החקירה השנית אם יש רשות לעסוק בה ולבחון דבריה ושלא יהיה משום מנחש ומעונן · התשובה יש מהם טבעיים כמו שאזכירם ובדוקים ומנוסים וקרובים לשכל ומותר לעסוק בהם כי נמצאים בפסוקים בכמה מקומות ובגמרא ובספר הקדוש הזוהר בכמה ענינים ונפלאים :

החקירה השלישית באיכות וכמות המקור ועיקרי חחכמה הזאת· התשובה הם : הא' הנפש סובלת עול הגוף והגוף עול הנפש והא בהא תליא (כדאיתא בגמרא שאמר אנטונינוס לרבי) לפי שהסבה השייכית לפעולה ולתכליתה הם הכלים אם כן איברי הגוף הם כלים לנפש · ולכאורה היא צורת הגוף : הב' מרמות החיות אע"פ שנשתנה מנהגו והטעם הוא כמו שהוא הכלי כך הוא הכח וההשגה והפעולה א"כ יחוייב שניחס לאלה הכלים כחות ופעולות והשגות (ובסוף הפרק ייחד להם מדור בפני עצמם ומצייר כל אחד ואחד כתמונת החיה הנדמה לו) : הג' כל גשם המחלק צורה לגשם אחר יחלק עמו בשוה מנהגו והטעם הוא כי מכל מזג פרטי יוליד טבע פרטי והשגה פרטית :

החקירה הרביעית בהתחלת ועיקרי הכמת ההבטה ואיזה הוא הסימן היותר

בחון · תשובה הסימנים הם לאין מספר אבל לא אביאם כלם שלא להכביד על המעיין אמנם קצתם אזכירם ואחקור עליה' · הא' מדוע קצרי הקומה רובן חנפים וטובי ההבנה · תשובה בהיותם קצרי הקומה יש מעט ריוח בין הלב שהוא משכן הרוח החיוני לבין המוח שבו מורשי המחשבה ובנקל יתנשאו האדים למעלה אל המוח אשר בו נולד' המחשב' ועי' זה ימהר להבין וכן להפך כל ארוך שוטה מטעם הנזכר · הב' מדוע קטני הקומה וכחושי הבשר הם מבולבלים · לפי שבהיות הגוף קצר ומרוב המימותו הקטורים עולים במהירות ונדהים מכח המרמה ויתערבו אשר עדיין לא הגיעו היטב לשלימותם וידיעה ברורה ולכן יותר קרובי' לבלבול הדעת לשטות ולהבל· ג' מדוע גדולי הקומה קשים ההבנה· לפי שהעשנים מתאחרים הרבה בעלותם מלב למוח שהוא מקור המחשבה · ד' מדוע אנשים קצרים רובן פקחים וגבורים ואבירי לב · לפי שהעשנים והכח שבגוף קצר מוכנים יותר · משא"כ בגדולי קומה שכתפזרים ומשתבשים והיינו דאמרי אינשי כל ארוך שוטה ·

אמר המחבר היה לי לרשום יותר ממאה שאלות ותשובות בחכמת הפרצוף ולאהבת הקצור שלא להכביד על המעיין השמטתי אותם ובאתי לחקור חקיר' המישית והיא איזה הם הסימנים הנלקחים מטבע וכזג האדם · ורע שטבעו ומזגו הוא על שני פנים · האחד מי שהוא דמוי ר"ל שגוברת בו הארומה שטבעה חם ולח · והשני מי שגוברת בו הירוקה שטבעה חם ויבש ומהם בעלי לחה לבנה לפי שגוברת בהם הלחה הלבנה שטבעה קר ולח ומהם בעלי שחורה כי גוברת עליהם השחורה שטבעה קר ויבש · אמנם מהרכבת הארבע הלטים יש מ"ב הראשונים ר"ל המורכבים מהירוקה ומהשחורה בשוה ויש המורכבים מלבנה ושחורה וכדומה לאלה· אמנם להשיב על חקירתנו נאמר שיש בידינו סימנים נאמנים להכירם כי כל שגובר עליהם הדם רובן גדולי קומה ובעלי כח אף

מהם

עולם

כי הלשון נדמה לכוכב · והריאה לנוגה · והלב לשמש מרוב החום · והטחול לשבתי בעבור תגבורת השחורה והירוקה לצדק אשר ממנה יתפשט בה הוריוות · והכבד למאדים בעבור הדם · והכליות לכוכבים הקיים והעורקים שבהם הדמים נגרים לימים ונהרות · והאבן הנולד בכליות ובשלפוחית לאבן דומם שאין לו תנועה · והי"ב נלפות לי"ב מזלות · והשער דומה לצמח שהוא מגמיח כנגד אשר ורעונים תנמים והנה הארכו בזה אעכעיים והתוכנים ולחכמת הקבור הבאתי קצתן וכהן יבורר איך אל האדם כמשל כל נברא : לכן אינו מן הנמנע להיותו **עולם קטן** נקרא :

פרק ראשון ידבר במאורעים ובמקרים אשר יקרו לאדם מיום הולדו עד יום מותו על ידי שנים וימים גבוליים :

טרם ואוריע **ב**חינת ידיעת **ה**שנים **ה**שביעיות **ב**ריגאטריוציש **ה**נקראים בלעז · והוא מהלך שני חיי האדם התלוי בשני גבולים (ר"ל השנה השביעית ולפעמי׳ התשיעית) ומאחר שאנו רואים בהוש שיש גבול לכל היצורים במדה ובמשקל ובמשורה ואיך תתמה אם יתהוו הגבולים בחיי שנותיו של האדם. כי הטבע מוכרח שיגביל במספר ידוע : כמו שהכוכבים הנבוכים יגבילו הליכתן על ידי מספר שנים ידועות הלא היום הטבעי יגביל בכ"ד שעות · הים בסערותיו יאחר לבוא אל גבולו בכל יום רביע שעה ושלשה דקים · באשה תשעה ירחי לידה · ובקדחת (ידועים לכל הנקרא בשם רופא) הגבולים שיש לבעלי ארומה · או לבנה · וכיוצא בהן · בעופות אנו רואים איך מולידים תמיד י"ב בצים ועוד הרבה כמו אלה שאינם מעניינו לכן גם חיי האדם כפי דעת הרופאים יוגבלו לשבעה פרקים · ואלה הם הילדות והנערות והעלמות והבחרות והעמדה והזקנה והשיבה והנה כפי דברי אבוקראט · הילדות יגיע עד שבע שנים · והנערו׳ עד ארבעה עשר שנים והעלמות עד אחד ועשרים שנה · והבחרות עד שלשים ושלשה שנה · וימי העמדה עד תשע וארבעים והזקנה היורדת למטה הכח ממדרגת הם חמשים וו׳ · והב׳ הנותרים נקראים ישישות : ובהמשך הזמנים תראה נפלאות איך יקרו לאדם מקרים ומאורעות מיום יצירתו בבטן אמו עד שובו לעפר וכלם יהיו על ידי שבעה כי בשבעה שבועות נגמר הויית הולד בבטן אמו · ובחדש השביעי מתחיל הולד להתנועע אל הלידה · ובתשעה נגמרה הורת אמו · ובמלאות שבע׳ ימים למולדו הוא בהזק׳ חי · ואחר שני שבועות מניע עיניו אל האור · ואחר שבעה חדשים צומחים להוץ שניו · ואחר שלש פעמים שבעה הדשים מתחיל לדבר · ואחר ארבע שביעיות יתחיל לילך · כהוגן · ואחר חמש שביעיות יצא הפשי מהמנקרת · בתחלת השנה השביעית מרת זיל לפקוח עיניו וישכיל · בשביעית השנית תתחיל צמיחת הזקן התחתון · בשביעית השלישית צמיחת זקן העליון · בשביעית הרביעית יגמור ימי הגידול · בשביעית ההמישית זמן חתימת הכח · בשביעית השביעית התחלת חסרון הגוף והוספת השכל · בשביעית השמינית התחלת החולשה · בשביעית העשירית (כדברי אפלאטון) כבר יצא מגדר האנושי · הנך רואה איך כל שני חיי האדם מיום יצירתו בבטן אמו · עד ששנותיו יתמו · הם שביעיות · והטבע פועל בו או ינוח מלפעול והכל ע׳ שבעה שבעה וכענין זה שני׳ התחלואים מגבילים זמנם עם שני חיי האדם ובחו אם להוסיף ואם לגרוע באופן שבמעט יתחדש מזג חדש לנצח או להנצח · ודע שמה שנגדל האדם ע׳ גבול ושביעיות עד שבועי׳ שבעה כמו בן אחר זה פוחת והולך ויורד ממדרגתו · ובתגבורת החולשה בנקל יחליפו החולי׳ כי כמו שהעץ גזעו מחליף ויציץ ציץ כן יקרה לאדם בהשתנות שנותיו ישתנה עמו טבעו ויקבל מזג אח׳ וגם כאו נש׳ ... הטבעו ונרמ׳ הטבע יולדת תחבולת חבלי ... החולי וכל מי שלבות ... יותר בענין זה יראה שרוב התחלואים ... על ידי שבעה ...

חלק רביעי

והוא

עולם הקטן :

וידבר במהות · ואיכות · וכמות · וטבעי האדם ומנהגו · וכל אשר יקרהו · משעת היצירה · עד שובו לעפרו · והם טבעיים · ולזולתו פרטי אושי המין · והדומה באחד מאיבריו · אלא שרתיהן שונות :

הקדמה לספר עולם הקטן

בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי וְגוֹעֵר בַּשָּׂטָן : אֲחַבְּרָה נָא מִלִּין בְּעוֹלָם הַקָּטָן :
בְּמִבְחַר הַבְּרוּאִים וְזֶה הוּא הָאָדָם : נְשָׁמָה לוֹ נִצְחִית וְגַם בָּשָׂר וָדָם :
וְכָל הָאֵבָרִים מְאֹד בּוֹ נִפְלָאִים : יְדוּעִים לָרוֹפְאִים בְּשֵׁמוֹת נִקְרָאִים :
לְכָל הַיּוֹדְעִים בְּחָכְמַת הַנִּתּוּחַ : הֲכִי יֵשׁ בֶּאֱנוֹשׁ נְשָׁמָה נֶפֶשׁ רוּחַ :

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל אשר יצר את האדם בצלמו ובצלם דמות תבניתו התקין הנשמה הטהורה כמאמר רז"ל מה נשמה רואה ואינה נראית אף הקב"ה כן ומה נשמה וכו' וכמו שהמכוון הראשון באדם ושלמותו · או תכליתו האחרון · וצורתו האחרונה הוא השכל הדברי כן הוא יתברך התכלית האחרון לפעולת הטבעיות שהם כתנועות הויות ולכן האדם הנברא מן העליונים ומן התחתונים קראוהו חכמי המחקר **עולם קטן** לפי שהוא מורכב מהיסודות ארבעה כמו שמורכב בעולם כל יצור והנה תבנית האדם דומה לעולם הגדול כי הראש לגלגל דמותו · והמוח ללבנה לרוב רטיבתו · והעינים לשמש · והאזנים · והנחיריים והפה · לחמשה כוכבי לכת שכל אחד מהם הולך בכל יום וחוזר ועל הכל גופה ולכל אחד טבע פרטו ·

כי

סגולות אבל רוב תכליתו הוא שמהזיק אברי ההולדה ומוסיף במשגל :

פרק ששה עשר · מדבר באיכות הקאהבי וסגולתיו :

קהאבי הוא פרי כתאר הזית הקטן ועצו כעץ האתרוג גבהו ועליו כעלי התפוח ואני ראיתיו בחצר קיסר הישמעאלים בקושטנטינ׳ שהביאו לדורון מארץ אלימן הוא ג׳יאפון והגרה לוקחים פירותיו הוץ מן הקליפות הדק הטיב לאבק ונעש׳ מהם בישול המהזיק את האצטומכא ומוסיף העיכול וגם מיבש הנזילה היורדת מעל הראש וכל הרגיל בו לשתותו בבקר אי אפשר לו לפתוח עיניו בלתי שתייתו ויש מוסיפים על בישולו גם קנמון או גאריאופ׳ולי או קארדומומי וכיוצא :

פרק שבעה עשר מספר במציאות העשב דאב״אקו ואיכותו וסגולתו

דאבאקו נקר׳ העשב שרוב גידולו באי דאב״אקו אשר באי ה׳נדיא אבל אנשי הינדיא קוראי׳ לו פיצילט ובמדינת בראזיל פיטו ויש קוראים אותו ניקוצי׳אנה על שם השר המשולח מאת המלכ׳ אם קריסיאנ״סימו והוא הביאו לה מש׳ראשונ׳ לדורון ולכן קראוה זמן רב עשב המלכה על שמה : ובכאן בלשון ישמעאלים נקרא טוטון ותועלתו לטהר הגוף בין בפנים בין בחוץ כי עושי׳ מהם רפואות לטהר החזה והראש והאצטומכא · ומבחוץ עושי׳ ממנו תחבושת לכאב הפודגרא ולשאר תחלואים וגם כל נגע וצרעת יביאו אליו :

פרק שמנה עשר : מספר במציאות העשב סינסי׳ינטי ר״ל שהוא חושיי ויש לו הרגשה :

לכו חזו מפעלות ה׳ אשר שם כח בצומח ובינה בעשב בלעז סינסיינס שכל הנוגע בו אפילו באצבע קטנה מיד יכפול את עליו ויסגרם כאחת וכאשר תעקר רגליך משם אז פותח שנית עליו כבראשונה · ואני ראיתיו בעיר פאדוא בגן המשובח אשר להשר מורוזין :

פרק תשעה עשר מספר בעשב הנקר׳ באקאר״וס הנמצא בארץ יהודה :

הביאו רושמי הארץ שעשב באקארוס (וגם קיוסיפון מזכיר אותו ספר סכיעי) שיוצא כמו אש לעת ערב ויבריק מאד וכל הזר אשר יקרב אצלו שברצונו לעקור בורח ממנו וא״א להשיגו כי אם ע׳׳ זריקת שתן הנשים או ווסתן עליהם וינוח :

פרק עשרים מדבר בעץ נפלא הנמצא באי צימבובון שבארץ הינד״אה :

גדולה מזו פליאה מעץ שבאי צימבו״בון · שענפיו נוטים ומונחים בארץ ומניע ענפיו תמיד וכאשר תמשש בא׳ מענפיו יקבץ את ענפיו ובורח מיד הממשש : אמרו שהיו כורתים ענף אחד והי׳ נותנים לתוך קערה וחי שמנה ימים באופן שכל פעם בהגעה קלה התחיל להתנועע עצמו וסובב על שפת הקערה כפעם בפעם :

בעזרת בורא אור ואופל :
נשלם ספר עולם
השפל :

שורש כ'נא או צ'נה או ה'ינא לפי שהיותר טובה היא הנמצאת בארץ כ'ינא ומצאוה בשנת אלף וחמש מאות והמשה ושלשים לנוצרים כי לפנים היו מרפאים הולי הצרפתים עם שורש הנקר' גואיקו הבאה מארץ ה'ינדיא לארץ ספרד ומארצם לשאר ארצות :

פרק אחד עשר מספר במהות העץ גואי"קו וסגולתו :

בעץ גואי"קו רבו הדעות לספר מהותו להיות שהם ג' מינים · הגם שאיכותיהם שונות בטעם ובגוון ובמשוש ועם כז' כולם נקראים על שם בית עבודת הנוצרים אשר באי ההוא בשם ליגנו"ם סאנקטוס ויפול ספק בזה אם לא נודע מקדם כי ז' סינא למור ב' באות ק' מזכירו בשם קאר"ון ר"ל עץ הבא מארץ הינדיא לרפואת כאב הפרקים והגידים ונתפרסמה תרופתו ע"י נער ספרדי שהיה לו כאב הפרקים והנה אשה מבני הורו נתנה לו לשתות מבישול העץ הלז ונתרפא בימים מעוטים · ומאז התחילו הספרדים אשר במדינה ההיא לעשות נסיונות ונתפשטה התרופה בארצם ובכל הארצות :

פרק שנים עשר · מספר במהות הסלסה פארילה וסגולתה :

סרסה פארילה הם שרשים מובאי' מכמ' מדינות והמובחר שבהם אשר תוכו לבן אבל לדעת הכמי המחקר הוא ממין עשב המצוי בארצות האלו הנקרא סימילאקס אשפרא וגם עלה בנסיונם שלערת ההכרח טוב להזעה כמו הסרסה הבאה מארץ אחרת :

פרק שלש' עשר מספר במהות ואיכות העץ הנקרא סאספראס :

סאסאפראס עצו כגובה ארזים גבהו ודומה לו בריח ובטעם והוא מעצי היער שבארץ החדשה ומובחר שבו הוא הקליפה ואחריה השרשים ואחריהם הענפים ואחריהם גזעו והוא מסוגל לתרופת הצרפתים ומגיר השתן·

פרק ארבעה עשר · מספר בשבח העשב ג'אי באדיאן ובלטין טיהי ומהותו :

טיהי הוא עשב שעליו דומים לעלי ההדס מובא מארץ כ'ינא או מן יימין הוא היאפ"ון והוא משובח אצל הגדולים כי מהזיק האצטומכא והמוח ומהדד השכל ומעביר השינה עד ג' ימים וג' לילות בלי שום נזק ומה גם לשותי יין ושכר יצילם מן השכרות ובהון להם לאנשי קינא ויאפ"ון שמרפא כל כאב הפרקים ומפוצץ האבן ושותים אותו מעט בעודנו רותח כלוגמת הג'וקולאטה של ההינדיאנה או כלוגמת מבישול קאהאבי של הישמעאלים אפס כי הג'וקולאטה בימי הקיץ מחממת הגוף יותר מן הראוי וגם תוסיף בירוקה משא"כ הטיה'י כי כל הזמנים שוים לו וגם אם ירבה לשתות ממנו אין בו סכנה :

פרק חמשה עשר · מספר באיכות הג'וקולאטה ובמהות הקאקאו ההורה ממנו :

קאקוא הוא פרי כתואר הדלעת שכלו אדום ועצו כעץ האתרוג והם שלשה מינים כל אחד גדול מחבירו וטבעם אחד אבל יש לכל מין סגולה פרטית מה שאין בהברו כי גרעיני הקאקוא הגדול הם כשקדים נאכלים קלוים גם נרקחים מצופים בסוכאר כשקדים אבל הפרי' הקאק"וא הקטן הם עושים מהם משקה לשתותו במקום יין · אמנם מכל מינים הנזכרים נעשים העוגו' הנקראי' ציאוקולאטי והם עשוים בכמה אופנים כפי ערך הבשמים המורכבים ומהם גדולי הדור, עושים בשול ולו מיחסים כמה

אוליביר מארץ הולנדיא גבול מספיק ואחריו בימינו מצא עוד גבול יותר גדול ספרדי ששמו פירדינאנדו די קוואיר ומאז ועד זמנינו פורצים גרר הארץ ההוא והארץ רהברת ידים לפניהם הולכים ומתגברים ובונים ערי מסכנות ומבצרות גם קוראים אותם על שם המקומו' שבארצו' ארום ונוהגים כמנהגם ומלבושיהם לבוש הלועזים שבזמנינו :

פרק שביעי מספר במציאות ארץ צינה והחומה המסבב אותה :

כותבים רושמי הארץ שארץ חינה כבר היתה ביד הקדרים אבל בשנת 1368 למספר הנוצרים קם משרת אחד ממשרתי הכומרים וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד ונעשה מלך בארץ ההוא והצליח וגם גירש את הקדרים מארץ עד שנת הת"ב שחזרה המלוכה לקדרים ואם נדבר במנהגים והתהבולות והסדר שיש להם תקטן הידיעה מהכיל אף לא ידע אנוש ערכה : אבל אודיעך שיש חומה סביב לה שארכה המש מאות פרסאות והיא במסך מבדיל בין ארצה לארץ הטרטאר"אה הגדולה ותתחיל מעיר אוקיאו בגבול קנטון בין שני הרים גבוהים ותסבב כל הארץ דרך פיקין · קינזאי ועד שושן · וחומה זו נעשית בציווי המלך טצינטון להציל עצמו מפחד הקדרים · אמנם כותבי זכרונות כותבים שמיום הווסדה ומתחלת היצירה היתה הומה סביב לה כמו 420 פרסאות והשמונים פרסאות הנשארות הם מאבני גזית ומעשי ידי אדם ולבסוף מררו במלך הנזכר עבור גודל העבודה והיגיעה והרגו אותו ואת בנו ביום אחד :

פרק שמיני · מספר בשבח החומה של העיר פי'קין כגובה חומת בבל גבהה :

רושמי ארץ קי'נא הרבו לדבר בשבח עיר הגדולה פי'קין אשר להוף ימים ובגבהת חומת' כגבהת החומה של בבל הישנה כי לדעת פליני'וס היתה בהקפתה ששים מיל ובגבהה ב' מאות דריסות הרגלים וחמשים ררוסות הרגלים עובירה ואני המחבר רברתי עם הבאים מבאגר"אט שהוא בבל והפליגו לספר מהבנינים הנראים על הדרך מהלך גדול אבל כלם נחרבו ומבלתי ישיב :

פרק תשיעי מספר במציאות ואיכות הקליפה הנקראת כינ"א כינהא"רום :

אמר המחבר להיות כי ברצוני למלאו' רצון הקורא האהוב חפצתי לכתוב בקצור נמרץ מציאות הענינים ודברים ההדשים אשר אינם מצוי' בספרי' הראשונים וכז' לתועלת הקורא המתיקר בכבודי : וכעעה דע שהקליפה הנקראת בינא כינאי · ' ובדברי סיביסט"אנו באר"ו בלשון הינדי קורים לה גאנאפ"ירידי או קינאפידי ובלשון ספרדי (פאלוס דילאש קאליינ"טוראש) ר"ל עץ הקרחיות ויש קוראים לה (גינצ"אנה הינד"יקה) ועצו אינו כ"כ גבוה ועליו דודים לעלי הרימונים או לעלי השוזפים האדומים ופירותיו כפרי הבשם קארדאמומום הגדול וקליפתו כקליפת הקנ"לה הגסה ולפעמים יותר חלקה ובכתמים לבנים קטנים וטעמו מר והוא מצוי באמירי'קה ופעולתיו לבטל רתיחת הדם ולכן הרבו לספר האחרונים בשבחיו כי טוב לכל קדחת ולנזילה ולכמה חליים אמנם אם אתה רוצה לדעת כמות ואיכות לקיחתו עיין בספרי משמרת הבית השגה ט' לקמן :

פרק עשירי · מספר במציאות השורש הנקראת כי'נא ומהותו ותועלת שלה :

מדבריו שהקב"ה הבדילם מעמנו שלא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב אדם לעולם לראותם · ובאמת פליאה נשגבה שעברו זמן זמני זמני' ואין אחד בא משם הנם שזה בעל ארחות עולם מביא בספרו איך שאחד בא בימיו והיה איש חסיד וכסוגף בתעניות ובא דרך ארביאה פוליצי למלכי הנוצרים עד רומא הגדולה ודבר עם האפיפיור קלימינטו ובקש ממנו עזר וסיוע נגד שונאיהם אשר בסביבותיהם וביקש כלי קרב ממתכות להשליך אבנים ואומנים טובים להביאם עמו לארביאה פיליצי וברצונו ליתן תמורתם דרך למשול בקצת מקומו' שמה בעלי אסופות ובשמים וסמים פשוטים וכל זה למען יתאחדו ויתקבצו היהודים לבוא ולעבור דרך גבול שונאיהם ולכבוש ארץ הצבי והסכים האפיפיור הנז' לפטרו ולשלחו בכבוד דרך פורטוגאל (עיין בספר ספאריך סס כדכוריו) וכל זה לא שוה לי : ולמה לא נתפרסם זה בינינו ובין האומות אחרו שזה אינו נגד חוקם · והם מאמינים בכתבי הקדש וכי אינם יודעים וקוראים בפסוקי' במלכי' ד' י"ז : ובדברי הימים ה' ובשאר מקומות : וגם מה מאד יקר בעיני הנוצרים ספר היוסיפון והוא הזכירם בכתביו לרומיים והעיד עליהם היותם מעבר לנהר פרס והנם עם לא ימנה מרוב ובספר אמרי בינה מצאתי בשם אחד מחכמי האומות שכתב בגיאוגראפיאה שלו וז"ל זה החלק של אפריקה היה בלתי ידוע לקדמוני' כי לא הכירו את מוצא נהר נילוס אשר הוא מתחיל בהרים שהקדמונים היו קוראים אותם הרי בית או הרי הלבנה ועל ההרים ההם שוכנים מספר עצום ורב של יהודים הפורעים מס למלך האיטיופיאה הנקרא פריטי זואני עכ"ל · ובעל ארחות עולם כותב איך נושאי בשמים מארצות לאמיקא וקאלוקוט סמוך לים הודו הגדול מודים על מציאותם ושם מלכות פריטי זואני ונהר סבטיון ביבש' ההיא וארץ ערן ומדבר הרוב עכ"ל · והרב האברבנאל ז"ל כותב בפרושו על הפסוק שובו בנים שובבים וגו' וז"ל · ראיתי בכתב אמתי שהביאו בני המערב ההולכים היום ממלכות פורטוגאל לארץ הודו להביא הבשמים שהעירו שראו שמה יהודים הרבה והביאו כתב מיר הכס אחד מהם · והם אומרים שהמה מבני יהודה ובנימין מאותם שהגלה סנהריב מערי יהודה קודם חרבן ירושלם ע"י נבוכד נאצר כמו שנזכר בסדר עולם ושהניח אותם אחרי הררי חשך ושהם לא שבו בבית השני : והנה בעל ספר קול מבשר מביא כמה מעשיות : האחת במשנה שולימאן פאשה אשר רצה להלחם עמהם ולא הניחוהו שריו ויועציו · הב' במשנה סינאן פאשה אשר התפאר שאמלא שכלתה סגולת ממון אוצרותיו ובית נכאתו במלחמת תימן היתה כוונתו ללכת עד מלכות היהודים שהיו קרוב להם והוא ושריו היו מספרים לפי תומם איך יש ליהודים מלכות וערים גדולות ובצורות להלאה לארץ תימן : וגם בעל המסעות הרחיב הדבור והביא שמם ושם משפחתם ומקומם והנסתרות לה' והמופת על ישוב השבטים הוא שבימינו בקרוב נתפרסם ישוב היהודים שבמדינות קושין ומלבר שבחלק אושטאינדריא בערות היהודי' שהיו שם במקרה עם החכם הר"ר משה פרערא רפייבא והביאו המעשה ברפוס בהסכמת הרב הגדול כמוה"רר יצחק אבוהב נר"ו אב"ד ומ"ץ שבעיר אמשטרדם יע"א ואין אחד הוריע קודם ידיעה זו :

פרק ששי · מספר במציאות ארץ החרשה בחלק אמיריקה אשר מצאו הלועזים :

הרבה היה לי לספר מארץ החדשה בלשונם נובה מונדה אבל הורעתיך שאין רצוני אלא להצילך מיד הבן הנכר הלועג על סופדינו שאינם יודעים כלום בהוויית העולם ולכן אודיעך שמץ מנהו ואיך מצאה קריסטוף קולומבו בשנת 1492 לנוצרים · בציווי המלך פירדינאוגוס ואחריו בשנת 1600 מצא

אוליביר

ימים ישכנו מתמזגים ברוחות הימים · המשל
בזה העיר לונד"רא"ש ראש אינגליטירה
אף שגובה חמישים ושתים מעלות עם
כל זה לא תעריף בקרירות על ארץ אטליא·
כמו כן העיר קאנריא מנשיבת רוח הים
בתמידות נצלת מאש התלהבות האויר ·
וכמעט אין הבדל מאויר האיטליא · ואם
כדברנו הוא עלה המוסכם שאפשר למצוא
אנשים מזוגים בכל אקלים ובידנו להשוות
אשכנזי מזוג אל ערבי מזוג להיותו
בגליל זה מזוג ובגליל אחר בלתי מזוג ·
המשל בזה אם יוליכו הפיל לארץ איטליא
אזי תכף משנוי האויר יאבד כח המוליד
אבל יחיה · ואולם אם יוליכוהו לארץ
אשכנז או למקומות היותר קרים לא די
שיאבד כח ההולדה אלא אף ימות תכף
ומיד יען שכל חיותו דוקא במקומות
החמים · וכן להפך נאמר בבעלי החיים
ממקומות הקרים כמו הסבילו"ני (שאמור)
לעיניהם אם יוליכם לארץ איטליא ישארו
בחיים (וזה מנוסה) אבל לא יולידו יותר
אבל אם יוליכם לארץ אפרי"קא ימהר לאבד
כח ההולדה והחיים בבת אחת : ואם
כן הוא נראה כמיותר' השאלה איזה אקלים
משבעה האקלימים הנזכרים הוא היותר
טוב בהיות שבכל אקלים יוכל להמצא
אדם מזוג היטב יען שכל אדם מזוג
באקלים שלו יהיה בלתי מזוג באקלים
אחר · וכן להפך כל אדם רע המזג
באקלים שלו יהיה מזוג באקלים אחר ·
ולכן האנשים המופלגים בחמימות · אקלים
הראשון לא די שהוא נגדיי להם אלא אף
מסוכן הוא להם ואולם האקלים שביעי
אוהבו הוא וחיים יתן לו · ומצאתי בספר
אחד שצוה הירודו"טוס החכם לחולה אחד
מתכלית הקרירות והרטיבות שילך לארץ
ליבי"אה והוא מקום חם ויבש למאד ושם
יתמזג טבעו :

אמר המחבר אעפ"י שהקדמונים שמו
השמות לחמשה הרצועות אשר
להתוכנים ומהם קראו שורפת עבור
תגבורת החום ומהן רצועה או חגורה קרה
עבור תגבורת הקור וכפי דעתם בלתי
יכולים לדור שם בני אדם אבל שוא
ידברו אחרי שאנו רואים בזמננו ישוב
בני האדם תחת החגורת הצורבת והשורפת
בחלק אסי"א · וגם באפרי"קה · וגם
באמי"ריקה ובוודאי שהק"בה נותן כח
לסבול החום זאת ועוד אחרת מרוב הרוחות
נושבות שם יתמזג האויר : ולענין זה
בחגורת הקור נמצא ישוב בני האדם
בגרונלאנדיא ובכמה מלכיות הסמוכים
להם · וכל זה הוא עבור חסרון הידיעה
אשר היתה לקדמונינו כי הכדור ארצנו
ממזרח למערב 160 מעלות ולא נתגלה
להם אלא חצי הכדור שביארנו 180
ואחר היגיעה גדולה וסכנות גדולות מצאו
340 מעלות ר"ל 80 לצד מזרח ומאתה
מעלות לצד מערב והנה כפי חשבון זה
עדיין חסרים 20 מעלות והם בקצה
הארץ וכן ברחבו לצד דרום נתפרסם
רק עד 17 מעלות וכהיום נתפרסם עד
58 : ולצד צפון 81 מעלות ובהצרפם
יהיו 139 מעלות ויהיו חסרים בחצי העגול
אשר על קוטבי העולם ר"ל כדור הארץ
41 מעלות ולא יותר :

פרק חמישי יחקור במציאות השבטי' ומלכיהם ובאיזה מדינה ומחוז המה להביא מופת עליהם לכופרים ענינם :

אמר המחבר אחרי שהודעתיך כל
חלקי כדור הארץ בחמש
רצועותיו וז' האקלימין · ומספר מעלותיו·
לארכו ולרחבו : אמרתי הבה ונתחכמה
מה נאמר ומה נדבר ומה נשיב למין
השואל · אחרי שנתגלה כמעט כל הישוב
אשר תחת כיפת השמים · ואיפה הם
עשרת השבטי' ומלכיהם · ואף שאי אפשר
להכחישם אחרי שהפסוק מעיד על מציאותם
באמרו וישליכם אל ארץ אחרת כיום
הזה · ובפרק חלק רבי עקיבא דורש
הפסוק ואומר מה היום הולך ואינו חוזר
כך השבטים הלכו ואינם חוזרים [illegible]

מרב[illegible]

החוםבחרש תמוז מאשר יורגש בחרש
אייר עם היות שבאייר השמש יותר קרוב
יד לנו מתמוז : הנה עיניך רואות שאין
הדבר תלוי במישור השמש וניצוציו או
טו במהירותו אך כי מדרכו הוא : והמופת
אשר דברנו הוא יען שאחר דור אבן סנה
עברו יותר מאף שנה ומצאו הלועזים גלילות
טז ומלכיות יקרות שבארץ החרשה · ומכאן
נראה איך טעה ארישטו בספרו (אותות
עליונות) פרק ב׳ וגם בן רשד פרק ב׳ שניה׳
תעתועים ידברו שאקליס הראשון אינו
מיושב בעבור מישור ניצוצי חמה והוא
שקר יען שבזמנינו הספנים ההולכים לקצוי
ארץ וים רחוקים מצאו גלילות גדולות
וערים שאננים אשר עדיין לא נתגלו בזמן
אר״שטו ובן רשד · כמו העיר הגדולה גואה
קינשאי ואכיססה והרבה כמו אלה :
יז בטאלמיאוס בגיאוגרפיאה (ר״ל רושם הארץ)
שלו סובר שהישוב אשר תחת האקליס
יח הראשון הוא מזוג ומשובח · ויש לתמוה
על בן רשד שהיה כמו אף וק״טו שנה אחר
אמונת הנוצרים ובטאלמיאו היה כמו ק׳
שנה אחר השגת הנוצרים ואיך יעלה על
דעתך שלא ראה בן רשד את ספרו
מגיאוגראפיאה אשר חבר בטאלמיאו·
יט ארישטו וגאלינו ואבוקרט כל אחד בספרו
ובמקומו סוברים שארץ יון והוא אקליס
הרביעי יהיה הטוב שבכולם ומה גם אבן
סנה נותן טעם לשבח האקליס הרביעי
אך שאומר שאקליס הראשון הוא מאד
כ מזוג : אבן רשד וכמה פילוסופי׳ סוברים
שאקליס החמישי הוא היותר מזוג שבכלם
ובנרתיביו הולך אמאט״ס לוזי״טאנוס אשר
איתן מושבו בעיר ליזבונא שהיא תחת
האקליס החמישי :
כא מאנארד״וס מעיר פ״ראדי בכתביו כותב
שהאקליס הששי אשר איתן מושבו הוא
היותר משובח ומזוג :
כב אבירט״וס מאגנוס אשר מושבו בראט״שבונא
המונחת בין ששי לשביעי כותב שהאקלים
הששי והאקלים השביעי הם היותר מוזגי׳
ומשובחים שבכולם · והביא ראיה לדבריו
יען שאלה האנשים הם גדולי קומה ביופי
תואר פניהם צהובים ובריאים : (אמר המחבר כג
הנך רואה שכל אחד חולק ככוד למקומו שהן מקום על
יושביו אמנם כלע״ד שהרא נכונה שכל האקלימים (חוץ
ממי שהוא בתכלית הקרירות ורחוק משפת הים) יכולים
להיות מזוגים והטעם הוא כי כל אקליס
הנוטה לתועלת מזג פרטי האדם נקרא
מזוג וזה אפשר בכל אקליס ולזה כשנדבר
באדם מזוג אין כוונתנו לחשוותו עם אדם
משאר אקליס לא יובן בערך האדם המזוג
באקליס שלו · המשל בזה אם נאמר כף
היד הוא חלק מזוג יובן בערך שאר
אברים מאותו האדם דוקא ולא לזולתו ·
יען שעור יד האדם מזוג מאקיליס הראשון
בערך עור האדם מזוג מאקליס אחר אם
נעיין בהם יהיה בלתי מזוגי׳ · וכן להפך
אם נאמר זה האדם הוא רע המזג · ונבין
שבכל אקליס אשר ימצא יהיה רע המזג
יתחייב שאדם המזוג יהיה מזוג בכל
מקום שימצא וזה סכלות יען שאדם המזוג
באקליס הראשון יהיה כל כך רע המזג
באקליס השביעי עד שבקושי ישאר שם
בחיים : ובענין זה אם נאמר זה האדם
הוא מזוג ונבין בכללות ולא בערך אשר
הוא בו יתחייב שכל מי שיש בו התלהבות
המעיים מרוב החמימות שבאקליס הראשון
כמו כן יקרא מזוג בערך השביעי יען
שאלו היה שם תכף היה מתרפא ומכבה
חמימותו ויקרא מזוג ולזה נוכל לומר על
כל נוף מזוג הוא או בלתי מזוג הוא
בערך טבע האדם שבאותו אקליס : וגם
יהיה אפשר שימצאו אנשים מזוגים מאד
בכל נוף ועתה נאמר שכל אקליס אשר בו
ישוב אפשר שיכונה מזוג :

ואחר שביארנו הסברות והספקות
נוכל לומ׳ שכל א׳ מהפילוסופי׳
והרופאים הנזכרים טעמו ונמוקו עמו ·
המשל בזה שאמר גאלינוס 3 על פרקי
אבוקראט 13 שכל האקלימים בערך
האנשים שבו יכולים להיות מזוגים חוץ
מאקלימים המופלגים בקרירות או בחמימות
והן רחוקים משפת הים · כוונתנו
שבמקומות הקרים או החמים אם לחוף

עשרה מעלות בכדור הארצי ואם נכפלם 360 (כי כך הם כעגול אחד ככדור השמים) ויהיו 5400 פרסאות בערך עגול היותר גדול שבכדור הארצי :

פרק רביעי במספר האקלימי' ובאורך ימיהם ובטבע האויר בכל אקלים שבו יודעו מזגי המין האנושי ושאר בעלי חיים דבר הצריך לרופא :

אחרי שסיימתי לדבר במדידת הארץ בפרק שלפני זה נדבני לבי לדבר באופן השתנות האקלימים (ובלשון הקודש כנף) והגבולים והמדינות · והנה צריך אתה לדעת שחכמי קדם היו חולקי' כדור הארץ לחמשה קוים והיו חושבים ששלשה קוים הם בלתי ישוב והנה חלק אחד הנקרא זונא טורידה (ר"ל רצועה הנרכת) ושני חלקים זונא פריגידה (ר"ל רצועות הקרים) והנה תחת הקוטבים ואומרים שכל הישוב אינו אלא בשני קוים או רצועות הממוזגים והנם מובדלים לשבע אקלימים והוא שטח הארץ אשר יסוגר בשני קוים ישרי' ויוסיף באריכות היום בכל אקלים חצי שעה ויותר :

א **האקלים** הא' נקרא דיאמירואיש לפי שילך דרך אי מירוא"ש ויוכללו בו מקומות רבים מחלק אראבי"שטאן והעיר הגדולה ג"ואה והרבה מקומות לאין מספר ושמה היום היותר ארוך הוא משלש עשרה שעות :

(היא עיר מלכות שבא)

ב האקלים השני נקרא דיאשי"ניש · והם גיטולי · פריטום וחלק גדול מארץ צינא ואורך היום הארוך שלש עשרה שעות והצי :

ג האקלים השלישי נקרא דיאליכסאנדרוש כי ילך דרך אלוקסאנדריאה של מצרים ופרס והיום הארוך ארבע עשרה שעות :

ד האקלים הרביעי נקרא דיאתרוד"וש כי יעבור דרך רודוס וציפריש וכל ארץ יון קנדיאה וקואו"ט (מקום של אבוקרט) ומיום הארוך י"ד שעות והצי ·

ה האקלים החמישי נקרא דיארו"מוס כי יעבור דרך רומי · אספניא · והצי חלק של איטליא וקושטנדינה והיום היותר ארוך חמש עשרה שעות :

ו האקלים הששי נקרא דיאפונטוס כי יעבור דרך ים פונטיקום והוא לומברדיאה · וויניציא · הונגריאה · וחלק גדול מצרפת · והיום הארוך חמש עשרה שעות והצי :

ז האקלים השביעי נקרא דיאבוריסט"ניש · והוא גירמאניאה הגבוה · פולוניא' והחלק גדול מארץ מושקוב"יאה · והיום הארוך יגיע עד ששה עשר שעות ורביע שעה · בענין זה תמצא בזוהר פ' בראשית דף מ"ה וז"ל שבע ארצות אינון דא לעילא מן דא ואינון ארץ אדמה ארקא גיא נשיה ציה תבל ותבל לעילא מכלהון דכתיב והוא ישפוט תבל בצדק · ע"ש ·

ח וזולת אלה שבעה האקלימים הנזכרים הגם שנמצאים הרבה מקומות וארצות עכ"ז אינם נחשבים לרוע ומיעוט ישובם ולבד ארצות אלה אשר אורך ימיהם יגיע עד ששה עשר שעות וחצי ישוב ששטה היום הארוך ג' חדשים כמו שהוא בגבול נוב"ה זימבלה אשר בגובה שמונים ושנים מעלות :

ט **ועתה** אחר שנתבאר הכל באר היטב יבא השואל לשאול מי הוא זה ואיזה הוא האקלים היותר משובח ומזוג מכל אלה השבעה הנזכרים · אבן י סנה סובר שבקו משורה היום במקום שיתחיל האקלים הראשון והוא (זונא טורידא) שם הוא הישוב היותר מזוג והיכולת בידו לתת טעם ומופת על דבריו · הטעם יא לפי שתוקף החום המושל בנו בימי הקיץ אינו מפני גודל מהירות ומישור השמש אך מדרך השמש · והראיה עז שבימי הקיץ יב נרגיש תוקף החום בשעת העשרים או עשרים ואחת יותר מאשר נרגש בשעת שש עשרה אשר באותו הזמן עורף ביושר על אקלים שלנו : וכמו כן יותר מורגש יג

הק"בה אין שכינתו של כבודו לדבר עמי כשהייתי אלא עשו לי משכן וכשארצה לדבר עמם אדבר מתוך המשכן שה"ל וכבואו משה אל אהל מועד לדבר אתו הרי דהמקדש
והמשכן משום צניעות כתיבתו ועוד
הקדוש ברוך הוא שאני
מבקש לדבר עמו
בצנעה :

בקצרה סדר הבריאה כמו שדרשו רז"ל על הפסוק ה' בחכמה יסד ארץ אמר ר' אלעזר בחכמה ברא הק"בה את העולם ביום א' ברא את השמים מלמעלה · וארץ מלמטה · בשני ברא רקיע מלמעלה · בשלישי יקוו המים מלמטה· ברביעי יהי מאורות מלמעלה · בחמישי ישרצו המים מלמטה · נשתייר יום ששי אמר הק"בה אם אני בורא את האדם מלמעלה הארץ מתרגזת ואם מלמטה השמים מתרגזים מה עשה הק"בה ברא גופו מלמטה ונשמתו מלמעל' הוי ה' בחכמה יסד ארץ :

דברי פי חכם חן ישק שפתי ישנים א"ט הרב נ"ע · עיין בדרושו דף מ"ז · ותמצא קורת רוח :

פרק שלושי ידבר בכמות ואיכות ומרידות עולם התחתון :

לדעת כמות העולם צריכים אנו לשלש חקירות ·

החקירה הראשונה האם עולם שלנו הוא מוגבל ואם לאו ·

החקירה השנית אחרי שיש לו גבול איך צורתו ·

החקירה השלישית עד כמה יגיע תחומו וגבולו :

התשובה על החקירה הראשונה שהעולם הוא מוגבל ובעל תכלית כי כל בלתי בעל תכלית אינו מקבל צורה · ואולם עולם שלנו הוא בעל צורה ונמשך מזה שיהיה בעל תכלית · אך אל תרמה בשכלך שאין שטח חוץ לעולם שלנו כי די לנו להאמין שיש שטח דמיוני כדעת הפילוסופים והתוכנים :

תשובה על השנית שעולם שלנו הוא כדורי יען שכל דבר המוקף מכל רוחותיו ראוי שיהיה כדורי · וכבר ידוע שעולם הזה נתלה בקערירות השמים המקיפים אותו מכל צדדיו ויולד מזה שהוא כדורי · וא"ת מנין שהשמים הם כדוריים וזה יתברר ע' כמה מופתים · המופת הראשון לפי שהצורה היותר נאה לגופים הגדולי' היא כדורית כדברי התוכנים· המופת השני לפי שהככבים הקיימים בהיותם על קדקדינו או על אופק הארץ או בצד אחת תמיד יש להם רווח אחד ממרחק הארץ : המופת השלישי לפי שהכלים העשויים להוברי שמים וההוזים בככבים (כמו כדור התוכניי · אשטרולאב והורולוגיא) והרומים לאלה אשר לוקחים בהם התוכנים גובה ומרחק מצב הככבים ותנועתם כלם יתנו עדיהן ששמים וככבי' כדורים הם · המופת הרביעי כי בלילות המאירות נראים לנו השמים בכיפה ממש לפי שהם כדוריים א"כ בודאי עולם שלנו המסובב מהם כדורי הוא :

תשובה על החקירה השלישית נאמר שכמות העולם שלנו גדול הוא למאד אבל אינו מחוסר מדה ועל תתמה כי אם יתמלא העולם חול היותר קטן מהארץ עד רום רקיע עם כל זה ימצא בו חשבון וכמו שיתבאר ע' ההקדמו' המונחו' לכל החפץ לדעת · א' יתן אל לבו או השעורים ויאמין שאצבע האדם מקבל ברוחב שלו ארבעים גרעיני שומשמין : הב' שהגרעין של שומשמין מחזיק 10000 גרעיני חול מהיותר קטנים · השלישית שהמיל מחזיק 100000 אצבעות : הרביעית שאלכסון ארץ מחזיק 10000 מיל · החמשית שאלכסון כיפת השמים מחזיק 1000000 אלכסוני ארץ : אמר המחבר כבר ידוע לתוכנים ולמהנדסים שכל מעלה בכדור השמימי היא נגד ד"מ"ש

ולר' יאושע דאמר בכ"ה באדר נברא העולם ובכ"ח בו נתלו המאורות בתחלת ליל רביעי ושמשו יהדר בחלון אחד ט' שעות תר"כב חלקי' (אמר המחבר כתבו הגאונים שמסורת בידינו מאבותינו שחמה ולבנה נבראו בתחלת ליל ד' בסוף חדש אדר וא"כ הוא תהיה סברת ר' יאושע יותר אמיתית) ואז קטרגה הלבנה והיתה נזופה ז' ימים מעת לערת כדין ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים וכו' · ואז נתהדשה אם כן היה מולד תשרי שאחר ניסן זט תרמ"ב חלקים ועתה שים אחור של חצי שנה מזט תרמ"ב וישאר לך בהר"ד אמא בין לר' אליעזר ובין לר' יאושע מולד תשרי של תוהו היה בה"רד ·

הספק השלישי האם הקב"ה ברא הכל בפעם אחד או בהרבה פעמים בריוח בנתים · הגם שאן מקום לשאלה זו אחרי שהתנוקות של בית רבן יודעים שבעשרה מאמרות נברא העולם עכז צריך להשיב לשואל דרך חכמה · ונשיב בקצרה

מלא הוא לפי סברא שלך כמו שהוא מקרא מלא לפי סברא שלו · והשיב מפני ששמעתי בלחישה יתבאר ע"פ מדרש רבה פ' ס"ח וילן שם כי בא השמש מלמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתו כדי לדבר עם הצדיק אוהבו בצנעה משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים אמר המלך כבו הנרות שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה כך השקיע הקב"ה חמה לדבר עם יעקב בצנעה וכו' · ובזה יובן שהוצרך לומר בלחישה משום דקשיא ליה אעיקרא דמילתא איך נוכל לומר דמשום רשעים גנז שלא ישתמשו והרי ביעקב שלא נאמר ויבא השמש אלא כי בא השמש בע"כ פירושו כי בא השמש ושם לא שייך לומר משום רשעתו ח"ו סילק האור מלפניו ובע"כ צריך לומר משום לדבר עמו בצנעה וזהו מפני ששמעתי גבי אור דסילוקו גבי דיבור ולחישה בסוד ובצנעה ולכן הוכרחתי לאמר לך גם כן בדרך סוד בלחישה כדי שתבין ששם בא השמש כדי לדבר עמו בצנעה ולחישה עם יעקב דאו לא אמרתי לך בלחישה היה קשה לך למה סילק הקב"ה האור מן יעקב והיה מכזיב ענין זה דגניזת האור אבל עכשיו שאמרתי לך בלחישה אתי שפיר דגבי יעקב סילק האור משום לחישה ובצנעה אבל האור הראשון נגנז משום רשעים כדלעיל והאורה דעכשיו דמשום שנתעטף הקב"ה ופי' עוטה אור למה כדאית ליה ולמר כדאית ליה ועל זה אמר רבי ברכיה אלולי שדרשוהו ר"ו ברכים וכו' ר"ל לו יהיה כדצריך דהוכל הפסוק עוטה אור שני פירושים בין דהוא בלא טעם כמו ראובן הרב שמעון מכל מקום מהיכי תיתי לפרש פירוש רחוק מן הדעת שהקב"ה כביכול עוטה אור עצמו כאלו הוא בעל גבול ומתקומם במקום ח"ו ודבר זה א"א לאומרו אולי שדרשה ר"ו ברכים כי הוא אומר וחיזק פירוש זה ועשה לו עמודים והוא במ"ש שם במדרש פ' ס"ח א"ר יצחק מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונה של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב ה' מעון אתה הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו ע"כ · וא"כ הגע עצמך כיון דפסוק מעונה אלקי קדם גם כן מלת טעם הוצרך הכתוב לכתוב מיעוט כהדוא ה' מעון אתה ולולי המעוט הייתי מפרש עולמו מעונו אעפ"י שאנחנו מודים שאין הקב"ה בעל גבול וא"כ גם בפסוק עוטה אור אפשר לומר שהקב"ה עוטה עצמו מן האור כיון דשם ליכא מיעוטא להורות לנו שהוא עוטה את האור כברתק ולא האור עוטהו · אמר עוד מקמי כן מאי הוו ר"ל אותן רבים אשר בזאות מדרשת ר' יצחק ובחה דעתם מן התמיה דסוף המאמר ובי שייך גבי יתברך עטיפה וגבול במה נחה דעתם מן התמיה איך נאמר דגבי ית' מסלק את האור כדי לדבר עם אוהבו בצנעה ומאי היו אומרין לזה א"ר יצחק ממקום ב"ה נבראת האורה דאלולי שדרש ר"ו ברכים לא היה אפשר לאמרה דאיך נאמר גבי יתברך יותר צניעות באור מהחשך והרי לפניו חשכה כאורה אבל משדרשה ר"ו דממקום ב"ה נבראת האורה כבין דמה שהשקיע הקב"ה גלגל חמה אז שלא בעונתו היה משום דלא הוצרך אלא משום דזה היה במקום ב"ה וכמ"ש מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלדים וגו' ושם מקור האורה דמשם נבראת ומה שתלה הטעם בצניעות אין רצונו לומר ולתלות הצניעות בסילוק זה במקום ההוא היה רצונו לדבר עמו משום שהוא מקום צניעות והוא עפ"י מדרש בשא כר' ז"ב רמז ע"כ וזה לשונו ד"א אפיריון זה המשכן א"ר יהודה ב"ר סימון מל"הד למלך בשר ודם שהיה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר מדאי כל זמן שהיתה קטנה היה מדבר עמה בפרהסיא כיון שהגדילה אמר המלך אין זה כבודה של בתי לדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לי אפפליון שכשאבקש לדבר עמה מן אפפליון ולפנים כך כשראה הקב"ה ישראל במצרים היו נערים שנא' כי נער ישראל ואוהבהו ראה אותם על הים מדבר עמם שנא' ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו' · כיון שקבלו התורה ונעשו אומה שלמה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע · אמר

שעורת · אמנם אליבא דרבי אליעזר הנזכר פרתח הפרק בכ"ה באלול נברא העולם ביום א' ובכ"ח בו נתלו המאורות בתחלרת ליל ד' אבל האור לא נברא מכח ﬡ הפועל כי אם ג' שעות על היום ומפני נזיפתה של לבנה שקטרגה נתמעטה עד יום ו' י"ד שעות בו נתהדשה ועמד אדם הראשון וקדשה ומאותו היום מתחילין למנות הילוך הלבנה ולכן קראו ו' י"ד ולפי שאמרו רז"ל יום אחד בשנה חשוב שנה אנו מיתרים הילוך המאורות שנה שלמה ומונין מתשרי קודם הבריאה שהיה ראוי להיות בהר"ד ותדע לך שהוא כן שים בט"ו ר"ד שהוא אחור משנה פשוטה ותמצא מולד תשרי שעבר בה"רד או גרע ד"ח תק"עו מן ו' י"ד וישאר לך בהר"ד: ולר'

בעל אגדה יותר מוולת שאר החכמים קשה למה דוקא של ממנו זו ולא אחרת : ב' מה זה שאמר הלא מקרא מלא הוא דקשה אם הבין מפסוק פשוטו למה שאל ממנו מהיכן נבראת האורה · ג' איך דחה קושיתו בגילוי דחיטתא והשיב בשם ששמעתי בלחישה כך אמרתי לך בלחישה דאין זה בירור התמיה והרי מקרא מלא הוא ואתה אמרת לו בלחישה · ואם על רבו קשה למה אמר בלחישה והלא מקרא מלא הוא · ד' מה שאמר אילולי דרשה ר' יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה · ה' דברים של כתומים הם שאמר שדרשה ברבים ולא פירש מה שדרש ברבים ועל מאי קאי · ולהבין מדרש זה ולפתוח שעריו נקדים · יו"ם שם מיד אחר זה שהאורה שנבראת בששת ימי בראשית נגנזה לצדיקים לע"ל כיון שהביט הקב"ה בדור אנוש ודור הפלגה ודור המבול וראה שאין העולם כדאי להשתמש בו וכו' · וגם עוד וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל · רבנן אמרי הבדילו לצדיקים לע"ל וכו' · א"ר ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם ר' יוחנן ורשב"ל ויבדל הבדלה ממש משל למלך שהיה לו שני אסטרטיגין אחד שולט ביום ואחד שולט בלילה והיו שניהם מקנטרים זה עם זה · זה אומר אני שולט ביום וזה אומר ביום אני שולט קרא המלך לראשון וא"ל פלוני יום תהא תחומך וכן לשני ואמר לילה תהא תחומך כך קרא הקב"ה ליום ויקרא אלהים לאור יום א"ל יום תהא תחומך וכן לשני ואמר לילה תהא תחומך שנא' ולחשך קרא לילה וכו' ורש"י ז"ל כתב כפי התורה בו"ל וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אף בזה צריכין לדברי אגדה ראהו שאינם כדאי להשתמש בו והבדילו לצדיקים לע"ל ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה ע"כ · הנה עיניכו הרואות כי רש"י מחזיק פירוש זה דגנזו לצדיקים לע"ל וזה הפי' של אין זה נאה להשתמש בערבוביא מחזיק לפשוטו · וכזה יובן מ"ש לפי ששמעתי שאתה בעל אגדה וכו' ר"ל פשיטא לי מאי שאין בעל אגדה לא קשה כלום מהיכן נבראת האורה דמאי קשיא ליה ועוד מאי מהיכן נבראו שמים וארץ וכל צבאם הרי בששת ימי בראשית נברא הכל וגם האורה כמו"ש ומ"ש קרא וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל הוי פירושו כפי פשוטו דלעיל · אבל למי שהוא בעל אגדה ומפרש לעיל ויבדל שהבדילו לצדיקים לע"ל וא"כ קשיא מהיכן נבראת האור שאנו משתמשים בו ביום שהרי האור שנברא בששת ימי בראשית נגנז לצדיקים לעתיד לבא ואם כן האורה של היום מהיכן נבראת · והשיב מלמד שנתעטף הקב"ה כלומר האורה של עכשיו הוא כוללת מאורה של מעלה וכדאיתא במדרש ואמרה לו בלחישה · להבין זה נקדים ונראה עם מי אנחנו מתעסקים דהרי השואל הזה היה ר' שמעון בן יהוצדק שהוא רבו של ר' יוחנן כדאיתא בספר יוחסין בי"ד ב"ד וגדולי עולם שדרשו לעיל שהבדלה ממש וכו' הם רבי יוחנן ורשב"ל · וא"כ איכו רחוק מן הדעת כדאמר שר"ש בן יהוצדק ס"ל ג"כ כרבי יוחנן תלמידו ורשב"ל שהבדלה ממש · ורז"ל קאי כשיטה' דרבן · ומעבשיו נקדו' מאמר במגלה לר"ש בן לקיש גופו כר"מ נדרים. דה"מ ע"ב מאי דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו' אמר אביו שמע מינה הא' חינרא דיומא מסי ופליגא דר"ש בן לקיש דאמר רשב"ל אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה וכו' · וכזה יובן דלמ"ד מלמד שנתעטף הקב"ה וכו' פי' של עוטה אור דהקב"ה כביכול עוטה עצמו מן האורה אבל אדרשב"ל דס"ל כפשוטו צ"ל דלדידיה פי' של עוטה אור ר"ל עוטה את האור כלומר שעשה לאור נרתק ועוטה אותו כשלמה ולעתיד יוציא החמה מנרתקה דהרי עוטה אור כשלמה בלו מלת הטעם ואיכא לפרושי הכי ואיכא לפרושי הכי כמו ראובן הרג שמעון · א"כ בדין תמה עליו מקרא מלא הוא כלומר למה אתה משים במחשך מעשיך ואומר בלחישה והרי לדידך יש לפרשו עוטה אור רוצה לומר הקדוש ברוך הוא עוטה אור לעצמו כביכול כמו שיש לפרש לדידי שאני סובר כר' ור"ל ויבדל כפשוטו · ופירש הפסוק שעוטה את האור ואין לבקרא אהת הברעה יותר מאמרת ואם כן למה אתה כום ואומר דבריך בלחישה והרי מקרא

וכחמור וכסוס בפרד אין הבין אלא לקטני ארץ · כמו הדבורה והעכביש והנמלה קטני ארץ כי בעיני הבורא יתברך שוים במהתם :

החמישית ויעידו לנו שנים עדים נאמנים שמן הנמנע היות ישוב באחד באותן הכדורים יען שכדור השמש מרוב חומו או כדור שבתאי מרוב קרירותיו אינם מסוגלים לישוב בני אדם ושאר בעלי חיים בשום פנים · והוכחנו לומר שדווקא כדור הארץ בלבד עשוי לדירת בני האדם ולא לזולתו וזהוא כולל שאר כדורי העולם וכלם יהיו נקראים בפי כל אדם בשם עולם ודי בזה :

פרק שני יחקור באיזה זמן ובאיזה יום ובאיזה חלק נברא העולם ואם בפעמים הרבה ומהיכן נברא האור ובצדו דרוש נאה מכתבי א"מ הרב זצל :

בגמרא תניא ר' אליעזר אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי וגו' · איזה חדש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה היה וירדו גשמים עליהם וצמחו שנאמר ואד יעלה מן הארץ וגו' · רבי יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה פרי איזה חדש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן · ואותו פרק זמן שהוה בהמה ועוף שמזדווגין זה עם זה שנאמר לבשו כרים הצאן וגו' · ואידך נמי הכתיב עץ פרי ההוא כר' יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי כל מעשה בראשית בקומתן נבראו לדעתן נבראו לצביונן נבראו · שנא' ויכולו השמים והארץ וכל צבא' אל תקרי צבאם אלא צביונם · עכ"ל הגמרא :

אמר המחבר מחלוקות לא לבד נמצאו בין חכמי התלמוד אלא ג"כ בין חכמי האומות זה אומר בכה וזה אומר בכה · אמנם היותר מוסכם אצל התוכנים שהעולם נברא בניסן ר"ל בסוף מרציו שהוא בקו השוה האביבי · ויפלו על זה כמה ספקות :

הספק הראשון מאין להם שהעולם נברא בכ"ה מרציום · ויש להם ב' תשובות :

התשובה הראשונ' כי מאז החלו אבותינו לספור השנה היו מונין מניסן ·

התשובה השנית (מסכמת עם ר' יהושע הנזכר) שהסברא נותנת שהקב"ה ברא ברצונו הטוב את העולם במבחר הזמנים וזהו באביב שהארץ תוציא כל מיני עשבים · והשושנ' תתאדם והנרד נותן ריחו ופרח פרח שושן והחבצלת יציץ ציץ וגמול שקדי' :

הספק השני באיזה יום ובאיזו שעה ובאיזה חלק מחלקי השמים ומהיכן נברא האורה להבדיל בין יום ובין לילה · האצטגנינים וחוקרי השמים אומרים שבראש טלה קדמה הבריאה כי אז היתה קו השוה ואחר י"ב שעות

מכתבי א"מ הרב ז"ל העתקתי דרוש זה וספקים ישן ·

בבראשית רבה פרשת ג' ר' שמעון בן יהוצדק שאל לרשב"נ א"ל מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה א"ל מלמד שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבהיק את זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו · אמרה לו בלחישה · א"ל מקרא מלא הוא עוטה אור כשלמה ואת אומרת לי בלחישה א"ל כשם ששמעתי בלחישה כך אמרתי לך בלחישה · א"ר ברכיה אלולא דדרשה רבי יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה מקמי כן מה הוו אמרין רבי ברכיה בשם רבי יצחק אמר ממקום בית המקדש נבראת האורה הדא הוא דכתיב והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו ואין כבודו אלא בית המקדש כמה דאת אמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וכו' ככר נתקבלו מפרשים ושלמים וכן רבים בקושי מדרש זה ועונש סתומתו · א' מה שייכות לשאלה זו דוקא מהיכן נבראת האורה לבעל אגדה דוקא ולא לזולתו מהחכמים או אם מצא חן בעיניו

בעל

שהכבבים הקיימי׳ של המערכה הראשונה (וגם השמש שהוא מהכבבים הנבוכים) שהם גרולים במרתם מאה פעמים ויותר מן כרור הארץ · והמערכה השנית תשעי׳ פעמים והמערכה השלישית שבעים ושבעה והמערכה הרביעית חמשים וארבע והמערכ׳ החמשית שלשים וששה והמערכה הששית שמנה עשר · וכב״הנ בככבים הנבוכים יען שכמורת שבתי אחר ועשרים פעמים עורף על הארץ וצדק ארבע׳ עשר פעמים (אך סותר הככובי׳ פקותים הם מן הארץ אבל גדולי׳ למאד) ועתה נאמר מאחר שהארץ הקטנה מכל כבבי מרום ניתן בה ארם ובעלי חיים וגשמיים נפרדי׳ · שאר כרורי עולם הגדולים מן הארץ כמה וכמה פעמים לא כ״ש שיהיו בתוכם בעלי חיים ושאר גשמים נפרדים וממין האנושי שונים ומשונים וא׳ תתמה הלא אתה מוצא בני אדם קצה בהודו וכוש שיפול ספק אם הם ממין האנושי שבשאר חלקי הארץ עבור השתנות צורתם :

השנית יתכן שבדבוי כרורי העולם אשר ברא ארים לעשות · לא ימצא א׳ כדור אחד והוא במה שאנו ושאר בעלי חיים דרים בתוכו וגם זה הקטן שבכלם ונרמה בעינינו ליער גרול שאין בו א׳ קן צפור אחד או כשרה רהבה מאר ואין בתלמיה צומחת א׳ שבולת אחת :

השלישית ראו להבין ולרעת על מה נבראו הככבים הגרולי׳ אחרי שאין בהם שום בריה ומה פעולתם :

הרביעית טעם נכון להקירתנו והוא לקוח מהלבנה יען שכפי עדות התוכנים המובהקי׳ נראים בתוכה כתמים וע״י השפופרת מוהשים לעיני כלם הרים הרמים והגבעות · עמוקות ויערות וימים וכל זה למה אלא בודאי בשביל הדרים בתוכה :

עיין ברבור ...ים דף ע״ג ורנה מעיד על זה כי מעיין התום

החמישית ראיה לקוחה מן החוזים האחרונים הכותבים טבע הככבים והם אומרי׳ שהגשמים השמימיים מורכבים מחומר וצורה ומיסודות ארבעה כמו הכדור שלנו · ועוד אמרו שכל ככב מיוסר בתוך אויר המקיפו ויש לו מרכז וע״י ישתנה ויעשה שנוי באויר וכמעט לא יהיה לו הפרש מאטמושפירה הארצי ואם כך יהיה שהם גשמיים רקנים ובלתי ישוב מה תכליתם · ועוד שאין התנוע׳ הקפית והיומית שלהם יעכב להרהים בתוכה יען שכפי רעת קופירניקוס וסיעתו כרור שלנו יהפך עצמו ויתנועע סביב השמש :

התשובות על החקירות האלה כפי דת תורתנו שאי אפשר שימצא עולם אחר זולת עולם שלנו

והוא מכמה טעמים וראיות · הראיה הראשונה יען שהקב״ה ברא המאורות והככבים להאיר בלילה ולאותות ולמועדים והלק להם כבוד יותר מהיותם מושב האדם ובעלי חיים כמו שנאמ׳ נותן שמש לאור יומם חקות ירח וככבים לאור לילה אם ימושו החקים מאלה מלפני נאם ה׳ וגו׳ :

עיין בספר עקרים

השנית המפורסמות אינן צריכות ראיה אחרי שהפסוק מעיר היות שרשנו מארם הראשון כמ״ש ויהי כי החל האדם לרוב על פני וגו׳ · וזה אין שייך לומר בשאר בני אדם הדרים באיזה כדור עולם אחר · וגם לא נוכל לומר שהם מועתקים מכדור הארץ שלנו לשאר כרורי העולם כי נמנע הוא ויוכח מזה שלא ימצא ישוב בני ארם בשום כרור מכרורי הארץ זולת כרור שלנו · וכמו כן לא ימצא בהם בעלי חיים הנבראים בשביל הארם אשר על פני הארמ׳ כמ״שה כי שא׳ נא לימים ראשונים וגו׳ :

השלישית הלא דוד המלך ע״ה השיב על חקירה זאת באמרו השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני ארם · ועוד בפסוק וינחם ה׳ כי עשה את האדם וייצר ה׳ אקי׳ מן הארמה כל חיה וגו׳ :

הרביעית א׳ תתמה איך לא נתנה הישוב כי אם להקטן שבכדורי העולם הלא אתה מוצא שהקב״ה הניח הרים גבנונים וירד על הר סיני ליתן התורה ואף לא ניתנה התורה והחכמה לגדולי קומה ומצב באמרם חז״ל כל ארוך שוטה · וכמו כן לא לבעלי חיים גדולי תכמורת כשור וכחמור

שאינו מאמין בבריאה המחודשת לא די שהוא עובר על כל המצות שבתורה אלא שיותר גרוע בעינינו מן הפחות שבכל בעלי הדעות · אך אמנם אם ישאל השואל ויחקור אחר שלש אלה החקירות מה נאמר ומה נדבר ·

החקירה הראשונ׳ האם קדם לעולם הזה עולם אחר ולפניו אחר עד לאין תכלית :

והחקירה השנית אחר שיחריב הקב״ה עולם הזה יתכן שיברא עולם אחר ואחריו אחר כי לקב״הו יש בחירה ורצון וכח לעשות ולשנות : (עיין בספר יש כסי׳ ע׳ דף ז״ב) ·

החקירה השלישית האם נמצאים עולמות אחרים זולת עולם שלנו :

(עיין בספר העקרים) דף ק״ו וזה לשונו · מתירא אני שלא יאמרו שיש עולמות אחרים · (ועיין בספר יש

התשובות על אלה החקירות רבות הנה אמנם היותר נכון לאהבת הקצור אביא דעת הפילוסופים הקדמונים יש מי שסובר שהעולם השפל הזה לא נתהוה ולא נתחדש אלא פעם אחת ושהיתה הויתו בתנועת הגרמים השמיימיים שהיו קרומים אצלו וזהו דעת אנאכשא גורוש וסיעתו : ויש כת אחרת הסוברת שהעולם נתחדש ונתהוה פעמים אין תכלית להם וגם עמד בין החדושים זמני׳ אין תכלית להם וזהו דעת של אבן דקלים וגם אנשי הודו החוזים בככבים בעלי הסבוב מזה הדעת של אבן דקלים היו ושמו הזמן בין חדוש לחדוש בהפלגות עצומות מרבוי השנים במה שאין צורך להאריך כי כבר כתבתי מזה הענין בשאר מקומות · (עיין בספר מגלת המגלה ר׳ אברהם בר חייא ז״ל ·

אמר המחבר

לא נעלם מעיני החכמים שלא בלבד מחלוקות אלו נמצאו בין חכמי האומות אלא אף בין חכמנו ז״ל בהאי מאמר דר׳ יאודה בר סימון שהיה סדר זמנים קודם לכן ומאמר ר׳ אבהו שהיה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הניין לי אינון לא הניין לי ובמקום אחר נחלקו ר׳ יאודה ור׳ נחמיא אם האור נברא תחלה אם העולם נברא תחלה · והנה דעת ר׳ יאודה בר סימון באמרו שהיה סדר זמנים יהיה כדעת אנכסג״ורוס · ודעת ר׳ אבהו באמרו שהי׳ בונה עולמות ומחריבן כדעת אבן דקלי׳ והנה בעיני הרב המורה תהיה סברא השנית יותר מגונה מהראשונה עם היותה שמכחיש דעת הקדמות ומקיים דעת החדוש · ולא כדעת אנכסגורוס · ואבן דקלים המורים על התחדשות העולם היסודי דוקא · אבל שניהם הסכימו היות הכדור המקיף קדמון ומתנועע ומה שבתוך הכדור מחודש וזה כפירה בחוק התור׳ שהעידה פעמים רבות על בריאת הגרמים השמימיים ועל בריאת המאורות בפירוש שמש וירח וכוכבי׳ כמו שזכר בפ׳ יהי מאורות ואמר בכלל ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ואמר כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ והנביא ישעיא אמר על המאורות בפרט שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה · ודוד אמ׳ כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר כוננת · השמים מספרי׳ כבוד אל וגו׳ וכמה כתובים אחרים באו בתורה ובנביאים ובכתובים יעידון יגידון שהיו הגרמים השמימיים והמאורות והמלאכים הרוחניים מכלל הנבראים ויומשך מזה שכל הרוצה להפריש כדור המקיף מן אשר בתוך הכדור וליחס לו הקדמות אין בפיחו נכונה קרבם הוות לא בחר ה׳ באה · אמנם אם נחקור חקירה שלישית והיא אם יש עולם אחר זולת שלנו · המשל בזה האם הככבים הנבוכים וכיוצא בהם ושאר ככבי מרום עולים במספר עולמות ושיהיו בהם גשמי׳ נפרדים וטבעים נבדלים ואנשים שונים ומשונים ואם לאו :

חקירה זאת נבנית על כמה עמודים חזקים בל ימוטו :

העמוד הראשון כבר בחון להתוכן המופלא טיקו במופת חותך שהככבים

חלק שלישי

והוא

עולם התחתון :

חוקר במהות ואיכות · וכמות העולם המחודש · ההוה
וההפסד · ויספר מספר האקלימים וכל המצוי
בתוכם · בבעל חי מרבר ובלתי מרבר
ברומם · ובצומח ובכל
ענינים נפלאים
שבהם :

הקדמה לספר עולם השפל

בְּשֵׁם יוֹצֵר הַכֹּל וְאוֹרוֹת מְאוֹפֶל · אֲבָאֵר מַה שֶׁיֵּשׁ בְּעוֹלָם הַשָּׁפֵל :
וְכָל מָה שֶׁתַּחַת לְגַלְגַּל הַלְּבָנָה · וּמָה שֶׁבָּרָא אֵל בְּטוֹבַת כַּוָּנָה :
נְהָרוֹת גַּם יַמִּים וְהָרִים וּגְבָעוֹת · וְגַם הַמַּחְצָבִים אֲשֶׁר בָּם נוֹדָעוֹת :
וְכָל הַנִּמְצָאוֹת בְּמִינֵיהֶן עוֹמְדוֹת · בְּאִישֵׁיהֶם הֹוֹוֹת אֲבָל הֵן נִפְסָדוֹת :

פרק ראשון יחקור אם לעולם הזה קדמוהו עולמות הרבה · אם אחר החרבה ושממה הק"בה יברא עוד עולמות אחרים · ואם המצא ימצאו עכשיו עולמות זולת זה :

אמר טוביה הכהן כמעט אין בזמננו בכל האומות מי שיאמין בקדמות העולם לא שהכל מורים בחדושו וביותר אנחנו עם קודש אשר בחר בנו אל יתברך ונתן לנו תורת אמת וקדם לנו ידיעה זו קודם כל המצות לפיכך כל שאינו

פעם גדולים ובעלי זויות ופעם קטני הערה ועגוליות · ונשיב כשיורד מן המקומות העליונים ד"ל מן גבול האמצעי ויתעכב זמן רב באויר אז יהיה גדול וקטן הכמות משא"כ כשירד מגבגינות גבול התחתון הקרוב לנו יקרה הלוף זה כי לא יתעכב עד שתתעגל ומפני זה נשאר בעלי זויות וגדול הכמות · (ה) מרוע הברד הנופל על הארץ תכף נמס לפי שעל הרוב הברד יורד ביום ובקיץ מטעם הנ"ל ואז קרקע הארץ חם בטבעו · אמנם אם יפול במקום צל ישהה הרבה ברמותו ·

פרק אחד ושלשים · מדבר בטל ובכפור ובקרח :

הטל והכפור אינם אלא אד הנקפא באויר הקרוב לארץ ובסבת הירח או בסבת השמש המושכים אותם מן הארץ ומבלתי יכולת להעלותם ונשארים בגבול הראשון ואם האויר ממוזג יתהוה ממנו טל · ואם יתקרר האויר ויקריש יתהפך לכפור : קרח יתהוה ממים הנקפים ונקרשים אבל אינם נעשים מקור החיצון לבד לא צריך להלקים עפריים וקטורים : מרוע לפעמים נמצאים אבעבועות בקרח · לפי שלפעמי' אויר החיצון נכנס לשם ופתאום נקפא בתוכו : באיזו תחבולה נוכל לעשות קרח בקיץ או בימות הגשמי' בבתי החורף · תשובה שפוך מים על גבי השלחן או לתוך איזה קערה ושים בתוכה איזה קנקן של בדיל מלא שלג המעורב במלח או נטרו"ם או וידרי'ול ואח"כ תניע המים אנה ואנה עם איזו חתיכת עץ ותראה איך יתהפכו המים לתבנית הקרח אפילו בבתי החורף החמים או בתוקף החום : טל זה אעפ"י שאנו מתפללים עליו וגם שהפסוקי' מזכירים בכמה מקומות ברכת הטל עכ"ז מעוטו יפה ורובו קשה כי גורם עפוש וכמה היזקות בעולם לולי שהשמש מיבש אותו ע"י נצוציו · וטבע הטל קר ולח לכן יזיק לכשבים ועזים האוכלי' מהעשבים

ברכות פרק אין עומדין יפה דרשוהו רז"ל מהות רטל והועליהי עש'

עריפת הטל כי גורם להם שלשול ומתים ולכן העוסק בבהמה דקה לא ישלח צאנו אל השדה קודם צאת השמש על הארץ וכל הרגיל לילך בבקר בבקר בין העשבי' מעריפת הטל נצטרע והביאו חכמי המחקר כמה ראיות על זה בספרים · וכל המרבה לשתות מימי הטל מכחיש בשרו : ויש נשים שמנות הרוחצים בשרותיהן במי הטל וגם שותין ממימיו ונעשות רזות : ויש כמה בעלי חיים הנזונים ממנו כי יש בו שמנונית וטעם דבש ופוק חזי מאי עמא דבר כשנולדים העורבי' אבותיהם מואסים ומורדים בם עבור לבנינות שבהם וזורקים אותם חוץ לקניהם ואז נזונים ועז אומר הפסוק נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו · וגם באיוב סי' ל"ח · מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו יתעו לבלי אוכל וגו' : מצאתי כתוב שקרח זך ונקי אם יש בעוביו שתי אצבעות סובל משא אדם א' · ואם בעוביו שלש אצבעות סובל רכב אחד ומזויין ואם יש ברחבו טפח ומחצה סובל מחנה אחת ואם ברחבו ד' טפחים סובל חיל שלם : ודע שהכפור יולד דוקא בחורף בתחלתו ובסופו רפי שאינו מקבץ חלקיו כי אם בסבת הקור :

ובגמרא עורבא בעי בני ואבני סתא שודיי ·

נשלם ספר עולם הגלגלים :
בעזרת העוזר דלים :
ומשפיל הרמים ·
והגדולים :

לנטות קו באלכסון וביותר נקלה יגיע אל הגשמים הגבוהים מן הנמוכים כנז׳ ה׳ איך יקרה כי לפעמים הזיעה מכלה כל כותלי החביות בלתי מנע היין לא שישאיר בכמותו ובמהותו הראשון וכן להפך שלפעמים הזיעה ימצוץ כל היין שבחביות ולא יניח טפה אחת ובלתי נזק החבית· התשובה הראשונה לפי שהזיעה מושך אליו כל ההומר הרבק והלח לכן בשרפת החביות הומר הלז ישאיר איזה לחות המגן עליו כדי שלא יזיל כדרך שקליפת הביצה התחתונה אשר בתוך קליפה העליונה אפי׳ אם תצלוף העליונה עדיין התחתונה קיימת ותגין על הביצה : הב׳ שהזיעה בכחו הגדול פורתח כל הורי החביות ומפלישם ומוצץ היינו עד תומו· מדוע לפעמים ישרוף כל שערות או בגדי הארם· לפי שלפעמים הלהב תפזר חלקיה ובשביל זה תשרוף גשמים המסוגלים לקבל האור בנקלה וכדברי קרטיזיוס יש בו טבע הגפרירת והשמן המסוגל להוסיף ברבר המקבל אש בהגעת קלה :

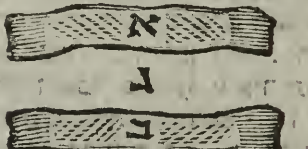
פרק תשעה ועשרים מדבר במהות השלג והקרח והטל :

השלג אינו אלא אד נקרש ונקפא באויר מפני הקרירות קורם שיתהפך לטפות הגשם ויש כאן כמה ספקות ותשובתם בצדם : הספק הראשון מדוע השלג היורד בתוקף הקור יהיה בכמות יותר קטן · לפי שהיובש בתוקף הקור מונע חלקי השלג מהתקבץ היטב ואפי׳ אם יתקבצו ויתדבקו בנקל יתפזרו עוד להלקים קטנים · (ב) איך יקרה שבאיזה מקומות יורד שלג אשר צבעו ארום · יש אומרים שבסבת הארים העולים מן הארץ אשר בבטנה צבע ארום (ג) מדוע קודם ירידת השלג יתרפה ויתחלש הקור · לפי שקודם ההתהפכות האד לשלג זורק מעליו כל חלקיו החמים ויורדים עלינו · (ד) איך יתואר השלג לתאר הככבים · לפי שחלקים הדקים המתקבצים מנהגם להתהוות בתמונה זאת וכן תראה בקרח הנולד ממים או מלח המתהוה ממי אפרי · (ה) איך הוא בזמן שהגשם יורד בבקעה אז ירד השלג על ההרים : ונשיב להיות ההרים קרובים יותר אל הגבול האויר האמצעי ומפני קרירותיו בנקל נקפאים האדים העולים שם ומתהוים שלג · (ו) מרוע בקיץ אינו יורד השלג בנקלה כמו הברד עם היות הברד הוייתו מן הקור המקפיא ויתכן להיותו בזמן שגוברת הקרירות ולא בזמן החום והדבר בהפך · ומשיבים כי בזמן החום יתקרב קר האויר בתוך העבי׳ כי החום גובר שהוא הפכו ושונאו ירדפהו ויברח הקור ויכנס בעב ויקפיא מה שבתוכו ויתהפכהו ברד וכן השלג יתהוה כל ימי הקיץ אבל בהגיעו אל אור תחתון מתמוסס ומתהפך לתמונת גשם · (ז) איך טומנים השלג בבורות כל ימי הקיץ ואינו נמס · נוהגים לכסותו בקש המוסיף ביבשות והארץ תוסיף בקרירות הקרח והשלג ויקפיא יותר · (ח) רבוי השלג מאד טוב הוא לשדות כי מרטיב אותם ומעבל האדמה ואינו מניח לעלות קיטוריה החמים כל ימי החורף · (ט) ודע שרבוי גורם היזק לעינים כי הלובן שבו מפזר מאד חלקי נצוצי הראות :

פרק שלשים · מדבר במהות והויית הברד :

ברד נעשה מטפות הגשמי׳ הנקפאי׳ בגבול האמצעי קודם ירידתם לגבול התחתון · (ב) למה לפעמים נמצאים בתוך הברד שערות ותבן · תשובה שהרוח או השמש ישאם למעל׳ עם האדים אל העננים וכשיורדים הטפות למטה אז באויר נקרשים ונקלעים בתוכם איזה שערות ותבן אשר עלו כבר עם האדים והיו לגשם אחד · ובזה נבין מדוע יורד הברד על הרוב בחום ובקיץ · (ג) מדוע לפעמים יורד הברד בבקעה והגשם בהרים · (ד) מדוע אין כמותם ומהותם תמיד שוה

העבים ויסתער כאשר יקרה לעלי עץ
לוריל (וכל"א לורכיר וכיסמאל דיפני ואפראן)
בהצותם או כאשר יקרה להפרי הנקרא
קאסטנ"א בצלייתו בלתי שסיעת הקליפה
אשר עינינו רואות איך שיצא הרוח ברוגז
גדול וישסע את הקליפה לשנים · או כמו
שיקרה לקנה השרפה (נקרא בומברדה וכל"א
גיקס) במלאותו אבק הפולבירה יותר
מכדי שיעור הנהוג ר"ל הנדת הקוף למקום
שיכנוס האויר כי אז בקול רעש איום ונורא
יצא משם האויר הסגור מקדם : ה' בהזן
הוא לחכמי מחקר שלפעמים ירעים מפני
מרוצת העבי' זה בזה או כשעבי' א צבורים
על עבים ב
והאויר ג
החם מסוגר
בתוכ' מתיך
אותם וגורם
רעם כאשר

תבין בתמונה זאת אשר לנגד עיניך :
ו' והנה בסבת הרעם יפסיד היין ותירוש
והשכר לפי שהאדים האלו החמים נכנסים
במשקים ומפסידן אם לא שיהיו מסוגרים
היטב באופן שלא יכנוס בהם האויר : ז'
איך יקרה שקול הרעם יותר חזק מקול
קנה השרפה ועכז איננו נשמע למרחקים
כמו שנשמע הקנה השרופה · לפי שבכח
התנועה המסתערת אש היוצא ממנו הולך
נגד טבעו ר"ל מלמעלה למטה משא"כ
בהדלק הקנים השורפי' שהם מכים באויר
והקול מתפשט ברוחב האויר ומכה בו
ולפעמים נושא את הקול עד עשרים
פרסאות : ח' מדוע הרבה אנשים נעשו
חרשים בסבת הרעם · · זה יקרה מתנועת
הקול המכה באויר וינשאהו בכח אל היריעה
(ר"ל כלי השמע) אשר באוזן וקורעהו אז
מהליך אותו [illegible] ט' ועוד כמה
מקראים ההוים עבור חתת הרעמי' בבעלי
חיים כמו (ד"מ) האילה תבין עצמה
[illegible] ללידה והטרצים מפילים ביצותיהם
[illegible] () ואף התולעי המשי [illegible]
[illegible] על הרוב
[illegible] מתים :

פרק

שמנה ועשרים מדבר במהות ואיכות הזוועות הנקרא בלעז פולמין :

זוועה הנקרא

בלעז פולמין ו ובספרדי ראליין
(וכל"א דונר סטיין) הויתו אד גפריי ואשיי
ההוה מגשמים אשר מתחת לגלגל הירח
ומתנשא לתוך העננים ואז הומר זה הקטוריי
מתלהב בעננים ויוצא משם בכח עבור
הכובד שלו · ודע שההבדל בין זווע' לברק
הוא שהברק קטור אשיי ואינו מגיע עד
גבול האויר התחתון כי טרם יגיע לשם
נשרף ונכלה אבל הזוועה הוא קיטור
המתלהב ומגיע עד גבול האוירי התחתון ·
ונעורר בכמה הערות הערה הראשו' מדוע
במקום מגע הזוועה ירוה ריח גפרית · לפי
שהאד הגפריי נכנס בתוך הגשם הנוגע
בזוועה · ב' מדוע על הרוב הזוועה פועל
בגשמים קשים וחזקים ולא בגשמי' רכים
וחלושים · כי אנו רואים איך יתיך החרב
והסכין בנרתקו וכן יהפך המטבעות בכיסו
לאפר וזה נפלא שההתכה הזאת לא
תשרוף הכיס והנרתק וכ"ש האדם : אריסטו'
השיב על זה לפי שכל דבר קשה העומד
נגדו לא יוכל להמלט ממנו לפי שיתעכב
שיעור שישרוף אותם : אבל תשובה זו
לא מצאה חן בעיני אך שהוא ממפלאות
תמים דעות : ומצאתי תשובה בספרי
קרטיזיוס האומר שהקיטורי' הם כ"כ דקים
וחדים באופן שמפלשים בתוך הגשמים
החזקים והם ממין מים הצורפים הנקראים
אגואה פואירטי · או ממין רוח ומלח
הפועלים בכל מיני מתכות : ג' וכן להפך
מהוע' לפעמים פועל ומזיק הגשמי' הרכים
ולא לחזקים · ד"מ שממית הולד ברחם
ולא יזיק לאמו · הפילוסוף השיב לפי
שהולד יוזק בנקל מהקיטורים הדקים ואני
אומר שיותר קרובה הסברה שיקרה מרוב
פחד אם הולד כאשר יקרה למעוברת
מכל פחד הבא עליה · ד' מדוע הזוועה
פועל יותר בבתים ואילנות גבוהים ולא
בגשמים נמוכים ושפלים · לפי שדרכו

והטעם כי הוא קובץ ויבש ויורבק בעבורו
הלחה להיך מה שהיתה ראויה להתרוקן
כשיעולו · ובפטיזיש מוסיף היובש ·
ובפורגרה עוצר האידים והחומר הרע
שבגוף ולא יניחם להתעשן דרך הורי
העור וטבעו קר ויבש מוליד הצחות אבל
הוא בריא מאד ומרחיק הגשמיים מן
העפוש אמנם מרוב קרירותו מזיק לנצנים
ופרחים ולשריגי הגפן · אורו"ש הוא
מזרחי (ובגמרא אמר רבא בשעה שרוח
מזרחית מנשבת משתקת כל הרוחות
מפניה והיינו דכתיב אשר בגדיך חמים
בהשקיט ארץ מדרום) טבעו יבש וממוזג
בהמימוש ומבריא · ובימות הגשמים גורם
הקרירות החרה והקרה ומנשב בבקר
בעלות השחר ועל הרוב ינוח בלילה ·
בקיץ גורם תולעים בפירות אומרו' שמראה
אותנו הגשמיים בכמות יותר גדולה והוא
פלא וזה אולי יקרה ע"י תערובות האויר
שהוא נשוא לכל נושא באופן שמרמה
הגשמיים בכמות יותר גדול · ציפורוס
והוא (מערבי) טבעו קר ולח מסוגל
לעשבים מעורר דגשם והרעמים · ובקיץ
יוליד הצחות · ובחורף ובאביב השלג ·
ובנשיבתו דברים הנשמעים יושגו בהוש
השמע יותר בנקל יען ינשב חצי קול
ההמון :

פרק ששה ועשרים מדבר בברק ומהותו :

ברק הוייתו מהומר קיטורי נתלהב
ונכנס בעבים ויש בזה איזה
חקירות החקירה הראשונה · מדוע על
הרוב אנו רואים בתחלה הברק ואח"כ
אנו שומעים הרעם · לפי שהראות
לדקותו יקדים להרגיש קודם השמע אעפ"י
שקדמהו הרעם · ב' מדוע לפעמים נראה
הברק בלתי השמעת הקול · זה יקרה
בזמן שהעבים אינם מקובצים היטב ואינם
מסוגלים לרעם או מפני רחוק העבים מן
הארץ · ג' וכן להפך מדוע לפעמים אין
אנו רואים הברקה עם היות שאנו שומעים
הרעם · על זה נותנים כמה תשובות ·
אמנם הסברה האמתית היא לפי שלפעמים
יקרה הבקיע' מצד השני של העבים אשר
כלפי שמים ואז אין אנו רואי' הברקה אבל
אנו שומעים הרעם :

פרק שבעה ועשרים מדבר ברעם :

רעם הוייתו מאד הם ויבש העולה מן
הארץ עד העבים וכנוס בתוכם
ימים אחדים עד שבעבור הקור העומד נגדו
בוקע בכח ויוצא משם כקול גדול ונורא
ונקרא בלשוננו הקדש רעם · אמנם יפילו
על זה איזה ספקות · הספק הראשון אם
יקרה באותו מקום ובאותו זמן אשר אידים
רבים מצויים ממין זה : ב' לפי שבמערות
(במקום שקוככים הם תכות) ג"כ מצויים רעמים
בעת שהקיטורי' ההמי' נדלקי' בבטן הארץ ·
ומכאן נעורר איזה הערות · הא' יתכן
שיתהוו רעמים בלתי היות עבים בעולם באם
שיתערבו האידים החמים והיבשים באויר
הקר ובסבה מה נדלקים : ב' להויית הרעם
אין צורך הדלקת ההומר בתוך העבים כי
די להם לאדים בהכות ב' כותלי העבים
בכח וזה יקרה בהתחמם ובהתפזר חלקיהם
אפילו בלתי הדלקה · ג' או שלפעמים
העבים נבקעים בצדדיהם באופן שהרעם
משפיל עצמו דרך אלכסון אל ראשי
המגדלי' מה שא"כ ואי אפש' שיקרה במקו'
נמוך כמו
שאתה רואה
בסי' א שהם
העבים ובסי'
ב · מקום
הבקיע ובסי'
ג · המגדל או
ראשי ההרי' ·
ד' גם אין
צורך לאד
שיבקע העב
כי די לו בכח
התנוע' המכ'
אל צדדי

ברכות פרק ט רעמים אמר שמואל ענני · דאתיא בגלגלא שנא' וגו' ולנעד שהעבים בהשפילם מסבבים ההומרים הגבוהים כנראה מתמונה זאת והיא כגלגל :

העבים

דף סד

פרק ארבעה ועשרי׳ מדבר בהוראות ואותות הרוחות :

אותות הרוחות כדברי בטאלמי״אוש אלה הם · האות הראשון אם השמש בשקיעתו יהיה אחריו עננים אדומיים · יען שהאדמימות יבוא מאידים חמים ושרופים · הב׳ והוא הדין וגזרה שוה באדמימות הלבנה וביותר במילוי הירח יורה על הרוח המופלג · הג׳ עיגול או זר סביב לשמש יורה כמו כן על הרוח הגדול :

פרק חמשה ועשרים מדבר בטבע ופעולת כל אחד מארבעה אבות הרוחות :

הרוח הדרומי המנשב בנהרת יגיד הצחורת · וההזק סופו מטר ומחליף את הזמני׳ בתחלתו ובסופו והוא מהצחות אל העכירות (ובגמרא) מהחמימו׳ אל הקרירות · מנשב אחר השלג ותמיד בלילה · הזהר אל תשב במקום נשיבתו ושליטתו · ודע שבצר ששולט הדרומי שם ממהרים העלים לנפול מעצים · נשיבתו גורמת קוצר הרוח וכובד הגוף ושברון מתנים · בגמרא סוף פרק ראשון דיומא ז״ל לעולם מערבית קשה לעולם · מזרחי׳ יפה צפונית יפה לחטין · ודרומית קשה לחטין וכו׳ · דרומי הנקרא נוט״וס הוא חם ולח מתלהב ומזיק והוא דבריו · ומדברי אפוקראט מעביר העינים וממלא הראש וגורם קדחות עפשיות · וחולי הצד והתלהבת הריאה והרבה תחלואים כאלה · ודע שאעפ״י שלפעמים יוליד הצחות עכ״ז יהיה עם חום המופלג וההיזק · הב׳ צפוני מזיק את היושבים בגבולו · ובפרט לבעלי שיעול ושרפון והפודגרה · והטעם

הרוחות אינם אלא קיטורי׳ העולים מן הארץ וטבעם חם ויבש עכ״ז רובן יש להם תערובות הרטיבות והם על כמה פנים · מהם העולים מהארץ בכח כבבי מרום ומזלות העליוני׳ הפועלי׳ בתחתונים ; ומהם מטבע גשמיותם ומהמת עצמם מוציאים הרוחות מאוצרותיהם ומעלים עשנים ובהגיעם להצי הגבול האוירי נדחים ונרחקי׳ מהקור הגדול המכה על קדקדם ונרתעים לאחוריהם ולהיותם קלי׳ ומבלתי יכולת · שיעלו בדרך ישר למעלה משרכים דרכיהם ומתנועעים אנה ואנה · ומסברה זאת כמו כן יבואר מהות החומר הרוחות ויהיה גם כן על כמה אופנים מהם שחומר שלהם מאידים בלבד · ורובן מתערובות שלהם · ולהתאמת הענין שהאידים הם חומרי הרוחות אביא לך כמה ראיות · הראיה הראשונה לפי שבאביב ובחורף לעת שהאידים מתרבים אז שולטים הרוחות · הב׳ ארמימות העננים והירח המורים על הרוחות כדברי הפילוסופי׳ אינו לא אות רבוי העשנים היבשים באויר · הג׳ בבקר כצאת השמש על הארץ תמיד מתנשאים מטעם שאז יוציא השמש הרבה אידים מהארץ · הד׳ לפי שבצהרים תמיד יחדלו הרוחות לנשב לפי שתוקף החום אינו מניח האידים להתקרר לא אף מהמם אותם יותר · והראיה על הנולדי׳ מהקיטורי׳ בלבד · הא׳ מתמידות הנשיבות ברוחות שבים ומזרח אתה לומר שמתהוים מהקיטורים · הב׳ ממנהג הרוחות המנשבי׳ תדיר אחר הגשם כי אז עולים הרבה קיטורים מלחלוחי הארץ · הג׳ שמענו וגם בעינינו ראינו שהרוח הבא מהים מרטב אותנו וכל הגשמים ויתחייב מזה שיתהוה מהקיטורים · אבל ברוק הוא אצלינו שלפעמים האויר בעצמו יהיה חומר הרוח · הא כיצד · לפי שיש מקומות שהרוח מנשב תדיר ואי אפשר לומר שגם הקיטורים או האידים יהיו תדירים וברבוי · הב׳ הלא עיניך רואות איך שאנו מנשבים האויר על פנינו על ידי וינטארור הנתמלא מהאויר או ע״י נפח אנו מוציאים רוח כרצוננו כאלו נפוח מעצמו וטבעו · הג׳ הרוח החזק השוהה ימים רבים על הרוב יהיה נדח ונדחק באותו הצד וזה אי אפשר להאמין שיהיו נדחים מצד אחר רבוי הקטורים כאלה · הד׳ אם יפול איזה מגדל או בירת גבוה אויר המקיף אותו יתנועע כל כך בחזקה בערך הרוח באופן שיפיל הגשמים הקרובי׳ אליו או יניע אותם לצדדיו · הה׳ אחר הדליקה הגדולה תמיד תתעורר רוח גדולה הולכת והזקת שכל אחד יודה ויעיד שהיא תולדת האש לפי שהלהב יאכל מקצת האויר · ומקצתו המקיף אותו והשוכן עליו ירדה למעלה ממנו כלפי שמים · וכאשר הותם ונרחק האויר אך ימשוך אליו אויר הסמוך לו וזה לחבירו בשלשלת עד תומם ומזה תולד התנועה האוירית וכך תתילד הרוח וזאת היא סברתנו בענין מהות וחומר הרוחות :

פרק שלשה ועשרים מדבר במנין וסדר הרוחות :

הרוחות הם הרבה מהן אבות ומהן תולדות · האבות הן ארבע המנשבות מארבע פינות העולם : (ובגמרא אמר רב חנן בר רבא אמר רב ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כלם שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת. ורוח דרומית קשה מכלם ושאלמלא מעמידה נחרב כל העולם כולו מפניה שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן וכו׳) מצפין בו רא״ש · מדרום או שט״ר ממערב פאפו״ניוש ממזרח אור״וש · ותולדותיהן שנים עשר הנקובים בשמם בתמונה זאת אשר אני מציג לנגד עיניך ברף שנגד פניך ואם כמרכזו שעל גבו תשים פח אחד כעין דגל או כל דבר קל התנועה מהרוח יוודע בנקל מי זה ואיזהו הרוח הנושב בכל רגע כי בנשיבה קלה וקטנה יניע עמו הדגל ויהפך עצמו לצד האחר ·

התמונה

ב׳ אם ירעם בבקר יורה על הרוחות ואם בצהרים יוריע הגשמים · ג׳ ואם ירבו הרעמים על הברקים והזיקים יגירו הרוחות וכן להפך אם יוסיפו הריוש והברקים על הרעמים מבשרים הגשמים : ד׳ אם יבריק בעת צח וצלול תהיה התהלה לסערות העתידות :

פרק עשרים · מדבר מהוראות הנלקחות מהרוחות והאויר :

אם בתחלת החורף תנשב הרוח הדרומית ואחריו הצפונית תורה על תוקף הקור · וכן להפך אם תקדים נשיבת הרוח הצפוני׳ לרוח הדרומית אז ימי החורף יהיו נטויים לחמימות · ב׳ השמים האויריים והעננים המותכים אם יקרה להם נשיבת הרוח מבטיחים הצחות · ג׳ הגשמים מישבים ומשקיטים הרוחות : והרוחות מעצירים הגשמים · ד׳ הדרומית והמערבית מנשבים ממקום שיש רבוי הקטורים · ה׳ אם פתאום יתחמם האויר קרוב יהיה האד · ו׳ אחר הכפור והשלג הקדומי׳ ימים רבי׳ בתמידות דרומי׳ הבאה אחריהם תהיה יותר הזקה ותגרום טיט בעולם · ז׳ המזרחית האביבי׳ הגוברת תגרום היזק לפירות · ח׳ רוח צפונית גורמת קרירות ובסבת קרירות שבה תהיה סבה לנבילת הציצים · ט׳ המערבית בקיץ תוליד הצחות אבל בהורף השלג והגשם · י׳ הדרומי׳ הם ולא מזיק ומחמם תוליד חלאים רעים ומשונים ואפילו בהצליל האויר עכז יהיה בחמימות גדול ולא ינקה רע כי נורא הוא · י״א המזרחית ומהעמדת השמש הוא ממוזגת בחמימות וויבש ומבריא ובימות הגשמים מוציא הקרח והכפור מאוצרותם :

(בגמר׳ עבים קשים רוח מפזרהן וכו׳)

פרק אחד ועשרים מדבר בהוראות הנלקחות מכל היצורים :

כל ברואי מטה יעידון יגידון שנוי העתים וביאת הגשמי׳ וזה יהי׳ כבעל חי מדבר ובלתי מדב׳ בצומח ובדומם (במדבר) אם ירגיש האדם כאב בפרקיו וכובד בראשו והולשה באבריו וביותר מי שהוא עלול כבר או אם הוא מוכה ופצוע ויגיע לו הכאב ביותר אכזריות · או יקרה לו החיכוך תדע נאמנה שיהיה שנוי באויר והגשם המעותד נכון הוא · (בבלתי מדבר) אנו רואים לעת השתנות האויר השור פותח פיו לשאוב הרוח · והאילים מנגחים · והחמור נוער · הזאבים צועקים במרה · והחתול מסרק שער בשרו · העופות מפזרים ומבדילים נוצותיהם ציפורי הדרור מטיילים על פני המים על היאורים והאגמים · התרנגולים מקרקרין ומתפלשי׳ כעפר הארץ ואף התרנגול קורא · הטווסים שואבים במר נפשם · האווז ובר אווזא ושאר עופות המים מתוועדים על שפת הנהר ופורשים כנפים דא לדא נקשן וצעקתם רבה היא (בשרצים) כל השורץ בארמה יצא חוצה מאשפות הארץ · הצפרדעים נחים · הזבובים מוצצים · והפשפשים מפשפשים כל כלי הבית יתנהלו לאט · והנמלים מתפזרים והפרעושים עוקצי׳ באכזריות · הדבורים יושבים בכוורת שלהם ואינם יוצאים מפתח ביתם · (בצומח) עלי האילנות יתנועעו ויסתבבו בלתי נשיבת הרוחות שבעולם · (בדומם) הסלעים ואבני השיש יזיעו · וכותלי בית העשוים מלבנים יחליפו כח ואם מאבנים יטיפו · והמלח יתחלחל ויפוצו מעינות המים חוצה ממקומות חרשים חוץ ממנהגם · וברחובות בלתי גשמים · ובעבועות של מים שטים על פני הנהר · ומתהוים פחמים בנרות ובקושי נדלקי׳ · והברקת נצוצי אור תתעקם ומקבלי׳ גוון הקשת וירבה האפר בגחלים והלהב יעקם ויהיה נוטה לצדדיו והעשן יתלהץ באויר :

פרק שנים ועשרים מדבר במהות וחומר הרוחות :

ה׳ אם קודם זריחתו נראה דמות דיוקנו ונמתחים נצוציו · הו׳ אם ביציאתו על הארץ נראה בכמות גדול הוץ ממנהגו · ז׳ אם נראים יותר משמש אחר בשמים האיתיריים או אם יראה קרוב לשמש במזרח או במערב עגול בהיר יורה על הגשמים או רוחות : הי״א בקיץ בעלייתו תארו לבן יורה על הברד אבל אם הוא מאובק וקויו יהיו ארוכים ביותר יגיד הגשם אם בשקיעתו נראים נצוציו זכים וארזמיים יגיד הצהות ואם שכורים ועכורים יבשרו הגשם :

והכרזולי והארגמני סופו גשם וביותר אם הוא מסובב בעיגולים הרבה הנטוים לשהרות · הי״ד אם יחובר לו הקשת יגיד הגשם והרוחות · הט״ו אם נראים הרבה דיוקנות הירח בצר דרום יורה גשם גדול · הט״ז אם בששה עשר למולד יראה הירח בתמונת אש הבוער אז יהיו קרובים הסערים החזקים · הי״ז הנוטה ללבן יגיד הגשם והארמרם הרוח · הח״ ואם ברביעי כמעט כל ההדש ואם בשלישי יורה בתחלתו ובסופו :

פרק שבעה עשר מדבר בהגדרת הזמנים הנלקחים מתמונת הירח :

הירח יורה על הגשם בא׳ מאו התנאי׳· א׳ אם נראים כתמים שחורים באחר מקצויו מה שהוא כלפי שמים · ב׳ אם יראה בכמות גדול ועב ביותר · ג׳ אם ביום שלישי למולד יהיה רוח תדע שביום רביעי בו ווריד הגשם · ד׳ אם במילוי ההדש או סמוך לו ימטיר כמעט החדש כלו ימטיר · ה׳ אם הזר הסביב לו יהיה מוכפל יורה על סערים חזקים ונוראים · הו׳ חמישי למולד הספנים והמלהים נותנים עיניהם ביום חמישי ומאד מעיינים בו · הז׳ שני ימים אחר מילוי ההדש שהוא שבעה עשר בו רגיל המטר לירד ושני ימים קודם המולד או בתוך שני ימים אחר המולד · הח׳ אם יהיו קצורתיו נקטמים יגיר הגשם וגם אם ברביע הראשון קצותיו למטה או ברביע האהרון קצותיו למעלה · הט׳ אם אור הלבנה כצמר שחר וכמו זר סביב לו ועם זה לא יפוזר באויר וכמעט נשאר בלתי תנועה יעיר הצחות · הי׳ אם באחר מהלקיו לברו יאיר ולא החלק הב׳· הי״א אם אחר יתלבן והשני יתארם · או נטוי לגוון העופרת על הרוב מורה הגשם או הרוח ולפעמים שניהם · הי״ב אם יוסיף להקטים את קצויו יעיר על עכירות הזמן · הי״ג אם זר סביב לו כגוון העופרת

פרק שמנה עשר מדבר בהוראות התלוים בעננים :

עננים השוכנים על ההרים בצר צפון א וביותר אם נרחים מהרוחות חמזרחיים והצפוניים מעידים על הגשם ואם מתנשאים ממעל להרים הרמים מוריעים הקור החזק · ב׳ עננים הנוטים לגוון הירוק והשהרות מביאים ברד ורו״אוש : ג׳ קיטור או ערפל היורד מלמעלה למטה מזככים השמים : ד׳ אם העננים מתפזרים כצמר או כפשתן מבשרים הגפן תוך שלש׳ ימים הכבדים והעבים מעידים על הברד אבל אם ירתנועעו ממזרח למערב יורו הצחות · ה׳ אם יאדימו בעלורת השמש סוף הגשם לבוא לעת ערב אם יאדימו בשקיעת החמה מבשרים הצהות למחרתו · ו׳ עננים שתארם פתילות הצמר וכעין כפות תמרים הם מבשרים המים · ז׳ ואם יבוא פתאום איזה ענן על ההרים הגבוהים והנה השמים טהורים וצחים בכל מקום אז יורה שנוי האויר :

פרק תשעה עשר מדבר בהוראות הלקוחים מחקשת והרעמים :

קשת בשחרית הוא אות הגשם ואם א בצהרים גשמים רבי׳ ומופלגים ואם בערב הצהות בצר מערב מביא הרעם ואם לצר מזרח יעירו על מובחרי הזמנים ·

למגפה כי בהבצר הנשיבה יותן כח
למשחית ויתגבר העפוש ב"מ והש"י ישמרנו
ויצילנו :

פרק המשה עשר · התוכן הרוצה
לעמוד על שערי השנה איך
ינהג ועד כמה יגיע כחו לבשר (כ"ל להגיד העתידות) מדי שנה בשנה :

בהיות שידוע לאריסין ולכל עובדי
האדמה שכל האילנו' ושריגי
הגפן והצמחי' והזרעונים וכל מה שתוציא
הארץ בסבבת הלבנה צומחים ובסבבתה
נהסרים הוים ונפסדים באופן שאיכות
השנה שהונה או גשומה או שנת בצורת
כמעט רובן תלוים באויר ובהשפעת הגשמים
השמימיים בכח אשר חלק הבורא יתברך ·
ובזה יפורסם לפילוסופים ולתוכני' העניינים
העתידים ומנהג הנכון אצל הפילוסופים
הוא שחוקרים ודורשים בב' צדדי היעודים
ומהם יקום דבר מופתיו באופן שהגדתם
תהיה קרוב לאמת ורחוק מהשגיאה ·
ובענין זה מצאתי בספר יוניי שהפילוסוף
הגדול טהאלי"ש ועוד עמו אחד מחכמי יון
בהיותם רואים שהכמת המסכן בזויה והיו
כשחוק בעיני הבריות לרוב עניות' אז
הרבו לעיין בכוכבי' והבינו שאחרית השנה
תהיה מבורכת בפירות וביותר בשמן זית ·
והנה הקדימו עצמם בזריזות לקנות כל
עץ זית שבארצם ואף היו מפקידים זיתותיה'
לשנה הבאה אחריו כי כמו כן ראו
באצטגנינות שלהם שיהיה השדפון
בזיתים וכך היה שהזית הוכה ונתיקר
השמן ונמכר בדמים יקרים וע"י זה נתעשרו
הנה עיניך רואות כמה כחו של פילוסוף
מובהק וזריז שיכול להתעשר ע"י חכמתו
הנחלקת לו ומתת אלקים היא · ובגמרא
דברכות פרק ג' · מעשה בחסיד אחד
שהקניטתו אשתו ולן בבית הקברות ושמע
ב' רוחות מספרות זו לזו וכו' שכל הזורע
ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו וכו' ·
אמנם המופתים הטבעיים המוסכמים
אצל הפילוסוף הם אלה ונלקחים מ"ד
חלקי השנה · המופת הראשון אם האביב
הוא לח ביותר אז יהיה נכר רבוי העשבים
שאין בהם תועלת ועפוש הפירות מעט
ורעים · ואם האביב הם ביותר אז עץ
השדה ימהר להוציא עליו ויציץ מהרה
ופירות האביביות ימהרו לבשל והאביב
יהיה יפה מאד · אבל בלתי תועלת כי
הפירות יהיו חסרי הטעם והריח · הקר
יורה על מיעוט ואיחור הפירות כי כאשר
ההום ימהר לבשל כך הקור יאחר ואף
היין יהיה מעט ובהיסור הירח על הרוב
יוריד הברד ובכמות גדול · ואם יהיה
זמן האביב יבש יורה על מעוט החטים
ומעוט הפירות אך שיהיו מתוקים וטובים ·
הב' קיץ הגשמיי מעפש הפירות אם יהיה
חם אבל הקיץ היבש וההם יעיד על מעוט
החטים אך רבוי הפירות · קיץ הקר יורה
על איחור הפירות · המופת השלישי
חורף הלח מקלקל הענבים והיין יהיה
נמהר להחמיץ · חורף הקר יעיד על
איכות וכמות הפירות : המופת הרביעי
הקור (סתו׳ בתקופת טבת) המופלג בקרירות
יזיק לשריגי הגפן והחם והלח קשים הם
לירק המתחיל לצמוח :

פרק הששה עשר מדבר בהגדת
העתידות ובשינוי האויר :

השמש יורה הצחות באחד מאלה
האופנים · האופן הראשון
אם ביציאתו על הארץ הוא זך ונקי בלתי
עכירות העננים ובלתי תמונת האבוקה ·
הב' אם קדומהו השחר צח ובהיר · הג'
אם השמים ארומים בשקיעתו · הד' אם
בעליתו מתפזרים העבים · ה' אם יעטירהו
עבים קטנים בזריחתו או בשקיעתו · הו'
אם יתאדם השמש במערב אחר הגשם :
השמש יבשר הגשם א' אם בבקר יתאדם
או בהתערובות צבעים · ב' אם
יעטרוהו עננים גסים ושולח ניציו [illegible]
צפון ובדרום הוא עכור אז יורה גשם [illegible]
ג' אם במזרח או במערב יתלבן · ד' אם
במזרח יעטרוהו עננים שחורים ועוברים [illegible]

אחרי שאין תנועתו ניכר׳ עם היות שהשמש אז עושה כמה הקפות מכל מקום היום לא יגדל והלילה לא יקטן וכשיכנס השמש במזל גדי אז היום יהיה יותר קצר שבכל השנה באופן שארכו שמנה שעות אבל הלילה תהיה היותר ארוכה והיא בת שש עשרה שעות · וכן להפך בבא השמש למזל סרטן אז יומו יהיה היותר ארוך שבכל השנה והוא משש עשרה שעות והלילה תהיה קצרה והיא בת שמנה שעות׃

פרק ארבעה עשר · יורה אי זה הם העדות והבשורות האמתיות מכל חלקי השנה ושיהיו טבעיים׃

הפעולות הטובות והרעות ומזג־מין האנושי וסדר העולם השפל והמקרה אשר יקרהו בכל חלקי השנה תחת גלגל הירח הם טבעיים ותלויים במזלות והם בציווי הבורא יתברך · ומי שהוא בקי בחכמה זו עליו נאמר חכם עדיף מנביא כמו שאבאר בעזה לפנים · ועתה נתחיל לדבר בשינוי האויר של כל השנה היוצא ממנהגו הטבעי כי בהיות האויר נוטה יותר מהראוי אל היובש או אל הלחות היא הוראה על רבוי החולאי׳ במין האנושי · לפי שרבוי היובש מוליד קדחות הזות ושרפיות ורולי השטות הנקרא פרו״ניטו״קה · ואבעבועות הנקראים ויראוילי ומורבילי והעכירות הנקרא אופ״טלמיא וכאב הראש והדומה להם · וכן האויר הלח ביותר יוליד הקרות היומית והאסכרה והשלשול והשקוי והדומה להם · השני יש הוראה ממנהג האויר שבר׳ חלקי השנה כי בהמצא הרטיבות הרבה בימי החום (פסוק בתקופת ניסן) תדע שיתדרשו קדחיות וטפטוף העיני׳ והחולאי׳ ההרים · הקיץ (פסוק בתקופת תמוז) הגשמיי מעפש הגופים ומוליד הלאים דבריים ומוסיף בגזילה הנקרא קאט״ארו ואם יהיה יבש ביותר יעורר הלאי׳ הנולדי׳ מתגבורת הירוקה · הורף (פסוק בתקופת תשרי) הרטוב מאד יעורר חולאים הרבה בימות הגשמים · אבל היבש טוב הוא לבעלי הלבנה ורע לבעלי ירוקה · אבל החם הוא רוע המזג ורע לעולם · הקור (פסוק תקופת טבת) אם יהיה קר ויבש הוא משובח וטבעו להיטיב עמנו כי היובש יסלק הרטיבות הנשאר מימי החורף ובקרירותיו משוה מה שנתלהב בימי הקיץ העבר · ימות הגשמים ההזקים הם קשים לגוף אם יהיו בטבעם מאד חם ולח יען שקדמוהו החורף שטבעו חם ולח ואז אלה השנים יהרו מניעים האיכות במין האנושי וביותר אם הוא בעצמו חם ולח · הג׳ יבושר מן שנוי הרוחו׳ ואיכיותיה׳ באותה שנה כי בהיותה מושלת רוח קרים (וכנמרא דגטין פרק ג׳ שדיא כתיב אשה מפלת כו ושמואל אמר אפי׳ מרגליות שבים מרקבת כו ר׳ יוחנן אמר אפי׳ זרע שבמעי אשה מכרחת כו וכו׳ רבא אמר אפי׳ סופתא בקופיבא דמרא רפיא רב יוסף אמר אפי׳ קניא כבופתא רפיא וכו׳) תעורר הקדחות ההדות והשרפיות והאדומיות והמורבילי והויראוילי והוא בימי הקיץ אבל אם בימי החורף ובתגבורת הקרירות תגרום רפיון האברים והיזק לעינים ונגעי הנחיריים ובשאר איברי הגוף · רוח קרים בהצי זמני הקיץ מעורר הירוקה ומוליד קדחות הדות והצמא והיובש גדול אבל בקור ובחום (אם תפתה הרכה) תעורר הזלת המרים מראש וקאטארוס אורוכוטי נקראת רוח מזרחית דרומית מונע האדים ומוכן לפורענו׳ המילאנקוני׳אה ולכל החוליים הנולדים ממרה שחורה · רוח דרומית מכהה העינים וגורמת כובד ראש ומיבש האדים ומעפשת הגשמיים ומעוררת סבוב הראש והשתוק והפלג ופגעי השמע וטפטוף העיני׳ ושיעול ושאר פגעים רעים · פאבוניוש והוא מזרחית בנתיב הדרומית הולכ׳ אם תנשב בחורף ר״ל בתקופת תשרי אבל בחום ר״ל בתקופת ניסן בריא הוא למאד · צירציוש או קורוש והוא דרומית מזרחית · גורמת היזק רב לעצלים ולעצבים ומהרש סימור והולי הצד וכובר באברים והתקבצות או כויצת האיברים · רוח צפונית מוליד קאטארוש ואסכרה והולי הצד והזלת המריים על החזה ושכניו · אמנם שביתת הרוח באופן שבל השנה אין שום רוח מנשבת אז תראנה ה״ו

לכנפה

זרעב ורעם והדומה לאלה ובזה אפשר שיבשר באמת ואמונה בלתי שגיאה : ועכז"ל תתמה אם אחר הידיעה ועיון בכל אלה הנזכרים יעוות במשפטי הכבכים כי שגיאות מי יבין ולא יהא לא כחלק אחר ממלאכת הנימוסיות שבעיר ושבשרה או במלאכת הרפואה בעצמה שגם במקהלות הרופאים בשבאים להמתיק סוד יחדו אצל איזה חולה הלא בתחלה חוקרים ודורשים על מזג החולה ושני חייו ובמה מורגל ואח"כ ממשמשים הדפק ומעיינים בשתן לדעת מקורו והשתנותו ועם כל זה אחר כל אלה הדרישות והחקירות לפעמי' באים לידי שגיאה ותועים מדרך הטוב : זו ואין צריך לומר זו בהגדת העתידות · לערת שאומרי' על איזה חולה שימלט והנו כבר נגזר מארץ החיים ועל מי שאומרי' שאין בו רוח חיים הוא חיה יחיה · ולמה יחרה אף המתלוננים על החוזים אם לא יקומו דבריהם אף לאחר זמן הרבה · ולכן לא נאה אפילו לתוכן מובהק שיגביל הזמן והרגע אפילו על הגשמי' וברקים וברד וביוצא בהם · כאלו היו חקים ומשפטים ישרים כי בוודאי אם יתלבנו דבריו כצמר הוד והדר ילבשנו · אבל אם לא יצא לאור משפטו הלא יכסו פניו חרלים · ויהיה מן המהותלים :

פרק שלשה עשר ידבר בפרקי השנה שהם ראש טלה וראש סרטן וראש מאזנים וראש גדי ובלשון חכמים תקופות :

פרקי השנה בהברי התוכני' הקדמוני' הם ארבעה · ואלו הם : שני זמני עמידת השמש · וב' ראשי הנקודות ובלשון הפסוק נקראים תקופות השנה · הדומיים לפנים היו גומרים חרישותם שרותיהם ותקון אילנותיהם ביום ארבעים ושבעה אחר עמידת השמש החורפית ומיום עשרים ותמשה לעמידת השמש הקייצית תוקף החום · ומיום ארבעים ושלש לאותה עמידת השמש הקייצית השבורהו בציר הנקרא אוטומנו : ומיום ארבעי' וששה להשואת החורפיית והוא סוף ימי החום ותחלת החורף : (ובגמרא דפסחים פרק מי שהיה ת"ר כ"ד מילין חמה מהלכת ניסן וכו' תקרים כדי לבשר הפלגים תמוז וכו' ניסוך כדי לבשל הפירות · תשרי וכו' כימים ליבש הנהרות · טבת וכו' במדבר כדי ליבש הזרעים) אבל דימוקראטו"ש סבר שהוא יותר מאוחר · ובהעמדת השמש החורפיית · אבל לא כל המקומות שוים וכפי השתנות המקומות הם ימהרו או יאחרו ליתן תנובתם · אנו היושבי' בקוש׳ גדינה אשר ברוחב מהקוטב מ"ד במעט חדש ימים מאוחרת על הרומיי' : ובגמרת התוכני' האחרוני' הפליגו לדקדק במלאכה זאת ולא זו בלבד שהם מעיינו' מאד באותה שעה והרגע והנקודה שהשמש בא להנות בהם שהם ראשי המעלות שבר' חלקי השנה · והם ראש טלה · וראש סרטן : וראש מאזנים · וראש גדי · לא אף זו שמביטים במצב הנבוכי' נכח השמש וגם באיזה בית מבתי המזלות הם נצבי' לערת בניסת השמש לתוך הנקודה · ואחר הערות האיכיות האלו שבסדר הכבכי' מגידי' מראשית אחרית השתנות האויר שבכל חלקי השנה - והארבע נקודות הנ"ל הנקראים בלשוננו הקדש תקופות והם שתי השואות ר"ל השואות הקייצית והוא תקופת ניסן ואז הוא סוף ימי הקור ותחלת ימי הקיץ · והשניה שהוא רגע החורפיית והוא תקופת תשרי ואז הוא סוף ימי החום ותחלת ימי החורף ומאלה החלו התוכני' לספור חלקי השנה והם קור וחום וקיץ וחורף · זמן החום יתחיל בהכנס השמש לראש מזל טלה שהוא ראש המזלות · קיץ בהכנס השמש בראש סרטן · חורף בהיותו בראש מאזנים · וקור בהכנס השמש לראש גדי - והנה ראש טלה וראש מאזנים נקראים נקודות השוות כי בבואו השמש לאלה הנקודות יהיה היום בכל שוה ללילה · ואולם ראש סרטן וראש גדי נקראים נקודו' השמש · כי בבואו השמש לשם יהיה מרחקו מראש גדי ומראש סרטן ריחוק אחד · ונדמה ליושבי הארץ כאלו שוהה שם ימים רבים

פרק שנים עשר מדבר בספקות וידיעת העתידות של ההוזים בככבים:

ידיעת האשטרולוגיא יש לה כמה ספקות וחקירות אם מרוב ההשגות והשגחות ואם מהשתנות מצבם והזמנים ומהשתנות הגופות ואם מהעדר התמדה העיונית · עכז נאמין שהשמים והככבים פועלים בנו ומושלים על התחתוני׳ בגזרת הבורא יתברך לפי שבחון אצלינו כל זמן שנביט השתנות בככבים יארע שנוי בענינים שתחת גלגל הירח · הב׳ עינינו הרואות שהשמש בכל יום מחמם ומיבש ושואב וגם מכפיל תנועתו · הג׳ אף נראה לעינים פעולת הירח וביותר בגשמי׳ לחים הגדלים או נפחתים עם הירח הכל לפי ערכם כמו נפות או שקוי במוח וגם גשמי׳ לחים שבעלי חיו׳ כמו הסרטני׳ והצבים ושאר שרצי המים:

הידיעה השנית שהשמים והככבים לא בשביל תנועת׳ גורמים חמימות או קרירות בעול׳ השפל אך מכמה סגולות שיש להם לפי שאין אנו יודעים כל הפעולות התלויות בשמי׳ ובככבים ובסבת האור והתנועה והחמימות או הקרירות של הככבי׳ וכן תוספת הימים והנהרו׳ בתוספת הירח וחסרונם בחסרונו בסבת הירח ואפי׳ שעודנו תחת אופק הארץ · וכמו כן העשב הילויטרופ״ום ושאר צמחים פונים לכל צד עם השמש · וכמו כן ביום העמדת השמש הנקרא בספרנו ראש סרטן וראש גדי כמה וכמה אילנות הם הפונים עצמם לצד השמש והם הערבה והזית והפופו״ליום להן והדומה להם וגם אי זה ככבי׳ המושלים באיברים שבגוף ואף על כמה איברי הגוף ומהם על חושים שבגוף באופן שככב אחד ישמח לבב אנוש והככב השני יאבל אותו אחד מהדד השכל והאחד מטמטם השכל והלב · זאת ועוד אחרת העוף הנקרא בלעז פרארו״ש אינו נראה בעליית הככב ז״רויו כי אם אחר שקיעתו · וכמו כן העוף לושצי״נא ישבות מלשורר בתקופת תמוז:

בלשון ישמעא׳ יילדיש גיני״ק

בלשון ישמעאל פראמור

ר״ל במזל אריא

ב״ל ישמעא׳ רילביל

זברומי רושולין

הנמלים יום ולילה לא ישבותו אבל ינוחו לעת המולד: ואעפ״י שהפעולו׳ המתיחסים לשמש ולשבתאי ולצדק ולמאדים ולשאר הנבוכים דתיהם שונות · עכז אין אנו רואים שינוי במאורות שלהם וזה להיות אורם מאור השמש · המושפע עליהם והם משפיעים עלינו:

הידיעה השלישית שהככבי׳ לא זו בלבד שהם משנים ומהפכי׳ הגשמיים אלא אף שהם פועלי׳ בצמחים וכרוכים הלא עיניך רואו׳ שהמתכת אינו נזרע וגם אינו מוליד ולא האבן יוליד אבן אלא שנבראי׳ מהיסודות וכמו כן הומר שלהם · אם כן הם נפעלים על יד מערכת הככבי׳ בכחם הניתן להם מאת הבורא יתברך:

הידיעה הרביעית שהככבי׳ כמעט אין להם כח לפעול כרצונם בנפש השכלית · אך שיהיה במקרה · והטעם הראשון כי הנשמה היא רוחנית ונחצבת מגלגל השכל שהוא למעלה ממערכת הככבי׳ הגשמיים וההמריים: (וזה שאמר הק״בה לאברהם צא מאצטגנינות שלך וכו׳) · הטעם השני לפי שפעולת כח ההרגשה מבארה הנפש לפועל השכלי והרצון כנראה בחולי פרינטי״קו בהתעכב הפעול׳ הרמיונית · כמו כן יעוכב השכל והפעולה הישרה והרצון:

ואחר שהקדמתי לך כל אלה הידיעו׳ להיות לנו ליסוד בנקל תבין איכות ומהות הבשורו׳ האפשריו׳ להתבשר מהככבי׳ · אך התבונן שהפעולו׳ התלויות בככבי׳ הם שלשה מינים · איזה מהם הכרחיים באופן שיכולי׳ להתעכב מכח החיצוני · והם אלה הלקות · והמולד · ומלוי הירח · וקו השוה: והעמדת השמש · כמות היום · וכמות הלילה · זמני זריחת ושקיעת השמש: ובין השמשיו׳ שבערב ושבבקר · והרבה כמו אלה שמהם התוכן האמתי והבקי בחכמה זו יגיד העתידות בלתי שגיאה בעולם: המין הב׳ הוא גם כן מן ההכרחיים אך שאינו מן הנמנע אם יעוכבו משאר סבות · והם ב״מ דבר

ורעב

המפוזרים תחת גלגל הירח וכמעט היו מביאים היזק גדול לעולם · אמנם אינו מן הנמנע אם יבא אחד מענינים הנ"ל במקרה בסבת ככב זה וביותר מקומ"טא אשר תחת גלגל הירח ויקרה באופן זה לפי שקומ"טא שואב לו משמני הארץ באופן שלא הניח בה רטיבות ויולד מזה שהארץ הרזה לא תתן יבולה · ובמקרה זה יקרה גם כן אם ימשך מהשמש ההמה המסוגל לתנובת השדה ולא ישוב יותר לארץ אך שיתהוה לגוף הקומ"טא · ובענין זה הומר האויר הנשאב לגוף הקומ"טא בהכרח שיהיה יובש גדול בארץ ובאמרת כפי השתנות איכות החמרים של הקומ"טא ההוים תחת גלגל הירח (אם לא שאש אוכלם) אם אז יתפזרו שנית לקטורים ואידים יסבבו פעולות שונות לפי שבהמס הקומיטא שהיה בו הרבה פסולת בהכרח שיהיה כמבול על הארץ · אבל אם נמסים לקטורים נסים וחמים הקלים להתעפש יולדו מהם בעלי חיים קטנים והם להעב כחגבים וזבובים וגם פרעושים ושרצים קטנים ותולעים ארסיים והם שלוחי המגפה · ושאר התחלואים ארסיים ולהיות שהאויר הארסיי כמו זה בנקל יזיק לאנשים חלושים ומעונגים זהם השרים והסגנים ומכאן הוא מיתת הגדולים וכן להפך לפעמים אפשר שיהיה לטובה אם הזמר הקומ"טא יהיה מבושל ומתוקן היטב באופן שלא נשאר בו רטיבות העפושית אז כהמס' ככב זה יהיה רחוק מהיזק וקרוב לשבח יותר לתנובת השדה והארץ תתן יבולה · ואולם מטעם זה אפשר שזהו הטעם שהזו"נא הממוזגת הצפונית היא מבורכת ומשובחת יותר מהדרומית · יען שבצד דרום אינם שכיחים כ"כ הרבה קומ"טאס כמו שנמצאי' בצד צפון : ומכאן אתה מוצא טוב טעם לכמה הקירות :

החקירה הראשונה איך יקרה שהככבים החדשים הולכים וחסרים עד שנפסדים מכל וכל · יען שהחומר החדשי' מורכב מפסולתן של הנבובים וסופם להתפזר ולפעמים נדלקים ואש אוכלם עד תומם · השנית מפני מה החדשים משנים צבע שלהם · לפי שהם מוסרים מחמרים הפכפכיים באופן שאחד דולק מהרה והשני אחר להתדלק ולפי ערך רטיבות או יבשות שבו · הג' האם החדשי' מבשרים איזה ענין · יכול להיות שיבא במקרה איזה ענין לעולם אבל האומרים שהם באים לבשר תעתועים ודברו · הד' שהחדשי' הם גבוהי' מאד וזה ניכר מתנועתם השוים לכבבי' הקיימים הה' כמה הם גדולי' וכמה מנהגם והרבם להיותם חיים וקיימי' בעולם : התשובה הככב החדש הנראה בקשופי"א שנת אף ותקע"ב לנוצרים שוה היה כמותו לככב נוגה ואחר כלות ב' שנים נתכבה : והנראה בשנת אף ות"ר בתסירה נדמה לכמות הככבים שבסדר השלישי והיה קיי' בעולם כמה שנים · והנראה כתנין בשנת אף ותר"ד כמעט ערבוהו לכמות נוגה · הו' מדוע נמצאי' קומיטא בזנב גדול ומהם בזנב קטן ולפעמים אין בו כלום : זה יקרה כפי השתנות הבטת השמש · הז' מדוע זנב הככביים תמיד נגד השמש לפי שמקבלי' תמונתם מנצוצי השמש הנשברי' על פני הככב : הח' איך נדע מרחק מצבם · התשובה שצריך להמתין עד שיכסה הככב את הלבנה או שהלבנה מכסה אותו ומכאן בנקל נבין ונבחין בין הקומיטא שהוא למעלה מגלגל הירח לקומ"טא שהוא למטה מהירח ואם אינך יכול להמתין אז צריך אתה לעיין בשברי הנצוצות זפאראלאקס ואף מהם יובן גבהם · הט' מדוע הזנביים נראים בגוונים שונים מהם הדומה לעופרת מהם אדומיים מהם אשיים ומהם צבע הכספי או הברזלי וכו' זה יארע כפי השתנות ופסולת השמש ויותר הנבובים אשר כל אחד בסגול' מקבל צבעו · הי' מדוע קומיטא אחת תתקיים יותר בעולם מזולתה · אולי יקרה זה שאחת תהיה מחוברת מחום' יותר דבוק :

הו׳ מפני מה נמצאים אי זה ככבים המבריקים הרבה ואיזה מהם לא יבריקו כ״כ · לפי שכל הככבים חוזזים ובעלי קצוות מבריקים הרבה · הז׳ הטעם לבשורת הגשם הסמוך ללילה שעברה הנראה בה הברקת הככבים · הטעם הוא לפי שמסכת הקיימים המבריקי׳ הרבה יתהוה שבירת הנצוצות בתוך הקטורים הקרים ויתפזרו הלקי הקטורים והוא תחלת המטר · ועוד בקרירות הלילה בנקל ירתעבה האויר לחומר מקשיו ואז למחרתו בהתפזר חלקיו נעשה מטר · ח׳ערייך צריכין אנו למודעי מפני מה נקראים ככבים קיימים · התשוב׳ לא שהם קיימים ותחובים ברקיע ואינם מתנועעים כלל כי ידוע הוא שנסוגו אחור מרחק רב מהנקודה שהיו בשעה שנבראו · אך שהם מורים אותו ריחוק מכדור הארץ מאז ומקדם :

פרק אחד עשר מדבר בככבים ההדשים ובזנביים ובככבים הקטנים :

עדיין צריכין אנו למודעי · אם תשאל לשמורת הככבים ההדשים מי ומה הם · התשובה הככבים החדשים הם אלה המהורשים לבקרים פתאום יראו ופתאום יופסדו · כאשר ראו בקאסופ״א בשנת אלף ות״ר לנוצרים בתמונת החסידה · ועוד ככב אחר בתנין אלף ות״רד והרבה פעמים כמו אלה : הב׳ אם ישאל השואל ממה יתהוה הככב המחודש · תשיב ממה שבולט השמש ומפסולתן של שאר הככבים יתחברו יחד לחומר אחד ואח״כ כשיזריח עליו השמש ומחומו יתחרש מין זה · הג׳ אם ישאל השואל מה הוא הדרך החלבי : התשובה שבשמים האיתירים נמצאים ככבים קטנים לאין מספר והם כ״כ מקולעים באופן שהעין לא יוכל להפרידם זה מזה · הד׳ מהו הככב הזנביי · התשובה שככב זה הרץ ממערכת הככבים ויש בו תמונת זקן ובספרנו קוראים אותו ככב השרביט ובלעז קומ״טה : הה׳ מהותי או מאי זה מין חמרי יתהוה · התשובה שהוא על שני פנים · האחד השמימי ולמעלה מהירח · השני הוא יסודי ולמטה מהירח · השמימי מקורו מפסולת הירח וממה שבולט וגם ממותרות שאר הככבים ככבי מרום בהתחברם חלקיו קצתם אל קצתם אחד אחד עד שיזוכך מאור השמש · ועוד יבא השואל לשאול אם יבא ככב זה לעולם מה יבשר · התשובה הגם שיש מהמוני העמים הסוברים שקומ״טא יגיד העתידות ויבשר מיתת המלכים והשרים והסגנים והרעב ושאר בשורות רעות · אך התל יפצה פיהם כי אין לו כח וסגולה כלל לבשר כל הנ״ל משלשה טעמים · הטעם הראשון יען שתחלתו והויתו הוא הכרחיי וטבעי : הב׳ מרוע כפעם בפעם בוחר ברע ומואס בטוב היה לו לבשר לכל הפחות פעם אחת בשורה טובה כדרך המשולחים המבשרים את הטוב ואת הרע · הג׳ שירוע שהקומ״טא הולך וסובב כל כדור הארץ בתנועתו יומית ואו היה מבשר ואומ׳ רעה על כל העולם החרשתי אך אני רואה שאומרים עליו שיבשר על דבר פרטי ועל חלק א׳ מכדור הארץ : ואל יבהלוך אחד מהעמים באמרו כבר שמענו ואבותינו ספרו לנו שכל זמן שבא קומ״טא לעולם בא קצף לעולם ביבשורת השדות והולאי׳ רעים ומגפה וביותר מיתת הגדולים · אף זה הבל הוא · כי אין לך דור מיום הוסדה הארץ שלא אירע בו איזה נזק וצער בפתאו׳ ובמקרה וזה כבר נגזר מן השמים אף שלעולם לא היה נראה הקומ״טא כלל · ועוד כמה פעמים באים פתאום חרון אף לעולם אף שאז לא נראה הקומ״טא ·

אך אני אומר שהסברה נותנת שהוא יועיל ולא יזיק כי תבליתו לשאוב ולמשוך אלו המותרות מחלקי השמים עד שיהיו מנוקים מכל פסולת ומפליא לעשות עצמו גוף ככב מאסיפת הפסולת והחלקים הקטנים (ואחר שירתהוה יושרף ויופסד) ואלמלא כן הלא החשך יכסה הארץ את כל גבולו מכסה וכמה חלקים קטנים המפוזרים

ואולם הדוה מתחת לגלגל הירח והוא היסודי יהיה מאסיפת מוהרות היסודי ומחובר לכדור א והשמש מדליק ומאיר אותי

ברכות פרק תשיעי אמר שמואל כוכבא דשביט וכו׳ ע״ש ·

פרק עשירי מדבר בכמות ואיכות ומהו' ומרחק הככבי' הקיימים :

אחר שביארתי הדק היטב מהות ואיכות ככבי לכת הנקראים נבוכים יאות לדבר בככבים הקיימים וצריכים אנו לכמה ידיעות והצעות :

הצעה הראשונה כמה הם הככבים ·
התשובה הככבים הנראים בלילות הצחות לעיני כל אדם כדברי הוברי השמי' הם אף ועשרים ושנים · אמנם יש הרבה הרהוקים מאד ואינם מוחשים ונראים כי אם ע"י השפופרת וזולתם הם אחרים סביב הקוטב הדרומי שאינם מוחשים להוברים שלנו כי אינם מאירים לנו :

הצעה השנית כמה מינים הם · התשובה הם ששה סדרים לפי ערכם וכמותם :
הסדר הראשון הם היותר גדולי' והמבריקי' יותר והם ט"ו : הסדר השני הפחותים מהם מ"ה : הסדר הג' שכמות שלהם יותר קטן מהשניים הם ר"ח : הסדר הד' תנ"ד : הסדר החמשי רז : הסדר הששי הם הקטנים שבכלם ומספרם מ"ט : ויש מוסיפים ה' הקיטוריים ועוד ט' היותר השוכים ועבורים ובין כלם תתר"כב וזולתם אינו נמצא אחר המוחש לעינינו :

ברכות פרק חמישי רז"ל דרשוהו ומנוהו מספר דככבים ע"ש מ"ד

הצעה השלישית כמה רחוק מערכת הככבים הקיימים ממרכז הארץ·
ונשיב לא שמצבם ומרחקם שוים · רק מהם הרחוקים הרבה · ומהם היותר קרובים · אך אמרו החוזים שהיותר קרובים לא יתקרבו יותר אל הארץ משעור י"ג אף הצי אכסוני ארץ אשר כל אכסון מחזיק שמנה מאות וששים פרסאות :

הצעה הרביעי בערך כדור הארצי כמותם איך הוא · התשובה לדברי התוכן הגדול טי"קו יהיו הסדר הראשון מאה פעמים יותר גדולים מכדור הארץ · והסדר השני תשעים פעמים · והסדר השלישי בשבעים ואחד פעמים · והסדר הרביעי חמשים וארבעה · והסדר החמישי שלשים וששה · והסדר הששי אף שהם היותר קטנים שבכולם עכ"ז הם ח' פעמים יותר גדולים מכדור הארץ :

הצעה החמישית האם יש להם אור בעצמם או אם מקבלים אורם מגוף השמש כמו הככבים הנבוכים :
התשובה הסברה נותנת שיש להם אור טבעי כי אין בריקת הנבוכים כהבריקת הקיימים המבריקים וזוהרים ושולחים חצותיהם בתמידות והם חיים וקיימים ובחוש אנו רואים שתוכם אור ואף שהם רחוקים מעינינו · כמו שמובן מגוף השמשי או מאבוקה הרחוקה מן העין משא"כ הנבוכים כאו הם מתים ומוקפים אור · ואף עפ"י שהם קרובים לנו יותר מהקיימים :

הצעה הששית מאין להם הברקתם והתמדת שליהות הנצוצות ·
התשובה הסבות המה הרבה בדברי התוכנים אך העיקר הוא מהתמרת הרוח ונשיבתו גורם תנועות האור שבככבים ותנועות קצותיהם וזויותיהם והזזיתיהם :
(מלסון חזיז) (רלפוזו) :

הצעה השביעית באיזה אופן יהיה יותר טוב להבדיל ולברור את מאה :
התשובה אופן היותר טוב ונקל להבדיל הככבים הקיימים · זה מזה הוא בלילות הצחות לעת שמזהירין היטב בקערירות השמים ואף יהיה על ידי כדור החמרי של התוכנים (שבו נרשמים כל ככבי מרום :

אמר המחבר אחרי הודעתיך כל את· תלמוד כמה עניינים ·
האחד שהככבים הקיימים הם חמרים מקשיים ואטומים שאל"כ לא היו נוצצים ומבריקים · השני שמורכבים מב' יסודות כמו הנבוכים · הג' שהם חמרים בעלי קצות והזוזים · הד' ראוי לבחון מדוע הככבי' הקיימים אינם נראים בהאיר היום · מפני שכבר ידוע שאור הגדול מכבה את הקטן כשרגא בטיהרא · ה' נכספתי לדעת מדוע בלילות דחורף נראים הככבים בכמות יותר גדול ואף יותר הרבה · התשובה יען היות האויר צח יותר ואין צ"ל בלילו' הקרירות שאז יזוכך האויר ומוחשים יותר·

הו'

תמונתו שוה כי פעם נראה גדול פעם שלם פעם הציו ונקטם ופעם מקרין ומפריס כפי השתנות ההבטה שיביט בו השמש במקרה אשר יקרה לירח לפיכך צריך אתה לומר שמקבל אורו מהשמש זו ואין צ"ל יתר הכוכבי' הנבוכים העכורי' ממנו: הרביעית שנוגה פעם הוא למטה מהשמש ופעם הוא למעלה מהשמש סביב סביב הולך כאו הירח השמש מרכז שלו ולכן כשהוא למעלה מהשמש נראה שלם וכשהוא למטה ממנו נראה מקרין ומפריס· החמשית מפני מה קורים לאיזה אנשים בעלי נוגה לפי שטבע ככב הלז חם ולח אך שעודף בחמימות וכל שטבעו נוטה לכך ראוי הוא ליחסו לנוגה: הששית שממשלתו על הבחורים ויפה תואר והמשוררים ובעלי שחוק והזמה ועל כלם שבנקל עושים פועל הנשים וביתו הראשון מאזנים וביתו הב' הוא שור (ובגמרא האי דבכוכב נוגה יהא גבר עתיר וזנאי מ"ט משום דאיתליד ביה נורא פרש"י יצר של תשמיש בוער כמו אש וכו'):

כֹּכָב או כותב גם כן מסבב את השמש כמו סביב מרכזו ולזה לפעמים נראה שלם ולפעמים חציו אף לפעמים רק מקצתו כפי ההבטה אשר יביט בו השמש: ומפני מה קוראים לאיזה אנשים בעל כותב או בעל ככב· תשובה לפי שנמצא בככב זה הרבה קרירות והרבה יבשות ובעלי כותב הם ממין זה· ככב זה מבטו לאנשים נאים וחכמים וחריפים בעלי קומה צהובים וביתו הראשון בתולה וביתו הב' הוא תאומים: (ובגמרא מאן דבכוכב יהא גבר נהיר וחכים משום דספרא דחמה הוא פי' סופר של מזל חמה לכתוב דרך הלוכו ותקופותיו:

מאדים גם כן מקיף השמש כמו סביב מרכזו אך למטה מצדק ושבתי· ולמה צבעו ארום ואשיי· תשובה זה יקרה מכפילת נצוצי השמש כי כל חומר שנכפלו עליו נצוצי השמש נראה ארום כאש· ולמה קוראים לאיזה אנשים בעלי מאדים לפי שמאדים טבעו חם ויבש אך שחמימותו עודפת על היובש וכל שטבעו נוטה אחריו וכל אבריו משועבדי' או נקרא בעל מאדים ככב זה ככב הרגזנים והחריפים ושעריו נוטה לשחרות וקופצת עליו הזקנ' והבי' הראשון עקרב והב' הוא טלה: (ובגמרא האי מאן דבמאדים יהא גבר אשיד דמא אמר רב אשי או אומנא או גנבא פי' רופא או מוהלא:

מתחת לשבתי ולמעלה ממאדים הוא צדק המסבב הארץ כמו סביב מרכזו: ודע שסביב צדק מקיפין לו ארבע ככבים קטנים הנקראים זנביים של צדק ומפני מה קוראים לאיזה אנשים בעלי צדק· לפי שצדק טבעו חם ולח בשוה וכל שהוא מאורתו המזג נקרא בעל צדק והוא ככב האנשי' החשובי' והנאים ומאנשי הכת הגדולים ומי שזקנם עבה וצהוב ואינם קרחים· והבי' הראשון הוא קשת והבית הב' דגים: (ובגמר' מאן דבצדק יהא גבר צדקן· אמר רב נחמן צדקן במצות):

שבתי הוא היותר גבוה שבכלם וכמו כן כדור הארציי היא מרכזו וסמוכים לו ב' ככבים קטני' ומאירים אך שמקבלים כמו כן אורם מגוף השמש ונקראים שומרים של שבתי· ומפני מה צבעו דומה לעופרת· אולי יהיה מאיכות שלו וגם מכפילת נצוצי השמש המכים בו ומהפבים אותו לגוון העופרת· ומפני מה קוראים לאיזה אנשים שבתיים· לפי אגם טבעם קר ויבש כמו ככב זה· אך שקרירות יעריף על היובש וממשלתו על האנשי' השחורי' והרזי' ובעלי דאגה ולאותם המטנפים בגדיהם ולאנשים משהיתים וזקנם מעוטה וביתו הראשון הוא גדי וביתו השני דלי (ובגמרא האי מאן דבשבתאי יהא גבר מחשבתיה בטלין פי' כמו לא ישבותו) ודע שלכל ככב יהיו ב' בתים מלבד השמש והירח והבי' הראשון הוא בעצ' שבו יצמח הככב בנפש בגוף ובמלך בכסאו· אמנם הבית השני איננו כ"כ עצמיו ולזה לא יהיה כל כך הזק הכח בו:

פרק

ה"ח מדוע לפעמים מהפך קצותיו כלפי שמים ולפעמים למטה · וזה יקרה בהיות השמש במצב הירח לצד צפון אז הירח משפיל קרניו · אבל בהיותו לצד דרום מעודד קרניו כי לעת שיעבור עליו אור השמש תכף מלמטה יעשה פגימה : ה"ט סלקוי הירח או השמש לעולם לא יגידו העתירות לפי שהם טבעיים והכרחיים : ה"ך שאי אפשר לירח לפעול שום פעולה אם לא יתנועע · ותנועה זו היא הקפית כאשר ביארתי למעלה אצל השמש בענין זה : כ"א עוד אחרת אני שואל ואותה אבקש לדעת היאך יקרה שהחולי' הירחיים נמצאים בהם הקמים בלילה ממטותם בעודם ישנים הולכים אנה ואנה ועולים על גבי הבית ויורדים בלתי נזק ופגיעה רעה · וזה שכיח מאד כמו שאירע מעשה זה ראוי להזכירו · שגוי אחד בנפול תרדמה עליו היה רגיל לירד לבורו וכל עוד שלא נגעו המים את כף רגלו לא הזר לעלות · זאת ועוד אחרת גדולה מזו שבעיר פאר"ז בארץ צרפת · גוי אחד אזר הרבו בתרדמתו וירד לנהר שיקואנה העובר דרך העיר ועבר את הנהר ושט על פני כלו עד שהשיג ל עבר הנהר את אויבו והרגו · ואחר שמילא רצונו חזר לביתו למשכבו ולא ידע בשכבו ובקומו· אף פטרוהו בבית המשפט כי ידעו את הלייו והיה ברור אצלם שלא היתה ערמה :

תשובה לזה היא שכח המרמה הוא כ"כ גדול שיש בו כח לנענע הישן ושיקום ממטתו וילבש עצמו ושילך ויפעול כל פעולה שבעולם בהעלם אחת בתרדמתו : ואני אומר שהדמיונו' הירחיים בעת שנתם נמשלו לבהמות בהקיצתם כי הלא אף הם פועלים אך אינם יודעים טוב ורע · ועדין צריכין אנו לדעת מפני מה אינם נופלים אפי' ממקום גבוה :

ונשיב לפי שאינם מבחינים הסכנ' ואינם מבהילים ואף לא יארע להם סיבוב הראש : סברא אחרת לסבר זו היא שינוי טבע מין האנושי להיותם חלושי מוח ויותר והסרי דעת ובהם רבוי רתיחות הדם המעלה עשן למוחיהם ואז נתמלא המוח תמונות · ודמיונות · המניעים כחות האדם לאלה העניינים והפעולות : המשל בזה · אם יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה טל ויתננה תחת קוי השמש תהיה עיניך רואות איך שמש חוטף אותו למעלה במהירות גדול· כך הירח כפי יכולתו במה שמשפיע לנו אור השמש יש לו כח מושך (ככח המאגנטיש) בגשמים מורכבים שהוא מוח הירחיים · ומכאן שהירחיים עלולים יותר בסוף חדש לעת שקוי הירח מכים לראש הנרדמים · והנה השתנות סבות כל הנ"ל רובן או מקצתן מסכבים כל אלה לבעלי ירחיים לפי ערכם : באופן שמהם המדברים בתרדמה בלבד · ומהם המפליגים לדבר ולהשיב כהלכה על כל שאלה ושאלה · ומהם המקיפים מטותיהם או הולכים ארוכות וקצרות בחדר משכבם · אף מהם הולכים למרחקים עולים ויורדים כאשר שמעתי מפי מגידי אמת עניינים נפלאים מי יכול להביאם הכל בספר : (אמר המחבר חולי זה ורפואתו איחד מדור כפני עצמו בחלק ב' מספרי הנקרא עולם קטן :

עיין פרש"י פ' בשלח על פסוק ותעל שכבת הטל וגו'

פרק תשיעי

מדבר בשמו' ומהלך חמשה ככבי לכת הנקראים נבוכים ופעולותיהם :

אחרי שביארתי מהות וכמות ופעולות שני המאורות הגדולים · עת לדבר בחמשה ככבים נבוכים והם שצמ"כן · וצריכים אנו לכמה ידיעות : הידיעה הראשונה למה נקראים נבוכים : לפי שאין הליכתם ישרה פעם לפנים ופעם לאחור כאחר הנבוך בדרך : הידיעה השנייה שהם כרוריים ומתוארים במהוגה אקית : השלישית שאין להם אור בעצמם אלא מה שיקבלו מהשמש : תדע לך שהוא כן לפי שאו היה לנו ליהם האור לאחר מאה הכוכבים היה ליהם לנוגה והלא אנו רואים שאין בו אור לפי שאין

לאפיקורוס כפי סברתו ודעתו ולא כסברת
תורתנו הקדושה כי לא הנחילה מלכנו
לעוברי אלילים כי אם לישראל בחירו ·
ואין הסומא מבחין את הגוונים היותר
טובים ולזה בחרתי בקיצור ואעורר פה
כ״ב הערות :

הערה הראשונה מפני מה הירח הכדורי
לפעמים נראת בתמונה
ביציית וגם פעם גדול ופעם קטן · אבל
תשובה לחקירה זו תמצא בגוף השמש
לעת נעשה ביציי על אופק הארץ : הב׳
מפני מה הירח לפעמים נלקה על פני כלו
ולפעמים מקצתו · לפי שלפעמים יכנס
כל גוף הארץ על פני כולו ואפיל הירח
אבל לפעמים יבא מן הצד : הג׳ מפני
מה לפעמים הלקות שוהה הרבה ולפעמים
אינו שוהה כלל · וזה יקרה בהיות
הירח סמוכה לארץ ואז יכנס צל הארץ
יותר רב באופן שישהה הרבה אבל
לפעמים הוא רחוק מארץ ואז יקרין צלו
ולא ישהה כלל : הד׳ מפני מה במוחי
בעלי חיים ובביצים ובכל שרצי המים
הסרטן והצב למיניהו תמצא רטיבות יותר
בסוף החדש ובתחלת החדש לא תמצא
כלל · לפי שבסוף החדש ימשך הרבה
רטיבות מכדור הירחי לכדור הארצי מה
שאינו כן בתחלת החדש : הה׳ מפני
מה סוף החדש מסוגל יותר לקבל הנקבה
הריון · ואף יותר טוב ללידה משאר
החדש : יען כי הלידה צריכה רטיבות
ורכות וכל עוד שהלבנה יותר גבוה מכה
ופועל׳ בנו יותר ולכן הנולדים בסוף חדש
יהיו רטובים הרבה והנולדים בשני רבועי
האמצעיים יהיו יבשים יותר אבל הנולדים
ברביע הראשון יהיו אמצעיים : ה״ו הירח
בציווי הבורא יתברך מפליא לעשות
פעולות ברפואות ומוסיף בם כח · וזה
יהיה או מהרבה או ממעוט הלהות השרוי
בם : ומכאן אתה למד שמשקה הרפוא׳
בסוף החדש תריק הרקה יותר להיותו
הגוף אז רך ומעיו רפויים : הז׳ שההקזה
יותר משובחת בסוף החדש מטעם שיש
מילוי בוורידים יותר משאר ימי החדש :

הח׳ אומרים שאם יגלחו שערות האדם
ואם יוטלו צפרניו בסוף החדש יאחרו
להתגדל ואם בתחלת החדש ממהרים
לצמוח : הט׳ כל דבר הנתלש ונעקר
ונקטב יהיה בלא היזק אם יהיה בשני
רביעים האמצעיים ולא ברביע האחרון ·
יען שברביע האחרון כל גשמיים שואבים
יותר ממותרות הירח ובנקל יתעפשו · הי׳
מרוע גורם צער וכאב לעלולים ברביע
האחרון · וזה יהיה להיותם חלושים כבר
ועל הראשונים הם מצטערי׳ וזה בא להוסיף
כובד ורטיבות : הי״א החולאים הירחיים
כמו חולי השקוי והשתוק והדומה להם
כלם יכבד חליים בסוף החדש כי יש בכל
אלה התחלואים רבוי המותרות ואין לתמוה
איך יכבד עליהם החולי : הי״ב שבעלי
השרפון והקדחת דקה באמצע החדש
גובר עליהם יותר החולי לפי שבאותו
זמן היובש מתגבר יותר והוסר הרטיבות
והוא הקדחת : הי״ג מפני מה החולאים
הירחיים עיקר סבת תחלואיהם מרגישים
בירח · לפי שכבר הם חלושי המוח
ומוכנים לקבל ההיזק ממנו : הי״ד הירח
מוסיף כח לכל זרעונים וצמחים בסוף
החדש : אף זה יהיה מרוב רטיבותו
מצמיח אותם : הט״ו מפני מה נוהגים
האריסים לזרוע איזה זרעונים דוקא בסוף
החדש · ויש מהם הנזרעים דוקא ברביע
הראשון · תדע שהזרעונים אשר טבעם
לח ונצרכים ליבשות נזרעים ברביע הראשון ·
אבל הזרעונים הנצרכים לרטיבות נזרעים
ברביע האחרון : הט״ז למה קוראי׳ לאיזה
מזג מזג ירחיי · רצונם לומר שטבע הירח
הוא קר ולח וכל אדם או בעלי חיים
שנמצא בהם הרבה רטיבות וקרירות
מתיחסים אל הירח : (ובגמרא הא׳ מאן דבלבנה
גבר סביל מרעין בנאי סתיר ובנאי חכיל דלא דיליה ורזוהי
כסן אי גניב מצלח) : הי״ז מהוע בתמונת הירח
לפעמים קצותיו נראים היטב ולפעמים
יהיו קטומים ועכורים · וזה יהיה בהיות
האויר צח אז יקרין היטב כי לא יסתיר
קצותיו · ומה שאין כן בהיותו האויר
עכור ועב המכסה אותם ואינם נכרים :

בהיות שפעולות וכהות והשתנות הירח הם הרבה ומגדולות העבר ניכר גדולת רבו לכן עתה אבאר סברת קצתן מפעולותיו להמוני העמים שאינם משגיחים בו :

הבחינה הראשונה שהירח הוא חומר מורכב מהיסודו' שלנו כי לא ימצאו זולתם · וכבר אמרנו למעלה שהשמש ושאר הככבים הם מורכבים מאה היסודו' · אך עתה נבאר בירח באיכותו ומהותו : ויבורר הכל באר היטב על ידי אותות המשאיים · וגם מה שאהרונים השיגו בחוש ע"י טילישקופוס והוא שפופרת העשוי להביט בכמות ואיכות הככבים :

הבחינה הב' שהלבנ' היא כתמונ' כרורי' כאשר ביארנו למעלה בכדור השמש וזולתו וזה ידוע ונכר ממהלך הירח · לפי שאו היה לה תמונה אחרת הלא בנטות השמש פניו ממנה לא היה בכחו לעשות כ"כ שינוי במראה הלבנה ולפגום בה : אבל בהיותו כרורי בנקל נכר ונראה השתנות האור :

הבחינה השלישית שהלבנה היא חומר אטום · הא' כי כל מגמתה לקבל האור מהשמש ולהשפיע עלינו ויהויב מזה שהלבנה היא הומר אטום · הב' או היתה ספירית או צלולית · אז כאשר תבדיל בין השמש לבין הארץ ופנינו כלום היתה מעכבת אור וזוהר השמש מלעבור או להתפלש ולעולם לא יולד לקורת השמש · אבל אנו רואים שתסתיר השמש מול פנינו והוכרחנו לומ' שהיא הומר אטום :

הבחינה הרביעית שהלבנה מקבלת אורה מהשמש וזה נכר ממהלך הלבנ' וגם מלקורת שלה · יען כפי השתנות ההבטה בשמש תשנה תמונתה · ולעת שכדור הארץ יבדיל בין השמש והלבנה אז הלבנה תסתיר אורה וזה לא נכון שיקרה לה אם היה לה אור מעצמה :

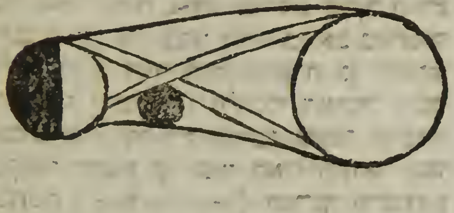
הבחינה החמשית הלבנה תרטיב הרבה גשמיים אשר מתחת לגלגלה והמפורסמות אינן צריכות ראיה · ויובן מזה שיש בה הרבה רטיבות (כי כלום היתה יכולה ליתן דבר מה שאין לה) ואולם זה יקרה בכח קוי השמש כאשר אמרנו למעלה · שהשמש פועל ברטיבות הלבנה ומחמם אותה ומפזר הלקיה ומוציא קטוריה · ואל תתמה הלא עיניך הרואות שמחום השמש המים בכדור הארץ מתפזרים ומותכים ומתיבשין ומכל שכן בירח או הלבנה שהיא יותר נקיה ואינה כל כך מעורכת ביסודות :

הבחינה הששית לקורת הלבנה יקרה כאשר יבדיל כדור הארץ בין הלבנה לבין השמש וזה יהיה באמצע החדש · והטעם הוא להיותו הארץ חומר אטום ועומדת נכח השמש אז מרתיע צלה לאחוריה כלפי שמים : ולרוב קטנותה כערך גוף השמש יקרה שצלה מקרין ומפרים אבל לאחר זמן נעשה צר נקטן ונפחת :

הבחינה השביעית שהלבנה יש לה כח גדול לבשל פירות הארץ כמו שיש לשמש כח לבשל פירות העצים והפסוק מעיד על זה כנראה בפסוק (וממגד גרש ירחים) פירש"י יש פירות שהלבנה מבשלתן ואילו הן קשואין ודילועין ועוד פרש"י ירחי"ם שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש ר"ל מר"ח ועד סוף החדש שאז הלבנה פעולתה גדולה משאר חלקי החדש :

ועוד היה בידי לכתוב כמה בחינות בענין כתמי הלבנה ושינוי מהלכה בארבע רביע החדש ולברר האם פני הלבנה הם ישרים · או עקומים · כי נראה בה הרים וגבעות והוברי השמים החוזים בככבים הפליגו לדבר מהימים והיאורים שבגוף הלבנה · והרבה כמו אלה אין בהם צורך להביא' בספרינו כי כל כונתי להוריע מעט מזער בעניינים גשמיים האלה מפני הסוברים שאין בנו היודע טוב ורע ואף אם אכתוב להם רובי תורתנו כמו זר יחשבו כי כל כחם בפילוסופיא ובחוקי' גמוסיים ובאמת טובה תורה עם דרך ארץ ועל זה ועל כיוצא בו ארז"ל ודע מה שתשיב

השנה : לפי שקודם האביב הגופים הם יותר לחים ואז בהיותם יותר מלאים בנקל מקבלים ההיזק : התשיעית מפני מה לא נואה השמש כפעם בפעם בגוון אחד · אך לפעמים אשיי או זהביי או רמוניי או כספיי או ברזליי או כרתיי או כעופרת · זה יקרה מתערובת האורות והעכירות והאטומות יורד פעם בגוף השמש ופעם בחוץ באידי האופן או כמה מיני עננים : העשירית למה לא יקרה לקות השמש אלא בסוף הדש : ונשיב שבאותו הזמן דווקא תבדיל הירח בין פנינו לפני השמש ; היא ואם כדבריך ולמה לא יקרה הלקות בכל מולד · ונשיב עם היות שבכל חדש הירח עובר בין השמש לבין הארץ ובנינו הדרים עליה ע״כ זה איננו בא מכוון מידי הדש בהדשו ביושר נגד פנינו לפי שהירח אינו שוהה בין קו הלקותי וקו המזלות כמנהג השמש ההולך בכבדות אך יקרב או ירחק עצמו ו׳ מעלו׳ ואז מצד זה או מצד אחר יהי׳ הלקוי : המשל בזה אם הירח בעת ההיא נגד עיני ראובן הדר בוינוציא לא ירתהייב בשביל זה שיהיה אז נגד עיני שמעון הדר בקושטנ׳ וכדי להבין זה תתבונן צורה זו :

קודם השמש אשר בשחרית קודם הכן ובערבית קודם שקיעתו כך בלשון חכמים דמדומי חמה •

השנים עשר מדוע השמש מאיר יותר בחורף מאשר יאיר בקיץ : יען שהשמש קרוב לנו במזלורת החורף מאשר הוא במזלורת הקיץ וכל הרחוק יותר פוחת אורו וכן להפך כל הקרוב יותר מוסיף באורו ואעפ״ שלא ישתנה כמותו : השלש עשרה איך יקרה שלפעמים אנו רואים השמש קודם יציאתו על הארץ : זה יבא מאידי השמש בהיותו עדיין תחרת האופק אז שולח נצוציו דרך האידים למעלה באופן שידמה לנו שהוא נגד עינינו והוא דמורת ריוקנו · וזאת היא הסברה על מה שקריתי בספריהם שהפלאמינגי כאשר שטו בים הקרח ראו השמש י״ב ימים בנובה זומלה בטרם שהשמש יצא על הארץ · יען שבקוטב ההוא השמש מאיר ימים רבים באופן שחצי השנה יום וחצי האחרת לילה והכל יקרה מנציצי השמש הנלהצים באויר ומשבירתם : הארבעה עשר מפני מה ההורולוגי״או השמשי אינו מכוון בכל מקום : לפי שאין גובה השמש בכל מקום במדה אחת מפני השתנות גובה הקוטב יען שכל עוד שהשמש גבוה יותר לא זו בלבד שיחסר צלו אלא אף כפי מישור הארץ ישתנה מקומו : החמש׳ עשר מדוע נצוץ השמש משחיר ולא נצוץ האש ! לפי שתולדו׳ השמש הוא להמשיך אליו כל שומן חוץ לגוף ואז שורף אותו · אבל חום האש שורף כל שומן הקרוב אליו אבל אם יהיה עמוק בגוף בקושי יהיה כח בו להגיעו ולכן אינו משחירו : הששה עשר מפני מה אין תועלת במורה השעות השמשי לחשבון החדש לפי שיש הפרש גדול בין מהלך החמה למהלך הירח ואת ההורולוגי״אש הם מתוקנים בסדר השמש ולא כסדר הירח : השבעה עשר איך יקרה לקות הלבנה ואף שהשמש עודנו על אופק הארץ · לפי שהשמש על ידי שבירת הנצוצות אינו מן הנמנע שיתראה כאלו היה על האופק לנגד עינינו כאשר אמרנו ובאותו הזמן הירח מכסה הארץ בצלו : השמנה עשר מדוע השמש לפעמים נלקה כלו ולפעמים קצתו · לפעמים תוכו כולו חשוך אבל ההקף שלו לא יהסר אורו · זה יקרה להיות הירח רחוק מהארץ ולפעמים קרוב לארץ וכבר ידוע שהמר אטום כל עוד שיתרחק מהעין יחסר עכובו שיעכב חלק המאיר לנו :

ר״ל מורה השעות

פרק שמיני מדבר באיכות ומהות הירח ופעולותיו :

אופק הארץ אז תארג כאש טבעי ומראהו ירקרק ארמדם · וימשך מזה או שהמר השמש יהיה אשיי או כל הגרים שתארם אש לא יהיו אשיים עכ"ל הפ' · אמר המחבר עכז אל תרמה בנפשך שהשמש יהיה אש מוהלט לפי שאו היה אש מוהלט ראוי היה להיותו רק וצלול מאד ולא יהיה מסוגל כ"כ אל התנועה לפי שכל דבר דק ואוירי כל עוד שיתנועע יתפזר : ועוד אלו היה אש מוהלט בנקל היה מתכבה כי אין כבוי האש כי אם בהתפזר הלקיו וא"כ ראוי היה שיקרה כן לשמש במהירתו ודטיפרתו ולדברי האומר המר השמש הלז יהיה מורכב מעפר הרבה ומקשיי והוא ע' יסוד האש ויתואר כמו המתכת (המשל בזה הזהב) הנתך והמוצק ועורנו בשרפתו ·

הבהינה השלישית שחמר השמש הוא כדורי וזה ידוע במופת הורתך והוא על ב' פנים : האופן האחד בהיותו כדורי הוא יותר קל ומסוגל לפעול בכל דבר שבעולם האופן הב' בהיות' כדורי אז כשיוצא קוו ותציו ממרכזו יהיה מסוגל יותר לפעול לכל צדדיו :

הבחינה הרביעית אע"פ שהשמש פועל בשאר כדורי העולם עכז יש לו פעולה סגולית בכדור הארצי ומה שפועל בכדורי העולם יהוא הוא כי מושל בעליונים ובתהתונים : בעליונים בככבי לכת כי מחמם ומאציל אורו עליהם והרבה פעולות כמו אלה · שאין צורך לראיה אך כוונתי לבאר אם מושל בתהתונים אבל זה מפורסם לפי שמיבש האויר ומזכך האויר ומבשל פירותיה ומגדל זרעוניה ומחיה כל בעלי חיים אשר על הארץ והפסוק מעיד על זה שנאמר וממגד תבואות שמש וגו' (פרש' שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות : ובנמרז' איכו דומה יתימור של חמה לתימור של לבנה ר"ל שחמה בקה לבשל פירות העץ ולא כן הלבנה המבשלת פירות הארץ לכדן ·

הבחינה החמישית שימצאו כתמים ולפידו' בשמש כי הוברי שמים החוזים בככבים האחרונים כלם יתנו עדיהם עז שרואים ע' הטילישקופוס (הוא הספופרת המקודש אשר בתוכו זכוכית מקוק) בתמי' בכמותם ומהותם ומניינם :

הבחינה הששית כתמי השמש אינם לא חלקי' אשיים ונצוצי השמש מה שהוא דוחה לחוץ מרוב הרתיחות שרותח כתמידות והלפידים מתהוים מהיותר שרופים ומעשניו : והנה אהרי שנודע כל אלה לקורא המשכיל ישמע חכם ויוסף לקח איכות ובמות ופעולות השמש ויתעוררו מזה כמה הערות :

הערה הראשונה מדוע השמש לפעמים נראה בתמונת ביציית :

תשובה זה יקרה מחמת שבירת הנצוצות מהארים העבים אשר על האופק המתפשטים יותר לצדדיו מהמתפשטים למעלה או למטה :

הערה השנית מדוע השמש כשהוא בצדדי האופק נראה יותר גדול כמותו : זה יקרה במו כן משבירת הנצוצות מחמת הקטורים הלחים ובכפיפותם מרחיבים זויות הראות שלו : השלישית מדוע קשה להביט בעין השמש : לפי שקרומי הרשת ובזכוכית שבעין אינם יכולים לקבל כל כך אור בבת אחת :

הרביעית מדוע התמדת הראיה בשמש גורמת כאב העינים : לפי שמרוב הוס זהרי החמה יתרו בו חוטי קרום הרשת ויוליד כאב העינים : החמשית מדוע המעיין בשמש ירמיע זיטיפו עיניו : אף זה יקרה מהום נצוצי השמש המרהיב חוטי קרום הזכוכית שבעין והברת עין אינה יכולה לסבול כ"כ ותלחץ על הקיר שבעין עד שיטיף דמעות : הששית מפני מה המעיין בשמש מעטש : יען שהום השמש מרחיב הוטי הרשת הגורם הכך ואז יתעטש : השביעית מדוע השמש גורם כאב לראש · מפני שחום השמש מפזר ההם השוכן בראש ויהיה סבה להצבות הורודים ונסתמו חלק שבילי הראש ומזה יבוא כאב הראש : השמינית מדוע השמש מזיק יותר לאדם בחדש אדר : ומאשר יזיק לו בשאר ודשי

השנה

הרקיע. שהוא שטח מבדיל בעקמימות גלגל הירח ושכל מים האמורים בפרשה אינם אלא שם כנוי ליסוד. שכולל גלגלי השמים וצבאם והיסורות הארבעה עכ״ל. אמר המחבר תמהני איך יערב עולם הספירי׳ עם עולם היסודי. אולי יסכים עם הסוברים כי למעלה מגלגל הירחי ג״כ הם מורכבים מד׳ יסורות או מב׳ יסודות:

ועוד הרקיע שהוא השטח מבדיל בעיניו אל מי ניחסהו. ועוד במה שהביא ראיה לדבריו מהא דר׳ עקיבא שאמר לתלמידיו כשתכניסו אצל אבני שיש אל תאמרו מים מים משום דכתיב דובר שקרים וכו׳: וכתב החכם הנזכ׳ כלומר אל תחשבהו כי זה שנאמר על הרקיע שנעשה ביום שני והוא מבדיל בין המים העליונים למים התחתונים הם מים ממש אלא שם כנוי. כמו שאמרו וכו׳ אף זו אינה ראיה שהרי הרי״טבא בפרושיו הביא הלכות רבתי בלשון זה מפני ששומרי פתח ההיכל שיש שם מטילין אף אפי גלי מים ואין שם אפי׳ טפה אחת אלא אויר זיו אבני שיש טהור וכו׳ וכן רבינו האי גאון ז״ל מהלכות זוטרתי בלשון זה כותב היכל ששי נראה כמי שיש בו מאה אלפים רבבות גלי מים וכו׳ הנה עיניך רואות שזה ידבר בגלגל המלאכים שהוא רקיע האחרון ושם כולו דוהני מה שא״כ בנ״ד שיהי׳ ברקיע השלישי או מצד שכנגדו ברקיע הראשון הספירי ואני המחבר אומר לענ״ד יהיו המים העליונים כעין מים התחתוני׳ אפס שהם נבדלים מחמרו בזכות ויהיו כגשם חמשי ולכן נוטה אני סברה זאת בעל יפה תואר באמרו שהוא זיעה בעלמא (עיין בספרו דף כ״ט):

השאלה השמינית

כמה הם המים העליונים:

תשובה זה נמנע מהידיעה אך אמנם כפי דברי הפסוק ויהי מבדיל בין מים למים נראה שיהיו כערך המים אשר מתחת לרקיע כי לא יפול שם הבדל אלא בב׳ הנצאים שוים:

השאלה התשיעית

מה טיבן (עיין בפרק ב׳ דקנינה רכ״ז ע״ב) של אותן המים. ועל מה נבראו או נבדלו. הפילוסוף אומר כדי שיתמזג החום השמש ושאר הכוכבים החמים ותום האיתירוי ר״ל השמים הספיריים ולהעדיף רטיבות על כל כדורי שמימיים:

השאלה העשירית

יתכן שיהיו המי׳ העליונים בעלי תנועה כמו שנמצא בשאר כוכבי מרום נבוכים ובלתי נבוכים:

תשובה לא שיש להם תנועה הקפית או עגולית אבל במה שהם דקים ואדיים כמו האיתירוי ניחס להם התנועה:

פרק שביעי ידבר באיכות וכמות ומהות השמש ובו שש בחינות וידיעות נאות למבין:

עצם השמש אעפ״י שהוא גוף צח ובהיר עכ״ז לא נמנע מהסוברים שהוא גוף אטום ועכור ומביאים ראיות לדבריהם אבל יש לאל ידי לבאר איכות מהות וכמות השמש כמה בחינות שלפנינו וגם לעורר כמה הערות הכרחיות ונאות למבין:

הבחינה הראשונה בידוע שכל דבר אשיי חם ומאיר וזה אנו רואים בחוש ובהרגשה שהשמש מאיר לארץ ולדרים עליה מחמם אם כן יחוייב שהשמש חם ומאיר:

הבחינה השנית השמש בוראי הוא חמר אישיי לפי שכל החמר המאיר וחם ביותר הוא אשיי ומאחר שהשמש הוא ממין זה א״כ יולד מזה שהוא חם ומאיר והמופת על זה אם תכיט בשפופרת הנקרא טילישקופוס וביותר בהיותו השמש על

בפני עצמו אשר בו חוזר חלילה ועם כל זה כולם יחדו חוזרים בתוך שמים אחד · ולכן עלה המוסכם מחכמ׳ פילוסופי׳ מהקדמונים ומהאחרונים אשר ברורנו לומר שאין שם אלא שני רקיעים ; האחד השמים שבו כוכבים ומזלות ; והרקיע השני המקיף החלק וחם אויריים ; ואמר המחבר א״ל יבהלך מאמר רז״ל היכן גלגל חמה ולבנה נתונים ברקיע השני שנאמר ויתן אותם אלקים ברקיע השמים · רבי אבהו אמר מקרא מלא הוא ואנשי כנסת הגדולה פרשוהו אתה עשית את השמים ושמי השמים וכל צבאם היכן כל צבאם נתונים ברקיע השני שהוא למעלה מן השמים ונלע״ד שחכמי התלמוד גם הגאונים האו רונים מסופקים היו בענינים האלה כמו כן שהכמי המחקר מהאומו׳ היו ממששים באפלה אך אמנם שיהיו דעת הפילוסופים והמחקרים (החושבים שהשמים הם הכדור האיטירו ר״ל האויר הזך העליון הספירי והוא הנקרא רקיע ראשון) לדעת חכמי התלמוד הנזכרים לעיל ;

אמר המחבר דעת הפילוסופים האלו יהיו כדעת רז״ל כדאית בגמר׳ דחגיגה אמר רב יהודה שני רקיעין הן שנאמר · הן לה׳ אלקיך השמים ושמי השמים · וריש לקיש אומר שבעה אלו הן · וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות כאשר דרשם הטעב לעיל א״מ הרב נ״ע ·

השאלה השביעית היתכן שיהיו המים אשר מעל השמים מים ממש ואם לאו·

התשובה שהפסוק מעיד על המים העליונים באמרו ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים · ויהי מבדיל בין מים למים וגו׳ ובגמרא בשעה שביקש הקב״ה להביא מבול לעולם נטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וכשביקש לסתמם נטל שני כוכבים מן עש וסתמם וכו׳ ואמר ר׳ יוחנן נטל הקב״ה כל מימי בראשית ונתנם ה׳ציים ברקיע וכו׳ שנא׳ פלג אלקים מלא מים פלגה הרקיע דומה לבריכה ולמעל׳ ממן דבריכה כיפה ומחמת הבריכה כיפה מזעת טיפין עבורת והן יוררין וכו׳ (ובעל יפה תואר כותב שזה יעיד על אמתת מים העליונים שהן מים ממש שנבדלו מהתחתונים וכן במ״ש כאן פלגה אמר לעיל גלרה טפה האמצעית לומר שנחלקו המים בשוה וגו׳ · ועוד הזכיר הפסוק פעמים שלש את המים האלה והמשורר אמר הללו שמי השמים והמים אשר מעל השמים ; ועוד נוטה שמים כיריעה המקרה במים עליותיו וכן הרבה כמו אלה בפסוקים והנה עינינו רואות איך שבמים האלה רבו הדעות ונתקשו בהם החכמים יותר מאשר נתקש׳ משה רבינו בקדוש החדש זה אומ׳ בכה וזה אומ׳ בכה כי המאור הגדול רש״י ז״ל פירש הפסוק כמשמעו בתוך המים באמצע המים שיש הפרש בין המים העליונים למים התחתוני׳ והרב ן׳ עזרא בסודותיו אומר ומה נכבר דברי האומר שקצוות השמים עם קצוות מימי אוקיאנוס כי כאשר התחזק האויר על הארץ והרוח ייבש מהארץ נהפך הרהט ונעשה הרקיע ; והגאון אומר כי הרקיע הזה הוא גוף כרורי הזק נעשה מהמים וכי הוא קבוע ממוצע בחלל אויר העולם וגם כי שמים ממש קבועים עליו ומים אחרים מתחתיו אלא שבני אדם אינם מרגישים בם וכמה מפרשים נמשכו אחר דעת זו ויש כת אחרת אשר לא אבו הלוך בדרך זה לפי שהוא זר אצלם מציאות המים למעלה מגרם השמימי ומהם הוא הרב המורה האומר שזה אשר הזכיר הכתוב מים על הרקיע הם מים בשם לא שהם המים המיניים ור׳ יצחק ן׳ לטיף בספרו שערי השמים אומר שאינו צריך להביא ראיה על זה כי מי שיאמין שיש מים על השמים הוא הנמהר הלב והפתי הנעור והרק מחכמת טבע המציאות והחכם ר׳ יצחק הישראלי בספרו יסוד עולם העיר חניתו על האומרים שהמים האלה הם מים ממש והביא הגמרא ד׳ נכנסו לפרדס וכו׳ (וכנתיבתו הולך הרב בעל העקידה ז״ל) ועוד שהישראלי הכניס עצמו ברוחק לומר על ויעש אלקים את הרקיע

בפרק הרואה ובמדרש רבה

הרקיע

מקום העננים בהשפלותם : אויר השני
מתחיל מגבנינות אויר הראשון רוצה לומ׳
מקצה גבול השפלת העננים עד מקום
היותר גבוה בהגביהם עצמם למעלה :
אויר השלישי מתחיל מאורתו מקום
האמצעי עד קערורית הירח : גבול או
אויר הראשון לא יתפשט למעלה יותר
ממיל האוטלקי · וכבר בחנו התוכנים
שהעננים היותר כברים אינם משפילים
עצמם למטה יותר מת״ק אמות מהארץ :
והנסיון או מופת השני כי זה ידוע לאותם
השוכנים על ההרים הרמים שרואים
איך הגשמים יורדים מהם ולמטה והנה
כדעת התוכנים ההרים הרמים אם ימדדו
בקו עמודי (הוא חוט ארוך התלוי בו עופרת)
ונקרא חוט המשקולות יהיה גבהם ששים
אמות באמת הבנין (הוא עץ ארוך שארכו ו׳
רגלים וכל רגל ארבעה טפחים) ·

הגבול השני מתפשט פרסה אחת כלפי
שמים מפני הארץ וזה ידוע ובהון
ליושבים על ההרים הגבוהים אשר
קדקדם חצי פרסה כמדרת הקו העמודי
הנזכר ועם כל זה הם רואים איך הגשם
והשלג יורד עליהם ובהכרח נאמין שיהיו
העננים מהם ולמעלה ויגביל גבול האויר
השני בגובה פרסה מפני הארץ : הגבול
השלישי המתחיל מקצה גבול השני
יגביל עד עקמימות הירח שגבהו ומרחק
מצבו לכל הפאות חמשים אלכסוני ארץ
העולים לחשבון 860 פרסאות כפי מבחן
התוכנים האומנים במופתים נאמנים :

השאלה הרביעית באיכות השלש׳ גבולים הנזכרי׳ ותמונתם·

תשובה שגבול אויר התחתון יהיה כדורי
כתמונת כדור הארצי והמימי
המסובב ממנו אך אמנם שקצה גבולו
והתחלת גבול השני במעט יהיה נוטה
לתמונה ביציית באופן שיותר רחוק יהיה
קצה גבולו הראשון שהוא התחלת השני
אשר מתחת לרצועת החום וקו השוה
כאשר הוא תחת רצועת הקור וקוטבו
לפי שהשמש בגבורתו שולח ניצוציו יותר
רחוק ברצועת החום מאשר ישלח לצדדיו
וימשך מזה שגם האדים שמהם נולדים
העננים כמו כן יהיו מתפשטים יותר
למעלה : תולדת גבול שלישי גם כן
תמונתו ביציית לא שבקצה גבולו העליון
יהיה כדורי כתמונת חלל הירח המתבק
ומסבב אותו :

השאלה החמישית אם נמצא איזה אש כדורי המפסיק בין גבנונית האויר לקערורית הירח ·

תשובה זה נמנע משלשה טעמים : הטעם
האחד אלו היה כן בודאי היה
בו סגולה ופעולה יותרת מכל אש שבעול׳
וימשך מזה שיהיה מבעיר כל הגשמים
אשר מתחת לגלגל הירח ויהיה מכלה
העולם : הב׳ כי אי אפשר יהיה לירח
לפעול בנו ובשאר גשמים ברטיבותיו
וקרירותיו בהיות האש הכדורי מפסיק
בין הירח ובין הגשמים אשר מתחת
לגלגלו : הג׳ אם נאמר שהוא כאש
טבעי אף זה יהיה רחוק מן השכל אחרי
שאינו בוער ואינו מאיר ואינו ניזון :
הנה כל אלה מכריחים אותנו לומר שכל
השטח אשר גבלו הקדמונים להיות כדור
אחד מיסוד אש אינו לא מחלקים אוויים
זכים ומזוקקים :

השאלה הששית השמים כמה הם ואיך מסודרים ·

תשובה דע שלמעלה מגבול האויר
האחרון הזך והמזוקק (סמכונה
כסס פא) הונה עליו הרקיע שבו חמה ולבנה
כוכבים ומזלות חוזרים ומה מאד יקרה
בעיני סברת האומר שהוא אחד רך ואווירו
או ספירויו אך אמנם ששפתותיו ר״ל היקף
החיצון או פני הרקיע הוא מקשי ולזה
נקרא רקיע מלשון רקוע ונמתח ונקרא
גם כן בפסוק שמים ומהתוכנים גלגלים ·
ודע כמעט שיש לכל כוכב נבוך גבול ושטח

פרק ששי מדבר בסדר חלקי העולם מתחיל ממים התחתונים ומסיים במים העליונים ובו עשר שאלות ותשובות :

השאלה הראשונה לכמה חלקים יתחלק העולם כולו : תשובת הפילוסופי' הקדמונים ועמדם הרבה מהתורניים הודו שהעולם יתחלק לשלשה חלקים ואלה הם : עולם העליון ר"ל עולם המלאכים מה שהפילוסופים קוראים עולם השכלים : עולם שמימי שהוא עולם האמצעי שבו כוכבים ומזלות ויש קוראים אותו עולם הגלגלים : ועולם העפרי הנקרא גם כן עולם השפל ר"ל אשר מתחת לגלגל הירח :

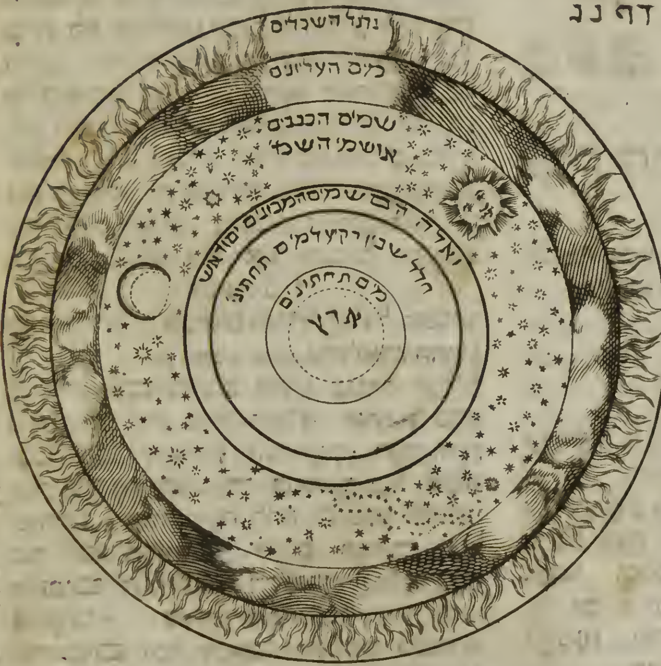
השאלה השנית איך מסודר העולם כולו בחלקיו : תשובה באמצע העולם הגדול מונח כדור הארץ הנקרא עולם השפל והוא מסובב מימים ונהרות ויאורים ואגמים ולכן נקרא כדור הארצי והמימיי וכדור הלז מסובב ביסוד האויר הנחלק לג' חלקים : ומסובב ג"כ מיסוד האש כדברי הפילוסוף (והם השמים הראשונים נקראו רקיע א') וסביב לו הוא הרקיע ב' שבו כוכבים (והם שמי השמים ר"ל רקיע ב') ועליו יהיו המים העליונים התלויים במאמר כנראה בתמונה זו שהיא נגד עיניך ומכאן ואילך אין לנו רשות לדבר שכן כתוב בספ' בן סירה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשת התבונן ואין לך עסק בנסתרות :

אמר המחבר הפסוק אינו מזכיר אלא שני רקיעים שכן כתוב בתורה אין כאל ישורון רוכב שמי' בעזרך ובגאותו שחקים ואנקלוס תרגם לית אלהא כאלהא דישראל דשכינתי' דשמיא בסעדא ותוקפי' בשמי' שמיא · ובעל הטורים שחקים איתא במדרש ששם בשמים יש רקיע ששמו שחקים ששם שוחקי' מן לצדיקים עכ"ל · וכדברי א"מ הר' כ"ע בדרושו לעיל יהיה זה המקום ברקיע שלישי ששם המים העליוני' וברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת לכוין לדעת הגדולי' ולא נכשלתי לכתוב נגד סברת א"מ הרב ז"ל כי אחר שחברתי חבור הלז הגיע מכתב ידו לידי ומצאתי בהם עוזר לדברי הנאמרים באמת ונדק ת"ל ע"ס :

השאלה השלישית כמה גבולים יש לאויר המקיף את הארץ : תשובה כפי הנראה הם שלשה ואלה הם אויר הנמוך (ר"ל התחתון) ואויר האמצעי : ואויר העליון : אויר הנמוך אני קורא זה שמתחיל משטח או פני הארץ ומגיע עד

שבתאי וגם הוא מסוגר ב״ב כנבי׳ ׃ החמישית שלמעלה מאה הכוכבים הנבוכים
יהיה מקום ברקיע אשר בו ככבים הקיימים ולמעלה מהם ·
המים העליונים התלוים במאמר ומהם ולמעלה יהיו השמים הטהורים הנקראים גלגל
המלאכי׳ או גלגל השכליו׳

הנבדלי׳ וכדי להבינך יותר
בנקלה אחוג תמונה זו
לנגד עיניך ·
אמנם שהארץ היא בטבור
העולם ויתברר על
פי ארבעה עדים נאמנים ׃
הא׳ שהרי בהיות איש
בעמק שוה הן בים הן
ביבש׳ יראה כל חצי השמי׳
ברגע אחד ר״ל שש׳ מזלות
שהם בגלגל שמיני באופן
שבמזרח ראש סרטן עולה
במערב ראש גדי יורד
וכן להפך הב׳ בהתנגדות
השמש והירח וזהו בחצי
חדש אז נראה איך זה
שוקע במזרח וזה עולה
במערב ויצא לנו מזה שכל
היושבים למעלה מאופק
הארץ הותכים השמים
לחצאים וזה לא יקרה אם
לא היתה ארץ מרכז שלהם · הג׳ להיות שהג׳ כוכבים קיימים הנמצאים בעגול קו
השוה נראים בלילות הצחות איך מתנשאים ע׳ תנועה יומית בזריחתם ובשקיעת׳
למעלה מהאופק באופן שהם שוהים י״ב שעות למעלה וי״ב שעות למטה מאופק וזה
נמנע אם לא היתה הארץ מרכז השמים והכוכבים ׃
הרביעית לעולם לא יקרה לקות הירח אלא בהתנגדו עם השמש כי בהכנס צל הארץ
בין שני המאורות אז יסתיר אור השמש המאיר על פני הירח כי בעצמו
אין נוגה לו · ומעתה נאמר או לא היתה הארץ במרכז העולם אפשר היה שיעמדו
שני המאורות בשתי הנקודות על קו אחד בלתי לקות שבעולם ׃ וכן להפך אפשר
שתלקה הלבנה או תפגום בהתקרבה אל השמש פחות משעור חצי קו (ר״ל אלכסון אחר)
כאשר ירו לאצטגנינים במופת חותך על כן הוכרחנו לומר שכדור הארצי מונח באמצע
העולם ׃ אמנם עולם הגדול ושבעה משרתיו מסודרים היטב באופן הנ״ל כי התזכנים
והוברי שמים ניצלים מכל שגיאה ויהיו מודעי העתים הנכונים והתנוע׳ היומית של
הכוכבים · וקו השוה · ועמידת השמש · והשתנות הארבע תקופות ותוס׳ הימים
והלילות · וב׳ בין השמשיות · וב׳ לקיות · ומהלך הנבוכים והשתנות המביט שלהם
וזולתם במה עניגים הנצרכים לדעת את הכל יתישב בנקלה ועל דרך ישר ׃

הככבים אי אפשר שיעמדו במקום אחד אלא שיתרחקו ויתפזרו במרוצה כזו · מש״אב בתנועת כדור הארצי · ואם תשאל שאלת בטלמיאי אחד שהתנועה נתיחסה אל הארץ מדוע לא יתהרסו הבנינים ומדוע לא יקרה דלקה בבתים מרוב מריצת הארץ · על זה משיבים כת קופירניקא ואומרים שכל אלה השאלות הם הלומות והבלים להיות שהאויר עם הארץ יחדיו מתהפכים בלתי נזק בעולם · והנה היא כספינה המתנועעת על המים ואנחנו יושבים בתוכה והולכים ונדמה בעינינו כאלו אנו יושבים שקטים ושאננים :

הראיה הד׳ מביאים מגודל הגלגל השמיני (ומסכים עמהם גליליאוש החכ׳) באמרם אם נחשוב ונעיין בגודל הגלגל בערך קטנות כדור הארצי שהוא כמה וכמה רבבות מילין יותר קטן · ועוד זולת זאת מרוצת התנועה בהמשך כ״ד שעות שיהזיב לגמור קשה להם להאמין להיותו נגד הסברה והשכל ליחס תנועה זו אל השמים ושהכדור העפרי ינוח ויעמוד במקומו · גלבירטוש אומר אינו כראי שהשמים וכל צבאם יתנועעו בעבורנו ובעבור הארץ הקטנה ואינו כראי שממשלת השמים העליונים יהיו מתנועעים תנועה היומית בעבור כדור הקטן הארצי הלז אחרי שאין צורך להם בתנועה זו :

הראיה החמישית אומרים ומביאים משל לדבריהם כשאנו חפצים להאיר איזה חצר אין אנו תולים הנר עם העששית בזוית החצר אלא באמצע החצר כדי שיהיה בו יכולת יותר לפשוט ניצוציו לכל צדדיו כך השמש שהוא מנורת העולם נאות יותר היותו באמצע העולם כדעת פיטאגורה מהיותו בזוית כדעת אריסטו׳ :

הראיה הששית שהצדיק לדבר עליו לבקשו ולהשתדל בעדו : והנה הארץ צריכה לאור השמש והירח ואל שפע הככבים והמזלות · ואיך א״כ יעבדוה השמים וכל צבאם יקיפו סביב סביב להאיר על הארץ · ולא תלך היא אחריהם · זה אין הדעת סובלתו · אלה הם הראיות שיורו המורים בדעת קופירניקוס ואמנם התשובות בנקל נכוחות למבין ולא אאריך בהגה יותר :

פרק חמישי

ידבר בסדר חלקי העולם · ומקום ככבים הנבוכים ושאר ככבי מרום · ובשמים הספירים · ובמים הקדושים · ובשכלים נפרדים :

אחר שבארנו משפטי תנועת הגלגלי׳ והמזלות ותנועת הארץ וטענת קופירניקוס אמרתי עת לדבר בסדר העולם כדעת קצת תוכנים מהאחרוני׳ במופתים נאמני ומסכימים עם סברת חכמנו ז״ל אך צריכים אנו להמש הצעות :

ההצעה הראשונה שכדור הארצי הוא בטבור העולם :

השנית שהוא מסובב באויר המובדל לג׳ גבולים :

השלישית גבול האחרון האוירי מסובב בשמים ספירים והוא אויר אחר זך ומזוקק והקדמונים קראוהו יסוד אש כאשר העירותי כבר למעלה :

הרביעית למעלה מזה יהי׳ הרקיע והם השמים האויריים והרכים שבתוכם הככבים הוזרים ולדעתם יהיה בזה האופן ·

ירח הוא היותר נמוך שבכולם ולמעלה ממנו · כוכב ולמעלה ממנו נוגה ולמעלה מאדים וג׳ אלה הכוכבים זולת התנועה שיש להם סביב השמש מתנועעים עם השמש סביב הארץ : ולמעלה מהם צדק הסובב סביב הארץ וזה הכוכב מסוגר בין ד׳ ככבים קטנים (נקראים בלעז סאטילזי יוביס) ר״ל שומרים של צדק וממנו ולמעלה

הגלגלים

שכתבו א״מ הרב נ״ע ׃

בטור אורח חיים סימן קנ״ב ׃ היה קורא בספר על הגג ונתגלגל הספר ראשו האחד מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הקרובים לארץ גוללו אצלו ׃ אבל הגיע לעשרה טפחים התחתונים אם הכותל משופע בענין שנח עליו אסור לגוללו אצלו מכיון שהיה לו עקידה וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכו על הכתב ולעת ערב יחזירנו בכתב למעלה ואם אינו משופע כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו ע״כ ואפשר כי זהו טעם שמשכחין מאדם בעת לידתו כל מה שלמד והוא כי ידוע שהעולם העליון נקרא שבת והוא הגג של עולם התחתון ׃ ועל כן קודם לידתו כשלומד שם תורה הוי כאלו לומד על הגג וכשעה שרוצה לבוא לעולם התחתון עם תורתו שלמד שם הוי כאלו נתגלגל הספר מהגג רוצה לומר מעולם העליון לעולם התחתון ואסור לו להחזירו אליו כאמ׳ כי כותלי העולם הזה הם משופעים כי השמים כדוריות הם ׃ וכותלי השמים הולכים בשפוע ועל כן הוי דוקא שיהפכנו על הכתב וזאת היא השכחה שאמרו רז״ל כי הפיכת הספר על הכתב הוא גורם שכחה מאחר שאינו יכול לראות בספר ׃ אמנם לעת הערב מחזיר הכתב למעלה ועל כן אמרו רבותינו ז״ל ׃ במדרש על פסוק וכו׳ ׃ כי בשעת מותו של אדם מלמדים לו כל התורה ׃ וכמו שכתבנו לעיל על פסוק טוב שם משמן טוב ׃ והענין כי מיתת האדם דומה לערב כמאמר רבותינו ז״ל עד שלא שקעה שמשו של עלי וכו׳ ואז הוי דוקא שיחזיר הכתב למעלה וזאת היא הזכירה בתלמודו כי מאחר שרואה הכתב נזכר תלמודו שאותיות מחכימות ׃ ואפשר כי לכך תקנו בברכו׳ היום לומ׳ והערב נא וכו׳ דברי תורתך בפינו רוצה לומר והערב מלשון ערב ונזקר לומר שלעת הערב שקיעת שמשו של אדם חוזר הוא לתלמודו ׃ ואפשר לומר שלכך דקדקו רבותינו ז״ל ריש מסכת סוכה שמעולם לא ירדה שכינה במתן תורה למטה מעשרה טפחים וכו׳ והוא כי אלו ירד למטה מעשרה טפחים שוב לא היה יכול להחזיר התורה לשמים מאחר שנתגלגל הספר למטה מי׳ ׃ וע״כ לא ירד למטה כדי שיהא מותר לחזור התורה לשמים ׃

הראיה הב׳ קשה בעיניהם להאמין וליחס תנועה לגשמים השמימים הגדולים והרבים כי כל כוכב אשר בקו השוה יוכרח להתגלגל בשעה אחרת יותר מארבעה ושנים רבבות מלין וגלגל יומי (כפי דעת המון העם) ירוץ סביב הארץ יותר מחמשים אלפים פעמים בתוך רגע א׳ שהוא אחד משמונים בשעה ׃ משא״כ אם ניחס התנועה יומית לכדור הארצי כי לא יקרה המריצה יתירה בזו אלא שיעשה הכדור בשמונה מאות מיל בתוך שעה ׃

מישט״לינוש הושב מרחק הכוכבים הקיימי׳ בהשבון בטאלמיאוש 2500 חצי אלכסוני ארץ ובפי השבונו כוכב אחד בקו השוה ירוץ בתוך רגע אחד יותר מחמש עשרה פעמים מאה פרסאות ׃ אפרנג״וס מונה 2000 חצי אלכסוני ארץ ובכל שעה ירוץ יותר מחמשה פעמים מאה אלפים פרסאות ׃ ועוד אם נאמין את קד״רנוש החכם (כספר ס׳ הנעה כ״ח ע״ש) שבשעה אחת באדם בינוני העורק שלו דופק כמו ארבעה אלפים דפיקות ובכדי שעור דפיקת העורק דפיקה אחת הכוכב ירוץ 1132 ר״ל יותר מאלף ומאה פרסאות ואם כסדר התוכן הגדול טיקו מרחק הכוכבים הקיימים 13500 חצי אלכסוני ארץ ויגיע על דפיקה אחרת 706 פרסאות ׃ לנרשב״רגו אומר שנקודה אחת בכדור הארצי תחת קו השוה ירוץ בתוך שעה אחת 225 פרסאות וכרגע אחת חלק ששה עשר ממיל ויהיה ערך זה כערך התנועה הנכהנת והנסיונית בחוש ובעין כי הקנה (ר״ל הכומכרדא וכל״א כיקס) בתוך רגע א׳ יגרש כדור (ר״ל הכאלה) כערך חלק מו׳ עשר חלקי הפרסה עם היות שכפי דעת לנר״ש גר״אף ממדינת העס״ן וכפי נסיון של טיקו יעוף כדור זה בתוך רק א׳ משעה כמו חצי פרסה בטרם יפול על הארץ ׃ ואם יהיה כדברי האומר שגלגל שמיני הוא גלגל יומי והמתנועע הראשון יתהיב שבתוך דק א׳ יעשה מרוצתו 643848 מילין ׃

הראיה הג׳ מרוצת השמים אינה נאותית להחזיק הכוכבים הקיימים במצב ובמרחק אחד לפי שאם יתנועעו אלה הכבבים

מופתים מפורסמים ואותות נאמני׳ הסותרי׳ סברותיך · הראשון או היתה לארץ (זולת התנועה הנתית) התנועה יומית סביב השמ׳ יהוייב שהנקודה אשר בקו המשוה הארצי תשלים בתוך כ״ד שעות חמשה אפים וארבע מאות פרסאות (כשעור שגדל היותר גדול שבכדור הארצי) וכפי החשבון הלז תהיה מרוצתה בכל שעה רכ״ב פרסאות ובכל רגע שלש פרסאות ומ״ה שמוניים שהם יותר מחצי מיל : הב׳ אם ניחס התנועה לארץ ימשך מזה שהארץ תשליך ממרכזה כל בעלי חיים ויהרסו הבנינים והאבנים וכל הדבוק בארץ כאשר ישליך האופן מעליו את הטיט כשיתהפך במהירות : הג׳ השולח חצ״ו למטרה כבר הארץ והמורה כהרף חלפו ועברו ממטרה והלאה כמרה מלין כאשר יקרא לספן העומד בעוקץ הספינה וזורק אבן למעלה לעולם לא יפול לרתוך הספינה מרוב מרוצתה : הד׳ אם העומד בקו השוה יגרש כדור אחד מהקנה (ר״ל קנה שרפה נקרא בומכ״רדד) מול מזרח יוכרח שהקנה יקדים בואתו קודם שיגיע לשם הכדור המגורש מהקנה יען שהכדור המגורש לא ישלים רק מיל אחד בתוך ב׳ דקים אבל הקנה המיוסד במקום ההוא בתוך ב׳ דקים יגביל יותר משבע פרסאו׳ על ידי תנועה היומית : ה׳ אם איש יגרש כדור אחד מול מזרח יוכרח שהכדור המגורש יתרחק יותר מאו יגרשהו למערב כי בנקל יותר יגרש הקנה את הכדור לפאת מזרח · מה שא״כ לצד מערב כי יקפוץ וירתיע אע״פ ששני מקומות האלה שוים הם במרחקם : הו׳ אם נאמין שניתנה התנועה לארץ (ר״ל תנועה שנתית סביב השמש) יחוייב שהכוכבים יהיו נראים לעינינו לפעמי׳ גדולים ולפעמים קטנים : אמר המחבר אחרי שהודעתיך את כל זאת הנה בוודאי יהיו מסולקים כל הספקות אשר היו לחכמי האומו׳ נגד חכמינו ז״ל ומה שהי׳ לקופירניקוש החכם נגד הכתובים ונביאי האמת ולמדנו שלשה למורים : למדנו שגלגל עומד ומזלות חוזרים בדעת קדושים חז״ל : למדנו שהארץ לעולם עומדת ולא תתנועע כלל :

אמר המחבר מתירא אני שלא יפול המין מאמר רז״ל ככראשית רבה למה נקרא ארץ לפי שרצתה לעשות רצון קונה והתשובה עז׳ דחוקה ·

ולמדנו שכל הגלגלים אשר זכרו הראשונים אינם גלגלים ממש לא נקראים גלגלים בשם ואולם הם השמים המורים על רבים אבל אינם לא אחד רק ומפולש ואוירוי :

אילי ברזל גלה

פרק רביעי מביא כל הטענות והראיות אשר לקופירניקוס וסיעתו על עמידת השמש ותנועת הארץ ודע מה שתשיב לו כי בכור שטן הוא:

בת קופירניקא

מביאים כמה ראיות על תנוע׳ הארץ ואני אביא קצתם : הראיה הראשונה · היא לפי שהארץ כדורית ותמונה זאת נאותית לתנוע׳ כמו שהעמודית או שטוחית נאותית לנוח · משא״כ השמים התלוים בספק אם הם כדורים כי הרבה מהפילוסופים חושבי׳ שאינם אלא כחצי גלגל או כאהל מתוח או ככפה וכן הקדמוני׳ מהם מיחסים לה תמונת המגדל מה׳ בציית ומה׳ שאר תמונ׳ הנבדלת מהכודרית :

הראיה

אמר המחבר מחלוקת זו נמצא בגמרא דבין רבי יהודה ובין רבה סבירא להו הרקיע עשוי כקובה · והגלגל קבוע · והחמה היא בעצמה מהלכת ביום למטה מן הרקיע · ובלילה נכנס׳ בעביו וכו׳ · בימות החמה מהלכת בגובה הרקיע · ובימות הגשמים מהלכת בשפולי הרקיע · ופירש רש״י סמוך לקרקע בשפולי הכפה שאינה מהלכת אלא בשפולי העולם : ובענין זה מצאתי סמך נאה על דרך הפשט מה שכתב א״מ הרב כ״ע בימי בחורותיו ושפתיו ישק :

מכתבו

חקירות האלו תתבונן ותתאמת הסברה היותר נכונה :

הידיעה הראשונה נאמר שכל השמים שבו הכבבים מקצה א' הקצה הם רבים ואויריים מטעמים רבים הא' כי אנו רואים שכוכבי' הנבוכי' פעם קרובים הם לארץ ופעם רחוקים מהארץ פעם יתחברו ופעם יתרחקו זה מזה · וכן הכוכבים הזנביים הולכים אנה ואנה א"כ השכל יחייב שיש לכוכבים בחירה ויכולת לילך בגלגל אוירי : הב' כוכב ונוגה מתנועעים תמיד סביב השמש כאלו היה השמש מרכז שלהם באופן שלפעמי' הם למטה מהשמש ופעמים למעלה ואף מארים מהתך מקום גדול בגלגל השמש ולפעמים נמצא תחת השמש ומהם כוכבים נבוכים הנקראים בלעז סאטו"ליטאש יוב"ש ר"ל המסבבים את צדק פעם למעלה ופעם למטה פעם לפנים ופעם לאחור וזה אי אפשר לומר בגלגל מקשוי ומסוגר : הג' כמעט אין תועלת ברבוי הגלגלים והומרים קשים אהרי שיותר טוב ובנקל מפורש הדבר אם נאמין שיש גלגל אחד ושהוא אוריי : הד' קשה להאמין שבשביל כוכב אחד שיש לו יכולת להתנועע בנקל ומעצמו או ע"י שכלים הנבדלים ואיך יהיה נצרך לכלי אומנות וגלגלים הרבה בהיות שהכוכב אינו לא כנקודה בערך גלגלו : ולכן נראה לנו שהגלגלי' שבהם הכוכבים הקיימים יהיו ג"כ אויריים מטעם הנ"ל : הה' שבגלל זה נראים כוכבים הרשים ואלו היה גלגל זה מקשיי אין ביכולתם לשנות מקומם אחרי שהם מיוסרים וקבועים בגלגל : ותמהני על דברי הרמ"בם והרל"בג אשר נמשכו אחר זאת הדעת הפילוסופית שמספר הגלגלים כמספר המלאכים המניעים אותם והוא נגד הפסוק רכב אקים רבותיים אלפי שנאן המורה על רבוי המלאכים כמו שיש בכוכבים :

הידיעה השנית וראיה נכונה איך הגלגל (אשר בו כוכבים ומזלות) אינו חוזר ולא כסברת הכמי האומות הראשונים ורוב מהאחרונים ואם נעיין בברייתא השנויה (בפ' מי שחיה) חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וכו' ונצחו הכמי א"ה את חכמי ישראל והא אדרבא נראה בההיא מסיים רבי ואמר נראין דברינו מדבריהם ומביא ראיה. ע' בגמרא וכמה גדולים מחכמינו ז"ל מתהעמים על זה במה שהורו לחכמי האומות בקביעות המזלות (עיין בספר אמרי בינה) ומה טוב ומה נעים מאמר החכם בעל ספר א"ם באמרו אולי הידה לחז"ל בקבלה מנביאים ז"ל עכ"ל :

ובוודאי היו יותר אמתיים מהתוכנ' שבאומו'· ועוד שברורנו יש כמה פילוסופים ותוכנים מהכמי האומות הסוברי' כדעת הכמינו ז"ל ואומרים שהככבים מתנועעים בשמים האויריים על ידי השכליים (עיין לעיל) או בטבעם לשוט בשמים האויריים כעופות הפורחות באויר או כדגים השטים במים א"כ אין השמים חוזרים לא המזלות (אמר המחבר דע כי שם שמים או רקיע או גלגל הכל אחד הוא גם כי מזלות וכוכבים אחד הוא כי בכל מזל חקוקים בתוכו כמה וכמה מזלות) ·

הידיעה השלישית בהכרח ראוי לכל פילוסוף אלקי שיבטל דעת קופירניקוש והנלוים עליו כי כל אותן ראיו' שהביא הוא וחבריו הם נגד כתבי הקדש ודברי נביאי אמת הנאמנים בדבריהם · מפני שכתוב בקהלת והארץ לעולם עומדת אבל כפי דעת קופירניקוש איננה עומדת כלל והשמש לא יזרח ולא ישקע ואינו סובב ואינו נוטה לשום צד רק שתמיד עומד במקומו כי אין לו משפט התנועה ואם כדבריו כן הוא למה כתוב וזרח השמש ובא השמש · ואל מקומו שואף זורח וכו' הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך וכו' וביהושע ויעמוד השמש ולא אץ לבוא וגו' בישעיה ותשב השמש עשר מעלות במעלה אשר ירדה · הנך רואה שבכמה מקומות הפסוקים יתנו עידיהן ויצדקו שהשמש והלבנה ויתר הכוכבים מסבבים סביב הארץ ולא שהארץ מסבבת סביב השמש · ואם יבוא קופירניקוש בטענותיו וראיותיו ומופתיו כוביות אף אתה הקהה את שניו ואמור לו כמוני כמוך יש לי מופתים

אמר המדבר זה מככים לדברי האו' מעולם לא ראינו עגלה בצפון ועקרב בדרום וכו'

פרק אין נכירין תני ר"ש בי דרקיע של מים ודככבים שלאש ודרין זה עם זה וכו'

טיקו בראי תוכן מופלא ושר בארץ דניאה היא טענ׳מרקה כתב סברה׳ שלושית בסדר העולם והיא אמצעית בין שתי סברות הנזכרות ויסכים עם סברת קופירניקוש אלא שרוצה לתת הארץ מרכז לגלגל הכוכבי׳ הקיימים · וכדי שיתבאר תנועת השמים והכוכבים כרצונו מסכים עם סברת בטלמיאוס ומסדר במרכז העולם את כדור הארצי נח ושוקט וחסר התנועה אלא שסביב לו מתנועעים הככבים הקיימים בכל יום תנועה אחת ממזרח למערב על ידי מתנועע הראשון וכדי שיבואר כרצונו תנועת הכוכבים הנבוכים נוטה לדעת קופירניקוש ואומר שכתב ונוגה ומאדים וצדק ושבתאי כולם מתנועעים ממערב למזרח סביב השמש · ושהלבנה מתנועעת סביב כדור הארץ כדעת קופירניקוס ׃

דף נא

פרק ג מביא סברה אחרת והנה היא קרובה לדעת חז״ל ׃

אמר המחבר אחר שהבאתי לך הסברות המשונות אמרתי עת לדבר ולבאר סדר העולם הנוטה ונאות לדעת חכמינו ז״ל ׃ אבל צריכים אנו להקדים שלש חקירו׳ הכרחיות ׃

החקירה הראשונה אם השמים הם מקשיים או אויריים ׃

החקירה השנית אם הגלגל סובב וכוכבים קיימים או שהגלגל עומד והמזלות עם הכוכבים סובבים ׃

החקירה השלישית אם ניתנה התנועה לכדור הארץ ואם לאו · ומשלש חקירות

הגלגלים

קופירניקוס הנ"ל יסדר השמש במרכז העולם ורוצה שחומר המסבב וגלגל ככבי הנבוכים מתנועעים סביב השמש ועמהם מונה כדור הארצי באחד מככבי הנבוכים ואומר שהארץ תשלים הקפתה בשנה אחת ממערב למזרח באופן שתנועתה שנתית לא תעכב את תנועתה היומית מה שיש לה סביב מרכזה בתוך כ"ד שעות׃

תנועת הכוכבים הנבוכים היא כל כך ישרה כאלו נעשית במחוגה ועל ידי עגול שקוטב הארץ נוטה ממנו כ"ב מעלות וחצי׳׃

הנה כפי סברת קופירניקוס השמש במרכז העולם וסביב לו גלגל כתב ואחריו גלגל נוגה · ולהיותם קרובים לו הקפתם יותר קטנה והוא ממערב למזרח קודם כלות השנה · ואח"כ מסדר כדור הארץ ואומר שיש לו שלש תנועות ר"ל תנועת יומית · תנועה שנתית · ותנועת המאזנים ועל ידי תנועה זו כפי דבריו יבואר השתנות האורך אשר נרגש מימי איפירקוש ועד הנה · וגם כן יבואר מפני מה בזמנינו קוטבי הארץ אינם מכוונים ונמצאים בנקודה שהיו נמצאים בימי איפירקוש · לפי שהארץ כפי דבריו כל יום מתנועעת ממערב למזרח תנועה יומית ומושכת עמה הלבנה התלויה במעגל שלה כאשר תראה ותבין בתמונה זו חקוקה ומחוגה לפניך ואח"כ מארים ואח"כ צדק · וכסדר הזה וכו׳׃

דף ב

טיקו בראי

איפירקוש הנזכר סובר שכל הכוכבים מיוסדים ותקועים במסמרות באופן · וכאשר יתהפך האופן יהטוף עמו כל הכוכבים ממזרה למערב ·

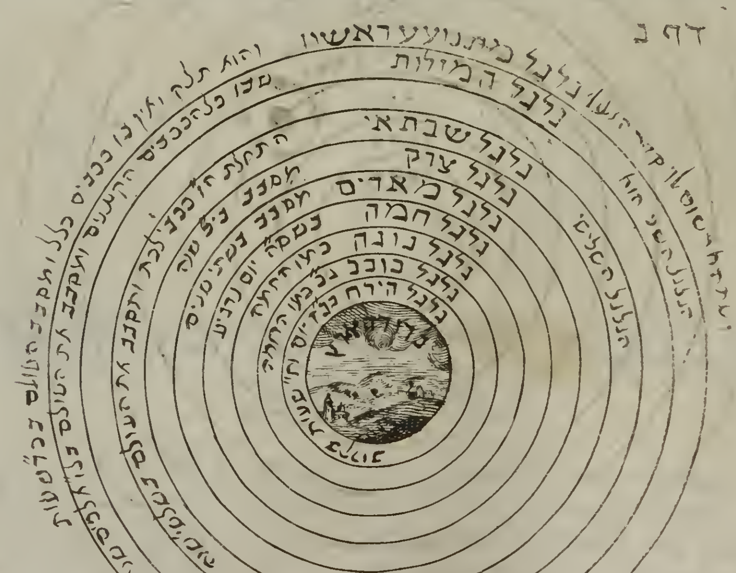
בטלמיאוש (הנקרא בתלמוד תלמי) היה כמו ב׳ מאות שנה אחר שחיקת עצמותיו של איפירקוש והוא השיג שגיאה באורך מערכת הככבים וסבור שהם מתנועעים מגלגל אחר הנקרא מתנועע ראשו והוא הגלגל יומי המשלים הקפתו בתוך 36000 שנה כדעת התוכנים :

בטלמיאוש הנזכר מסדר כדור הארצי במרכז העולם הגדול ושהלבנה מתנועעת סביב לו ואמ׳ שיש ללבנ׳ ב׳ תנועו׳ ר״ל תנועה שנתית ותנוע׳ יומית :

ועוד אמר בטלמיאוש שבזמן שגלגל מתנועע ראשון יניע את הלבנה ממזרח למערב ע׳ תנועה הפכית אז הלבנה בעצמה תתנועע ממערב למזרח על ידי עגול הלקותי במישור ממעל לקוטבי אזור המזלות אפס כי הלבנה

יען הירח ישתנה מקום שקיעתו וזריחתו מידי יום ביומו עד שיגיע השמש אשר הירח עושה השנוי וחוזרת ביום אחד עד שיעשה השמש בשלושה עשר ימים : ומכאן יבואר מפני מה קוטר הלבנה אינה נראית ראיה מכוונת אך ביומי המחבור קטנה · ובנגוד גדולה :

אינ׳ מתנועע׳ הטיב בעגול שלה רק שבגלגל׳ יש כמו גלגל או עגול קטן אחר ובלעז אי פיצ״קלו׳ ונדמה לאבן התקוע בטבעת ומסתבבת סביב לו פעם למטה ופעם למעלה : ואחר גלגל הירח מסדר גלגל כוכב : ואחריו נוגה : ואחריו שמש : ואחריו מאדים : ואחריו צדק : ואחרון שבתאי : ולמעלה משבעה הגלגלי׳ הנזכרים יסדר גלגל המזלות שבו הכוכבים ושיש להם תנועה אחרת זולת התנוע׳ היומית והיא סביב קוטבי הלקותיים ממערב למזרח ותשלים מעלה אחת הלקותי בתוך מאה שנה · וכפי חשבונו משלימים תנועתם בתוך 36000 שנה כאשר ביארנו למעלה : וממעל לאזור המזלות שהוא גלגל הכוכבים הקיימים כפי דבריו יהיו השמים הספיריים : וממעל לשמים הספיריים גלגל מתנועע ראשון ר״ל המנהיג והמניע כל הגלגלי׳ עם הכוכבי׳ ויש קוראי׳ אותו גלגל יומי ולהבנה יתירה שמתי תמונה זו לנגד עיניך

נקודה נכח ראשנו היא לעולם קוטב האופק ויתחייב מזה ששיעור גובה הקוטב על האופק הוא נטיית נקודת נכח הראש ממשוה היום ויתבאר כי הנה להיות שבכל כ"ד שעות יתחבר כל אחד מזנבי השור (הנקראים בלעז קולורוש) עם עגול חצי היום ב' פעמים ויהי' א' ע"כ כל מה שנתאמת בזנב השור יאמת בעגול חצי היום ונקח א"כ רובע א' מעגול זנב השור הרושם מקום עמידת השמש הקיציי אשר הוא ממשוה היום עד קוטב העולם עוד נקח רובע אחר מזה העגול עצמו אשר הוא מנקודת נכח ראשנו עד האופק לפי מה שקדם שנקודת נכח ראשנו הוא קוטב האופק את הב' רובעים להיותם רביעי עגול א' יהיו הם בעצמם שוים ומהדברים השוים אם נגרע דבר שוה או משותף ביניהם הנשאר יהיה שוה א"כ אם נגרע מאלה הרובעים הקשת המשותף אשר בין נכח ראשנו וקוטב העולם הנשאר יהיה שוה והם גובה הקוטב על האופק ונטיית נכח הראש :

י **אמר** המחבר אחר שהתבאר אופן הששה עגולים הגדולים ראיתי לבאר הד' עגולים הקטנים ודע שבהיות השמש במעלה ראשונה מסרטן אשר היא מקום עמידת השמש הקיציית ירשום בכח תנועת העולם עגול א' והוא העגול האחרון אשר ירשום השמש לפאת הקוטב הצפוני ונקרא עגול עמידת השמש הקיציית כמו שביארנו או התהפכות קיציי כי בהיות השמש שם יתהפך לנטות לצד מטה ונרחק ממנו וכן בהיות השמש במעלה הראשונה מגדי אשר הוא מקום עמידת השמש החרפיי ירשום עגול אחר גם כן בכח התנועה הנזכרת והוא העגול האחרון אשר ירשום השמש לפאת הקוטב הדרומי ונקרא עגול עמידת השמש החרפיית או התהפכות חורפיי כי אז יתהפך השמש ויתקרב אלינו :

ט **שני עגולים** הקטנים הנשארים אשר בקוטבי הכדור יתבררו ויתבארו באופן זה ר"ל להיות שאזור המזלות נוטה מעגול משוה היום יתחייב שקוטבי המזלו' יטו מקוט' העולם וא"כ אחר שהגלגל הח' ואזור המזלות אשר הוא חלק מהגלגל השמיני יתנועעו סביב קוטבי העולם יתחייב שקוטבי המזלות יתנועעו סביב קוטב העולם והעגול אשר ירשום בעת ההיא קוטב אזור המזלות סביב קוטב העולם לפאת צפון נקרא עגול צפוני : והעגול האחד אשר ירשום הקוטב האחד מאזור המזלות סביב קוטב העולם לפאת דרום נקרא עגול דרומי : ואולם שיעור נטיית השמש הגדולה ומרחק העגולים מהקוטבים לא הבאתי כאן לאהבת הקצור כי כבר נמצא זולתי בספר אלים ובספר בית אלקים ע"ש באריכות :

פרק שני מביא השתנות סברות התוכנים בענין סדר העולם הגדול

להבין על נכון סבר' היותר אמתית רבו הדעות אבל אביא שתי עקרי סברות ואלה הן הסברה הראשונה היא שכדור הארצי קבוע באמצע העולם והשמים חופפין אותו מכל רוחותיו ומתגלגלים תמיד סביב הארץ ממזרח למערב וחוטפים עמהם כל הכוכבים וזאת היא סברת הרישונ' : בטלמיאוס : ואיפירקוש :

הסברה השני' שהשמים והכוכבים אינם מתנועעים כלל לא שכדור הארצי יסבב גם יתהפך סביב מרכזו ממערב למזרח במשך כ"ד שעות סבוב אחד וסברה זאת ישנה היא ומכת פיטאגורה הפילוסוף ואחריהם כמה וכמה והנה זה כמו ב' מאות שנה נתחדשה הסברה מקופירניקוש וברורנו מעמים רבים אשר סברה זאת תקוע' בלבם :

איפירקוש

והאחר הנקרא עגול קטן הגרשם בשטח הכדור אשר לא יעבור על מרכז ולא יחתוך הכדור לשני חצאים שוים : ועתה כדי שיובן בנקל אחוגה לעיניך תמונה זו לידע כל דבר על נכון כדברי התוכנים הקדמונים : והנה בתמונה זו א ב ג ד במקום ה ראש סרטן ז״ראש גדי : ו״ ראש טלה : ח״ ראש מאזנים : א ב ג ד חצי היום : ב קדקד ד תחתית : אח גו אופק : א ב ג חצי הכדור הנראה לעיניך : א ג ד חצי הכדור הנעלם מן העין : ט י קוטבי אזור המזלות ובענין יובן הטיב וביותר בבלי חומרי של המהנדס הצריך לברור זה :

ב **עגול** משוה היום אשר יחתוך הכדור לשני חצאים שוים ר״ל שוה המרחק מהקוטבים מכל צדדיו ונקרא משוה היום לפי שבהיות השמש בו וזהו פעמיים בשנה והוא בתחלת טלה ומאזנים יהיה בכל משכנות היישוב הלילה והיום שוים :

ג **עגול** המזלות הוא אשר יחתוך משוה היום להצאים שוים והחלק יטה ממנו לצד צפון והאחר לצד דרום ובלשון יונית זודיאקוש מגזרת זואו׳ שהכוונה בו גל״גל החיים להיות שכפי תנועת המשרתים בו יאצל בזה העולם השפל ההיים והמות הטוב והרע : או יהיה מגזרת זוריאון ר״ל גלגל הבע״ח ואריסטו בספר ההויה והפסד קראו גלגל נוטה ויש בו טעמים רבים ורעתי לקצר :

ד **עגול** העמדת השמש עובר על קוטבי העולם ועל ב׳ נקודות ההפוכים שהם ראש סרטן וראש גדי : אמנם במה שקראו הקדמונים אל ב׳ נקודות ההפוכים נקודות העמדת השמש בהם לא שהשמש עומד במקום אחד ממש לפי שלא יצוייר היות השמש עומד לעולם כי כל דבר מתנועע אינו עומד כמ״ש אריסטו׳ כ״ו מספר השמע · אמנם יאמר עומד כי כאשר יבוא השמש כ״ב מעלות מתאומים עד עשר מעלות מסרטן לא יורגש הפרש לצללים · ורומגנתו ששמו הרופאי׳ בשנות הארם שנות ההעמד׳ כמש״א׳ן סינא בפרק הא׳ מן הקא״נון אף שזמן ההעמדה איננו רק עת בלתי נמצא ויאמר היותו עומד כשילקה וישוער מעט קודם שישלם עלייתו וזמן מעט אחר שיתחיל לרדת אשר לא תורגש לא העליה ולא הירידה׳ על כן קראו לנקודות האלו נקודות העמדת השמש :

ה **עגול** השווים עובר על קוטבי העולם ועל ב׳ נקודות השווים שהם ראש טלה וראש מאזנים :

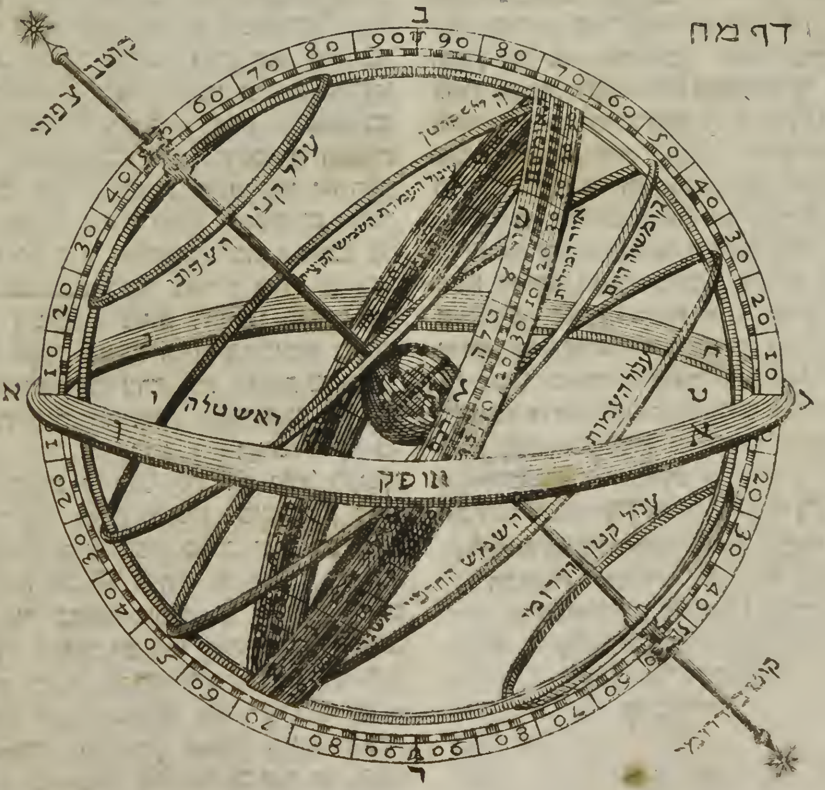
ו **עגול** חצי היום עובר על קוטבי העולם ועל נקודות ונקרא עגול חצי היום כי בכל משכנו׳ היישוב ועת מעתות השנה כאשר יהיה השמש על עגול חצי היום שלו בסבוב התנועה הראשונה אז יהי׳ לו חצי היום וראוי שתדע כי לפי מה שתתקרב או תתרחק עיר אחרת ממזרח יותר מהאחרת לפי זה יתחלפו אופני עגולי חצי היום שלהם והקשת הנרשם ממשוה היום בין עגולי חצי היום יקרא אורך המדינות ואם לב׳ עיידות יהי׳ עגול חצי היום אחר אז תהיינה שוות במרחקם ממזרח למערב :

ז **עגול האופק** היא העגולה אשר תבדיל בין מה שיראה מן הכדור על הארץ ובין מה שיסתר ועל כן תקרא אופק (וכלעז אורו״סוק) שהוא עגול מבדיל גם מגביל הראות ונק׳ ג״כ עגול חצי הכדור · והוא נחלק לב׳ מינים אל ישר ואל נוטה ואופק ישר יהי׳ אל השוכנים במקומות אשר נכח ראשם יהיה במשוה היום אשר אופקם הוא עגול עובר על קוטבי העולם וחותך את המשוה בזויות שוות כדוריות וע״כ נקרא אופק ישר אמנם אופק נוטה יהיה אל אשר א׳ מקוטבם יגבה על אופקם ואופקם יחתוך את משוה היום בזויות בלתי שוות והנה

פרק ראשון בו יבואר מספר העגולים תמונתם ומקומם כדעת התוכנים הקדמונים ובפירושם :

א **בכדור** השמים התוכנים הקדמונים מונים מספר י׳ עגולים ואלה הם : עגול משוה היום : עגול המזלות : עגול עמידת השמש : עגול קו השווים : עגול חצי היום : עגול האופק : עגול גדי : עגול סרטן : עגול צפוני : עגול דרומי : ששה עגולים הראשונים נקראים גדולים : ארבעה האחרונים נקראים קטנים : בערך הגדולים : עגול גדול כל עגול אשר יורשם בכדור ויחתוך הכדור אשר יעבור על מרכזו לשני חצאים שוים : והעגול הקטן הוא העגול אשר יהיה קטן מזה והוא יחתוך הכדור בחלקים בלתי שוים כי החלק האחד יהיה יותר קטן מהחצי האחר וזה יתחייב בהכרח שלא יעבור על המרכז ויטה ממנו וכמו שיראה לחוש בכדור המוגש לפניך

דף מח

והאחר

תהלך בארץ שהכוונה כי להיות שהשי"ת ברא שתי חומות לפני הלשון השניים והשפתים כדי שלא תוכל הלשון להוציא דבור רע כי השפתים לא יניחו אותה ועל כן הלשון רמיה מה היא עושה מתחלת לדבר דבור טוב ושל מצוה כדי שיפתחו השפתים וכיון שנפתחו השפתים אז מתחיל לדבר דבור רע וז"ש שתו בשמים פיהם · ואח"כ ולשונם תהלך בארץ : ושמעתי עוד כמנו שזו כונת הפסוק ויפתוהו בפיהם ולשונם יכזבו לו ר"ל לכתחלה מפתה את השפתים כאלו כונתו לדבר דבור טוב ואח"כ משנה ההבטחה ומדבר לשון הרע וז"ש לשונם יכזבו לו : ועל פי דרכנו אוסיף גם אנכי לומר שזו כונת הפסוק ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה ר"ל שעל ב' פנים תמשך הלשון הרע הא' שהקב"ה ברא השפתים לפני הלשון כדי שישמרהו ולא יניחהו לדבר לשון הרע והשפתים מועלי' ומשקרים בענין השמירה הזאת ונגד זה אמר משפת שקר ועוד יש דרך אחר שאעפ"י שאין כונת השפתים לדבר לשון הרע מ"מ הלשון מרבה אותם על הדרך שכתבנו לעיל בסמוך ונגד זה אמר מלשון רמיה : ונשוב לדרכנו ונאמר שזו כוונתו במה שאמר והיה פי ראשו בתוכו ר"ל שהלשון מרמה את השפתים מפני שהם החומה החיצונה וכשיכבשו אותה החומה שוב אין להם מיחוש כלל על כן אמר הכתוב כי בכל עת יהא נגד' לעיניך כאלו יש עיר שפה וחומה רביעי חוץ לפה וז"ש שפה יהיה לפיו סביב וכאלו גם הפה והשפתים הם בתוך וז"ש פי ראשו בתוכו · אמר עוד כתונת מכפר על שפיכת דמים נגד קין ששפך דם הבל אחיו ורמז הכתוב מיתת הבל בכתונת ע"ד מדרש רז"ל שהבאנו לעיל שחלקו את העולם וכו' · דין אמר פרח ודין אמר חלוץ והצרה להלוץ לו אפילו הכתונת ובתוך כך הרגו וז"ש ויטבלו את הכתונת בדם · מצנפת על גסות הרוח נגד דור הפלגה שהיו גסי הרוח ורצו לעלות לרקיע וז"ש יבוא דבר שבגובה ויכפר על מעשה הגובה ר"ל על

בנהרותי חברו על א"מ דרב נ"ע ואח"כ נעשה רב על ק"ק טאמו שוב ונדר נבעה בגזרת הח הי"ו והג צנה

פסוק שתו בשמים פיהם

הצילה נפשי משפת שקר

ויפתוהו בפיהם וגו'

לב

וף

מעשה המגדל הגבוה אשר בנו וכמו שכתבנו לעיל על פסוק וראיתי לבית גבה : אבנט על הרהור הלב מהיכי דאיתי ר"ל נגד הסתומיי' שהרהרו אחר כל אדם מהיכן הוא ואם אורח הוא או אם תושב הוא וז"ש מהיכי דאיתי · או ירמוז על שהרהרו אחרי לוט ואמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט הלא לא מעירנו הוא וז"ש מהיכי דאיתיה ואפשר שגם לעיל במה שאמר החושן על המשפט ירמוז על זה שאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט · מכנסים על גלוי עריות וכו' נגד דור המבול שנאמר בהם כי השחית כל בשר את דרכו וגם נגד הסדומיים שרצו לטמא את המלאכים במשכב זכור וק"ל ואם כן עלה בידינו שכל עניני המשכן היו על זה הענין על או הסלוקים · ואחשבה שזו כונת הכתוב לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו רצונו לומר שכשיעשו מעלות במזבח יתעורר בזרה חרפת שבע' דורות אשר סלקו השכינה מעלה מעלה וז"ש אשר לא תגלה ערותך עליו ואולם בבית אשר יהיה לעתיד כאשר ראה יחזקאל נאמר ובשבע מעלות יעלו בו הוא לפי שאותו הבית אינו הבית שראה יחזקאל כמו שהאריך בזה הרב בעל העקיד' ז"ל בשער מיוחד ולעתיד ישכחו או החטא' ויתוקנו היטב ויהפכו העונות לזכיות ולכן יעשו שבע מעלות כי השי' יכסה כל חטאות ישראל ויבוקש עון ישראל ואיננו אכי"ר : י"תעלה ה"מוחל ו"סולח ה"עונו' : ולזכיות מהפך הזדונו' · חונן ליראיו מטוב הכרכות הצפונות : כן יעיר עלינו וישגיח עלינו ממעונו' : ויחדש עלינו שנים הגונות : כימי עול' וכשנים קדמוניות :

לא תעלה במעלות על מזבחי וגו'

פרק

צריך להיות כתית ואמר ואתה תצוה אתה דייקא לפי שמשה היה האור לארבעה עשר הדור ה"ד אשר הוריד האור ובלידתו נתמלא הבית אורה ואמר ויקחו לפי שעל ידי המנורה הם מקבלים אור ולוקחים אור מלמעלה ואמר להעלות נר תמיד לרמוז על אשר העלו האור מעלה מעל' ואמר באהל מועד מחוץ לפרוכת וכו' נ"ל כי העולם הזה המכונה בשם אהל מועד לא זרחה החמה עליו בכל ערת באשר כי הוילון היה מפסיק והיה כרמות פרוכת והבדל בין החמה לאוויר וז"ש באהל מועד מחוץ לפרוכת יערוך אותו אהרן וגו' כדי שיהיה תיקון על קין שהוציא החמה א' מחוץ לפרוכת · וכיון שהדבר כן שענין המנורה הוא רמז ותקון על א' השבע' סלוקים יבוא ע"י נכון מה שסמך צווי הבגדים בגדי הכהונה אל צווי שמן למאור מפני שגם בגדי הכהונה היו רמז ותקון על א' הסלוקים ולכך היה מספרם שמונה לא פחות ולא יותר אלא הטעם הוא ע"ד מה שכתבנו מעבר לדף על מאמ' רז"ל שבן שמונה שנים היה בצלאל בן אורי וכן על הפסוק מיום השמיני והלאה וגו': ובזה נבין מדרש רז"ל מביאו בעל העקיד' ריש פרשה זו וז"ל למה נכתבה פר' בגדי הכהונה אצל הקרבנות לומר לך מה הקרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין כיצד החושן מכפר על המשפט שכן כתי' את חושן המשפט: אפוד מכפר על ע"ז שנא' אין אפוד ותרפים מעיל מכפר על לשון הרע אמר הקב"ה יבוא דבר שבקול ויכפר על מעשי הקול: כתונת מכפר על ש"ד שנא' ויטבלו את הכתונת בדם· מצנפת מכפר על גסות הרוח יבוא דבר שבגובה ויכפר על מעשה הגובה: אבנט מכפר על הרהור מהיכי דאיתי' מכנסים מכפרים על גלוי עריות דכתיב לכסות את בשר ערוה · והציץ מכפר על עזות פנים שנא' ומצח אשה זונה תו' ונאמר והיה על מצח אהרן תמיד · והנה באמת יפלא וראוי לשאול הלא בימי שנותינו במכפרם כמשפטם כן יש לאוין ול"ת בתורה ש"ס ה' ולמה פרט כאן דוקא אלו השמונה עבירות אשר יש כמה עונות וחטאים מרובים יותר חמורים מאלו ולא חשבם: אולם לפי דרכנו יהיה הענין כי את זה לעמת זה עשה האקי' א' הבגדי' נגד הסלוקים כמו שכתבנו לעיל אמר החושן מכפר על המשפט נגד אמרפל שדן את אברהם אבינו לשרפה והפילו לאור כשדים וזה היה עון גדול וגרם סלוק א' או יהיה הכונה על אדם הראשון שבראו השי' כמשפטו חלק שמים ממעל והלק ארץ מתחת וכן הדין נותן כדי שיהיו העליונים והתחתונים שוים והוא בחטאו עוה את המקדש ונטה עצמו להלק הארץ וגרם ערעור גדול בין העליונים לתחתוני' ואחשבה שזו כונת השי' במה שצוה על עשיית החושן רבוע יהיה כפול זרת ארכו וזרת רחבו הנה היה הצווי שיהיה ארכו ורחבו שוה לרמוז על אדם הראשון שהיתה בריאתו שוה ממעל ומתחת וז"ש המדרש שכן כתיב את חושן המשפט ר"ל אצל חושן המשפט נאמר גם כן ענין כזה והוא שהיה ארכו ורחבו שוה לרמוז על אד"הר שהיתה בריאתו ג"כ שוה וז"ש את חושן המשפט את כמו אצל · אמר עוד אפוד מכפר על ע"ז וכו' נגד דור אנוש שעברו ע"ז ואפש' שזה הענין במה שצותה התורה לדבק את החושן א' האפוד שנא' וירכסו את החושן אל האפוד ויהי' הענין לדרכנו לפי שהחושן היה רמז א' בריאת אדם הראשון והאפוד על ע"ז ע"כ צותה שידבקו את החושן אל האפוד לומר שגם אדם הראשון היה דבוק בע"ז וכמו שארז"ל אדם הראשון מין היה · אמר עוד מעיל מכפר על לשון הרע נגד דור המבול שאמרו לא' סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו וכיון שהמעיל היה מכפר על לשון הרע אחשבה שזו כונת הכתוב אצל המעיל והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב ויתבאר יפה על דעת מה ששמעתי מהנכבר זה דודי וזה רעי אשר בו אתפאר האוף הר"ר יעקב בן ר"ף מקרעמניץ זצל על פסוק שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך

לא נפלאית שמעתי מזה ההכם אשר

החשיכו וסלקו אורתה האור על כן צוה
השי' על המנורה כדי שיתקנו אותו הנזק
ויחזרו ויאירו אותו האור למטה וז"ש המדר'
אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם ר"ל
אני הארתי לכם בתחלת הבריאה ואתם
ברשעתכם סלקתם אורתו האור ע"כ אני
מצוה אתכם על עשיית המנורה כדי שעל
ידה תחזרו ותאירו אותו האור וקל להבין
כח ואחשבה שזו כונת רז"ל מביאו הרב בעל
דברי שלום ריש פר' זו והוא כתו' ברבה
פר' בהעלותך וז"ל אמר ר' חנינא אמר
הק"בה עינים שיש בתוכן לבן ושחור
ואין אתה רואה אלא מתוך השחור ומה
אם עיניך שיש בתוכן לבן ושחור אין
אתה רואה מתוך השחור הק"בה שהוא
כולו אורה הוא צריך לאורה שלכם ·
דבר אחר אל מול פני המנורה וגו' בשר
ודם מדליק נר מנר דלוק שמא יכול
להדליק נר מתוך חושך שנא' וחושך על
פני תהום מה כתיב אחריו ויאמר אלקים
יהי אור מתוך החושך הוצאתי אורה
ואני צריך לאורה שלכם ולא אמרתי לך
אלא לעלות אותך להעלות נר תמיד עכל"ה
שהוא באמרת מדרש תמוה בעיני הלא
זה קל וחומר של שטות דהיפי קאמ' ומה
אם עיניך וגו' הק"בה שהוא כולה אורה
הוא צריך לאורה שלכם משמע הא אלו
לא היה האדם רואה אלא מתוך הלבן לא
היה זה קל וחומר והאמת אינו כן דמה
כט ענין זה לזה · ואחשבה שזו תהי' הכונ' ע"ד
מה שכתב הרב האלשיך ז"ל בספר חבצלת
השרון על פסוק ונהורא עמיה שריה שר"ל
שעין האדם אינה מבטת מעצמה רק על
ידי שאיפת אור לתוכה כי היא אינה אלא
כמו מראה מלוטשת וזכה שמקבלת האור
מבחוץ והעד על זה שהרי בחושך לא
יוכל לראות אמנם לא כן עיני השי' שאינו
צריך אל שאיפת אור מלחוץ אל תוך העין
כי האור הוא בעינו בעצמו וז"ש ונהורא
עמיה שריה ונשוב לדרכנו אחרי שנקדים
מאמר רבותינו ז"ל כי החמה הזאת אשר
מזרחת בזמנינו אינה כי אם ופסולת
מהחמה אשר נגנזה לצדיקים לעתיד לבוא

מאמר רז"ל עינים שכן יש בתוכן לבן ושחור

וע"כ אמר הק"בה עינים שיש בך יש
בתוכן לבן ושחור ר"ל כי העינים שלך
הם שואפים אור מלחוץ ויש בתוכן לבן
ושחור ר"ל שיש בהם כח לשאוף האור
והלבן והוא האור אשר נגנז ושחור ר"ל
האור אשר מזרחת בזמנינו שהוא פסולת
של אותו האור והוא שחור נגד אורתו
האור ואין אתה רואה אלא מתוך השחור
ר"ל שאנחנו בזמנינו אין אנו מביטים אלא
מתוך האור השחור הק"בה שהוא כולו
אורה ר"ל שאצלו הוא נגנז כל האורה
הזכה והבהירה ואיך יעלה על דעתך
שהק"בה הוא צריך לאורה שלכם הלא
האור אשר אורתו הוא יותר טוב ובהיר
מהאור אשר אתך אמר עוד אל מול פני
המנורה ב"ו מדליק נר מנר וכו' ר"ל כי
אין כוונת השי' עם המנורה אלא כדי
שיחזרו ויאירו לו וזו כונת הכתוב אל מול
פני המנורה כדכתבנו לעיל וזה שמסיים
המדרש בפסוק אל מול פני המנורה ואומר
ב"ו מדליק נר מנר דלוק ר"ל שענין המנור'
הוא כדי שיחזור וידלוק אותו הנר אשר
היה דלוק מששת ימי בראשית ורשעי
הדורו' סלקו וכבו אותו ועכשיו ע' המנור'
ימשכו אור מלמעלה ויחזרו וידליקוהו
וז"ש מדליק נר מנר דלוק אבל לא שאדם
א' יכול לכתחלה להאיר לעולם וז"ש שמא
יכול להדליק נר מתוך החושך וכו' ואמר
עוד ולא אמרתי לך אלא לעלות אורתך
רמז בזה ג"כ אל מה שכתבנו לעיל על
שנקט בענין זה לשון עלייה מפני שהם
העלו את האור מעלה מעלה ועל יד
המנור' ימשכו האור למטה ונשוב לדרכנו
לביאור הפרשה ונאמר שזו כונת השי"ת
באומרו ואתה תצוה כי אחר שסיו' הפר'
שלפני זה באומרו וכל יתדות החצר
נחושת שהוא רמז ותקון אל חטא דור אנוש
כדכתבנו לעיל התחילו עתה בשמן המאור
שהוא רמז ותקון אל חטא דור המבול
שפגמו ברחים של מעלה ובטחינה של
קדושה ומנורת המאור היתה תקון לזה
לפי שהיה כתית וכמוזכר למעלה ובזה
הותרה הקושיא אשר הקשינו לעיל למה
צריך

במחוגה שכליות ולהיות הדבר כן שהמשכן והמקדש נעשו לתקון הסלוקים אשר סלקו השכינה אחשבה שזו כונת הכתוב שקרא למקדש ארמון · באומרו וארמון על משפטו ישב כי לפי שהגביהו השכינה מעלה מעלה ע"כ קרא אותם ארמון מלשון הרימותי ידי הוא לשון הגבהה ואחשבה עוד שזהו הענין במאמר רז"ל שאמרו כי בצלאל בן שמונה שנים היה בבנותו את המשכן אשר באמרת ענין תמוה הוא שיצוה הקב"ה לעשות בנין קדוש כזה ע' נער בן ח' שנים ולפי דרכנו יהיה הענין כי כל כונת השי"ת במשכן לתקן או השבע' סלוקי' ע"כ צוה הקב"ה שיעשה זאת המלאכה על ידי נער בן ח' שנה הכונה למען יעברו עליו ז' שנים נגד הז' סלוקים אשר סלקו השכינ' וזהו הענין בעצמו שאמרה התור' כי מיום השמיני והלאה ירצה לקרבן ולא קודם לכן כדי שיעברו עליו ז' ימים נגד השבע' סלוקים ועתה נבוא לביאור הפרש' ונבאר הספקות אשר ראוי לספק : א' אומר ואתה תצוה ויו העטוף על מה קאי : ב' אמרו ויקחו אליך שמן ויתנו מבעי ליה : ג' באמרו זך כתית למה ליה להקב"ה אם יהיה זך ומה אכפת ליה להקב"ה אם יהיה כתית אם לאו : ד' והיא הקושיא היותר גדולה במה שסמכה התורה צווי עשיית בגדי כהונה אל מצות שמן למאור והלא שמן ובגדים שונאים זה לזה ובדיקת חמץ יוכיח ועתה נבוא לביאור כפי אשר יורונו מן שמים ואומר שזו היתה כונת השי"ת במה שצוה אותנו על המנור' אשר רבים מבני עליה נשתוממו על זה היות השי"ת א"ר לפניו חשכה כאורה · ועמיה שריא [illegible] והוא יצטרך אל המנורה : ואחשבה שהו' הענין כי למען אשר השבע' דורות הנזכרים סלקו השכינה מעלה מעלה וכל זמן שהיתה השכינה יותר קרובה אינו היה האור יותר גדול כמו שהוא ידוע והנה בהסתלק' השכינ' נסתלק ג"כ האור הגדול ע"כ צוה השי"ת זאת עשו ותעשו המנורה משבעה נרות כדי שכל נר ונר ימשך אור מלמעלה ויקרב אותו שבע

טעם למה נקרא ב"ה ארמון

בן

מאמר רז"ל כי בצלאל בן שמנה שנים היה בבנותו את המשכן ואיך יובן ובכיום השמיני והלאה ירצה

קריבות תחת שסלקו השכינה שבע סלוקים : ולהיות הדבר כן אחשבה שזו הכונה שאמרה התורה בענין המנורה לשון עליה לפי שהם העלו את האור הבהיר והגמור שבע מעלות וכונת המנורה להורידו ואחשבה שזה בעצם' מאמ' הכתו' בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות ר"ל שהם העלו והגביהו את האור הבהיר וז"ש בהעלותך את הנרות ע"כ צוה השי"ת שיעשו לעומת האור העליון שבעה נרות כדי שכל נר ונר ימשך ויקרב את האור קריבה אחרת וז"ש אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות ואחשבה שזו כונת הפייטן יוצר לשבת חנוכה המתחיל אשר יצר אור וצר יסר וז"ל גבול שמש לך ישמש · ומה יפו לך שְׁמָנַי ע"כ : ר"ל בשביל שסלקו האור הבהיר והשמש ששמשה כל ששת ימי בראשית ואינם משתמשים עתה באותו השמש רק היא לפני הקב"ה וז"ש גבול שמש: לך ישמש : ע"כ מצוה השי"ת שיעשו מנורה משבעה נרות וידליקו שמן למאור כדי שימשיכו האור מלמעלה מעט מעט וז"ש ומה יפו לך שמני · ואחשבה עוד שזו כונת רז"ל ברכה זאת הפר' וז"ל לכך נמשלו ישראל לשמן זית לומר כשם שהשמן מאיר כך הקב"ה מאיר לכל העולם שנא' והלכו גוי' לאורך לכך אמר הקב"ה למשה ויקחו אליך שמן זית לא שאני צריך להם אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם עכל"ה · הנה מה מאד יפלא ויתחמץ לבב אנוש על זה וכי הקב"ה לאורנו הוא צריך עד שיאמר אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם ולמה יהיה הארה הזאת אשר נאיר לו ועל פי דרכנו יבוא על נכון יאמר המדרש שהקב"ה האיר לכל העולם והם סלקו האור על כן צוה השי"ת על המנורה כדי שעל ידו יקחו ויקבלו אור מלמעלה וז"ש המדרש לכך אמר הקב"ה למשה ויקחו וגו' ר"ל כי מן הראוי היה לומר ויתנו אליך שמן כדהקשינו לעיל אלא ודאי לכך אמר הקב"ה למשה בלשון לקיחה מפני שעל ידי המנורה יקחו הם אור מלמעלה והוא האור אשר האיר הקב"ה בבריאותו והם בחטאם החשיכו

בהעלותך את הנרות

יוצר של שבת חנוכה

כו מדרש לכך נמשלו ישראל לזית וכו

והמשכן של מעלה הוא ג"כ מכוון נגד המשכן של מטה אמנם אינגו קביע במקום אחד רק אל כל אשר יסעו עם משכן התחתון יסע גם כן משכן העליון וכמו שכתב הרב אשיך נ"ע פר' תרומה והנה כתבנו שמשה תמה על זה והבין שהקב"ה מצוה אותו על המקדש על כן השיב לו השי' כשם שאתה רואה למעלה כך עשה למטה ר"ל עז אני מצוה אותך מה שאתה רואה למעלה והוא המשכן של מעלה שאינו קבוע במקום אחד ולכל אשר תלך תוכל לראותו אבל המקדש של מעלה אין אתה תוכל לראותו באשר כי קבוע במקום אחד נגד ירושלם של מטה וכיון שאתה לא זכית ליכנס לארץ ולירושלם של מטה א"כ לא תוכל לראות ירושלם של מעלה שהמקדש של מעלה קבוע בו וכיון שאין אתה רואה בית המקדש של מעלה היאך אומר איך וראה ועשה הלא אין אתה רואה אותו אא ודאי לא אמרתי לך וראה ועשה אא נגד המשכן של מעלה אשר מטטרון שר הפני' ממונה עליו ונגד מטטרון יש לך שווי ודמיון בקדושה או יאמר כשם שאתה רואה למעלה את"ה דייקא מפני ששמך הוא רמז על מ"טטרון ש"ר ה"פנים ר"ת מש"ה :

כו ורמז לו השי' שנגד אותו המלאך ששמו בקרבך והוא מטטרון ונגדו אני מצוה אותך ראה ועשה או יאמר ע"ד שמוש המרקדקים ובעלי המסורת באו התיבות במקום ראש וסוף כשהטעם בראש המלה אומרים הטעם מלעיל או מלמעל' וכשהוא בסוף התיבה אומרים שהטעם מלרע או למטה וכן יהיה פירושו כאן ונאמר כי מרע"ה ידע ששמו הוא הוראה על מלאך א' אשר שמו בקרבו אפס כי לא ידע משה אם שמו הוא הוראה על מטטרון שר הפנים או על מ"יכא"ל ש"ר ה"גדול שהוא ג"כ ר"ת משה והשיב לו השי' כשם שאת' רואה למעלה ר"ל שאמר לו הקב"ה הלא לא להנם קראתי זאת הפעולה אשר אני מצוה אותך עליה בשם משכן רק היתה כונתי כדי שגם שמך ושם אותו המלאך יורמזו בו שתי אותיות הראשונות היא הוראה על שמך ושתי אותיות האחרונות על שם אותו המלאך ותדקדק בכל אותה מלה ואז תבין נגד מי אני מצוה אותך וז"ש כשם שאתה רואה למעל' ר"ל בראשית המלה המם והשין שהי' משמך כך עשה למט' ר"ל בסוף התיבה תראה ג"כ אותיו' הנשארות שהם כף ונון על מי הם מורים ועל כרחך אינם מורים על מיכא"ל כי לא יש נון בכל שמו של מיכא"ל אכן הם הורא' על מטטרון הנקרא חנוך ויש נון וכף בשמו ועליו מורים הכף והנון ומזה תבין שמה שאמרתי לך וראה ועשה לא אמרתי לך אא נגד מטטרון שיש לך שווי ודמיון אליו בקדושה והוא נבון מאד למביני מדע הן בזה נוכל לפרש על דרך הרב הנ"ל :

כה אך אמנם לדרכנו שכתבנו לעיל שכל מעייני השי' במלאכת המשכן היה שיעשו דברים שיהיו הוראה ותקון על שבע' סלוקים אשר נסתלקה השכינה נפרש זה המדרש בענין אחר ונאמר שכונת השי' באמרו וראה ועשה שהראה לו כלפי שמים והראה לו הפגימות אשר פגמו השבע' דורות הרשעים אשר סלקו השכינ' מרקיע לרקיע על כן ראה ועשה דברי שיהיו תקונים לאו הפגימות ועל כן אמר משה וכי אוק אני שאעשה כמוהו ר"ל שאתה מצוני שאתקן את שבר השבע' רקיעים וכי אקים אני שאוכל לתקן שבר רקיעים הלא מי אשר ברא אותם עליו יש לתקן אותם והשיב לו השי' כתבניתם בלשון רבים להורות על השבעה דורות ורמז לו בזה אל תחשוב שמה שאמרתי שאו הז' דורות פגמו בשבע הרקיעים אל תבין שהם פגימות ושברים ממש שהרי השמי' במקומם עומדות אא הם פגימות בדרך משל בענין המעלה שהיה להם קודם לכן שהיתה השכינה שרויה ביניהם ועתה נסתלקה וזאת הפגימה תוכל אתה לתקן היטב כי הם בחטאם פגמו ואתה בצדקתך תוכל לתקן וזה שרמז לו הקב"ה באמרו כתבניתם וכן היה כונת סיום המדרש כשתדקדק בו היטב כי לא תארתיו עתה

ימתק לחכי בביאור המאמר שהתחלתי בו ואומר כי כשאמר הקב"ה למשה וראה ועשה וגו' והראהו למעלה שיקח הציור משל מעלה נפחד משה ואמר אלוק' אני וכו' ויתבאר יפה כאשר נקדים עוד מה ששמעתי מהרב בשוב שני מדרשים דסתרי אהדדי והוא כי המדרש דלעיל אומר שמטטרון הוא ממשכן של מעלה ומקריב נשמותיהם של צדיקים. ובגמרא כב דחגיגה אשר הבאנו לעיל בתחלת הדרוש ונשמע שמיכאל שר הגדול עומד ברקיע רביעי ומקריב נשמותיהם של צדיקים ושמעתי מהרב הנ"ל מוה"ם נפ"ג דלא קשי מידי מפני שיש חלוק בין משכן של מעלה ובין משכן של מעלה. והענין הוא כי הנשמה בצאתה והפרדה מגויה העניה: אי אפשר שתהא היציא' כביאה בלא חטא וע"כ לא תוכל לבוא מיד לפני מיכאל השר השר הגדול לרוב קדושתו על צבא מרום אולם מטטרון שר הפנים שאינו קדוש כ"כ כמו מיכאל מפני שהוא בשר ודם ונהפך לשר של אש ע"כ יכול הוא לקבל הנשמה ולפניו תבוא ראשונה והוא מטהר אותה ואח"כ כאשר נטהרה מעט תבוא לפני מיכאל השר הגדול ונחזור לדרכנו ונאמר כי כשאמר הקב"ה וראה ועשה נפחד משה מפני שמשה ידע שיש דתשמיש ומדור מה של קדושה למעלה אמנם לא ידע החלוק בין משכן למקדש מפני שהוא לא נצטוה כי אם על המשכן לבדו על כן חשב שגם למעלה לא יש כי אם אחד לבדו או משכן לבדו או מקדש לבדו והנה ידע משה שמיכאל השר הגדול הוא הראש במקדש של מעלה ועל כן נפחד משה היאך אומר לו השי' וראה ועשה ר"ל שיראה למעלה וכך יעשהו למטה וא"כ לפי זה משוה אותו השי' אל מיכאל עד שהוא עושה אותו שותף אליו שמיכאל יהיה בשל מעלה והוא בשל מטה ומשה ידע בעצמו שבענין הקדושה אין לו ערך ודמיון ושווי אל מיכאל שר הגדול הקדוש מאד מאד ע"כ תמה משה ואמר וכי אלוק שאעשה כמוהו ר"ל וכי כל כך קדוש אני שאהיה שותף בדבר הזה אל מיכאל ושאעשה כמוהו כי שם אלקים אינו נאמר אלא על אלקי הארץ כי הוא שם מושאל על כל הקדושים אומרים עליהם שהם אנשים אלקיים ע"כ תמה משה וכי הוא קדוש כ"כ עד שיהיה שותף וכו' דבשלמא או ידע משה שיש חלוק בין משכן של מעלה ובין מקדש של מעלה היה משה נותן אל לבו שמה שאומר לו הקב"ה וראה ועשה הוא נגד משכן של מעלה והמלאך הממונה עליו אינו קדוש כ"כ כמו מיכאל ויש ערך לקדושת משה אל קדושת אותו המלאך אפס כי מפני שלא ידע משה החלוק הזה הכין שמה שאומר לו הקב"ה וראה ועשה הוא נגד מיכאל על כן תמה על זה אם הוא יכול לעשות כמוהו והשיב לו השי"ת כתבניתם תבניתם דייקא ולא כתבניתו אלא ודאי שלכך אמר לו בלשון רבים רמז לו שיש שני מדורי קדושה למעלה משכן ומקדש ומה שאמרתי לך וראה ועשה אמרתי כנגד הפחות שבהם אשר יהיה לך ערך ושווי אליו בענין הקדושה וזהו שרמז לו הקב"ה באמרו כתבניתם לשון רבים ולא אמר כתבניתו בלשון יחיד: כג ואמר עוד רבי ברכיה אומר משל למלך וכו' כונת רבי ברכיה שקשה על התרוץ הראשון מה השיב לו הקב"ה באומרו כתבניתם לשון רבים הלא הקושיא עדין במקומה עומדת כי משה יבין שהקב"ה אומר לו לעשות בציור שניהם המשכן והמקדש ואכתי קשיא היאך יעשה מקדש הלא אין לו ערך ושווי אל קדושת מיכאל על כן בא השלם למשול משלים ולבאר הענין יפה ואמר משל למלך וכו' עד כך אמר לו הקב"ה למשה עשה משכן אמר לו וכי יכול אני לעשות כזה וכו' ר"ל שמשה לא ידע החלוק בין משכן למקדש ע"כ תמה על זה וכמו שכתבנו לעיל והיתה התשובה אליו מאת השי' כשם שאתה רואה למעלה כך עשה למטה והוא כי הנה ידענו שהמקדש של מעלה רקוע במקום נאמן למעלה ממקדש של מטה

חטא סרום שלא החזיקו ידי עני ולא מבעיא שלא ההזיקו ידי עני במזונות שזהו מחויבים לעזור לכל עני כקטן בגרול כצדיק כרשע אלא אפילו להלביש שאינם מחויבים אלא לצדיקים והיה להם לעזור כי לא יצטרכו לעזור לרבים כי ראיתי בני עלייה והנם מעטים אפילו זאת לא עשו וע״כ רמז הכתוב חטא הסרומיים בזה הדבור :

יח אמר עוד בב״ע ויברא אלקים את האדם : במשכן ותכל כל עבודת אהל מועד : הוא נגד אדם הראשון שגרם הסלוק הראשון לפי שהקב״ה ברא אותו מן העליונים ומן התחתוני׳ כדי שיהא משלים העליוני׳ והתחתונים וז״ש ויברא אלקים את האדם בצלמו וגו׳ ומתוך שהוא חטא גרם המות בעולם וכמו שזהו בעצמו מאמר הכתוב אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותן שר״ל כי אלו נטה עצמו אדם הראשון אל העליונים לא היה מת וז״ש ובני עליון כולכם אך מפני שנטה עצמו אל חלק האדמה לכך מת וז״ש אכן כאדם תמותון וז״ש ובמשכן ותכל כל עבודת אהל מועד ר״ל שבעון אדם הראשון כל עבודת העולם הזה הם כלים ונפסדים וכינה העולם הזה בשם אהל מועד כי כן מכנים המפרשי׳ את העול׳ בשם אהל מועד כיהוא אינו אלא כאהל וטרקלין שאינו עשוי אלא לזמן וסופו לעקר :

יט ואמר עוד לכך נזכר ששת ימים תעשה מלאכתך וגו׳ ר״ל שמלבד שענין השבת הוא בשביל ששבת הקב״ה ביום השביעי ממלאכתו הנה עכ״ז הוא גם כן רמז על גירוש וטלטול השכינה משׁשה רקיעים ונחה ברקיע שביעי

כ ואמר עוד קחו מאתכם תרומה וכו׳ כי גם ענין התרומה נוכל לפרש על אלו הסלוקים כי ארבעה עשר דברים נזכרו בענין התרומ׳ ונוכל לפרשם נגד ארבעה עשר דורות שבעה דורות הרשעים שסלקו השכינה מעלה מעלה ושבע׳ דורות הצדיקים שהורידו מטה מטה אך שאין הפנאי מסכים עתה לפרשם וישמע חכם ויוסיף לקח בזה המאמר כי לא דקדקתיו כולו ועלה מרברינו שכל הענינים אשר נעשו בתמונת המשכן הם כולם רמזים ותיקונים על אלו הסילוקים אשר נסתלקה השכינה ואחשבה שזו כונת המדרש כביאו הרב בעל העקידה פר׳ תרומה וז״ל כשאמר הקב״ה למשה וראה ועשה אמר לפני רב״ש אוה אני שאעשה כמותו אמר לו הקב״ה כתב עתה ר׳ ברכיה בשם רבי אומר משל למלך שנגלה לבן ביתו בלבוש נאה של מרגליטון ואמר ליה עשה לי כמוהו אמר ליה ארוני המלך וכי יכול אני לעשות כמוהו כך אמר ליה הקב״ה למשה עשה משכן אמר ליה וכי יכול אני לעשות כזה אמר לו וראה ועשה כשם שאתה רואה למעלה כך עשה אותו למט׳ ע״כ אשר זולת דרכנו אפש׳ לפרשו ע״ד מה ששמעתי ממורי הרב רבי ענין נחמר על ענין המשכן והוא כי מן הידוע שמר״עה פעל ועשה את המשכן התחתון ומטטרון שר הפנים הוא הראש במשכן העליון כמו שאמרו רז״ל במדרש ביום שהוקם המשכן למטה הוקם גם כן המשכן למעלה והוא משכן הנער וכו׳ ע״ד חנוך לנער וזו היתה כונת הש״י שקראו בשם משכן שנטל ב׳ אותיות ממשה וב׳ אותיות מחנוך המם והשין ממשה והכף והנון מחנוך אמנם ממשה נטל האותיות כסדר כמו שהם כתובים בשמו המם ברישא והשין בסיפא אבל מחנוך נטל האותיו׳ שלא כסדר הכף ברישא והדר הנון הוא לפי שמשה היה בסוד אור הישר אבל חנוך היה בסוד אור החוזר וזהו ענין צרפית באמרה הנה נא איש אלקים עובר אלינו תמיד נעשה לו עלית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן כסא ומנורה שכונתה להורות שזה הצדיק יש לו אחיזה במשכן התחתון ובמשכן העליון וז״ש נעשה נא עלית קיר ואמרה עוד שישימו לו שם הדברים אשר היה במשכן וז״ש מ״טה ש״לחן כ״סא ו״מנורה וזהו ג״כ טעם נבון אל מה שנטל ממשה האותיות בסדרן משום שנטלם כסדר הכתובים בפסוק הזה הכף ברישא והדר הנון כסא נר הן כל אלה דברי פי חכם ועל פי דרכו

שאמר על צווי המשכן

כא

זה דרב אשר הזכירו א״ם הרב נ״ע הוא היה רבו והפס ישיבה בגרש יע״א קודם הגזירה

טעם נחמד על קריאה בשם משכן

ועשה להם מכנסי בד : שרצה לומר שענין הכרובים הוא להורות שהק"בה ישפיע שפעו אונו והוא יעשה לנו המטעמי' וז"ש ועשה כרוב אחד מקצה וגו' וסמיך ליה ועשה לי מטעמים : (יוד) ואמר עוד שדור הפלגה לא כן עשו ולא רצו להיו' נזונין מיד הק"בה ורצו לעלות לרקיע ולכך היה עונשם שנפוצו מעל פני כל הארץ וכאשר הוא ידוע שהקבוץ המדיניי הוא תועלת גדול אל צרכי האדם הן לענין המזונות הן לשאר צרכיו וע"כ כיון שדור הפלג' פגמו בזה הענין ולא חשבו שהק"בה ממלא להם כל סיפוקם מחוט ועד שרוך נעל ע"כ נענשו שגם הקבוץ המדיניי נתבטל מהם ולא יהיה להם תועלת כלל לענין צרכיהם וז"ש ועשו להם מכנסי בד ר"ל שהק"בה הפיץ אותם ולא הניח אותם בכנופיא אחת רק הכניס אותם בד בבד וז"ש ועשו להם מכנסי בד (מאמר נאה על הכרובים) ואחשבה עוד שזו כונת המדרש מביאו הרב בעל העקידה פרשת תרומה (יא) וז"ל ובמדרש הנעלם פ' אחרי מות אמר ר' יצחק מכאן אוליפנא דכל אתר דלא אשתכח דכר ונוקבא לא כדאי למחמי אפי שכינה שנא' ישבו ישרים את פניך ותנן כתיב צדיק וישר הוא דכר ונוקבא אוף הכא כרובים דכר ונוקבא ועליהם כתיב כוננת משרים דבגין כך ופניהם איש אל אחיו עכ"ל (יב) ויהיה הענין לדעתי שמן ההכרח הוא אל הורדת השכינה להם הציור שהק"בה הוא עמנו בסגנון הזכר עם הנקבה ע"כ הוא מן הראוי שהוא ישפיע אונו ויוריד השפע מלמעלה למטה אבל כשאינם לוקחים לעצמם זה הציור הנה אינם מבינים ענין השראת השכינה שמן הראוי הוא להשראות השכינה וז"ש דכל אתר דלא אשתכח דכר ונוקבא לא כדאי למחמי אפי שכינה ואמר עוד שגם הכרובים היו בצורת זכר ונקבה להורות על זה הענין וז"ש אוף הכא כרובים דכר ונוקבא · (יג) ואמר עוד דבגין כך ופניהם איש אל אחיו ר"ל להורות על זה הענין צוה הש' שיעשו הכרובים מקבילים זה אל זה ושיביט אחד בפני חברו והוא ע"ד

מא' רז"ל האי מאן דאכיל ושתית מדחבריה בהיל לאסתכלא ביה וא"כ היה כל ענין הכרובים לרמוז שמן הראוי הוא שהק"בה ישפיע אונו והוא יזון אותנו וממילא הכרובים היו תקון על חטא דור הפלגה שפגמו בענין השפע כמדובר לעיל · (יד) ואמר עוד המדר' דלעיל בב"ע ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע וגו' הוא נגד רקיע חמישי ששם כתות של מלאכי שרת וכו' כן המלאכים נקראים עוף והנה הסדומיים פגעו באותו רקיע כי הם רצו למנוע מהם רגל אדם והמלאכי' ג"כ זה דרכם כמדובר לעיל ועל כן לתקון על זה כתב הש' במשכן ואתה הקרב אליך וגו' : (טו) ויתבאר זה הענין יפה ע"ד מה ששמעתי ממורי הרב רבי מן ש"ן על פסוק הלא פרוס (טעם על דפסוק הלא פרוס לרעב לחסך) לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם ע"ד המשנה בודקין על הכסות ואין בודקין על המזון ר"ל כשבא עני ורוצה שילבישו אינם רשאי' להלבישו עד שיבדיקו אותו אם הוא עני הגון אם לאו אבל כשבא עני ורוצה שיפרנסנו רשאים לפרנסו אפי' בלא בדיקה וז"ש הכתוב הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית ר"ל לחם תתן אפילו לעניים שמורדים בהק"בה (טז) וז"ש ועניים מרודים תביא בית אמנם אם תרצה לכסותו אז לא יהא נעלם ממך אם הוא רשע אם לאו וז"ש כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך אל תתעלם ר"ל כשתרצה לכסותו אז לא יהא נעלם ממך אם הוא רשע אם וז"ש כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם ר"ל כשתרצה לכסותו אז לא יהא נעלם מגופך ומבשרך מה הם מעשיו של העני ע"כ ושפתים ישק ועל פי דרכו הישר נוכל לומר דרך רמז שזו כונת התורה במה שסמכה בפר' תצוה השני פסוקים להדדי ואתה הקרב אליך וגו' ואידך ועשית בגדי קדש וגו' שהוא רמז אל מה שכתבנו בשם הרב הנ"ל שכשירצה להלבישו אז יקרב אותו ויבדק אותו ואת מעשיו וז"ש ואתה הקרב וגו' ועשית בגדי קדש וגו' · וא"כ הדבור הזה הוא תקון דרך רמז אל

הטא

וכו׳ והם עברו להם ולכך נסתלק׳ השכינה מהם כמדובר לעיל על כן צוה הש״י במשכן שיעשו כיור נחושת לפי שכיור הלז תקון לעז׳ לפי שנעשה כולו ממראות הצובאות של הנשים כי לא רצו לתת נזמיהם על עשיית העגל וא״כ נראה מזה שהיה כדמות תקון לעז׳ · או נפרש טעם אחר על זה התקון והוא על דרך שכתבו חכמי הטבע כי החמה מושלת ומולדת את הזהב והלבנה מושלת ומולדת את הכסף והנחושת הוא צירוף משניהם שהחמה והלבנה שניהם מושלים ומולידי׳ את הנחושת וא״כ כיון שהנחושת מתהוה משניהם א״כ הוי הוא תקון על דור אנוש שעברו החמה ולבנה וגם נא׳ במקדש שעשה שלמה ששנים עשר בקר היו עשוים שעליהם עמד הכיור וגם אמרו במשנה ששנים עשר דדים היה לכיור ואם כן הוי זה תקון על דור אנוש שעברו לשנים עשר מזלות: אמר עוד בב״ע יקוו המים במשכן ועשית את מנורת המאור הוא כנגד רקיע שלישי הנקרא שחקים שבו רחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים וכו׳ : ולהיות שאין טחינת רחים בלא מים על כן מכנה אותו הרקיע במאמר יקוו המים ומה גם לפי שכתבנו לעיל היות הרחיים דווקא ברקיע שלישי ולא באחר לפי שהוא נעשה כולו ממים העליונים אשר ממעל לרקיע וא״כ נאורת עליו לומר יקוו המים מאחר שהוא נעשה כולו ממים העליונים ובו הרחים עומדות ודור המבול פגמו ברחים של מעל׳ כמו שכתבנו לעיל על מאמר אפי׳ אצטרובלין של רחים וכו׳ ועל כן צוה הש״י במשכן שיעשו את מנורת המאור והיה תקון על חטא דור המבול לפי שהם פגמו ברחים של מעלה לבטל הטחינה העליונה והיא טחינת המן לצדיקים : ז׳ ולזה צוה הש״י לעשו׳ את מנור׳ המאו׳ שצריך להיות השמן זך כתית וטחון וזאת הטחינה של קדושה הירתה תקון לבטול הטחינה העליונה כמדובר ואפשר שזהו טעם רז״ל מביאו רש״י ריש פר׳ תצוה שאינו בשר למנורת המאור רק מה שכתוש במכתשת ולא מה שטחון ברחים : ויהיה זה נכון לדרכנו כי להיות שמנורת המאור היתה תקון לחטא דור המבול שפגמו ברחים של מעלה על כן אסרו למנורה מה שהוא טחון ברחים כדי שלא יתעורר בזה חטא דור המבול לכן התירו דווקא מה שהוא כתוש במכתשת : אמר עוד בב״ע יהי מאורות במשכן והיו הכרובים פורשי כנפים וגו׳ הוא נגד רקיע רביעי הנקרא זבול ששם ירושלם של מעלה ומזבח בנוי וב״ה של מעלה והוא ע״ר מא׳ רז״ל בב״ר מהיכן נבראת האורה ממקום ב״ה שנא׳ והארץ האירה מכבודו ואין כבוד אלא ב״ה שנא׳ כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וגו׳ ולהיות שממקום ב״ה נבראת האורה על כן הוא מכנה הרקיע הרביעי ששם יש בית המקדש של מעלה במאמר יהי מאורות והנה דור הפלגה פגמו באותו רקיע כיון שאין כוונת הקרבנות אלא להוריד שפע מלמעלה למטה והם עשו בהפך ורצו לעלות לרקיע כמו שכתבנו לעיל ועל כן צוה הש״י על עשיית הכרובי׳ כי הכרובים היו תקון על חטא דור הפלגה כי הכרובים היו בצורת זכר ונקבה אשר רבים נפלאו ונשתוממו על זאת המראה והנה כל הכתובים מלאים הזהרות לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו׳ וכאן יצוה הש״י על עשיית הכרובים ויותר מזה שיעשו אותם בצורת זכר ונקבה אשר צרינו שחקו עלינו בחרבן הבית ואמרו ראו לו במה דרכן אך אמנם לדרכנו יבוא על נכון כי להיות שהפגם הנעשה בדור הפלגה ברקיע רביעי הוא שפגמו בענין ירודת השפע שלא רצו להיות נזונים מיד הקב״ה רק הם בעצמם רצו למשול ברקיע ע״כ צוה הש״י שיעשו הכרובים בדמות זכר ונקבה לרמוז כמו שהזכר משפיע על הנקבה כן הראוי שהש״י ישפיע עלינו כי הקב״ה הוא הזכר ואנחנו הנקבה כמ״ש · כי יבעל בחור בתולה וגו׳ : ואחשבה שזו כונת המסרה ועשה ג׳ הא׳ ועשה כרוב א׳ מקצה מזה : ב׳ ועשה לי מטעמים : ג׳

ועשה

ו ז ח ט

עיין בפרק ו׳ בגוף טרם שלמדתי דרוש זו כבר כתבתי שהמים העליונים הם ברקיע השלישי וכוונתי לדעת א״מ דרב זצ״ל

טעם על אסור מנורת המאור מה שהוא טחון ברחים

טעם על הכרובים בצורת זכר ונקבה

כמסורת ועשה ג׳

גדול להמרות עיני כבודו יתברך וכמו שכתבנו לעיל בביאור המאמר אשר התחלנו בו · ואמר עוד למען יאריכון ימיך על האדמה אשר נתן לך וגו׳ לרמוז על דור הפלגה שעברו על כבוד אב כמדובר ולכך לא האריכו ימים על האדמ׳ אשר נתן להם ראשונה כי נפוצו מעל הארץ וכמו שאמרו רז״ל בבראשית רבה פרשת : הלכו להם בני צור לצידון ובני צידון לצור : ואמר עוד לא תרצח נגד קין שהרג את הבל · לא תנאף נגד דור המבול כמ״ד״א כי השחית כל בשר את דרכו : עד כאן סיום הדרוש כפי מה שהכינותיו לדרוש פרשת יתרו בהמשך עשרת הדברות אמנם כאשר כי מתחלה הכינותי ויריתי אבן פנת הדרוש בענין המשכן והמקדש והמנורה והקרבנות על כן אתחיל מעבר לדף לכתוב המשך הדרוש בענינים הנ״ל כפי אשר דרשתי בפרשת תצוה הגם שלא דרשתי כל הענינים אשר יבא ביאורם מע״ל כי היה דבר הקהל נחפז לפסוק ולגמור : עכ״ל א״מ הרב נ״ע ·

ומעבר לדף בספרו של א״מ הרב נ״ע מצאתי מענינו גם דרוש זה אשר גם כן חברו בבהרותו וז״ל :

א **והנה** אחר ידיעת שבע׳ הדורו׳ הרשעי׳ אשר גרמו שבעה סלוקים לשכינה וגם שבעה דורות הצדיקים אשר הורידו השכינה אחשבה שזו היתה כונת המשכן והמקדש שצוה הש״י לבנותו בדוגמת העולם כאשר נזכר זה במדרש ז״ל והאריך בו בעל העקידה לצייר כל פרטי המשכן נגד העולם כולו ע״פ גם אנכי אצא בעקבותם ולצייר בנינו באופן שיורמזו בו כל השבע׳ סלוקים והנה אציג לפניך מדרש א׳ תמוה מאד מביאו הרב בעל העקידה פר׳ פקודי וז״ל אמ׳ ר׳ יעקב ב״ר יוסי למה נאמר ה׳ אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך וגו׳ מפני שהוא שקול כנגד בריאת העולם : במשכן

מאמר רז״ל שהמשכן נגד בריאת העולם

כתיב ועשית יריעות : בבריאת עולם נאמר הנוטה כדוק שמים. נוטה שמים כיריעה ובמשכן שאמ׳ והבדילה הפרוכת : בבריאת העולם יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל במשכן ועשית כיור נחושת : בב״ע יקוו המי׳ במשכן ועשית את מנורת המאור בב״ע יהי מאורות במשכן והיו הכרובי׳ פורשי כנפים : בב״ע ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמי׳ וגו׳ במשכן כתיב ואתה הקרב אליך : בב״ע ויברא אלקים את האדם במשכן ותכל כל עבודת אהל מועד : בב״ע ויכלו השמים והארץ במשכן ויברך אותם משה : בב״ע ויברך אלקים את יום השביעי וג׳ במשכן ויקדש אותו ואת כל כליו : בב״ע ויקדש אותו כי בו שבת ולכך נזכר ששת ימים תעש׳ מלאכה קחו מאתכם תרומה לה׳ להודיעך שמלאכת המשכן כנגד בריאת העולם עכל״ה :

ב והנה אין צורך להעיר הקושיות בזה המאמר כי כולו מקשה הוא מרישא עד סיפא כי מה שייכות יש אל כיור הנחושת לרקיע בתוך המים : גם למנורת המאור אל מאמר יקוו המים : גם הכרובי׳ אל מא׳ יהי מאורות :

ג אולי לפי דרכנו יתכן מאד ויהיה שייכות גדול ביניהם והוא כי כל המאמרות אשר זכר בעל המאמר הם כולם ענינים מרמזים על שבעה הרקיעים ועתה אתחיל לפרשם ואמר בב״ע הנוטה כדוק שמים וגו׳ נגד רקיע התחתון והוא וילון שמהאי קרא אפקי ליה במסכת חגיגה במאמ׳ שזכרנו לעיל לפי שהוא כיריעה המפסקת בין החמה לבין אויר והיתה נכנסה שחרית ויוצאת ערבית וכו׳ כמדובר לעיל אמנם קין בחטאו גרם שנסתלקה השכינה מאותו רקיע ונשאר הוילון סתום ונעשה הבדל גמור בין החמה לאויר ע״כ צוה הש״י שיעשו פרוכת ויהי הבדל קדוש ויכפר על אותו הבדל שגרם קין בחטאו וז״ש המדרש במשכן נאמר ועשית יריעות וכמ״ש והבדילה הפרוכת אמר עוד בב״ע יהי רקיע וגו׳ נגד דור אנוש שפגמו ברקיע שני הנקר׳ רקיע ששם חמה ולבנה וכו׳

לבד והם הם השדים המזיקין ע"פ כונת
החכם הנ"ל : וא"כ לדעתו בריאת השדים
הוא מיסוד הרוח וע"פ מה שאמר כאן
ונעשו חולין למזיקין אמר זה נגד יסוד
הרוח : ונגד עצם החמישי אמרו שנעשו
פניהם כקופין וכו' · כאשר נודע כי
צלם אדם אינו מורכב מיסודות רק
ממקום טהור מתחת כסא הכבוד מעצם
החמישי קדוש וטהור מאד · והנה כתבנו
לעיל בענין אדם הראשון שידוע ממדרש
רז"ל שכאשר יחטא האדם יוסר הצלם
האדים ממנו והנה דור אנוש ג"כ שהיו
יט הוטאים ועובדי ע"ז הוסר צלם אלקים
מהם ונשתנה פניהם ליותר גרוע ושפל
וז"ש נעשו פניהם כקופין כי כמו שהקוף
יש לה בבריאת' כמה דברי' שוים לבריאת
האדם ידיה ורגליה כמעט לידי ורגלי
האדם מ"מ אינם מעגלים וחשובים כ"כ
כמו במין האדם כי כל שתה תחת ידיו
כן הוא ג"כ דור אנוש אעפ' שצורתם
צורת אדם נשארת בהם מ"מ סרה מהם
המעלה הגדולה שעליה נאמר בצלם אלהים
ברא את האדם · וא"כ עולה מדברינו
שכל הד' יסודות נתקלקלו בימי דור
אנוש שהיו עובדי ע"ז :

לא ונאמר שזו היתה כונת הש"י במה
שהזהיר כאן על עבודת ע"ז אמ'
לא יהיה לך אלהים אחרים על פני נגד מה
שנעשו פניהם כקופים ורמז בזה שבענין
ע"ז ישנה פניו כמדובר לעיל ואמר על
פני לפי שפני אדם כפני אלקים ובצלם
אלקים נברא ·

ואמר עוד לא תעשה לך וגו' אשר
בשמים ממעל נגד קלקול יסוד
האש שפונה למעלה נגד השמים · ואמר
עוד ואשר בארץ מתחת נגד יסוד העפר
ואשר במים מתחת לארץ נגד קלקול
יסוד המים וז"ש כי אנכי וגו' אל קנא וגו'
על רבעים לפי שכל הד' יסודו' נתקלקלו
בעון הע"ז כמו שאמרנו : ואמר עוד לא
תשא את שם ה' אלקיך וגו' יתבאר ע"ד
מאמר רז"ל מביאו כאן החזקוני וז"ל שאל
פילוסוף את רבי כלום מתקנא גבור אלא
בגבור חכם בחכם אמר לו רבי אם אדם
מכנה שם בלבו בשם אביו אינו די שיהי'
כועס עליו אמר לו הן וכו' וא"כ נוכל
לומר שזהו כונת הכתוב במה שסמך לאו
דלא תשא אל לאו של ע"ז והוא לפי שאמ'
תחלה כי אנכי ה' אלקיך אל קנא וקשה
לו איך מתקנא על האלקיות בע"ז הלא אינו
מתקנא אלא חכם בחכם כמותו ותירץ שלכך
כועס הש"י לפי שהם משיאים שמו של
הק"בה להשוותו לע"ז שכולה הבל ואינה
ראויה להקרא בשם אלקים וכמו שראוי
לאדם לכעוס כשמשיאים שמו בלבו
וז"ש לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא וגו'
ולא יהיה לפי זה לא תשא לשון שבועה
רק לשון השאה והעתקה · ואמר עוד
זכור את יום השבת וגו' נגד דור הפלגה
שהאמינו בקדמות העולם וכמו שפי' בעל
מעשי ה' על פסוק ויהי בנסעם מקדם
וגו' אבל יום השבת מורה על חדוש
העולם כי ששת ימים עשה ה' וגו' וביום
השביעי שבת וסמך מצוה זאת אל לאו
דלא תשא וגו' ומסב על לאו של ע"ז
והוא ישוב על מה שאמר כי אנכי ה'
אלקיך אל קנא וא"כ אחר שפי' שראוי הוא
שיכעוס הש"י על עובדי ע"ז אמר עוד שיש
תקון לחטאם והוא שמירת שבת עד מאמ'
רז"ל אפי' עובד ע"ז כדור אנוש אם שומר
שבת כראוי מוחלין לו שנאמ' אשרי אנוש
יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת
מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו ·
וא"כ לפי דרכנו יצדק מאד שפירשנו כל
ההזהרה של ע"ז על דור אנוש · ולכך
סמך עשה דמצות שבת אל לאו דע"ז לומר
אם שמר מצות שבת כראוי אפילו עבר ע"ז
כאנוש מוחלין לו · וז"ש זכור את יום
השבת לקדשו וגו' · ואמר עוד כבד את
אביך וגו' · נגד דור הפלגה לפי שבכלל
כבוד אב יש שלא ישב במקומו ודור
הפלגה עברו על זה ורצו לעלות לרקיע
ולישב במקום מלכו של עולם · ועוד יש
בכלל כבוד אב שאם יזרוק אביו
בפניו כיס מלא מעות והבן לא יקניטנו
אבל דור הפלגה עשו הפך זה ופזרו ממון
גדול

דרוש א׳ להרב אמ נע

גרם ירחים · ג׳ ותצפנהו שלשה ירחים · ד׳ תספור ירחים תמלאנה : ר״ל קין והבל לא באו במספר ירחים ר״ל תשע ירחי לידה · וכמ״ש עלו למטה ב׳ וירדו ז׳ ומפני חטא קין נסתלקה השמש למעלה מהווילון ומכח זה נמשך ג״כ הירח כאשר ידוע כי אין הלבנה מאירה מעצמה רק שמקבלת אור מהחמה · וז״ש גרם ירחים ואמר עוד שמרע״ה היה תקון לחטא זה כי הוא היה גלגול נשמה מהבל · וז״ש ותצפנהו ג׳ ירחים שזה הכתוב נאמר במשה ואמר עוד שלכך את הבל לפי שהביט באותו אור וז״ש שיצאה מלפניו ותאכל את מנחתו וזה היה עון בידו ומשה תקן זה שנא׳ ויסתר משה פניו וגו׳ · וז״ש תספור ירחים תמלאנה ר״ל שספר ונירף לו עוד כמה חדשים כדי שימלא חטאו אשר חטא ולא קנה שלמו׳ ובימי משה נתקן חטא זה ונתמלא החסרון (ועיין בלקוטי׳ עז׳) ·

אשר סלקוהו מעלה מעלה · והנה הזכיר חטא דור אנוש שהיו עובדי ע״א תחלה לפי שאין בכל החטאים כמו עז ומחשב׳ רעה של עז הקב״ה מצרפה למעשה וכמר״א למען תפוש את ישראל בלבם ועליהם נאמר כאן לא יהיה לך אלקים אחרים על פני · ויתבאר הענין יפה ע״ד מדרש רז״ל בב״ר פ׳ · ומביאו החזקוני פרשת בראשית בפסוק ולשת גם הוא יולד בן וגו׳ · שד׳ דברים נשתנו בימי אנוש ההרים נעשו טרשים · והתחיל המת מרחיש · ונעשו פניהם כקופין · ונעשו חולין למזיקין וכו׳ ועוד אמרו רז״ל שבימי אנוש עלה ים אוקיינוס והציף שני שליש עולי והרי בירך ה׳ דברי׳ שנתקלקלו בימי אנוש ולדעתי החלושה נוכל לרמזם ולבארם על ד׳ יסודות ועל עצם החמישי אשר ממנו נעשה כל מה שלמעלה מגלגל הירח כמו שכתב בעל רוח חן פ״ד א׳ · והנה נגד יסוד העפר אמרו ז״ל שההרי׳ נעשו טרשים ר״ל שנתקלקל יסוד העפר ונעשה חזק כאבן עד שהוא בלתי ראוי לזרוע ולצמוח · ונגד יסוד המים אמרו שעלה ים אוקיינוס והציף ג׳ של עולם · ונגד יסוד האש אמרו שהתחיל המת מרחיש פי׳ מסריח · ויתבאר הענין יפה כאשר נקרים ענין אחד מה שמצאתי בספר מסעות ר׳ בנימן שכתב שבארץ הודו החמה מושלת וגוברת מאד ובשביל כך אנשי ארץ ההיא אינם קוברים מתיהם רק מיבשים אותם בשמש ומתוך כך מתכווץ הבשר על העצמות ומתוך כך אינו מרקיב הבשר ואינו מסריח · וכן כתבו הטבעיים שזהו הענין במה שחונטין המתים להיות שהבשמים הם חריפים מאד ומחממים היטב ומתוך כך מתיבש הבשר ואינו מרקיב : וא״כ עולה מכל זה שכאשר יגבור יסוד האש בבשר המת לא ירקיב הבשר ולא יסריח · וא״כ ברור אנוש שהרקיב בשר המת לפי שהיה יסוד האש תר״ף וחזק ועכבי״ש ברור אנוש נתקלקל יסוד האש וגבר הלחות והרטיבות על הבשר ולכך התחיל לרקוב ולסרוח ודי בזה למבין : ונגד יסוד הרוח אמר שנעשו חולין למזיקין וכו׳ ויתבאר הענין יפה כאשר ידענו כי רבו כמו רבו הררישו׳ והחקירות על מציאות וישנות המזיקין והובא זה הענין בספר מעשי ה׳ והוא משה פר׳ בראשית ובס׳ נוה שלום ובספ׳ דופי הזמן · אמנם בעל שלשלת הקבלה בדרוש על הכשפים ובעל ס׳ מאור עינים בחלק אמרי בינה כתבו שניהם בשם חכם קדמון שהיה בזמן הבית ונקרא פילונו היאורי גם נקרא ידיריא האסכנדרי שזה החכם הוכיח במופתים עצומים מציאות חשרים ואמר הלא מן ההכרח מציאותן מאחר שבכל מה שתחת גלגל הירח הורכב מד׳ יסודות הידועים והנה בכל יסוד ויסוד יש ברואים ומינים ובלתי מורכבים רק יסודם והווייתם מאותו יסוד לבד דרך משל יסוד העפר נמצאים בו שקצים ורמשים ותולעים וכן מינים ממינים שונים שכל מציאותם אינו אלא מיסוד העפר לבד · וביסוד המים נמצאים הדגים שהווייתם אינו אלא מיסוד המים · וכן ביסוד האש נמצאת החי׳ הנקראת בלשון חכמים סלמנדרא (אמר המחבר הפילוסופים מביאים עוד מין זבוב ונקרא פירואי בלשון יוני) רק ביסוד הרוח לא נמצא שום בריה מיוחדת ועל כן הוא מן ההכרח שגם ביסוד הרוח ומצאו ג״כ ברואים ומינים שכל הווייתם אינו אלא יסוד הרוח

לבד

הנ"ל ואמר · אמר הק"בה אני איני כן לא נכנסתי בעילמי פירשתי קיטאות שנא' הנוטה כרוק שמים וגו' נגר קין שגרם סלוק מרקיע ראשון הנקרא וילון שנא' וימתחם כאהל לשבת וגו' ·

ואמר עוד הדלקתי נרות שנא' ויאמר אקים יהי מאורות נגר דור אנוש שגרמו סלוק מרקיע שני ששם המאורות תלויים ·

ואמר עוד רבצרתי מים שנא' ויאמר אקים יקוו המים וגו' · נגר דור המבול שגרמו סלוק מרקיע שלישי ששם רחים עומדות וכו' ומסתמא אין רחים בלא מים ואולי הענין הוא על היות הרחים הנ"ל דווקא ברקיע שלישי ולא באחר לפי שהשמים הנקרא רקיע הוא מבדיל בין מים התחתונים למי' העליונים ואולי הרקיע שלישי הוא נעשה הכל מהמים העליונים כמר"א שמים אש ומים וע"כ הרחים הוא באותו הרקיע והוא מובן ·

ואמר עוד עטרתי כל מה שעשיתי שנא' ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וגו' נגר דור הפלגה · ויהיה פירושו ע"ד מה שכתבנו לעיל בענין ארם הראשון והוא כי הק"בה עשה שלום בין עליונים לתחתונים וברא מהם ברואים בשוה שלא יהיו האחד רבים על השניס וז"ש עטרתי כל מה שעשיתי ר"ל שבשלמות בראתי את הכל ונפקא ליה שפיר מקרא רויכולו השמים והארץ וכל צבאם שר"ל שהשמים והארץ שוים הם בצבאם ואין לא' מהם יתרון ברירה א' על השני והיתה כונתי כדי לעשות משפטם נהרץ שיפוצו מעל פני הארץ ולא יהיה שלום ביניהם ·

ואמר עוד אנכי ה' אריך מלך ב"ו בונה פלטין שמא יכול להזיז אורתו ממקומו וכו' רמז בזה על אר"הר מפני שבבריאתו נשלמו העליונים והתחתונים כמו שכבר כתבנו ומפני נטיירת עצמו לתחתונים נמוטו מוסרי ארץ בעבורו וכאלו נזוז הפלטין של הק"בה בעבורו מפני שבנטייתו גברו התחתונים על העליונים וזהו שמסיים המדרש אני עשיתי שנאמר ויעש ה' אקים לאדם ולאשתו וגו' שבספרו של ר"מ היה כתוב או"ר באף ופירושו שק"בה נטה מהודו ומאור לבושו על ארם והוא הלק הנשמה שנתן בו ואח"ב כשנטה עצמו מאר אל התחתונים ירדו העליונים ממעלתן לפי שהתחתונים גברו עליהם ולכך נגרש מג"ע לפי שאין לעליוני' הלק בו וז"ש ויקח ה' אקים לאדם ולאשתו וגו' ·

ואמר עוד רבר אחר · כי נחמתי כי עשיתים וגו' כונתו בזה ג"כ לרמוז על דור המבול לפי שמאה ועשרים שנה עמד נח וצוח בכרוכיא הזרו בתשובה לפי שעתיר הק"בה להביא מבול על העולם והם לא האמינו שיכול הק"בה להחריב את העולם ולהזיז אותו ממקומו וז"ש מלך ב"ו בונה פלטין וכו' אבל הק"בה בנה את העולם והזיזו ממקומו בימי המבול וזהו שמסיים כי נהמתי כי עשיתים וגו' שנאמר אצל דור המבול ·

ואמר עוד ואני אשא לנח וכו' לרמוז ג"כ על זה הענין כאשר הוא מובן מעצמו ואמר עוד ואני אסבול שנא' וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל נגד רור הפלגה שנרמזו ג"כ בזה הענין לפי שבנו מגדל גבוה עד לשמים וחשבו שאין הק"בה יכול להזיזו ממקומו אבל הק"בה הפילם מן המגדל וז"ש וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל :

ואמר עוד ואמלט לאברה' וכו' נגר נמרוד שהשליכו לכבשן האש וא"כ זכר בזה כל הז' דורות הרשעים ולכך פתח עשרת הדברות בב' שמות הללו דין ורחמים להורות על ז' דורות הרשעים ועל ז' רורות הצדיקי' כמו שכתבנו לעיל :

ל
ביאור דכתובים אשר דהחיל להזכירם

ובזה נבא לביאור הכתובי' שהתחלנו ונאמר שהיתה כונת השי"ת בבואו להר סיני כי שם היתה הירידה האחרונה ועל כן החל השי"ת להזכיר עון הז' רורות

אמר המחבר מצאתי כתובים הירועה של דרוש זה מכתב כתב ידי א"מ הרב נ"ע סמך לענין מסה ססיה גלגול נשמה מהבל · וזהו כונת המסרה ירקים ד' : הא' כמספר ירקים של יבא : ב' וממנד

מסורה ירחים ד'

ג״כ בריחה וסלוקים שבעה ·

כה והשב לשכנינו שבעתים

ואהשבה שזו כונרת המשורר (תהלים סי׳ ע״ט) והשב לשכננו שבעתי׳ אל חיקם חרפתם אשר חרפוך שר״ל שגם הם חרפה עשו לשכינה במה שגרשו אותה מז׳ רקיעים ע״כ ראוי שישיב להם שבותם שבע על שבע כהחרפה שהגיע לשכינה וז״ש חרפתם אשר חרפוך · ואולי זו כונרת

והיה אור הלבנה כאור וגו׳

הנביא ישעי׳ סי׳ ל׳ במ״ש והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור ז׳ הימים וגו׳ שהכונה לפי שבגלל ז׳ דורות הרשעים נסתלקה השכינ׳ עד לרקיע ז׳ והאור יופיע מרקיע שביעי וא״כ הששה רקיעים מפסיקי׳ מן האור לעולם ומחשיכים ומאפילים העולם · אבל לעתיד שיתקנו או העונות והסלוקי׳ היטב ואז תרד השכינ׳ למטה ויופיע האור מרקיע ראשון ולא יהיה הפסק וא״כ מוכח מזה שיהית האור ז׳ פעמים יותר ממה מאותו היום לפי שלא יפסיקוה הששה רקיעים וז״ש שבעתים כאור שבעת הימים :

כו ביאור דמדרש אשר שמנו פתח שער הדרוש

אחר הדברים האלה נבא לביאור המדרש אשר שמנו פתח השער אחר שנדקדק בו מהו קשה לו בפסוק אנכי ה׳ אריך עד שבא למשול משלים :

שנית מה שייכות יש לדרשתי על פסוק אנכי וגו׳ :

אך אמנם לא מראש בסתר דברתי כי קצף גדול לה׳ על יושבי ארץ המה ז׳ דורות הרשעים וברית כרותה עם ז׳ דורות הצדיקים שהורידו השכינה : וע״כ כשירד השכינ׳ על הר סיני הירידה האחרונ׳ כנודע הזהיר על עשרת דברות שיהו תקון לז׳ סלוקים כמו שאנו עתידים לבאר · וא״כ נאמר שזו קושיית המדרש על שאמ׳ בפסוק ב׳ שמות אנכי ה׳ אריך ולמה לא נקט או זה לבד או זה לבד וע״כ בא המדרש לתרץ שכונתו ית׳ להזכיר בירידתו האחרונה ז׳ דורות הרשעי׳ וכנגדם נקט שם אלהים שהוא דין והז׳ דורות הצדיקים שהורידו השכינה וכנגדם נקט שם ה׳ שהוא רחמים · ועל כן בא המדרש למשול משלים ולרמוז על הז׳ דורות הרשעים · על כן אמר משל למלך ב״ו שנכנס למדינ׳ מכבדין אותו וכו׳ נגד דור הפלגה והוא ע״ד מאמר רז״ל בקדושין איזהו מורא ואיזהו כבוד כבוד לא ישב במקומו וכו׳ וא״כ נקט זה נגד דור הפלגה שרצו לעלות לרקיע ולישב במקום של הקב״ה כמו שאמרו רז״ל לאו כל הימנו שיבור לו העליונים ויתן לו התחתונים וא״כ עברו בזה על סוג הכבוד מאחר שבכלל הכבוד הוא שלא ישב במקומו והם רצו לישב במקומו :

או תהיה הכוונה ע״ד שאמרו שם עוד שבכלל כבוד אב יש שיזרוק אביו לפניו כיס מלא מעות לים והבן לא יכעוס עליו ולא יקניטנו · וא״כ הוי בכלל הכבוד שיפזר ממון לכבוד אב אבל דור הפלגה פזרו ממון גדול ללא צורך אך להמרות עיני כבודו · וכמו שכתבנו לעיל בדור הפלגה וא״כ הוי זה הפך הכבוד :

כז ואמר עוד ומרביצין אותו כנגד אדם הא׳ ויהיה פירושו שבבא מלך ב״ו למדינה מרביצין אותו ר״ל שמרביצין אותו למעלה ובני המדינה יהיו למטה ממנו וזה יהיו נרבצין תחת משאו אבל אדם הראשון עשה הפך זה וגבוה חלק חומרו על חלק האלהיי חלק מלכו של עולם ורבץ הוא עליו הפך ממה שעושין למלך ב״ו :

כח ואמר עוד ומפרישין קיטאות וכו׳ נגד קין לפי שהקב״ה הפריש הוילון על העולם שיצא שחרית ויכנס ערבית ויאיר גם יחשיך וקין בחטאו גרם שיתפשט הוילון תמיד ולא יסתם ויכנס לתיקו כדי שיתפשט האור וא״כ נאות עליו לומר שהפריש קיטאות ·

ואמר עוד ומדליקין נרות נגד דור אנוש כי מלבד שנוכל לפרשו שרמז בזה ג״כ על קין שהחשיך את הנרות שהדליק מלכו של עולם כמדובר : הנה יצדק לפרשו ג״כ על דור אנוש לפי שהנרות שהדליק הקב״ה גם ברקיע שני ודור אנוש פגמו בהם לפי שעברו המה ולבנה כמו שכתבנו לעיל ברורם ·

ועתה מתחיל לפרש ולזכור כל הדורות הנ״ל

משמח את עצמו שנשרף אברהם וז"ש אם אשמח בפיד משנאי והנה אמרפל היה מיהל ומקוה שישרף אברה' ולכך היה מלא אות וקללות בפיו על שישרף אברהם · ואני לא עשיתי כן הלילה לקלל נפש אויבי וז"ש ולא נתתי לחטא חכי לשאול באלה נפשו · ואמר אם כסיתי באדם פשעי לטמון בחבי עוני · נגד אדם הראשון ואמר שחטא על אשתו החביבה האשה אשר נתת עמדי וגו' וז"ש אם כסיתי כא"דם פשעי לטמון בחבי עוני אד"ם דייקא וחביו דייקא :

ביאור כל הארבע' עשר' דורות שבע' הטובים ושבע' הרעים מצאתי און לי במסרה עשר פעמים אדם וזה מספרם · אדם שת אנוש : אדם ביקר ולא יבין : אדם ילוד אשה : אדם תועה מדרך השכל : אדם בליעל איש און הולך עקשות פה : אדם עשוק בדם נפש אדם כי יהיה בעור בשרו : אדם ערום : אדם חסר לב : אדם להבל דמה : שלדעתי כולם יורמזו בזאת המסרה נגד ג' דורות הראשונים אשר סלקו השכינה והם אדם הראשון וקין ודור אנוש אמר אדם שת אנוש כי שת היה תחת הבל שהרגו קין · ונגד דור המבול שכפרו בהשגחה ולא הבינו שהש"י נתן להם יקר וגדולה אמר אדם ביקר ולא יבין · ונגד דור הפלגה שרצו לעלות לרקיע אמר אדם ילוד אשה ע"ד מה לילוד אשה בינינו : ונגד הסדומיים שרצו לטמא את המלאכי' במשכב זכור אמר אדם תועה מדרך השכל ע"ד מאמר רז"ל למה נקרא מז תועבה לפי שתועה הוא בה וגם חטא שני שלא החזיקו ידי עני הוא ג"כ טעות · כי השכל נותן שיתנו צדקה לעני כי היכי דליתנו לבנינו וכמא' החכם אקדימו ריפתא לעניא וכו' · ונגד אמרפל אמר אדם בליעל איש און כי הוא היה עובד ע"ז ומפני שלא רצה אברהם לעבור ע"ז השליכו לכבשן האש ואמר עוד הולך עקשות פה מפני שאמ' שלא הציל הש' את אברהם אלא ע"י דברים המקררים והמכבים את האש ועתה מתחיל לספר שבעה דורות הצדיקים אשר הורידו השכינה ראשונה יצחק שעקד עצמו ע"ג המזבח וכמעט הזו מדמו על הקיר אמר אדם עשוק בדם נפש ונגד יעקב אמר אדם כי יהיה בעור בשרו ר"ל כי יעקב הלביש עורות גדיי עזים על ידיו וצוארו כדי שלא יכירוהו אביו ונגד שבט לוי אמר אדם ערום לפי שהיו ערומים ועניים והאמינו מאד בהשגחתו ית' הפך דור המבול שכפרו בהשגחתו ית' ונגד משה רבינו ע"ה שהיה גלגל נשמה מהבל אמר אדם להבל דמה ר"ל אותו אדם שהיה דומה להבל אשר הרגו קין : (עיין בביאור כל אחד ואחד במקומו)·

ובחיות הדבר כן ששבעה הם ה כר המתועבים אשר גרמו סלוקי' שבעה ואחריהם עמדו ז' הרועים והורידוה מטה מטה : אחשוב שזו כונת הכתוב (דברים ט"ו) וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה' · שבאמת מלת לה' היא מיותרת · אך אמנם לדרכנו הוא נכון כי יאמר הכתוב שהוא מן הראוי שהשביעית יעשה הנחה מה לעמתו מאחר שגם לשכינ' נתהוה הנחה מה בשביעי' והוא הנהרתו ברקיע הז' שלא נסתלק ליותר גבוה שהרי מוזכר שם בגמרא שיש עוד רקיע שמיני על ראשי החיות ולא נסתלקה השכינה לאותו רקיע · וז"ש כי קרא שמטה לה' · וזו כוונת הכתוב פ' בחקותי ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמוע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכ' · שיש לדקדק למה נקט דוקא שבע ולא מספר אחר אלא ודאי שהכונה שישלם להם מדה כנגד מדה והנה הם גרמו ז' סלוקים לשכינה וע"כ יהי מרותם ג"כ שבע והם הז' סלוקים שגרמו לשכינה כנודע · ואולי את היא הכונה במה שקלל את ישראל (דברים כ"ח) יתנך ה' נגף לפני אויבך בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו · שקלל אותם דוקא בבריחת שבע דרכים לפי שהם גרמו

ואם תלכו עמי קרי

פסוק יתנך ה' נוגף לפני אויבך וגו'

עוד מלפינו מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו על דור המבול שגרמו סלוק ג׳ · כג
והנה ידענו שעונש דור המבול היה על ב׳ הטאים · א׳ על הגזל כאמור כי מלאה הארץ חמס · והב׳ על הזנות כאמור כי השחית כל בשר את דרכו · והנה ארז״ל בסוף מס׳ ערובין כי אלמלא לא נתנה תורה למדנו גזל מנמלה ועריות מיונה · מלפנו מבהמו׳ מבהמות הארץ : וא״כ אוקמוה רז״ל לזה הפסוק על אלו ב׳ חטאים גזל ועריות ויצדק יפה על דור המבול שהם היו נכשלים באלה ב׳ הטאים : ואמר עוד שם יצעקו ולא יענה מפני גאון רעים על דור הפלגה שהיו גאים ורצו לעלות לרקיע : וז״ש מפני גאון רעים · ואמר עוד אך שוא לא ישמע ושדי לא ישורנה · נגד אנשי סדום שכתבנו שהיה הסלוק בעבור שלא ישמע גודל קטרוג המלאכים וז״ש אך שוא לא ישמע אל וגו׳ · ואמר עוד אף כי תאמר לא תשורנו דין לפניו ותחולל לו · נגד אמרפל שכתבנו שהיה הסלוק בעבור שלא יאמרו שלא יכול הק״בה להצילו רק בכח אותם הדברים המקררים וז״ש אף כי תאמר לא תשורנו מ״מ נסתלק הק״בה לרקיע ז׳ שבו צדק ומשפט להראות שהמשפט ינצל אברהם · וז״ש דין לפניו ותחולל לו · ואמר עוד ועתה כי אין פקד אפו ולא ידע בפש מאד · ר״ל כי אמרפל בראותו שאברהם ניצול ראה שאין כאלהינו בארץ והאמין בו לבדו והפסיק לעבוד רבוי ע״ז שהיה לו כמו שארז״ל במדרש שאמר לו לאברהם נסגוד לנורא נסגוד למיא נסגוד לרוחא נסגוד לעננא : אמנם עתה אחר הנס המופלג התחיל להאמין באחרותו ית׳ לבד ולא ברבוי אלוהות : וז״ש ועתה ר״ל שלא נשרף אברהם ולא ידע בפש מאד · ר״ל שלא האמין ברבוי אלוהות · ויהיה פש מלשון והנה פשה הנגע וא״כ הוכיח לו אליהו בזה שיתפעל הוא כביכול מרשעת אנשי הדור שהרי בעון ז׳ דורות הרשעים נסתלקה השכינה מרקיע לרקיע ואיור ברעתו הבל יהביל וז״ש הבל יפצה פיהו בבלי דעת מלין יכביר · ואחשבה עוד שעל זה הענין בעצמו התנצל איוב (בסי׳ ל״א) ואמר שאינו רשע כ״כ כמו הז׳ דורות הרשעים שגרמו סלוק השכינה מרקיע לרקיע · והתחיל ואמר כי פחד עלי איד אל ומשאתו לא אוכל ר״ל שמשאת האל שנתנשא למעלה לרקיע אחר זהו יבעת אותו · וז״ש ומשאתו לא אוכל ועתה מתחיל לספר הז׳ דורות · ואמר אם שמתי זהב כסלי ולכתם אמרתי מבטחי נגד קין שאמר להבל פרח ורצה למשול על כל העולם והרג את אחיו בשביל המדת הממונות שהיה בו · אם אשמח כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי נגד דור המבול שבשביל רוב הטובה שהשפיע להם הק״בה והרבה חילם לכך מרדו בו י״ת · וכמו שכתבנו לעיל על פסוק שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא וכו׳ ע״כ עמד טעמו בו וגו׳ · אם אראה אור כי יהל וירח יקר הולך · נגד דור אנוש שטעו ועשו לחמה אלוה בשביל שראו אותה זורחת · ואמר בירח יקר לפי שהככבים מסבבים אותה כמו עברים לארוניהם וכמו שמוזכר במדרש שאברהם הבין כך · ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי · נגד דור הפלגה שלא רצו להיות נזונים מידו של הק״בה רק רצו שהמפתח יהיה בידם : וכמו שכתבנו לעיל על פסוק אשר אני אחזה לי וז״ש ותשק ידי לפי והוא מלשון על פיך ישק כל עמי · ואמר עוד שזו הוי הכחשה בהשגחתו ית׳ שהרי הוא ית׳ נותן לכל א׳ אכלו בעתו ויושב וזן מקרני ראמים עד ביצי כנים והם לא רצו להיות נזונים מאתו י״ת והוי זו הכחשה בהשגחתו י״ת · וז״ש גם הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל : בחוץ לא ילין גר דלתי לאורח אפתח נגד אנשי סדום שלא החזיקו ידי עני ורצו למנוע רגל ארם ולא פתחו דלתם לאורח כמ״ש אין איש מאסף אותי הביתה · אם אשמח בפיד משנאי והתעוררתי כי מצאו רע נגד אמרפל שהשליך את אברהם לאש והיה מיחל ומקוה שישרף והיה מתבייש כשראה שניצול אברהם · והיה

פסוקי איוב לו

משמח

שמים וראה ושור שחקים גבהו ממך · ר"ל תראה את שבעה הרקיעי' שנסתלקה השכינה מהם בשביל אנשי רשע כמוך ואז תראה שנתפעל הש"י כביכול מרשעת הנביאים · וז"ש אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו ר"ל תראה באמת עשייתך ופעולתך בו כביכול באותן ז' דורות הצדיקים שהורידו את השכינה מטה מטה וז"ש אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וגו' · ר"ל בניחותא ולא כפשוטו דקרא שנא' הכל דרך תמיהא :

כב אבל לדרכנו יהיה הדברים נאמרים באמת וצדק להוכחה ומופת מהז' דורות הרשעים שגרמו סלוק השכינה מעלה מעלה ועתה מתחיל לחשוב ולרמוז הז' דורות הרשעים ואמר לאיש כמוך רשעיך וגו' · נגד הראשון שגרם סלוק ויתבאר יפה לפי שאיוב היה אומר לא כן אנכי עמדי שפי' שם המפרשים שהכונה שאמר איוב שאין אני רשע כאדם הראשון שאכל מעץ הדעת ואמר על אשתו האשה אשר נתת עמדי וגו אבל אני לא שמעתי לקול אשתי ואמרתי לה כדבר אחת הנבלות תדברי וגו' · וע"כ היה איוב מתפאר שהוא יותר טוב מאדם הראשון · אבל אליהו אמר לו שהוא ג"כ רשע כמו א"הר וז"ש לו לאיש כמוך רשעך ואמר עוד ולבן אדם צדקתך נגד קין בן אדם הראשון שגרם סלוק שני וביאר חטאם ואמר מרוב עשוקים יזעיקו וגו' ע"ד מדרש רז"ל פ' בראשית שאמרו בא ונחלוק את העולם זה נטל את הקרקעות וזה נטל את המטלטלין דין אמר ארעא דאת קאים עלה דידי הוא ודין אמר מה דאת לביש דידי הוא דין אמר חלוץ ודין אמר פרח מתוך כך ויקם קין על הבל אחיו וא"כ רצה א' לגזול את חבירו שלכל אדם יש לו ד' אמות קרקע לקברו · וזהו הטעם שאנו כותבים בהרשאה והקניתי לו ד' אמות קרקע בחצרו אעפי שאנו יודעים שאין לו קרקע אלא זדאי משום דאמרינן שיש לו ד' אמות קרקע לקברו · וכמו שכתב הב"י בטור ח"מ סי' ס' · והאשרי בב"מ ריש פרק הזהב · וא"כ אעפ"י שא' נטל את הקרקעות מ"מ נשאר לכשנגדו לפחות ד' אמות לקברו והוא רצה ליקח ממנו בחזקה גם אותם ד' אמות ואמר לו פרח וזה היה גזלה גדולה וז"ש מרוב עשוקים יזעיקו : ואמר עוד ישועו מזרוע רבים ר"ל כי רבים הצועקים על אותו זרוע של קין ולא דם הבל בלבד אלא אף דם זרעו : ואמר עוד ולא אמר איה אלהי עושי נותן זמירות בלילה וגו' · נגד דור אנוש שהיו עובדי ע"ז לחמה וללבנה ולא היה להם לראות שהחמה אינה כלום כיון שהיא שוקעת לעת ערב : וכן ארז"ל על אברהם אבינו ע"ה שכשהקר על אלהות שחשב שהחמה היא האלוה כיון שראה לערב ששקעה ובא אורה ידע שאין בה ממש · וכן היה להם לדור אנוש לעשות ולראות שהחמה נכרתה ונשקעה לערב והלבנה לבקר · וז"ש איה אלוה עושי וגו' כי עשיה מצינו שהוא לשון כריתה כמר"א ועשתה את צפרניה ר"א תקוץ ואמר עוד נותן זמירות בלילה וגו' לרמוז שהחמה נכרתה בלילה ויהיה זמירות מלשון כריתה וכרת הזלזלים במזמרות : ואמר

עוד

אמר המחבר בן להרב בעל הדרוש נ"ע · נלע"ד שבענין זה יהיה המחלוקת שבין צופר הנעמתי לבין איוב כי זה הוכיח אותו באומרו ודע כי ישה לך אלוה מעונך החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא וגו' · ויען איוב ויאמר אמנם כי אתם עם ועמכם תמות חכמה גם לי לבב כמוכם וגו' אדם ילוד אשה קצר ימים וגו' : להבין דבריהם נקדים הקדמה אחת ידועה שיש מחלוקת בין חכמי המחקר אם יש כפרה · וסליחה · על חטא שיחטא האדם והנה כת אחת והם הכופרים אומרים שאי אפש' שיהיה לו מחילה על העון כי החטא הולך אחר אשר חוטא לו והוא הקב"ה שהוא בלתי בעל תכלית ולזה גם כן החטא הוא בלתי בע"ת · והכת הב' אומרת שהחטא הולך אחר החוטא שהוא בע"ת : ועתה מפורש בשמלה חדשה דבריהם כי צופר הנעמתי סבר שהחטא הולך אחר אשר לו נעשה החטא ושהוא בלתי בעל תכלי' ולזה אמר ודע כי ישה לך וגו' · והנה היטב חרה לו לאיוב והשיב עד שאתה אומ' זאת והיא כפירה בחק התורה ולמה אי אתה מסכים עם האומר שהחטא הולך אחר החוטא והוא אדם ילוד אשה ובעל תכלית ודוק :

בשמים וארץ זהו מופת חותך שכונתו ית׳
היתה להורות שרצונו שהבריאה יהיה שוה
מעליונים ותחתוני׳ וכמו שכתבנו לעיל
באדם על פסוק הלא זה דברי עד היותי
על אדמתי · וז״ש בגליון יכתבו כלם :
ר״ל בפתח ספרו ספר התורה כי גליון
יקרא לפתח הדף ואמר שבפתח הדף
בהתחלת התורה יכתבו כלם · ר״ל שמים
וארץ שזהו מורה על שרצונו ית׳ שיהיה
הבריאה שוה מעליוני׳ ותחתוני׳ : אמר
עוד גלמם מאז ראו עיניו · גמר אומר
לדורות בעניניו · גם הארץ מלא קניניו ·
הנה שלפי פשוטו נוכל לפרשו ע״ד מאמר
רז״ל במסכת נדה מלאך הממונה על ההריון
לילה שמו ומביא הטפה של זרע לפני
הק״בה ואומר טפה זו מה תהא עליה חכם
או עשיר או גבור וכו׳ וכלם משיב לו
הק״בה וזה שיסד הפיטן כאן גלמם מאז
ראו עיניו · ר״ל מאז שראה הטפה זרע
שממנה יעשה גולמו של אדם מיד מודיע
הק״בה את כל עניניו ומה יהיה וז״ש גמר
אומר לדורות בעניניו ואפי׳ על העושר
שהייתי אומר דוקא על החכמה יאמר
הק״בה טרם הולדו לפי שזה יוכלו להבין
ע״י ראיית והכרת טבע הטפה אם זכה היא
או עכורה וכמא׳ הרופאים שעיקר עת
ראוי למשגל היא בחצי הליל׳ שאז האוכל
נתעכל והזרע הוא בלול · וגם בגבורה
יש מבוא להכרת אם הטפה הוא חמה או
קרה · אבל להבנת וידיעת אם עשיר
יהיה או עני אין בזה שום מבוא לראיית
הטפה הייתי אומר שלא יודיעהו הק״בה
טרם הולדו לכך אמר שאף על העושר
אומר הק״בה אם יהיה לו קנינים רבים ·
וז״ש גם הארץ מלאה קניניו ·

(זה כתב אמ״ דרב נ״ע משם אביו הגאון נר״ו)

ונשוב לדרכנו ונאמר שזה החרוז מוסב
ממה שלמעלה ממנו שכונת הש״ית
היתה שהבריאה יהיה שוה מהעליונים
ותחתוני׳ ולכך ברא את האדם משניהם ·
וז״ש גלמם מאז ראו עיניו · ר״ל גולם
שניהם של עליונים ותחתונים אז גמר
שעניני האדם אשר יצרך עליהם לומר
דורות כי על העליונים לא יצרך לומר
דורות שלעולם הם קיימים אבל על בני
האדם ההוים והנפסדים עליהם יצרך לומר
לשון דורות וגמר הק״בה בדעתו שהאדם
יהיה כלול משניהם מהעליוני׳ ומהתחתוני׳ ·
וז״ש גמר אומר לדורות בעניניו · ולפי זה
לא יהיה לתחתונים שום ערעור שהק״בה
השרה שכינתו על העליונים ולא על
התחתוני׳ ··· שהרי גם באדם שהוא מן
התחתוני׳ יש ג״כ קנין מה מהעליונים ·
והיא הנפש השכלית והנשמה הטהורה
וז״ש גם הארץ מלאה קניניו : ויסד עוד
הפיטן האור בגיהו כשלמה עטה · הבהיק
זיו במעלה ובמטה : הכהות גלגל חמה
במבטה : שלדעתי רמז למה שכתבנו
לעיל בשם מערכת האלהות שלכך : משפט
הבל בכהיית האור לפי שגם חטאו היה
במה שהביט באור שבאה מן השמים
לאכול את מנחתו · וז״ש הבהיק זיוו
במעלה ובמטה ר״ל שהשי״ת שלח אש
למטה לאכול את מנחתו והציץ הוא באש
לכך נכהה גלגל חמה · וז״ש הכהות
גלגל חמה במבטה · ר״ל שלכך נכהה
גלגל חמה בעון שהביט באורתו האור ·
שירד מן השמים · ולהיות הדבר כן
ששבע הם החטאים אשר גרמו טלטול
וסלוק השכינה מרקיע ראשון לרקיע ב׳ ·
אחשוב שזו מענה אליהו בן ברכאל הבוזי
לאיוב (עיין עליו שם סי׳ ל״ה) ויען אליהו
ויאמר הזאת חשבת למשפט אמר צדקי
מאל וגו׳ · ר״ל שאליהו הוכיח לאיוב על
דעתו שאמר כי הק״בה לא יתפעל מרעות
אנשי העולם וכן אמר איוב כמה פעמים
חטאתי מה אפעל לך וגו׳ למה שמתני
למפגע לך · שנר׳ מזה שדעת איוב היה
כי לא נתהוה שום פעולה ורצון אצל הק״בה
מרשעת העולם ומצדקתם · אבל אליהו
הוכיח לו שיש בזה ע״ד הדרש שום
התפעלות אצלו כביכול והביא לו מופת
חותך על זה שנתפעל הק״בה כביכול מז׳
הדורות הרשעים שנגרשה השכינה כביכול
מרקיע לרקיע ואח״כ נתהנה כביכול משבע׳
הדורות הצדיקים שהורידו את השכינה
מרקיע א׳ לחבירו · וזהו שאמר לו הבט
שמים

(ביאור מענה אליהו איוב סי׳ ל״ה)

ברקיע ג׳ יש מן שמורה על ההשגחה ודור המבול כפרו בהשגחה ואמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו אבל בשבט לוי נתקן זה החטא לפי שבכל השבטים לא היה שבט עני כמו שבט לוי שלא היה להם נחלה אישי ה׳ הוא נחלתו ועל כן הוצרכו להתפלל אל ה׳ שישגיח עליהם ויתן להם אוכלם בעתם ושיבואו לחלקו הרבה תרומות ומעשרות וזה היה תקון להטא דור המבול שכפרו בהשגחתו ית׳ שמו לעד :

יט **עמד** קהת ירד משלישי לשני לפי שהסלוק מרקיע שני הי׳ בעבור ששם החמה והלבנה וכו׳ ודור אנוש עבדו להם והיה קצר המצע מהשתרע ובני קהת תקנו זה החטא לפי שעבודת בני קהת הי׳ לשאת את הארון כמ״ש בפרשה ואעפ״י שהארון היה מכלה בהם מאד לפי שהם היו יותר קרובים אל הארון אעפ״כ לא היו נמנעים מלשארת אותו וקדשו שם שמים ביותר וקבלו עליהם עול מלכותו ית׳ ובזה נתקן חטא דור אנוש שהיו עובדי ע״ז לכן ירדה השכינה לרקיע ב׳ :

עמד עמרם וירד משני לראשון לפי שעמרם תקן חטאו של קין במה שהרג את הבל לפי שעמרם הוליד את משה שהיה גלגול נשמה מהבל כמו שכתבנו לעיל בשם מערכת אהו׳ ואסמכוהו אקרא ומשה היה רועה ולא אמר ומשה רועה לא היה רועה כבר ע״ד והבל רועה וא״כ כשנולד הוי כאלו נולד הבל עצמו וכאלו לא הרגו קין · ובזה נבין מא׳ רז״ל ותרא אותו כי טוב הוא מלמד שכשנולד משה נתמלא הבית כלו אורה אשר באמת תמוה מאמר זה ובעיני כל יפלא מהו מליאת האור בלידת משה רבינו ע״ה אך אמנם לדרכנו יתכן מאד שכתבנו למעלה שקין בחטאו בהריגת הבל אחיו גרם השך לעולם ע״ד מאמר רז״ל על ד׳ דברים מאורות לוקין ולכך נסתלק הק״בה מרקיע ראשון כדי שיסתם הוילון ויהיה חשך בעולם אבל בלידת מרע״ה נתקן זה החטא ונפתח הוילון ותוכל החמה להזריח לעולם על כן אמר שכשנולד מרע״ה נתמלא כל הבית אורה והוא נכון מאד :

מאמר נתמלא כל הבית אורה יעיין לקמן דף והמצא דבר הפץ

כא **עמד** משה והורידה לארץ לפי שמשה תקן אדם הראשון שנטה עצמו מאד לתחתונים אבל מרע״ה עשה בהפך ונטה עצמו לעליונים וארבעים יום היה על השמים לחם לא אכל ומים לא שתה ואמרו רז״ל ברבא פ׳ וזאת הברכה אשר בירך משה איש האלקים אם איש למה אלקים ואם אלקים למה איש אלא מחציו ולמטה איש מהציו ולמעלה אלקים ולכן מרע״ה השלים העליונים והתחתונים לכן ירדה השכינה בעבורו לארץ וה״ד באתי לגני אחותי כלה · אפשר שירמז על אדם הראשון שנגרש מגן ערן אבל משה תקן חטאו ולא נגרש מג״ע ונתיחד עמו הק״בה בג״ע כחתן עם הכלה · וז״ש באתי לגני אחותי כלה · ובכן נשלם המדרש כיד ה׳ הטובה עלי ויציב המדרש ונכון פשריה :

כוונת הפייטן

ואחר כתבי זאת מצאתי הון לי הפייטן במה שיסר ביוצר לחתן יוצר המתחיל איחר שם שוכן תרשישים כתב וז״ל בסיפור הבריאה הנפלאה באותו הפיוט· בטרם שומו עם עולם · בלבדו היה פורטם וכוללם · בגליון ספרו יכתבו כלם : שהכונה לע״ד למה שכתבנו לעיל בענין אדם הראשון שהשי׳ עשה שלום בין עליונים ותחתונים וברא מהם בשוה אם ביום ראשון בכלל מעליונים ומתחתונים כמר״א בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ ואם בשאר הימים כפרט ביום ב׳ מעליונים בלבר וביום ג׳ מתחתונים בלבד ביום ד׳ מעליונים לבד וביום ה׳ מתחתונים לבר וז״ש בטרם שומו עם עולם ר״ל קודם שנברא האדם שהשלי׳ העליוני׳ והתחתונים היתה שווי הבריאה בכלל ובפרט כמו שזכרנו בסמוך ! וז״ש בלבר והיה פורטם וכוללם ! ואמר עוד שהעד על זה לפי שהתורה מתהלת בשניים

בשמים

לאורח שיבוא בניהם ולא להטיב אבל
עתה ביצחק נתקן זה לפי שמאת המלאכי׳
היתה סבה ביאת הנשמה של עולם
הבא לתוך יצחק וא״כ טובה עשו לו וזה
היפך טבעם הראשון שמקוד׳ היו מדקדקים
על שתוף א׳ מזה העולם עם א׳ מהעולם
שלהם ואמרו מה לילוד אשה בינינו אבל
עתה עשו דבר הפך טבעם וגרמו שנשמה
של עולם שלהם פרחה בגוף א׳ של עולם
הזה · ועוד מצינו במדרש תנחומא פ׳
תולדות אצל הערמת יעקב את אביו
בברכות ויבא לו יין וישת · מהיכן
הביא לו יין ר״א מיכאל הביא לו יין מג״ע
וא״כ נראה בזה שעשו דבר הפך טבעם
והטיבו עם אנשי עולם הזה ולכן נתקן
בזה הסלוק לכך ירדה השכינה לרקיע
החמישי · ואחשבה כי זו כונת המסרה·
(מסורה חוצה ד)
חוצה ד׳ הא׳ לא תוציא מן הבית מן
הבשר חוצה : ב׳ בי מגרעות נתן לבית
סביב חוצה : ג׳ הן אראלם צעקו חוצה:
ד׳ ויעשו ארון אחד ויתנוהו בשער בית
ה׳ חוצה : שרמז על ב׳ חטאות סדום
ושעל ידי יצחק נתקן הכל כמדובר לחטא
הראשון של סדום שלא החזיקו ידי עני
אמר לא תוציא וגו׳ · שלא הוציאו לעני
מאומה · ויתבאר הענין יפה ע״ד מאמר
רז״ל בפ׳ חלק שאנשי סדום כי הוי מתרמי
להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא
וכתב שמיה עליה ריפתא לא הוי ממטי
ליה כי הוה מיית אתי כל חד וחד שקול
דידיה וא״כ נתנו לו בדרך הערמה צדקה
וכרוזא קרי בחיל שלא ימכרו לו מזונות
וז״ש לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה·
ר״ל שציוו שלא ימכרו לו מזונות · ועוד
חטא אחר היה בידם במה שעשו למלאכי׳
שהיו אצל לוט ששם נא׳ ואנשי סדום
נסבו על הבית וגו׳ וזה היה גרעון גדול
במה שנסבו על הבית חוצה וז״ש כי מגרעות
נתן לבית סביב חוצה : אבל עתה בימי
יצחק נתקן הכל אם לחטא הראשון שהיה
קטרוג המלאכים נתקן ביצחק לפי שלמדו
זכות על זביחתו כמדובר לעיל וז״ש הן
אראלם צעקו חוצה ואם לשני שרצו למנוע
רגל אדם וע״י המלאכים היה נתעורר זה החטא
ועתה ביצחק נתקן זה לפי שמאת המלאכי׳
נסבו לביאת הנשמה של עולם הבא לתוך
יצחק כמו שאמרנו לעיל וז״ש ויתנוהו
בשער בית ה׳ חוצה : והוא ידוע
שהצדיק נקרא בית ה׳ לפי שהשכינה
שורה בתוכו וכמו שכתבו המפרשים על
אמרו ושכנתי בתוכם שהכונה ששוכן
בתוך כל צדיק וכן כתב בעל ספר נשמת
אדם על פסוק ויטוש משכן שילו אהל
שכן באדם שהכונה שמעת שנטוש משכן
שילו אז נעשה הצדיק משכן ונוה לשכינ׳·
וא״כ כשגרמו המלאכים ביאת הנשמה אל
תוך יצחק יצדק לומר שנתנו הנשמה
שהיתה חוצה בעולם הבא ולא בתוך
יצחק אל יצחק הצדיק שהיה בית ה׳ ·
וז״ש ויתנוהו בשער בית ה׳ חוצה ר״ל
הנשמה של עולם הבא שהית׳ חוצה ליצחק :

עמד יעקב וירד מחמישי לרביעי לפי (יז)
שהסלוק מרקיע רביעי הי׳ בעון
דור הפלגה שפגמו בטעם הקרבנות ורצו
לעלות לרקיע אבל ביעקב נתקן זה לפי
שבכל האבות לא מצינו א׳ מהם שהקריב
כ״כ קרבנות כמו יעקב ואת נפשו נתן על
הבכורה כדי שיהיה ראוי להקרבת קרבנות
וכמו שפי׳ רש״י ז״ל שם במכירת הבכורה ·
וא״כ הבין טעם הקרבנות והיה נזהר בהם
וזה היה תקון לחטא הפלגה · או יתבאר
יפה ע״ד מאמר רז״ל ברבה פ׳ תולדות ·
יעקב תבע את החולי אמר רבש״ע אדם
מת בלא חולי ואינו יושב בין בניו מתוך
שהוא חולה שנים או שלשה ימים
אמר לו הקב״ה דבר גדול תבעת וממך
אני מתחיל שנא׳ ויאמר ליוסף הנה אביך
חולה ע״כ וא״כ יעקב היה הראשון שהיה
חולה ושירדה שכינה בעבורו כי הוא ידוע
שהשכינה למעלה ממטתו של חולה שנא׳
ה׳ יסעדנו על ערש דוי על כן ירדה עוד
השכינה ירידה א׳ בזמן יעקב :

עמד שבט לוי ירד מרביעי לשלישי (יח)
לפי שהסלוק מרקיע ג׳ הי׳ להיו׳
שברקיע

עם פועלי און · שקשה בעיני למה אמר זה רוקא באמרפל ולא בשאר הדורות שהיו קורם זה שגרמו ג"כ סלוק השכינה ·

יד אך אמנם לדרכנו יובן היטב שהסלוק לא היה רק שלא יאמרו שמה שהקים הקב"ה את אברהם לא היה אלא מתוך שהיה לו עוזרים רבים והם הדברים המקררים וכל התקומה וההתיצבות שהיה לו הכל היה באמצעו' העוזרים הנ"ל אמנם עתה אהרי הסלוק מאותם הדברי' ואדרב' הנותו אצל השרפים שהם אחדים בטבע עם האש שוב ליכא שום ערעור כי אין מי לקום על צרו ית' לעזרו ע"כ כשנסתלק עתה מה יהמו ככלב הלא נסתלקתי מאותן הדברי' ומי יקום עתה על צרי לעזרני וז"ש

טו מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און :

או יהיה טעם אחר על זה הסלוק והוא על דעת מדרש רז"ל ברבא פרשת תולרות · כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פרה את אברהם וגו' יעקב פרה את אברהם לא נצול אברהם מכבשן האש אלא בזכו' יעקב ע"כ · והנה ברקיע הז' יש הנשמו' שעתירין להבראות ע"כ כהשליך נמרוד את אברהם לכבשן האש נסתלק הקב"ה לרקיע ששם הנשמות שעתידין להבראות להורו' שאופן הצלת אברה' יהיה בזכות הנשמ' שעתידה להברא והיא נשמת יעקב שבזכותו ינצל מכבשן האש : ואמר עוד מה עשה הקב"ה קפל את כל הדורות הראשונים והעמיד את אברהם ותגל מעשיו וירד משביעי לששי : עתה בא המדרש לפרש אופן קושית הרב האשי"ך בספר חבצלת השרון שתמה על זה כי יתחמץ לבבו באמרו מאריה דאברהם המבלי אין זכות באברהם או ביצחק בנו הנעקד ע"ג המזבח עד שינצל בזכות יעקב דור שלישי ממנו ע"כ אמר כאן המדרש שהדורות הראשוני' ליעקב שהם אברהם ויצחק היו כלא היו באופן ההצלה ולא נצול אברהם אלא בזכות נכדו יעקב בחירו וז"ש קפל את כל הדורות הראשונים ר"ל קפל והעלים את אברהם ויצחק ולא זכר כי אם את יעקב ובכן כשעמד אברהם מכבשן האש ירד הקב"ה משביעי לששי מאחר שלא הסלוק כי אם בשביל לשונם הרע שלא יאמרו באמצעות הדברים המקררים הציל ה' את ידידו אבל אחר הסלוק ליכא שום ערעור ומיחוש לכך ירדה השכינה לרקיע ששי וכן נמי לטעם השני שהיה הסלוק לרמוז שהצלת אברהם תהיה בזכות הנשמה שעתידה להברא על כן אחר הרמיזה והצלה תו ליכא שום צורך אל הסלוק לרקיע ז' לכך ירדה לששי :

טז **עמד** יצחק ופשט צוארו ע"ג המזבח וירד מששי לחמישי לפי שאז נתקן חטא סדום אם לראשונה לפי שהיה הקטרוג מהמלאכים רב מאד נתקן כאן ביצחק כי בכל האבות לא היה לא' מהם ברית כרותה עם המלאכים ; וכמו שיסד הפייטן יום ראשון של שבועות · קרבן שלם יחידו נמצא · בטנא בכורים אז נרצה · כשה לטבח רץ כמרוצה · ולמענו אראלים ממחיצה · מר צעקו חוצה · וכן אמרו רז"ל ברבא פ' העקידה · הן אראלם צעקו חוצה · חייצא אבא נכיס לדרא · וא"כ הוי זה תקון על הסלוק הראשון שהי' לפי שקטרוג המלאכים היה גדול מאד ועתה נתקן זה שאדרבא התחילו ללמד זכות על בני העולם הזה ולכך ירדה שכינה · ואם להטא השני של סדום לפי שרצו למנוע רגל ארם מהם והמלאכי' ג"כ זה דרכם לדקדק על אורח הבא בגבולם ורוצים להזיקו וכן בקשו לדחוף למשה · הנה זה נתקן ביצחק והוא ע"ד מדרש הזוהר פ' נח בתוספתא שלכל צדיק יש ב' נשמות א' בעולם הזה וא' בעולם הבא ולכך נאמר בכל הצדיקים שמם כפול אברהם אברהם יעקב יעקב משה משה לבר מיצחק שלא נאמר שמו כפול לפי שכשנעקד יצחק פרחה נשמתו דהאי עלמא וכשאמרו מלאכי השרת ברוך מחיה המתים שבה בו הנשמה של עולם הבא ע"כ · וא"כ לפי זה הוי זה כרמות תקון על הסלוק לפי שמקודם היה דרכם להרע

והב׳ במה שלא החזיקו יד עני ואביון ·
מסורה גדלה ג׳ אחשוב כי זו כונת המסרה · גדלה ג׳ ·
הא׳ כי גדלה צעקתם את פני ה׳ · הב
והנה כאשר גדלה נפשך וגו׳ · הג׳
ואשמתנו גדלה עד לשמים ·
שלע״ד הורה על ב׳ חטאים של סדום
אם לחטא האחד שחטאם גדול
מאד לפי שאנשי סדום רעים וחטאי׳ לה׳
מאד שפירשנו לאהיים בעצמם שרצו
לטמא אותם במשכב זכור לזה אמר
ואשמתינו גדלה עד לשמי׳ שר״ל שרעותינו
הגיע אף לאנשי שמים והם המלאכים
וע״כ נסתלקה השכינה לפי שהי׳ הקטרוג
של המלאכים גדול מאד וז״ש כי גדלה
צעקתם את פני ה׳ : ר״ל כי גדל על
אנשי סדום קטרוג וצעקת המלאכים
היושבים לפני ה׳ : ואם לחטא השני
שלא החזיקו ידי עני ואביון · אמר והנה
כאש׳ גדל׳ נפשך וגו׳ כן תגדל נפשי בעיניך
וגו׳ שדוד המלך ע״ה אמ׳ ל שאול שיגמלהו
מדה כנגד מד׳ והמחזיק ידי עני ישלמו לו ג״כ
מד׳ כנגד מד׳ כמאמ׳ ההכ׳ לבני ביתו אקדימו
ריפתא לעניא כי היכי דלקדימו לבנייכו לזה
רמזה המסר׳ כאן והנה כאשר גדל׳ נפשך וגו׳
שר״ל שמן הראוי הוא שיתנו צדקה כדי
שגם נפשם יגדל בעיני הבריות כשיבואו
לידי מדה זו · וכמו ששמעתי אומרים
שזו כונת הכתוב זרעו לכם לצדקה ·
ר״ל שמה שיתנו לעני יהיה לכם לצדקה
שגם לבניכם יתנו וא״כ גם בכאן רמזה
המסרה שכן ראוי לעשות אבל אנשי
סדום לא עשו כן ולא החזיקו יד עני
ואביון · ואחשבה כי על או הב׳ חטאים
מסורה של סדום רמזה המסרה : בחוץ ב׳ : הא׳
בחוץ ב בחוץ תעמוד · הב׳ בחוץ לא ילין גר
דלתי לאורח אפתח · והנה על חטאם
שרצו לטמא את המלאכים אמר בחוץ
תעמוד כי שם נאמר אנשי סדום נסבו על
הבית מנער ועד זקן · ואם לחטא השני
שרצו למנוע מהם רגל עוברים ושבים אמר
בחוץ לא ילין גר וגו׳ שאיוב היה מתפאר
שהיה פותח דלתיו לאורח אבל אנשי סדום
לא הניחו שום אורח לארצם :

יג **עמד** אמרפל וחביריו והכעיסוהו סלק
שכינתו לרקיע שביעי ·
אחשבה תהיה הכונה בפסוק הזה לפי
שברקיע ששי שהוא מכון ששם אוצרות
שלג ואוצרות ברד ועליית טללים ואגלים
וכל דברים המקררים · ואמרפל השליך
את אברהם לכבשן האש וכדי שלא יאמרו
רבת רבים מגור מסביב כה״ג שחוט לשונם
כי קצרה יד ה׳ מהושיע רק שהיה לו
עוזרים ומצא סמנים טובים שהועילו לו והם
הדברים המקררים שקררו את האש על כן
נסתלקה השכינה וכן נזכר בגמרא אצל
חנניא מישאל ועזריא שכשהושלכו לכבשן
האש בא יורקמי שר הברד להצילם ואמר
לו גבריאל את שר הברד אבל אני שר של
אש אלך ואצילם ויהיה נס בתוך נס וא״כ
גם כאן לבל יאמרו שבאמצעות הדברים
המקררים הציל את ידידו ולא יד ה׳ עשת׳
זאת על כן נסתלקה ששם יש שרפי׳ ויהיה
נס בתוך נס שאעפ״ שהשרפים והאש הם
אחדים בטבע אעפ״כ יצילוהו ה׳ : ואחשבה
כי זו כוונת המסרה דודים ד׳ א׳ והנה
עתך עת דודים · ויבואו אליה בני בבל
למשכב דודים וגו׳ · ג׳ לכה נרוה דודים·
מסרה דודים ד ד׳ אכלו רעים שתו ושכרו דודים· שהכונה
שעד אברהם אבינו לא היה מי שפרסם
את אלהותו ית׳ כמו אברהם שקרא בשם אל
עולם · ועל כן נקרא ידיד ה׳ · וז״ש והנה
עתך עת דודים אך אחר כך בא נמרוד
מלך בבל ומשך אותו והפיל אותו לכבשן
האש · וז״ש ויבואו אליה בני בבל למשכב
דודים וע״כ נסתלקה שכינה מרקיע ששי
לפי שהם הדברים המקררים ויאמרו שלא
יד ה׳ עשתה זאת רק שהיה לו עוזרים
וידידי׳ רבים שעזרו לו וז״ש לכה נרוה דודים
ונסתלק לרקיע הז׳ ששם יש שרפים ויהיה
נס בתוך נס שאעפ״ שהשרפים והאש הם
אחרים בטבע ורעים זה לזה אעפ״כ הציל
אותו מתוך השרפים · ובהיות הדבר כן
שהסלוק היה כדי שלא יאמרו על ידי
עוזרים רבים הצילו הק״בה בזה נבין מה
שאמר המדרש · נסתלק לרקיע שביעי
ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי

נסתלק לרקיע ששי וכו׳ · הנה בעון סדום נסתלק׳ השכינה מרקיע חמישי לפי שברקיע חמישי שהוא מעין שבו כתות של מלאכי שרת וכו׳ ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ ר״ל לאחיים גופם היו רע ורצו לטמא את המלאכים במשכב זכור ועל זה הי׳ הקטרוג רב מאד על מעשה הרע · ואחשבה כי זו כונת המסרה · אחד העם ב׳ דסמיכי · א׳ כמעט שכב אחד העם · ב׳ בא אחד העם להשחית את המלך : אמר כמעט שכב א׳ העם לרמוז על אנשי סדום שרצו לשכב עם המלאכים ורמז עוד בזה כי לולי שכבו עם א׳ העם מעמם וממינם עם אשה אשר מבני אדם איתוהי זה היה מעט עון ולא היה נחשב לכלום · וז״ש כמעט שכב אחד העם אך גודל הפלגת החטא היה שרצו לשכב עם מלאכי קדש עבדי מלך מלכי המלכים · וכאלו עשו זה להקב״ה בעצמו כביכול כי עבד מלך מלך · וז״ש כי בא א׳ העם להשחית את המלך ·

(מסורה א׳ העם ב׳)

ועולה מדברינו כי להיותם מרשיעים עם המלאכים בעצמם ע״כ היה קטרוג המלאכים גדול מאד על אנשי העולם והקב״ה כרוב רחמיו וחסדיו הבט אל עמל לא יוכל ועוצם עיניו מראות העולם · וכמאמ׳ רז״ל על פסוק ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי שכשהמלאכים אינם רוצים להניח להקב״ה לבכות על חרבן הבית כביכול שאז מסתלק להדרא אחר׳ ובוכה כביכול וכן אמרו רז״ל על פסוק שש כנפים לא׳ וגו׳ · ובשתים יכסה רגליו וגו׳ לפי שרגליהם רגל עגל ושלא יזכר מעשה העגל · וא״כ עולה מזה שהקב״ה מסתלק מענין שמראה רעות העולם ומסתלק מהמלאכים כדי להיטיב לעולם ע״כ בהיות כאן קטרוג המלאכים גדול מאד נסתלק הקב״ה מהם כדי שלא ישמע הקטרוג :

או נפרש טעם אחר על זה הסלוק והוא כי ידוע שבכל האומות אשר שמענו שמעם לא היה בהם מי שהרשיע כ״כ נגד העניים כמו אנשי סדום וכמו שהעיר עליהם הנביא יחזקאל סי׳ טז הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה ותגביהנה ותעשנה תועבה וגו׳ · שאפשר שרמז בזה שתגביהו השכינה מרקיע חמישי בתועבותם : וכן יסד הפייטן ביום אחרון של פסח רעים בגופם וחטאים במאדם · גאון שבעת לחם היה יסודם · ועני ואביון לא החזיקה ידם : שכל מגמתם של אנשי סדום היה למנוע רגל אורחים וכמו שמוזכר בגמרא כמה צרות צרורות אשר עשו לאורחים ומה גם לפי דברי ספר הישר האומר כי מדי עשותם הצרות לאורחים היו מכריזין ככה יעשה לאיש אשר יבא בארצינו והיתה כונתם למנוע רגל אדם מארצותם והמלאכים ג״כ דרך דרכם שמקפידים על אורח שיבא ביניהם וכשעלה משה למרום אמרו מה לילוד אשה בינינו · ובמדרש שבקשו לדוחפו ועל כן מדת המלאכים היה מזכי׳ ומעורר חטא אנשי סדום לכן נסתלק הקב״ה ממעון המלאכים כדי שלא יזכר חטא סדום · ואחשבה שזו כונת הכתוב באמרו הכצעקתה הבאה אלי וגו׳ · שר״ל שזאת הצעקה על מגיעת האורחים כבר באה אלי מהמלאכי׳ שאמר ומה לילוד אשה בינינו · ואחשבה שזו כונת המסרה אוטם ג׳ · א׳ אוטם אזנו מצעקת דל · ב׳ אוטם שפתיו נבון · ג׳ אוטם אזנו משמוע דמים · שעל סדום שלא החזיקה יד אביון אמר אוטם אזנו מצעקת דל · ועל טבעם של המלאכים שמקפידים גם כן על אורח שיבא ביניהם ובקשו לדחוף למשה עד שמשה נתירא להשיב להם ואמר מתירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם אמר אוטם שפתיו נבון · ר״ל שהנבון מר״עה סתם שפתיו ונתירא להשיב להם וע״כ נסתלקה השכינה כדי שלא ישמע הקטרוג המלאכים ולא יזכר חטא סדום וז״ש אוטם אזנו משמוע דמים · ולהיות חטא אנשי סדום בשני דברים א׳ במה שהרשיעו עם המלאכים בעצמם · והב׳

(הכצעקתה ותו׳) (מסורה אוטם ג׳)

וז״ש ובבשרי אחזה אוה : אבל דור הפלגה לא הכו על ירידת השפע מלמעלה ולא רצו שיהיה המפתח מסור ביד הקב״ה : וכמו שיסד הפיטן יוצר יום אחרון של פסח · על גנותם נועצו לב ונוסדו מזימות · אם נצטרך לטיפי מימות : נעלה לרקיע ונבנו בקרדומות : וז״ש בלעדי אחזה אתה הורני : ר״ל בתמיה וכי כל דבר שיהיה ראייתו הסרה ממני תורני אתה אותו מוטב שיהיה המפתח מסור בידי ואראה אני לעצמי בטוב בעיני · וז״ש אשר אני אחזה לי : ולפי זה הדרך נוכל לפרש המסרה אביע ב׳ · א׳ הנה אביע לכם רוחי : ב׳ אביע חידות מני קדם : ר״ל שהכונה בענין הקרבנות כדי שיוריד לנו שפע מרוח קדשו מלמעלה למטה : וז״ש אביע לכם רוחי אבל דור הפלגה לא כן עשו כי אם הפך הכונה בכל הדא ורמיזה שהיא נסתר ונעלם וכמעט הפך הכונה בן דור הפלגה הנקראו בני קדם כמ״דא ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה וגו׳ עשו חדא מזה הענין ועשו הפך הכונה ורצו לעלות לרקיע וז״ש אביע חידות מני קדם : ואפשר עוד לפרש טעם אחר על זה הסילוק והוא על פי דעת בעל תולדות יצחק בפ׳ ויקרא שכתב בטעם הקרבנות שהכונה שהוא בן הידוע שלא יתפעל האדם משום ענין בעולם כמו מהסרון כיס ועי״ב בראותם כי לא תעלה ארוכה למכתם כי אם בהסרון כיסם להוציא הוצאות ולקנות קרבנות מבח זה אחוד ישובו ויזהרו לבלתי יחטאו · וא״כ עפ״ אוסיף לומר הואיל ודור הפלגה לא נתפעלו מהסרון הכיס והוציאו הוצאה גדולה להמרות עיני כבודו ופזרו ממון אך למחסור · על כן הודו הוראה שלא ישגיחו ויתפעלו מהקרבנות לכן נסתלקה השכינה מהדר הקרבנות ולהיות שלשני טעמים האלו שזכרנו פגמו הם בטעם הקרבנות אחשב׳ שזהו טעם וכונת המסר׳ : ואסובבה ב׳ · א׳ אקומה נא ואסובבה בעיר · ב׳ : ואסובבה את מזבחך : ר״ל בשקם הקב״ה לסבב את העיר במ״דא וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל אז נעשה פגם במזבח של מעלה וכטעם הקרבנות כמדובר וז״ש ואסובב׳ את מזבחך · ולטעם האחר אחשבה כונת הפסוק (תהלי׳ ע״ח) ויטוש משכן שילו אוהל שכן באדם וגו׳ שר״ל שלכך נטש ועזב הש״י את המשכן של מעל׳ ונסתלק משם לפי שבדור הפלגה רצו לעלות לרקיע ולשכון באותו אוהל באותו רקיע וז״ש אוהל שכן באדם · ואפשר לפרש עוד טעם אחר על זה הסלוק ע״ד מדרש מביאו בעל מזמור לתודה שנתכנסו כל האומות אצל בלעם בן בעור ואמרו לו למה לא נתן לנו הקב״ה את התורה אמר להם התורה אינה אלא שלום והקרבנות אינם אלא שלום מי שעוסק בקרבנות יקבל את התור׳ ומי שאינו עוסק בקרבנות לא יקבל את התורה וכו׳ · וא״כ הקרבנ׳ אינם אלא שלום ומשפט דור הפלגה היה הפרוד כי כל זמן שהיו בכנופיא אחת לא היו נכשלים כמאמר הכתוב הן עם אחד ושפה א׳ לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו׳ · ועל כן הוצרך הקב״ה לסלק מרקיע הקרבנות · כי הקרבנות אינם אלא שלום ועונש דור הפלגה היה שיפוצו מעל הארץ ולא יתכן לשפוט משפט הפירוד ולנקום שאינו אלא שלום : ואפשר עוד לפרש טעם ד׳ על זה הסלוק והוא על דעת המקובלים מביאו ג״כ בספר נשמת אדם (דף ה׳ ע״ב) וז״ל והנה קודם דור הפלגה היו כל הנפשות ממקום א׳ ועל כן היה כל הארץ שפה א׳ אמנם כאשר חלק ה׳ לשבעים אומות ומסרם לשבעים שרים נמשך לכל אומה ואומה נפש מהשר הממונה עליו · ע״כ כפי חלוק הנפשות ופירודם נחלקו הלשונות עכ״ל · ועל כן בהיות שברקיע ד׳ יש נשמות הצדיקי׳ לכך נסתלק הקב״ה מאותו רקיע להורות כי בעון דור הפלגה נתהוה פירוד מה בענין הנשמות שעל זה יורה הסלוק :

מסורה אביע ב׳

יא עמדו הסדומיי׳ ו

עמדו הסדומיים שנאמ׳ בהם ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד נסתלק

הפירוש שלא דאמינו שהקב"ה מעני ובעשיר רק השבו שלעולם יעמוד עשרם אתם וז"ש עמד טעמו בו עמד דייקא· או יה"ה טעם אחר על הפסוק והוא קרוב לטעם השני כי הטעם המן היה מבחין על הזנות כמו שמוזכר במאמר לעיל בשם שהנביא היה מגיד להם מה שבהורים ושבסרקים כך המן היה מגיד להם· כיצד איש ואשה שבאו לפני משה הוא אומר היא סרחה עלי והיא אומרת הוא סרח עלי אמר להם משה רינו לבקר משפט למחר אם נמצא העומר בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו ואם נמצא העומר בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה· ופי' שם רש"י שקאי על השר של זנות וא"כ היה המן מבחין על הזנות: ודור המבול הי' ג"כ בזנות כידוע כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וגו' וע"כ נסתלק' השכינה ברקיע המן כדי שלא יתעורר ויוזכר חטא דור המבול:

ט דור הפלגה ה

עמד דור הפלגה נסתלק לרקיע החמישי הכונה לפי שברקיע רביעי שהוא זבול ששם ירושלם של מעלה וב"ה ומזבח וקרבנות והנה נודע כונת הקרבן היא לקשר כחות העליונות והתחתונות ולהוריד שפע מלמעלה· וכמו שכתב הרב בעל העקרים מאמר ג' פ' כ"ה וא"כ אין כונת הקרבן רק להוריד שפע מלמעלה אבל דור הפלגה לא רצו להמתין על ירידת השפע מלמעלה אך דחקו את השעה ורצו לעלות לרקיע ובנו מגדל גבוה וראשו בשמים ע"כ מה שבקשו לא נתן להם ומה שהיה בידם ניטל מהם שרע היה בעיניהם על גבהות השכינה כ"כ מהם ועתה נעשה משפטן שתתגבה השכינ' עוד יותר ותסתלק לרקיע חמישי· ואחשבה כי זו כונת המסרה שמצינו במסרה גובה ג' הסר הא' הלא אוה גובה שמים· הב' וראיתי לבית גבה· הג' ולפני כשלון גבה רוח· שר"ל בשביל שאוה גבה שמים על כן קשה איך ישגיח עלינו הבעד ערפל ישפוט ע"כ צריכים

כסדרו גבה ג'

אנחנו לעשות המצאות ופעולו' בהתלפות להוריד שפעתו למטה אבל דור הפלגה לא עשו כן לא המתינו וחכו על ירידת השפע אך רצו לעלות לרקיע ובנו להם מגדל גבוה וז"ש וראיתי לבית גבוה ע"כ נעשה דינם שקודם הכשילם ונפילתם מעל המגדל נסתלקה השכינה עוד יותר גבוה לרקיע החמישי וז"ש ולפני כשלון גובה רוח ר"ל רוח אלהי' נעשה יותר גבוה· ולע"ד שזהו כונת הכתוב (משלי י"ז) אוהב פשע אוהב מצה מגביה פתחו מבקש שבר עקש לב לא ימצא טוב ונהפך בלשונו יפול ברע' וגו'· אמר מגביה פתחו מבקש שבר· נגד דור הפלגה שעשו להם פתח גדול עד לרקיע על כן נשבר מגדלם ונפלו ממנו· עוד רעה אחרת נמשכה לדור הפלגה במה שנהפך לשונם וז"ש ונהפך בלשונו יפול ברעה· ואחשבה כי זהו כונת המסרה הגבה ב' א' השפלה הגבה והגבוה השפל: ב' העמק שאלה או הגבה למעל'· ר"ל כי דור הפלגה השפלים רצו להגדיל עצמן עד לרקיע ואת הקב"ה שהוא גבוה רצו להשפיל עד לארץ כמוזכר במדרש רז"ל שם שאמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים ויתן לנו את התחתונים וז"ש השפלה הגבה והגבוה השפל: וע"כ מה נעשה בדינם שתרתי רעות הגיעו להם א' שנפלו מן המגדל ונפלו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא· והשנית שנסתלקה השכינה למעלה יותר גבוה וז"ש העמק שאלה ר"ל שנפלו מן המגדל שהיה עומד בשאול כמ"דא ומצאו בקעה בארץ שנער או הגבה למעלה נגד מה שנסתלקה השכינה למעלה וזהו כונת המסרה: אחזה ד': א' אני בצדק אחזה פניך· ב'· ומבשרי אחזה אלוה· ג'· בלעדי אחזה הורני· ד' אשר אני אחזה לי· ר"ל אנחנו אם אומרים שראינו שפע מה מהא אין בזה שום זרות· רק הראיה היא בצדק: וז"ש בצדק אחזה פניך· ולמה היא הראיה בצדק לפי שמריה הבשר שאנו מקריבין וכולה כליל מתקשרין הכוחות העליונות והתחתונות ויורד שפע מלמעל'·

אוהב פשע אוהב מצה וגו'

י"ז

מסרה הגבה ב'

מסורת אחזה ד'

וז"ש

כופרים בהשגחה והרי נח היה מתרה בהם ק״ך שנה הזרו בתשובה שעתיד הקב״ה להביא מבול על הארץ והם לא האמינו בו ולא הזרו : וזה שאמר מדוע לא כליתם חקכם גם תמול גם היום · ובהיות הדבר כך שדור המבול גרמו נזק ברחים של מעלה שטוחן מן לצדיקים לעתיד לבא · אחשבה כי זאת כונת רז״ל ברבה פרשת נח על פסוק אבנים שחקו מים אר״ח אפי׳ אסטרובולין של רחים נמחה במים אשר באמת ראוי לשאול למה נקט דווק׳ אצטרובולין של רחים שנמחה במים ולא שאר אבנים והרי בפסוק נאמר סתם אבנים שחקו מים משמע כל האבנים · אך אמנם לדרכנו יבא על נכון שבעון דור המבול גרם היזק ברחים של מעלה הטוחן מן לצדיקים בעבור שנסתלקה השכינה ממנו וזהו המהתו · וז״ש אפי׳ אצטרובולין של רחים נמחה במים ר״ל בשביל דור המביל שנטבע במים נמהו הרחיים של מעלה :

מאמר אצטרובולין של רחים נמחה במים

ח

או נפרש טעם אחר על זה הפסוק לפי שהמן היו נרגשים בו כל המאכלי׳ שבעולם קלי וכרמל מחרצנים ועד זג אעפ׳ מין אחר · וא״כ היה נרגש מין בשאינו מינו ודור המבול ג״כ היה זה עונם שהיו נזקקין מין לשאינו מינו · ודרשו רז״ל אפי׳ עשב מזריע זרע ועץ עושה פרי היו נזקקין מין לשאינו מינו וע״כ נסתלק׳ השכינה כדי שלא יתעורר בראיית המן את חטא דור המבול : ואחשבה כי זהו כוונת המסרה טעמו ד׳ : א׳ · והיה טעמו כטעם לשד השמן : ב׳ · בשנותו את טעמו : ג׳ וישנו את טעמו בעיניהם ויתהולל בידם : ד׳ על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר : הגם שלפי פשוטו נוכל לפרשו ע״ד מאמר רז״ל ביומא כתיב המאכילך מן במדבר וכתיב ויענך וירעיבך אלא אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל : ואחשבה כי זהו כוונת הכתוב קהלת ברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו · ר״ל שהקב״ה הרבה הטוב׳ לישרא׳

מסורה טעמו ד׳

במדבר אך מה שנא׳ ויענך וירעיבך אין זה אלא לפי שלא ראו מה שאכלו שכל המינים היו נרגשים במן אבל לא היו נראים ועל כן לא ידעו שבעה · כי סומא אינו שבע · וז״ש ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו · אמר המחבר הכי נמי כוונת הכתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו · ואפשר שזו כוונת המסרה ג״כ אמר שהמן היה טוב מאד והיה טעמו כטעם לשד השמן ולא כלשד השמן בלבד רק בכל הטעמי׳ שבעולם כי כלם היו נרגשים בו · וז״ש בשנותו את טעמו · ר״ל שהיו יכולים לשנות את טעם המן לכל מאכל שירצו אך מה שמאסו בה ישרא׳ הוא לשני טעמים א׳ כי אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל · וז״ש וישנו את טעמו בעיניהם · ר״ל שלכך שינו ישרא׳ את טעם המן וחשבו אותו לרע לפי שלא ראו אותו בעיניהם · ועוד טעם אחר נזכר בגמרא שאמרו ישרא׳ ונפשנו קצה בלחם הקלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעיהם של או ויהרוג את כלם וכי יש לך ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא · וא״כ לזה רמזה המסרה על כן עמד טעמו בו וגו׳ · ר״ל שלכך קצו ישראל במן לפי שהיה עומד בתוך מעיו של אדם ולא הי׳ יוצא ממנו ע״כ יראו שלא יתפחו מעיהם וז״ש על כן עמד טעמו בו :

ואולם לפי דרכנו נוכל לפרש המסרה בענין אחד והוא כי כתבנו לעיל ב׳ טעמים לזה הפסוק אחד מפני שבמן היו נרגשים כל המאכלים מינו ואינו מינו וזה היה מעורר חטא דור המבול שנזקקו מין לשאינו מינו כי גם דור המבול שינו את טעמם לשאינו מינם וז״ש וישנו את טעמו בעיניהם ר״ל אעפ״כ היו נזקקין אין · ועוד חטא אחר היה בידם שבשביל שהיו שקטים ושאננים מנעורם מרדו בהשי׳ וכפרו בהשגחתו וז״ש שקט מואב מנעוריו על כן עמד טעמו בו · ר״ל שלא חשבו שהשי׳ עשה להם את החיל הזה רק כהם ועוצם ידם וז״ש טעמו בו בו דייקא · או יהיה

יקים הדבר ויוציאנו לפועל וזה שאמר שבעתים יוקם :

ז דור אנוש ג

ואמר עוד עמד דור אנוש שהיו עובדי ע"א שנאמר אז הוחל לקרוא בשם ה׳ סלק שכינתו לרקיע ג׳ הכונה לפי שברקיע שני בו כבבים ומזלות וחמה ולבנה תלוים בו · ודור אנוש היו עובדים להם וא"כ הכניסו צלם בהיכל ואמר הק"בה כי קצר המצע מהשתרע מהשתרר עליו ב׳ רעים על כן נסתלקה למעלה ·

דור המבול ד

ואמר עוד עמד דור המבול שנאמר בהם ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו סלק שכינתו לרקיע רביעי הכונה בסלוק הזה לפי שהרקיע השלישי הוא שחקים שבו רחים עומדות וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא וכו׳ והנה ידענו כי המן הורה הוראה עצומה על ההשגחה · הלא זה הדבר שאנו אומרים בכל יום פ׳ המן וכמו שכתב הב"י בטור א"ח סי׳ א׳ · וגם אמרו רז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן ופי׳ רש"י לפי שאוכלי המן היו מתיראים בכל יום שמא למחר אין המן יורד ונמצא אני וביתי מת ברעב לפי שהמן לא היו יכולים לאגרו ולכנסו לעת אחר לפי שהי׳ מתליע וירם תולעים ויבאש וחם השמש ונמס וע"כ היו עובדים להש"י מאהב׳ ומיראה ועיני כל אליו ישברו לתת אכלם בעתו ושישגיח עליהם השגחה פרטית · אבל דור המבול לא רצו השגחת הש"י ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו כי מרוב טובה שהשפיע להם הש"י מרדו בו · וכמו שדרשו רז"ל כל פסוקי איוב המדברים ברוב ההצלח׳ שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל וגו׳ · עשיניו מלאו חלב את הכל דרשו על דור המבול · ולכך חשבו שכחם ועוצם ידם עשו להם את החיל ולא האמינו בהשגחת הש"י · אבל המן היה מורה על ההשגחה על כן נסתלק׳ השכינה למעלה : ואחשבה כי זו כונת המסרה · אנכי נתתי ג׳ דסמיכי א׳ אנכי נתתי שפחתי בחקיך : ב׳ · והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר : ג׳ · ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה :

מסורה אנכי נתתי ג׳ דסמיכי

והוא על דעת מאמר רז"ל ביומא כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורים ושבסרקים כך המן היה מגיד להם לישראל מה שבחורים ושבסרקים · כיצד שנים שבאו לפני משה זה אמר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי אמר להם משה דינו לבקר משפט למחר אם נמצא העומר בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו ואם נמצא העומר בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו · וגם זה היה ענף וסניף מההשגחה כי על ידו היה נודע כל מעשה בני האדם בפרוט והוא היה משגיח עליהם ועל מעשיהם אם הם גנבו או מכרו השפחה או העבד · וז"ש אנכי נתתי שפחתי בחקיך · וא"כ היה ראוי ונכון הסלוק שנסתלקה השכינה מאורתו רקיע בעון דור המבול כי הם כפרו בההשגחה ומרוב טובה שהשפי׳ להם הק"בה כפרו בו ולא חשבו כי הק"בה פעל ועשה כל אשר להם וז"ש והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירו׳ והיצהר ע"כ בעבור זה נסתלקה השכינה מארצה ומעמדה שהיתה מקרם ברקיע שלישי · והנה מצאנו במקר׳ נתינה שפי׳ עזיבה כמו ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו · לא יתנו מעלליהם לשוב אל אלהיהם בהושע · לא יתנני השב רוחי באיוב וא"כ ז"ש ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה · ואחשבה כי לזה כונת המסרה גם תמול גם היום ב׳ דסמיכי : א׳ בפרעה מדוע לא כליתם חקכם גם תמול גם היום · ואידך מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם : ר"ל המן היה מורה על ההשגחה ולא נתנה תורה אלא לאוכלי המן כמו שפי׳ רש"י ז"ל : לפי שהיו דואגים בכל יום שמא למחר אין המן יורד ונמצ׳ אני ובני מתים ברעב · וז"ש גם תמול גם היום אל הלחם · ר"ל שבכל יום היה דואג בשביל הלחם ובשביל כך היה עיני כל אליו ישברו לתת להם אכלם בעתו ושישגיח עליהם אבל דור המבול היו כופרים

מסורה גם תמול גם היום ב׳ דסמיכי

ועיין לקמן דף

יורמז בו · וז״ש המסרה והיה דבריך כדבר אחד מהם · ר״ל שדבר ה׳ ומשפטו היה כדבר אחד מהאחים הנזכרים ואמר אחד מהם ר״ל המיוחד שבהם דהיינו הבל שגם חטא היה בהבטת האור ע״כ היה העונש שאפילו זה האור של זה העולם לא יוכל להביט כי יסתם הוילון ולא תוכל החמה להזריח כמדובר לעיל : ואחשבה עוד שזהו כונת המסר׳ שמצינו אי ה׳ : אי הבל אחיך · ואומר אי אהימו · ועתה ראה אי חנית המלך : ולרוזנים אי שכר : אי לזאת אסלח לך · שהכונה לע״ד לומר שמיד שהרג קין את הבל עד שהוצרך הש״י לשאול עליו אי הבל אחיך אז נסתלקה גם השכינ׳ לרקיע השני · וגם על השכינה הוצרכו לשאול איה היא כי מקדם היתה ברקיע התחתון ועתה נסתלקה לרקיע השני ולא נודע איה מקומה · וז״ש אי הבל אחיך · ואמר אי אהימו · ואמר עוד שבהסתלק השכינה נתקלקל ג״כ אור החמה ונאפל העולם · והוא ע״ד מאמרם ז״ל כי לעתיד הק״בה יוציא חמה מנרתקה רשעי׳ נדונין בה וצדיקים מתרפאין בה · ובידוע שגם החמה טרם נסתלקה וגנזה הש״י היתה ג״כ עושה או שתי פעולות כי היא היא בעצמה החמה שיוציא הק״בה לעתיד · וכמו שכתב הב״י בטור א״ח סי׳ כ״ט · על שאנו אומרי׳ בברכת לא ברוך אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו מהרה לאורו וכו׳ · כתב וז״ל אעפ״י שעקר הברכה לא נתקנה אלא על האור המתחדש בכל יום ולא על האור העתיד ואנו צריכים בכל ברכה מעין ואור החדש שאנו מתפללין להאיר בציון מיירי באור העתיד וזה אינו מעין הפתיחה שהיא על האור המתחיל עכשיו להאיר מ״מ סבירא לן כיון הברכת יוצר אור מיירי באור שברא הק״בה בששת ימי בראשי׳ שהוא האור המתחדש בכל יום וגם האור שעתיד להאיר בציון שגם הוא נברא בששת ימי בראשית אלא שלא היה העולם כדי להשתמש בו והבדילו הק״בה וגנזו לצדיקי׳ לעתיד לבא כראית׳

מסורה אי ה׳

עיין בזוהר בראשית עמוד קפג דקין פגם באתוות אי של אדני ונשאר דן וז״ש קול דמי אחיך דמי׳ ג״שט׳ דן

במדרש · א״כ הוי שפיר מעין הפתיחה שהרי הכל כלול בכלל הפתיחה יוצר אור וכו׳ עכ״ל · וא״כ משמע מדבריו שהחמ׳ שיוציא הק״בה לעתיד היא בעצמה החמה הנגנזה בעון הדורות וגם טרם שנגנזה היה לה או השתי בחינות שהרשעים היו נדונים בה והם היו נתרפאים בה · ולזה רמזה המסרה ועתה ראה אי חנית המלך · ולרוזנים אי שכר · ר״ל שכנסתלקה השכינה נסתלקה ג״כ ונכהה החמה שהיו לה הב׳ פעולות רשעים נדונים בה ולזה רמז באמרו אי חנית המלך וצדיקים מתרפאין בה : ולזה רמז באומרו ולרוזנים אי שכר : ואמר עוד למה דווקא העניש אותו הש״י באור ולא בעונש אחר ע״כ אמר שגם חטאו היה בהבטת האור כמדובר לעיל ולכך המשפט היה גם כן בלקוי האור והיה עונש ההוא מחילה וסליחה על חטא כזה · וז״ש אי לזאת אסלח לך : ואחשבה שזהו כונת המסרה דום ג׳ · שמש בגבעון דום · האנק דם · דום לה׳ והתחולל לו · ב׳ מלאי׳ וא׳ חסר האנק דם כתי׳ ויהי׳ הרמז על קין ששפך דם הבל : ופירוש האנק הוא צוחה וצעקה מלשון אנקת אביונים · ואמר שדם הבל הוא צועק ע״ד קול דמי אחיך צועקים וגו׳ · ואומר עוד שבשביל שפיכת אותו דם נגרם היזק באור ולקתה החמה · וז״ש שמש בגבעון דום · ואמר עוד שלכך יצא משפטו בלקיית האור לפי שפרע ראשו והביט באור ולא כן היה לו לעשות כי אם לעמוד באימה וביראה לפני בוראו וז״ש דום לה׳ והתחולל לו · ואחשב׳ שזהו כונת הכתוב לכן כל הורג קין שבעתים יוקם · ר״ל שאמר הק״בה היאך יעלה על לב רואיך להרגיך הלא אם יהרגך יגרום היזק גדול על זריחת החמה שנאמ׳ בה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים · אעפ״י שכתבנו לעיל שבלאו הכי הוי כאן נהרג קין ע״ד שופך דם האדם באדם דמו ישפך מכל מקום לא היתה ההריגה אלא בכח אבל כשיהרוג אותך יהיה ההריג׳ בפועל · ואז יקיה שפיר סלוק והוא

מסורה דום ג׳

לכן כל הורג קין

יקים

קין להבל רמז גם כן נשפך ע"ד שופך דם האדם באדם דמו ישפך ורשעים בחייהם קרויים מתים ועל כן הגיע מיד העת שתהא החמה לוקה · ועל כן איפה זאת עשה הקב"ה ונסתלק מרקיע ראשון כי הרקיע הראשון הוא וילון שנכנס שחרית ויוצא ערבית ופירש"י ז"ל · וז"ל נכנס שחרית לתוך תיקו והאור נראה · ויוצא ערבית מתוך תיקו ומתפשט ויוצא למטה מן האור והרי העולם חשוך וא"כ יציב הדבר ומזומן פשריה שנסתלק הקב"ה מאותו רקיע כדי שלא יפתח הוילון כי הקב"ה הוא המאיר לארץ ולדרים עליה יוצר אור ובורא חשך והוא המחדש בכל יום מעשה בראשית · על כן בהסתלק הקב"ה מאותו רקיע הוילון הוא סתום כי אין הוכיח לו גלגל חמה פותחו ומסתימת הוילון נתהווה החושך ממילא · וזהו הוי לקוי חמה · ולפי זה אחשבה שזו כונת רז"ל בב"ר סוף פרשת כ"ב וישם ה' לקין אות מלמד שהזריח לו גלגל חמה · אשר באמת הוא קשה להלמו כי מה ענין זריחת גלגל לשימת אות לקין · אמנם לדרכנו הוא נכון מאד כי הוא בחטאו בהריגת קין גרם גרמא בנזיקין בזריחת החמה כי כן המשפט במיתת ב' אחים כאחד · על כן כשהשים לו הש"י אות שלא יהרגוהו כל מוצאיו הורה הוראה שנמחל לו העון ושנתקן החטא והנזק אשר גרם בזריחת השמש ואשר החשיך והאפיל העולם כי למעט נסרתם הוילון ונעשה הפסק בין החמה ובין האויר ולא יכלה החמה להזריח על העולם אמנם עתה נמחל לו החטא ונפתח הוילון ותוכל החמה לזרוח על העולם · וז"ש מלמד שהזריח לו גלגל חמה והוא נכון מאד · ואחשבה כי זו היא כונת המסרה · א' מהם · ד' דסמיכי א' · כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם · ב' ונתתי את נפשך כנפש אחד מהם · ג' · ולא הרעותי את אחד מהם · ד' · והיה דבריך כדבר אחד מהם · אמר נגד קין והבל שהיו אחים ומת אחד מהם המיוחד שבהם הוא הבל · וז"ש כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם · ומיד שהרג קין להבל דמו ג"כ נשפך · ע"ד שופך דם האדם באדם דמו ישפך · וז"ש ונתתי את נפשך כנפש אחד מהם · ועל כן בהיות ששניהם מתו גרמו שהחשך בא לעולם כמדובר לעיל מסתימת הוילון וז"ש ולא הרעותי את אחד מהם · מה ר"ל כי האור נקרא טוב שנא' וירא אלהים את האור כי טוב · והחשך הוא העדר הטוב ונקרא רע · ואמר שלא שלח החשך הנקרא רע בשביל מיתת א' משני אחים רק בשביל מיתת שניהם שנשפך דמם כמים שאז המשפט נותן שתלקה החמה ויבוא החשך · וז"ש ולא הרעותי את אחד מהם · ואמר עוד והיה דבריך כדבר אחד מהם · נראה לי שהמסרה באה לתרץ קושית המפרשים בענין הריגת הבל · מביאו הרב בעל עיקרים מאמר פרק ט"ו · כי אם האמת שהבל היה צדיק מקין והעד וישע ה' אל הבל ואל מנחתו · ואל קין ואל מנחתו לא שעה · א"כ למה הרשע מכתיר את הצדיק ממנו ולמה לא יחנה מלאך ה' סביב ליריאיו ויחלצם מכל צרה להציל עשוק מיד עושקו את הבל מיד המרצח אחיו קין · והרב בעל ספר מסורת הברית במסרה דאות הוי"ו והבל ג' · מביא משם הספ' הקדוש מערכת האלהות וז"ל ושמענו בהבל שאולי נענש ליהרג בעבור כי כאשר שעה ה' אליו ואל מנחתו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את מנחתו הציץ באש ההוא ונענש ליהרג ואולי כי כן האמת בענין ההריגה · וכן שמענו במשה רבינו ע"ה · בענין ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים · כי ירע את אשר נעשה לו כבר ע"י הבטתו ע"כ · ועל פי דבריו אלו נבוא לביאור סיום המסרה באה ליישב הענין למה את משפטו חרצת בלקוי החמה וכהות האור ולא בעונש אחר · על כן אמר כי הבל עשה יפה בערתו ומדה כנגד מדת חטא הבל היה במה שהביט באור הקדו' אשר הופיע מן השמים ע"כ גם בפרוע פרעות מקין על הריגת הבל זכר הש"י את חטא הבל ועל מה נענש ליהרג והעניש את קין בעונש האור כדי שגם חטא הבל

מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריה אחת · אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריה אחת · מה עשה בראו מן העליונים ומן התחתונים · הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה מן התחתונים ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים ·

אזם א

ה

ובזה נבוא אל ביאור המאמר ונאמר כי זאת היתה כונת הש"י במה שנתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים לפי שכל מחשבות הש"י לעשות שלום שיהיו העליוני' והתחתונים שוים ושלא יהיה לאחד יתר שאת על האחר : ואלו היתה שכינתו בעליונים לבד ולא בתחתונים היו העליונים רבים על התחתונים במעלה אחת במה שהשכינה שורה ביניהם לבד על כן נתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים כמו שיש לו בעליונים כדי שלא יהיה עוד ערעור ולכך ברא אדם לפי שהאדם הוא משלים העליונים עם התחתונים לפי שהוא נברא משניהם ע"כ כשחטא אדם ועבר על ציוויו של הקב"ה הטה עצמו בכל מכל אל התחתונים · וכאלו אין לעליונים חלק ביצירתו · וא"כ בנטייתו היו התחתוני' רבים על העליונים בריה אחת · תהיה צעקת העליוני' רב' מאד על היתרון הלז· על כן סלק הקב"ה שכינתו למעלה כדי לשכך בזה את אש חמתם של העליונים כי בזה יהיו שניהם שוים העליוני' יהיו רבי' על התחתונים במעלה אחת כשריית השכינ'· והתחתונים יהיו רבים על העליוני' ביצירת האדם מאחר שהוא נטה עצמו אל התחתוני' וכאלו אין לעליונים חלק ביצירתו : ובזה נתקן הערעור של העליונים והתחתוני' ולא יהיה לאחד שום יתרון על האחד ·

ועיין לקמן דף ·

ואחשבה כי זהו כוונת הכתוב איוב י"ג · הלא שאתו תבעת אתכם ופחדו יפול עליכם זכרוניכם משלי אפר לגבי הומר גביכם · ר"ל שאמר שהתנשאו' שנתנשא ונסתלק' השכינה בחטאו של אדם הראשון זהו תבעת אתכם · ועתה מפרש למה נסתלקה השכינה ומה היה חטאו של אדם הראשון ואמר הלא זה היה עונו כי הקב"ה ברא את האדם שוה מהעליוני' ומהתחתוני' כדי שלא יהיה לאחד שום יתר שאת על האחר · והוא נרגן הפריד אלוף ונטה עצמו לחלק החומר · ובזה גרם שנסתלקה השכינה למעלה כמדובר · וז"ש לגבי הומר גביכם · וזהו כוונת המסרה · ארמתי ג' א' מקרא ביונה הלא זה דברי עד היותי על ארמתי : ב' אם עלי ארמתי תזעק : ג' ונתשתים מעל אדמתי : שהכוונה לענ"ד לומר ולפרסם חטאו של אד"ה ואמר הלא זה דברי עד היותי על ארמתי· ר"ל ראשית בואי על האדמה ר"ל בתחלת בריאת העולם היה זה דברי שכונתי להשוות עליונים ותחתונים בבריאה ולכך היה זה ראשית דברי ופתח אמרי בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ · שמים מעליונים · וארץ מתחתונים · אמנם אדם הראשון לא כן עשה ונטה עצמו מאד לתחתונים · ובזה גרם ערעור וצעקה גדולה מהעליונים עלי על שהתחתונים רבים בריה אחת מהעליונים · וז"ש אם עלי ארמתי תזעק ר"ל שקרא לעליונים ארמתי מאחר שעיקר שכינתו בעליונים· ואמר עוד על כן לתקן על נטייתו של אדם לתחתוני' הוצרך הקב"ה לסלק שכינתו לעליוני' כמדובר לעיל כדי שיהיו שוים · וזה שאמר ונתשתים מעל ארמתי · ר"ל לתקון חטא זה · הוצרך הקב"ה לעשות נתוש ועזוב ושסלק שמים ממעל אשר הי' על האדם נתוש ונעזב ונסתלק למעלה כי ידוע ממדרש רז"ל כשאדם חוטא אז צלם אלהים מסתלק ממנו · או יהיה טעם אחר בסלוק הזה כי נודע שכאשר חטא אדם מילא כל העולם טומאה מזוהמת הנחש ועל כן נסתלקה השכינה למעלה כי אין השכינה שורה במקום טומאה :

הלא שאתו תבעת אתכם וגו'

מסורה ארמתי ג' ·

ז

ואמר עוד עמד קין והרג להבל סלק שכינתו לרקיע שני יתבאר ע"ד מאמרם רז"ל בסוכה על ארבע' דברים חמה לוקה והד מניהו הוי על שני אחים שנשפך דמם כאחד : והכא נמי כשהרג

קין

קין

ברוך הוא שכינתו לרקיע הראשון · עמד קין והרג להבל הלק שכינתו לרקיע השני : עמד דורו של אנוש והיו עובדי ע"א שנאמ' אז הוחל לקרא בשם ה' וסלק שכינתו לרקיע שלישי : עמד דור המבול שנאמר בהם ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו סלק שכינתו לרקיע רביעי : עמד דור הפלגה ואמרו הבה נבנה לנו עיר מה עשה הפיצן וסלק שכינתו לרקיע חמישי : עמדו הסדומיים שנאמר בהם ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד סלק שכינתו לרקיע ששי ; עמד אמרפל וחביריו והכעיסוהו סלק שכינתו לרקיע שביעי ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מה עשה הק"בה קפל את כל הדורות הראשונים והעמיד את אברהם וסגל מעשיו וירד משביעי לששי : עמד יצחק ופשט צוארו על גבי המזבח ירד מששי לחמשי : עמד יעקב וירד מהמישי לרביעי : עמד שבט לוי וירד מרביעי לשלישי : עמד קהת וירד משלישי לשני : עמד עמרם וירד משני לראשון : עמד משה והורידה לארץ שנאמר וירד ה' על הר סיני הה"ד באתי לגני אחותי כלה וגו' : כך מצאתי הגרסא בספר עקדת יצחק בהקדמת ספר שמות אבל במדרש רבה פ' נשא פ' י"ג יש קצת שינוי בגירסת המדרש הזה מי החכם יודע פשר המדרש הזה ונבון · קדם אהלך ואיננו · ואחור לא אמצאנו ·

עמוק עמוק מי ימצאנו :

ז והנה באמת יפלא בעיני כל בר דעת כי יתחמץ לבבו על הסלוקים השבעה האלה שנסתלקה השכינה בעון שבע' דורות הרשעים האלה וכי שייך זה בשם י"ת האם יתפעל הוא מרשעת הברואים ואם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו · אך אמנם צריך להקדים מאמר רז"ל בענין אלו שבעה רקיעים ומהות כל אחד מהם ותשמישו ואז נתיישב הדבר באר היטב ונקרבו אל השכל בענין הסלוקים האלו אמרו רז"ל בחגיגה פ' אין דורשין ר' לוי אומר ז' רקיעין הן ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות · וילון אינו משמש כלל אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנא' הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת · ורקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים בו שנא' ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ · שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וכתיב וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו · זבול שבו ירושלים ובירת המקדש ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן בכל יום שנא' בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים ומהו מקריב נשמותיהן של צדיקים : מעון שבו כתות כתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובליל' שירה עמי תפלה לאל חיי : מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים רעים ועליית גלים וחדרה של סופה וסערה ומעלה של קטור וכלן דלתותיהן של אש שנאמר פתח ה' את אוצרו ויוציא כלי זעמו : ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה וגנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתידות להבראות וטל שעתיד להחיות את המתים ע"כ : ומביא הפסוקים עם כל זה : ובכן נבוא אל ביאור המאמר ונאמר כי זהו כונת אמרו שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים והוא ע"ד מאמר רז"ל בויקרא רבא סוף פרשה ט' וז"ל אר"ש בן חלפתא גדול השלום שכשברא הק"בה את העולם עשה שלום בין העליונים לתחתונים ביום ראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים הה"ד בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ : בשני ברא מן העליונים הה"ד ויאמר אלהים יהי רקיע · בשלישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים יקוו המים : ברביעי מן העליונים יהי מאורות ברקיע השמים : בחמישי ברא מן התחתוני' ויאמר אלהים ישרצו המים : בששי בא לבראת אדם אמר אם אני בורא אותו

עיין רצר

הקדמה

בגמרא אמר ליה רב הונא בר אבין לרבא כדחזיתא דמשכה תקופת טבת עד ששה עשר בניסן עברה להאי ולא
ד תיחוש : וכי הא דרב יהודה אמר רב אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה התקופה חסרה רובו של חדש
וכו׳ וכי הא דחכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים · וכמו זה הרבה בגמרא מפוזרים ומופרדים הסודים
על שלימות דעתם בזאת החכמה ואיך ירדו לסוף עמקה לפי שהיה לבם רחב ושכלם זך וזה ונקי · וגם שמעו
ה וקבלו מפי הנביאים שנבאו ברוח הקודש : ובימי דוד ע״ה נתפשטה חכמה זאת בישראל ורבו המעיינים כמו שכתוב
ו ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו׳ : וכן היו דברי התורה והחכמות מתערבות ומתפשטות
בישראל כל זמן בית ראשון ובית שני ואז נתעוררה רוח כשדים פרסיים ויונים ורומיים ללמוד מהם לשאת ולתת בחכמת
ז המזלות ובשאר חכמות ועל זה מעיד ארסטו עצמו בספריו ומאריך בשבח חכמת היהודים שבזמנו : ואף אחר
החורבן היו כמה גאונים וחכמים שהיה להם יד ושם בחכמה זו כמו הרמב״ם ז״ל והרמב״ן והאבן עזרא והישראלי
ז״ל אשר הוציא לאור תעלומה בספרו השבבד ומ״ד עו״לם ואשר מקרוב באו ה״ה הרב ר״מ אלמוסנינו בספרו בית
אלהים ואחרון אחרון חביב הרב ר׳ יוסף מקנדיאה נ״ע אשר קלע באבן שכלו אל השערה ולא החטיא ובספריו אלים
ח נראה רוחב לבבו : ואולי ועד עתה כל שבא אחריו בקושי יבין את דבריו ואנ״ל שלא יבוא לחדרי מצפוניו :
ט לכן באתי אני המחבר כמעט וקט שבלי להקל המלאכה ושכל אחד שים מוח בקדקדו ולב להבין יכין את לבבו
י ללמוד ולהשכיל כמה שאפשר ואסדר לפניו בספר הלז ובו תתבאר דעת הראשונים והאחרונים : ולהיות שא״מ
הרב ז״ל היה לו יד ושם בחכמה זו וספריו הנחמדים מפוזרים ולא זכיתי לראותם אך כי ספר אחד לשעבר הגיע
לידי ובו דרושים נכבדים אבל אינם מעניננו כי אם שני דרושים האלה אשר דרש אותם בבחרותו אמרתי להעתיקם
לפנו כדי שלא יהיה דברי כולם חול ובספרי קנוים ווכותו יעמוד לנו בין בעידנא ובין בלא עידנא אמן וכן יה״ר :

דרוש ראשון של א״א הרב נ״ע :

א **אנכי** ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים · לא יהיה לך אלהים אחרים על פני · לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במי׳ מתח׳ לארץ וגו׳ · לא תש׳ את שם ה׳ אלהיך לשוא וגו׳ · זכור את יום השבת לקדשו וגו׳ כבד את אביך וגו׳ · לא תרצח · לא תנאף · לא תגנוב · לא תענה ברעך עד שקר · לא תחמוד בית רעיך וגו׳ ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך ·

ב **במדרש רבה** בפרשה זו ז״ל · אנכי ה׳ אלהיך משל למלך ב״ו שנכנס למדינה מכבדין אותו ומרביצין אותו ומעטרין אותו ומפרישין קיטאות וכלים נאים ומדליקים נרות אמר הקב״ה אני איני כן אלא נכנסתי בעולמי פירשתי קיטאות שנא׳ הנוטה כרוק שמים וגו׳ · הדלקתי נרות שנאמר ויאמר אלקים יהי מאורות · רבצתי מים שנאמר יקוו המים · עטרתי כל מה שעשיתי שנאמר ויכלו השמים והארץ וכל צבאם · אנכי ה׳ אלהיך מלך בשר ודם בונה פלטין שמא יכול להזיז אותו ממקומו אני איני כך שנאמר אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט · אני עשיתי שנאמר וייעש ה׳ אלקים לאדם ולאשתו ואני אשא שנאמר ויקח אלקים את האדם · ר״א אני עשיתי כי נחמתי כי עשיתים ואני אשא לכם שנאמר ויסגור ה׳ בעדו ואני אסבול שנאמר וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל וגו׳ ואמלט לאברהם שנאמר ויאמר ה׳ אליו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו׳ ע״כ לה׳ · והנה באמת זה המדרש כלו מקשה ולא רישא סיפא ולא סיפא רישא :

ג **ובמדרש** אמר ר׳ שמעון בר נחמן בשעה שברא הקב״ה את העולם נתאווה שיהא לו דירה בתחתוני׳ כשם שיש לו דירה בעליונים ברא את האדם וציווהו מכל עץ הגן וגו׳ ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו׳ ועבר על ציוויו כך הייתי מתאוה שתהא לי דירה בתחתונים ודבר אחד צויתיך ולא שמרת סלק הקדוש

ברוך

חלק שני

הוא

עולם הגלגלים :

מונה מספר העגולים וידבר באיכות ומהות וכמות ומרחק שבעה המשרתים וי"ב
מזלות · והכוכבים הנבוכים · והחדשים · והקטנים · ותועלתם :
והערות · והבשורות הלקוחות מהם · ויברר
הסבה האמיתית · אשר בין התוכנים
הקדמונים · ובין האחרונים :
בין חז"ל · לבין חכמי
האומות · בסדר
השמים :

הקדמה לספר עולם הגלגלים

בְּעֶזְרַת צוּר חֲכָמִים וְאֵל נוֹתֵן טְלִים : אֲדַבֵּר נִפְלָאוֹת בְּעוֹלַם הַגַּלְגַּלִּים :
בְּכֹכְבֵי שָׁמַיִם אֲשֶׁר הֵם קַיָּמִים : וגם הנבוכים שם גבוהים גם רמים :
בְּמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ עליה וירידה : בקדרות הלבנה בשנוי ועמידה :
בְּחִבּוּר גַּם נִגּוּד מְאוֹרוֹת הָאֵלּוּ : בפעם יתקדרו בפעם יהלו :

א **אמר** המחבר כבר ידוע שחכמינו ז"ל השתדלו יותר מחכמי האומו' לידע ולהבין חכמת התכונ' ומספר הגלגלים וסדר מערכת השמים ומשפטי מרוצתם וזריחתם בכל יום ויום וקביעתם ונטייתם ·
ב לנבון ולדרוש · חקורם ונגלותם במסילותם : ונמצא מזה בכמה מקומות בתלמוד ענינים נפלאים כי הא
ג דתניא פעם אחת נתקדרו שמים בעבים ונראה דמות לבנה ברקיע בעשרים ותשעה לחדש וכו' : ועוד

י'תעלה ה' מטיב ו' המשפיע ה' חסד' חגמור כן ישפיע עלינו חסדו ממרומו : וינחנו
ז במעגלי צדק למען שמו :

גלגל חוזר בעולם · אך אמנם ואולם · כחלום שיעקב חלם · שמוצב ארצה סולם

דף לא

האדם · או אם יהיו כלם שוים כמו שהיו בתחלת הבריאה בדור אדם הראשון : התשובה שלא יצטרכו למלכים ולשרים בזמן ההוא לא לענין המלחמו׳ לפי שיהי׳ אז שלום בארץ ואין מחריד ולא לענין המשפט כי המשפט לאקים הוא כמו שכתו׳ והיה ה׳ למלך על כל הארץ · וישעיא אמר כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושל׳ ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וגו׳ · וכתתו חרבות׳ לאתי׳ וגו׳ · ולא ישא גוי אל גוי חרב וגו׳ ולכן אמר ע״ז בסוף אותה פרשה חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא · ר״ל שלא יבטחו בנדיבי׳ בבן אדם שאין לו תשועה רק בה׳ לבדו :

° **העיון** השלש עשרה אם ימצאו אז בעולם עוד מיני ע״ז ומיני צלמים ופסילים וכדומה להם · הנה ישעי׳ הנביא השיב על זה באמרו והאלילים כליל יחלוף · ואומר ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו אשר עש׳ לו להשתחוות וגו׳ כי הקמים בתחיה יגידו להם שעל זה נכתם עונם לפני הקב״ה ובעבור שסמך לזה ישעי׳ הפסוק הנזכר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו בלי ספק רמז בזה על אמונות כוזבות שיחדלו בזמן ההוא מלהאמין בהן כי האדם היה כאח׳ ממנו אשר נשמה באפו ובמה נחשב הוא :

העיון הארבעה עשר אם תהו׳ התחית קודם זמן קבוץ הגליות או אחריו מיד : הנה הסברא הישרה נותנת שמעט קודם הגאולה יהיה הפלא הזה כדי שהמתים בגלות אשר מתו בנפש מרה ובצער גדול על קדוש ה׳ יזכו להזות בנועם ה׳ : ולכן תמצא תמיד בדברי הנביאים זכרון התחיה סמוך וקודם לזכרון הגאולה כמו שביאר זה ישעיא באמרו אשקוטה ואביטה במכוני וגו׳ כי לפני קציר כתם פרח ובוסר גומל יהיה נצה וכרת הזלזלים במזמרות וגו׳ ובנבואה אחרת אחר אמרו יחיו מתיך וגו׳ · לך עמי בא בחדריך זכר מיד ענין הגאולה באמרו ביום ההוא יפקוד ה׳ בחרבו הקשה וגו׳ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ושאר פסוקים שנאמרו בזה : הנה הראיתיך לדעת קורא המשכיל בענין תחיית המתים ארבעה עשר עיונים אמתיים ונפלאים לקטתי אותם אחת לאחת מחבורי הרב האברבנאל ז״ל ושאר ספרים מחכמינו ז״ל והצגתים לפניך בקצור מופלג ובלשון צח וקל שבסתירה אחת ומעט עיון תוכל להבינם : קח נא את ברכתי אשר הובאת לך ושים אותם לפניך וברכת גם אותי כאשר ייטיבו בעיניך וה׳ אלקים אמת ינחנו בדרך אמת ויזכנו להיות מן הקמים בתחיה להיי עולם הבא אמן סלה :

לא **העיון** השביעי באופן ומצב התחיה כי מאחר שהגוף האנושי משתנה תמיד מיום ליום כפי המזונות והמקרים הבאים עליו מבחוץ · ובפרט השתנות הטבעי מהילדות אל הנערו' ואח"כ אל הבחרות ואל העמידה והזקנה והשיבה א"כ ראוי לחקור באיזה מעמד מאלה יקומו בני האדם בתחיה אם בצביונם וקומתם וגבחרותם או בזקנותם היורדת על פי מרותם או איך יהיה זה ·

והתשובה על זה שבאורנו אופן ומצב שהיה האדם בזמן מותו יקום בתחיתו · אם בחור ואם זקן ע"ד שאחז"ל שאפי' במומיהם שהיו להם בחייהם יקומו וזה כדי שיהיו יותר נכרים לבני האדם ויתעוררו לתשוב' על ידם : לב וזהו ענין הנבואה שנבא מלאכי אחרון הנביאים באמרו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם וישעיא אמר על זה ובלע ההר הזה פני הלוט הלוט על כל העמים · רוצה לומר שיגלה הקב"ה אותם המכוסים בעפר הארץ כמו שנסתרו שמה כך יקומו ·

לג **העיון** השמיני אם הקמים בתחיה יכירו ג"כ את קרוביה' ואוהביהם ומכיריהם · התשובה על זה שבלי ספק יתן להם השי' כח ההכר שיכירו זה את זה כי להיות ההכרה מפעל הכחו' הגשמיו' לכן כשיחיו וישובו לעולם ויתחברו בגופם ונפשם · תושלם הכרתם ותהיה סבה שיתעוררו בני האדם ביותר · ומפני זה יקומו ג"כ במומיהם כמו שנתבאר למעל' · וכן אחז"ל על פסוק והקמונו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם מי הם הרועים · והשיבו קבלנו · דוד באמצע · שת חנוך מתושלח לימינו · אברהם יעקב משה משמאלו · ומי הם שמנה נסיכי אדם : לד ואמרו קבלנו ישי שאול שמואל עמוס צפניא חזקיא אליא משיח · וזה מורה שיהיו הקמים בתחיה נקראים כלם כל אחד ואחד בשמו הראשון וגם יהיו נכרים מי הם מהאומות ומי הם מישרא' :

לה **העיון** התשיעי אם הקמים בתחיה יאכלו וישתו וישתמשו בחושיה' כבתחלה : הנה כבר ביאר הרמ"בם דעתו בזה שבלי ספק יהיה כן · כי לא יהיו אבריהם וחושיהם לבטלה · והנביא ישעיא מסייעו בזה הדעת · באמרו למען תינקו ושבעתם משוד תנחומיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה · ואומר וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה להגיד שיזכו בתענוגים הגשמיים אחר תחיית המתים :

לו **העיון** העשירי הוא הפך מזה אם הרשעים ואומות העולם אשר יקומו בתחייה · יקבלו עונש גשמיי בעולם הזה לעיני בני אדם ויצדיקו עליהם את הדין בדברים גשמיים · עז השיב ישעיא באמרו ויצאו וראו בפגרי האנשי' הפושעי' בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר : לז וזה יהיה כדי שבני אדם יכירו מתוך עונשם ששקר נהלו · ושעל זה חייבים לתת דין ומשפט ובעבור זה יבא כל בשר מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו להשתחוות לפני ה' · כי בראותם העונש המופלג ברשעים יקבלו כלם עליהם עול מלכות שמים :

לח **העיון** האחד עשר אם יהיה ברור התחיה גאוה וגסות הרוח בלבות בני האדם · התשובה בזה שתבטל כל גאוה וגאון ודרך רע מכל בני האדם · כי בראותם את הקמים בתחיה יכניעו לבבם וידעו שמעשיהם תהו ומחשבותיהם הבל המה · ושההצלחה האנושית והאושר כלו אינו אלא בשלמות האמונה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד ולכן יבוזו בעיניהם כל כבוד ומעלה · ויכירו וידעו שאין שלטון ביום המות · וכל זה ביאר ישעיא כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם וגו' ושח גבהות האדם ושפל רום אנשי' וגו' :

לט **העיון** השנים עשר אם יהיו אחר התחיה מלכים ושרים בין בני

האדם

בגלות בנפש מרה ולא ראו בטוב יזכו
לתשועת ה׳ בגאולה העתידה · כמו
שהשיב הש״י לישעיא הנביא על תלונתו
שהתלונן על אודות המתים בגלות ובצער
באמרו מתים בל יחיו רפאים בל יקומו ·
השיבו הש״י יחיו מתיך נבלתי יקומון ·
ר״ל שיקומו בתחייה אותם שמתו בגלות
כג ויזכו לשמוח מתענוג עולם הבא : ואמנם
התכלית הכולל לכל האומות בתחיה היא ·
לפי שהיו האומות באמונות משובשות
ודעות כוזבות · מהם היו עובדים לשמש
ולירח ומהם לשאר ע״ז לא השיגו התכלית
האמיתי שבעבורו נבראו ומפני זה כדי
שלא יהיה בריאת המין האנושי לריק
ולבטלה · ראה הקב״ה להורות לפניהם
את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר
כד יעשון : ולכן יברא הש״י הדרשה בארץ
להחיות את המתים שכבר מתו מקצתם
צדיקים גמורים ומקצתם נביאים ומקצתם
חכמי הדורות הנקובים בשמות ונודעים
לבני האדם · ומהם רשעים מלכי׳ קיסרים
וגדולי עולם וגם מן החדשים אשר מתו
כה מזמן קרוב שכל רואיהם יכירום · ואלה
הקמים בתחיה כלם פה אחד יעידון יגידון
ש״ה אלקים ה׳ אחד ושמו אחד · וששקר
נחלו אבותיה׳ הבל ואין בם מועיל ומשה
כו ותורתו אמת : וכאשר יראו בני אדם
הפלא הגדול הזה ואת מעשה ה׳ כי נורא
הוא שהקמים בתחיית מפרסמי׳ אמתות
הא׳ ית׳ ושכר עולם הבא לצדיקים ועונש
מופלג לרשעים · יתפעלו בלבותם ויעזבו
אליהם ושקרות דתם ויטו את לבבם
לדברי הקמים בתחיה ויאמינו בם · ולא
ילכו עוד אחרי ההבל וזה הוא בלי ספק
יום ה׳ הגדול והנורא שהרבה נביאי׳ נבאו
עליו בדברי׳ ברורים :

כז **העיון** · הששי מדבר בחומר התחייה · והוא אם יחיו ויקומו כל בני
אדם שהיו בעולם מתחלת הבריאה עד
אותו זמן התחייה אשר לפי דעת
האברבנאל יהיה בלתי אפשר באמרו כי
כח לא תכיל אותם הארץ : או אם יקומון
קצתן ולא כלם וכן אם התחייה תהיה
במקרה ובהזדמן או ברצון בחירי · · וע״ז
נמנו וגמרו הגאונים הגדולי׳ רבינו סעדיא
והרמ״בם והרמ״בן ור׳ חסדאי ז״ל שלא
יקומו בתחיי׳ כי אם הצדיקים מאומתנו
בלבד ומצאו סי״ע לדבריהם מהמאמר
שאחז״ל בבראשית רבא גבורות גשמים
לצדיקים ולרשעים אבל תחיית המתים
לצדיקים בלבד · אבל היא סברא זרה
לפי שהכתוב אומר ורבים מישני אדמת
עפר יקיצ׳ אלה לחיי עולם ואלה להרפות
לדראון עולם · ואם בתחייה לא יהיו כי
אם הצדיקים אין ספק שמספר מעט יהיו
ואין שייך לומר עליהם ורבים וגו׳ · כל
שכן שהכתוב מחלק אותם לשתי כתות ·
באמרו אלה לחיי עולם ואלה להרפות
לדראון · וזה מורה שגם מהרשעים יקומו
לקבל עונשם הראוי להם והנך רואה
שהאמונה הזאת נשרשת בלב כל האומות
כאלו הוא טבע אמיתי ומקובל בפיהם ·
כט ואמנם מה שארז״ל גבורות גשמי׳ לצדיקי׳
ולרשעים אבל תחיית המתים לצדיקים
בלבד · לא כיוונו בזה לשלול התחייה
מהבלתי צדיקים · כי אם להודיע ענין
התועלת והשכר הנקנה בתחייה שלא תהיה
בגבורות הגשמים שיהנו מהם כצדיק כרשע
כי יגדלו ויפרחו תבואות הרשע בביאת
הגשמים כמו תבואות הצדיק · אבל התחיי׳
לא כן תועלתה ושכרה תהיה לצדיקים
בלבד · כי הנה הצדיקים יזכו ויקבלו
שכר והרשעים יפרסמו עונשם ותגלה
ל רעתם לעיני כל העם : וכן דרשו חז״ל בפרקי
ר׳ אליעזר שכל המתים עולים לתחי׳ המתים
חוץ מדור המבול שנאמר רפאים בל יקומו
ואעפ״י שרבים מהגוים יקומו ג״כ בתחיית
המתים לא יהיה זה כי אם לפרסם אמונת
ה׳ ואמתתו בעולם · כי הם יהיו עדים
נאמנים באמתת אלקות הש״ית כמו שאמר
ישעיא כל הגוים נקבצו יחדיו וגו׳ יתנו
עדיהן ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת אתם
עדי נאם ה׳ ועבדי אשר
בחרתי בו (דהיינו) על
ישראל :

שמו יכות העולם ארבעה אלפים וש"ך אלפי שנה · ומהם שמו לו' אלף שנה · ומהם שמו אותם ש"ה אלף שנה · ומהם שמו י"ב אלף שנה כמספר מזלות הרקיע ומהם שמו מ"ט אלף שנה כמספר שבעה כוכבי לכת שכל אחד מהם מושל בעולם שבעה אלפי שנה · ומהם שמו שבעה אלפים שנה אלף לממשלת כל אחד מהם וזה תמצא בספר מגלת הנשיא רבי אברהם בר חייא · ושם הוכיח בראיות ברורות שהדעות האלה כלם מיוסדים על קו תהו ואבני בהו · כפי שרשי החכמה ההיא:

יא גם שלפי דבריהם לא תהיה התחיה כי אם בדרך הויה הדשה ככו שהיתה בתחלת הבריאה · אבל הנביא ישעיא אשר עמד בסוד ה' ביאר שהתחיה תהיה על דרך הפליאה העצומה והפועל בה יהיה הק"בה בעצמו ולא באמצעות המערכה · ולזה נקרא זמן תחית המתים יום ה' לפי שתהיה ע"ה הפליאה כמו שהיתה הבריאה רצונית וכוללת לא בדרך הטבע והמערכה:

יב **העיון** הרביעי בצורת התחיה ר"ל איך ישוב הגוף הנפסד לאיתנו הראשון · כי נפלו בזה הענין ספקות רבות בין הקדמונים מהישמעאלי' ומהנוצרים וגם בין הכמי אמונתנו ·
באמרם איך אפשר להתהוות אותו הגוף הראשון שכבר נפסד ונתפזר בכל הלקיו · עד שמפני זה מעדו רגלי קצת מהכמינו ז"ל האחרונים בעיקר הזה ואמרו שתחיית המתים הוא משל לקבוץ הגליות · אבל זה הכחשת האמת וכפירה מוהלטת · כי ענין התחיה מאמתת התורה וקבלוהו כל האומות בארצותם לגויהם: יג אמנם באיזה אופן תהיה התחיה · כבר זכר רב סעדיא הגאון דעתו בזה · שגוף הארם אחר מותו לא ישוב אל כללות היסודות להתערב בהם · אבל כל הלקי הגוף ישארו רשומי' ונפרדי' ביסודותיהם: יד והרב האבראבנאל ז"ל אומר שיותר נאות ומתישב הוא אם נאמ' שיהדש ויברא הק"בה בזמן התחיה גופות מעפר האדמה עם הטל השמימיי שיוריד הא"ל ית' בזמן התחיה כמו שברא גוף אדם הראשון בימי בראשית · ואותם הגופות החדשים יהיו כמו הגופות הראשונים בלי גרעון ויתרון וממזגם עכ"ל:

טו אמר הצעיר תמהתי מאד על דעת הרב הנ"ל בזה כי למעלה בעיון השני ראינו שהיה מכחיש הסברא הזאת והניח שיהיו אותן הגופות הראשוני' עצמם באיכותיהם וכמותם ובמזגם הראשון א"כ דבריו סותרים זה את זה · ואולי היתה אצלו כשגגה היוצאת מלפני השליט: יז לכן נראה לע"ד שהאמת הוא כמו שאמר הגאון הנ"ל והרמ"בם בשער הגמול שלו · שהגוף הראשון יתהוה ויתרכב בכל הלקיו הנפזרים · ויתחבר עם הנפש הראשונה · כדי שיהנה עמה בשכר הרוחני בעולם הבא): יח ולמדנו א"כ מזה שלא יפסד שום דבר מכל הלקי הגוף כי אם שהכל יהיה שמור ומכוסה בהשגחת הש"י שנאמר שומר כל עצמותי אחת מהנה לא נשברה:

יט **העיון** החמישי בתכלית התחיה כי ראוי לנו לבקש תכלית זה הפלא · למה תשוב הנפש אחר היותה במחיצת הרוחנים בשכר או בעונש לבא שנית בגוף הנגוף אחרי צאתה ממנו · כ והרמ"בם לא מצא מענה על זה באגרת התחייה שלו · אבל הגאון והרמ"בם ורב הסראי ושאר הכמי ישראל אמרו שתכלית התחייה היא כדי שהצריק העובד את ה' בחיין שהיה מורכב מגוף ונפש יקבל שכר עבודתו · או הרשע עונש מריו בשתיהם יחד: כא אבל הרב האבראבנאל בטל סברא זאת בחבורו הנקרא צדק עולמים ואומר שם ששכר המצות ועונשם ראוי לנפש בלבד ולא לגוף · שאם היה מחוייב שיקבלו שניהם ביחד השכר או העונש · היה להם לקבלו בעולם הזה ולא יצטרכו לפליאת התחיה: כב ולכן נראה שיש בתחיה שתי תכליות תכלית פרטי לישראל בלבד ותכלית כללי להם ולשאר האומות · והתכלית הפרטי לישראל הוא כדי שיראי ה' וחושבי שמו אשר מתו

שמעיה בכ"מר רפאל דו/וניוס · יצחק רודריגו ·
שמואל גגדור ·

הטופס הכתוב לעיל אחר שמי חתום עליו מכי יצאו הדברים · נתן כנימן

במותב תלתא כחדא הוינא כקכא כי דינא דחתימי לתתא כד אתקיים קדמנא חתימת נתן כנימן סב"ל ואשרנוה וקיימנוה כדחזי והיה זה כבר וכיניגיאה היום יוס ו' לח"כי הת"כח והכל שריר וברור וקיים :

יעקב בכ"מר משה הלוי זלה"ה · דיין ·
משה בן היסים סה"ר יעקב טרייוס זלה"ה · דיין ·
סניאור בכ"ר אברהם ן' דכן זלה"ה · דיין ·

נרפס בויניציאה המהוללה ·
ברשות השררה יע"א :

המאמר השביעי

קדש לה' ידבר נפלאות בענין תחיית המתים לפי דעת קדמוננו ז"ל · ואחרון חביב הרב הגדול האברבנאל הנזכר אשר צוף דבש יערו לקטתי ואורו עיני בזה הענין וחלקתי אותו לארבעה עשר עיונים :

א **בענין** תחיית המתים רבו הדעות והספקות אצל החכמים התורניים ובין שאר חכמי האומות וכדי להסיר כל הספקות האלה ולברר העיקר התורניי הזה על צד היותר טוב נסדר אותו לפי עיון המחקרי :

ב **העיון** הראשון הוא ביסוד ופנת התחיה ר"ל אם אפשר שהגוף האנושי הנפסד זמן ארוך עוד יתהוה וישוב למעמדו ואיתנו הראשון · התשובה בזה שאין ספק שהמתים שכבר מתו ונפרד מגופם רוחם עוד ישובו לחייהם הגשמיים האלה לקץ הימין כמו שנבאר על זה ישעיא באמרו יחיו מתיך נבלתי יקומון ג הקיצו ורננו שוכני עפר : וכן אמר המלאך לדניאל ורבים מישני עפר יקיצו ומדמה אותם לישנים כלומר שאינם מתים לגמרי אבל הם בקבריהם כישנים ונרדמים וכמו שהישן בטל ההרגשות וכאשר תחזור נשמתו אליו משנתו מתחילי' חושיו לפעול בו כבראשונה כן המתים הם כישנים ויקיצו ויעורו משנתם בתחיה וישובו לאיתנם ומזה נלמוד שלא תהיה המות נצחית כי אם עד זמן מוגבל שתהיה בו התחיה :

ד **העיון** השני אם תהיה תחיית המתים בבחינת הנפש בלבד כדי שתשו' להתקשר בגוף ושיהיה גוף אחד בלתי הפסד שהיה בו ראשונה או אם יהיה אותו הגוף הראשון בעצמו ותתחבר עמו הנפש כדי שיהיה לו חלק בשכר או בעונש · וכתב ה הרב האברבנאל ז"ל שהסברא הישר' נותנת שאי אפשר שיהיה גוף אחר בלתי הראשון · שאם היה הדבר כן יהיה זה גלגול נפשות בגופות אחרים הויה חדשה ולא תחיית המתים שכבר מתו : ולכן האמונ' האמיתית שישוב להתרכב הגוף הראשון מאותן היסודות שהיו בו בתחלה באיכותיהם וכמותם ובמזג הראשון ואח"כ תתחבר עמו נשמתו הראשונה · ועז אמר ישעיא כי ארזבו' ממרום נפתחו וגו' כלומ' שתשוב הנפש אל הגוף וירעשו מוסדי ארץ כלומר שישובו יסודי הגוף ויתרכבו כבראשונה והתחברות החלקים והתפעלותם אלו מאלו בהמזגת המורכב קרא רעש : וכן במקום ו אחר אומר רוע התרועע' ארץ פור התפוררה ארץ וגו' ולמדנו מזה שתתחבר הנפש עם אותו הגוף עצמו שהיתה בו בעולם הזה כדי שיגיע השכר לשניהם ביחד :

ח **העיון** השלישי בפועל התחיה ר"ל מי יפעל ויסבב התחיה למתים כי כבר היו מחכמי סודות הקדומים תוכניים גדולים שקיימו וקבלו פנת תחיית המתים : אבל אמרו שהיא מחויבת מצד המערכה · ט כי הנה לפי דעתם יתחברו בזמן ידוע חבורים ומהלכים מהכוכבים והמזלות שיחייב הפכי ההויה הטבעית ושתשוב למציאותה כבראשונה · ואמרו בזה דעות זרות · מהם י

בשבטי ישראל הודענו נאמנה איך בא פה מחננו קדוש החכם נתן העזתי שהיה נביא מבשר ביאת הגואל וקצת אנשים עמו • וכהשמע הדבר בעיר אנדרינופולי שלחו שרי טפסרי קושטאנטינה יע״א העומדי׳ שם ויחידי סגולה ק״ק אנדרינופולי שלוחים הנקובים בשמות החכם הרופא המובהק כה״ר דוד קוריאל יצ״ו • והנגיד נבון • ומעולה • כה״ר אשר נר״ו בכ״ר אברהם אשכנזי ז״ל • והחכם כה״ר יהודה בן משולם יצ״ו : לחקור ולדרוש על עניני האיש הלזה כדי לגלות קלונו לפני בני ישראל המאמינים בו • והוא גם שנתקרב לעיר אנדרינופולי ומתיראים פן יהיה אסון חס ושלום • ובהניגו עדים הבאים על החתום באו השלוחים הנכבדים הנז׳ ודרשו ממנו קצת עניניו • וכל תשובותיו בלות • ומטולאות • ובכלל הדברים שאלו ממנו איך הוא מוחזק לנביא בלי תת שום אות או מופת בשום מקום והשיב להם שלא היה נביא כ״א לגלות שהכתי צבי הוא משיח • ויבא אחר שנה וקצת ירחים שלמרבה סוף הזמן הוא לכ״ה אלול הבא ראשון בע״ה ולא יעבור עוד ואם יעבור מהזמן הכל שקר • והמאמין יאמין ואין לו שום סיבה לתת שום אות ומופת על זה • ובהיות שאין אני מחוייב על זה אין לי ביועתא דשמיא להראות שום אות כלל • עוד אמרו לו שבכל מקום ומקום אשר הולך שם הוא מתנבא על ענינים אחרים • השיב להם • שהנבואה שנראתה לו היה על גילוי המשיח הנז׳ וכל השאר מגלים לו נפשות הנביאים החסידים הצדיקים אשר בארץ המה • והפצירו בו פעמים שלש יום אחד יום השבת והערב • ואחרי העמל והטורח השיב להם שימתינו עד מוצאי חג השבועות שביום ראשון של חג הנז׳ נאמר שיש ברוח הקדש שתחול על אותו האיש אשר באנדרינופולי ש״ב הארס גדולה • וכהשפעת אותו האיש יהיה בו כח לעשות אות ומופת : והמתינו השלוחי׳ הנזכרים עד מוצאי החג והלכו שיו לשאול שיקיים הבטחתו ואין קול ואין עונה • ובמקום הארס חשיכה גדולה נופלת עליו • ואמרו לו יען לא נמצא בך דבר טוב תכתוב ותחתום לנו ד׳ תנאים כדי להרחיק הנזק הנמשך מסיבתך לכל עדת בני ישראל : הא׳ שתרחיק נדוד מאנדרינ׳ ברחוק יב יום ולא יבוו ישראל בנחלתך • הב׳ שלא תכתוב אגרת לאותו האיש אשר באנדרנ׳ על שום דבר שבעולם לא על ידך ולא על יד אחר כלל • הג׳ שלא יאסוף עמו אסיפת עם בכל מקום אשר הוא הולך • כי אם ישב בדד וידום כי אם חמיו ומשרתו • הד׳ שאם לא יבא הגואל שאמר לכ״ה אלול הבא ראשון בע״ה כל דבריו כזב ושקר ואין בם מועיל : וקבל עליו כל התנאים הללו בשבועה • וכתב וחתם ונתן ביד השלוחים הנזכרים : ואנחנו יחידי סגולה ק״ק אופסולה יע״א בהניגו בכל הנז״ל עם החכם ה׳ ישמרהו מרבין תורה בקהילותינו ולעדות ולראיה ביד השלוחים הנזכרים כתבנו וחתמנו שמותינו • ביום ג׳ ח׳ לסיון • שנת • **התכז** ליצירה פה אופסולה • והכל שריר ובריר וקים :

שמעיה בכ״ר **רפאל** דאוליויים • **יצחק** רודריגו •
שמואל צמח • **שלמה** אנייג •
שלמה רומנו • **שמואל** נאמיאש •
אברהם שלום •

דברים הנזכרים בטופס זה מפי ונאו הדברים • נתן בנימין •

במותב תלתא כחדא הווינא כחנא בי דינא דחתומי לתתא • כד אתקיים קדמנא חתימת נתן בנימין הנז׳ ואשרנוה וקיימנוה כדחזי : והיה זה פה וויניציאה היום יז׳ למ״בי הת״כח והכל שריר ובריר וקים •

יעקב בכ״מר **משה** הלוי זלה״ה • דיין •
משה בן היהיש הה״ר **יעקב** טריוויש זלה״ה • דיין •
סניאור בכ״מר **אברהם** ן׳ דכן זלה״ה • דיין •

טופס התנאים שהתנה נתן העזתי לשלחו לגבירי קושטאנטינה • שרי טפסרי קושטאנטינה העומדים בעיר אדריונופולי יע״א וק״ק אשר באנדריונופולי שלוחיכם באו אלי ולהפיק רצונכם ורצון שלוחיכם ולהסיר תלונותיכם מעלי שחושבים אתם לפי דעתכם שאני סבה ח״ו להביא נזק על ישראל • על כן קבלתי בשבועה שלא לכתוב כתב אל האדון אשר אני ושלותי אמוני בני ישראל מבקשים ולא לאסוף עמי אנשים ולהתרחק מאנדרנ׳ שנים עשר יום • ובזה אני מודיע נאמנה כי בכ״ה באלול של שנת הת״כה שמעתי כרוז כמתיבתא דרקיעא מכרזת ואו׳ מכאן לשנה וקצת ירחין תתגל׳ מלכות משיח בן דוד • ולעת כרוז זה לא פורש שם הגואל וקצת ירחין לא פורש כמה הוא על כן נמשך הזמן עד אלול שנתנו זו שהיא שנת התכז יאם יעבור זמן זה אין ממש בכרוז זה נכתב אחד זולת ,זה אין בו ממש כלל • ולראיה כידם חתמתי שמי ביום ג׳ ח׳ לחדש סיון שנת התכז׳ • פה אופסולה :

דברי נתן בנימן •

בפנינו הבאים על החתום נכתב ונחתם כל הכתוב לעיל ולראיה ברורה כתבנו וחתמנו שמותינו פה ביום הנז״ל •

הורא׳ טעגותינו הנאמנות ותוכחתנו המגולה פתח רעה
כונתו · ורוח שטות התעתו · להדמות כפינחס ולהגיד
מה שלא היה ולא נברא ושכלותו בעקרי הקבלה הוא
הורתו שלא בקדושת לידתו וגידולו לשים חשך לאור
ולומר על טמא שהוא טהור · ולכנה זו לא הכנענו
בו מדת הדין הקשה כי לא במרד ולא במעל שא בדמיונו
הנכסף יצאתה תקלה זו מתחת ידו ומי יודע אם כוונו
לדעת העליונה להיות זאת בנה מן הסבות להעשות נס
התשועה הגדולה לעמנו בענין זה ולגרי לבו מדויהו למי
שהיה ספק בידם למחות בו בראשונה ולא מיחה בעצת
הרמ״בם ז״ל בספר הנזכר · עד שלא פשטה חרפתנו
בין העמים וחשש להכות השכנ׳ העצומה שטענה זו לא
מצאנו לה תשובה · ולא ידענו איזו היא המנוה המכרעת
בנדון זה כפי יסודי התורה להדחות פקוח נפש מפניה
ולבמוך על הנס היכא דשכיח היזקא דלית ליה תקנתא
לכן אמרנו תכתב זאת הורא׳ בעל דין והודעתנו לדור
אחרון ולבני בנים תהי׳ לזכרון למען לא יפלחו הצדיקים
כל העדה כלם קדושים בעולתה ידיהם ולשונם · כי
סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ · ובמצותא
מיניכון לא תרפקוניה · קיימו מה שכבר קבלו אבותינו
מלפנים כדבר ה׳ אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו
לגלות פנים ופרושים בהם אשר לא כהלכה · ובמונה
במוכם נשא לבבנו אל כפים אל בשמים הוא ברחמיו יכפר
בעד מה שעבר ויטע בלבנו אהבתו ויראתו השכל וידוע אותו
ועורתו ומהר יחיש׳ פדותנו האמיתי ויחרפ׳ עמו ויסיר
מעל כל הארץ כי ה׳ דבר אכ״ר :

ויניציאה יום ז׳ו למ״בי ה׳ והורתם את בני ישראל ·
שנת · ונקדשתי **בתוך** בני ישראל לפ״ק ·

אלה דברי חכמי ורבני הישיבה הכללית אשר אני
הזקן שבהם אומר לפניכם וחותם בשם כלם ·
לכבוד אלהים ומלך עולם ·
הצעיר **יעקב** בכ״מר **משה הלוי** זלה״ה ·

אלו הם שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם אשר שם
במצאו על הדרישה ועל החקירה וגם היו בודקין
את כתן העזותי הנ״ל ·

מה״רר **יעקב הלוי**	מה״רר **שמואל** אבוהב
מה״רר ר׳ **שלמה** חי סרלוש	מה״רר **משה** טריווים
מה״רר **סניאור** ו׳ דכן	מה״רר **משה** זכות
מה״רר **יצחק** מן **הלווים**	מה״רר **עקבא** פלונזלאנסי

ואני **יעקב** בכ״מר **רפאל** מאנקונה ז״ל **סופר**
ה״קקי חותם בשם כל ראשי ומנהיגי המדינה
ז״ו אשר המה נקובים בה בשמות ·

כמ״ר **ברוך** אלפארין	כמ״ר **מנשה** מררי
כמ״ר **משולם לוי**	כמ״ר **יוסף** ישורון
כמ״ר **יעקב** צוידל	כמ״ר **יצחק** ברוך קארוושו

כמ״ר דון **יצחק** אברואבניל

ואלה מוסיף על הראשונים אשר על טוב יזכר שמם
שתי הנזכרות התרועה אשר מראשית דבר עד
אחרית דבר חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו ·
ותמיד היתה האמת נהדרת ונאדרת מפיהם ומפי כתבם ·
ומרגלא בפומייהו בכל הרשום בכתב אמת באגרת הזאת ·
ובתוך קהל ועדה השמיעו והודיעו בעמים עלילות מנעדי
גבר אשר נטה באדם נכוב לחות הערפי פרש האמת
וקלעו אל השערה ופרשו פרש פורה ראש ולענת השקר
והכזב · וברוך ה׳ אשר מהם חסדו ואמתו לא עזב :

ה״ה מעלת הרופא המובהק כה״ר **ברוך הלוי**
ומעלת המשביל ונבון כה״ר **משה** מררי

ואלו הם דברי כתן העזותי הועתקו מטופס כתב
ונכתב מידו ממש לעיני מעלת הרבנים וראשי
המדינה ז״ו בוויניציאה ליל ב׳ יום ג׳ למ״בי שנת הת״כח ·

מאחרי אשר הורו רבני ומאורי וויניציאה שאף על פי
שאמרתי שראיתי המרכבה כמו שראה יחזקאל
הנביא והיתה הנבואה לומר שבתי צבי הוא המשיח מוטעה
אני ואין בנבואה ראיה ממש הודתי לדבריהם ואמרתי כי
מה שהתנבאתי על שבתי צבי אין בו ממש · נתן בנימין
כמותב תלתא בחדא הוינא כחדא כי דיכא דחתימו לתתא
כד נפק כתבא דנא ומתומתא דנא קדמנא ואשרנוה
וקיימנוה כדחזו ושבל שריר ובריר וקיים ·

יעקב בכה״ר **משה הלוי** דיין
שמואל בכמ״ר **אברהם** אבוהב זלה״ה דיין
שלמה חי בן לא״א הגאון **נחמיה** סרלוש זלה״ה דיין ·

טופס מעשה בית דין נעשה באיספולה · על
אודות השלוחים שהלכו לחקור ולדרוש בעניני
נתן העזותי :

מאמר ששי

ההגיון והאלהות מקרבנו כל עת אשר לאתנו דוחים עם ה' ביורד פלאים כלם כצאן איש לדרכו פונים • רועים אתם כרעים ואין תוכחת • דברי חכמים בנחת אינם נשמעים • חסרה מקרבו • וסרה קנאת סופרי' קנאים פוגעים בו • כי גם רדף אותם קול עלה נדף • חכמי' ישפכו דעת ובינת נבוניו תסתתר : ובמעט נעשת תורתם פלסתר : בפני עם הארץ הפריזו על מדותיהם • וימלאו דברים אשר לא כן להתרבות עמהם • ומסתפינא להו מהאי קרא ואיר לגדולים כתיב • ואשמם בראשיהם כתיב • על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוי החשבון פן שגגת תלמוד כגון זה תהא עולה זדון • ואחד שוגג וא' מזיד בחלול ה' על הדבור ועל השתיקה יסי כדון ואף זו מן התוכחות היא שעמדה לנו לזכרון של פורענות כי אין ממנו לא יכול הוסף להתאפק לכל הנכנים עליו עד היום מהרב' אבות נזיקין ותולדותיהן שלא פסקה זוהמתן ונערן כל נער הגדול שנפתח מעת התחדש הכתם הנוכרת ומי הוא זה לא יבין את פעולות ה' •

משפטי אמת צדקו יחדיו במדה כנגד מדה לא בטלה שתקה אשר לא עמדה עדתנו בשבועתה הכתובה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה ובאו לכלל טעות באו לכלל כעס ועונש השנאה העזה המתעוררת כהיום לנו בין האומות • בכל המקומות • תשימנו מדון לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו באמרם הזאת העדה שקדושה שיאמרו כלילת יופי החכמות רבתי בדעות שרתי באמונות אשר מקדם קדמתה ועד עתה כל כלי יוצר עליה באומת מלך ושרים שמדות וגירושין לא יצלח וכל לשון תקום אתה למשפט תרשיע • ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בה אין מזיזות אותה ממקומה מהיות נאמנת בברית תורתה וקבלתה וקיימת במאמרי תקוני סופריה וחכמיה • איך מוט התמוטטה מאליה והיתה הפוכה כמו רגע להאמין בפטפוטי דברים של הבאי ולכל שמע שוא תטה אזנה ולבה בנקל • כנגד המקובל והמושכל • אוי לדו' שככה עלתה לו בימיו • ובנסיון אחד קל כנכי זה לא עמדו במישור רגליו • ותהי האמת נעדרת מעיניו • ורוח אפנו משיח ה' נלכד בפיתן של בריות שיחה קלה כעין הזכא ואטל ולא כאלו היה אנוש כערכם אלופם ומיודעם • ופרנס לבי הדור והעם • ונשתכחו מהם כמה הרפתקי ביומי דעדו עלן מחמ' מחשבי קצין המתפתים לדברים כאלה • ומה שיענו עליהם בזמניה' לעשותן דוגמת לדורות : חכמי הרשים יודעי בינה לעתים ומודיעי' לחדשים מאשר בא עליהם • כאשר עשו הרמב"ם והרשב"א ז"ל בספריהם כדי שנכנסיות שלהם ביתנו בית ישראל

נער יתבונן ומזקנים נתבונן • אפס כי בכל אותם שבינו עצמם בשם משיח או נביא לא מלאה לבם כמאורע הרע הזה להכשל בעבירות חמורות ולהכשיל העם לזלזל בפומבי וביד רמה בתקנות הקבועות לנו בגזרת עירין ומאמר קדישין מאת רבותינו ז"ל : על זה ידוו כל הדווים • ובן בעודנו על ציר של פגעים הראשונים הללו אנו מצטערים נותנים הודאה לשעבר לצור פודה וגואל לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל בפתע פתאום חדשים מקרוב באו קול חרדה שמענו וכל הקריה המה כי ירש בעל הדרך לנגדנו ואין אתנו יודע עד מה • הוא הבחור נתן העזתי שהרעיש כל העולם כלו • או הרעישו אחרי' בשבילו משך שנה א' בהיותו מכונה מפי הטועים אחריו בשם נביא • ויהי כבואו חשבנו ולא התמהמהנו לחוש לכבוד שם שמים ראשון לכל דבר שבקדושה שלא יתחלל עוד על ידו בין העמים ח"ו ולפקח על עסקי נפשות • מכלל ופרט • בהסתיר אותו בגנן והציל מרודפי איש מריב לשונות ולהחיש מפלט לו דרך קצרה וארוכ' כענה הנחשבת בעינינו ליותר הוגנת ונכונה • וגם לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לוים • אמנם כיון שבא המעשה לידינו לברר וללבן את הדברים כעין רואה ואין שומעת להפיס דעתן של רבים ולהוכיח במישור לענוי ארץ התועים בדעתן ומטעים אחרים עמם • חל עלינו חובת ביעור רעת המחשבות הבוזבות כלה כעשן תכלה • וביאור האמ' מארץ תצמח ותעל' יוכתר' בנסיעת האיש הלזה מאתנו יום ב' אור לי"ג אור למב' שעבר נתוועדנו פה יחד כל רבני ישיבתנו הכללית עם ראשי ומנהיגי קהלות המדינה יצ"ו וקראנו אותו ובא לפנינו • ואחרי החקירות והבדיקות ששאלנו מאתו על חלומותיו ועל דבריו מאין השיג ידו להשיב לנו אפילו דבר א' של טעם לשום א' מהם בשתה כלימה פניו וכמעט שנשתתק • וציון ראתה ותעידנו מה שמראשי' בזאת הודענו ולבנו אז ראה ויספר' • שזה עני קרה לו חולי מחולי ההפסד והדמיון כמדוב' באותו שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף אגרותיו אגרת תימן שנפסד ציורו ורעיונו : וגם זה רעיון רוח כאשר שמענו כן ראינו בכמה אנשים שבחלום בהקיץ נשתקעו בכח דמיונם מראות זרות והרהורים קשים לא יתפרדו ויפתו בפיהם ובלשונם יכזבו לקיים שראו מה שלא ראו • הנה כי כן יבואו ויגידו משפטנו זה לעיני הכל נוסח הכתב שנכתב ונחתם בחתימת ידו בפנינו ומלתו על לשונו •

והכתב האחר שבא אלינו טופסו מעיר איפסאלה •

וחתם גם אותו פה בחתימת ידו בפנינו ה"ה כמוסים כהיום בידנו מועתקים פה למטה מלה במלה אשר גם הודה ולא בוש ובפרט מאותו הנעשה כלו לפנינו מתוך

הורא'

נמנעים עמי הארץ להאמין בו וללכת
אחריו כעורים ההולכים אחרי מנהיגם ·
ואפי׳ רבים מחכמי הארץ והרבני׳ הגדולי׳
הנקובים בשם אשר לא רציתי לפרסמם
גם הם קבלו ליה לרב וכלבא עליהו ·
כ אמר המחבר ואין לתמוה מזה כי רבי
עקיבא שהיה שקול כנגד כל חכמי ישרא׳
שבאותו הדור ואעפ״כ טעה אחר בר
כוכבא והחזיק בו כמו שזכרנו אבל זאת
היא תמיהא נשגבה ונפלא׳ בעיני ולא
אוכל לה שיש חכמים גדולים ורשומים
אשר עדם מחזיקים בתומם ומאמינים בו
גם לאחר מותו ואומרים שהוא הי׳ המשיח
האמיתי ומה שנעשה בו לפי הנראה היה
כא ע׳ חלוף ואחיזת עינים : כי הוא עודנו
חי אבל נסתר ונעלם מעיני כל חי וי״א
שהוא טמון אצל בני משה עד עת בא
דברו ואז בא יבא ולא יאחר ויתגלה לכל
העולם ודברים כאלה רבות מחלומות והבלי׳
כב עצמו מספר : ואחר מיתת שבתי צבי
קם גיסו הבחור יעקב בן החכם (להרע)
יוסף פילוסוף בעיר שאלוניקו והיו קוראים
אותו מנעוריו בשם קירידו ואח״כ חלפו
שמו בשם יעקב צבי ברצונם לומר ששבתי
צבי נתגלגל בו והבחור ערום בחכמ׳ והתעה
את העם מדרך הטוב ועשה כל תועבות ה׳
אפס כי עז העם אפילו אחר שהמיר דתו
והנלוים עליו לא זז העם מחבבו והאמינו
שהוא משיח אמיתי וכל זה עבור אביו חכם
יוסף פילוסוף ובסבת המסייע בעברה והוא
חכם פלורינאין ובסבתם השמידו כמה מאות
מהאומה הישראלית ואח״כ ארור הנ״ל שם
לדרך פעמיו והנלוים עליו לעיר מיקה
להשתטח על קבר מאחמיד נביא הישמעאלי׳
ובשובו ניתן רשעים קברו בעיר אלכסנדריא
של מצרים ושם רשעים ירקב ועדיין יש
כמה וכמה המאמיני׳ בו · בי אדוני מה
אדבר ומה אספר עוד ממשיחי השקר אשר
מקרוב באו אחריו ועודם חיים ומטעים הרבה
בני אדם הפונים אל רהבים ושטי כזב הלא
המה רמונו · והמה היו בעוכרינו המה
הביאו לב ישרא׳ להתייאש מן הגאולה :
כג המה נתנו חרב בידי הגוים להרגנו ופתחון
פה לאומות לאמר עזב ה׳ אותנו ואבדה
תקותינו הגם שזה אינה ראיה מוכרחת
וטענה מחוברת שבעבור זה נתייאש מן
כד הגאולה ח״ו : הלא יש לנו נבואות
ונחמות רבות בספרי הנביאים שכלם פה
אחד יעידון יגידון שיש לנו עוד תקוה
רבה ותוחלת טובה שאי אפשר לפרש על
כה אחד או על זמנים אחרים שעברו : ולפי
שקדמוני כמה גאוני עולם לברר ולפרש
כל הנבואות האלה ולהוכיח מהן בראיות
ברורות ומופתים חזקים שמלך המשיח
כו עדין לא בא : ובפרט השר הגדול דון
יצחק אבראבנאל בספרו משמיע ישועה שפי׳
על ענין זה לסתום פי משטינינו ומקטרגינו
לכן לא רציתי לכלות זמני בזה ולהאריך
בענינים האלה והרוצה לחקור בזה יותר
יעיין שם וישתה בצמא את דבריו :

טופס פתשגן הכתב הנ״ל ·

זכרון לבני ישראל

אחינו כל בית ישראל שמעו עת לעשות
לה׳ הגיע עת לדבר ולא לחשות ·

אם אמרנו נשכחה שיחנו ומר נפשנו נעזבה
פנינו ונכלימה לתשואות המולות חלפו עברו
למו : קול ושוברו עמו שקוד שקד על עונינו ישן
משל אשתקד מיושן משלש שנים · ברוב חלומות
והבלים · הבל שיש בו קטע ונורא מטעים הרבה ובא
האות והמופת לפתות ולהדיח במשאות שוא ומדוחים
נעשו נשים לכמה אסורים קלים וחמורים ולכמה ייסורים
קשים ורעים · אשר לזה אנו מודים שעם חלקנו בחיים
בה״ת המסכימים תמיד אמונת אומן דעותיהם לדברי
תורה ויסודות קבלת הקדמונים ולא שם חלקנו מן הפוני׳
אל מדעתם ומסכימים לדברים בטלים · ברוך
הוא שמאז הבדילנו מן התועים והראנו ידו הנפלאה לחוש
על קדושת שמו הנורא ועדת נחלתו הנפלאה · בדרכי
טובו מה מאד נבהו · ובשבילי גלגולי השגחתו מה מאד
עמקו · עשה נפלאות גדולות לבדו אין בעל הנס
מכיר בנסו · ואם בכל אלה תשכחנה צרות הראשונות
נקרים נתאפק עליהם איך ימחה מזכרוננו עיקר אוותנטיאה
שלא הנוגע לבנו׳ ונברנו ותורתו שתתעל׳ ואיך נשיר את ניר
היגון

לחש ושמו הכם נתן הנביא אשכנזי · שעשה את עצמו נביא ונסע מארץ לארץ ומעיר לעיר בארץ אשכנז ואיטליא · וברוב הכמתו הטה את לבב ישרא׳ בארצו׳ ההם שהאמינו לדבריו ועשו תשובות גדולות ותעניות ותפלות וצדקות הרבה ועזבו כל עסקי העולם וכל משא ומתן · עד שרבים שהיו עשירים ירדו מנכסיה׳ נעשו דלים ורשים · כי התמיד הענין הזה יותר משלש שנים רצופים וקצת חכמי ועשירי אשכנז ופולוניא ואיטליא עזבו את ארצם ואת מולדתם · והלכו דרך רב ועברו ימים ונהרות בסכנות וצרות רבות ונסעו לארץ הזאת היא ארץ תוגרמ׳ לראות פני המשיח ולעלות עמו לירושלם · והנביא הנזכר קבץ המון רב ושב לארץ תוגרמה אל שולהו · והוא בא למנוהות : ואת היאודים בארצות ההם עזב בינון ואנחות : כי כאשר ראו שכזבו תוחלת היאודים לעגו עליהם והרפו וגרפו אותם ואת משיהם וחברו כמה ספרי גדופים על היאודים על זה הענין · ואת הנביא נתן קראו דרך לעג נביא שטן : כי אמנם בעברו דרך איטליאה אל ויניציאה הניע· ושכה רבנים וקצינים ברקוהו בכמה הקירות ובדיקות וראו שאין ממש בדבריו כלם ישא רוח וירדוף קדים עד שהוא בעצמו הודה ולא בוש לומר יגעתי ולא מצאתי ול׳ אשעה עוד בדברי שקר · והנה אציע לפניך קורא נעים בסוף מאמ׳ זה טופס האיגרת פתשגן כתב אשר נכתב ע׳ עין הגול׳ מאת רבני ויניציאה והיה לאות על ידך לבלתי נחטא עוד בדברים האלה ·

טו והמשיח הנזכר היה בתוך כך בארצו ונוסע עם סיעתו מעיר לעיר כי פעם הי׳ בקושטנדינ׳ ופעם באנדרינופולי · ולפעמים בשאלוניקי ששם הקהלות הגדולות בארץ הזאת ורוב החכמים נמצאים שם ·

טז והתמיד זה הענין יותר ויותר עד שהגיע הדבר לפני המלך · כי ספרו לו דברי האיש ומעשהו · וכראות המלך שלא לבד יאודים רבים נתקבצו אליו כ״א ג״כ קצת ישמעאלים התחילו להאמין בו · חשב בלבו פן יהלק לב העם ויאשמו ומרידה תהיה באחרונה לכן צוה לתפשו ולהביאו לפניו · ויהי כאשר הביאוהו לפני המלך שולטן מה״מר שהיה אביו של המלך שולטן מושטא׳פה אשר מת ושולטן מה״מר מלכנו ירום הודו ותנשא מלכותו · דבר אתו קשות למה עשית זאת להניא את לב העם ולהטעותם אחריך אם כנים דבריך שאתה משיח יאמנו דבריך באותות ומופתים כראוי לאיש כמוך : והיה אז עומד לפני המלך הנזכר הרופא מאיאט זאד׳ אשר לפנים בישראל היה חכם שמו דירון ואח״כ אעפ׳ שחטא ישרא׳ היה לענין זה שאמר לשבת׳ צבי הנזכר רע כי בן מות אתה ושונאי ישרא׳ חייבים כליה אך בהסרי הגדולה איעצך זאת עשה והיה אתה ועמך אם יקרה בעיניך להמיר דתך ולהיות ישמעא׳ כמוני : והוא כשמעו דברי את פחד ורעדה אחזתו ואמר הנני למצותיך אז השיב רופא המלך הנזכר אדוני המלך צוה שיביאו מצנפת וצניף התוגרמים כי כבר נעשה ישמעא׳ ותכף הוסר הבונ׳טה הוא כובע היאודים שבמדינה זו והושם על ראשו מצנפת הישמעאלים והמיר דתו ונעשה ישמעא׳ וקראוהו מיאימ׳ט איפ׳נדי וכן עשו רבים ונכבדים מהיאודי׳ שהמירו דתם בעו״ה :

יז ומהיום והלאה נתחברו אליו רבים מהיאודים והישמעאלים גם המומרים הלכו אהריו והוא נהג את עצמו ברבנות כבראשונה ופעם התפלל ועשה כמנהג היאודים ופעם כמנהג הישמעאלים ועשה מעשים משונים עד שכראות המלך שעדיין רבים נוטים אהריו וחשש אולי מרד תהיה באהרונה לכן שלח אותו למבצר אחד והראה את עצמו כאלו אוהב אותו ונתן לו מנוי ושררה מה באותו מבצר אבל לפי האמת תפסוהו שם לראות מה יהיה אהריתו :

יח וכאשר ראו אוהביו ואנשי עצתו כך השמיטו את עצמם ממנו אחד אחד והלכו להם כי יראו מאד לנפשותם פן תקראם הרעה ג״כ ולא היו ימים מועטים ונפל למשכב ומת · כל זה שמעתי מפי מגידי אמת :

יט ועכו לא היו

וגלגלו עליהם צרות רבות ורעות ורבים יצאו על ידי זה מכלל ישרא׳ והמירו דתם וכמעט סבבו כליה לשונאי ישראל כמו שהאריך בזה המחבר הנ״ל : (י) ובשנת ר״ס לאלף הששי היה איש אחר ממדינת אוסטרי״יך ושמו רבי אשר לעמלה אשכנזי שעשה את עצמו נביא והיה דורש ברבים דברי תוכחות וצוה שיצומו וישובו בתשוב׳ כי קרובה הישועה לבא ועת הגאולה להגלות וישמעו לקולו קהלות רבות בארץ אשכנז ואיטליא וישובו בתשובה שלמה בכל לבבם ובכל נפשם דומה כמעט לתשובת נינוה · אבל תשובתם לא הועילה להם בעו״ח כי האיש הזה מת והמשיח לא בא · ועי׳ זה סבב שרבים יצאו מן הדת · כי כראותם הסכלים שמשיח לא בא המירו כבודו בקלון · והיו קוראים אח״כ השנה הזאת שנת התשובה : (יא) וכן מביא בעל ספר אילם דף פון ע״א מעשה א׳ בנער קטן מגרידי״נג בארץ פולוניא שהיה מגיד לאדם מה שיחו אבל בתחבולה כי המליץ בינותם אביו פירש כינויי ורמזי כל האותיו׳ של הא״ב מה שכבר לימד את בנו דרך משל על אף היה אומר בלשון אשכנז כן · ועל הבית טוב וכו׳ · והעם היו מתמיהים עז ולאביו הטיבו בעבורו מאד שהיו מרבים לו כל הבאים מתנות · גם נררו אליו מהגוים והיו אומרים שזהו מושיען של ישראל והקול נשמע בית המלך והיו מחרישים עלינו רעות ברוך פודה ומציל וכאשר נודע הדבר למנהיגי הדור וראשי המדינות שבארץ פולוניא החרימו את אביו הנותן הילד לזונה גם הנער מת אחר ימים מעטים ואחר זמן רב היו קצת מהמספרים מחזיקים בטעותם לכסות קלתם שלא הבינו נבלי האיש והיו תמהי׳ ומתמיהי׳ אחרים השומעים : (יב) ובענין זה כשהייתי בארץ איטליא בא לשם החכם ר׳ מרדכי מפראגה שעש׳ את עצמו משיח בן אפרים ולא הניח שום אדם לקרב אליו באמרו כי איש קדוש הוא ורוב ימיו היו בתענית משבת לשבת ושמעתי מפי מגידי אמת ה״ה החסיד והעניו החכם כמו״הר אברהם רוויגו ואחיו הגבירים הי׳ שזה הנזכר לך בתענית י״א ימים ועשה באותן הימים כמה אפים טבילות ואני אומר על זה נאמר הלא יראתך כסלתך כאשר סופו הוכיח על תחלתו שנשתגע ואח״כ הלוך לעולמו : ומה לי להאריך עוד כמאורעת כאלה שעברו כבר ונעשו קודם זמננו זה שנים רבות גם להעלותי בזכרוננו · כי הלא ידוע ומפורסם לכל המעשה הגדול והנורא שאירע בזמננו שנת תכ״ו לאלף הששי שקם איש אחד מתושבי איזמיר ושמו שבתי צבי · והיה האיש ההוא יפה תואר ויפת מראה ובעל קומה ולו יד ושם בכל החכמות התורניות ובפרט בחכמת הקבלה היו לו עשר ידות · ועם כל חכמתו ולמורו היה מנעוריו נוהג ועושה מעשה נערות והיו אומרים כי לפעמים נכנסה בו רוח שטות ועושה כמעשה הכסילים · עד שהבריות היו מרננים אחריו והיו קוראים אותו שוטה וכסיל : (יג) ויהי היום ויתאו האיש ההוא ללכת לארץ הקדושה · ובא לירושלם ושהה שם כמו שתי שנים · ושם הוסיף לקנות ידיעה ושלמות בחכמת הקבלה והיו אומרים שהיה יודע קבלה מעשית והשבעת הרוחו׳ · עד שגבה לבו ורמו עיניו ללכת בגדולות ובנפלאות ממנו באמרו שהוא משיח אלהי יעקב והיה מפרש כמה סודות וענינים מהקבלה על עצמו · וכאשר היה לו שפת יתר ולשון ערומים למשוך ולגנוב הלבבו׳ · נתקבצו אליו רבים מחכמי הארץ ורבנים גדולים והחזיקו בידו · וגם יתר המון העם האמין בו וכראותו שכל חפצו ומעשיו מצליחים · שם פניו לשוב לארצו ולפרסם שם ענייניו · ויהי כבואו מא״י לחוצה לארץ שמה קבלו אותו אנשי ארץ תוגרמה בכבוד גדול בשמחה ובשירים ויקראו לפניו יחי ארוננו מלך המשיח : (יד) גם שמעו הלך בכל הארצות כי באו ממנו שלוחים רבים ונכברים בכל תפוצות ישרא׳ · לבשר להם הגאולה והישועה הקרובה לבא · ולפרסם ענין המשיח הזה והגדול שבהם היה איש אחד חכם חרשים ונבון

אליך דרך ארצם · ועוד למדתי ממנו שהמתפלל יתפלל תפלה קצרה · ר"ל יאמר פסוקי דזמרא הקצרים וכורתים המקטרגים ודוק ואולי זאת תהיה כונת רז"ל · באמרם שם כיון יגר לישתכח חוזרין עליו ממעריכי מלחמה ר"ל המקטרגים שעורכים מלחמה להשטין את האדם הם מחזירים לו ותפלתו נפסקת ונשחתה וק"ל · (עד כאן לשון א"א הגאון הרב זצוקל) ולנע"ד נ"ל שאפשר זאת תהיה כוונת רז"ל באמרם ג' דברים באים בהיסח הדעת ואחד מהם משיח וזה יעקב לבניו לעת שביקש לגלות הקץ אמר להם האספו ואגידה לכם אשר יקרא אתכם באחרית הימים ר"ל הקץ יקרא אתכם באחרית הימים כי כבר מוכן ומזומן הוא רק שאתם תסיחו דעתכם ויצטרך הקץ לקרוא אתכם וק"ל :

להטיב לנו באחריתנו כמו שהבטיח אותנו ע"ז ע"י נביאיו · וגם כמה משיחי השקר החטאים בנפשותם התעו את קצתם מבני ישרא' ונתנו מקום לאויבינו להלעיג עלינו ולבזורת אותנו וכמעט חרב בידי הגוים להרגנו : (ה) כמו שכתב יוסף בן גוריון בספרו ממלחמרת היאודים (ספר ב' פ"ו) שכ"ה שנים קודם הרבן בית שני קם איש אחד שהיה מכשף גדול ושמו יאודה הגלילי ואמר שהיה נביא ומשיח ה' · והסירת כמה יאודים לחטוף ולגזול ממון אחרים · ונדבקו בו עם רב מהמון והלכו אחריו עד שפת הירדן · כי הבטיח אותם שיבקענו ויעברו אותו ברגליהם · אבל פקיד רומי המושל אז בא' שלח אחריהם מחיילותיו ויהרגום כלם ואת ראש המסית הביאו אליו · וזה נזכר ג"ב כאון גליו של הנוצרים אולי העתיקוהו מהמחבר הנזכר : (ו) ואחר זמן מעט בא איש אחר ממצרים ואמר ג"ב שהוא משיח ונתחברו אליו רבים מעמי הארץ והלכו עמו להר הזתים ונסעו במדברות ובהרים ובגבעות עד שראו שאין בו ממש ועזבו אותו והלכו להם והמטעה מת ונאבד מן העולם : (ז) וכן ג"ב שנה אחר החרבן קם איש אחד בעיר הגדולה ביתר מגדולי העיר ועשיריה ושמו בר כוכבא שמרד בקיסר אדריאנוס ואמר שהוא משיח : והתנא הגדול ר' עקיבא בן יוסף הסכים עמו ומשח אותו למלך והיה נושא כליו ורץ לפניו · ודרש עליו הפסוק דרך כוכב מיעקב וגו' וכל היאודים שבביתר שהיו לאפים ולרבבות קבלוהו עליהם למלך והלכו אחריו ומלך הוא ובנו ובן בנו עליהם · עד שבא אדריאנוס הנזכר והרג כמה רבבות מישראל ובתוכם ר' עקיבא וחביריו הנקראים עשרה הרוגי מלכות · והעיר נרתץ והרב עד שלא נודע מקומה איה · ואחרי כן היסבו האומות את בר כוכבא הנזכר וקראו אותו בן כוזיבא לפי שטקר וכזב דבר שהוא המשיח ונכזבה תוחלת כל המאמינים בו : (ח) וכן בימי הרמ"בם שהיה קרוב לשנרת תת"תן לאף החמישי היה איש אחד בארץ תימן הסר דעת וחסיד שוטה ואמר שהוא שלוחו של משיח המישר הדרך לפניו · ע"ש הפסוק הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני וגו' · ויעד להם שמלך המשיח יתגלה שם בתחלה · ונתקבצו אליו יאודים וערביים רבים והוא הטעה אותם באמרו בואו ונצא לקראת המשיח כי הוא שלהני אליכם לישר הדרך לפניכם · וחדש להם במה תפלות ועשה כמה נפלאות · כגון שלן מצורע וכבקר עמד בריא והרבה כמו אלה : סוף דבר אחרי ימים מועטים שלח מלך אחד ממלכי הערביים את חילו ויתפשוהו ויביאוהו לפני המלך וכל הנלוים אליו הרה נסו כי יראו מאד לנפשותם · וישאל אותו המלך לאמר מי אתה אשר מלאך לבך לעשות כן · השיב העני אני שלוחו של משיח שיבא מהרה · אמר המלך ומהו האות שתהאמת בו את דבריך ושליחותך השיב אם תחתוך את ראשי אהיה כבראשונה · ענה המלך ואמר אין לך מופת גדול מזה אם יהיה כן נדע שאמת דברת ואני וכל עמי נאמין בך לעולם · ויצו המלך להתיז את ראשו והעני הזה נשאר מרת · וכל זה העיד הרמ"בם ז"ל באגרותיו יעוין שם : (ט) והרב ר' שלמה ז' וירגה בספר שבט יאודה שלו סיפר כמה ענינים ומעשיות דומים לזה כמו דוד ל' דויד דוד אמוסר ורבים אחרים קצתם במרינת פרס וקצתם בשאר מרינות שעשו את עצמם משיחי ה' והטעו אחריהם רבים מהיאודים וגלגלו

א **ואמנם** מה שהאומות ובפרט הנוצרים פוערים פיהם לבלי חק ולועגי' עלינו ומהרפים ומגדפים אותנו באמרם כל היום איה איפה מלכנם הוא מלך המשיח אשר אתם מקוים אליו והלא כבר בלו כל הקצין עבר קציר כלה קיץ ואתם לא

ב נושעתם : ולמה אתם מחלמים הלומות לאמר בא יבא ולא יאחר והלא כמה וכמה משיחי שקר הטו אתכם בסבלותיכם · וכמה דרופים וגדופים אחרים שמהרפים אותנו בהם ומביאי' ראיה לדבריה' מאריכו' גלותנו זה · באמרם שודאי השליך הש"ת

ג אתכם והסתיר פניו מכם : הלא אבותיכם הראשונים הרבו לחטא יותר מכם · כי בימי השופטי' עבדו ע"ז · ובזמן בית ראשון עשה ירבעם את העגלים להכעים השי' וחטא והחטיא את הרבים · וגם מנשה העמיד צלם בהיכל ה' ומילא את ירושלם מפה לפה דם נקיים וכיוצא בזה · ואעפ"כ לא התמידו בגלות זמן ארוך אבל כאשר צעקו אל ה' הקים להם מושיע וגאלם · וגלות בבל שהיה הקשה והארוך שבהם לא התמידו יותר משבעים שנה · כמו שהבטיח ה' אותם ע"י נביאיו · גם לא היה אז גלות שלם כי היו יושבים בארץ אויביהם בכבוד ובמעלה · עד שהיו מהם שרים וגדולים היושבים ראשונה במלכות כמו דניאל וחביריו · ועתה בגלות זה הנכם בכבר יושבים זמן ארוך מאד שפלים ונבזים בין האומות והייתם למשל ולשנינה בכל הגוים · ואין לכם לא מלך ולא שר ולא שום ממשלה ואין זה אלא מפני החטא הגדול שחטאת' במשיח האמיתי (לדבריה') שהרגתם אותו והוא ישוע הנוצרי שבא בעולם לגאול אתכם והרגתם אותו ולא

ד קבלתם אותו : הן אמת שאנחנו בעו"ה בגלות הארוך הזה המר והנמהר היינו ללעג ולקלס ולחרפה ובוז למשל ולשנינה בין הגוים אבל האומו' עצמם רואים בחוש שאף גם זאת בהיותינו בארצות אויבינו לא מאס ה' בנו ולא עזב אותנו לכלותינו כשאר הגוי' שלא נשאר להם שם ושארית · ב"א ברוב רחמיו השאיר אותנו עד הנה

מכתבי א"מ הרב נ"ע ·

תניא אמר ר' יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות · ירושלים וכו' · ראוי לתת טעם מאי נפקא לן מיניה אי הוי בחורבת ירושלם או בחורבה אחרת · ועוד מאי קאמר ליה אליהו · מפני מה נכנסת לחורבה זו · וכי לא ידע שלהתפלל נכנס הלא המתין לו עד שסיים תפלתו אלא ודאי כונתו לומר שר' יוסי שנכנס בעיון תפלתו על חרבן ירושלם לא שנכנס ממש לחורבה אחת מירושלם אלא שנכנס בעיון תפלתו דוגמת ד' נכנסו לפרדס וקאמר שנכנס בעיון תפלתו על חרבן ירושלם עד מתי תהיה חרבה ושממה · ושאל אותו אליהו מפני מה נכנסת לחורבה ר"ל מכח איזה דבר אתה כ"כ לשוט אחר ישיבה של ארץ ישראל ואיזה דבר מיגר לך עד שבשבילו אתה מעמיק בעיון תפלתך על חורבנה והשיב לו להתפלל והוא ע"ד הידוע שארץ ישראל שער השמים ושם דרך סלולה אל התפלה לעלות למעלה בלי ערבוב לאפוקי המתפלל בח"ל שבעלות התפלה למעלה בשוה מטה אל אויר א"י ומשם תעלה למעלה ובטרם הגיע של אויר א"י כמה מחבלים ומקטרגים ושוטנים מעכבים אותה · ועפ"כ אני מתאוה כדי שבוא על אדמתינו להתפלל היטב בלי עכוב וזה להתפלל וא"ל אליהו היה לך להתפלל בדרך (ע"ד המתפלל בח"ל יתפלל נגד א"י שנאמר והתפללו דרך ארצם) הלא יש תקון לזה ותהי תפלתך מקובלת · והשיב לו רבי יוסי מתירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים ר"ל קודם שיגיע תפלתי של חלק אויר א"י יפגעו כמה וכמה מחבלים ושוטנים ויפסיקוה · א"ל היה לך להתפלל תפלה קצרה · וזהו ע"ד מ"ש בסעדי אורה ומביאו רמ"ז דיש לבוש מלכות שלעומת המקטרגים אלו תקנו לומר פסוקי דזמרה שנקראו' זמירות שלשון מזמרות וקצירה שכורתי' ומהלכי' המקטרגי' הרוצים להפסיק התפלה · וקאמר ר' יוסי באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים · הא' שאין נכנסים לחורבה דלר' יוסי קשה על אליהו דמה שאל לו איזה ענין הביאך של עומק עיונך בתפלה של א"י מה זו השאלה וכי אין הפשט מפסיק בתירוץ שמתאוה לישב על אדמתו בא"י אלא ודאי הכי קאמר לו אליהו מפני מה נכנסת לחורבה ונתת דעתך בחשבון הקץ הלא תיפח רוחן של מחשבי קצין ותריבא לבוא בהיכת הדעת · וא"כ למדתי ממנו שאין נכנסי לחורבה ר"ל שאין מכניסין ראש לחשוב הקץ של חורבן ירושלם · ועוד למדתי ממנו שמתפללין בדרך · ר"ל שיש תועלת להתפלל נגד א"י כמ"ש והתפללו

וכשחזרה ונתיישבה משאר אומות נקראו
כל הבאים לגור שם מצריים על שמם ·
ה אעפ"י שאינם מזרע המצריים : ולא נמצאה
אומה בעולם מאומות הקדומות שיהיה
השם והזרע קיים אלא אומת ישראל בלבד
שעליהם נאמר כן יעמוד זרעכם ושמכם ·
ותלה זה בקיום השמים החדשים והארץ
החדשה כדי שלא נחשוב שמדרך כל הווה
שיהיה נפסד וכמו ששאר האומות לפי
שהם נתהוו ג"כ נפסדו · כן יהיה אומת
ישראל שאחר שנתהוו בהכרח הוא שיפסדו
לכך אמר שאין מוכרח שלכל הווה יהיה
נפסד שהרי השמים והארץ חדשים
הם · רוצה לומר הווים ונתחדשו
בבריאה הראשונה (לפי דעת בעלי התורה
המאמינים בחדוש העולם) אעפ"כ הם
עומדים לפני השי"ת תמיד כלומר שהם
נצחיים · וכן זרע ישראל ושמם יהיו קיימי'
ו תמיד ולא יפסדו : וכן הרבה נבואות
ביחזקאל שעדיין לא נתקיימו לא בימי עזרא
ולא בבית שני · כמו חלוקת הארץ
לשבטים · שלא נתקיימה בבית שני כי
כלם מעורבים ולא היתה נחלה מיוחדת
לכל שבט ולא לנשיא על הדרך שנבא
יחזקאל · וכן בנין בית המקדש ותבניתו
שהאריך בו יחזקאל מאד וכן נבואת גוג
ומגוג לא מצינו שנתקיימה בשום זמן כי
מה שהביא יוסף בן גוריון בספרו מאנטיוכס
מלך יון שנלחם על ירושלם ונצחו אותו
החשמונאים אין זה מסכים על נבואת גוג
ז כלל · גם מזה שנמצא בספר דברי הימים
לאומות הנוצרים מביאת הגו'טי (שהם
מבני יפת) לאיטליא ולספרד שכבשו
עיר רומא וכל איטליא מיד היונים · הנה
לא פשטה אז ממשלת הגוטי' בכל הארץ
ולא כבשו ג"כ ארץ ישראל · גם לא היו
ישראל יושבים באותו פעם על אדמתם ·
כמו שבא ביחזקאל בנבואת גוג ומגוג :
ח וכן מה שזכר ירמי' בספר קינות תם עונך
בת ציון אי אפשר שיתפרש על הגלות
האחרון הזה המר והנמהר כי אחרי גלות
בבל כבר הוסיף להגלותינו ע"י טיטוס ושם
נאמר גם כן פקד עונך בת אדום וזה
יורה בהכרח על גלות אדום שגלינו
מארצנו בגלות הזה : ואעפ"י שהכתים
הם מזרע יון והיא החיה הרביעית שראה
דניאל במראותיו לפי שהם מלכו בעולם
אחר כלות מלכות היונים · מ"מ קראם
הכתוב בת אדום לפי שקבלו האמונה על
ידי כומר אדומי כי האדומיים קבלו אמונת
הנוצרי' תחלה ולכן כל האומות שקבלו
האמונה הזאת מידם יקראו על שמם כמו
שהמתגיירים לדרת ישראל יקראו ישראלים
או יאורים אע"פ שהם משאר האומות כן
כל הגוים שקבלו אמונת הנוצרי' מהאדומיי'
יקראו על שמם · וכן כל האומו' שנהפכו
לדרת ישמעאל יקראו על שם המחזיקים
באמונת ישמעאל תחלה · י והנה משמעות
הכתוב כי אחרי הגלות האחרון הזה שלא
יוסיף השי' להגלות את בת ציון · אז
יפקוד על אדום את עונה וכדי שלא יובן
זה על אמונת אדום הקדומה אשר ישבה
בהר שעיר לכן אמר בת אדום היושבת
בארץ עוץ · כי היושבת בארץ שעיר
כבר בטלה ונחרבה קודם גלות בית שני
כמו שמלכות יון הקדומה ג"כ בטלה
ונפסדה ונשארה הממשלה לכתים שהם
מזרע יון והם הרומיים הנקראים היום
אצל כל אומות אדום · וכן ממשלת
החיה הרביעית אי אפשר לפרש ענינה
הנזכר בספר דניאל על מה שעבר על
ישראל בזמן בית שני כי אם בהכרח על
מה שאנו סובלים עתה בגלות המר הזה ·
ועל מה שאנו עתידים לסבול קודם ימות
המשיח ואז יתקיים גם כן נבואת מלאכי
שהיה חותם כל הנביאים שאמר הנה אנכי
שולח לכם את אליא הנביא לפני בוא יום
ה' וגו' · כי לא נתקיים זה מעולם בשום צד :

פרק שלישי

בו יובן שאין להתיא' מן הגאולה ומביאת
המשיח אעפ"י שיתמהמה נחכה לו ואין לנטות
אוזן אל האומות המונין אותנו ומביאים ראיה
על אורך הגלות ומשיחי שקר שבאו עד הנה
שזאת אינה טענה מוכרחת להתיאש מן
הגאולה :

ויקבלון מלכותא קדישי עריונין · נאמר
לפי דעתו החשמונאים ומה שאמר הכתוב
שם ויחסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם
עלמיא אמר כי עולם הוא יובל אחד והכל
מוכן על זמן קצר ומוגבל שמשלו בו
החשמונאים · וכן נבואת ועתיק יומין יתיב
פירש אותה על מתתי׳ כהן גדול שהיה
ראש להשמונאים והיה זקן מאד וכן כמה
נבואות שפירש החכם הנזכר עם שאר
יג מפרשים רבים על זמן בית שני · וקצת
מאלה המפרשים אמרו ג״כ כי עיקר האמונה
במשיח הוא עפ״י הקבלה שקבלנו כך
מאבותי׳ ושאין בתורה ולא בדברי הנביאים
שום נבואה שתורה בהכרח על ביאת
המשיח · כי כלם יתפרשו לפי מקומם
על הזמנים הנזכרים · כמו נבואת לא
יסור שבט מיהודה וגו׳ אפשר שתפרש
שלא תסור מיהודה גדולת השבט והמעלה
שהיה׳ עד הנה ראשון לכל דבר מעלה
לדגלים לנשיאים ולקרבנות ולמלחמה עד
שיחרב שילה כי אח״כ בא שאול והוסרה
ממנו אותה המעלה וכי יבא הוא כמו ובא
השמש וטהר שהוא לשון שקיעה והסרה
ור״ל שאחר חרבן שילה תסור הממשלה
יד מיהודה: או יהיה פירוש כי יבא שילה
עד שיבא בנו המובהר והוא דוד (מלשון
ובשליתה היוצאת מבין רגליה) ויהיה
פירושו לא יסור שבט מיהודה כמו לא יקרב
כמו כורה ארוני סורה אלי ור״ל בזה כי
לא תקרב הממשלה להיות מיהודה עד
שיבא דוד ואליו יתקבצו כל השבטים · וזהו
שאמר ולו יקהת עמים כמו עמים הר יקראו
שתרגם אנקלוס שבטיא דישראל ואפשר
שיתפרש הכתוב הנזכר פירוש אחר על מה
טו שעבר כמו שפירש הראב״ע ז״ל : וכן פירשו
על הנבואות הנזכרות בזכריה ובמלאכי עז
הדרך על העבר · ויאמרו כי עיקר האמונה
בביאת המשיח הוא עפ״י הקבלה הנמשכת
בידינו מאבותינו עד היום ואי אפשר
להכחישה לפי שאם נכחיש הקבלה הזאת
נוכל גם כן להכחיש כל עיקרי האמונה
ולפרש הפסוקים ע״ד אחרת · אלא שעיקר
כל זה הוא מיוסד על הקבלה · וכמו שאיננו
יכול כל מי שבשם ישראל יכונה להכחיש
שאר עיקרי האמונ׳ ולפרש הפסוקים לפי
מחשבתו ורצונו · כן איננו יכול להכחיש
האמונה הזאת המיוסדת על הקבלה · זהו
קצת סברת חכמי הגמרא והרבה במפרשי
התורה וכבודם ינוח במקומם :

פרק שני

מביא הפסוקי׳ שבתורה ובנביאים המורים על ביאת המשיח ועדיין לא נתקיימו :

ואמנם לפי האמת והאמונ׳ האמיתית
יש בתורה ובדברי הנביאים
הרבה יעודים והבטחות המוכיחות על
צמיחת קרן ישרא׳ והצלחתם ומעלתם שעדיין
לא נתקיימו לא כלם ולא מקצתם לא בזמנים
העוברים ולא בבית שני · כמו שנאמר
בתורה דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישרא׳
ומחץ פאתי מואב וגו׳ · וארז״ל ומחץ פאתי
מואב נאמר על דוד וקרקר כל בני שת
זה נאמר על מלך המשיח · וזה האמת
בלי ספק כי לא משל דוד בכל בני שת
ולא פצעם והרגם כלם · גם לא נמצא
עדיין מלך ישרא׳ שמשל בכל העולם : וכן
ג בישעי׳ נאמר כי מי נח זאת לי וגו׳ ועוד
נאמר שם כי כאשר השמים החדשים
והארץ החדשה אשר אני עושה וגו׳ · ואלה
היעודים בוודאי עדיין לא נתקיימו כי היעוד
הראשון מבטיח על הגאולה השלמה · והנה
אנחנו עד הנה בעו״ה בגלות · והשני מורה
בלי ספק על קיום האומה הישרא׳ בכללה ·
ושתעלה בסופה למעלה גדולה · והלא עד
הנה לא זכינו לזה אעפ״י שבחמלת הש״
עלינו יש לנו קיום בעולם : כי הנה עינינו
ג רואות שבע אומות קדומות כמו פלשתים
ובני עמון ועמלק וכיוצא בהם · שאעפ״י
שנשאר זרעם בעולם הנה לא נשאר שם
לאומות ההם כי אין עתה בעולם ידוע
אומת פלשתים או עמון או מואב : ויש
אומות אחרות שהם בהפך זה שנשאר
שמם ולא נשאר זרעם כמו מצרים שנהרג׳
כמה פעמים ולא נשאר מהם שריד ופליט ·
כמו שנתנבא על זה יחזקאל הנביא ·

וכשורה

בלבד בעולם הבא או לנשמה ולגוף ביחד
לתחיית המתים · עם היות שלא יאמין
בשכר עולם הזה איננו נקרא כופר בעיקר
אחר שהוא מאמין עיקר השכר והעונש
בכלל · אעפ׳ שיחלוק באחד ממיני
ג השכר ; שהרי קצת מחכמינו ז״ל אמרו
שכר מצות בהאי עלמא ליכא · גם יאמינו
שעיקר השכר הוא בעול׳ הבא כמו שאמרו
על הפסוק למען ייטב לך ולמען יאריכון
ימיך לעולם שכלו טוב ולעולם שכלו ארוך
וכל שכן האמונה בביאת המשיח שאינה
עקר תורה שכל מי שמכחיש ביאתו לא
יקרא מפני זה כופר בעיקר · אמנם היא
אמונה אמתית וראוי לכל בעל תורת
ד משה להאמינה ; ואולם אין צריך לזכור
כל הנבואות הפרטיות המורות על ביאתו:
כי יאריך הספור בהם · ועוד שהמפרשי׳
הנבואות עצמם עם היות שהם מורים
בביאתו הנה הם חולקים בנבואות המורות
ה עליו ; וכן יש מחכמי הגמרא שחשבו
שכל הנבואות הבאות בדברי הנביאים על
המשיח כלם כבר נתקיימו ומהם אמרו
שכבר נתקיימו כלם בימי חזקיה מלך
יאורה כגון ר׳ הלל בסנהדרין האומר אין
משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקי׳
מלך יאודה · ורב אשי השיב עליו שם
מדברי זכריה לבר שאמר הנה מלכך יבא
לך וזה היה בבית שני אבל מדברי ישעי׳
לא השיב עליו ומזה נראה שרב אשי
עצמו סבר שאין בדברי ישעיה תשובה
מוכרחת על זה · וכן רז״ל מסכימים שרוב
נבואות ישעיה נאמרו על חזקיה אלא שלא
נתקיימו בו ואמ׳ שם בקש הב״ה לעשות
כי׳ לו חזקיה משיח וכו׳ ; וכן מה שאמר הכתו׳
פכ״ כב ביחזקאל ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ
י וגו׳ ומלך אחד יהיה לכלם למלך פירשו
רוב המפרשים שזה נאמר על בית שני
וראיה לדבר מה שאמרו (בפרק חלק)
עשרת השבטים אינם עתידים לחזור לפי
דברי ר׳ עקיבא ואם היתה נבואת יחזקאל
לעתיד איך יאמר ר׳ עקיבא שאין עשרת
השבטים עתידים לחזור לימות המשיח כי
הרי דברי יחזקאל סותרים אותו · אבל
נראה שר׳ עקיבא היה מפרש אותה נבואה
על זמן בית שני ; ואפשר שנאמר זה ז
על זרובבל פחת יאורה או על נחמי׳ בן
חכלי׳ או על המלכי׳ שמלכו מבני חשמונאים·
וכן פירשו קצת המפרשים שכל נבואות
ישעיה נתקיימו בבית שני שצוה כורש
לבנות הבית כמו שנאמר בספר עזרא
ונפקתא מבית מלכא תתיהב ועליו ועל
שאר מלכי פרס נאמר והיו מלכים אומניך
ח וכל אותה הפרשה · ולפי שבתחלת בית
שני היו עולי הגולה עניים · ואח״כ בימי
החשמונאים שנתעשרו עושר גדול נתקיים
בהם הנבואה תחת הנחושת אביא זהב
וגו׳ כי בתחלת בית שני עשו מנורות של
עץ וציפו אותם בכסף ושאר הכלים עשו
של נחושת ואח״כ כשהעשירו עשאום
זהב כמו שאמרו בקדושין על ינאי המלך
שהיה אוכל עם הפרושים על שלחנות
ט של זהב ; ובבנין הורודוס שהיה בנין
מפואר יותר משל שלמה (כמו שאמרו בבבא
בתרא) מי שלא ראה בנין הורודוס לא
ראה בנין יפה מעולם · נתקיים נבואת
י ושמתי כרכר שמשותיך ; ואומרים ג״כ
כי בבית שני נתקיימה הנבואה והביאו את
כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה׳ לפי
שצוה כורש מלך פרס שכל הנותר מכל
הגוים אשר נשאר שם ינשאוהו אנשי
יא מקומו בכסף וזהב ; (וכן הנבואה והיה
מרי חדש בחדשו ומרי שבת בשבתו יבא כל
בשר להשתחות וגו׳) אינה נאמרת על
זמן בלתי תכלית · אבל כוונת הפסוק
היא שהפושעים ורשעי הדור ההוא יהיו
ללעג וקלס לשכניהם ולכל רואיהם עד
שכל אנשי הדור ילמדו מוסר בראותם
עונש הרשעים ההם ויבואו מרי חדש
בחדשו ומרי שבת בשבתו להשתחוות
יב לפני ה׳ ; וכן כתב ר׳ חיים גאליפפה
באגרת אשר קרא אגרת הגאולה שכל
הנבואות שנאמרו בישעי׳ היו על בית שני
בלבד · ומה שנאמר ברניאל ולקדישי
עליונין יקבלא ויסבר להשניא זמנין ודת
ויתיהבון בידיה עד עדן ועדנין ופלג עדן ·
הכל נאמר על אנטיוכס · וכן הפסוק
ויקבלון

פרק רביעי

ידבר באיכות וכמות הזמן שיענשו רשעי׳ בגהינם :

א **הנה** גם בזה יש כמה מדרגות אצל חכמי האמת כי לפי מדרגות החטאים בנפשותם יתמיד עונשם שם ולכן אמרו שהזמן שנדונים הרשעים בגהינם הוא שנים עשר חדש ואחר זה הזמן שהתמיד העונש ההוא יזכו למדרגה מה כפי המעשים הטובים אשר עשו בחייהם :

ב ויש אחרים שאחר שנים עשר חדש שנשתכח מהם ההרגל והמנהג ע״י הצער שסבלו בגהינם ואין בידם מעשים טובים כדי שיזכו בהם לשום מדרגה הנה אלה יבואו להעדר וכליון לגמרי לפי שאין בהם שום הכנה לקבל השכר הרוחני ההוא · וזה הוא כרת הנזכר בתורה על הנפש · כמו שאומר בכמה מקומות ונכרתה הנפש ההיא ועל כיוצא בזה ארז״ל לאחר שנים עשר חדש גופן כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים :

ג ויש עוד רשעים אחרים שנדונים בעונש נצחי כפי מעשיהם הרעים והם שכפרו בתורה ובעיקרי האמונה ולאלה צריך הגבלת מקום ש׳ הנפש שתסבול בו העונש והצער :

ד ויש עוד אחרים שאחר י״ב חדש יזכו למדרגה גדולה כי הנה אמרו על שמואל הנביא שהיה צדיק גמור שכל י״ב חדש אחר מיתתו היתה נשמתו עולה ויורדת ובעבור זה היה ביכולת הבעלת אוב להעלותו כמו שאמרה אלקים ראיתי עולים מן הארץ · אבל לאחר י״ב חדש הנשמה עולה ואינה יורדת יותר וזה יורה שאפילו הצדיקים הגמורי׳ יקשה עלהם בתחלה תכף אחר מיתתם לפרוש מהדברי׳ החומריים שהורגלו בהם בחייהם עד שיזדככו זמן מה והזרוך הזה מתמיד שנים עשר חדש :

ה וכבר הפליגו רז״ל בזה הענין במקומות רבים בגמרא · עד שאמרו על רבינו הקדוש ע״ה שכל בי שמשי הוה אתי לביתיה ומקדש להורות שאף אחר המות ישתוקקו נפשות הצדיקים לעשות מצות ופעולות שהורגלו בעשייתן בעולם הזה : וזה הענין נמצא לקצת החסידים אבל לא יותר משנים עשר חדש ·

ו וענין איהו שהוא עולה ויורד תמיד · הן עוד היום לא נמצא כן לזולתו ככל הצדיקים והוא לפי שנעשה מדרגת מלאך וכמו שמצינו בספר הזוהר הקדוש בפרשת ויקהל וז״ל ורזא אשכחנא בספרא דאדם הראשון דאמר באינון תולדות דעלמא ורוחא יהא דנחית לעלמא בארעא ויתלבש בגופא ואליהו שמיה ובההוא גופא יסלק וישתלל גופיה וישתאר בסערא וגופא דנהורא אוחרא יזדמן ליה למהוי גו מלאכי ובתר כן יחות ויתלבש בההוא גופא דאשתאר בסערא · ובההוא גופא יתחזי לתתא ובגופא אוחרא יתחזי לעילא · ורא איהו רזא רמי עלה שמים וירד דלא הוה בר נש דסליק לשמיא רוחא דיליה ונחית לבתר לתתא בר מאלי׳ דהא איהו דסליק לעילא ונחית לתתא עכ״ל שם וזהו סוד המלבוש שנזכ׳ בדברי חכמי הקבל׳ וכו :

המאמר הששי

ידבר בביאת המשיח ויבא׳ אם הוא עיקר מעיקרי האמונה וכל שלא יאמין בו נקרא כופר אם לאו :

פרק ראשון

א **ראוי** לכל בעל דת תורת משה ולמי שלא ירצה לצאת מתחת כנפי האמונה הישרה · להאמין בביאת המשיח לפי שהתורה מחייבת להאמין בדברי הנביאים שנאמר נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה׳ אלקיך אליו תשמעון · והנביאים נבאו בביאת המשיח · נמשך מזה שכל מי שאינו מאמין בו הוא כופר בדברי הנביאים ועובר על מצות עשה :

ב אבל מכל מקום אין אמונת ביאתו עיקר גדול לתורה שיקרא מפני זה כופר בעיקר מי שלא יאמין במשיח · כי אמונת השכר והעונש אעפ״י שהוא עיקר לתורת משה אעפ״כ מי שיאמין שהשכר הוא לנשמה בלבד

בהיותה בחיים לעבוד השי' ולשמור מצותיו ולרדוף צדקה וחסד · תתענג מאד בעולם הנשמות · בראותה כי קיום ושלמות המלאכים והצורות הקדושות (ר"ל חיות וכרובים ושרפים והדומה להם) הוא ע"ז הדרך ר"ל שהם מכוונים ועושים באימה וביראה רצון הק"בה : ואולם אין כח בבעל גשם לצייר אותו תענוג הנשמות ואפילו הנביאים עצמם שעמדו בסוד ה' לא יכלו לצייר אותו כמו שארז"ל כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך ר"ל כי לפי שהתענוגים שבימות המשיח יהיה לגוף ולנפש יהיה אפשר שיושגו ע"ד גשמי ובחוש העין אבל תענוג העולם הבא שהוא דבר רוחני לא יושג ערכו ודמיונו באמצעות הכחות הגשמיות · ומה שהשיגו הנביאים ממנו אינו לא תענוג רוחני והנא' שכליות בלבד : ועכ"ב העולם הבא נקרא גן עדן של מעלה להורות שהנפש לא תוכל לשער התענוג הרוחני של מעלה בהיותה בעולם השפל הזה · ודי בזה הקורא המשכיל בענין שכר עולם הבא כפי מה שהעתקתי מכמ' ספרים מחכמינו ז"ל והחכם ישמע ויוסיף לקח ·

פרק שלישי ידבר בענין ואופן הצער והעונש אשר יגיע לנפש בעולם הרוחני :

ואולם מה שיגעתי ומצאתי בספרי רז"ל בענין צער ועונש העתיד לנפש בעולם הרוחני הוא · לפי שכאשר האדם בחייו היה רודף אחר התאוות והדברים הגשמיים ונפשו נתפרדה מעשות רצון השי' והרגילה מעשיה כפי טבע הגוף שהוא הפך טבעה לכן כשתפרד מן הגוף · תכסוף אחר המות לאותן הדברי' שהרגילה את עצמה בהם ותטה אליהן אבל לא יהיה לה כלים להשיגם · ומצד טבעה העצמי תטה ג"כ להדבק בצורות העליונו' הנבדלו' מהומר ותשתוקק אליהן אבל אין לה התחלה ולימוד והרגל בעבודת השי' כי אי אפשר להשיג התענוג ההוא מי שלא הרגיל נפשו בכך והכין עצמו בחייו לזה ועכ"ב תהיה הנפש משתוקקת לשני הצדדי' לצד המעלה ולצד המטה כאחד · כי מצד טבעה משתוקקת לצד המעלה : ומצד ההרגל והמנהג תתאוה למטה והיא נעה ונדה ואין לה מנוחה · ובזה יש לה צער גדול מכאיב יותר מכל צער שבעולם כגון שרפת אש או הקור המופלג בקרח הנורא · ויותר מהכאות ופצעי' כסכינים והרבות ומנשיכת נחשים ועקרבים וע"ז ארז"ל שנפשות הרשעים מלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחד בסופו האחר ומקלעין אותה זה לזה שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע ובזה רצו לרמוז על שתי תשוקות ההפכיות שיש שם לנפש וכמו שתענוג הצדיקים הוא למעלה מכל התענוגים שאי אפש' שידומה כמו שאמרנו למעלה כן הצער הזה הוא יותר גדול מכל צער שאפשר להבין בדמיון : ואעפ' שהנפש אינה מוגבלת במקום לפי שאינה גשם · הנה יגבילנה השי' במקום ובצד מיוחד כדי שתקבל הצער והוא המקום אשר קראו בעלי הקבלה גוף וחכמינו הרגילו לקוראו בשם גהינם אמנם קראו אותו גוף להיותו כמו גוף הגובל מקום לנפש אעפ' שאין לה בו מקום מיוחד כן מקום הגהינם שנקרא גוף יגביל את הנפש כדי שתקבל בו ענשה : והתבונן שלא אמרו זה אלא על העונש והצער כי לא יצוייר שיגיע עונש לנפש לא בהיותה מוגבלת במקום מיוחד · אבל לענין השכר והתענוג הרוחני לא אמרו כזה כי כבר יצוייר בשכל שתשיג הנפש שכרה בלתי הגבלת מקום : אבל קצת חשבו שאין שכר לנפש בלתי הגוף · ולכן אומרים שכמו שצריך הגבלת מקום לדין שהוא העונש · כן צריך הגבלת מקו' לגבל השכר · אבל הדעת הזאת אין בה ממשות כי העונש והשכר לנפש בלבד הוא לא שצריך הגבלת מקום לגבול העונש ואינו כן בשכר :

יד הלבנות ע״ש שאסיר להתרפאות בע״ז והטעם הוא ע״ז כי כמה אומות עובדים לחמה ואין להקשות כיון שהטעם הוא ע״ז איך אנחנו נהנים מאורה ומזיוה דזה לא קשיא (ונתבאר ביו״ד סי׳ קמ״ב סעיף יוד) שאינו אסור אלא כשקדמה הע״ז ואחר כך נתחדשה ההנאה אבל אם ההנאה היתה קודם שנעשתה ע״ז מותר ולכן כאן כי האור של חמה הוא מעת הבריאה עוד קודם שנעשתה החמה ע״ז ולכך מותר ליהנות מאורה אבל רפואת החמה לא נתחדשה עד אחר זמן אברהם אבינו שהוא היה הראשון שנתרפא בה כמוש היום והמ׳ נעשה ע״ז עוד קודם זמן אברהם כנודע וא״כ איכא למקשי איך מתרפאין בשמש שלא קדמה הע״ז להנאה · ע״כ משני אביי שמע מינה הדין מירנא דיומא משי דנתבאר שם ריש סי׳ קמ״ב כי אפילו נשרפה הע״ז אסור ליהנו׳ מגחלתה ואפרה אבל מות׳ ליהנות משלהבתה וע״כ אמר נמי כאן כי אין החמה עצמה משי רק המירנא והמירנא הוי כשלהבת דמותר ליהנות משלהבת ע״ז ור״ש בן לקיש מתרץ באופן אחר ע״ד מה שנתבאר ריש סימן קמ״ה דדבר שאין בו אחיזת ידי אדם הנעבד עצמו מותר בהנאה אבל ניפויו אסיר בהנאה ובכן לא קשיא מידי למה מתרפאין בע״ז ר״ל בשמש והלא היא ע״ז דלא קשיא משום שהשמש הוא דבר שאין בו תפיסת ידי אדם דמותר אעפ״י שנעבד אך מה תרצה נפשך לומר הלא הניפוי של השמש דהיינו הנרתק יש בו תפיסת יד וא״כ יהא אסור בהנאה ע״כ אמר שיוציא הקב״ה את החמה מנרתקה ולא יהיה לה ניפוי כלל ועל כן היא עצמה מותרת בהנאה וק״ל:

כצל המות ולא כמורת עצמו · וזה כדי שישאר כח ברשעי׳ לקבל העונש לפי שאם היה כמות עצמו היו כלים נהרה ולא היו מרגישים אח״כ את העונש : אמנם אם השכר הוא לנפש בלבד ולא לגוף כדעת הרמ״בם והנמשכים ז״ל : צריך להתבונן איך יצוייר שיגיע העונש לנפש השכלית הנבדלת מהחומר · וזה יובן בציור השכל בזה האופן · שהנפש כאשר תפרד מן הגוף אחר המות · תהיה משתוקקת ומתאוה אל טבעה הראשון מצד ההשכלה אשר בה לעבור את הש״י ותטה ג״כ למה שהרגילה כאשר היתה בגוף · ולכן האדם אשר כל מעשיו היו לשם שמים ולעבודת הבורא בעשיית מצותיו שכוון לעשו׳ רצונו כפי יכולתו כאשר היה בחיים הנה אותה כוונה בעצמה לא תפרד מן הנפש אחר המות ולא תעזוב אותה עד שתדבק בשכליים הנבדלים העוברים ג״כ הש״י על דמיון אותה כוונה בעצמה · אלא שתהיה במדרגה יותר גדולה מן הראשונה · עד שכמעט היא בלתי נערכת אליה אעפ״י ששתיהן ממין אחד : וזה הוא שהמשיל שלמה המלך ע״ה שתי אלה הכוונות לאור כוכב נוגה המאיר קודם עלות השחר אל אור השמש באמרו וארח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום כי כמו שכוכב נוגה כשעולה קודם הבקר לא יזיז מלהאיר תמיד עד שיחזק אור השמש ויהיה היום על נכונו (וזהו שאמר הולך ואור עד נכון היום) כן דרך הצדיקי׳ וכוונתם בעבודת הבורא בחייהם הוא דרך נכון ומשים לפניהם חושך לאור כאור נוגה המאיר את הלילה ולא יסיר מלהאיר לפניהם עד יום המות שיעתיק אותם כאור גדול רוחני דומה אל האור הנקרא נכון היום שהוא אינו שוה ונערך אל האור הראשון כלל · אעפ״י ששניהם ממין אחד · ולכן הנפש כשתפרד מן הגוף · אם היתה חכמה ומשכלת הדברים הנבדלים מחומר והעניינים האלקיים על אמיתתם · הנה היא תתענג תענוג נפלא בראותם שיסכימו הדעות אשר השכילה והשיגה עם הענינים האלקיים בעצמם · כי ההשכלה שתשכיל הנפש בעודה בחיים ענינה כמו החלום מיגע ומחליש את האדם כאשר יקץ לפי שלא נהנה כפועל ממה שחלם כן מושכלות הנפש שהשכילה בחיים מצערות אותה אחר המות כאשר לא יסכים עמהם המציאות ר״ל כשלא תשיג את המושכלו׳ האלה אחר המות · אבל כאשר תשכיל ותשיג המושכלו׳ ההם בפועל אחר המות · אז תתענג תכלית העונג · כי כמו שיחלום הרעב שהוא אוכל או הצמא שהוא שותה והקיץ וריקה נפשו ויצטער צער גדול · אבל כאשר ימצא לפניו כהקיץ מעין גנים וישתה ושלחן ערוך ועליו כל מיני מעדנים ומגדים ואכל ושבע ודשן יתענג תענוג גדול לפי שאוכל ושותה בפועל · כן תתענג הנפש בהשיגה בפועל בעולם הרוחני מה שהשכילה והשיגה בעולם הזה · ואם היתה הנפש מכוונת

שום מדרגה · וכאשר הוקשה להם למה לא יטהר הגוף ויזדכך מיד אחר המות וישתנה מטבע הנפסד לטבע הקיום כמו שאמרו שיהיה אחר כן · הם משיבים כי
יא צריך שיהיו אחר שימותו כדי שיזכו למדרגת ההשארות ר״ל לקיום עולמית · וזה דבר רחוק מאד שלא ישיגו למדרגה זאת אלא אחר תחית המתים כי זה יהיה על דרך המשל הידוע ערבך ערבא בעי לפי שבתחלה יזכו האנשים לתחיה · ואח״כ
יב יזכו להשארות וזה דבר בטל : ואם בזמן התחיה יאכלו וישתו האנשים ויולידו בנים · ויהיו בעלי בחירה ורצון לפי דעתם הנה אפשר שישובו לחטוא ובמה יהיו בטוחים שיעלו לאותה מדרגה · ועוד כי דעת זאת הולקת על דברי רז״ל דאומרים כי הנפשות נמצאות קודם שיבואו בגוף האנושי בעולם הזה כמו שאמרו בבראשית רבה שנפשותיהם של צדיקים ישבו עם הקב״ה בשעה שנברא העולם · ובהם נמלך וברא את העולם א״כ אין הנפש כח היולאני אבל נבראו ביום ראשון כמו שאמרו על פסוק ורוח אלקים מרחפת על פני המים זה רוחו של משיח ועיין בזה בבעל הטורי׳ פרשת בראשית · וכן כתב הרמ״בן בתשובה שהנפשות נבראו עם האור הראשון
יג לדעת רז״ל ואינה א״כ כח היולאני : ועוד מה שהם מביאים ראיה לדבריהם מאליה הנביא הנה ידוע כי ענין אליה היה דבר נסיי וכל שאר ב״ו אינם במדרגתו כי אפילו משה לא זכה לנס הגדול ההוא · ועוד כי א״ת לא טעם טעם מיתה לפי הקבל׳ ולכן אינו צריך לנס תחית המתים · סוף דבר הדברים הללו שבעלי זאת הדעת אומרים לחזק סברתם רחוקים מאד מן השכל · ואם קבלה היתה בידם מן הנביאים ראוי
יד שנקבל אותה : ועל כל זאת נוטה דעתם לדעת הנוצרים האומרים שהצדיקים היו נענשים בחטא אד״הר שלא היו נפשותיהם משיגות שלמותם אלא מדרגה חסרה עד שבא המשיח (לפי דעתם) וכפר על העון על ידי מיתתו שסבל ואז השיגו האבות והצדיקי׳ מדרגת השלמות הראוי׳ להם ומן השורש הזה הוציאו כמה כללים וענפים שהם עיקרים לדתם השי״ת יצילנו משגיאות וינחנו בדרך אמת :

פרק שני ידבר בשכר ועונש בעה״ב כדעת חכמי המחקר הנזכרים :

א **ואמנם** נקום לבאר עתה איך יצוייר השגת השכר או העונש בעולם הבא לפי שתי הדעות שזכרנו ונאמר כי האומרים שעיקר השכר בעולם הבא לגוף ולנפש ביחד · הנה מאחר שהם מאמינים שאין משכנה ומציאותה אלא בגוף והגוף הוא כלי אליה לתת להמציאות וקיום לעשות רצון בוראה · א״כ ראוי הוא למשפטי ה׳ הישרי׳ שישלם אל הגוף שכר עמלו וטרחו אשר טרח בעבודת השי״ת עם הנפש יחדו ואולם שכרו הראוי הוא כשיהיה האדם השלם קיים בגוף ונפש אחר תחיית המתים ואומרי׳ שזה יהיה כשיטהר השי״ת חומר הגוף בהומר הגלגלים או השמש והכוכבי׳ ויתקיים הגוף עם הנפש קיום נצחי כמו שמתקיימי׳ הכוכבים שהם חיים
ב משכילים בגוף ונפש : ואם השכר הוא על הדרך לפי בעלי סברא זאת · נמשך שיהיה העונש כמו כן נצחי בגוף ונפש יחד כלומר שיחדש השי׳ בגוף הרשע כח לקבל ולסבול עונשי גהינם · כמו שאמר איוב ארץ עיפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים ותופע כמו אופל · שהוא רמז בזה על גהינם · ואמר שעונש רשעים בגהינם הוא
כצל

הגהות מ״מ הרב נ״ע ·

ריש מסכת נדרים אלו דכתיב שמש וצדקה ומרפא בכנפיה וגו׳ אמר אביי שמע מינה הדין מירנא דיומא מסי ופליגא דר״ש בן לקיש דאמר ר״ש בן לקיש אין גיהנם לעתיד לבוא אלא הקב״ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאים בה ורשעים נדונים בה וכו׳ : צריך לדקדק מנ״ל שהוא פליג אר׳ שב״ל דלא מוכח בזה שום פלוגתא ודלמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי : ורש״י נדחק לפרש בזה תרין שאינו מספיק יעויין שם : ויתכן שהניעם בזו לתרץ קושיא אחת ועוד איך אמר קרא שמש מרפא וגו׳ והלא נתבאר בטור
י״ד

גמורים · מ"מ מפני שהם מעטים מאד ורוב הצדיקים אינם מקבלים שכר גשמי בעה"ז א"כ ראוי שישולם בעה"ב שכר טוב אל הגוף עם הנפש ביחד וזה יהיה אחר תחית המתים · שאז יתחברו הגוף והנפש יחד ויתקיימו בלי אכילה ושתיה כמו שנתקיים משה רבינו ע"ה ארבעים יום וארבעים לילה בלי אכילה ובלי שתיה בגוף ובנפש והוא הנקרא כדברי רז"ל כפי דעתם עולם הבא כמו שאמרו על הצדיקים שהם מזומנים לחיי עולם הבא.: וכן מאמינים בעלי הדעת הזאת שלא תמות הנפש האנושית במות הגוף: אבל מיד אחרי המות יש מקום הנקרא ג"ע שנפשות הצדיקים גנוזות שם · עד שיקומו לתחיית המתים ויזכו לחיי עולם הבא : וזהו דעת הרמ"בן ור׳ משה הכהן ע"ה וכמה מהאחרונים שנמשכו אחרי דעתם : והנה הוקשה להם אחרי שאין קיום לשכל אלא בגוף · והגוף הזה נפסד ושב אל העפר · היאך יתקיים השכל הזה לקבול השכר · והשיב על זה הר"ר אהרן הלוי ז"ל בפרק הלכות ברכות בברכת הלבנה כי כאשר יגיע זמן תחיית המתים יחדש הקב"ה לכל אחד מהצדיקים גוף אחר באותו מזל עצמו שהיה להם בתחלה ויעמדו ויאכלו וישתו ויולידו וכל אבר ואבר שבגוף כל אחד מהם יעשה פעולתו הראוי לו בלי שום מונע : וכן שאר כל האנשים שיהיו אחר תחיית המתים יהיו ג"כ באותו האופן וכל גוף וגוף מהם יתקיים בתכלית בריאותו שאפשר לו להשיג כפי מזגו · וגם בתכלית השלימות שאפש׳ לו להשיג כפי מדרגת שכלו ואחרי זה לימים רבים יעלו ויהיו נעתקים למעלת אלי׳ הנביא לפי שתחמר גופם המורכב מד׳ יסודות יהיה עתיד להשתנות ויקבל תכונה אחר׳ כענין יסוד פשוט וקיים קל התנועה ובהיר במראה כמעשה לבנת הספיר נעלם מהעין בענין אליה מוכן לקבל זוהר ואורו של הקדוש ב"ה כענין הלבנה המקבלת אורה מהשמש וע"כ אנו אומרים בברכת הלבנה עטרת תפארת לעמוסי בטן הם הצדיקים שהם עתידין להתחדש כמותה ר"ל אחר תחיית המתים ודוגמתו בעה"ז בבע׳ חיים שתשתנה תכונת גופם ויקבלו תכונה אחרת כתולעת המשי וכיוצא בזה : ויש מהן צריכין לאכול מאכל מוזהר · וזה הוא ענין וסוד עץ החיים שכל האוכל מפירותיו נכון לבו לקבל תכונה זאת שיהיה לעולם : וזה נרמז במעשה בראשית בענין אדם הראשון וזה לפי דעתו תח"ה· ר"ל שיהיה האדם לעולם בגוף לפי שאין שלמותו בזולת גוף אלא נמשל לגלגלים שהם בעלי גוף · ואלו היה שלימות האדם בלתי הגוף א"כ יהיה במדרגת שכל נבדל ויותר שלם ונכבד מן הגלגלים וזה דבר בטל ונמנע כי השתלשלות היצירות לעולם הראשון מהם נכבד מהאחרון ועל שנוי תכונתם וקלות תנועתם אחז"ל לפי דעתו שהקב"ה עושה להם כנפים כל זה השיב החכם ר׳ אהרן הלוי ז"ל : אבל אתה רואה כמה בטולים יש בדעת הזה · בראשית הלא זה נוטה לדעת האומרי׳ שנפש האדם היא כח היולאני וע"כ צריכה תמיד אל הגוף שתתקיים בו : שנית מאחר שהם אומרים שאין קיום לנפש בלתי הגוף איך תתקיים הנפש אחר המות מיד כשתפרד מן הגוף והם אומרים שקיומה הוא קיום הסר בג"ע שאין בו תענוג שלם בנפש או השגת

בכתב א"מ הרב כ"ע ז"ל ·

בשם בעל ראשית דעת דף מ"ב ע"ב וזה לשונו הם על ענין אחד ולכך נקראו ישראל ירחו כמ"ש בברכתה עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמותה והוא ית׳ נמשל ש׳ השמש · כמ"ש כי שמש ומגן ה׳ צבאות וזה נרמז כי כמו שהירח תאיר על העולם על ידי האור שתקבל מהשמש ובזולתה לית ליה מגרמה כלום. כן ישראל הם אור העולם וזה במה שיקבלו האור מאור האמתי ית׳ וכמו שהירח בשתעמוד נכח השמש תאיר כולה וזה בעת הנגוד אמנם כשיוצא הולכת ונסתרת ממנו הולכת ומחסרת כן ישראל בהיותם עבודתו ית׳ נגדם תמיד וכמ"ש שויתי ה׳ לנגדי תמיד הנה אז יאירו בשלימות ויעלימו בטובות · אמנם בהסתירם עצמם ממנו ית׳ ומשכו בהבלי נפשם ולא יאירו רק כפי הערך שיכושו. כאשר יתברך וכן הדבר בירח שנוגה וכתוב שהירח בעיקרה שתוסף האור בינה לשמש תמיד שמוכה בהקלט כן הדבר בישראל שבהאמר ינבר ויוסף מסך מבדיל בין השכל ובינו ית׳. הנה יאירו משוכים כהקלט ·

סבת הסבות ולא יהיה דבר בעולם שלא יהיה הוא יתברך המניע אותו בסבה רחוקה וגם במעשי בני אדם הבחיריים כאילו הפעל הוא על ידי הבחירה והעור האמתי כי הוא סבת הסבות וא"כ יקשה מזה שהוא ית' יהי' סבת הפעולות הרעות ח"ו מאחר שהוא סבת כל הדברים ואם כן מדוע יענים את החוטא : והנה חכם אחד נוצרי השיב לזה תשובה נכונה באמרו כי כל פעל כפי עצמו מבלי בחינת הפרטי אשר בו נעשה הוא טוב דרך משל שהבא על אשת איש הנה הפעל הבעילה בעצמו הוא טוב לקיום המין והוא מתייחס אליו ית' אמנם היותו בזה הפרטי באשת איש זהו מצד בחירת האדם והוא רע ולא ייוחס אליו יתברך מה שהפרטיות בא לבחירת האדם ובכלל כי אל הפעל הטוב יהי' הוא ית' הסבה לא אל הפעל הרע ומזה הוכיח הרב בראשית דעת דף ע' שהשכיל זה ראוי להקל נגד העונות מכל שני צדדים אם מצדו ית' שהוא נמצא בכל הפעולות הטובות ולא ברעות כי הם לא ייחסו אליו ית' ולכן לא תהיה פעולה שלימה מאחר שחסר בה שלימות השותף הא' ית' וית' • והב' מצד הבחירה מהאדם החוטא וזה בב' פנים • הא' מצד כי כל פעל רע אינו נעשה בשלימות כי הרשעים מלאים חרטות כמו שאמרז"ל והוא נעשה בעצב • הב' כי לכל הפחות העונות הראשונים בשיתחיל האדם לחטוא בהנה יהיו נעשים אפילו בעת העשייה בדאגה גדולה ומאונס יצרו עכ"ל • אמר המחבר לב"ע זה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב ר"ל לא יתייחס הקב"ה של הרע רק של הטוב לבד כנ"ל :

ורע שזה הצדיק עובד ה' מאהבה גמורה בכל לבבו ובכל נפשו מדה צורך להביא עליו היסורים • התשובה בזה היא שאין ראוי שיהיה שכר הסובל יסורים בפועל לאהבת השי' שוה למי שאינו סובל אותם בפועל לפי שמתוך המעשה יתחזק לבו באהבת ה' וירגיל לסבול הטורח והעמל אשר הקב"ה מעמיס עליו : יח ורע שמה שנתפרש בסבה הרביעית הזאת מענין היסורים של אהבה ומענין הנסיון הוא דבר נכון ואמרתי כי לא יגיעו רעות לצדיקים כי אם ביושר ובמשפט • אעפ"י שהוא נעלם ממנו מאיזה סבה באו עליו היסורים • אבל בוודאי שבאים עליו בעבור סבה אחת מארבע סבות הנז' :

המאמר החמישי

ידבר בשכר ועונ' הרוחני המגיע לאדם אחר המות ונחלק לארבעה פרקים :

פרק ראשון

יחקור אחר השכר והעונ' הרוחני איך ומה ובאיז' זמן הוא :

א **אחר** שדברנו בענין ההשגחה האלקית ובסבת צדיק ורע לו ורשע וטוב לו הואלנו ב לדבר בענין שכר הרוחני בעולם הבא המגיע לאדם אחר המות : והנה בענין זה נחלקו חכמי ישראל לשתי דעות • הדעת האחד הוא שאעפ"י שיש לצדיקים גמורים שכר טוב בעולם הזה כפי מעשיהם • כמו שמצינו בכמה צדיקים שהיו מוצלחים בעה"ז מכל מקום עיקר השכר הוא רוחני בעולם הבא והוא העולם שבא לאדם אחר המות מיד כשתפרד הנפש מן הגוף ואין שם לא אכילה ולא שתיה ולא שום תענוג מתענוגי הגוף כראיתא בגמרא • מרגלא בפומיה דרב הע"הב אין בו לא אכילה וכו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה כלומר שכתר שם טוב ומעשיהם הטובים חופפים על ראשיהם מלמעלה וע"י זה ישיגו ליהנות מזיו השכינה :

ג ובעלי הדעת הזאת יאמינו ג"כ שעם היות עיקר השכר הנזכר לנפש בלבד יש עוד שכר אחר גשמי בעולם הזה לימות המשיח • וזה יהיה בתחיית המתים לב' טעמים האחד שיהיו הצדיקי' גמורים כדי לפרסם נסי ה' ואמונתו בעולם • והשני כדי שיתענגו בתענוגים גשמיים לפי הימים שסבלו צרות ויסורים בגלותם או זמן יותר ארוך לפי מה שיגזור ה' אבל ימותו פעם שנית אחרי שיחיו ימים רבים ויזכו אז הנשמות האלה ע"י מה שישיגו בחיים השניים לתענוג יותר בעולם הבא • וזה הוא דעת הרמ"בם ד ושאר גדולי החכמים האחרונים שנמשכו אחרי דעתו • והנה כאשר נעיין היטב בענין זה נמצא שהדעת הזאת ראויה ומחוייבת כפי הסברא הישרה ומסכמת עם מה שנמצא ה בזה בתורה : והדעת השנית היא שעם היות שיש שכר גשמי בעולם הזה לצדיקים

גמורים

ישראל הם שלו והוא שר שלהם ע"כ מקריב הנשמות שהם המיטב כעולות כרצון : אמר המחבר בן להרב נ"ע הנ"ל א"מ הרב נ"ע האריך למעניתו בענין זה ואף על כי שהם כתרי תורה ומתוקים מדבש · אך שאינו מעניניינו הנצרך לנו לא רציתי להעתיקם ודי בזה למבין :

שיקרא צדיק כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב · (ח) וכן יכולים להפך הבריות לטעות במה שחושבים שהוא רע הבא להם ואינו רע באמת · כי לפעמים יקרה לאדם רע מועט כדי להצילו מרע מרובה· (ט) המשל בזה סוחר אחד הולך בשיירא למקום רחוק ובדרך קרה לו מקרה שהלה את רגליו וכדומה לזה ונאנס ונתעכב במקום ההוא והשייר' הלכה לדרכה וזה הסוחר מצטער על זה ומתרעם על דרכי ה' · ולא עברו ימים מועטים שבאו עליהם לסטים וגזלו כל אשר להם וקצרת מהם הרגו וכאשר שמע ההולדה כל אשר קרה לשיירא נתן שבח והודאה לקב"ה על שסיבב שלא היה יכול לילך עמהם · (י) ויש עוד כמה סבות שרעות באות על הצדיקים · ראשונה הרעות באות על הצדיק בעבור כללות האומה לא על צד העונש אא כדי לכפר עו' לכל האומה כי לפי שהקב"ה יודע שהצדיק מקבל את היסורין באהבה ואינו קורא תגר על מדותיו של הקב"ה לפיכך מביא עליו יסורים כדי שיהיו כופר על הרע הנגזר לבא על כל האומה ויהיה כפרה עליהם : (יא) שנית באים היסורים על הצדיק מצד ההשגחה הפרטית כי לפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא אי אפשר שיהיה נקי מכל חטא כי אולי חטא מעט ולא נתן אל לבו לשוב ואינו מתחרט כראוי לכן הקב"ה רוצה למרק עוונותיו בחייו ע"י (יב) מעט יסורים כדי לזכות אותו לעולם הבא · שלישית לפעמים יגיעו הרעות לצדיק (יג) בסבת הרשע כמו שאמרנו למעלה שלפעמים טוב לרשע בעבור הצדיק וכו' · רביעית יגיעו לפעמים רעות לצדיק לטובתו ונקראים יסורים של אהבה ונקראים ג"כ נסיונות (יד) והם על שלשה פנים · האופן האחד יסורים הבאים על צדיק גמור העובד את השם מאהבה שלמה ולפי שהשם אוהב אותו מביא עליו יסורים למרק איזה טומאה או זוהמת החטא שבנפשו · לפי שהאדם אי אפשר שלא חטא לפעמים בעבירות קלות שהוא כתעצל בקיום מצות עשה · ואפי' שהוא צדיק גמור אינו נותן אל לבו לעשות תשובה על זה · ואעפ"י שאין אדם חייב להקריב קרבן על זה ואין ראוי לעונש מ"מ הם מזהמים הנפש וממעטין מדרגתה בעולם הבא · ולכן הקב"ה מביא עליו יסורים למרק אותה הזוהמה והטומאה שבנפש · כדי שתשיג המדרגה הראויה לה בעה"ב ולא ימנענה דבר מזה · והיסורים אעפ"י שהם למרק העונות נקראים גם כן יסורים של אהבה (כדעת הרמ"בן כמו שהביא בשער הגמול שלו) לפי שאין סבתן ידוע (טו) לאדם : האופן השני הוא שהיסורים באים על האדם בלא עון וחטא כלל והם נקראים באמת יסורים של אהבה וג"כ נסיון · כי לפעמים הקב"ה מביא יסורים על צדיק גמור לנסותו אם הוא עובד את השם מאהבה גמורה כימים שהוא מצליח ויושב בשלוה והשקט · או שלא יקרא תגר על מדותיו של הקב"ה בבוא עליו צרה וצוקה · לכן מביא הקב"ה יסורים על צדיק כזה לנסותו אם הוא עומד בצדקתו גם בימי (טז) הרעה · והאופן השלישי היסורים הבאים על האדם לא למרוק החטא כי אין בידו חטא כלל גם לא לנסותו כי כבר מנוסה אבל מהסר ה' ואהבתו אותו מביא עליו היסורים לא כדברים הנגלים והידועים לבני האדם בלבד אולם ג"כ בדברים שאינם ידועים להם כמו העקדה שהיתה באחד ההרים במקום שאין בני אדם רואים אא ה' לבדו וזה כדי להרבות שכרו שיהיה לו שכר המעשה הטוב עם המחשבת הטובה ·

(יז) ואם ישאל שואל על האופן השני ויאמר אחר שהשי' יודע אם יעמוד הצדיק בנסיונו אם לאו וכן על האופן השלישי אחר שהשי' יודע

מכתבי א"מ הרב נ"ע וז"ל : כתב הרב בעל ראשית דעת וכן הרב ר"מ אמוסטניני' על חקירת החוקרים אשר שנודע שהוא ית' שנת

שנזכר שהוא הייב מתרעם ואומר למה המלוה אינו מאריך לו יותר כמו שהאריך עד עכשיו וכו' הם דברים של שטות שא"כ אין הק"בה גובה ארת חובו לעולם ועל כיוצא ארז"ל כל האומר הק"בה וותרן הוא יוותרן בני מעוהי א"א מאריך אפיה וגבי דיליה : וכן רבים מעמי הארץ מתרעמים וצועקים על משפטי ה' בלי שכל ותבונה עם חיות שיש להם די ספוקם וצרכם במחיתם והם מתלוננים למה אין הק"בה נותן להם כסף וזהב לרוב כמו שנתן לאחרים ולמה לא נתן להם כח וחוזק רב שיוכלו לאכול ולשתות ולבעול בעילות הרבה ולהתענג בתענוגי עולם הזה כבהמות שדי וחיתו יער :

וידוע שאין מקום לתרעומות או • כי יש להשיב להם דרך כלל שהם תועים בזה לפי שהחשובים בעיניהם צדיקים אינם צדיקים באמת כי מי שהוא פתי וסכל או שכח את חטאיו אשר חטא או זולל וסובא או מי שהוא כילי ולא ישבע כסף אין ראוי שיקרא

להולכי' בתמי' ר"ל מי שהוא תם אין הש"י מונע ממנו הטוב ר"ל נשמתו דמשום שהוא תם אינו צריך לשלם ממיטב רק מגופו • ואפשר נמי שזהו כוונת איוב סי' ט' כ"א תם אני לא אדע נפשי אמאס חיי ר"ל משום שאני תם ולא מועד אין הדין נותן שאשלם ממיטב ותתייסר נפשי וזש לא אדע נפשי אדע לשון יסורים מלשון ויודע בהם את אנשי סוכות • וא"כ אין הדין נותן לפרע ממני רק מגופי וע"כ אמאס חיי כי כל זמן היותי בחיים שותי אסבול יסורי' וק"ל : ויש עוד הפרש ב' שתם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וע"כ הצדיקי' נפרעים מהם בזה העולם שהוא חצי דין מפני שהוא מעורב רחמים עם דין אבל הרשעים נפרעים מהם בעולם הבא שהוא דין גמור והוי נזק שלם וזש דוד תהלי' סי' ז' שפטני ה' כתומי ר"ל משפט הוא אמצעי בין דין לרחמים וע"כ אמר שפטני ר"ל בחצי דין וחצי רחמים מפני שאני תם וזש כתומי ר"ל כמו שהדין גבי תם שמשלם רק חצי נזק • אמנם הרשעים שהם מועדים צריכים לשלם נזק שלם וזש יגמור נא רע רשעים ר"ל הרשעי' צריכי' לגמור המשפט ולשלם נזק שלם ואפש' שעל זה נצטרע דוד ששה חדשים (פרק חלק דקל"ה ע"ד) לפי שדין רשעים הוא י"ב חדש ולפי שהוא היה תם לא נתחייב רק חצי נזק וע"כ לא נדון רק חצי שנה • ואפשר שזהו כוונת המדרש • על פסוק תמים תהיה עם ה' אלהיך כשאתה תם חלקיך עם ה' אלקיך ר"ל דמשום שאתה תם נותן הדין שלא תשלם רק חצי נזק חלק אחד וזש חלקך עם ה' אלהיך דייקא • ולזה נמי אמ' בדיוק כשאתה תם ולא אמ' כשאת תמים שא ודאי להורו על דין התם שהוא חצי נזק והנה ארז"ל כי פלגא נזקא קנסא ואפשר כי לכך מקבל הש"י תשובת הצדיקים להיות כי הם לא נתחייבו רק חצי נזק שהוא קנס והמודה בקנס פטור משא"כ הרשעים שחייבי' נזק שלם ואפי' שיודים לא הוי מודה בקנס רק מודה בממון והמודה בממון לא נפטר בהודאתו וזהו נמי טעם מאמר רז"ל האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה ר"ל דכיון שחטא ג' או ד' פעמים תו לא הוי מודה בקנס רק מודה בממון ולא נפטר בהודאתו ויש עוד הפרש ג' (ב"ק ריש פ' שני) שתם צריך שמירה מעולה ואלו מועד בפחותה סגי לה דנפקא לן מקרא דכתיב ולא ישמרנו בעליו משמע הא אם ישמרנו סגי אפילו בפחותה כמשמע בב"ק פרק ואפשר כי לכך ארז"ל על התלמידים חכמים כי שגגת תלמוד עולה זדון וכן אמרו עליהם כי סביביו נשערה מאד לפי שהצדיק הוא תמים וכתם לא סגי בשמירה פחותה וכל עוד שלא נשמרו בתכלית השמירה וכשלו בחטא קל חייבים • ואפשר נמי כי לזה רמז דוד ואהי תמים עמו ואשתמר מעוני ר"ל דמשום שאני תם ע"כ צריך אני שמירה מעולה וזש ואשתמר מעוני וזהו נמי רמז באומרו אשרי תמימי דרך וגו' אחר כתריה אשרי נוצרי עדותיו וגו' ר"ל דמשום שהם תמים ע"כ צריכים שמירה מעולה ורמז זה עוד ביותר במ"ש אתה צוית פקודיך לשמור מאד מאד דייקא שצריך שמירה מעולה • וארז"ל במסכת ב"ק כי תם כוונתו להזיק ומועד זה שאינו מזיק כי אם להנאתו ואפשר שע"כ שנינו כי כשה"ק ממית הקב"ה את החוטא עצמו דווקא כמו בדור המבול שנשתייר נח ובניו הצדיקים אבל בישראל נוטל הש"י את הצדיק בעבור עון הרשע וכמו שא"ה שמן רעש על ארץ רבה והוא כי שהאומות כוונתם להזיק והם במדרגת התם ותם משלם מגופו וע"כ ממית אותם עצמם דווקא וגובה מגופם אבל ישראל אין כוונתם בחטאם להזיק רק אם לפעמים א' חוטא אינו חוטא רק להנאתו וא"כ הוי במדרגת המועד ומועד משלם מעליה וע"כ נוטל הש"י את המיטב ר"ל הצדיק לפי מה שפרשנו בכמוך פסו' שפטני ה' כתומי וזהו בעצמו מא' הכתו' שפטני ה' כי אני בתומי הלכתי ואפשר שלכך ארז"ל כי עוכ"ל מקריב כשמיתתן של צדיקים ר"ל כי מכ"ל הוא בעל הגור כי ישראל

אבל בהשגחת השי"ת נתקשר ונתחזק הכותל ולא נפל · והמון העם תמהים על זה ואומרים היאך הגיע אל הרשע הטובה הזאת הגדולה שלא נפל הכותל · ובאמת היה לרעתו למנוע ממנו מציאת המטמון :

פרק שלישי ובו יבואר מפני מה יש צדיק ורע לו ·

א **אחר** שדברנו בתלונת הנביאים על ענין רשע וטוב לו · נשתדל עתה בהפכו להסיר תרעומת צדיק ורע לו :

ב ודע כי על הרוב יודעים בני אדם שיסורין באין עליהם בעבור חטאיהם ועכ"ז צועקים וקוראים תגר על משפטי ה' · וזה דומה למי שכהו עיניו מרוב המשגל או לחולה שיודע בעצמו איך רוע הנהגתו הביא אותו לידי חליו ועכ"ז מתרעם וקורא תגר על רוע מזלו ועל זה אמר שלמה אולת אדם

ג תסלף דרכו : וכן מצינו באחי יוסף שאמרו מה זאת עשה אקים לנו עם היות שאמרו אחרי כן אבל אשמים אנחנו · ואין צורך להאריך בדבר זה כי ידוע הוא

ד לכל : וכן לפעמים האדם חוטא ושוכח חטאו אשר חטא באריכות הזמן לפי שהקב"ה האריך לו אפו אולי ישוב בתשובה וכשמביא הקב"ה אח"כ יסורין עליו כדי להעיר אותו אל התשובה קורא תגר ומתרעם על הקב"ה לפי ששכח עונו וצועק ואומר שעל הנם באו עליו היסורים האלו וגם שאר בני אדם שלא ידעו או שכחו את הטאיו אשר חטאו מקדם מיחסים עול

ה לשי"ת ומדברי' עליו תועה : ודומה זה למי שהלוה לחבירו אלף זוז והמלוה ברוב חסדיו עם הלוה מאריך לו זמן הפרעון ג"כ זמן ארוך עד ששכח הלוה את חובו וכשבא המלוה לתבוע ממנו את חובו הוא מכחיש בו ומתרעם עליו ואומר שהוא נוגש אותו בחנם והבריות שאינם יודעים את החוב מנצלים את הלוה ואומרים או היה אמת שהיה חייב לו למה לא תבע ממנו עד עכשיו · והלוה עצמו אחר שנזכר

ועוד אחרת יתבאר מא' רז"ל אבל בעל תשובה שזדונות נעשין לו כזכיות אשר הוא באמת קשה ההבנה דכהי שיומחלו לו למה יעשו לו עוד זכיו' אמנם ההקדמה הב' הוא מה שאמרו רז"ל שהתשובה היא דווקא באותו מקום ובאותה אשה ובאותו פרק כו' כזה שאם לא יהיה באותה אשה לא יהי' נודע שהוא בעל תשובה גמור כי אין האיסור רק בפועל לא בקנין ועתה אומר כי מזה יראה ויתקיים שזה הבעל תשובה יגיע למקום שלא יחסר פעלו הרע רק מצד מחשבתו ותשובתו ומכח ההקדמה הא' נתבאר שכשיגיע טוב המחשבה לגבול זה נותנין לו שכר כאלו עשאה בפועל ואז"ל ג"כ שמי שבא דבר עבירה לידו ופירש הימנה נותנין לו שכר כשו עשה מצוה וא"כ כשהבע"ת הוא באותו מקום הוא ראוי לשכר כעושה מצוה והשכה שהביאו' לזה שגבול היו הזדונות א"כ הזדונות נעשים לו זכות ועז"כ נרד לעומק דבריהם ז"ל למה זה כן בישראל ולא בשאר האומות ונאמר כי להיות שישראל מורגלים תמיד על עשיית הטוב והמעלה והטוב הוא להם לקנין אמנם הרע הוא מרוחק מהם וע"כ כשאחד מהם חשב לעשות מצוה מיד הקב"ה נותנה למעשה יען שזה בא מכח השלימות והקנין שבנפשם ונתבא' בהקדמ' הב' שמחשבה כזו היא בפועל ממש ויתחייב ג"כ שכשחשב לעשות עבירה לא יחשוב ה' לו עון מאחר שאינ' בקנין ונתבאר בהקדמ' הא' שכשהרע אינו בקנין אינו רע מוחלט מכש"כ מחשבה רעה וזאת המחשבה לא תהיה תמיד אצלו קרוב אל פועל מאחר שבנפשו קנין הטוב ודחיית הרע · וא"כ מזה נתבאר שבעו"א יהיה להיפך מאחר שאצלם הוא בהיפך המעשים הרעים הם להם לקנין וטוב לא ידרשו וכו' :

מכתבי א"מ הרב נ"ע ·

בכתבי א"מ הרב נ"ע מצאתי טעם נכון על דבר החלוק בענין עונש הצדיקים לעונש הרשעים כי הרשע נפרע ממנו מנשמתו והצדיק נפרע ממנו מגופו וכי יש משא פנים לפניו ית' ח"ו ויתכן לפרש ע"פ הדין דהיכי נזיקין במסכת ב"ק ובח"מ סי' שפ"ט סעיף ב' שגם חלקו רז"ל בין תם למועד בשמה הבדלים · ההבדל הא' הוא שהתם משלם מגופו והמועד מיטב וכו' וע"כ הצדיק שהוא תם שאינו חוטא בתמיד רק פעם או שני' כנוגח על שלשלים והוי דינא אצלו כמו גבי תם שמשלם מגופו וע"כ נפרעים מהצדיק מגופו שסובל יסורין תחת עונותיו משא"כ הרשעי' הם מועדים לעולם שחוטאים בתמידות והוי דינא שישלימו ממיטב מעליה ועל כן נפרעים מנשמתן שהוא מיטב וק"ל. ואפשר כמו שזהו כוונת הכתוב תהלים סי' פ"ד לא ימנע טוב להולכי'

יטבון דאינון עברין קרמוהי בחייהון
לאובריהון · וכן אמר המשורר איש בער
לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרוח
רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און
להשמדם עדי עד (ר"ל לטורדם משכר
עולם הבא) ואח"כ ביאר ונותן טעם
להצלחתם באמרו להגיד כי ישר ה' וגו'
ד כלומר שאינו מקפח שכרם · והשלישית
שהרשעים מצליחים במעשיהם מפני
ההשגחה שהיא על אחרים ובזכותם כמו
שהצליח לבן הארמי בנכסיו בעבור יעקב ·
וכן נתברך בית המצרי בגלל יוסף · ולוט
ניצל בזכות אברהם ולא די שניצל בעצמו
אלא שהציל ג"כ יושבי צוער · ועז הדרך
יצליחו בנים רשעים בזכות אבות' הצדיקי'
וכן להפך ופעם מאריך הק"בה ימי הרשעים
כדי שיוצאו מהם צדיקים כמו שהאריך
הק"בה ימי אחז הרשע כדי שיצא ממנו
ה חזקיה הצדיק : והרביעית הנה הרשעים
מוצלחים במעשיהם וטוב לחם בעולם
הזה פעם בעבור עצמם · ופעם בעבור
הצדיקים אם בעבור עצמם כי לפעמים
הק"בה משפיע להם טובה לחזק את לבם
שלא ישובו בתשובה ומונע מהם דרכי
התשובה · או בהפך זה שהק"בה מטיב
ומאריך להם אולי ישובו בתשובה · ואם
בעבור הצדיקים כי כאשר הרשע מצליח
אעפ' שהוא מוחזק ברעתו והצדיקי' רואי'
ומחזיקים עכ' בתומתם יתרבה שכרם ·
כי אם הק"בה היה מעניש את הרשע תכף
על רשעתו · אז לא היה ראוי לצדיקים
להחזיק טובה כל כך · כי בראותם עונש
הרשע היו עובדים הק"בה מיראה ולא
ו מאהבה · וכש"כ שכבר אפשר שנרמה
לנו שטוב לו ולכאורה אינו טוב הוא ·
כמאמר איוב כל ימי רשע הוא מתהולל
(ר"ל) שהטובות וההצלחות שיש לו לפי
הנראה אפשר שהן רעות לפי שהוא
מתהולל וכואב תמיד ומצטער ודואג ·
וכמאמ' דוד רבים מכאובים לרשע · וזה
משל לרשע שדר בבית ישן וגרוע וכותל
הבית נוטה ליפול והיה תחתיו אוצר
גדול ואם היה נופל היה נתגלה לו האוצר ·
אבל

הכל ריק ואין כאן כמה שינעהו שם · והאחרונים מן
הפילוסופ' ספקו על טענתו זאת ספק עצום ואדרבה
נראה שהריקות סבת התנועה כי נראה שהקלים יתנועע'
למטה והכבדים למעלה הפך טבעם וזה להכרע הריקות ·
והושבה לזה הספק תשובה בודקת והוא כי לכל דבר
יש ב' מציאות · הא' הוא מציאותו מצד צורתו
העצמיות הפרטיות המיוחדו · והב' הוא מציאות' המוחלטו
הכולל שהוא נמצא ולא נעדר והוא יותר ראוי שהדבר
ישמור מציאותו הכולל ממה שישמור מציאותו הפרטי
ולכן יעלה הכבד למעלה וירד הקל למטה הפך טבעו
להכרע הריקות כדי שיהיו נמצאים במציאותם הכולל
השלם ועתה אומר כי לצדיק יש ג"כ ב' מציאו' :
אחד הפרטי והשנית הכולל מצד שהוא חלק מהמדינה
וגם שכפי עצמו וטבעו הפרטי וצדקתו לא היה ראוי
שימות הנה עם כל זה לשמירת המציאות וקיומו והוא
קיום דורו ראוי שימות כדי שיתקיימו הם וכמו שיפסיד
הדבר הכבד טבעו הפרטי ויעלה למעלה לשמירת מציאות
הכולל כן הוא ראוי שיעלה הצדיק לקרבן אשה לפניו
ית' כדי שישגיח הק"בה למציאות הכללי :

אמר המחבר כן להרב נ"ע הנו' בדף שלאחריו בכתב
א"מ הרב נ"ע מצאתי וז"ל ·

ולתשלום הדבר בהשגחה אביא לפניך מא' רז"ל
שהק"בה מצרף מחשבה טובה למעשה ·
ומחשבה רעה אינה מצרף למעשה כל זה בישראל ·
אמנם בעו"א הוא אפכא מחשבה רעה מצרפה למעשה
ומחשבה טובה אינה מצרפה למעשה והנה זה יקשה
מאד היש עול כמוהו יתברך · והנה נתנו לזה סבות
מהקדמות ידועות בחכמת המדות · · הא' הוא כי כל
פועל לא יהיה פועל טוב בהחלט אם הוא טוב ולא רע
בהחלט אם הוא רע אם יהיה הפועל ההוא בקנין בנפש
בעליו עד שלרוב הרגלו בו נעשה טבע שני וכן בפעל
הרע · והב' היא עם היות שנגד אומר החוקר שהאושר
הוא כפעל המעלה לא במעלה לבד שהוא הקנין הפך
בכונת סיניקו וסיעתו שאמרו שהאושר הוא ג"כ בקנין
לבד עכ' כתבו מפרשי דבריו שלא נחלק החוקר על
סיניקו רק כשהמעלה היא בכח ולא בפועל אבל בשיכוין
המעולה עצמו לפעול פעולה מעלת מה כפי קנין השלם
שבנפשו. רק לא יעשהו בשביל מונע מה מונעיו · הנה
בדבר זה יחשב בעליו מאושר אם הוא טוב ובלתי מאושר
אם הוא רע ובזה צדקו רז"ל חשב אדם לעשות מצוה
ולא עשאה נותנין לו שכר כאלו עשאה ועו' ואת ההקדמה

ועוד

ירא אלקים והיה עובד השם בשלותו מאהבת
השכר ויראת העונש ולזה קרא תגר על
יא משפטי יי כאשר באו עליו יסורין : הנה
למדנו מכל אלה הראיות הנזכרו׳ · שהקב״ה
משגיח השגחה פרטית על כל אישי בני
האדם לפי מדרגותיהם ושלמותם :

פרק שני ובו יבאר מפני מה יש רשע וטוב לו :

א **ואולם** ישאר ספק גדול אם הדבר כך שהשגחת
ה׳ תדבק בכל אישי האדם לתת לכל אחד
ואחד כדרכיו וכפרי מעלליו · א״כ למה
יש צדיק ורע לו · ורשע וטוב לו · והיא
הקושיא שנתקשו כבר כמה נביאים כמו
משה רבינו ע״ה אסף ירמיהו וחבקוק ע״ה.
ואעפ׳ שחז״ל השיבו כהוגן ובחכמה רמה ·
עכ״ז הניחו מקום לאחרים להתגדר בה להסיר
קושיות ותלונות הנביאים הנזכרים · כמו
שהאריך בזה בעל העיקרים · ואני הצעיר
לקטתי ממנו העיקר והנחתי השאר לאהבת
הקצור וכתברתי דבריו בלשון צח למען
ב ירוץ הקורא בו : והנה תשובתו על זה
ותוכן דבריו הוא שהטוב יגיע לרשע מארבע
סבות · הסבה הראשונה שימצא רשע
שהוא מצליח במעשיו מצד הוראת המערכ׳
הכללית שתורה טוב על האומה אשר הוא
יושב בקרבה ואין להתרעם על ההשגחה
הכוללת שכך מסודרת בגזרת השם · כי
כמו שאין להתרעם על השם למה ברא
לרשע ידים לעשות בהם רע למה לא ישנה
המערכת או הגזרה הכוללת שנגזר׳ על
האומה כדי שלא יבואו הטובות והצלחו׳
ג אל הרשע אשר הוא בקרבה : השנית
שיבואו אל הרשע ההצלחות והטובות מצד
ההשגחה הפרטי׳ כדי לגומלו טוב על איזה
זכות שיש לו או על איזו מצוה שעשה ·
כי הקב״ה אינו מקפח שכר כל בריה · ולזה
הוא משלם לרשע שכר הזכיות שעשה
בעולם הזה כדי לטורדו מן העולם הבא ·
כמו שאמר הכתוב ומשלם לשונאיו אל פניו
להאבידו · ואנקלוס תרגם ומשלם לשנאוהי ·

מנעוריו וטבעו מחייב הנטייה אחריו ולא רבים יחכמו
להמלט מרשתו אשר טמן ומפח מוקשו : הב׳ מצד שהרשע
הוא כלי על ידו ייסר השי״ת אשר ירצה וכמ״ש הכתו׳ הוי אשור
שבט אפי ולזה קרא השי״ת את נבוכד נצר עבדי להיות
שהיה כמו חרב ומכות ביד השי״ת להעניש את ישראל· הג׳
כדי להראות בהם גבורתו ית׳ וידו החזקה שבאמצעות
זה יראו צדיקים ויבטחו בשוה עוז׳ וכמ״ש בא אל פרעה
כי אני הכבדתי את לבו למען שיתי אותותי אלה בקרבו וזה
כי יש לדברים ב׳ תכלית תכלית ראשון ותכלית אחרון
שא׳ הוא כהכבדת לבו למען שיתי אותותי · הב׳ והוא המכוון
הוא אמרו ולמען תספר א״כ נתבאר מזאת ההקדמה שהיות
הצדיק מוכה על ידי רשע אין מזה תרעומת כלל כי לכך
נברא כנזכ׳ וכמו שלא יתרע׳ מהחרב למה חותך והורג הצדיק
רק מהמכיע אותו כן אי אפשר שיתרעמו הנביאים מדוע
יבולע הצדיק מרשע ממנו. כי הוא איננו רק ככלי בידו ית׳
לעשות אשר ירצה כמא׳ הנביא שיתפאר הגרזן על החוצב
בו ועוד שזה שתרעומות לא יהיה לדברים רק בצדיק ורע לו
ועינינו רואות כי עקר תלונתם היא רשע וטוב לו ואסף
יוכיח כמומו׳ אך טוב לישראל גם ירמי׳ אמר מדוע דרך
רשעים צלחה והתשוב׳ בזה היא כי הנביאים בוודאי לא
התלוננו על כלל הספק ולא על היות הצדיק נספה ע״י
הרשע כי לכם ידע כל זאת באופן יותר נפלא אמנם
עיקר תלונתם שזה על הפרנסה היוצאת מזה בראותם רשע
וטוב לו וצדיק ורע לו אשר מזה יגזרו כי שוא עבוד
אלקים ולא ישובו אל ה׳ כמאמר חבקוק כי רשע מכתיר
את הצדיק על כן יצא משפט מעוקל ר״ל כי תלונתו היה
כי לא כלום ישיגו התשובות לזה הספק · ומזה יגזרו
כי הכל במקרה ואפי׳ אסף אמר ואני כמעט נטיו רגלי
שגם הוא לא השיג מיד התשובה לזה הספק וכמעט
נטיו רגליו · ומצאתי עוד בספר ראשית דעת ענין
נחמד על מאמ׳ רז״ל שהצדיק נתפס בעון הדור גם אמרם
למה נסמכה מיתת מרים לפרש׳ פרה אדומה לומר לך
מה הפרה מכפרת אף מיתת הצדיקים מכפרת הנה
שנכון לב׳ סבות מצד שישובו אל ה׳ בראותם כי מת
הצדיק ואין להם על מי לסמוך והמה יקחו אל לבם כי
זאת המיתה היתה ראויה להם על עונם · והב׳ שהצדיק
הוא קרבן אשה שלם לפני ה׳ ועולה ריח ניחוח לפניו
ש״ש הוא מלואים דעת וכל שומעיו תצלנה אזניו ומי זה
ואיזה הוא אשר ידבנו לבו לעשות אחד מכל המצות
או לעסוק בתורה בראותו חמס וריב כזה שהצדיק סובל
עון הרשע : והתשובה לזה הוא דע כי רוב החוקרים
בטל סברת המכחישים שיש ריקות בעולם כי למה יתנועע
הדבר אל מה שאליו יתנועע שזולתו תהקומות אחר

והשגחתו בכל הנמצאות · גם נראה בגמל ששם בו צואר ארוך כתיהס לאורך שוקיו ורגליו · וכמו כן הפיל שאין לו צואר · אבל יש לו חוטם ארוך · כדי שבקל יוכל ליטול מזונו מן הארץ · ועוד רבים כאלה בבהמות ובחיות כמו הסוס והפרד שזנבם ארוך להסיר הזבובים הנצערים אותם: הנה בכל אלה יש לנו ראיה ברורה על פרטיות והתחלפות השגחה באישי מין האדם · כי מאחר שאישי האדם מתחלפים בשלמות הכח השכלי התחלפו׳ יותר גדול מהשתנות בין אחד מבעלי חיים על האחר · עד שנראה שאדם אחד קרוב למדרגות בב״ח בלתי מדברים · והאחר קרוב למדרגת המלאכים · א״כ ראוי הוא שיהיה בין בני האדם התחלפות ההשגחה כפי התחלפות מדרגותיהם בשלמות · ולכן פעמים יגיע האדם למדרגה עד שיודע פרטי ענינים · פעם בנבואה ופעם בחלום כמו שנאמר לאברהם לך לך מארצך וגו׳ · וכמו שנאמ׳ לאבימלך בחלום הלילה הנך מת על האשה וגו׳ · ולפרעה שהיה רשע הודיע לו דמאו עי׳ נגעים שנאמ׳ וינגע ה׳ את פרעה וגו׳ ופעם מודיע לאדם ענינים עי׳ שליח ונביא כמו שאירע לברק בן אבינועם עי׳ דבורה· וכן לעלי הכהן ולשאול עי׳ שמואל:

ולפעמים יהיה האדם במדרגה למטה מזו· ואין מודיעים לו מן השמים לא בנבואה ולא עי׳ נביא ושליח אלא בהער׳ אלקי״ת כמו שנתעורר יאודה לנטות אל הדרך לתמר כלתו כדי שיצאו ממנה פרץ וזרח · וכן אביגיל לקראת דוד והכיר דוד שהיתה עי׳ הערה אלקי״ת · ולכן אמר ברוך ה׳ אלקי ישראל אשר שלחך היום הזה ובאה רבים:

ולפעמים על ידי יסורין או חולי או מאסר ורומיחם · אם על צד האזהרה להעירו על התשובה · ואם למרק עונותיו · ועל דרך זה יבחנו בני האדם אם הם עוברים את השם מאהבה יקבלו היסורין בסבר פנים יפות · ואם הם עוברים מיראה יקבלו אותם מיראת העונש ואהבת השכר ויקראו תגר על מדות ה׳ ומטיחים דברים כלפי מעלה · כמו שמצינו באיוב שהיה

ירא

האדם ויסבול יסורין בעה״ז כן ירצה שכרו בעה״ב ולכוס בערא אגרא ועיין על זה בספר אוהב משפט להרשב״ץ בפרק כ׳ ובפ׳ נ׳: והרב ר׳ יצחק בעל העקדה נתן טעם על זאת הקושיא כי להיות שהבחירה נתונה ביד האדם אם להטיב ואם להרע לכן שינה הקב״ה הסדר הזה כי אז נתן הקב״ה טוב לצדיק ורע לרשע הכל בעה״ז היו כלם בהכרח ליראת העונש ולא יהיה א״כ הבחירה ביד האדם אך היה קרוב לגזרה· ובספר כלי חמדה להרב ר׳ שמואל לאזיידו מצאתי ב׳ תשובות נכונות על זאת· הא׳ היא כי חז״ל אמרו כי העולם נידון אחרי רוב המדינה והאדם ואפשר שזה הצדיק וטוב לו לא באה לידו עבירה בעת שהעולם מוכרע לא כן הצדיק ורע לו· אע״פ שיהיה מסוג הראשון אשר טוב לו הבשר שבאה לידו עבירה אחת בעת ופגע שהיה העולם שקול והמדינה והוא הכריע אותם לכף חובה אשר אוי ואבוי לו שגרם פורענות לו ולכל העולם וכן הרשע ורע לו אמנם הרשע וטוב לו אפש׳ עשה מצוה אחת בעת היות העולם מוכרע ושקול וזה שעשה מצוה אחת קטנה והכריעם לכף זכות: והב׳ הוא אחר החקירה אם אדם הראשון חטא תולדותיו מה חטאו דבשלמא חיות ועופות גם הם חטאו ונהנו מעץ הדעת כמאמר רז״ל על פסוק ותתן גם לאישה גם לרבות כל חיה ועוף זולת החול שלא שמע לה ולכן מרבה ימים שנא׳ וכחול ארבה ימים· אמנם תולדות אדם למה ידונו בכיוצא בו· אמנם הטעם כי אדם הא׳ יצדק בו׳ וכו כלולים כל תולדותיו העתידים לצאת ממנו כמא׳ רז״ל על פסוק גולמי ראו עיניך שכל התולדות היו תלוים באדם יש שתלוים בשערו ויש שתלוים במצחו ויש שתלו׳ בפיו וכן בכל אבר ואבר אשר לעמת זה כאשר אכל נהנו מסעודתו כל המתלו׳ בו ובהתחייבו מית׳ נתחייבו גם הם וכן הנקנו׳ כמוה ועל כן הדעת נותנת שמי שתלוי בפיו של אד״ה יענש יותר ממי שתלוי במקו׳ רחוק מן הפה כי אינו נהנה כ״כ והנה בזה יבוא הכל על נכון ואפשר שזה שצדיק ורע לו נתלה בפיו וזה הרשע וטוב לו היה תלוי במדרך כף רגליו של אד״ה· והנה עתה ראוי לתת טעם אם הדבר כן שכל רעות הצדיקים הן בהשגח׳ למה זה נתרעמו הנביאים על טובת רשעים ורעת הצדיקים אחרי שאלו הסבות גלויות וידועות חלילה להם להעלמים האלו שלא ישיגו התשובות האלו אם׳ כתבנו לזה· ויש משיבים לזה שלא היתה תרעומת הנביאי׳ על הספק בכלל רק שמדוע יבולע הצדיק מרשע ממנו לא זולת זה כי היה ראוי שיבוא הש״י עליו יסורים מצדדים אחרים ולא שהרשע ישתרר עליו וישחיתהו וזאת התשובה אינה מספקת ויתבא׳ זה על ידי הקדמה מבוארת מעצמה להיות כי ידוע שהרשע נברא ומתקיים בזה העולם לג׳ סבות אחת טבעית והשתי׳ השגחיו׳ טבעית שהרשע הוא כן מצד טבע החומר כי יצר אדם רע

טעם למה לא נתרעמו הנביאים על צדיק ורע לו

מנעוריו

א **עם** היות שהקב"ה משגיח על כל פרטי בעלי חיים ונותן לכל אחד ואחד כפי הכנת טבעו די ספוקו וצרכו כי הוא זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד בצי כנים הנה ביותר משגיח בהשגחה פרטית על מין האדם כי כל עוד שיש יתרון לאדם על שאר בעלי חיים תגדל השגחת ב השם יתברך עליו · הלא מצינו שנברא האדם באחרונה וזה למעלתו כי הראשוני' היו טפלים לו והוא מבחר הבריאו'· ואם הק"בה משגיח על השפלים והנבראים לצורך האדם · כ"ש שישגיח על האדם ג עצמו : ומה שאמרנו שהק"בה משגיח על כל מיני בעלי חיים השגחה נפלאה לתת לכל מין ומין תכלית שלמותו הנצרך לו וגלוי הוא לכל אדם · כי הוא נותן לכלם אברים וכלים וכחות נאותים לשמירתם ולקיום המין · המשל בזה הבהמות בעלי קרנים האוכלים מעשב השדה הנה לפי שהחומר שהיה ראוי שיתהוו ממנו השינים נעשו ממנו קרנים ובעבור שלא הספיק הטבע לעשות להם שינים בלחי העליון ולא יכלו להדק היטב המזון שם בהם הכח ד להעלות גרה כדי להשלים הלעיסה : וכן מצינו שכל שמזונותם מצוי בדגים ועופות ממהרים לעכל · וכמאמר רז"ל בכתובות (דכג ס"א) ובעופות ובדגים בכדי שתפול לאור ותשרף· ובכלב שמזונו בלתי מצוי מתאחר להתעכל מזונו יותר משאר ב"ח כדאיתא בגמרא דשבת (פרק כד)· יודע צדיק דין דלים פי' יודע הק"בה בכלב שמזונותיו מועטים · לפיכך השהה מזונותיו במעיו שלשה ימים :

ה ובבעלי טרף ובעופות הדורסים שאינם נזונים מן הצמחים · המציא להם הטבע כלים שיוכלו לצוד בהם שאר חיות ועופות· והזמין להם ארס בצפרניהם שמטילים אותו בהם בעת טורפם ודריסתם כדי לבשל מזונם ולהדיקו · כי כח וחום הארס מועיל להם ו במקום האש לבשל הבשר : וכן טבע הנמלה : אעפי' שהיא בריה קטנה יש בה זריזות הרבה וממנה נדין על חכמת הש"י

מכתבי אבא מארי נ"ע וז"ל ·

כתב א"מ הרב נ"ע שטענות הכופרים הם שתים בהשגחתו של הקב"ה בנמצאים השפלים : הא' הוא לרוממותו ית' ופחיתות ושפלות של הדברי' התחתונים ואם יכן איך יוכל ויראה ברעתם ושפלותם · ולכן אמרו של השמים אמנם השמים אשר הם גבוהים בלי שעור מהאדם ישגיח בהם הש"י אמנם כי מגלגל הירח ולמטה תכלה השגחתו ית' וכמ"ש איוב העיני בשר לך הבעד ערפל ישפוט · והטענה השנית היא הקושיא הקדומה אשר רבים חללים הפילה והוא רוע הסדר הנמצא בזה המציאות צדיק ורע לו צדיק אובד בצדקו ורשע מאריך ברעתו ואכל ושבע ודשן והנה התשובה לקושיא ראש ונה מצאתי בספר ראשית דעת כי הלא אנחנו מודים שהש"י ית' אין לו שום ערך עם שום נמצא וזה כי הבב"ת אין לו ערך כי אפי' כאמרנו שהוא בב"ת לא יצדק עליו בחיוב רק דרך שלילה ואחר שהם מודים שהשם ית' משגיח בעליונים מחוייב לומ' שמשגיח ג"כ בתחתונים שאל"כ יחוייב לומר שהעליונים הם יותר קרובים אליו מהתחתונים וזה לא יצדק בחוקו יתברך אחר שאין לו ערך עם שום נמצא ולקושיא השנייה רבו כמו רבו התירוצים · ראשונה אמרו כי יותר הקושיא הזו הוא בהכחשת הנושא והנשוא כי האדם יראה לעיני' וישפוט על צדיק רשע ועל רשע צדיק והנשו' הוא ג"כ שקר כי טובת העולם הזה הכל שמה מעשה תעתועים · והתירוץ הב' הוא גם שכודה שהרשע רשע באמת או אפשר לרשע אשר מזרע יפרש הוא שלא יעשה מצוה אחת ולכן הש"י משלם על פניו להאבידו מעולם הבא ורעת הצדיק הוא ג"כ לב' סבות · הא' הוא שהקב"ה מביא רעות על צדיק והוא להראות העמים כלם שהוא עובד השם עבדה לא מיראת עונש ולא לתקות שכר כי יש צדיקי' עובדי ה' אמנם כבוא עליהם' רעות יקראו תגר לה' ויתחרטו על צדקת באיוב וכיוצא לא כן זה הצדיק שכל הרעות לא יוכלו להזיזו ממקומו אך יקשה אם הקב"ה יודע זאת למה יביא עליו רעות כיון שגלוי זאת לפניו נשיב ונאמר שאין זה רק לשלימות הצדיק כי המעשים האלה היו אצלו בכח וע"כ הביא שאת עליו יסורין ורבה שיהיו מעשיו בפועל והסבה השנייה היא להיות שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ומשה ואהרן יוכיחו ואפשר שהצדיק חטא בלא יודעים ולא הרגישו בו וידוע שהעבירה מטמטמת לבו של אדם ועושה רושם גדול בנפשו לכן ירחמהו ית' לטהרו מטומאתו בעה"ז כדי שישאר נקי לעה"ב : והסבה השלישית שהקב"ה מביא עליו יסורין בלא חטא אך כדי להרבות שכרו בעולם הבא כי כפי מה שיצטער

העקרים הגדולים · שלא תתחלף התורה ולא תשתנה בשום זמן · וסמך הדבר על הפסוק לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו: ובאר הטעם בספרו המורה לפי שהדבר השוה והשלם אי אפשר להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו שלא יפסיד השווי והשלמות ההוא · ולפי שהתורה תמימה היא כמו שהעיד הכתוב באמרו תורת ה׳ תמימה · א״כ אי אפשר שתשתנה בשום זמן · זה תורף דברי הרמ״בם במקומות רבים בספריו: אבל דבריו צריכים עיון גדול · מאין לו זה השורש ואולי היתה קבלה בידו ולכן נקבלנה בסבר פנים יפות · אך לפי הסברא הישרה אין אנו רואים שום ראיה לדבריו מהכתוב שהביא ז״ל · על שלא תתחלף התורה ולא תשתנה לעולם לפי שהכתוב הנזכר אינו מזהיר אותנו אלא שלא נוסיף ולא נגרע מדעתנו על המצות · אבל מי ימחה להקב״ה שהוא לא יוסיף ולא יגרע לעולם: ולענין השווי והשלמות שאמר הנה כל זה שייך בדבר השוה בשכל (ר״ל סיפייר האלס כסכלו סהוז סוף) אפשר שישתנה כפי הכנת המקבלים · המשל בזה המזון השוה אל הילד הוא החלב · והשוה אל הבחור הוא הלחם והבשר ויין · כן המצות האלהיות צריכות להשתנות כפי הזמנים · כמו שנשתנה איסור הבשר מבעל חי שנאסר לאדם הראשון והותר אח״כ לנח ובניו · מפני קלקול הדעות שאירע לקין ולזרעו · ולא כדברי מי שכתב שלכך נאסר הבשר לאדם הראשון לפי שהיה העולם חדש · שאם הקב״ה היה מתיר לאדם אכילת בשר היה אפשר שיפסדו מינים הרבה מן הב״ח · כי זה הטעם אין לו טעם ולא ריח · שאם היה הדבר כן היה ראוי ג״כ שלא יתירנו לנח ולבניו · כי בימים ההם היו הבעלי חיים יותר מעטים מאשר היו בימי אדם הראשון · ועוד בימי נח היה המין האנושי יותר הרבה משהיה בימי האדם · גם לפי דבריהם מן הראוי היה שלא יחזור הקב״ה ויאסור קצת מן הבהמות והחיות לישראל לאחר מתן תורה אלא מכאן אתה למד שהדת האלהית אפשר שלא תשתנה ולא תתחלף בכל דבר · אפשר שתשתנה בחלק אחד · מן האיסור אל ההיתר ומן ההיתר אל האיסור · כפי השתנות מקבלי התורה · ואל יבהלוך כמה פסוקים שבתורה שבכתב שיש פתחון ומקום למינים לרדות והאגדות התמוהות · והמדרשים הקשים והנפלאים והגוזמות והמשלים שבתורה שבעל פה שהביאו רז״ל: והאומות לועגים עליהם ומחרפים אותנו בהם · כי כבר קדמוני כמה גאוני עולם אשר אני בערכם בקליפת השום · שהשתדלו לבאר אותם באר היטב ולהשיב עליהם בחכמה רמה כדי להסיר מהם כל ספק ופקפוק כמו שעשה הגאון רב סעדיא בספר האמונות והדעות · ובעל ספר הכוזרי · והר״דק בפירושיו · ובעל ספר חזוק האמונה · ובעל ספר הנצחון · והרב אבראבנאל בספר משמיע ישועה · והרבה כאלה · ועל המאמרים שבתורה שבעל פה השתדלו לסתום פי המלגלגים הרב בעל כפתור ופרח · ובעל ספר באר הגולה · ובעל ספר מאור עינים · ובעל עין ישראל בכוונות האגדות שלו · וכל אחד ואחד האריך למעניתו · והרוצה לחקור בעניני׳ האלה יעיין בספריהם הנכברים וימצא את מבוקשו לכל אות נפשו:

המאמר רביעי

ידבר בעיון השגחת הש׳ על כל הפרטי׳ בעולם השפל הזה וביותר על פרטי מין האנושי · ובו שלשה פרקים:

פרק ראשון

יספר איך הקב״ה הוא המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד בצי כנים:

א **ועתה** נחקור אם דת דאו"ת אפש׳ שתתחלף לאומה אחת בעצמה בהתחלף הזמני׳ או אם אי אפש׳ שתשתנה כי אם שתתקיים לנצח והנה יראה שאי אפשר לדת דאו"ת שתשתנה וזה משלש סבות · אם מצד הנותן · ואם מצד המקבל ב ואם מצד הדת בעצמה : ראשונה מצד הנותן אי אפשר שתשתנה · כי הדברים הנרצי׳ אצל הש"ת שהוא הנותן אי אפשר שירצה פעם אחת דבר אחד וישתנה רצונו אל ההפך כי א"א שירצ׳ הא ית׳ פעם את היושר והטוב · ופעם אחרת העול והרע · א"כ למה ישנה האל הדת דאו"ת ג באחרת : שנית מצד המקבל ג"כ אי אפשר שתשתנה כי לפי שהאומ׳ הישרא׳ המקבלת דת אחרת היא ולכה תשתנה דתה אחר זמן רב : כי ההסכמה הדתיית היא בכל עתות וזמנים שוה · א"כ לא יצוייר שתקבל ד דת שינוי מצד המקבל · שלישית גם מצד הדת בעצמה אי אפשר שתשתנה כי אחר שכוונת התורה דאו"ת להודיע לבני האדם ענינים שכליים ודעות אמתיות אי אפשר לצייר השתנותה בשום צד וזמן · לפי שבדעות האמתיות אי אפשר שיפול בהם שנוי כלל · כי אי אפשר שתהיה האחדות פעם אחד אמת ופעם אחר יהיה הרבוי אמת · ולכן לפי הנראה אי אפשר שיפול שינוי בדת הש"ת לא מצד הנותן ולא מצד המקבל ולא מצד הדת בעצמה:

ה אבל אם נעיין היטב בענין זה נמצא שאינו כן הנכנע שלא תשתנה האו"ת לעם אחד כפי השתנות טבע העם ההוא · אעפ"כ לא ו יחייב שינוי אצל הש"ת : כי כמו שהרופא היודע סבת החולי יתן ההנהגה אל החולה אל זמן משוער אצלו ואינו מגלה לחולה כוונתו · וכאשר יגיע הזמן שנתחזק החולה מחליו ישנה הרופא הנהגתו ויתיר לו מה שאסר ויאסר לו מה שהתיר · ואין צריך החולה לתמוה על זה שיאמר לו למה לא נתת לי בתחל׳ הנהגה מספקת לכל הזמני׳ · לפי שהרופא נתן ההנהגה הראשונה כפי ידיעתו שראוי לחולה כן · ואח"כ שינה ההנהג׳ כפי השתנות החולי ועכ"ז לא תחייב זה שינוי אצל הרופא · כן עז הדרך איננו חסרון אצל הק"בה : אם לא נתן בתחלה תורה והנהגה מספקת לכל הזמנים · כי ז כשנתן התורה ידע שתספיק עד זמן שיעורה הכנתו להבין המקבלים ולתקן טבעם שיוכלו לקבל ההנהגה השנית אעפ"י ח שלא גלה זה לבני אדם : כי כמו שיעשה המלמד עם תלמידיו שירגילוהו בתחל׳ בדבר קל ההבנה עד שיורגל בזה · אח"כ ירגיל אותו לענינים עמוקים · שלא היה ראוי אליהם בתחלת למודו · כן הק"בה נתן לאדם הראשון בתחלה מעט מצות : והם איסור אכילת מעץ הדעת ובשר בעלי חיים · ואח"כ שינה הדת לנח והתיר לו הבשר ונתן שבע מצות · ואח"כ במתן תורה תרי"ג מצות כפי השתנות טבע האנשים :

ט ואם יאמר האומר אין ראוי שתקצר יד ה׳ שלא יוכל ליתן הנהגה כוללת לכל בני האדם שוה בכל הזמנים · הנה זה ידמה לשאלת השואל למה לא ברא הש"ת כל בני האדם צדיקים · כי זה יהיה יותר שלמות אליו ית׳ · או למה לא ברא הק"בה כל בעלי חיים בעלי שכל ומדע לשבח את ה׳ · כי זה יחלוק על טבע המציאות · וכן יכול אחד לומר למה לא יעשו כל הדברים י בדרך נס · אבל שאלות כאלה הבל המה כי הדבר המוסכם אצל כל החכמים התוריים הוא שמנהג הטבע יקר מאד בעיני ה׳ : ושלא ישנהו אלא להכרח גדול · והרוצה לחלוק ולשאול דברים כאלו הרשות בידו כמו שאמרו רז"ל שהתורה סם תם וסם חיים לכל שנאמר ולכל בשרו מרפא · כי למיימינים היא סם חיים · אבל היא סם המות למשמאלים בה :

פרק שלישי

בו יבואר שלא תתחלף ולא תשתנה התורה לא כולה ולא מקצתה לעולם :

א **אמנם** דעת הרמ"בם שלא תשתנה התורה לעולם · לא כולה ולא מקצתה ולכן שם זה הדבר אחד מן העיקרים

ג ואם לאו ח"ו היא מזוייפת · ואולם הבחינה השנית אשר מצד השליח הנה הוא כשיתברר ויתאמת שהוא נביא מוחזק ושהוא שליח להנתן הדת על ידו באמות (ר"ל באמת גמור שאין בו שום ספק ופקפוק לגמרי) עצמי : הרי היא בוראי תורה אמיתית וביאור זה כל דבר נתאמת על שני פנים אם אמות עצמי ואם אמות בלתי עצמי · והאמות עצמי הוא כאשר יתאמת הדבר מצד סבותיו או מצד סגולותיו העצמיות · והאמות הבלתי עצמי הוא שיתאמת הדבר על דרך מקרה לא מצד סבותיו ולא מצד סגולותיו העצמיות ·

ד והמשל בזה לשני רוקחים שבאו לפני חכמי הרפואה לעשות מרקחת הטריאקה ואמר הראשון כי ירקח הטריאקה רקוח טוב ויפה שיציל את האדם מכל סמי הכות החמים והקרים ומכל מיני ארסיים בראיה ברורה שהוא מראה להם בשר האפעה וכל הסמים השייכים לעשות הטריאקה זאת · ומנסה סגולות כל הסמים הפשוטים וכחותיהם אחד לאחר לפני הרופאים הנה בזה יכירו כלם שאין בו שום חשש זיוף :

ה והרוקח השני מתפאר ג"כ ואומר שהוא יעשה טריאקה טובה ומועילה לכל מיני סמי המות ומביא ג"כ ראיה לדבריו שהיא ילך במו אש ולא יכוה וכיוצא בזה : הנה אעפ' שיעשה זאת הבחינה עכ"ז אין זו ראיה עצמית שהטריאקה שעשה היא אמיתית כי אעפ' שהלך באש ולא נכוה אפש' שזאת הסגול' בטריאקה לבד ולא להציל משאר סמי המות :

ו ועל זה הדרך בעצמו היא בחינת נבואת הנביא או השליח כי הנביא שיתן אות על נבואתו בראיה זו למשל שהוא ילך באש ולא יכוה הנה הוא אות שראוי זה האיש שיעשו נסים ונפלאות על ידו אבל אין אמות עצמי לנבואה וכ"ש שאינה

ז ראיה שתנתן התורה על ידו : כי הנה מצינו שנעשים אותות ומופתים הרבה ג"כ ע' להט וכשוף · גם נעשו הרבה אותות ומופתים ע' הצדיקים וחסידי עליון שלא היו נביאים · כמו שמצינו בענין מחלוקת רבי אליעזר וחכמים שכותלי בית המדרש הטו עצמן · ונעקר החרוב ממקומו וחזר אמת המים לאחוריו : וכן בהרבה מקומות כנסי חוני המעגל וכנסי ר' חנינא בן דוסא וכו' פינחס בן יאיר וכנקדימון בן גוריון וכחנניא מישאל ועזריא שניצולו מכבשן האש ועכ"ז לא היו כל אלה מוחזקים לנביאים בישראל :

ב״נ ס׳
ב צ״עא
בגמ׳ תעניות

ח ולכן בעבור שהאותות והמופתים שנעשו ע' משה רבינו ע"ה עם היות שהיו רבים ונפלאים מאד בשינוי טבעו של עולם לא היו מופת עצמי לנבואה (כי עדין היו ישראל מסופקים בנבואתו) ותדע שהוא כן שהרי אחר מתן תורה אמרו למשה היום הזה ראינו כי ידבר אקי"ם את האדם וחי נראה מזה שעד הנה היו מסופקים במציאות הנבואה · עם היות שהאמינו במשה שהוא עבד נאמן לשם יתברך וראוי שיעשו אותות ומופתים ע' כמו שכתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו : הנה מפני זה תמצא שאמר ה' למשה במ"ת הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם · כלומר אני רוצה לאמת להם מציאות הנבואה עצמה וגם לאמת להם שאתה שלוח מאתי לתת התור' על ידך וזה יהי' כשהם ישיגו למעלת הנבואה כי בזה ידעו שאני רוצה לתת התורה על ידך וזה יהיה אמות עצמי לנבואה ולשליחות השליח ההוא · ואלה שני הדברים היו הכרחיים לאמת שהתורה היא מן השמים ·

ט האחד מציאות הנבואה לפי שכל ישראל היו נביאים באותה השעה ושמעו קול ה' מדבר אליהם עשרת הדברות : והשני ששמעו קול אומר למשה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי ואדבר' אליך את כל המצוה והחקים וגו' ובזה נתאמת להם כי משה היה השליח שתנתן התורה על ידו וזה הוא ההפרש שיש בין נביא סתם ובין השליח האמיתי :

פרק שני

יבאר אם הדת הא'ת אפשר שתתחלף או אם שתקיים לנצח : ·

ועתה

א **אמנם** במספר המלאכים ובמותם התחלפו הדעות אצל הפילוסופים · כי קצתם אומרים שבהיותם שכל פשוט אי אפשר שיצויר הרבוי בהם כי לא ימצא הרבוי בדברים אם לא מצד החומר והאחרות מצד הצורה ולפי שהמלאכי׳ אינם בעלי חמר הנה אי אפשר בשום צד שיהיה חלוף או רבוי ביניהם א״א כשיהיה אחד מהם עלה (ר״ל סבה) והאח׳ עלול ב (ר״ל מסובב) : ולפי זה יאמר שמספר השכלים הנבדלים הם עשרה כמספ׳ הגלגלי׳ שהם תשעה או עשרה עם החומר שתחת ג גלגל הירח : וכת התורניים כמו הרמ״בם והרלב״ג ורבים אחרים ז״ל שנמשכו אחר זה הדעת הפילוסופית יאמרו שמספר המלאכים כמספר הגלגלים המתנועעים בתנועות מתחלפות כי לכל גלגל יש מניע שכלי מיוחד המניע אותו כתנועתו המיוחדת ולפי שמספר הגלגלים האלה הם מ״ט או חמשים יהיו מספר המלאכים כמו כן מ״ט או חמשים · וסברתם בנויה על מאמר רז״ל שאמרו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נמסרו למשה חוץ מאחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים : ואומרים שהמלאכים האלה נקראו שערי בינה · לפי שכל אחד מהם יש בו השגה ד מיוחדת בפני עצמה · וכל זה חולק על דעת התורה כי הכתוב אומר שיש רבוי המלאכים נמצאים בעצמם מלבד אלה אשר נשלחים לבני אדם כמו שביארו הז״ל על פסוק רכב אלקים רבותים אלפי שנאן ועל פסוק אלף אלפין ישמשוניה · ויש עוד מלאכים אחרים משתלחים לבני אדם כמו שנמצאו כמה פסוקים ע״ז והדעת הזאת מוסכמת לכל המורים בתורת משה · ה ולפי זה נראה שלכל מלאך יש פעולה בפני עצמה והשפעה מיוחדת · ובעבור שהככבים הם רבים במספרם ולכל אחד יש לו משפיע א״כ יחוייב שיהיה כמו כן רבוי במלאכים כמו שיש בכוכבים · וזה מסכים עם מה שאמרו רז״ל אין מלאך אחד עושה שתי שליחיות ולא שתי השפעות (ר״ל שיש לכל מלאך שליחות וכח מיוחד כתאר שלימותו הק״בה) ולפי שתאר השלמיות אשר בו יתברך הם בלתי תכלית נמצא כהכרח שיש רבוי גדול מהשכלים הנבדלים כפי התחלפות השגתם ממנו ית׳ וכפי הפרש הכח הניתן להם · וזו דעת נכונה ואמיתית מסכמת לתורתנו הקדושה ולעיון שכלי · והנה לא ראיתי להאריך יותר בענין המלאכים כדי שלא תכבד העבודה על המעיין ומי שיתאוה להעמיק יותר בעניינים האלה יעיין בספרי הרמ״בם ובפירושי הרב האברבנאל בישעיה סימן ו׳ · ובמעשה מרכבה שביחזקאל ושם יראה נפלאות וירוה את צמאו בכל אות נפשו :

המאמר השלישי

ידבר בביאור שורש האמונה שתורתנו הקדוש׳ היא אמיתית ואלקי׳ת וניתנה למשה מן השמים ושלא תשתנה ולא תבטל בשום זמן מהזמנים ויש בו שלשה פרקים :

א **קודם** שנבאר שתורתנו הקדושה היא אמיתית וניתנה מן השמי׳ ושלא תתחלף ולא תתבטל בשום זמן · נעיר ספק אחד במה תבחן שהיא אמתית כי אחר שאנחנו מוצאים דתות הרבה · וכל אחד מבעלי הדתות האלה יאמ׳ שדתו אמיתית ואלקי׳ת · במה יודע איפה ההבדל בין הדת האלקי׳ת האמיתית ובין הדת המזויפת והשקרנית · והתשובה ע״ז שהבחינה שתורתנו אלקי׳ת היא · תהיה ב מב׳ צדדים האחת מצד התורה בעצמה · והשנית מצד השליח אשר ניתנ׳ על ידו · והנה מצד התורה בעצמה תבחן בזה האופן שאם יש בה היסודות והעקרים הראויים לה כגון עיקר מציאות השם ושהוא יחיד ושאין לו גוף ושהוא בורא עולם ומגלה רצונו לבני האדם על יד נביאיו ושמשגיח על בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · וכיוצא באלו הענינים הנמצאים בתורתנו ואם היא אינה חולקת על יסוד מיסודות האלה או בשרשים הסתעפים מהם הנה בודאי היא אלקי׳ת

ואם

דף ז וזהו התורה של השמש כי כמו שהשמש הוא שלמות האויר וכל גשם בהיר ספיריו כן כמו התורה היא שלימות האדם העוסק בה · ג׳ כמו שהשמש משמח חום הדלות לבריאים ומביאו לחלושים כן הענין בתורה שהחכם שמח בשמעו דברי תורה לא כן עם הארץ כי ילכם פתרו קנאה : ד׳ כמו שהשמש מעורר הבעלי חיים משנת הלילה הנמשל למות כן כמו התורה הלא היא בראש הומיות תקרא תשובו לתוכחתי וכמ״ש ראה נתתי לפניך וגו׳ ובחרת בחיים וגו׳ · ה׳ כמו שהשמש מטביע התמונות במראות המלוטשות עד שיוכירו זוהר רב מתוכה כן כמו התורה תטביע את תמונת העוסק בה בתוך המראה גדול מלכו של עולם ית׳ גם בשכלם של המלאכים שהם המראות המלוטשות וזש״ קרא אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין וק״ל · ו׳ כמו שהשמש מתנועע כפי הכנת החומר אשר אליו יגיע כי אם יהיה הגשם בפיריי יזהירהו ויבהיקהו והפך בהפך כי הענין בתורה כי תורתו של אלישע אחר היתה סבת אבוד נפשו והענין כי ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה · ב׳ שאכלו את הפסח א׳ אכלו לשם אכילה גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בה · וא׳ אכלו לשם שמים עליו נאמר וצדיקים ילכו בה : ז׳ כמו שהשמש נתוסף בעצמיים הבהוריים שנראה האור על הענם הבהיר כשהוא מאוור ונמשך מקנה אל קנה : אמנם בעצמיים החשוכים הוא בהפך נתמעט האור ונראה כולו במקום א׳ עב וכפול כן הענין בתורה במד״א ומתלמידי יותר מכולם יש מפור ונוסף עוד ועל ההפך פרז״ל אומת דברי תורה מתכזים בעיני עם הארץ כשהתלמיד חכם עניו מכזה אותם הן אלה קצת סגולות המשנאות באור השמש והן נמצאים יותר בשלימות בתורה למה שהיא תשלים הנפש והגוף יחד ומזה נכיר כי כוח המאירה היקרה והו העולה מדברי הרב״ז הלוי שם והקדמה שהבאנו לעי׳ בשם כד הקמח מצאתי עוד ג״כ בדרשות ר׳ יודא מדוואה ·

המאמר השני מדבר במציאות המלאכים מהותם ואיכותם ובו שני פרקים :

פרק ראשון מדבר במהותם :

א **בהיות** שדברנו במאמר הקודם ממציאות הבורא ית׳ שהוא סבת כל הסבות וממציא כל הנמצאים ושהוא אחד קדמון ושאין לו גוף ולא כח בגוף · נדבר עתה בעזה מענין מציאות המלאכים הנקראים שכלים נבדלים השייכים ג״כ לעולם העליון וקודם זה ראינו לבאר שם מלאך ועל כמה פנים יאמר :

ב ודע כי פי׳ שם זה שלית ויאמר ראשונה על שליח אנשים · כמו וישלח יעקב מלאכים וגו׳ · שנית על הנבואה הנשלחת מה׳ · כמ״ש ויעל מלאך ה׳ מהגלגל אל הבוכים · ונאמ׳ וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים והוא משה · שלישית יאמר בעצם וראשונ׳ על השכלי׳ הנפרד׳ :

ג אשר כוונתנו עתה לדבר מהם : ואמנם שהמלאכים נמצאי׳ זהו דבר ברור ומפורס׳ שאין צריך להביא עליו ראיה כי לא לבד הורו עליהם הפילוסופים וכל חכמי הגוים שהם נמצאים אלא שאף תורתנו הקדושה מעירה על מציאותם וזוכרת אותם בהרבה מקומות · ובקצתם קוראה אותם בשמם · ואין צורך להביאם פה כי ידוע הוא לכל משכיל :

ד ואולם בענין מהות המלאכים ואיכותם · היו מן הקדמונים שחשבו שהם הוים מרוח ומהם מאש והביאו ראיה לדעתם מהפסוקים האומר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט :

ה אבל הרב אב״ן עזרא מכחיש סברתם ואומר שכוונת הפסוק אינו כן (עיין בפרושו על הפסוק כר׳ אסית במלת השמים ותמצאנו) וכמו שדרשו רז״ל על מלת חשמל כאלו אומר חיות אש ממללות :

ו (חגיגה פ׳ אין דורשין) אבל רוב חכמי האמת וגם כת הפילוסופים כולם הסכימו שהם צורות קדושות נבדלות מכל חומר :

ז ולכן נקראו׳ אצלם שכלים נבדלים · לא שהיו מראים עצמם לבני אדם ר״ל לאבות הקדושים או לנביאים ברמות אנשים וקצתם ברמות אש וכיוצא בזה :

ח גם מנויהם ופקידותם נבדלים ונפרשים · כי יש מלאך ממונה על האש · ויש על המים · ויש על השלג · ויש על הברד וכיוצא בהם :

פרק שני מדבר במספר המלאכי׳ וכמותם :

אמנם

הבורא יתברך מצד אותות פעולותיו
וחכמתו ויכלתו בכל הברואים ונשכיל
ונבין בעינינו אז יאיר שכלנו בידיעתו
ונשיג ממנו כל מה שיש בכח שכלנו
להשיג אבל אם נטריד ונטריח שכלנו
להשיג הוויתו ועצם כבודו ולדמותו
ולהמשילו במחשבותינו לשום גוף וגשם
בעולם · נפסד שכלנו והכרתנו ולא
נשיג בהם שום דבר · כמו שיקרה לזה
שרוצה להביט אל עין השמש וזהרו · כדי
להשיג מהותו : יג ולכן צריכים אנו להזהר
מאד בענין זה ולזכרו בחקירתנו על
מציאו' ה' אחדותו וקדמותו לדעת כי הוא
ית' איננו גוף ולא כח בגוף ואי אפשר
לשום דבר להמשילו ·

יד הנה ביארנו במאמר הראשון שהוא
היסוד מיסודי אמונתנו שיש אלוק
נמצא יחיד קדמון ואינו גוף ולא כח בגוף
והחכם ישמע ויוסיף לקח :

המאמר השני

בכל פעם כי עד חצי היום מוסיף והולך משם והולך
מתחסר והולך ואינו בהשוייה אחת לעולם אלא משתנה
והולך פעם אחר פעם אבל התורה משפטי ה' אמת צדקו
יחדו : והרב ר' משה אלמושנינו ז"ל בספר תפלה
למשה מאמר שני חלק ראשון הביא על שני פסוקי' הקדמה
נאותה בשם ר' יואל אבן שועב ואמר שכוונתו להורות
על חמש' עקרים מפורסמים מפאת הגרמיים השמימיים
אשר הם נמצאים בתורתנו הקדושה יותר בשלימות ·
העקר הראשון מציאותו ית' כי על זה מודים בלי ספק
בתנועתם והוא הרמוז באמרו יום ליום יביע אומר כי
הוא יביע ויפרסם מציאותו ית' כי כל מתנועע יש לו
מניע עד הגיענו אל המניע הראשון : והתורה תעיד
על זה ביותר מאחר שאומרים התורה בעל כרחך צריך
שיהיה בנמצא מי שצוה עליה ועדות התורה בזה נאמנה
יותר מעדות השמים גם כי כל עדות השמי' אינו מפורסם
רק אצל המעיינים ועדות התורה אפילו לפתאים וז"ש
מחכימת פתי : העקר הב' הוא חדוש העולם כי זה
מתפרסם ע"י גרמי השמים מאחר שהם על שיעור מוגבל
זה ודאי יורה על רצון מחדשם שרצה שיהיו באופן זה
ועל גבול ומספר ההוא וזה מתפרסם יותר ע"י התורה
מאחר שיש בה מצות עשה ומצות ל"ת הכל במספר מכוון
ושיעור מוגבל יורה מציאות המגביל אותם בלי ספק וזה שאמר פקודי ה' ישרים ויהיה פקודי מלשון פקודי המשכן
שהוא לשון מספר ותהיה הוראה זאת מעולה בב' פנים הא' מאחר שהם ישרים מכל החכמות העיוניות וגרמי השמי'
שיפול בהם באמת' הספק והעקר מש"כ בתורתנו הקדושה · הב' שהמדקדק במספרה הנה שכרו אתו ופעולתו
לפניו מש"כ במספר הגרמים השמימיים כי מה יוסיף ומה יתן לדעת מספרם : העקר הג' ההשגחה שזו מודים
בתנועתם התמידיות שהשי"ת נתן להם כח וגבורה להיות מושלים בקרב תבל ולהרכיב היסודות ולפעול בהוויי כראם
כי כן צוה והוא אמר ויהי והוא הנרמז לעיל במ"ש ובקצה תבל מליהם : אמנם התורה תפרסם זה יותר מפני
שמאירה עיני המעיינים בה בדרושים אלהיים ואמות הוראות ההשגחה או ירמוז כי השמים להיותם ספיריים אינם
מאירים לחוץ שכל דבר ספיריי אינו מאיר ואין לו גוון רק הוא מוכן לקבל המראים והגוונים כולם כמו המים
והזכוכית אבל התורה עם היותה ספירית וברה מ"מ מאירה לחוץ וז"ש ברה מאירת עינים : העקר הד' הוא שראוי
לעבדו ולא לזולתו שלזה מורים השמים בפרסום גדולתו ומעלתו וכבודו ית' אשר מזה ימשך היראה ממנו ולא
לזולתו המושל והוא נרמז בשמי' מספרי' כבוד אל והתורה תודיע זה יותר בשלימו' אנכי ה' שאיך לא יהיה לך אלקים אחרים
וכו' וזאת ההוראה היא מעולה יותר בב' פנים א' כי בגרמי השמים אפשר שיבוא האדם לידי טעות ולחשוב שיש
סבות ראשונות לכל דבר ושיש בהם כח בעצמם לעשות חיל ולא תהיה היראה מגרמי השמים טהורה אמנם היראה
מצד התורה טהורה מכל שכן וז"ש יראת ה' טהורה · והב' כי בראות המעיין בתנועות השמים חלוף התנועות
והסתרה תחת הארץ יחלש כחו מצד אותם השנויים בכל עת אמנם התורה האלהית אינה נסתרת והיא במצב אחד
לעולם וז"ש עומ' לעד : העקר החמשי שכר ועונש אשר זה מורים השמים בתנועתם וחלוף מצבם ומבטיהם
ובנינותיהם · ויקנו אותות ומופתים בשמים ובארץ והוא הרמוז בכל שה ובקצה תבל מליהם והתורה האלהית תורה
על זה יותר בשלימות לב' טעמים א' כי משפטי הכוכבים יכזבו לפעמים כי השי"ת ישדד המערכת לעת הצורך
לאיזו תועלת האומה הנבחרת השנית שאינם צודקים יחד על כל האנשים שמתפעלים מהם כי אינם מבחינים בין
עובד אלהים לאשר לא עבדו מה שלא יקרה זה לתורתו ית' כי משפטיו אמת ולא תפול בהם כזב וז"ש משפטי ה'
אמת ועוד שהם צודקים יחד לצדיק ולרשע איש כפי ערכו ושלימותו אם לטוב ואם לרע וז"ש צדקו יחדיו · ע"כ
כוונת הרי"ו שועב ז"ל אמנם לתשלום דבור השמש והתורה מצאתי עוד להרב ר' שלמה אלקבץ בספר אילת אהבים

ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה · ואמר ותמונה אינכם רואים זולתי קול ורצה לומר בזה הזהרו במחשבותיכם ורעיוניכם שלא תמשילוהו לבורא ית' לשום תבנית ולא תדמוהו לשום דמות ודמיון מפני שלא הרגשתם בחוש הראות שום דמות וצורה בעת שדבר עמכם בהר סיני : ובנביאים נאמר אל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש · ואומר אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו · ונאמר כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים והרבה כזה :

ט ע"כ צריך האיש הנלבב להטריח נפשו ולהשתדל בכל מאמצי כחו לידע את בוראו מצד סיבני מעשיו ולא מצד הויתו ועצם כבודו · כי הוא קרוב מכל קרוב מצד פעולותיו ורחוק רחוק מצד דמות עצם כבודו ועצמותו · כי לא נוכל למצאו במחשבותינו מן הצד הזה אשר הקדמנו ·

י אבל כשנשתדל להוציאו ממחשבותינו והרגשותינו מצד הוויתו מפני שאי אפשר למצוא ולדעת אותו בזה האופן · בלי ספק נמצא ונרגיש אותו מצד פעולותיו ואז יהיה קרוב לנו כאלו לא נפרד ממנו וזאת היא תכלית ואמתת ידיעתו שנודה ונאמין שאנחנו בתכלית השכלות באמתת עצם כבודו ושנמנע משכלנו להשיגו בדרך זה · ושאין לנו רשות להמשילו ולהגבילו ולדמותו לשום דבר שמשיגי' אנחנו בחושינו הגשמיי' · כי זה מפסיד שכלנו ומכלה את מחשבתינו :

יא וזה עד"מ כמי שטרח להשיג השמש מצד אורו נצוצו וזריחתו ושקיעתו ועלייתו וירידתו ונטייתו זה בוודאי יעמוד על מציאתו ומשתמש לאורו ונהנה ממנו ומגיע אל הענין המבוקש ממנו · אבל מי שיטריח לחקור על מהותו ולמצאו מצד עגולו ומכוון בעיניו להביט אל עין השמש בלי ספק תכהנה עיניו ויפסיד אורם ולא יהנה מאור השמש וכל טרדתו תהיה לבטלה :

יב וכן יקרה לנו כשנשתדל להשיג מציאות הבורא

מכתבי א"מ הרב ז"ל ·

כתב הרב בעל ספר יד יוסף פרשת שמות דרוש ב' ז"ל שחמש הנה מונעות הלימוד כשהיות קוצר המשיג · עומק המושג · אורך ההשגות · צרכי הגופים · רוע המזג · וכתב עוד הרב הנ"ל פ' יתרו ריש דרוש שני · כי חוש הראות והשמע הם החושים היותר חשובים · שבכל חושי האדם · יען אחר החושים · הטעם והריח והמשוש משמשים לגוף למשש ולהריח ולטעום · אמנם חוש הראות והשמע משמשים לגוף ולנפש עכ"ל · וכתב עוד ריש פרשת וארא כי שלשה שערים הם שבהם יכנס האדם להיכל מלכו של עולם להכיר ולידע קצת מגדולתו יתברך : השער הראשון הוא ידיעת וחקירת כל הנמצאים והחכמה וההשגחה המעורבת בהם : הב' הוא ע"י התורה המפרסמת לנו איך יש גבוה מעל גבוה שהוא עילת העילות וכו' הג' הוא על ידי הנסים והנפלאות שנעשו על ידי הנביאים בעמידת השמש ובתחיית המתים וכו' ·

מכתבי א"מ הרב ז"ל :

בשם רבינו בחיי הדיין ז"ל בספר כד הקמח כי עם היות שהשמש והאורה שניהם במדרג' האור מ"מ אור התורה הוא יותר משובח ומעולה מאור השמש בכמה מעלות גדולות ורבות והם ז' מעלות ע"כ דהע"ה אחר שהזכיר מעלת האור במזמור השמים מספרים כבוד אל כידר אח"כ בפסוקי תורת ה' עדות ה' · פקודי ה' : וגו' שו שבע מעלות אשר בהן יתעלה אור התורה מאור השמש : המעלה הא' מי שמתמיד לעמוד בשמש ומרבה לשבת בחומו יסוב לו הדבר לבוא לנזק גדול עד שיתעלף · וכמו שמצינו ביונה הנביא ותך השמש על ראש יונה ויתעלף וגו' אבל המתמיד בעסק התור' אינו כן אבל היא משיבת נפש : הב' הוא שידוע כי השמש יכנס בגוף האדם ולפעמים יתנגע אדם מזה אבל התורה היא מחכימת פתי : הג' כי מי שמרבה לשבת בשמש ידאג ויתעצב אבל התורה פיקודי ה' ישרים משמחי לב : הד' המסתכל אל עין השמש יכהו עיניו אבל התורה מאירת העינים : הה' כי השמש אעפ"י שהוא טהור זך ונלול פעמים שיסבבוהו עננים ולא יהיה מראיתו טהור גם לפעמים יעבדוהו מן האומות ויעשו ממנו ע"ז ולא איננו טהור אבל התורה טהורה לעולם ואין לטהרתה הפסק וזש"ה טהורה עומדת כלומ' טהרתה עומדת בעצמה לעד לא תפרד ממנו · הו' כי אור השמש אין ממשלתו אלא ביום ולא בלילה אבל אור התורה משמש לעולם : הז' כי אור השמש איננו שוה

בכל

ית׳ ולא הכנכת המקרים עליו ולא הרבוי בו לפי שהענין אשר נבין מהמדות האלה הוא שהשי״ת אינו נעדר (ר״ל שלא יהיה על זמן מה שלא יהיה תמיד) ולא חדש ולא מתרבה:

ג ואם היה אפשר לדבר מענין הבורא ית׳ במלה אחת שכוללת אלו הג׳ מדות בבת אחת כמו שכולל אותם השכל והיינו מבינים במלה הזאת כל הג׳ ענינים בוודאי היינו משתמשים בה אבל לפי שלא מצאנו בכל הלשונות שאנו משתמשים בהם על ענין הבורא ית׳ מלה אחת שתהיה דרה לזה ותורה על הג׳ מדות אלה שהן הכרחיות לו הוצרכנו להשתמש בהרבה מלות כאלה:

ד ואמנם הרבוי הנמצא במדות הבורא יתעלה איננו מצד עצמו ית׳ (כלו׳ שיהיה בו כ״כ רבוי כביכול) כ״א הוא מצד קוצר כח המדבר מהשי׳ שלא יכול להוציא מפיו המדות האלה במלה אחת שתורה עליהם:

ו ודע שכל המלות האלה שמשתמשים בהם במדות הבורא ית׳ והמדות עצמם שמיחסים אליו צריך שתבין מהם הריחוק והשליל׳ שכנגדם (ר״ל שאין בו ית׳ ההפך מן המדות האלה) כאלו תאמר אם יאמר עליו שהוא קדמון צריך להבין שאין לו תחלה או אם נאמר עליו שהוא אחד צריך להרחיק ממנו הרבוי וכן כלם כמו שאמר אריסטו׳ השוללו׳ במדת הבורא יתברך אמתיות מן המחייבות (ר״ל השלילות שמרחיקים ממנו ית׳ הם יותר אמתיו׳ וכאותות לו מהמדות המיחסים אליו) כי הוא נעלם מכל מדה ותואר ומרומם מכל דמות ודמיון:

פרק חמשי ראיה נכונה שאינו גוף ולא כח בגוף:

א **אמנם** המדות האלוקיות שמיחסים אליו ית׳ מצד פעולותיו אשר וישתתף בהן עם קצת ברואיו הותרנו להשתמש בהן עליו יתברך מפני הרחק המכריח אותנו להודיענו ולעמוד על מציאותיו הלא תראה שהשתמשו במדות כאלה מהבורא יתברך בתורה ובנביאים ובכתובים הרבה מאד:

ב ואולם הם על שני דרכים · הדרך האחד הן המדות שהן מורות על דמות וצורה גשמיות כמו שאמר הכתוב ויברא אלקים את האדם בצלמו וגו׳: על פי ה׳ וגו׳: אני ידי נטו שמים: באזני ה׳: ותחת רגליו: עיני ה׳: זרוע ה׳ · ויאמ׳ ה׳ אל לבו: והדומה לזה מן האברים הגופיים · והדרך השני הן מדות שמורות על תנועו׳ ומעשי׳ גשמיים כמו שנא׳ וירח ה׳: וינחם ה׳: ויתעצב אל לבו: וישמע ה׳: ויזכור ה׳: וירד ה׳: ויקץ כישן ה׳:

ג ורבים כאלה שהם מפעולות ותנועות בני אדם · אלא שקדמונינו ז״ל בפירושם כתבי קודש תירגומו ופירשו לנו המדות האלה והקדקו בהם מאד כדי להבינם דרך כבוד · ויחסו הכל אל כבוד הבורא ית׳ כמו שתירגם אונקלוס על כמה פסוקים: והנה ה׳ נצב עליו · והא יקרא דה׳ מעתד עלוהי: ויירא ה׳ וגלי קדם יקרא דה׳ · ואתגלי יקרא דה׳ ויעל מעליו אלקים ואסתלק יקרא דה׳: הנה פירש והוציא את הכל דרך כבוד: והרחיק הכל מהבורא ית׳ כדי שלא ישיגוהו שום גשמות ומקרה:

ד והנה האריך בזה הגאון רב סעדיה בפרושו על התורה ובשאר ספריו:

ה וגם הנשר הגדול הרמב״ם ושאר גאוני עולם ז״ל וכולם הסכימו בזה שהדחק הביאנו ליחס לשם ית׳ מדות ופעולות גשמיות כדי לצייר בלבבנו ענין שיקיים בנו מציאות הבורא ית׳ והנביאים כלם דברו בענין זה בספריהם הקדושים במלות גשמיות לפי שהן קרובות לשכל בני האדם ולהבנתם:

ו ואלו היו מדברים ממנו ית׳ וממדותיו במלות רוחניות כפי הראוי לו · לא היינו מבינים לא המלות ולא הענין שהיו מדברי׳ ממנו ית׳ · ועל כה״ג אמרו רז״ל דברה תורה כלשון בני אדם שיבינו השומעים:

ז וכן דרך התורה לדבר בכל ענין דק ורוחני · כמו בשכר עולם הבא וענשו וכיוצא בזה: וקצרה בביאור העניני׳ מפני שסמכה על הקורא המשכיל שיבין אותם הבנה אמיתית ע״ד הרוחני:

ח וכבר הזהיר אותנו רבן כל הנביאים מר״עה שנשמור מחשוב במחשבותינו שיש לה׳ צורה גשמית או דמיון שום בריה בשמים ובארץ כמ״ש

ו אל קצתו : ולכן מפני שהוא נפרד וחלוק בשרשיו ויסודותיו ושוה בתולדותיו וחלקיו הנה זאת ראיה כי מחדשו ומחברו ומנהיגו אחד הוא ואין שני לו : ואלו היה אפשר לצייר בשכלנו שיתקיים העולם כפחות מבורא · אחד היינו מעלים זה על דעתנו אך מפני שלא יכולנו להשכיל ולהשיג דבר שיוכל לברוא ולעשות דבר אחד שיהיה פחות מאחד · הנה בוודאי ידיעה נכונה שאי אפשר להכחישה ולדחותה

ח שהוא אחד לא פחות ולא יותר · אבל מפני שהבורא יתברך איננו נראה ומושג בחוש · אי אפשר למצאו ולדעתו אלא בראיות ברורות ובחינות ישרות המורות עליו מצד בריותיו ופעולותיו כי בהם תתחזק אמונתנו שהוא נמצא ואחד וקדמון היה

ט הוה ויהיה : וכל הראיות האלו מעידות על אחדותו ומכחישות ומרחיקות ממנו ענין הרבוי והשתוף והדמיון כמ"ש הוא ית׳ על עצמו היש אלוק מבלעדי ואין צור בל ידעתי ואומר אל צדיק ומושיע אין זולתו ואומר אל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש :

י הראיה השלישית אם היה בורא מאחד יהיה ביכולת כל אחד לברוא עולם או לא יכול לא בעזר חברו ואם היה יכול לברוא לבדו א"כ הבורא האחר נוסף ומיותר לפי שהאחד יכול ואינו

יא צריך לזולתו : ואם לא יכול לגמור ולהשלים הבריאה כ"א בהתחברם יחד · א"כ אין לאחד מהם יכולת שלימה ולא כח גמור מפני שכל אחד מהם נלאה וחלוש וצריך לאחר וכל מי שהוא חלוש יש תכלית וסוף לכחו ולעצמו וכל מי שיש לו תכלית יש לו גבול וכל שיש לו גבול מחובר וכל מחובר מחודש וכל מחודש

יב יש לו מחדש : גם החלוש אי אפשר שיהיה קדמון לפי שמי שהוא קדמון לא תקצר ידו מלעשות כל דבר ולא יצטרך לעזר זולתו ואנחנו כבר הוכחנו בראיות ברורות שהאל ית׳ קדמון ויכול · א"כ נמשך מזה התולד׳ שהבורא יתברך איננו יותר

יג מאחד : ועוד או היה יותר מאחד היה אפשר שתהיה ביניהם מחלוקת בבריאת הברואים ולא היתה נגמרת מהם יצירה פי מה שהיה רצון זה לא היה רצון האחר אבל לפי שעינינו רואות שכל העולם כולו על סדר אחד ותנועה אחת נמצאת בכל חלקיו ולא נשתנה עם המשך הדורות ידענו מזה שיוצרו ומנהיגו אחד לא ישנה

יד מעשהו ולא יחליף הנהגתו : כי ההנהגה לא תהיה שלימה ומתמדת באופן אחד כי אם בהיות אחד בעצה ובהנהגה כמלך

טו במדינה והנפש בגוף : ובמה שהוכחנו בענין האחדות די למבין ודי לתשובת המינים הטוענים על הרבוי כי כאשר בררנו וקיימנו האחדות לבורא עולם בטלנו והדחנו טענת כל מי שיאמר שהוא יותר מאחד :

פרק רביעי

הוכחה וראי׳ ברורה על קדמות האל יתברך :

א **אחרי** זה נחקור מענין הקדמות (ר"ל אם האל ית׳ קדמון שאין קדמון לפניו ואם לאו) ונאמר כי בהכרח הוא כשיאורת לדבר · שם אחד האמיתי ויתקיים לו · דין הוא שיאות לו גם כן שם המציאות וכן הקדמות · כי האחד האמיתי לא יתהוה ולא יפסד ולא ישתנה ולא יתחלף ואין לו תחלה א"כ הוא קדמון כיון שאין לו

ב תחלה : וכן נאמר כי מדת המציאות התמידית כשהיא ראויה ונאותה לדבר תאות לו ג"כ מדת האחד האמיתי ומדת הקדמות · כי מה שהוא נמצא תמיד לא יתכן שיהיה פעם אחד נמצא ופעם אחר איננו נמצא וכן להפך וכל הנמצא תדיר אי אפשר להיות רב ברבוי כי הרב במספר איננו בנמצא תדיר לכן הוכרחנו לומר שהוא אחד :

ג וכן ראויה מדת הקדמות : כי הנמצא תדיר אין לו תחלה וסוף וכל מי שאין לו תחלה הוא קדמון בהכרח · ומזה התברר שהשלש מדות האלה ענין אחד והן דביקות זו · בזו · ולא תתפרדנה · וגם אינן מחייבות שנוי לעצם כבוד הבורא ית׳

א **ואחר** שידעדהנו בראיות ברורות במה שהקרבנו שיש בורא לעולם ממציא כל הנמצאות · ראוי לנו להקור אם הוא אחד או אם יש יותר מאחד וצריך א"כ

ב שנבאר אמתת אחדו' ה' על כמה פנים : הראיה הראשונה באשר נתבונן ונבחין עלות וסבות הנמצאות נראה ונמצא שבכפרן פחות ומעט מעלולים וביאור זה הוא שהאישים מכל הנמצאות הם רבים עד אין מספר · והמינים הכוללים אותם יהי' מספרם פחות מן האישים אשר נכללו בהם · כי כל מין ומין כולל אישים הרבה · א"כ יש תכלית וסוף למספר המינים אבל לא לאישי כל המינים · וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם נמצא שיהיה מספרם פחות ממספר המינים כי הסוג כולל מינים הרבה וכל עוד שיעלו הסוגים יתמעטו עד שיגיעו אל סוגי הסוגים הנקראים בלעז ג'ינירה ג'יניראליוס וכן כולם מתמעטים והולכים עד שיעלו ויגיעו אל עילתם וסבתם הראשונה והוא הבורא יתברך שהוא עלה כל עלה ועלול :

אישים הפרטים מכל מין ומין נקראים בלעז · איספיסיאה אינדיבידואה ע"ד משל מין האדם הוא הכולל כל בני האדם והיו הם שיהיו והפרטים הם ע"ד משל ראובן שמעון דוד ושלמה ונקראים אישי המין והוא הדין בבהמות חיות ועופות שקצים ורמשים : הסוג בלעז ג'ינוס הוא הכולל מינים הרבה על דרך משל בהמה הם כולל לכל מיני בהמות כגון שור חמור סוס ופרד הנה מלת בהמה הוא הסוג הכולל בו כל מיני בהמות · וכן חיה הוא הסוג הכולל כל מיני חיות כגון אריות · דובים · זאבים · שועלים · וכיוצא באלה ·

ג הראיה השנית מצד סימני החכמה הנראית בכל בריות ועניני העולם · כי כאשר נסתכל ונעיין בזה נראה כי הכל מחשבת חושב אחד ומלאכת בורא אחד כי אנחנו רואים שבכל העולם שוה בתולדותיו ומתדמה בחלקיו · וגם נראית החכמ' האלקים ביצירות הקטנות והגדולות ובלם מעידות כי אל אחד בראם · ואלו היה לעולם יותר מבורא אחד היתה צורת ההכמה מתחלפת בחלקי העולם ומשתנית בתולדותיו :

ד ועוד כי אנחנו מוצאי' שהעולם צריך לקיומו ותקונו קצתו אל קצתו ואין חלק ממנו נגמר כ"א בחלק האחר כאברי הגוף ושאר המורכבי' הצריכי' קצתם אל קצתם לתקונם והשלמתם הלא תראה שהירח והכוכבים צריכים לאור החמ' כי בלעדה חשוכים ובעורים הארץ כי יכה אל השמים והמים וכן הבעלי חיים צריכי' קצתם אל קצתם כי יש מין אחד אוכל מין אחר להחיות נפשו · והאדם צריך אל כלם ותקנת כלם היא ע"י האדם וכל הארצו' והמחוזות והמדינ' וההכמות והמלאכות כולן צריכות זו לזו :

מכתבי א"מ הרב ז"ל ומביאו בשם בעל העקדה ·

בד"ה אומר שהקב"ה גדל והרים את המין האנושי בעת היצירה מכל שאר הנמצאי' השפלים בד' מעלות · הא' במה שיחד המעשה ההוא לאיש אחד מאישיו כמ"ש נעשה אדם בצלמנו שלא נאמר כן על זולתו מהאישי' או המינים כי לא נאמר תוציא הארץ סוס או גמל או חמור וכיוצא בו · השני מה שיחס המעשים לעצמו ית' באמרו נעשה אדם לא נאמר כן על זולתו רק תדשא הארץ דשא וגו' ישרצו המים שרץ : הג' במה שהיה ע"ד העצה והמלאכה כמ"ש ויאמר אלקים נעשה אדם וגו' · הד' במה שיורה על באמרו בצלמנו כדמותנו והוא שכיון ממנו מתחלת יצירתו שתהיו מעלותיו גדולות מכל הנמצאים בכ' חלקיו שהם שלמות המושכלות והפעולות :

ה והנה החכמה האלקית נראית ביצירות הקטנות כמו הגדולות כי כח החכמה הנראית ביצירת הפיל לפי גודל גופו איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותה :

ו אבל בהפך ביצירת היותר קטנות נראה בהם כח ההכמה יותר וביותר ותקון הבורא בהם יותר נפלא · וזה יורה כי הכל מהשבת חושב אחד ובורא אחד לכלם · לפי שהם מתדמים ושוים ומכונים להשלמת סדר העולם וקיומו בכל חלקיו · ואלו היה לעולם יותר בבורא אחד היתה צורת ההכמה מתחלפת בקצת חלקיו ולא היה צריך קצתו אל

גלא נביא לא אשוף ולא הרטום. שיכול לחבר ולהמזיג היסודות הבור קיים ומתמיד כי אע״פ שמשה רבינו וכמה נביאים ע״ה שינו את הטבע והדשו בריות לא עשו זה ביכולת עצמם אך בגזרת הבורא ית׳ ויכלתו גם היה זה מה ששינו בטבע וחדשו לפי שעה כג וזמן מועט ולא קיים ומתמיד : והסברה מחייבת שנאמין שהעולם מחודש אחר שבררנו בראיות גמורות ממה שהקדמנו שאי אפשר שיהיה דבר עושה את עצמו א״כ בהכרח צריך שיהיה לעולם עושה ומחדש שהתחלו והדשו. ואחר שהתברר ג״כ שאי אפשר שיהיה להתחלות גבול וסוף לתחלתו לכן בהכרח הוא שיש לעולם מתחיל אשר אין תחלה לפניו וראשון שאין ראשית לראשיתו ואין תכלי׳ לקדמותו · והוא הבורא ית׳ ויתעלה הוא המחבר והמתחיל אמיתי והקדמון הנצחי כמו שנבאר עוד בע״ה :

מכתבי אבי הגאון נ״ע •

החוקרים נסתפקו למה לא ייחד הש״י יום מיוחד לבריאת האדם כמו שיחד לשאר דברים הפחותים ממנו כי למעלת האדם היה ראוי ליחד לו יום מיוחד לבריאתו • והשיבו ב׳ תשובות הא׳ לפי שהאדם הוא מקשר הנמצאות העליונות עם התחתונות • והב׳ לפי שהאדם אינו אדם בעת שנברא לפי האמת כי אין שלימותו נמצא אתו בעת הבריאה כשאר הנמצאות שתכליות׳ הוא תכליתם וכל זה בחכמת הש״י להעיר אוזן אדם ישקיף וירא ה׳ כי שלימותו תלוי בידו ובהשתדלותו להשלים עצמו ולכך לא נאמר בבריאתו כי טוב : אמר המחבר נל״ע שזהו כוונת הכתוב גלמי ראו עיניך וכו׳ • ימים יוצרו ולא אחד בהם ר״ל האדם נברא רק בגולם אבל לא נגמר בריאתו עד אשר כי יבא אל התכלית והשני כי בכל ימים היתה יצירה ולא אחד מהם ביום השני לא נכתב יצירה כי לא נגמר בשעת בריאתו השוב רק בשיגדל ודוק :

פרק שני יורה שהבורא ית׳ הוא מחויב המציאות ושהוא נצחי לעולמי עד :

א **ועוד** יש מופתים חזקים וראיות ברורות שהביאו הפילוסופים מבני עמנו על מציאות הש״י כגון הרב המורה בספרו הנבכר ובעל העקרים וחכמים אחרים ז״ל אבל לאהבת הקצור לא רציתי להביאם כלם כדי שלא יכבד על המעיין אך מופת אחד חזק שאי אפשר לחלק עליו אותו אביא עוד באחרונה ואחרון אחרון חביב הביאו החכם ר׳ אבו בשם הרמ״בם ז״ל בספר העיקרים במאמר שני פ״ה וזה הוא : ב כל הנמצאות הם בהכרח על שלש׳ אופנים הא׳ אם שיהיו כלן בלתי הוות ולא נפסדו׳ (ר״ל שלא נבראו מאין כורא אבל היו כך מעצמם לנצח ומאחר שלא נבראו מאין כורא א״א ג״כ שיפסדו כי לא יתקיימו לעולמי עד) או כלם הווים ונמצאים. או קצתם הווים ונפסדים וקצתם לא הווים ולא נפסדים · וזאת ההלוקה בהכרח שקר שיהיו כלם בלתי הווי׳ ונפסדים ולא הווים ונפסדים לפי שאנחנו רואים בחוש נמצאות רבים הווים ונפסדים · גם שקר הוא שיהוו כלם הווים ונפסדים לפי שאם היו כל הנמצאות נופלים תחת ההויה וההפס׳ היו אפשרי המציאו׳ (ר״ל אפשר שיהיו ואפשר שלא יהיו) (כי מה שיפסד נקרא ר״ל שפילוס׳ אפשר המציאו׳ לפי שלא יש לו מציאות אמיתי) והיה ראוי שיפסדו כלם ולא יהיה עוד שום מוציא ומכריח מציאותם מחדש אחר שנפסדו כלם · ג והנה אנחנו רואים אותם שהם נמצאים בעולם : לכן יתחייב בהכרח שיש נמצא בלתי הוה ולא נפסד שאין אפשרות הפסד כלל · ד והוא הממציא ומכריח מציאות הדברים אחר שנפסדו · והוא מחויב המציאות ולא אפשר המציאות והוא הבורא ית׳ ויתעלה הממציא כל הדברים ההוים והנפסדים והוא לא הווה ולא נפסד כי אם נצחי וקיים לע״ע :

פרק שלישי יחקור חקירה על ענין אחדות הבורא יתברך בראיות אמתיות :

וכיון שיש לה סוף בהכרח שיש לה ג״כ מתחיל וראשון שאין ראשו׳ כמוהו ומתחיל קודם לו · ח וביאור הדבר כך הוא כי כל מה שיש לו תכלית וסוף בהכרח יש לו גם כן התחלה ·׳ אבל למפרע מה שאין לו התחלה אין לו סוף גם כן · ומה שנמצא לו תחלה וסוף בירוע שיש לו ראשון ומתחיל שאין קוד׳ לו · ט והנה כל מה שנברא׳ בעולם מהנמצאו׳ כולן יש להן התחלה וסוף א״כ בהכרח יש להן ראשון ומתחיל שאין לפניו ראשית והתחלה · והוא הבורא יתברך שמו לעד :

י והקדמה השלישית כך היא שכל דבר מחובר ומורכב מ

נס שיהיה המקבל בלתי מוכן שוה לפי ראותנו ודעתנו בבריאת העולם יש מאין כפי כחו החזק ית׳ זאת הפעולה ראויה שתקרא מלאכה לגדולתה וטרחה כב יכול וכמ״ש כי בו שבת מכל מלאכתו הרי שאמר כי ביום השבת שבת מאותן הפעולות שראוי לקראן בשם מלאכה כנזכר · ואמנם השני הם הדברים הטבעים כלם שפועל הוא ית׳ בהם כפי טבעם וכמשולא כפי כחו החזק וזה עז׳ סבות אמצעיות ד״מ כזריחת השמש וזה ראוי לקראו מעשה לא מלאכה כי עם היות הוא יתברך סבתם הנה יש סבות קרובות שעל ידן יעשה בהם כענין המעשים אשר יעשה האדם בלי טורח ועמל הגם שבערכו לא יצדק הנה יאמר זה כלשון בני אדם ועליהם אמר אשר ברא אלקי׳ לעשות כי אין שו הפעולות הם עושים ונעשים :

מכמה דברים כהכרח הוא מחודש · יא וביאורו באופן זה שכל דבר מחובר הנה הדברים אשר חוברו מהם הוו קודמים לאותו דבר בטבע · ער״מ הלחם נתחבר ונלוש מקמח ומלח ומים · א״כ הקמח והמלח והמים הם קודמים ללחם בטבע : יב ובהכרח צריכים אנו לומר שיש לאותו דבר מחבר שהוא ג״כ קודם לו הקדמה זמנית וטבעית שאין קדמון לו כי הקדמון האמיתי הוא שאין לו עלה או סבה וכל שאין לו עלה אין לו תחלה וכל שאין לו תחלה אין לו תכלה (ר״ל סוף) יען מה שיש לו תחלה איננו קדמון אמיתי וכל מה שאינו קדמון אמיתי הוא מחודש ולעולם אין לך אמצעי בין הקדמון והמחודש שתוכל לומר עליו זה לא קדמון ולא מחודש א״כ כל דבר מחובר איננו קדמון כ״א בהכרח הוא מהודש : יג אמר המחבר הכוונה היוצארת מן הקדמות האלה להורות שכל הדברים הנמצאים בעולם כלם מחוברים ומורכבים ואין לך חלק מחלקיו מבלי סרור וחבור : יד כי עינינו רואות שהעולם בכללו כבית נאה הבנוי לתלפיות אשר מזומן בו כל מה שצריך לו · השמים ממעל כתקרת וגג׳ · והארץ מתחת כמצע וקרקע · טו והכוכבים הם כנרורת להאיר לארץ ולדרים עליה · וכל דבר מסודר למה שצריך לו · והאדם הוא כבעל הבית המשתמש בכל מה שיש בו · ומיני הצמחים מוזמנים לתועלתו · והחיות נבראות להנאתו ולצרכו · כ״ש דוד המלך ע״ה תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו וכו׳ : טז וסדר זריחת השמש ובואה הוא כדי לסבב הקור והחום הקיץ והחורף בארבעה זמני השנה ותועלותיהם והשנותם תמיד על סדר אחד מבלי הפסק וסבוב הגלגלים אשר תנועותם מתחלפות : יז והכוכבי׳ ומולות על הנהגה משוערת ומשקל מכוון לא יזוח ולא ישתנה · וכו׳ לתועלת ותקנת האר׳ כי הכל נברא בעבורו : יח וכל הדברים הנ״ל הם מורכבים ומחוברים בכל חלקיהם או במקצת׳ : וכן הצמחים והבעלי חיים מורכבים ומחוברים מד׳ יסודורת אע״פ שהם נפרדי׳ זה מזה ומתנגדים זה לזה כי האש כנגד המים והמים מכבים אותו וכן שאר היסודות (כמו שזכ׳ בעה״ב באריכות כיסודות) אע״פכ הטבע חברה אותם בכל הנמצאים חבור נאה וקיים עד עת קץ (ר״ל עד שיגיע קץ כל דבר להשחת ולהפסד) יט ואפילו הגלגלים והכוכבים והאישיים (שהם המלאכים) חשבו קצת מהפילוסופים שהם מיסוד אש ויש סמך וראיה לדבריהם מן הכתוב האומר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט : כ וכיון שהנמצאים כלם הווים מהיסורות ומחוברים מהן וידענו כי לא נתחברו ונתמזגו מעצמם בטבע מפני ההתנגרות והמחלוקות שיש ביניהם כמו שאמרנו לכן בהכרח הוא שיש להם מחבר זולתם וזולת הטבע המחבר וקושר אותם בעל כרחם והוא הבורא ית׳ אשר תקן קשורם ומזג חבורם בסדר נאה ומתקיים : כא כי אין שום נמצא בעולם רא מלאך ולא

פרק ראשון וחקור על אמיתת מציאות הבורא יתברך ובו כמה הקדמות ברורות :

א **ראוי** לכל אשר בשם' ישראל יכונה לידע ולהאמין במציאות האל ית' • ושיש בורא ומנהיג לעולם הזה • גם צריך לחקור בזה חקירה מופלגת לא מפני שמסופק בדבר ח"ו אלא כדי שיתברר לו מציאותו בלי שום פקפוק ותשתרש בלבו ידיעתו • וכדי שיוכל לברר הענין הזה לכל מי שיכחיש או מסופק בדבר ח"ו ובשיתברר לו שיש אלוק' ממציא ובורא את העול' צריך לחקור עליו אם הוא אח' אחדו' גמורה ואם הוא קדמון ואם הוא גוף או ב כח בגוף : והנה החקירה הזאת מיוסדת על שלש הקדמות שמהן יתברר שיש לעולם הזה בורא ומנהיג שבראו והמציאו יש מאין : ואלה הן

ג הקדמה הראשונה היא על זה הדרך שאי אפשר ששום דבר יעשה את עצמו וביאור זה שכל נמצא או בריה שלא היה בעולם בתחל' הנה מוכרחים אנו לומר שבא לעולם על ב' אופנים או שעשה וברא את עצמו או שנעשה ונברא ע"י אחר ואם עשה וברא את עצמו אנו צריכי' לומר או שעשה את עצמו אחר שהיה כבר במציאות או שלא היה קודם לכן לגמרי ועשה את עצמו מאפס הגמור ד ר"ל (מאין ליש) והנה אם נאמר שעשה את עצמו אחר שהיה כבר במציאות א"כ לא עשה כלום כי לא היה צריך לעשות מי שהיה כבר במציאות ואם נאמר שעשה את עצמו מאין הגמור זה אי אפשר כי ו אפס ותהו היה • והאפס (ר"ל הדבר שאינו במציאות) אינו יכול לפעול ולעשות שום דבר וא"כ איך יוכל לעשות עצמו ובהכרח צריכין אנו לומר שיש לו בורא שעשאו ואי אפשר לשום בריה או נמצא לעשות את עצמו וזהו ביאור וברור ההקדמה הראשונה :

ז והקדמה השנית תתברר בסיגנון זה כל התחל' יש סוף למספר' וכיון

מכתבי א"מ הגדול ז"ל • וז"ל בענין המציאות :

הן אמת לשכת דעות המציאות נחשבו ג' כתות ודעות שונות בחיק האמונה האלקיית וכולן באות משורש פורה ראש ולענה מהכחשת השגחתו יתב' • הא' היא שכת המתפלספים הגוזרים ואומרים שהרעות כלן נעדרים ואינם מפעולות פועל מפי עליון לא תצא הרעות נמצאים רק במקרה ובזה הדעת יוסר השכר והעונש • שכת הב' היא כברת החושבים שהתחלת המציאות שתים • הא' פועל' הטוב • והב' פועלת הרע : והכת הג' הם המתאוננים המתלוננים תמיד מרעות זה העולם והתהפכותיו וזה לחשבם כי להכרח פחיתות ההיולי שממנה הורכבו כל מה שתחת גלגל הירח יתחייב שיהיו הרעות בו עודפות על הטובות ובזה קוראים תגר על ה' לחפשם תמיד אחר הרעות : והתשוב' לשכת הראשון שהמקרה לא יתמיד • ולכת ב' אמרו כי כמו שהלב עם היותו אחד תבואנה ממנו פעולות מתחלפות ולכל אברי הגוף יושפע ממנו כפי הכנת האבר לכן יהיה הכבד חם והמוח קר וכן זולתם וזה באמצעות האברים האמצעיים המוכנים לזה כן הש"י ית' יפעל בזה המציאות באמצעות גרמי שמים פעם יחמם פעם יקרר פעם יהוה ופעם יפסיד כפי קורבת השמש והכוכבים וזה מציאות השפל וזאת תשובה עיונית הסכימו עליה המתפלספים • והתשובה לכת הג' היא כי אדרבא הטוב הוא גובר במציאות תמיד ושרוב רעות האדם הם מרוע בחירתו כמ"ש אולת אדם תסלף דרכו וכמו שיתלונן מי שכהו עיניו מרוב המשגל זולת זה אשר בזה לא יתכן להתלונן על ה' כי אם על עצמו :

מכתבי א"מ הרב ז"ל :

בשם ספר ראשית דעת כי פעולות הש"י בזה העולם נחלקו לשני מינים : הא' כפי כחו הגדול

כדי ללמד הודיעה הזאת לבנינו ולכל מי שמספק בדבר או למי שאין לו בזה ידיעה אמיתית כמ"ש ושננתם לבניך וגו׳ · ולמדתם אותם וגו׳ · ואם כדי שנוכל להשיב לאומות העולם המונין אותנו ופוערים פיהם לבלי חק ודוברים עלינו עתק בגאוה ובוז לאמור אין לכם פה להשיב ולא מצח להרים ראש בעניני האמונה וכבר אבדה חכמתכם ובינתכם הקדומה כמו ששמעתי דבת רבים מגור מסביב בימי הרפי : ועל זה הזהירו אותנו ז"ל באמר׳ הוי שקוד ללמו׳ תור׳ ודע מה שתשיב לאפיקורוס : והאמת הוא שבעו"ה אנשי ההכמה אבדו ואין אתנו יודע להשיב למפקפקים החורפים אותנו תשובה נצחת כראוי : ולכן קמתי אני הצעיר באלפי ונתעוררתי לכבוד ה׳ אלקי ישראל ואספתי במאמרים אמרי אמרת ולקטתי שרשני׳ מספרי חכמינו ז"ל הקדמוני׳ והאחרונים · וכמה ליקוטים וענינים השייכים למלאכה זאת מכתבי א"מ הרב ז"ל והברתי ארת אל אחת להיות משכן אהד וקראתי אותו **עולם העליון** והם הדברי׳ הרוהניים והמדעיים השכליים האמוניים וכל זה בקצור מופלג ולשון צח וקל כדי שכל אהד שיש בו ריח תורה יכול להבין הדברים מהרה ואתחיל בעזרת השי׳ :

פרק נ ב 2 3

אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול וגו׳ : ובמדת הפורענות כתיב וארובות השמים נפתחו : במדת פורענות כתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי כי תולעתם לא תמות וגו׳ והלא אדם מושיט אצבעו בעולם הזה באור מיד נכוה אלא כשם שנותן הקב"ה כח ברשעים לקבל פורענות כך נותן כח בצדיקים לקבל טובתן ע"כ פירוש רש"י וכי אפשר כן שיהיה הקב"ה אתן לאחד מלא חפניו והלא אינו יכול לסבול כ"כ וכו׳ · הרי דנמרא חוזר ומבאר ומפרש מה שאמר מלא עומסו ר"ל עומס של הקב"ה · ועל המשיב איכא למידק מאי השיב לו שהקב"ה נותן כח באדם לקבל והרי הקושיא לא היתה על כח הקבלה רק מפני ששמים כורת תכן דאינו גדול כל כך שיכיל שכר מלא חפניו ותברך כיון דכל העול׳ כולו אינו אלא כמורת ועד נודל והקושי לא יתורץ בזה : אמנם נ"ל תירוץ נכון ע"פ היחוד והוא ע"ד מאמר רז"ל בריש סנהדרין סה"א דקאמר וז"ל כד הוו עווי רקיעת אפותיא דספסיר שכינה השתא דלא עווי רקיעת פוריא כר שיתין נרמידא לא סני לנא אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן י׳ וכתיב ומועדתי שם ודברתי אתך מעל הכפורת ואח"כ והבית אשר בנה שלמה ששים ארכו ועשרים רחבו ול׳ אמה קומתו ובסוף כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי פרש"י הרי כאן עשרה גבוה מן הקרקע הרי שהקב"ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתו׳ וחצי ארכו ובסוף בבית המקד׳ היה גבוה ל׳ אמה וארכו ששים · ובשחטאו באמר להם איזה בית אשר תבנו לי שתוכל שכינתו להיות מצומצם בתוכו עכ"ל : הרי לפנינו דבשלום אהבה וחבה בין ישראל לאביהם שבשמים אז הקב"ה מקבל ומכניס שכינתו בדרך פלא שהמועט מחזיק מרובה ובזה סרה תמיהת הגמרא וכי אפשר לומר כן וכו׳ : דוודאי אפשר כיון דשכר עולם הבא אינו גשמי אלא רוחני וכבר אמרנו דברוחניות אפשר לכנס עד שמועט מחזיק את מרובה ובזה נבוא לביאור המשנ׳ אשר שמנו פתח השער ריב"ל קאמ׳ עתיד קב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות ועל זה יפול לב אדם לתמוה תמיהת הגמרא וכי אפשר לומר כן והלא כל העולם אינו אלא כמורת ועד גודל וא"כ איזה מקום יכיל ש"י עולמות אלו לזה בא ר׳ שמעון בן חלפתא לתרץ ולומר דבשים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים וצדיקי הדור אז אפותיא דספסירא שכינה כב יכול הש"י מכניס שכינתו ואורות הקדושים שיכילם אפילו כלי מלא ואין מקום צר להם וכוודאי לפי הכרי אם שהעולם כולו אינו אלא כמורת ועד גודל ויהיה העולם מלא אפילו כפחות הרבה ממלא עומסו של הקב"ה ופשיטא דאין מכוא כלל לתשכון עמידת ש"י עולמות בעולם הזה לכד שאינו אלא כמורת ועד גודל ולא מניכו כלי מחזיק ברכה וו דשכר הצדיקים מלא עומסו ית׳ או ש"י עולמו׳ אל כלו דוחק מחזיק מש׳ דכשרקיעתן עוויא אפותיא דספסיר שכינה והשכ׳ הרוחני מתצמצ׳ ומתקבל והקב"ה אוהב צדיקי ומכניס שכר׳ · ועז"ה מביא הפסוק ה׳ עוז לעמו יתן וגו׳ ר"ל דשתי קושיו׳ הן כאן האחת היאך יסבול האדם קבלת השפע גדול כ"כ וכמו שהבין התרצן לעיל הקושי׳ · והשני איזה מקו׳ יכיל השפע דהרי כל העול׳ אינו אלא כמורת ועד גודל ולזה תירץ שני תירוצים אם לקושי׳ איך יכול לסבול השפע הגדול הזה · לזה אמר ה׳ עוז לעמו יתן דאם הקב"ה נותן כח ברשעים לקבל פורענו׳ כ"ש שנותן כח בצדיקי׳ לקבל טובתן כמו תירוץ הג׳ דלעיל · ועל קושיא השניה מתרץ ה׳ יברך את עמו בשלו׳ וכיון דאהבה ושלום ביניהם יתב׳ לצדיק הוי רקיעת עוויא ואפותי׳ דספסיר שכינה והאורו׳ מצומצמים ומקום מועט יכול להכיל דאז הוי כלי מחזיק ברכה אבל לולי זה לא הוי הכלי דהיינו העול׳ יכול להחזיק הברכה כיון דאינו אלא כמורת ועד גודל וק"ל ·

פתיחה לספר ראשון

ג איך יאמינו מה שלא ידעו • וקצת מהם אע"פ שמאמינים שיש אלוה בורא עולם אינם יודעים מה מאמינים אחרי שאין להם דעת ולא תבונה לצייר ולחקוק בלבם מציאות הש"י אחדותו • קדמותו • ומהותו ע"ד האמת כי אם ע"פ הקבלה שקבלו

ד מאבותיהם • ולא זה בלבד הנעור מהחכמה אלא שגם רוב החכמים שבדורנו היודעים ספר מתרשלים ועצלים בדבר זה ואינם שמים על לב לחקור • ולדרוש • בענינים האלה אעפ"י שהתורה מחייבת אותנו לדעת כל זה ידיעה הברורה ואמיתית כמ"ש הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' וגו' • והיו הדברים האלה וגו' על לבבך • אתה הראת לדעת כי ה'

ה וגו' • וכל זה כי אם לידיעת ותועל' עצמנו כדי שנהיה מושרשים בידיעת העקרים האלה והאמונה האמיתית תהיה החקוקה בלבבנו • כי היא חיינו ואורך ימינו • ואם

כדי

דברי רש"י ז"ל דהוא גופא קשיא באיזה מקום יעמדו שעולמות ואיזה מקום יכילם וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה : וכי אפשר לומר כן ומה השיב לו מאי טעמא לא שכיחת באגדתא וכו' טעמו כחטים והאדם בשעורים : אמנם יובן אחר שאתן טעם למספר ש"י דווקא באומרו ש"י עולמות : ודברי תוספת יום טוב בזה ידועים שכל דחוקים הרבה ולי יתכן ע"פ מדרש סוף פרשת משפטים עשה אדם מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך א' שנא' חונה מלאך ה' סביב ליראיו • עשה שתי מצות הקב"ה נותן לו ב' מלאכים לשמרו שנא' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך • עשה הרבה מצות הקב"ה נותן לו חצי מחנהו שנא' יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש וזהו חצי מחנהו שנא' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וגו' • דקשה למה דווקא נותן לו חצי מחנהו לא פחות ולא יותר הלא דבר הוא • ויתכן על פי מאמר רז"ל שכר מצוה מצוה וכמו שכתב הרמב"ן פרשת בחקותי ופ' כי תבוא בטעם יעודי' גשמיים כי הם מפליאים לעולם הבא דמה שהבטיח הקב"ה לשומרי בריתו בטובות גשמיות אינו שכר מצות רק עזר וסיוע לקיים עוד מצות ויותר בסיועו במנוחות שאננות ולא יוסיף עצב בטרדת צרכיו ויקיים המצות ביותר • אמנם עיקר השכר הוא לעוה"ב וכל טובת עוה"ז אינו אלא הכנה לעוה"ב • ועוד

כמו מאמר שכר מצוה מצוה ר"ל השכר מצוה הוא שיזמן לו הקב"ה מצוה אחרת • וא"כ אם אחרית שם והשכר של המצוה אחרת מה הוא ממילא מוכח דעיקר ותכלית השכר לעוה"ב • ומכיון דכל מצוה שכרה מצוה אחרת א"כ אנו שיש לנו תרי"ג מצות דאורייתא ושבע מצות דרבנן צירוף הכל הם תר"ך הוו הקיום ש"י מצות העיקר ואידך ש"י מצות השכר דהרי בין הכל צריך לחשוב חצי העיקר • והשניה השנית שכר הראשונה דהרי הראשונה משתלמת מן השניה דשכר מצוה מצוה ולפי זה דמספר מנין המצות הוו הקיום שכר הקיום א"כ הצווי אינו אלא חצי מספר המצות ואידך חצי המה השכר לכן כיון דירד הקב"ה על הר סיני בכ"ב אלף מלאכים שנאמר רכב אלקים רבותים אלפי שנאן וגו' • זכו או תרי"ג מצות אמנם על פי האמת הכוונה היתה רק על חצי תרי"ג דהרי אשר החצי הוא השכר דשכר מצוה מצוה לכן נותן הקדוש ברוך הוא לשומרו חצי מחנהו לפי ערך כיון דעל כלל שלש עשרה ושש מאות הגיע שנים ועשרים אלף על חצי תרי"ג אחד עשר אלף ודוק • ובן נמי כנ"ד כאן בענין ש"י עולמות שהוא חצי תר"ך כשנצרף אל תרי"ג שבע מצות דרבנן • אמנם אומרו ש"י עולמות פירושו ע"ד המדרש וזה לשונו תמצא ראו עולם חדש נח אתמול אבנים שחקו מים ועכשיו והיו בני נח היוצאים מן התיבה יוסף אתמול עבד בכבל רגלו והיום ויוסף הוא השליט וכו' : א"כ מוכח מכאן דשנוי האדם ממעמד למעמד נקרא עולם חדש • אף דהעולם על עמדו בלי שנוי מ"מ בערך זה האדם שינוי ומכו נקרא עולם חדש : וכן אמרו רז"ל שני ברכי נפשי שאמר דוד כנגד מי אמרן כנגד חמשה עולמות שראה וכו' • ואין שם עולמות חדשים רק שינוי עתים ומעמד חדש • וא"כ כיון דלדברינו עיקר מספר המצות הם ש"י חצי תר"ך כאמור וחצי האחרת הם השניה הוא השכר הרי לכל צדיק ש"י עולמות ממעמד למעמד יותר עליון וכל עליה אצלו למעלה הוי עולם חדש ועז אמר דעתיד הקב"ה לתת לכל צדיק וצדיק ש"י עולמו' ר"ל עולמות דידיה שנקראים אצלו עולם חדש כמדובר : וזהו נכון לביאור המאמר הנ"ל והוא דכוונת רב דימי במ"ש עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו כוונתו מלא עומסו של כל צדיק וצדיק • אבל אביי הבין דרצונו לומר מלא עומסו של הקב"ה והקשה לו וכי אפשר לומר כן והלא כתיב מי מדד בשעלו מים וגו' • וא"כ איזה מקום יכיל השפע ועל זה הוכיחו וא"ל מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרינן במערבא עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק ש"י עולמו' וא"כ גם שם קשה באיזה מקום יעמדו העולמו' וכדאקשינו לעיל וצריך אתה לומר דהכוונה על עולמו' דידיה וכדפרשנו בסמוך א"כ ג"כ מה שאמר שיתן לכל צדיק מלא עומסו • מיירי בעומס שלו ולא בעומס הקב"ה כן נוכל לומר כפשוטו • אמנם הוסיף עוד תניא ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה • א"ל רז' וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו בעוה"ז הקב"ה נותן מלא עומסו לעה"ב והכתיב ושמים בזרת תכן א"ל ואתה אי אתה אומר כן איזה מדה מרובה מדה טובה או מדה פורענות הוי

אומר

בְּשֵׁם אֵלִי צוּרִי אֲשֶׁר עֻזּוֹ :
אֲחַבֵּר עִנְיָנִים בְּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן :
מְצִיאוּת הָאֵל חַי וּבוֹרֵא עוֹלָמִים :
ושכלים נבדלים טהורים גם רמים :
וְתורה קדושה אשר מן שמים :
וְהשגחת האל בכל בעלי חיים :
ושכר גם עונש לטובים ולרעים :
מְשיחנו יבא ונהיה נושעים :
תְחיית המתים ויום גדול נורא :
לְקץ ימין יהיה ומי הוא לא יירא :

המאמר הראשון

ידבר במציאות הא' ית' אחדותו וקדמותו : ושאינו גוף ולא כח בגוף והוא נחלק לפתיחה וחמשה פרקים :

א טֶ"רֶם כל בְּ"ריה יְ"ודעה הַ"יות : הַ"יוצר כ"ל הַ"יצורים נִ"צחי : עם כל זה נמצאים בעולם אנשים רקי המוח וחסרי הדעת והתבו' לא לבד מאומות העולם אשר לא ראו אור התורה אלא גם מבני עמנו העם ההולכים בחושך הגלות ואור התורה נגה עליהם שקצתם מכחישים בלבם במציאות הש"י לגמרי וחושבים שאין לעול' ממציא בורא ומנהיג כי אם הכל נוהג לפי ב הטבע ומנהגו · וקצתם מפקפקים בדבר ומסופקים בו מאמיני' ואינם מאמינים וזה מפני שאין להם ידיעה אמיתית בדבר כי איך

מכתבי א"מ הרב ז"צל

אמר רז"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא • אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום שנאמ' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום : התמיהות הנה רבות אחת שייכות שני מאמרים האלו זה אל זה : שנית כשאמרו לא מצא כלי מחזיק ברכה דמשמע אף דאיכא ברכה מ"מ אין הכלי יכול להחזיק ונשפת כדרך כלי מלא שאין יוכל לסבול כשנותנים בו יותר משיעורו : והנרא' לתרץ ע"ד ישר וטוב כאשר הכונת משנה זו נקדים מאמר רז"ל בפרק חלק דף ק' עמוד ב' • כי אתי רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנא' ברוך ה' יום יום יעמס לנו • א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן

אמר ליה מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק ש"י עולמות (וזה לשון רש"י) מלא עומסו מלא השכיו של הקדוש ברוך הוא טובה וכי אפשר לומר כן ומי אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקדוש ברוך הוא דהרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד גודל • באותן עולמות ויקבל הצדיק את העומס : עד כאן לשון רש"י • והרואה ירא"ה דוחק

פרק ארבעה עשר מספר במהות ואיכות השוהי והוא הנקרא בל"א באדוואן:

פרק חמשה עשר מספר במהות הקאקו"א ובאיכות הנוקולאטה ההוה ממנו:

פרק ששה עשר · מספר באיכות **הקאבי** ותועלת שלו ·

פרק שבעה עשר · מדבר באיכות ומהות העשב **ראבאקו** ותועלת שלו:

פרק שמונה עשר מדבר בפליאות העשב סינפו"ויטוי שיש לו הרגשה נפלאה ·

פרק תשעה עשר · מדבר בעשב באקארוס המבריק לעת ערב ·

פרק עשרים מדבר · בעץ נפלא בחלק הינדיאה שתמיד מוגע ענפיו אף אחר כריתתו ימים רבים:

עולם הקטן

נחלק לעשרה פרקים ·

פרק ראשון · ידבר במאורעות ובמקרא' האדם מיום פקדו ועד שובו לעפר והכל על ידי שנים קבועים וימים גבולים ·

פרק ב' ידבר בהכרת טבע ומזג האדם ע"י הכרת הפרצוף וחלקי או אברי האדם והם טבעיים ·

פרק שלישי ידבר במהות ובמות בני האדם גדול' הקומה והם הענקי' שנזכרו' בכתבי הקודש ואם עדיין נמצאים בזמנינו איה ואיפה הם ·

פרק רביעי ידבר בבני אדם קצרי קומ' שקומתם אמה בפרק זרוע האדם ובאו זה אחרים או באיזה גבול נמצאים:

פרק חמשי · יברר איכות ומהות ההבדל שבין האנדרוגינוס או הטומטו' לבין שאר אישי המין ·

פרק ששי · יספר בבריות משונות ויביא המעשה אשר הזכיר בן סירא בשתי אחיות תאומות בנות אלא שגופותיהן מחוברים זולת ראשם והרגלים ותבעה אחת שהן להנשא לשנות לאיש וכו' ·

פרק שביעי ידבר במהות הגיגאנט"רו' והוא חצי אדם וחצי סוס ואם ראוי שנאמין במציאותן ואם לאו ·

פרק שמיני ידבר בבריה הנקר' בלעז סאטירו"ס והוא חצי אדם וחצי שעיר בכל איבריו · ולע"ד מוזכר בפסוקים ·

פרק תשיעי ידבר במהות הבריות ובלשון אשכנז (וואסר"ווייב) והוא חצי אדם וחצי דג · וחז"ל הזכירם בתורה ·

פרק עשירי ידבר במהות הבריה הנקרא' בלשון הודיים בורלאמי"ן ר"ל בנש עכור · דמותו בדמות הכבש ונגדל מן הארץ ומבל קשור בטבורו ובארץ שמשם חי וחכמינו ז"ל אומרים שהוא ידוע או אדני השדה ובמקום אחר נקרא אבני השדה עיין במשנה ה' פרק ח' דכלאים ·

פרק אחד עשר מדבר באיכות הקוף הדומה לבא"א מדבר בכל מעשיו:

יסודי העולם

נחלק להמשה פרקים הכוללים ג' מאות חקירות עצומות ותשובתם בצדם:

פרק ראשון מביא השתנות הסברות שבין בת ארוכנו · ובת גאלינוס · לבין בת בעלי הקימיא"ה אם במהות ואם בכמות והוספתי נופך משלי לסדרם יפה ובאותים לדרכי קז"ל ·

פרק שני · מדבר ביסוד אש פרטי הנושא על שבשו מאה חקירות עצומות · וידיעות הכרחיות הנעלמות:

פרק שלישי · מדבר ביסוד אויר ונושא על כנפיו ששים חקירות · ותשובתם בנדם בראיות ברורות:

פרק רביעי ביסוד עפר ובו ידיעות מופלאות · כוללות ראיות וסברות חמודות:

פרק חמישי מדבר ביסוד מים · שבהם נכרים גבורות בורא ארץ ושמים:

פרק עשירי מדבר בכמות ואיכות ומהות ומרחק הכוכבים הקיימים :

פרק אחד עשר מדבר בכוכבים החדשי' וכוזבים וכוכבים הקטנים :

פרק שנים עשר מדבר בכבקות וידיעת העתידות של ההוזים בכוכבים :

פרק שלשה עשר · ידבר בפרקי השנה אשר בלשונינו הקודש נקראים תקופ' והם ד' ראשי מזלות :

פרק ארבעה עשר · יורה איזה הם העדות והבשורות האמתיות מכל חלקי השנה ושינוי טבעיים ·

פרק חמשה עשר · יורה שבתוכן הרוצה לעמוד על שערי השנה איך יכוון וידע כמה יגיע כחו לבשר · (ר"ל להגיד העתידות) ·

פרק ששה עשר מדבר בהגדת העתיד' ובשינוי האויר :

פרק שבעה עשר מדבר בהגדת הזמנ' הנלקחים מתמונת הירח :

פרק שמונה עשר · מדבר בהוראות התלויות בעננים :

פרק תשעה עשר · מדבר בהוראות הלקוחות מהקשת והרעמים :

פרק עשרים מדבר בהוראות הנלקחות מהרוח והאויר :

פרק אחד ועשרים · מדבר בהורא' הנלקחות מכל היצורים :

פרק שנים ועשרים · מדבר במהות ומקום הרוחות :

פרק שלשה ועשרים · מדבר במנין וסדר הרוחות :

פרק ארבעה ועשרים · מדבר בהוראות ואותות הרוחות :

פרק חמשה ועשרים מדבר בטבע ופעולת כל אחד מארבע' אבות הרוחות :

פרק ששה ועשרים · מדבר במהות הברק :

פרק שבעה ועשרים · מדבר במהות הרעם :

פרק שמונה ועשרים · מדבר במהות ואיכות הזועה ובלע"ז עולמין · ובכבדי רעמיו · (ובל"א דונער שט"ין) :

פרק תשע' ועשרי' מדבר במה' השלג והקרח והטל :

פרק שלושים · מדבר במהות והווית הברד :

פרק אחד ושלושים · מדבר במהו' הטל והכפור והקרח :

עולם השפל

נהלק : לעשרים פרקים :

פרק הראשון יחקור אם לעולם הזה קדמון היה ולפניו אחר עד לאין קץ ותכלה · או גם אחר שהקב"ה יחריב עולם הזה יתכן שיבא עולם אחר ואחריו אחר כי כן בחירה ורצון וכח לעשות ולשנות · ואם נמצאים עוד עולמות זולת עולם שלנו :

פרק שני יחקור באיזה זמן ובאיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה חלק נברא העולם · וגם בפעמים הרבה ושבוכן נברא האור ובגדו כתבתי דרוש כאשר השייך לזה מכתבי א"מ הז"ל :

פרק שלישי ידבר בכמות ואיכות מדידות העולם התחתון הוא העולם שלנו שאנו דרים בו וגבולו עד קערירות הירח :

פרק רביעי ידבר במספר האקלימים ובאורך ורוחב ובטבע האויר בכל אקלים ושעו' זה וידוע מזגי המין האנושי וזולתו משאר בעלי חיים · וזה נצרך לרופא שידע ·

פרק חמשי יחקור במציאות השבטים ומלכיהם ובאיזה אקלים ובאיזה מדינה נמצאים להביא תוכחת לכופרים מציאותם :

פרק ששי מספר במציאות ארץ החדשה אשר בחלק אמיריקא ואיך ובכמה ומתי נמצאה :

פרק שביעי מספר בהבלגת הארץ צינם ובאיכות החומה שמסבבת את כל ארצם :

פרק שמיני מספר בשבח החומה של הגדר תיקון בגבבת החומה אשר היתה לבבל הישנה :

פרק תשיעי מספר במציאות ואיכות הקלופ' הנק' קינא קינדא :

פרק עשירי · מספר במציאות השורש הנקרא קינא מהותו ותועלת שלה :

פרק אחד עשר · מספר במציאות עץ הנקרא גואייקו או פאלו סאנטו :

פרק שנים עשר · מספר במציאות הסרס"ה פרילה ותועלתה :

פרק שלשה עשר מספר במציאות הסא"ס פרא"ס :

המאמר הרביעי

המאמר החמישי

המאמר הששי

נשלמו מאמרי ופרקי חלק הראשון והוא עולם העליון וברוך שעזרני עד כה •

עולם הגלגלים

חלק ראשון

הוא

עולם העליון:

והוא מדבר בענינים הרוחניים · אמונים ומדעים · לקוחים ולקוטים · מכמה ספרים נכברים ויקרים מחכמינו ז"ל הקדמונים והאחרונים ומכתבי א"מ הרב החסיד זצ"ל: ובכמה מקומות הוספתי נופך משלי כיד ה' הטובה עלי וכל זה חברתי בלשון צח וקל וחלקתי אות' למאמרים ולפרקי' ולסעיפים כדי שיקל על הקורא להבין הענינים ולסדר אותם בזכרונו בעז"ה ובחמלתו

המאמר הראשון

ידבר במציאות הא"ל יתברך אחדותו וקדמותו ושאינו גוף ולא כח בגוף והוא נחלק לפתיחה וה' פרקים •

פרק ראשון יחקור על אמיתות המציאות הבורא יתברך • ובו כמה הקד' ברורות •

פרק שני • יורה שהבורא יתברך הוא מחויב המציאות ושהוא נצחי וקיים לעולמי עד •

פרק שלישי יחקור חקירה על ענין אחד' הבורא ויתברך בראיות אמתיות •

פרק רביעי בו הוכחה וראיה ברור' על קדמות הא"ל ויתברך •

פרק חמשי • בו ראיה נכונה איך אינו גוף ולא כח בגוף •

המאמר השני

מדבר במציאות המלאכים • מהותם ואיכותם • ובו שני פרקים •

פרק ראשון • מדבר במהותם • כפי עדות כתבי הקודש •

פרק שני • חוקר במספר המלאכים וכמותם ומהותם •

המאמר השלישי

שיר מרווי ומקושר · מיוסד על משקל יתד וארבע תנועות בחרוזים מרובעים וגם המחבר ושמו בראשי בתיו קבועים : וכל שערי הספר וענייניו בתוכו קלועים :

א הלל בשבחות · לאל בורא רוחות · וחכמה בטוחות · בשירים נקשרים
נ רבות מן הוני · להקריב אל קוני · וראשית כל אוני · תרומה לו ארים
י הי נועם שדי · עלי מעשי ידי · ויתן חכמה די · להבין הדברים

ט הורי לב קראו · בספר זה וראו · במצפוניו בואו · בכל המסתרים
ו טעמו הרופאים · וגם פילוסופים · דבש גופת צופים · באלה מאמרים
ב ריאת עליונים · ושרי הפנים · ומלאכים חונים · עלי דגלם שרים
י צירת המרומים · וגלגלים רמים · ומזלות תמים · באזור נחברים

ה לא בם יש אורה · למאור שמש צח · וסהר שם יזרח · וכל כוכבי אורים
ה כי שוכן רומה · כסיל שם גם כימה · וחדרי דרומה · ועיש עם חבורים
כ פור דוק גם קרח · ושלג ברד לח · ואלגביש מושלח · ענן הקיטורים
ה לא שם בשחקים · זועות גם זיקים · רעמים וברקים · לעם קולו ירים
נ בלים שם השכיב · ארובותיו הרחיב · מטר ארץ ורביב · לכל מטרה דרים

מ אר האל נפלא · בבראו השפלה · והיסודות הפלה · וארבע נספרים
א דנים הוטבעו · עליהם נטעו · והמרה נודעו · בכל החומרים
נ בונים נא בינו · בתחתון זה דינו · יכולת צורנו · וצור כל היצורים
ו תולדות הארץ · ותיה גם שרץ · למינהו שורץ · בבקעה ובהרים

ש קצים ורמשים · זבובים יתושים · וגם הפרעושים · וכנים אכורים
ק טנים וגדולים · בעולם נבדלים · בסוגים נבדלים · במינים נשמרים
ר או או שם כל עלה · בקטן הוא כלה · באדם נתעלה · עלי כל היקרים
י צור מלא חכמה · ודעת ומזימה · אבל סופו רמה · ויובל לקברים

ב ריורה המשונות · בצלם ותמונות · בתואר נשתנות · בדעת נחסרים
א לי אדם כנס · ענק עם הננס · וגם אנדרוגנס · וטומטום איברים
ר פאים חצים סוס · בפרכותיו יבוס · והוא הצינטוירוס · ולילית ושעירים
ו עור כמה מינים · אשר להם פנים · פני אדם שונים · ופרצופים זרים

פ נו וראו כל זה · בחבור הלזה · כמו אתה תחזה · בחוש ובמישרים
א הלל נא האל · אשר עזרי הואל · והוא ישלח גואל · ונשיר לו שירים:

פירוש המלות .

וחכמה בטוחות ע״ש הכתוב מי שת בטוחות חכמה באיוב סי׳ ל״ח פסוק ל״ו · ושרי הפנים הם המלאכים העליונים רואי פני המלך · באזור נחברים גלגל המזלות נקרא אצל התוכנים גלגל האפודה והוא אחד מפני שמסבב העולם כחגורה · כסיל שם כימה וגו׳ ג״כ פסוק באיוב סי׳ ל״ח ל״ח כפור דוק השמים נקראו דוק והוא ג״כ באיוב שם ל״ב לעב קולו וגו׳ ג״כ שם בפסוק · ונבלים מי השכיב הנה ונבלי שמים כי ישכיב ג״כ שם באיוב והעננים נקראו כן לפי שהם כנבלי מים · והיסודות הפלה וגו׳ לשון הבדיל והפרש ארבע יסודות ושהם מורכבים כל הנמצאים בעולם השפל אשר קראתי בשיר שפלה כמו שמספר והולך בחרוזים הנמשכים : בתחתון זה דינו ר״ל בעולם השפל והתחתון תוכלו לדון ולהשגות ק״ו על שאר העולמות · אלי אדם כמו אל האדם ותארו ואלי ר״ם איוב סימן ג׳ פסוק השמחים אלי גיל וגו׳ ועוד שרשי כתוב אלי מים והיו״ד למד הפעל תמורת הא בפלה עלי עשור · יבוס מלשון דריסה ורמיסה כמו והוא יבוס צרינו וגו׳:

ומצא בחבורי זה או בספר השני במלאכת
הרפוא׳ עיונית ומעשיית איזו שגיאה בלשון
או בדקדוק שיבערנה ויתקננה וידינני לכף
זכות כי האדם במה שהוא אדם אי אפש׳
שיהיה שלם בידיעותיו ובמעשיו: ומי לנו
גדול מר׳ ש׳ אבן תבון ראש המדברים
והמעתיקים אשר קטנו עבה ממתני והוא
התנצל והפיל תחנתו לפני כל בהעתקתו
הספר המו״רה שאם ימצא איזו שגיאה
בלשון או בדקדוק בין לשון זכר לנקבה
ובין רבים ליחיד וכו׳ כ״ש אני המחבר
שאינני אלא בִיתוש בערכו שראוי ונכון
שאבקש ואתפלל על זאת שאם המצא
תמצא איזו שגיאה שיכסנה ויצניענה ועל
כל פשעים תכסה האהב׳ אהבת הקורא
המשכיל אחרי שכבר ידוע שאין לי שעת
כושר לדקדק היטב בכל ענין כרצוני ותמיד
אני מבטל רצתי מפני רצון אחרים
באופן שלא יניחני עד השיב רוחי וכל
שכן לכתוב כרצוני: זאת ועוד אחרת
שאין לנו בלשון הקודש המלות הזרות
כמו שמצינו בלעז· ולכן עשיתי מרור
בפני עצמו וכתברתי בצרו פירוש המלות
בלשונות הנהוגות בכל בני הגולה וה׳
אלקים יעזור לו ויצילני משגיאות ולא
אכלם· ה׳ עזי ומעוזי בו בטח לבי
ונעזרתי ומשירי אהודנו: ברוך ה׳ לעולם
אמן · ואמן :

ובנ״לך

בויכוחים כנגדם היינו דלים ורשים · אז לבשה אותי רוחי הקנאה קנאת ה׳ צבאות ונדרתי לאביר יעקב אם אבא אל מנוחתי לא אעלה על ערש יצועי ולא אתן שינה לעיני ותנומה לעפעפי עד כי אחבר בעזה דבור כולל כמה הבמורת וידיעות להשיב חורפי דבר ולהראותם כי לא לבדם נתנו אלה החכמות ואף כי אנחנו בעולם הזה במחשכי הגלות הכר הזה · הנה ה׳ אור לנו ועדיין נמצאים בתוכנו אנשים חכמים ונבונים יודעי בינה לעתים : ויהי כי ארכו לנו שם הימי׳ והגיענו ת״ל לתכלית כוונתינו שמנו בנגבת פנינו נגד **פדואה** המעטירה לקבל עטרת הרופאים הנהוגה אצלם ושם מצאנו את שאהבה נפשינו ה״ה החכם הכולל שר הפילוסופי׳ ואביר הרופאים כמה״רר שלמה קוניאן נר״ו אשר בו חכמתו שותי׳ בצמא כל הפילוסופים והרופאים שבארץ איטליא אשכנז ופולוניא פוערים פיהם ועלמו תטוף בלתו · ותרב חכמת **שלמה** מכל חכמת הגוים הוא הרוה׳ צמאנו והשקה אותנו מיין רקחו בפילוסופיא והרפואה וזולתו שאר חכמי המדרש עד שקבלנו בבית מדרשיה׳ בקבוץ כל החכמים הסמיכות כבנהגם : אחרי זה נתגלגל הדבר שבאתי הנה לארץ ישמעאל וראיתי מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה סעיפי יזכרוני ורוחי הציקתני לשלם נדרי בימי נדרי בימי הרפי · אך הזמן בגד בי ויהי לי לאויב כי כמה צרות והרפתקאות עדו עלי המה כתרוני הרפוני מנוחה לטרדני עד שזה שנתים ימים שהניח לי ה׳ מעט מעצבי גם בזה בחר ה׳ להמציאני מעיר לעזור המחנה הזה אשר פגשתי תורה וגדול ויהי לי לישועה ה״ה החכם הכולל אביר הרופאים ושר התבונה והמדע כמה״רר **ישראל** קוניאן נר״ו אורו זורח בק״ק קושטנטינא להשוב מהשבות בחכמה ובמעשה ובכשרון דעת הוא עשה עמי אות לטובה · עד שקמתי ואמרתי עת לעשות לה׳ ואת אשר נדרתי אשלמה ישועתה לה׳ ונתתי על לבי לדרוש ולחקור ראשות׳ בספרי חכמינו הראשוני׳ והאחרוני׳ וכאיזה כתבים אשר הגיעו לידי מכתבי אבא מארי הגאון זצ״ל · ולעומתם בספרי חכמי האומות הרשים מקרב באו · ואלקטה מהם צוף דבש ויערם וחברתי ספר כולל הידיעות והחכמות הצריכות לכל יודעי ספר וביותר לחכמי הרפואה · וקראתי אותו **מעשה טוביה** והוא לשני טעמים · הטעם האחד לזכרון שמי למען ישאר בקרב הארץ · ולא ישכח כי בעוונתי בני האהובים מתו ולא ארע אם אזכה לבנים אחרים ואם לאו : ולכן אמרתי מעשי המרה תולדותי ויקראו על שמי אולי אבנה מהם : והטעם השני על שם המשנה הידוע׳ מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש וכו׳ · והנה חלקתי החבור הלז לשני ספרים · והספר הראשון כמו כן לחמשה חלקים · ואלה הם ·

עולם העליון והשכלי כולל מציאות וקדמות ואחדו׳ הא׳ יתברך ושאר ענינים רוחניים :

עולם האמצעי שהוא עולם הגלגלים הכולל חכמת התכונה ותועלתה גדולה :

עולם השפל שהוא עולם ההויה והוא כולל כל מה שמתחת לגלגל הירח :

עולם הקטן שהוא האדם ש״יש בו דוגמת העולם הגדול בכלל אשר בזה כמה חכמי׳ האריכו למעניתם · ואני לאהבת הקצור ראיתי לכתוב הקצור וההכרחי ואודיעך קורא המשכיל שכתבתי כל הסובב להשגחת חיי האדם · והחלק החמישי נקרא

יסודי העולם כולל כמו ארבע מאות חקירות עצומו׳ בעניני יסודות הארבעה וכל אלה הידוע׳ נדבה לבי ללקט אותן מכמה ספרים קדמונים ואחרונים למען יהיו לאוהבי׳ בית אוהבי החכמות יען שתועלתן מרובה לכל בר דעת כי ימצא בהן קורת רוח : אמנם עוד אחת אני שואל ואות׳ אבקש מהקורא המשכיל והאהוב והמתכבד בכבודי שאם

א **אמר** טוביה הכהן בן להגאון הגדול והרב המפורסם ה"ר משה נראל בן להחכם השלם והרופא המובהק כמה"ר אלעזר ועולשים בק"ק קרעמניץ יע"א · בן להחכם השלם כמ"ה שלום אב"ד ומ"ץ בצ"פת תו"בב · והוא נינו של המקובל האלהי הרב רבי אליהו די וידאש מחבר ספר הנכבד **ראשית חכמה** כולם אנשים חכמים ונבונים ראשי אלפי ישראל המה מהכהנים המיוחסים בשלשלת יוחסין עד עזרא הסופר הכה"ג ונודעו בשם מאנושקריווי בארץ הצבי ובארץ איטליא ורומא הגדולה זכרם ה' כל החכמים השלמים האלה לטוב וינוחו על משכבותם בגן עדן אמן :

ב בהיות כי ידוע הוא מאמר רז"ל שרי ליה לאניש לאודועי נפשי' באתרא דלא ידעין גם אנכי הצעיר והדל · באלפי לא אחשוך פי מלספר קצרת יחוסי ותקת אוזן הקורא המשכיל שמץ מנהו :

ג ודע כי א"מ זקני הרב ר' אעזר הנ"ל איש צפת תובב"א בבחרותו מארץ הקדושה לארץ פולוניא להדפיס הספר הנכבד ראשית חכמה שחבר דודו נ"ע · ושם הוציא מחשבתו אל הפועל כנראה מהקדמה המפוארה שלו ברפוס ק"ק **קראקא** יע"א : אחרי כן נשא בארץ ההיא אשה הגונה והוליד ממנ' שלשה בנים · כולם חכמים ונבונים · וא"מ הקטן בהם בשנים אבל גדול בתורה נודע ושמו נודע בשערים ה"ה הנ"ל נ"ע · אשר בתחלת ימיו הרביץ תורה בכמה ק"ק בארץ פולוניא אך מפני חמת המציק ולחץ הצורר המתהפכת בגזרת ת"ח לפ"ק · יצא משם לארץ אשכנז היא אלימניאה ולא היו ימים מועטים עד ששלחו חכמי וקציני ק"ק **מיץ** עיר ואם בישראל בארץ צרפת היא פראנציא' וקבלוהו עליהם לרב ולמ"ץ ושם

ה נהג נשיאותו · אך בעו"ה לא האריך ימים על ממלכתו ומשה עלה אל האלהים ונתבקש

ו בישיבה של מעלה · ואני הייתי נע"ר ורך באמר נ"פלה עטרת ראשי כבני ונשארתי כספינה בלא קברניט' וכאשר ראיתי שנגבה תוחלתי ובטל עוזר ונפל עזור · שמתי לדרך פעמי לארץ פולניא אל בית אבותי ומצאתים חכמים וגדולים בתורה ובמעשים ושמשתי שם זמן מה כמה ת"ח וגדולים אבל בעו"ה לא כל צרכי כי ראיתי גדלות והגלות והמלחמה אשר בארץ הלזו וצרות רבות תנופות זו לזו הוה על הוה שבר על שבר :

ז אז אמרתי אל לבי מה לי פה הנה ארחיק נדוד אלין במדבר ואל אראה ברעה אשר ימצא את עמי אלך לי באשר תנחני רוח ה' אולי אמצא מרגוע לנפשי ורוח והצלה יעמוד לי ממקום אחר :

ח ואז מחשבותי הרהבוני ללכת לארץ אטליא ללמוד הכמ' הרפואה במדרש החכמות שבעיר **פדוואה** יע"א :

ט והנה הקרה ה' לפני איש חכם ונבון ה"ה חברי החכם השלם כמה"ר גבריאל רופא נ"ע והייתה שבועת ה' בינינו · והיינו כאחים נאמנים כל ימינו · וה' הצליח דרכינו : ונתן הן שנינו בכל מקום אשר דרך כף רגלינו · ובפרט בעיני הדוכוס הגדול מ**ברנדין בורג** כי היה שם חסד ליהודים ; וגזר על ראשי המדרש אשר בעיר **פראנק בורט** · אשר על נהר אודרה · שיקבלו אותנו בסבר פנים יפות ללמוד החכמות בבתי המדרשים שלהם ואף שזה לנגד הקם ונימוסם כי מעולם לא למד שום יהודי בזה המדרש · ונוסף על זה שנתן לנו הדוכוס הנזכר ארוחתנו מידי שנה בשנה כדי להפיק רצוננו :

י ובאמת עשו לנו החכמים בעלי מדרש כבוד גדול ומידי יום ביומו היו מתווכחי' עמנו בענין האמונה בהדור ובאריכות גדול כמנהגם ולפעמים הדפו אותנו באמרם א"ה הכמתכם ובינתכם כבר נטלה מכם ונתנה לנו כי אין אתכם יודע עד מה · ואין בכם שום ידיעת חכמה · ובזה תכירו ותדעו נאמנה כי אין חלוק בקרבכם על כן נאבד' ונסרחה הכמתכם · ובזה יום יום הדפונו · וקלון מכבוד שבעונו · ולולי חסדי ה' ועזרתו לא היינו יכולים להרים ראש ולהשיב להם דבר כי נסינו בויכוחים כאלה; אף שהיינו ת"ל בקיאים בפסוקים בגמרות ובמדרשים · מ"מ

השמים מספרים כבוד אל ומעשי ידי טוביה :

מַה גַּ־ דְלוּ מְאוֹר מַ־ עֲשֵׂי יָדֶיךָ
עַל סְפֵּ־ רֵךְ הַיּוֹם אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ
שַׁחַק מָכוֹן וִילוֹן אֲשֶׁר הָשַׁבְתָּ
מַעְגַּל וְכָל גַּלְגַּל בְּחָכְמָתֶךָ

מַה עָ־ צְמוּ טוֹבִיָּה תְּהִלּוֹתֶיךָ
כִּי בַ־ עֲרָבוֹת גַּם בְּעוֹז רָכַבְתָּ
אֶת קוֹל תְּנוּעָתָן הֲלֹא הִקְשַׁבְתָּ
לָנוּ בְּתוֹךְ תֵּבֵל בְּרוֹב חַסְדֶּךָ

דֶּרֶךְ נְתִיבָתָן בְּעֵין שִׂכְלֶךָ
סֵדֶר צְבָא מָרוֹם זְבוּל כּוֹנַנְתָּ
מָעוֹן וְרָקִיעַ בְּכָל חֵילֶךָ

אַגִּיד יְדִיד · הָדָר כְּבוֹד הוֹדֶךָ
אֶל יוֹ־ שְׁבֵי אֶרֶץ אֱמֶת בָּחַנְתָּ
אַגִּיד לְדוֹר וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ

דניאל כלמ"ה משה נחמו :

גדולים מעשי טוביה · ולו תהלה דומיה · אהללנו אהלל יה :

אֶל כָּל-כַּנְפוֹת תֵּבֵל הֶרְאִיתָה פֶּלֶא
מִן נוֹגַהּ זַרְחַךְ (דּוֹר) אֶרֶץ הֵאִירָה
זֶמֶר וְשִׁיר לָכֵן גַּם הִיא הֶחְבִּירָה
עַד כִּי מֵרוֹב דַּבֵּר הָסָה וַתֵּלֶא

אֵיכָה נַפְשְׁךָ הָאֲסוּרָה בַּכֶּלֶא ·
עַד מָרוֹם עַד אִישֵׁי עֶלְיוֹן הֶגְבִּירָה
לֶחֶם אַבִּירִים לִבְנֵי אִישׁ הֶמְטִירָה
מִי שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה

קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּלִּים תַּשְׁמִיעַ ·
בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל עַיִן הִשְׁפַּלְתָּ :
אָדָם עוֹלָם קָטָן יָפֶה דִּמִּיתָ

אַךְ מַה אֶתְמָה · בָּזֶה לָנוּ תּוֹדִיעַ
כִּי טוֹבִיָּה שִׁמְךָ כְּשִׁמְךָ פָּעַלְתָּ
עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי :

יוסף ככמ"הר אברהם כוכב

אֶרֶץ בְּנֵי גִּילָה רְמוּתָם הֵנָּה   תַּרְבּוּ שְׂשׂוֹן רִנָּה קְנוּ צוּף פֶּרֶךְ
וּבְזֹאת חֲקוֹר טִבְעָם יָגִיעַ כֶּסֶל   עֵץ סוֹד נְעִימוֹת מוֹר לְמוֹרֵי כַּחַשׁ
לֵב כִּי נְפָשׁוֹת סוֹבְבָן עַד פֶּסֶל ·   יֶחְכַּ״ם טְלֵה חָלָב זְאֵב וַתַּחַשׁ
צָמֵא קְרָב ׀ רֹאשׁ שׁוֹאֲפִים תַּשְׁקֶינָה   הֵם דּוֹרְשֵׁי גֶּדֶר בְּשַׁלְוַת אֶרֶךְ ׃

גדולים

אחרי אשר נדפסו כל השירות והתשבחות האלו הקרה ה׳ פה את מעלת הרב הכולל אביר הרופאים כמהו״ר **יצחק חיים ב״ץ מההזנים** נר״ו המאיר באור תורתו ק״ק **פארובה** וע״ש · אשר נקרא לבקר אחד מהספרים הראשונים בקלע וכרום בדיבה רבה באלה תודות בקו״לו קול אל״אב בחכמה מעלת המחבר נר״ו · כי שמע את שמע תפארת חבורו · ויאז אמלו בשירו · אשר נדפס שלא במקום הראוי למעלת כבוד תורתו · ועל כל פשעים תכסה ענותנותו ·
ובסוף בוף האדם מכבד מקום תקנותו · ולא מקומו
של אדם מכבדו :

אֲמַלֵּל בְּחִיר גּוֹיִם דְּשֵׁנִים הָמוּ
וּבְרוֹב זְמַן חֵן טַל יְבוּל כָּל לֵיחַ
כִּמְצָאֶלָיו נָס סָר עֲסִיס פּוֹרֵחַ
צִמְחֵי קְהַל רָמִים שְׁתוּלִים תַּמּוּ

תַּמּוּ שְׁתִילִים · רַק קְצוּצֵי צֶלֶם
פֹּה עוֹד · כְּעִיפִים נוֹאֲצִים מִי לֶקַח
כּוֹס יַיִן טְעָמִים . חֵיךְ זֵנִים וְרֶקַח
הֶלֶךְ דְּבַשׁ גֶּבֶר בְּיוֹנַת אֵלֶם ·

אֵין בֶּן נְבִיר דּוֹחֶה הֶבֶל וְהֶבֶל
זוֹרֶה חֲגוֹר טָמֵא יְצוּעֵי כֶּרֶשׂ
יוֹבֵשׁ מֵעִיל נָקִי סְרוּחַ עֶרֶשׂ
פֶּה צוֹרְפֵי קוֹל רוֹדְפֵי שָׁוְא הֶבֶל ·

תַּם שִׂיא רְצוּץ קַרְתּוֹ צְמִיתוּת פֶּרֶץ
עוֹשֶׂה כְּפָרִים נִיב מְחוּקָּק לוּחַ
בְּחֵבֵי יָמִין מוֹעֵה הֲלוֹם זָנוּחַ
וּכְמוֹר הֲדַר גָּבְהוֹ בְּהַתְהִית אֶרֶץ ·

אֶפֶס בְּבַת גּוֹלִים דְּלִי הֵדִיעַ
וַיְהִי זְבוּל חָכְמַת טְהוֹרֵי יוֹשֶׁר
כִּי לָהּ מְנַת נַפְשָׁהּ סְגוּלַת עוֹשֶׁר
פִּיק צוּר קְלוֹן רוֹאֶה שְׁחוֹק תוֹקֵעַ

תּוֹךְ שׁוֹחֲקִים רֵקִים קָרָא · צִין פֶּלֶא
עִבְרֵי סְפָרָיו נוֹבְעִים מִיֵּין לֶחִי
כִּי יֵשׁ טְעוּנֵי חֵטְא זְנוּת וַדְּחִי
הוּא דֵי גְבוּרוֹתָיו בְּעִצְּבוֹן אֵלֶה :

אוֹר בָּא גְדוֹל דֵּעִים הֲגִיג וְזוֹהַר
זֶה חִקְקָיו טוֹב יָהּ . כְּתָב לוֹקֵחַ
מִכְלַל נֹאַם · סְגוֹר עֵדֶן פּוֹתֵחַ
צִבְאוֹת קְדוֹשֵׁי רוֹם שְׁלֵמֵי תוֹאַר :

תוֹקֶף שְׁחָקִים רוֹב קְהוּצִים צָחוּ
פֹשֶׁר עֱזוּז כְּדְרֵי נְסִיכֵי מֶלֶךְ-
לוֹ כָּל יְסוֹד טְמוֹן חָזוּ וְפֶלֶךְ
הוֹד דַּת גְּבוּלָם כַּאֲשֶׁר אָרְחוּ ·

לקול זמן ועת לכל חפץ למלא בהש"ת את ידו · ולשב"ח את ש"בח השלו"מים על מעלת הרב המחבר נר"ו כי לעולם חסדו · כהבינו שמים חדשים וארץ חדשה בחבורו הלזה אשר הארץ האירה מכבודו · והן כבו"ד א"ל ה"תורה לספ"ות עליו כו"ה האדון וכ"ו הודו · כמו עט"ו עמו כאומר שיו שמו כלה ומע"שיו כאים לצדיקי' · שגדולים מעשיהם ממעשי ארץ ושחקים וכמאמרם ז"ל מודעת זאת והדברים עתיקים · וכתלי בית מדרש הרב הזה שקולו מחמדים וחכו ממתקים · יוכיחו שנצחו הספוקים · כי מה גדלו **מעשי טוביה** על מעשי שמים וכל אשר בהרבה · וגם לפעמים דברו במליצים בלשון הכ"י אכי מדבר ובלשון הכבה · שהיא תלויה בדבר צדק וממקור האמת חצובה · יען העולם ומלואו טע"נים הפ"סד ובת"וך וככ"ל לאומ"ה ולמינים · בסדר נזיקין וסדר זמנים · אמנם מעשה צדיק לעולם בל ימוט ואו כעו צדיקי כרו עלמא כעולם הזה שנברא בה' עולמות · וארץ החדשה העומדים תמיד לכם עמים והיו נכונים · כי לא תאבד תורה מכהן ולא נשרת חכמתו מפי אנשים חכמים ונבונים ·

אמנם למה ארחיק נדו"ת כרוכה לחקר המרחיק ע"טו ונותן הודאה על העתיד לבא · אם קרוב אלי הדבר מאד להוכיח כמה מעלות טובות למעשי טוביה על מעשי העולם ולכל אשר בו · באשר הוא כלי מחזיק טובה כפולה ומכופלת למקום ולא יחסר כל בו · והעולם גדול עצמו עומד בו כהם כי יפקד מושבו · והא למה זה דומה לכדור של ארקימידיס הכולל מרחב תבל תחת כרכנו · ולא נודע כי בא אל קרבו · ואל קרב איש חכם מעלת הרב המחבר אשר נתן לו ה' לקיים העולם כלבו · אשר כמאמר הכדרשי יכלכל בעלית קיר לבו הקטנה · שמים לרום וארץ לעומק סדרה ותשובה ואזנה · ואין חקר לתבונתו ואין קצה לתבונה · ובכחינת עולם הזה שאמור ליהנות ממנו בלא ברכה ותשורה · והדברי אכיר הרופאים רבו של מעלת המחבר גדול שאין מסרבין לקולו האומר קרא · באתי של כרם הומר ולהנות ממנו אשכול וזמורה · ולא ארבה ולא אשיר כארוכה כי שפתי הרב מרובים ודעתי קצרה · ולא באתי לכבד את הסבור מהוני · במתנה שאין בה בדי נתינה לכהן ראשון לכל דבר שבקדושה ויושב בשבת תחכמוני · כי אם בהבטחתי שאזכה את כפיו של מנחתי וישב של קרבני · כי מוכח מתנותיו שכבר ומהודר בקרבנו של עני · ובהבטחה זו הבאתי לו מלאכתי וכן נרו"בי · והנה באו פתחתי פי דברה בחבי לשוני ·

אם על ארקימידים דור דור תמהו
יען תוך כדור דק במלוא חפנים
כלל אורך תבל מרחב שמים
מה ישתאו עתה מה יתפלאו

בראות ספר קטן תוכו נמצאו
עולמות מספרים כפל כפלים
עולם עליון נעלם מן העינים
עם עולם הגלגל אל קרבו באו

עולם שפל עם ה קטן נסגרו
הבי' ויסודותי' ה' בו נגעלו
בתים גנות במע' ינות נסתרו

אמנם כי השתוממם על זאת יחדלו
ישומו איך כל אל טרם חברו
תוך קירות לב הרב יחדו נכללו

יעקב בכמ"ר יוסף גבריאל יונה

הקדמת אהוב וחביב של מעלת מוה״ה המחב נר״ו

במה גדולים מעשי טוביה טב״א הוא וטב״א ליהוי בעולמות שבר״א מ״בו חשב מחשבות בעולם העליון בשבע חקירות ורבר גבורות וכביר מצאה ידו בהלו נר״ו · שם שם לו ח״ק ומשפט על מציאות ה׳ ומציאות המלאכים על מהותם ומספרם כסה שמים הודו ועוד ידו נטויה להראית את כל העמים שתורתנו הקדושה היא אמיתית ואקית מצד התורה בעצמה ומצד השליח מרע״ה ובתורתו יהגה שלא תשתנה לא כולה ולא מקצתה ומפליא לעשות בהשגחת הק״בה על כל הפרטים ממזרח שמש ועד מבואו לא השיב אחור ימינו בשכר ועונש הרוחני בעולם שכולו טו״ב · זכות הרבים תלוי בו כי עלה שמים בשכלו קב ונקי הוא עולם הגלגלים ושם נאמר כל מה שהראשונים ואחרונים נתנו עיריהם באיכות סדר עולם הגדול בטענות וראיות אזן וחקר ירח וכוכבים ומה דרך הרוח · תקן והשלים הרבה בפרפראות לחכמה בתקופות ובמזלות באותותם ובעדותם · יגע ומצא וקולע אל השערה במהות הברק והרעם זכו אמריו כי נעמו על השלג על הברד ועל הקרח דק ודקדק בכפור על הארץ הזיל בטל אמרתו ובמהותו מה רב טובו אשר גלה ליראי ה׳ ולהושבי שמו דעת שפתיו ברור מללו על עולם השפל בכל כלליו ופרטיו · במציאות הדברים איכותם ומהותם מתוקים לעצם ומראים לנפש שלה דברו על משפט האדם ומעשהו עולם קטן נותן טעם לשבח בהברת טבעו ומזגו במותו ואיכותו ובשרל הבריאות נבראות כדמותו ·

ועל הכל יתגדל עת בא דברו דבר דבור על אפניו על סברות כת ארס״טו וכת גאליינו בציביונו ובמתבונתו ·

לשונו תהלך בארץ ארץ החדשה בהראותו חכמת הרפואה פליאה נשגבה וכל מיני החולאים מקריהם ואותותיהם סבותם ואחריתם ותרופתם בצדם ·

נתן הש״כל בכ״סף מלא עם הכמת הנ״תוח בעיר קטנה זה הגוף גופר של אדם ונתח אותו לנתחיו על כל נתח ונתח טוב ורע מצבי דבריו נכוחים למבין ואחרון הכביר כלכל דבריו במשפט הסמנים על העץ ועל פרי העץ עם פרדס רמונים וערוגת הבושם זה שמו אשר קרא לו ונטע בו עץ כל פרי לידע ולהודיע סגולתם ופעולתם מהנתם ואיכותם ואת כל זה עשה יפה בעת״ו והנה טו״ב מאד דורש טו״ב לעמו כשמו · ברוך שככה לו בעולמו :

אני המדבר נאמן בבריתו דורש שלומו וטוב״תו · רופא ולא לוי

הצעיר מנחם יחיאל כולי יצ״ו :

לקול

טוביינא רחכימי· מרגניתא דלית ביה טימי רק ואשכח במראות אקים·
הן הן הדברים הנקנין במשיכה והגבהה מדהני מילי
דמאן דתני וקרי בספרא דצניעותא· ובשפר זוהר הרהבת. בינתו דחק ונכנס במהלך
שבילי הדעת והתבונה דנהירין ליה לעילא מכל ארחתא דקאמירן בעלמא ארח לצדיק
מישרים·. ובכנפי. בינדתו רץ חיש ויעף בנה עולמות והרהיבן בדעתו הצלולה· ארבעה
המה קרתני ארש ארשת שפתיו· ארבעה חמשה בסעיפיה פוריה פריו מדתוק לחכי
חכמי הרזים· ובכל פינות יסודות הידיעה אצילות בריאה יצירה עשייה התחיל לשוטט
ברעתו דעת עליון· ולפי שכלו שכל מורגש יהולל איש כערכו לבא אל תכליתו ואור
חדש בציונו הכין ופעל עולם קטן הכמות ורב האיכות אסיק אדעתיה לפרושי את
האישור ולאסור את המסורר ומהודר בקשר אמיץ להקריב אותו קרבן מנחת ראיה
שואבת כל מיני משקין. שמתחלתן לסופן טעונין ברכת הנהנין. ליהנות בני אדם
חכמים יודעי בינה לעטים· והן הן הדברים הנקנים למסירה כדת מה לעשות אל
כל הבא למלא ידו אוכל תתאב נפשו להבין משל. ומליצה. ומזיהורי קן קולמוסא
מצא ספרא רבא דישראל במבונו· מלא. רוח חכמת שלמה קנינו· ומשם נטל ההוד
שלו ובכל מלתא דעבידא לאגלויי לה מסקרי אנשי כוותיה. ושם דרך קסתו שרטט
וכתב דבר הדש חדש הוא סיפורים סופרים חדושי סופרים המאירים לארץ ולדרים·
ומגכת פניו המאירים דרך המלך שהן לה שיעור מדה ומשקל ומשורה אל כל איש
לפי אכלו סדר שלחנו וערך אורתו בכל חכמה עשר ידות· שם. הרחיבה לשאוב
דעתו הרהבה. וכשיננא פתח פומיה קרא בחיל דברי חכמים וחידודם ולפרשם בשפר
מראה האופנים מינים ממינים שונים· הוא יחיד. בדורו. חכם ומבין מדעתו כמוהר״ר
טוביה כהן הרופא שראה את החדש בדרוש שלם בזמנו. וקבלו הבהנים
אותו ואת עבודו ופה שלו בבנינו כי צלל במים אדירים והעלה חרס בידו שמש
צדקה להאיר על הארש במתק ודשן עדית לשון הקדש. אנהרינהו לעיינין· והלכתא
גברותא איכא למשמע ממנהגא דהלילא וחובה עלינו שתאמר יציאת מישרים. לאור.
העולם העושי׳ רושם וכדין הוא שיטול שכרו ונזכור לטובה גדולים מעשי טוביה.
חדתא וזכות מנגד נגיד מן קדמוהי כי הוה צבי להטיב לטובים כשמו כן הוא· טבא
הוא וטבא להוי טוב זה מוצא קול חפץ בו למלא ידו בכונתו הרצויה ומעשיו ראויים
לעלות על שולחן מלכים ופועל אדם ישולם לו חכם. יתקריה· ומרמים ידכרי· ואסותא
דלומדים על ידו תהא ואם ככה תמצא הלכתא למשיכה וקריאתה זו הלילא מי זה
המביט בארש המשמח אקים ואנשים ולא ירעד מקום ואל תאחר לשלם במיטבא
וירע בהודים כי ישוררו ולא יצא בעקבות הרועים לענות אמן כנגד המברכים
ולאיישר היליה בשיר פה נעים שחלק מכבודו ליריאיו אשר על כן אף כי אין כה
רבנים כהי בשרי נעשה חידודים חידודים אורו עיני כי טעמתי מצוף דבש דבריו
הנעימים ובהומרת איסור ליהנות בלא ברכה ברכתי על הראיה ברכת הנהנים מול
כהן משוח במלחמתה של תורה חפץ ה׳ בידו יצלח וישלח להתמיד הטוב ברובו יפריא
מקורו מקור חכמתו ויגר מעינו אוצר אל כלי חמדה כנפשו יפפיה ובנפש נאמן
אהבתו בשהירה· כתב בשנת או״דה מע״שי טו״ביה לפ״ק :

הצעיר יעקב בכמוה״רר שמואל אבוהב זלהה·

ועל ספרו יאמרו זאת האשה וזה בנה אשר החיה • וברך שבשה לו בעולמו ושכן חסד הוא עם כל בריה • ולכן הפליא גם כן בטובו להוציא ממקור חכמתו מעין כד"כם ויקראהו בשם **מעין התום** אשר ממנו ישתו זכים ועיקרים פגם עיקרים וכוס רויה • ועוד נטה ידו לנטוע **פרדס רמונים** וכו כל עץ פרי דכעכבוהי הדור חיות ברא וכל נפרי שמיא • ויקרא להם שמות למיניהם לבלתי יבאו דשאים בערבוביא • בלשון הקדש ואדום ועוד כה שלישיה • וידבר על העצים על סדר חמד ועל גפן פוריה • דברים עתיקים הראוים לשבח והודיה • ועל כלם ראוי לברך ברוך שחלק מחכמתו לטוביה • וכל הנשמה תהלל יה הללויה •

מעשה טוביה הרופא שראה את הק"דש באספקלריא שכלו המאירה • קרא ותנא ספרי וספרא וכלא גמרא • עד אשר קמו גאוני פולוניא ארץ מולדתו אריות שבחבורה • ויסמכו את ידיהם עליו ויתנו עליו את הנזר ואת העטרה • חכים עבדו יתיה ורבא קרו ליה ואותבוהו בקמא דרא • כאשר עיני ראו ולא זר עדיו בחותמיו טבקא ונבראו • כבאו באיטליא ללמוד חכמת הרפואה ועם תלמידי ארץ לחברה • וגם פה הגליח מאד ועשה יתרה • ועל כל תלמידי היה לו משפט הבכורה • דבר שפתים עצה וגבורה • וכראותי את האיש משכיל בכל דרכיו וה' עמו ותופע עליו נהרה • שמתי לבי אל חני חכמתו למטרה • ואהבתיו אהבת עולם ונפשי בנפשו נקשרה • על כן משכתיו חסד והדבקתיו אל מתני כאשר תדבק אל מתני איש החגורה • אחותיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית עמו"ז **בפארו"בה** המעטירה • וזל כת"ר הוראתי ותמתי גברא • בעטרת צבי ובצפירת תפארה • והארץ האירה מכבודו וליהודים היתה אורה • ושמחה ללבי בעגמותי עגורה • כי אמרתי התחלה כזאת סימנא מלתא היא ובטוח לבי לא ירא • כי איש מאו"ר כמלאכתו כזה לפני מלכים יתיצב לשלום בני המלך ובני הגבירה • ויהי כאשר פתרתי כן היה ודרכו ממני לא נסתרה • כי לא עברו ימים מעטים אשר נשא את רגליו וילך אל קוסטנטינא הבירה • ופרנידא דתותי קלא נבט ורבה

ותקף ברכו ויתרה • והוה לאילן דחזותיה לסוף כל ארעא ומניה יתזין כל בשרא • כי גדול טוביה בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות ועבר מעברה • ובמקום אחד נמצאו תורה וגדולה ושם מניכו ענותנותו על פי מדותיו ברורה • כי לא גבה לבו ולא רמו עיניו בחכמתו אשר נברה • כי בשלחו אל המחברת הזאת המבוארה • אשר להנחיל אוהבי האמת בשו' עולמות אשר ברא • הבינה וגם חקרה • קלה פני להיות לו בהדפסתה פה מעיר לעזרה • רק בתנאי כפול ובהתראות ודאי אשר ללאו יבאת ולאזהרה • שלא יתואר בשם רבן תנא ואמורא • כי אם קטן הרופאים וצעיר החכמים כאשר הקורא על פני ספרו יקרא • ולכן לא הלך לקראת הסכמות כהני סרמיסין וכרמיטין דאכלי מלחא ומפורא • וחזו כבואה דידהו בביתא דקברא • אמנם מעלת המחבר לא כן עשה כי ירא פן ימלאו גאון עשן את ביתו הטהורה • ויעלו על מזבח ענותנותו קטרת זרה • קטרת תועבה היא לו ובעיניו לא ישרה • אבל מה אעשה כי הגאון הגדול בוציא דכורא • הרב אופנהיים המפורס' כמעט רבן של כל בני הגולה אשר על שכמו המשרה • לא זו מחבב אותו יען חכמתו בעיניו יקרה • וכאשר שמע את שמע חכמת חבורו הנחמד כתאנה בכורה • שלח מעצמו הסכמתו ומניכו מגן דוד ערש • למען יהיה אל השער הנכבד הזה לנגה וסוחרה • וגם פה רבני הקהלה המתיקרים בכבודו ורוצים להדרו בהדרה • באו בנעימה יהיבה כתיבה אמירה • לכבוד אכסניא של תורה • והתרתי רצועת אזהרתו על פי מאמרם ז"ל זכין לאדם שלא בפניו ואע"ג דליה לא סבירא • לא אמנע טוב מבעליו המשלחים לאיש השקים תשורה • וגם אני לא חשבתי פי מלפרוש לו שלומותי כיהודא ועוד לקרא • ואצפ"ה שאינו צריך לאורה • ומאי אהני שרגא בטיהרא • דהוא חכם ועשיר ועשירי לעזרא • מכל מקום מרוב אהבתי ושמחתי עד הנה לשוני כחבי דברה שבחי שלומים עלי היום שלמתי נפרו אשר על הדפסתו שם השתדלותי נוטרה • ואם שבחים שלו יהיו בעיני ענותנותו לזרא • כפגול ונותר וחולין בעזרה • הנה מגן בעדי ויהי עלי סתרה • קו"ל אמרת רבותינו הצרורה בכל ושמורה • באמרם בשפה ברורה • האהבה מקלקלת השורה :

וכל זה איננו שוה של כבוד נזר הזמן כותרת החכמים •
אשר הפליגה הפינת שכלו כים הרפואה הגדול ורחב
ידים כי רבים כן גלי הדעות הלוחמים • קשים עם
ישנים ויחדו בלתי מסכימים • אשר כל זה אל
הבית המעיין הוא צחיח סלע משטח חרמים • עד אשר
חשבה להשבר בהם ויהלוך עליה אמים • ומי יודע דרך
הרוח אשר יבואנה של מחוז חפצה לבא ביום תמים •
אל אוי החדושים הרחוקים מקדמוני הרפואה: אנשי שם
אשר מעולם הרשומים • אשר עתה האחרונים קטני
ארץ והמה חכמים מחכמים • מצאו את הו״מים •
בראותם את החמר״ים במדבר הקו״מית ויבנו מקדש
הרפואה כמו רמים • ולא ישבו עם מתי שוא ועם
נעלמים • ואלו הראשונים היו חוזרים בחיים היו
משתאים ומשתוממים • כהוזים שוכבים כלבים אלמים •
וידעו כי הם ערומים • ויגש רב המובל הזה ויכתב
את כפינת חבורו אל **עולם החדש** הזה ברפואה
ויטוש נחל קדומים • יסודי הטבע הקדמונים אשר
השקימים • יקראו להם זמוומים • והנה גפרית
ומלח נרו״פה כל **ארץ החדשה** הזאת וכסף חי
מעורב בכל הגשמים • וזהב הארץ ההוא טוב שם בדולח
הלקח ואבן השהם התבונה והיה לומים • כענין התגלגלות
הדם בעורקי׳ הלוך ושוב בורידים עד שהר יגעו דמי׳ בדמי׳ •
ויקראו שם הכבד אי כבוד כי גלה ממנו כבוד הולדת הדם
אשר היו הקדמוני׳ חולמים • ושם נהרי נחלי חלב אשר מעין
הראשונים היו נעלמים • וכמה חדושים אחרים אשר
מהם היו בתומים וחתומים • ובעולם הזה לא יחסרו
דורשי החכמה כל טוב אשר ישאפו נמים • גם מן
הדברים אשר קדמוני הרפואה בשדה דעותיהם היו
מאלמים • הן בטבע האדם הן בחולאים החצונים
והפנימים • הן באותות הדפק והשתן מן הדברים
הממיתים ומחלימים • הן באמון היד הן בתרופות
ובמרקחות נטף ושחלת וחלבנה ולבונה סמים • וכאשר
ירדוף הק״ורא בהרי העולם החדש הזה הגבוהים והרמים •
ימצא עליהם נכון **בית חדש** אשר בנה המחבר מכון
לשב״טו עולמים • והוא דמיון האדם אשר ראשו עליו
ככרמל עלית קיר קטנה ובית מרומים • והכבד והמרה
בית הבנין והמדורה אשר שם הריאה נופחת כמפוח
כאש פחמים • ובו המעים והשלפוחית במקום בית
המים וכנורי השופכים המזוהמים • ובכל חלק הבית
הרבה עליות וחדרים היורדים חדרי בטן ובהן חלוני
שקופים אטומים • וגם שם יאגר ויחבן כל אשר יבא
על הבית לחוקה לכל אשר יהיה שם בדק וכתמים •
לכל מראה עיני הכהן התמימים • ואשרי אדם מצא
חכמה כמוהו ונפלו לו חבלים בנעימים • וגם ה׳ יתן
לו הטוב לאורך ימים • ויבלה ימיו בטוב ושנותיו בנעימים •

מעשה שושן כנים. נראו בארץ ודודאים נתנו ריח
בארץ ציה • בין ההדסים. אשר במגולה
בכתיב לא ידעו עוט לא שופתו עין איה • בספר
מעשה טוביה • בחלק **עולם העשיה** • שם חב״את
נשי״ם בנתה ביתה והליכותיה היא צופיה • אל תקרי
הליכות אלא הלכות אשר בם המעינים שקו בליליה •
להבין מה מבלו חכמים באשה החדר הפרוזדור והעליה •
אם לא יחזיקו בפילגשם ויתנהו לעצמיה ערום ועריה •
כזרוע במעשה שהיה • בקליאופטרא מלכת אלכסנדריא •
שבדקה את יצירת הולד בשפחותיה שנתחייבו לה כליה •
ועתה כל הבא אל הבית הזה אם הוא חכם ובין מלבו
ויפטר מן הראיה • כי כאשכחתא דלבא מלתא תליא
ויתלה לא תליא בדתניא • ופתחי נדה שהם גופי הלכות
מעתה ימסרו לכל עברי ועבריה • אשר יבא של הבית
וראה מחוקה על הקיר כל צורות הנתוח הגורם והבניה •
והיה כל היוצא אשר יצא מדלתי הבית החוצה ברחובות
קריה • יראה והנה גן בעדן **גן נעול** בחומה נשגבה
ולא נדר הדחויה ובגן כל עץ נחמד למראה ותאוה נהיה •
אשר פריו יהיה לתרופה לבתולות היפות כי תתעלפנה
בשמה ושאיה • ותגענה עד שערי מות ועד שאול תחתיה •
ושם עץ הדע״ת ועץ החיים לאילת אהבים ונביה • עור
האדם לבל ישגה בזרה ויחבק חיק נכריה • עת פתאו׳ לפתע
יבא שברה עודנה מתרפקת על דודה וחבובה עליו בעגלה
יפפיה • והנה בכה תבכה ודמעתה על לחיה • תשכח קשוריה
ולא תעדה נזמה וחליה • כי כבד עליה חליה • פצע
וחבורה ומכה טריה • מכות חדרי בטן רחם ושליה •
והיתה תאניה ואניה • ופעם תשואות מלאה הבית
והמשפחה הומיה • מלדה ומהריון כי נהפכו עליה ציריה
כקשת רמיה • ומה לעשות לאחותנו ביום שידובר בה
ניתקננו למו״ה • אם צרי אין בגעד ורופא אין שם
שלמה תהיה כעוטיה • בלי עוזר בתחבושת ורטיה •
עד כפשע בינה ובין המות אשר יהדפנה בצדיה • וילך
אישה אחריה הלוך ובכה ונהה נהי נהיה • ועתה בנות
ישראל אל שאול אל תבכנה כי לא המתים יהללו יה •
נשים שאננות קמנה פתחנה שערי גן נעול הזה ומי
זאת אשר לה פצ״ע תחת פש״ע חבורה תחת תגו״רה כויה
תחת נוה • תשלח ידה ותאכל מעץ החיים אשר בגן
ואם בת מות היא וחיה • וברוך המחבר אשר שלחו
אלקים לפניכם למחיה • ולא עזב חסדו את הנשים
ואת הילדים באשר גם על **פרי בטן** נכמרו רחמיו

ועל

ומרמה • ועל השעירים אשר ירקדו כזרמת סוסים
ושטופי זמה • ועל החיה שהיא שחציה דג וחציה אשה
בדמותה כצלמה • ונקראת בפי רבותינו במסכת חולין
כרכי ובתרגום שני כרכ ימא • ובמראות אדני השדה
אשר היא בכלאים במשנה רשומה • ובאיכות הקוף
אשר בפעולותיו אדם לשכל דמה • וכל מה שפעל ש׳ בעולמו
בצלם עולם הקטן המעולה על כלם אשר לו הרקמה • ויתן
לו הטבע כח להוציא הנפלאות האלה בזמניהם ויכלת על זה
גם על שמים • וכל הדברי׳ האלה הלא הם כתובים בספרי כל
לשון ואומה • יתור צפיה וקדמה • ולולי כאומתנו
אשר המוננו לקדושים נסה נמא : ולא אבנו ממכר
ולא יודע עד מה • כל ימי השמה • עד שקם החכם
הזה אשר לקט הדברים האלה אחר האומ״רים ויגע ולא
נתן לעפעפיו תנומה • עד אשר האיר עיני המוננו
בכל מדע והקיצנו מן התרדמה • ישלם ה׳ פעלו ותהי
משכורתו מעם ה׳ אלקי ישרא׳ שלמה •

מעשה רוקח ים כמרקחה ומדד מים בשעלים •
וכל בשלים עפר הארץ והדריך בנעלים •
ואש לפניו תלך ועל כנפי רוח תעלה כלולים • הוא
אמר ויהי אש מתלקחת בתוך הברד בכל הנעצוצים ובכל
הנהלולים • וברוח פיו יבא קדים רוח ה׳ המגבר
חולים • וכרת הזלזלים • ובמאמרו נערמו מים נצבו
כמו נד נוזלים • לעשות בים דרך לעבור גאולים •
ובדברו תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם
ענת נפתלים • אשר דברו על ש׳ אלים • ובדבורו
שקעה האש ולא שרפה ולא נמצאו בגדים חבולים • וריח
נור לא עדת בגלומי תכלת ומכלולים • להקים ענת
עבדו וענת מלאכיו ישלים • לאש קרא בעם ולאש קרא
קולים • כי הוא ישגיב בכחו כנגד הטבע ומי כמוהו
באלים • אמנם בענין היסודות לפי הטבע עוד לשוק
אלים • ויסודות אשר קצותיהם תלתלים • ותשובותיהם
תלוי תלים • כי יש מי שאמר שמן המים נתהוו כל
ההווים אשר בעולם נכללים • ויש מי שאמר שמן
האש יבאו ומן האש הם אצולים • וכן אם נתהוו מיסוד
אחד או מכלם יחד יחלוקו ונתן בפלילים • וסוף דבר
דעת המחבר מכרעת בדעת תורה אשר בה יוזהרו
המשכילים • שמקצתם קרים ומקצתם חמים בנחלים •
מקצתם לחים ומקצתם יבשים מקצתם כבדים ומקצתם
קלים • מקצתם חוקים ומקצתם נחשלים • מקצתם
פועלים ומקצתם מתפעלים • ולהם איכיות במדרגות
עולות ועלולים • ולכלם יש מרכזים אשר בהם נגבלים •
אלה יורדים ואלה עולים • ונאמת כי יש ביסודות

חקירות ככין אבל לאבל דרוסים אשא ג׳ מאות גמלים •
וספר **יסודות עולם** לחכם הזה הוא יסוד מוסד
לחכמה ומעיד כי בה למחבר נפלו כנעימים חבלים •
ועל יסוד האש כלבד בגדול חקירתו הוא סופר מזה
מגדלים • אשר כוופי תלביות חכמתו הם כלולים •
ואתא על כנפי רוח ובנה עליו מגדלים גדולים • שמים
שמה שאלותיו באויר וכנגדם כיסוד העפר שאים ספקות
כופלים • וגם ביסוד המים יסבבו שואלים • נוזלים
שתולים אל מים רבים כימים ובנחלים • יכונן בנגות
עלי נכר באהלים • ויפרחו כתמר אשר פריו יהיה
קדש הלולים • וכל אובליו ישמחו וישתוממו ובשמעם
דברי חכם הראשים יהיו מבוהלים • עד שיפוח מראשם
התמיה ונכנו הצללים • ואז יברכו המחבר במקהלים •
ויתנו לו הברכות בתופים ובנבלים • ויאמרו ברוך ה׳
אשר לא השבית לחכמות גואל בין היהודים האמללים •
להסיף חרפת המחרפים בכליתנו ועקב עלינו מגדילים •
באמרם כי לא מצאנו בגלותנו מרעה בחכמות באילים •
ושרים כחוללים אך אוילים • ומעתה יכירו וידעו כי
בגלותנו לא עזבנו שקענו ונכינו כנן החכמה כנטיעים
מגודלים • ואלופינו בתורה ובחכמות משוכלים • והם
יהיו בעינינו כחגבים ואנחנו כבני ענק מן הנפילים •
אנחנו אריות והם שועלים • כי לנו לפנים היו החכמות
למנה בראש גולים • ואם בגלותנו נחלתנו נהפכה
לזרים זכרם חכמתנו כמו פניו חרולים • ואנחנו
הולכים ודלים • מכל מקום מריח מי החכמה שרשנו
הפריח ועשה קציר בקנה אחד שבע שבלים • ותחזור
עטרת תפארתנו ליושנה ויבושו המתהללים באלילים •
ויודו כי לא השכלנו שכלם ואויבינו פלילים •

מעשה תקפו וגבורתו של קריסטופורוס קולומבו
הלא הוא כתובה על ספר דברי הימים •
אשר שם נפשו בכפו וילך סובב בדרך לבו על מכונות
ים בלב ימים • ויגל מעל אדמתו הרחק מאד מאדם
הגלת שלומים • לבקש **עולם חדש** שכבר היה לעולמי׳ •
ועשה והצליח אשר כמה יגיעות ופנים נזעמים • ותחת
אשר הערה למות נפשו על דבר זה צמנה את גדולי
ספרד הפרתמים • ויקר שמו מאד ויעבדוהו עמים
וישתחוו לו לאומים • ויחלק שלל את ענומים • שלל
צבעים רקמה וגנזי ברומים • כלי כסף וכלי זהב
ושלמות בשק ובשמים • ויתן את הזהב ורב פנינים
באוצר עם באבנים ואת עני השגומים • נתן כשקמים •
ולבן עדי עד יכון שמו ודגל בכתו עומד לנס עמים •

וכל

היון יונים בעלי הקדמות וילכו במופתיהם • ילקכו עפר
כנחש כזוחלי עפר ירגזו ממסגרותיהם • ויהי אחריתם
להכרית בדור אחר ימח שמם ויעתיקו עצמותיהם •
ואנחנו הדבקים בה׳ אלקינו • באמין לדברי תורתנו
ותכמינו ונסתה בנמא את דבריהם • אבל מה נעשה
לשכלנו ומי יתקן משקל לרוחנו • כי יש בענין זה
דרושים לכל חפציהם • דרך משל אם עולם זה
הוא ראשית דרכי של או אם קדמו אחר ותוכו׳ כאחד
שניהם ? ואם אחר אשר יחרב בדברי תנא דבי
אליהו וחבריו והמסכים אחריהם • ישובו מוסדות
תבל לאיתנם על יתדותם ועל מיתריהם • כי מי
יאמר לו מה תעשה ויש בידו לעשות אף כיוצא בהם •
אפס יתדו כמנאים עולמות למספר כוכבי השמים
ומבוליהם ? כי על כל שה לשון החוקרים תהלך
בארץ ושתו בשמים פיהם • איש אל רעהו ותמהו
שני להבים פניהם • כי לא בקבלה ידברו והדבר
אין בהם • ומי האיש החפץ לקחת אזנו שמץ מנהם •
ינא ממחגלת קני העגלות אם הוא קבור בהם •
ושוט בעולם השפל ויעוף בוונים של ארוכותיהם •
יען נמצא בו דבר טו״ב והמשכילים בו יזהירו בזוהר
הרקיע וימלא כל משאלותיהם • להודיע לבני אדם
גבורות ומן ערך העולם אשר בו תדרוך כף רגליהם •
ויודיע דרכיו למו״צא חן ושכל טו״ב איה ארפד ואיה
ספה במושבותם בטירותיהם • ומי הם היושבים על
חוג הארץ ומי מתחת מים ושוכניהם • כא״קלים
האק״לים שונים עד הרי כסף אשר אור לא נגה
עליהם • ואיה שבטי ישורון בארץ צלצל כנפים אשר
מעבר לנהר גוזן ולא נודעו עקבותיהם •
ורחוקים הם מאדם אשר קומתו ולא עת נבר יונקו
ובודיהם • מבכי נהרות אשר יצאו נבכים פתח
אהליהם • ומגיד לאדם מה שכ״חו של עולם החדם
אשר מבאו יורדי הים באניות ומלחיהם • וענין
גו״שא הצ׳נה סולך לפניו ומתאר נבוליה ועריה ומגרשיהם •
וידבר נפלאות על עיר פ״קין • ויסת לבו לחילה
גזוך סתר״טרי למשפחותיהם • היו במגדלותיה ועל
חומותיה סביב תלו שלטיהם • ומדי דברו בארץ
ההיא • יזכור העץ אשר שמו בשמה ונמצא באיים
ובגבוליהם • וסגולתו היא להגיל בקליפתו בעלי
הקדחת ממדויהם • ופו״דה תפו״ד קו״נה מיד שאול חולים
אשר בקדחתם וצעקו נגד לשם • וגם שורש צ׳ינא
ישלח דברו אל החולים וירפאם • וידבר המחבר על
הענים ועל העשבים אשר בארץ צינה ובשאר ארצות
כי עננו מספר תועלותיהם • ובפלאיו מאד בגאולותיהם •

ואתה קורא תמצא נפלאות תמים דעים בדברו כי
נעים כי תשמרם • כי הם מתוק לנפש ומרפא
לעצם וחיים הם למוצאיהם •

מעשה ידי יוצר ימין ה׳ עושה חיל ימין ה׳ רוממה •
ידיו עצבו ויעשו חותם תבנית מלא חכמה •
בנקת עפר ורגבים דובקו וייצר ה׳ אלקים את האדם
עפר מן האדמה • ויהי לנפש חיה ויפח באפיו
נשמה • הנותנת לפתאים ערמה • לנער דעת
ומזמה • וכלעדה יתרון האדם אין מן הבהמה •
ובהפרדה מגוש עפרה ירגע ויזם • ולבש בשרו רמה •
והגויה בגוויעה תשב באשמנים ושכנה דומה • נתשב
ושוממה • יען זאת לפי רבותינו בגוף הנגוף בערך
האל תולה ארץ על בלימה • מה הוא טהור אף
היא טהורה בהיותה בלי אשמה • ומה הוא לא יראנו
אדם וחי אף היא מעין כל חי נעלמה • והגוף
נקרא **עולם קטן** כאשר של העולם גדול מאד כדמה
ראשו סגלגל כגלגל ועיניים והמוח הם בו לבנה
ושמש • והאף והפה והאזנים הם במקום עש כסיל
וכימה • וגם היסודות נקשרו בו בגהור אבן במרגמה •
והם הארבע ליחות שחורה לבנה ירוקה ואדומה •
אשר ישכנו בעורקיו ויעשו עלי כסל פימה • וכמו
שימות העולם יתחלקו בשבועות עד מלאת שנה תמימה •
כן ימי העולם הקטן הזה תספור בשבתות שנים
ויחוו דעת בימי הגדול והעתידה עד המל חרמש המות
בקמה • וכמו שהוברי השמים יגידו אותות השמים
השמנה היא אם רזה אם שחונה אם גשומה • לפי
מבט הכוכבים ומגב הלבנה ותקופות השמש קדמה וימה •
כן בעלי חכמת הפרצוף לפי מראה האדם ותכונתו
יודיעו במזגו כל תעלומה • ויבנו בחכמת הרפואה
גב ורמה • בסמה טורי אבן יקרה לשם שבו
ואחלמה • כאשר עשה מעלת המחבר הזה אשר בחכמה
זו הלך רומה • ולא זו אף זו ברנה עצמה • לכתוב
בענין הענקים גדלי בשר ורמי הקומה • ועל הננסים
וגמדים אשר עם השלך תמיד להם מלחמה • וקומתם
מלמעלה תכלה של אמה • ומהות אנדרוגינוס וטומטום
אשר הם כעץ יבש ושדמה • ובענין הבריות המשונות
אשר הטבע עליהם כאם לא רחמה • וכל רואה
אותם ישתומם על המראה ויתמה • במעשה אשר כתב
אבן סינא בדו פרצופין שהיו לעלמה • וידבר על
סבינטאו״רום אשר נדו ספיטנים בתרמה • אשר
קנים אדם וחנים שום לפי בוא שירם אשר הוא שקר

ומרמה

ידעתו כלם קונים ובשירי שבחי׳ ובשבחים כבודו׳ ויקשור את
תקות חוט שני שפתותיו בחלון בתי נפשנו להחיות רוח שפלי׳
ולהחיות לב נדכאי׳ • וסוף דבר הכל נשמע את האלקי׳ ירא ואת
מצותיו שמור כי זה קו״ל האדם השלם הזה ואין לו בעולמו
הזה כי אם אוצר של יראת שמי׳ ומעשים נאים • והעולם הזה
דומה לטרקלין בפני העולם הבא ומיתיו מן המקדש יוצאים •
ומה נורא העולם הזה אין זה כי אם בית אלקים •

מעשה ה׳ הגדול אשר עשה בבנותו בשמים מעלותיו
עליות מרווחים ובתים ספונים • והרקיע
לשחקים חזקים כראי מוצק ותבונים כשונים • שבהם מן
לצדיקים טוחנים • אשר מתגלגלים גלגליהם כסופה ורצים
כרוכבי הרכש אחשתרנים הלוך ושוב אחר נוגנים • בתוף
ובמחול ובמינים • ומעניקין השמש בקומתן והירח כשביסים
ושהרונים • ובין שורותם יזהירו כוכבי של בעד החלונים •
כראים כקרסים בלולאות שני עם עדנים • מעדנות כימה
ומושכות כסיל ועיש על בניה • ועל ראשם כעין רקיע כעין
הקרח הנורא כלבנת הספיר וכעין הבדולח והגליונים • ומי
יודע דרך הגלגל אם נוכח והולך הוא ועל כל סביבותיו שב
כמעשה האופנים • כאשר גמרו חכמי יון כתים ודודנים •
העושים למלכת השמים כונים • או אם הרקיע לא ימוט
לעולם וקבוע כקרסים באדנים • והכוכבים הם אשר בעד
העופפה ובעיונים • כדעת השרים הראשונים • אנשים חכמים
ונבונים ? ומי יתן ליעף כח ועצמה ירבה לאין אונים •
לדעת הדין עם מי ודברי מי הכנים • ויסיר שפה לנאמני׳ •
ויקח טעם זקנים • ומוסר הפילוסופים יפתח ויסלף איתני
המבינים • כונכות אודים עשנים ? או מי יעלה לנו השמימה
בלי כנף רננים • ויספר שחקים בחכמה ומשל במכמנים •
ויגיד לנו במבנים ציונים • המעברים אם במחנים • כי בכל
זה הלא לשקים פתרונים • רבו מספר ולמספר גלגלותם
מספר הדעות והרעיונים • בפלגות התבונה גדולים חקרי
לב התוגים השונים • כלם רואים לא ידעו הבין איש לדרכו
פונים • זה אומר בכה וזה אומר בכה הורו התוכנים • תלמי׳
וקופרניקוס והתוקנים • זה ישים השמש במרכז וכל צבא
השמים לו משמאילים ומימינים • וינהגו אותם קונים • כנטל
החול וכובד האבנים • ולעומתם ינשאו העמקים ותנוע הארץ
כשכור והתנודדה כמלונים • ההרים ימושו והגבעות תמוטנה
וירדון הרים גבננים • וזה בעומק המרכז ישים מוסדי
ארץ האיתנים • אף יכון תבל בל תמוט ולא יקומו אחרים
וחסנים • ומי כהחכם המחבר יודע פשר דבר כי מבוכה
בזאת נדרכה לפנים • ומי כמהו ישפט למעונים • משתה
שמרים משתה שמנים • וברוך שככה לו בעולמו **עולם
הגלגלים** אשר שם כלעג השאננים ובוז לגאי יונים • מפיל

קשת ראיותיהם מיד ימינם ומשמאלם חצי שכלם השנונים •
ומורה גם הוא ונופה בין מים העליונים והתחתונים • ואינו
כבן זומא מבחון רק לפני ולפנים • אף יודיע חקות שמים
עד עידן עידנין • ואיכות נר ואור בעריפי רעיוניו יחפוש
ממטמונים • ומי הוא אשר כרה עיונו עלה קמשונים •
ורעיוניו נבונים כבוכבי הנגוגה הסרנים והלונים •
ויחפון לדעת בהם דברי׳ עתיקים והיו נכונים • יסור של בית
הראה ויתן לנפשו מעדנים • וישביע נפש שוקקה לדעת
כמות ומרחק הכוכבים הקיימים והקטנים • ומהות כוכבא
דשביט ושאר הנכריים והחדשים אשר לא שערום הקדמונים •
ויפר אותות בדים בלי שמוע של קוסמים ושל מעוננים • ושל
האטים ואל האובות ואל הידעונים • אשר כל דבריה׳ חלומות
והבלים ומלאת תאונים • ונפש רעבה לחכמה ימלא טוב טעם
ודעת על הזקים המשונים • ועל הזוועות המעתיקות ארץ
ממקומ׳ בבבול עלה מגפן ובכובלת מתאני׳ • ויגלה של הגועיין
אוצרות שלג ויראה אוצרות ברד אדים וענגים • ויגיד לו על
דבריו מוכחים ועדים נאמנים • וילמד לאדם דעת מבטן מי
יצא הקרח וכפור שמים מי ילדו על הדשאים דשנים ורעננים •
ומי הוליד אגלי טל על נטעי נעמנים • הן אלה קצות דרכי
הוראותיו בעולם הגלגלים ובהן דינים מדינים שונים • אשר
הוציא מקובת חכמתו המלאה בשמים וזנים • חדשים עם
ישנים • ועתה הטו אזניכם ושמעו בנים • שמעו מלכים
האזינו רוזנים • כי כל חפצים לא ישוו בה וטובה חכמה
מפנינים •

מעשה ידי אמן אמונה אומן בורא השמים ונוטיהם •
רוקע הארץ וצאצאיה הימים וכל אשר בהם • כי
הוא על ימים יסדה על נהרותם ועל יאוריהם • ועל אגמיהם •
בעזוז עינות תהום מעינים בנחלים בין הרים אשר גובה
להם ויראה להם • וגבותם מלאות עינים ובבורות בוקעו
יאוריהם ובוליהם • וכל חית השדה ישקו שם וישלחו כצאן
עויליהם • וילדיהם שלחו בעיריהם • ותוצא הארץ דשא ועשב
מזריע זרע למיניהם • וצמחו בבין חציר פרודות תחת
מגרפותיהם • ובלי בקר חורשות האתונות רועות על ידיהם
כי הוא אמר ויהי ומידו היתה זאת להם • ומי בכל אלקי הגוים
ובכל עצביה׳ • אשר יעשו כן בלטיהם • לא מהם ולא מהמונם
ולא מהמהם • אלקא די שמיא וארעא לא עבדו כמוהם
יהיו עושיהם • כל אשר בוטח בהם • כי אין עוד זולתו בורא
עולם אשר לו כתועפות ראם • והאלילים כליל יחלוף תורם
ורום תשאם • וזה מקובל בין כל בעלי החדוש ללשונותם
לגויהם • ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל כימים ההם •
אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם • ואין חולק על זה
כי אם הכסילים אשר התעום אבותיהם • אשר טבעו בטיט

גם אלה משלי שלמה קוניאן הצעיר שברופאים אשר דברתי ביום כלות
הדפסת ספר תלמידי· ידידי אשר אהבת נפשי אהבתיו · וברבי הרבמות
זה שלשים שנה הרבבתיו · עד כי בקהל רופאים הניחותיו · והנה אחרי
אשר הודה ה׳ אותי · וקימני והגיעני לראות מעשי ידי בן חכם
ישמח אב לס״לסל את שיבתי · אמרתי בשמורתי תהיה לי
ע״ט ג״א אחרי בלותי · ואף כי ההדלתי את מתקי
ואת תנובתי · לא אחריש בדיו · ודבר גבורות
וחין ערכו אודיע במליצתי · גם כי ידעתי
כי לו דומיה תהלה · ויפה שתיקתי ·
מכל מקום האהבה דוחקת ·
וברוב אהבתי · תטוף
מלתי · ותזל כט״ל
אמרתי :

מעשה עבודת בית אלקים · תבנית
היכל מזוים מלאים · תאיו שיו
ואולמיו גבוה מעל גבוה וגבוהים · וחלונות אטומות
אל התאים · ושער החצר הפנימית הפונה
קדים כנור במקום דואים · וכל עמודי החצר
סביב מחושקים קנ״ף שו״רף כל הקרב הקרב גמול על
גבאים · רפידתו נ״ז אל תנעו מרכבו אר״גמן תוכו רצוף
רצפה עשולפת שרפ״ים כפ״ם מסולאים · ויסככו בם
להט החרב המתהפכת והכרובים פורשי כנפים בין
עפאים · והחיות רצא ושוב וכלם מוראים · ביד
חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים · ומי יעלה בהר ה׳
אמיץ לבו בגבורים בין אלפי שנאן בתוך לבאים ?
ומי יקום במקום קדשו בין רכב אש · ומוסי אש
בתרשים ממולאים ? ומי יהרוס לעלות ויראה הבה
בונרת ומסוגרת המכלה העולה בית אל ולא ירד
פלאים ? והן אראלם צעקו חוצה ומלאכי שלום יבכו
יה״ך בכאים · ולבונם או תחרן כשמעם את קול
הנעדה בראשי השבאים · ומי הוא קל ברגליו כאחד
הצבאים · אשר יתאמץ לעלות במרכבה ולא יפגעו
בו המלאכים הגבוהים ? או מי הוא אשר יבא אל
הקדש בלי הסיר מעליו בגדי הסכלות הצואים ? או
מי הוא סוף דבר אשר יבא אל חצר המלך הפנימית
אשר לא יקרא בספרי הרמ״בם וחבריו אשר דבריהם
מופלאים · וכמו חכמתם יסכרו נמאס פראים · ועל
מבואי דבם לקחם עלות יגהלו ובזרועם יקבצו טלאים ·
להודות את בני ישראל מציאות בעל הבירה אשר מעשיו
נוראים ונפלאים · ויזהירו גם בהגיע לאבני שיש טהור
לא יאמרו מים מים הרעבים גם נמאס · וכי אין
עוד מלבדו עושה שוים ומעלה נשיאים : וג״ם
אין ותשוקת כל ברואים · שקי קדם אשר היה לעולמים
ויהיה ועוד ימים באים · ואף שפין ישמשוהו ורבו רבבן
של דברו חרדים ויראים · ועוד יודיעו בחכמתם אמתות
התורה וקיומה ויגלו חמוקי ירכיה כמו חלאים · אבל
מה יעשו בני הדור אשר על שמרי סכלותם קופאים ·
איך ישוטו בבנות דונג ובכלי גומא בקודים וטלואים · על
פני מים שאין להם סוף בלי חובל ויעכרו פי יעברו פתאים ·
או אם יתכבדו וישבו בביתם בית אפל הפח בחורים בלם
ובבתי כלאים · וידוו וכעיקרי הבתים כחולדת הסנאים ·
וכמי שנשברה ידו ושומר קשואים · ישמרו רגלם מלכת אל
בית אקים ומהביט של היכל קדשו יהיו חרדים ודואים · וגם
בלא דעת נפש לא טוב ומרפה ידו מחכמת האקות נכים
חטאים · ומה לעשות לנו אפוא היום ולבניה׳ אשר ילדו ועמי
תלואים · **ועתה** שמעו בנים העם ההולכים בחשך ראו
אור גדול כי טו״ב הוא **וטוביה** שמו מעלת המחבר כר׳
מופלא ברבנים ונודע ברופאים · האדם גדול בענקי
הפילוסופיא ונשאר מיתר הרפאים · גזע ישישים במרת
ארזי הלבנון הרמים והנשאים · כי **מעשהו** הוא **טוב** לכם
ונר תמרו יופה לבדיקה לדעת מה למעלה ומה למטה עד
תחת מים אשר שם יחוללו הרפאים · כל אדם חזו בו כי הוא
בורא **עולמות** ומקרי״בן לפניכם **זבחים** כליטו״ב מלאים ·
וחכמתו טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה ואחר
יאכלו הקרואים · שאו מרום ספרו עיניכם וראה מי ברא
בששה מאמרות **עולמו העליון** כי אם מחקר לבי חכם
אשר יחקיר כבוד אקים וידבר על התורה ועל העבודה ועל
הנביאים · ועל שכר הצדיקים ועונש האנשים אשר בנפשותם
חוטאים · וגם דרך קש״תו באו״הב נגב ימיתו בש״ראג דול כבד
תרבות אנשים חטאים · מצרים כוש וסבאים · סדום ועמורה
אדמה וצבויים · אשר בוסדו יקד על ה׳ ועל משיחו ובדבתו
ידעכו

הסכמת מעלת רבני ויניציאה עיר ואם בישראל יע״א :

היום הזה ראינו (אנו ח״מ) · כמה הלכתא דברכתא איכא למשמע · מהרין ספרא · שפרא · יפה אף נעים · טוביה שמיה · וטבין מלוהי · עשהו ויכוננהו רב ספ״רא ורב כה״נא · כשמואל ירחינאה · אסייה דרבי · אוריין ובר אבהן · בנן של קרושים אשר בארץ המה · דנהירין ליה שבילי דשמיא · ב״שבולי דנה״ר דע״ה · מחריט בחרט צו״ר שכלו שכל הפועל · מלכות כל עולמים · אפריין נמטייה · ונימר לפועלא טבא יישר · ולכל בני ישראל · אחלינו יכונו · בבעו ובמטו · ובלאו הניתן לאזהרה · אל יהרסו לעלות · לחצוב בעט ברזל ועופרת · ולהדפיס חבור המפואר הלזה · עד מלאת עשר שנים רצופות · אשר יספרו · ואשר ימנו · מהיום הזה ומעלה · אם לא ברשות נתונה מאת מעלת הרב המחבר נר״ו · עד עת בא דברו · אלקי אברהם יהא בעזרו · יחננו יוצרו · יבא טוב ויקבל טוב · מטוב ה׳ לכל · ירום ונשא וגבה מאד · אב״ר : נאם בני הישיבה הכללית אשר פה ויניציאה · יום חמשי · שמנה ימים לחדש ניסן · שנת תרב גדולתי ותסבני · לפ״ק :

שלמה בכמוה״רר **ישעיה ניצה** זלהה :

דוד בכמ״ר **שלמה אלטאראס** זלהה :

משה בכמ״ר **דניאל מאנורו** זלהה :

הסכמת הגאון הגדול המופלא במוה"רר דוד נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פראג יצ"ו:

מעשה כטוביה הרופא שראה את החדש ואומר אמירה נעימה והאיר המזרח מתיר וקבלו חכמים את עדותו עדות כנגד אסתן ותאסר טוביינא דחכימי מאוסר אסר שמינה לחמו לחם חמודות כהמא דחיוני דבוייתא לחם הפנים משבירות פנים שוחקות שוחק את המן לחם אבירים אכל איש אכילה גסה ומרובה במדת ארבע וחמשה תמחוין מחלקים וכסים תבשילא המבשל מיני מרקחת ומבשל סימנים דאורייתא וסימנים דרבנן אתא גוררא מרבנן ורב טוביה שמיה עתיר פומבי ועתיר כנסי לרב טוביה ה"ה התורני החכם השלם המופלא · רופא מומחה לרבים נריכין לו והוא יושב ממול אור בו גנוז ספר רפואות ואסוותא דרבנ' על ידו תהא בק"ק **קושטאנטינא** רבתי איש אחד היה בארץ עוץ ומגין שען כ"ש מוה"רר **טוביה** נר"ו כ"הגאון מוה"רר **משה .כ"ץ.** כי שפתי כהן ישמרו דעת ותבונה סובבים אותו · וגידולי תרומה היה בק"ק **ווירמיישא** ושם היה מזלו קבוע וגלגל חוזר בגלגל היומי ועבד יומא טבא לרבנן טוב לדידיה ומטיב לאחריני וטוביה עלה במעלת הסולם של שבת ושל עליה עלה והצלח עד שהיה איתן מושבו בק"ק הנ"ל ותקפו הכהן המחזיר על הנרכות גורן נכון מול שהים והיה בעזרו כהן שדעתו יפה כוף כופו כוטה לארץ עץ עושה פרי עץ החיים כרוחו פי שנים ראות עשה מראות שתים שהן ארבע וכסה הארבע את עין הארץ ארשת שפתיו ונחלקה התיומת לשנים ומשם יפרד לארבע ראשים שתים כנגד שתים ואחת יוצא שניף כנגד ראש תור על פני כל התלם וזרע חמשה והעונים בערוגה ארבע על ארבע רוחות העולם ואחת באמצע הרי זה מסובה בשבת המגיע לכתבים כתב מרובע ומרבע ליה ברבועא עולם עלמות אהבוך אהבת עולם עליון עולם התחתון עולם הקטן עולם השפל שפיל ואזיל ועיני' מטייפי במראות הנבואות ובמראות ארבע מראה וקול ההולך על ארבע כנפות הארץ ואגודתו על הארץ יסדה ואגדן יחד אגד בחד ושם הכולל מעשה טוביה וספר העולמות בונה עולמות ומרקחן רקחת ידים עסקניות מתעסק בעלמא שכולו ארוך ארוכת תמיד ואע"ג דלא אתי לידי ולא חזיתי' ולא בארתי ממנו בתומו ע"מ תומת ישרים תנחם ואוקמי' גברא אחוקתי' אתמחאי גברא ואתמחאי קמיע של כתב ושל עיקרין ושרשים היוצאים מן הגזע גוכהן ארבע ובמדדין מפי מומחה ומקדר בהרים הגיע לגיא מבליע ובבולעו כך פולטא הקולמוס לשון הלב ופומיה מחכים עליו ויוצא בשן של שואל מקשה ומפרק כלאחד יד הכותבת ובכותבת מיתבי' דעתו ושולח יד בחומש הפקודים והשתא"ש החומש אבוין לבעמיד חבורו על חמשה חלקים · והנה מכירו הייתי לשעבר בימי חורפי ומכין ריסי עבוו הי' ניכר שהוא מושלם במדות שמנו חכמים ובל זמן שמזקינין מוסיפין חכמה חכם בא למזרח השמש שימש ת"ח וקיימי לי' שעתא רב טוביה שמיה ואוקיר לאסוא רחיקא כי קרוב הוא קירוב בשר אוהבו תורה ומטיב הוא עם ת"ח · דסלקין לעילא ונחתין לתתא מהכא להתם ומהתם להכא מהני שמיכי סמוכים לאורייתא מה דמסתמך ואזיל אכתפי' דידי' קטף וכטף טיף להדי טיף דין גרמא ועיקר והחלטה למלאות בקשתו בלי שום שהייה אפילו במיעוט קמא או דריסא וחקירה ווידי תכון עמו ויפוצו מעיינותיו חוצה להיות מעין פתוח ולא מעין סתום סתמא דמילתא כל דבריו בחדא מחתא מחתינהו כאשר ראו לפני והוציאו לדוגמא ולרפואה ולזרע איזה עלין עליהו לתרופה להתיר פה שלמעלה דבור לדורות מנה שמורה וערוכה בעט עופרת · להיות חרות לשם ולתפארת · פי המדבר לכבוד התורה ולומדיה · היום יום א דחנוכה · שנת **תה"לל** לפ"ק :

נאם דוד הקטן בן המנוח הקצין המפורסם מוה"רר אברהם אופנהיים זל"הה · תוך עם אני יושב עדת ישורן · החונה פה ק"ק פראג יע"א : ודגל אהבה פרוסה על ק"ק נ"ש ובכל מדינות מעהררין · ועיני מצפות ומיחלות לעלות לציון ברנה · ולהשיב עבודה לזרעיה של אהרן :

שיר המעלה אות לשלמה קוניאן על אהבתו ארת הרב המחבר · יען אל מול פני יפעת הדרת צורתו כה ענה וכה דבר :

צַיָּר בְּמוֹ חֶרְטוֹ עֲלֵי הַלּוּחַ
יְתָאֵר בְּקָו לָקָו דְּמוּת כָּל אֵבֶר
עַד כִּי לְסוֹף יַשְׁלִים כְּתַבְנִית גֶּבֶר
אַךְ אֵין נְשָׁמָה בוֹ וְאֵין בּוֹ רוּחַ

לֹא כֵן דְּמוּת הַשָּׂר אֲשֶׁר מָשׁוּחַ
תֵּרָאֶה בְעֵין שָׁשַׁר : בְּזֶה הָעֵבֶר
כִּי בוֹ לְבַב חָכְמָה כְּשֵׁם וָעֵבֶר
רוּחוֹ בְּתוֹךְ אַפָּיו הֲלֹא נָפוּחַ

אִם זֹאת פְּלִיאָה לָךְ · שְׁמַע אַחֶרֶת
כִּי כָל גְוִיַּת חַי לְסוֹף גּוֹוַעַת
אַךְ זֹאת בְּחַיָּתָהּ תְּהִי נִשְׁאֶרֶת

כִּי לֹא בְעוֹלָמוֹ תְּהִי שׁוֹקַעַת
שֶׁמֶשׁ תְּהִלָּתוֹ אֲשֶׁר מַזְהֶרֶת
כָּל עוֹד שְׂפָתָיו פֹּה יִזְרוּ דַעַת

Ant. Luciani Venet: auctor, et sculp.

מי כאלהים בורא כל עולמים
כי הוא בראם ראשו׳ עולם עליון
עם אור נגהו עם עוז יכוין :
גם מלאכים עולים על כל רמים :

לא יסור שבט
מיהוד׳ ומחוקק וגו׳

אל רם תכן שמים כורת :
הנקראים עולם הגלגלים :
שמש עם ירח יורדים עולים :
כסא גם כוכבי אור עם תפארת :

חלק ראשון
מספר
העולמות או
מעשה טוביה

כולל הארבעה עולמות : ונחלק לחמשה חלקים : החלק הראשון מדבר בעולם העליון שהוא עולם הרוחני : השני בעולם האמצעי שהוא עולם הגלגלים : השלישי בעולם השפל שהוא העולם שלנו : הרביעי בעולם הקטן שהוא האדם : החמישי ביסודי העולם : והנו כולל כמה אלפים ידיעות חקרוב גם הכינם צעיר החכמים וקטן הרופאים טוביה מק״ק מיץ שבארץ צרפת יע״א :

נדפס **בויניציא**
בשנת מעשה טוביה כ״ץ לפ״ק

NELLA STAMPARIA
BRAGADINA.

Con Licenza de' Superiori.

תמתם המוניא אל ארבע היסודות
מהם מורכב העולם השפל :
כי העליון עיקר אך זה תפל :
כי במגלות סוגת גם נפסדות :

נכתב
באנדרינופולי

עולם קטן נר אל הוא האדם :
מורכב מהיסודות טבעם לכם
מזגו שכו קר לח חם גם יבש :
הוא נפסד כי הוא בשר ודם :

[illegible]

[illegible] אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם [illegible] מכריזין עליו מלמעלה [illegible]

[illegible]

Tobias Ben Mose was a polish jew; he was born in Volhynia in the second half of the XVII. Century from a family of rabbis. He went to Padua, Frankfurt and Constantinopoli where he became body physician of the sultan. He wrote

Work of Tobias = Ma'aseh ṭôbyah

מַעֲשֵׂה טוֹבִיָּה

2. ed. in Jesnitz 1721.